Филип Крчмар
Александра Танасијевић
Весна Каравида

ТРАДИЦИЈА ХУМАНОСТИ

140 ГОДИНА ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН

ЦРВЕНИ КРСТ ЗРЕЊАНИН

ТРАДИЦИЈА ХУМАНОСТИ
140 ГОДИНА ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН
(1880–2020)

Зрењанин
2020

ТРАДИЦИЈА ХУМАНОСТИ
140 година Црвеног крста Зрењанин (1880–2020)

Издавач
Црвени крст Зрењанин
www.ckzr.org.rs

За издавача
Александра Танасијевић

Аутори
Филип Крчмар
Александра Танасијевић
Весна Каравида

Редакција
Филип Крчмар
Александра Танасијевић
Весна Каравида
Данка Јечменица
Александар Радловачки
Александар Стефанов

Рецензенти
проф. др Драган Радовановић
проф. др Бранко Бешлин

Лектура и коректура
др Драгана Сабовљев

Припрема за штампу
Данка Јечменица

Штампа
ГРАФИЧКА ШТАМПАРСКА РАДИОНИЦА КРИМЕЛ
Будисава

Тираж
300

© Copyright: 2020, Црвени крст Зрењанин

Насловна страна:
Кула на кући градског баштована
у Планковој башти, данас у оквиру Дома Црвеног крста Зрењанин

ТРАДИЦИЈА ХУМАНОСТИ
140 ГОДИНА ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН
(1880–2020)

ТРАДИЦИЈА ХУМАНОСТИ
140 година Црвеног крста Зрењанин (1880–2020)

Са традицијом дугом 140 година, зрењанински Црвени крст данас представља једну од најстаријих установа у овом граду, а и шире. Започевши свој животни век сада већ давне 1880. у ондашњем Великом Бечкереку, до данас је у небројено много случајева потврдио да је носилац и чувар хуманости и љубави према ближњима у невољи.

Поменуто раздобље било је бременито значајним историјским догађајима, који су се – некада у већој, а некада у мањој мери – одражавали и на историјски развој Црвеног крста у овој средини. За то време, на ширем подручју сменило се туце држава, промењено је неколико друштвено-политичких система, а административне границе и прекрајања били су честа појава. Оружани сукоби, миграције становништва и елементарне непогоде такође су утиснули свој печат на банатско поднебље; Црвени крст у Великом Бечкереку (касније Петровграду и Зрењанину) прилагођавао се свим овим променама и дешавањима, такође остављајући свој траг у времену и доследно испуњавајући племениту мисију и задатке због којих је основан. Притом се стално руководио својим устаљеним принципима и начелима: хуманост, непристрасност, неутралност, независност, добровољност, јединство, универзалност. Иако званично усвојене тек у другој половини XX века, ове су смернице одраније већ биле присутне у раду Црвеног крста: деценијама пре његовог званичног оснивања, у овом граду је већ деловало више хуманитарних удружења, која су наставила са својим радом и након што је он формиран. Другим речима, хуманост је становала у Великом Бечкереку и пре Црвеног крста, али је његовим оснивањем у овом граду она добила свој формални и најнепосреднији могући израз.

У својој историји зрењанински Црвени крст имао је тешке и светле тренутке. Често је мењао своје називе: у историју је ушао под именом *Великобечкеречки одбор Мађарског земаљског централног женског друштва за помоћ;* звао се још и Месни одбор Друштва Црвеног крста Велики Бечкерек; Срески одбор Црвеног крста Петровград; Окружни одбор банатски Српског друштва Црвеног крста Петровград; Срески одбор Зрењанин; Општинска организација Црвеног крста Зрењанин те напослетку: Црвени крст Зрењанин. Баштинио је (и баштини још увек) двоструку традицију: Друштва Црвеног крста Земаља свете мађарске круне и српског Друштва Црвеног крста; оба имају своје историјско исходиште у Великој источној кризи и окупацији Босне и Херцеговине (1875–1878).

Његово чланство је расло, смањивало се и поново расло. Од скромних десетак чланова у првим годинама између два светска рата, осамдесетих година прошлога века Црвени крст Зрењанин имао је близу 40.000 чланова; седамдесетих година се рачунало да је сваки четврти становник општине Зрењанин имао чланску карту Црвеног крста, што довољно говори о његовој масовности и популарности.

За установу зрењанинског Црвеног крста везују се неке од најзначајнијих личности локалне и регионалне историје. У периоду до 1918. то су велики жупани, поджупани и други истакнути чиновници, нотабилитети и угледници Торонталске жупаније и њеног седишта Великог Бечкерека; у међуратном периоду, то је градска елита састављена листом од најистакнутијих медицинских стручњака у својим областима и врхунских интелектуалаца школованих на престижним европским универзитетима. Они су у своју средину увели дух модернизације, космополитизма и унапредили максимално рад не само Црвеног крста, већ и различитих хуманитарних, културних и других удружења и здравствених установа у којима су били активни. Поставили су основе за организацију Црвеног крста коју ће после Другог светског рата даље преузети и наставити да унапређују њихове колеге и наследници. Имена Димитрија Кристића, Корнела Радуловића, Арона Пешића, Богдана Поповића, Тиме Рајића, затим, у послератном периоду Борислава Вукова, Момчила Момирова, Милоша и Марка Рајића, Зорана Каменковића, само су нека у дугој плејади знаменитих и значајних личности не само петровградског/зрењанинског Црвеног крста, већ и овдашњег свеукупног друштвеног, културног и уопште, јавног живота.

Истраживање историјата Црвеног крста у Великом Бечкереку (Петровграду, Зрењанину) започело је убрзо након иницијалних разговора вођених на ту тему у лето и јесен 2018. Чланови тада оформљеног Редакционог одбора упустили су се у нимало захвалан и тешкоћама оптерећен посао проучавања историјских извора и литера-

туре о теми која се показала као крупнији залогај него што је то на почетку изгледало. Јер, писати о прошлости зрењанинског Црвеног крста значило је упустити се у дуго путешествије по градској историји које започиње практично у време битке за Солферино, у којој је и рођена идеја о оснивању ове хуманитарне организације. Следствено томе, требало је превртнути и проучити омању планину сачуваних писаних сведочанстава и грађе настале радом Црвеног крста у овој средини током протеклих 140 година; затим, упоредити на десетине годишњих извештаја о раду, скупштинских записника, табеларних и често једноличних и монотоних статистичких прегледа и других архивских докумената најразличитије садржине те из њих извући оно најважније што на најбољи могући начин илуструје и што је карактеристично за одређену епоху; у свему томе, није се смела изгубити из вида одговарајућа завичајна литература историјске, правне и друге провенијенције која би омогућила стицање шире слике и контекста у коме је он деловао, али ни језичка баријера као природна последица мултикултуралности овог простора коју је требало савладати. Напослетку, дуго кретање историјским стазама неминовно је изискивало тражење путоказа у виду живих савременика и њихових *усмених* сведочанстава, казивања и сугестија, али и личних архива, забелешки и колекција насталих чувањем успомена на сопствени активизам у Црвеном крсту.

Завршни радови на писању ове књиге временски су се подударили са проглашењем пандемије вируса ковид-19 и увођењем ванредног стања на подручју Републике Србије, по узору на друге земље у Европи и свету. Тако се Црвени крст Зрењанин, у години свог великог јубилеја, нашао суочен са изазовом са каквим се до сада није суочавао. На њега је одговорио спремно, посведочивши још једном доследност у својој хуманости и спремност да несебично помогне заједници којој припада. У тренутку када је рукопис његове споменице предат у штампу, коначан исход пандемије још није познат; исписивање њеног целовитог историјата остаје задатак за ауторе неке будуће монографије Црвеног крста Зрењанин. У овој књизи приказане су његове активности од проглашења ванредног стања у Републици Србији 15. марта, до његовог укидања 6. маја 2020.

Осим до канцеларије Црвеног крста Зрењанин и Историјског архива Зрењанин, истраживање је водило и до Опште болнице „Ђорђе Јоановић" и Плућне болнице „Др Васа Савић" те Јавног комуналног предузећа „Чистоћа и зеленило" Зрењанин. Историјска грађа коју су у зрењанинском Архиву прикупили Александар Радловачки и Александар Стефанов допуњена је подацима добијеним љубазношћу г. Мирка Ружића из Црвеног крста Србије. Позиву Редакционог одбора да помогну у писању историјата установе којој су посветили најбоље године, па и деценије свог живота, спремно су се одазвали некадашњи функционери и активисти Црвеног крста Зрењанин – др Ђорђе Дамјан, др Сава Белић, др Мила Караманић, др Соња Капелер Пушкарић и др Бранка Грубач Олћан. Посебна захвалност иде на адресу г. Душана Јуванина на помоћи и смерницама у прикупљању биографских података и фотодокументације за поједине важне личности из историје Црвеног крста. Својим прилозима и сугестијама део себе у ову књигу уткали су и г. Никола Тадеин, г. Слободан Милин, г. Иван Дајић, г. Станко Атанасијевић, г. Иван Бошњак, г. мр Милутин Мићић, г. Војин Мраковић, г. Ервин Газдаг и г. Војислав Цвејић. Како би ово издање још више добило на озбиљности и прегледности, сумарни садржај књиге је преведен на енглески, немачки и мађарски језик, захваљујући др Филипу Крчмару, др Јованки Калаби, проф. Бранки Дабић и вишој библиотекарки Аранки Балинт. Мукотрпан и захтеван посао претакања обимног и незграпног рукописа у стилски дотерано и естетски привлачно графичко-техничко решење је обавила Данка Јечменица, уз помоћ др Драгане Сабовљев, која је извршила лектуру и коректуру текста. Најзад, немогуће је не поменути труд и време утрошено за преглед и давање стручног мишљења о самом рукопису које су издвојили председник Црвеног крста Србије др Драган Радовановић и проф. др Бранко Бешлин.

Свима њима Редакциони одбор дугује велику захвалност на исказаној предусретљивости и доприносу настојањима да ова књига угледа светлост дана, а зрењанински Црвени крст издање какво је дуго чекао и, изнад свега, заслужио.

Александра Танасијевић,
секретар Црвеног крста Зрењанин

У Зрењанину,
јул 2020.

ПЕРИОДИЗАЦИЈА ИЗВОРИ ЛИТЕРАТУРА

Током дугог и вијугавог пута који је установа Црвеног крста Зрењанин прешла од свог оснивања, сада већ далеке 1880. године, па до данас, она је оставила прегршт писаних трагова о свом постојању и раду – у виду архивске грађе, новинских натписа, фотографија и других историјских извора. На срећу, овај документарни материјал је углавном добро и савесно сачуван, и то не само у регистратури зрењанинског Црвеног крста, већ и под окриљем овдашње архивске установе (Историјски архив Зрењанин), као и у неколицини приватних збирки; уз неколико запажених наслова завичајне историографије те писаних и усмених сведочанстава зрењанинских здравствених радника и истакнутих активиста, ово су уједно биле и основне, полазне тачке у настојањима да се реконструише прошлост Црвеног крста у нашем граду.

На самом почетку писања историјата зрењанинског Црвеног крста поставило се питање периодизације, односно поделе његовог 140-годишњег постојања на неколико временских етапа, у циљу лакшег сагледавања његовог историјског развоја.

Прва етапа би обухватила период од оснивања Торонталског и Великобечкеречког одбора мађарског *Земаљског женског друштва за помоћ* (правног претходника мађарског Црвеног крста) 1880. године до краја Првог светског рата и распада Аустроугарске монархије (1918). У овом периоду великобечкеречки Црвени крст деловао је у оквиру *Друштва Црвеног крста Земаља свете мађарске круне* (мађ. *Magyar szent-korona országai vörös-kereszt egylét*).

Распадом Аустроугарске и формирањем њених земаља-наследница, отпочела је нова фаза, која се поклапа са две мирнодопске, међуратне деценије од 1921. до 1941. године. За ово раздобље карактеристично је деловање великобечкеречког (од 1934/35. године петровградског) Црвеног крста у оквиру нове матичне, кровне организације – Црвеног крста Краљевине СХС/Југославије, који је баштинио традицију српског Друштва Црвеног крста, основаног још 1876. године. За ову фазу карактеристично је навикавање на новонастале друштвено-политичке околности, политичку нестабилност и честе административне промене. Њиховом релативном стабилизацијом крајем двадесетих и почетком тридесетих година XX века, а нарочито доношењем *Закона о Друштву Црвеног крста Краљевине Југославије* (1933), омогућен је леп развој који је прекинут избијањем Другог светског рата, а који није претерано означити као „златно доба“.

На ову етапу надовезује се и хронолошки је заокружује трогодишњи период немачке окупације (1941–1944). Иако кратак, овај период је био веома садржајан и испуњен занимљивим догађајима који су доскора представљали непознаницу за локалну историографију. Нови окупаторски режим најпре је забранио, а потом одобрио наставак рада Црвеном крсту, у оквиру српског Друштва Црвеног крста, који је деловао на подручју окупиране Србије под квислиншком управом. Успевши да сачува своју имовину и могућност деловања, петровградски Црвени крст служио је као место окупљања и база припадника Народноослободилачког покрета у граду и околини. Делујући у веома тешким условима и под сталном присмотром окупационих власти, забележио је заиста изузетне резултате.

Четири и по послератне деценије (1944–1990) представљају следеће, дуго мирнодопско поглавље, налик ономе са почетка постојања Црвеног крста у овом граду. Током тог периода, након вишеструких административно-политичких промена и експериментисања, дошло је до изградње и утврђивања организационе структуре и формирања јасне и прецизно дефинисане политике рада, чији је обим непрекидно растао, упоредо са изазовима са којима се суочавало југословенско друштво.

Почетком деведесетих, овај период бива прекинут распадом Југославије и крвавим грађанским ратом, који је захватио читаву последњу деценију XX века. У то време, ова установа била је активно ангажована на збрињавању његових жртава и ублажавању његових страхота, доследно и савесно испуњавајући своје задатке и сврху свог постојања. Уласком у XXI век, започиње нова фаза, која траје и дан-данас.

Имајући у виду ову и овакву периодизацију, може се приступити анализи писаних историјских извора за сваку од наведених историјских етапа.

Архивска грађа, као најважнији тип извора, није сачувана за период 1880–1918. Нешто мало података могуће је наћи у управном фонду *Ф. 3 Велики Бечкерек, град са уређеним сенатом (1769–1918), 1808–1918*. Историјског архива Зрењанин, али њихов садржај није у стању да пружи иоле кохерентну слику о развоју Црвеног крста у овој средини. Оскудност архивских података за ово раздобље може се тек делимично надокнадити публикованим годишњим извештајима мађарског Црвеног крста[4], из којих се може стећи увид у чланство великобечкеречког, али и околних огранака и његов развој на прелазу из XIX у XX век. Међутим, још бољу допуну представља оновремена локална штампа на немачком и мађарском језику, која је будно пратила и верно бележила све активности Црвеног крста и догађаје у којима је његово деловање долазило до изражаја – било да је реч о ратним или мирнодопским условима. Немачки недељник *Гросбечкерекер вохенблат* (нем. *Gr.-Becskereker Wochenblatt*) и мађарски дневни лист *Торонтал* (мађ. *Torontál*) опширно су извештавали о оснивању Црвеног крста у граду, његовим скупштинама и прилозима мештана за унесрећене ратом, природним неприликама итд.

Промене државног оквира након распада Аустроугарске монархије на крају Првог светског рата довеле су до престанка рада мађарског Црвеног крста на подручју данашње Војводине, па тако и Зрењанина, односно ондашњег Великог Бечкерека. Тада, међутим, овај град и средина настављају, односно преузимају и постају део традиције српског Друштва Црвеног крста, започете још 1876. У новонасталој југословенској држави, Црвени крст (од 1934/35. Петровград) тридесетих година прошлог века доживљава потпуну афирмацију и достиже свој врхунац у годинама пред Други светски рат. Његов историјски развој се сасвим пристојно може реконструисати на основу грађе Историјског архива Зрењанин груписане у фонд *Ф. 125 Сремски одбор Друштва Црвеног крста Петровград (1921–1941), 1936–1941*, и, у нешто мањој мери, фонд *Ф. 97 Градско поглаварство Бечкерек – Петровград (1919–1941)*. И за међуратни период карактеристично је писање локалне штампе о Црвеном крсту (листови *Банатска пошта, Млада Југославија, Обнова* и *Северна стража*), а и овде су доступни годишњи извештаји и периодичне публикације Друштва Црвеног крста Краљевине СХС, односно Краљевине Југославије[5], као и правна/законска акта неопходна за познавање правне регулативе, односно статусних промена у међуратном раздобљу[6].

Главни историјски извор за период немачке окупације (1941–1944) је сачувана грађа фонда *Ф. 130 Српско друштво Црвеног крста, Окружни одбор Банатски – Бечкерек 1941–1944*, а неколико десетина докумената може се наћи и у основном управном фонду тог периода: *Ф. 133 Градоначелничко звање Бечкерек–Петровград / Bürgermeisteramt Betschkerek–Petrovgrad 1941–1944*.

Рад Црвеног крста у Петровграду (од 1946. Зрењанину) у првим и тешким послератним годинама документован је грађом фондова *Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Зрењанин 1947–1955, Ф. 251 Градски одбор Црвеног крста Зрењанин 1947–1955.* и *Ф. 375 Главни одбор Црвеног крста Србије, Сремски одбор среза Зрењанинског, Зрењанин 1958–1965*. У блиској вези са овим фондовима су и акта настала радом Црвеног

[4] *Magyar szent korona országai vörös-kereszt egyletének évi jelentése*, за период 1883–1900.

[5] *Српско друштво Црвенога крста. Извештај за 1912–1920*, Београд 1922; *Гласник Друштва Црвеног крста С. Х. С – Glasnik Društva Crvenog krsta S. H. S.* (1924–1929), Београд 1929; *Извештај Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије за 1930. годину*, Београд 1931; *Извештај Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије за 1931. годину*, Београд 1932.

[6] Овде је издвојено свега неколико примера: „Српско Друштво Црвенога крста", *Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца* 111, Београд, 20. мај 1921; „Закон о куповини и продаји на отплату обвезница државних зајмова Краљевине Југославије и лозова српског Црвеног крста", *Службене новине Краљевине Југославије (додатак)* бр. 41, 22. мај 1930; „**Закон о Друштву Црвеног крста Краљевине Југославије", *Службене новине Краљевине Југославије (додатак)* 59, 5. септембар 1933** (подв. Ф. К.); „Решење о пуштању у саобраћај пропагандних марака Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије", *Службене новине Краљевине Југославије* 206, Београд 11. септембар 1933; „Правилник о повластицама у вожњи на државним железницама за Друштво Црвеног крста", *Службене новине Краљевине Југославије* бр. 13, Београд, 2. март 1934; „Решење о пуштању у саобраћај нарочите јубиларне марке Друштва Црвеног крста", *Службене новине Краљевине Југославије* бр. 196, Београд, 28. август 1936; „Решење о пуштању у саобраћај нових марака Црвеног крста", *Службене новине Краљевине Југославије* бр. 168, 28. јул 1938; „Уредба о служби државних лекара на раду при Друштву Црвеног крста", *Службене новине Краљевине Југославије (додатак)*, бр. 55, Београд 15. јул 1939; „Уредба о раду и пословању Друштва Црвеног крста у рату", *Српске новине* бр. 8, Београд, 8. фебруар 1940. итд.

крста у суседним срезовима – *Ф. 660 Сремски одбор Црвеног крста Тамиш, Зрењанин 1947* и *Ф. 661 Сремски одбор Црвеног крста Бегеј, Зрењанин 1947*, који су касније ушли у састав Зрењанинског среза. Већ из самих назива ових фондова приметне су статусне промене у развоју зрењанинског Црвеног крста, које су кореспондирале са политичко-административним променама у Банату, а тиме и у самом Зрењанину као његовом средишту.

Међутим, најзначајнији извор за послератни период је и регистратура зрењанинског Црвеног крста, у којој је доступна разноврсна грађа. Она обухвата годишње извештаје о раду, планове рада, нормативна акта, позиве и записнике са скупштина органа управљања те општу преписку са надређеним и подређеним органима Црвеног крста – покрајинским и републичким, односно одборима по насељеним местима. Она је савесно груписана по хронолошком, а тамо где је било могуће, и по тематском кључу[4]. Њу допуњује локална штампа, односно писање недељног листа *Зрењанин*, које броји више десетина наслова посвећених раду и резултатима Црвеног крста.

Први покушај писања историјата Црвеног крста у овом граду јавља се у међуратном периоду. Реч је о реферату др Димитрија Кристића, који је обављао дужности управника Бановинске болнице у Петровграду и председника петровградског Црвеног крста. Кристићев историјат установе на чијем се челу налазио је прегледан, темељан и исцрпан, а по свом квалитету предњачи у односу на остале прилоге у алманаху-споменици *Петровград* у којој је публикован[5]. Адекватно илустрован одговарајућим фотографијама, он је, међутим, ограничен на временски период двадесетих и, још више, тридесетих година прошлог века, који је представљао својеврсно „златно доба“ Црвеног крста у граду. О ранијем раздобљу, пре 1918. године, нема помена.

У послератном периоду јављају се нови напори у документовању прошлости зрењанинског Црвеног крста и почиње да се сакупља грађа о његовој историји и најзначајнијим догађајима. Ова пракса је започета средином шездесетих година, када је некадашњи благајник Црвеног крста Милан Поповић покушао да направи ретроспективу рада ове организације у периоду од ослобођења (1944) до 1964. године; његов кратак реферат се чува у рукопису у зрењанинском Црвеном крсту. Отприлике у исто време, шездесетих и седамдесетих година пошлог века, завичајни историчар-аматер Драгољуб Чолић је у својим публицистичким радовима у више наврата обрађивао теме у вези са овдашњим Црвеним крстом, међу којима се нарочито истичу оне из области историје здравства и развоја здравствених установа на подручју Зрењанина и Баната. Међу њима се нарочито истичу биографије угледних здравствених радника који су били ангажовани у раду Црвеног крста, на првом месту – биографија већ поменутог др Димитрија Кристића[6], а затим и многобројни животописи његових суграђана и истакнутих функционера и активиста Црвеног крста, објављени у његовом фељтону под називом *Познати Зрењанинци*.

Средином и крајем седамдесетих година, у оквиру припрема за обележавање предстојећег јубилеја стогодишњице Црвеног крста у Зрењанину (1880–1980), изнова је започето прикупљање историјске грађе и сећања старијих активиста, у циљу израде пригодних реферата за ту прилику. Прикупљено је нешто новинских чланака из листа *Торонтал* из 1880. године, неколико биографија истакнутих личности, као и неколико сећања старијих активиста из међуратног и ратног периода, али се ствар на томе зауставила. Средином осамдесетих отишло се корак даље, па се тако јавила иницијатива за писање монографије о Црвеном крсту која је постала један од главних програмских задатака и као таква ушла у редован план рада. Овај посао био је поверен саветнику Историјског архива Зрењанин Милану Ђуканову, али и поред интензивних разговора и консултација вођених тим поводом, до његове реализације није дошло[7]. Ипак, прикупљен је историјски материјал који је згодно послужио за писање ове књиге.

Од краја деведесетих година до данас написано је неколико значајних радова који не говоре стриктно о Црвеном крсту, али су због

[4] Ово је нпр. био случај са материјалима за изборне скупштине или грађом која се односила на велике пројекте Црвеног крста, попут реконструкције и адаптације његовог дома осамдесетих година (прим. Ф. К.).

[5] Димитрије Кристић, „Црвени крст у Петровграду“, у: Александар Станојловић (ур.), *Петровград,* Петровград 1938 (Зрењанин 2004), 428–433.

[6] Dragoljub Čolić, „Život i delo dr Dimitrija Kristića“, u publikaciji: *VI naučni sastanak Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije,* Pančevo, 11-12. maj 1974.

[7] Ђуканов је у то време био ангажован на другом, далеко захтевнијем пројекту прикупљања и обраде грађе за монографију *Зрењанинске ватре. Зрењанин у рату и револуцији* Ђорђа Момчиловића, која је објављена 1987, а промовисана 1988. године (прим. Ф. К.).

своје тематике напросто незаобилазни. Реч је о књигама које је у распону од једне и по деценије објавио др Добривоје Пауновић, у којима је темељно обрађена историја здравства у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину кроз биографије водећих медицинских стручњака који су деценијама живели у овом граду и предано радили на здравственој заштити. Користећи научни приступ, али и чињеницу да је био њихов савременик и млађи сарадник, Пауновић је савесно и темељно обрадио лик и дело „очева-оснивача“ Црвеног крста у међуратном периоду – у првом реду Корнела Радуловића[4] и Богдана Поповића[5], али и њихових епигона, листом врхунских стручњака у разним гранама медицине који су били активни у Црвеном крсту (Борислав Вуков)[6]. У њиховим биографијама, Пауновић је осликао и њихов рад и заслуге за Црвени крст, омогућивши истовремено да се историја ове организације уклопи у шири контекст здравствене заштите и здравствене културе на подручју Зрењанина и Баната.

Најзад, ваљало би поменути и један рад др Ђорђа Дамјана, дугогодишњег неуропсихијатра Опште болнице „Ђорђе Јоановић“ у Зрењанину и председника Општинске организације Црвеног крста у другој половини осамдесетих година прошлог века. У њему је Дамјан покушао сажето да прикаже најзначајније тренутке у развоју Црвеног крста током две деценије (1971–1991), колико је био његов активни члан[7]. Рукопис овог рада, који је послужио као одличан оријентир за писање историјата и изврсна допуна дотле већ спроведеног истраживања, уз ауторове личне напомене, сећања, казивања и сугестије, данас се чува у Црвеном крсту Зрењанин.

За период деведесетих година прошлог века, главни извор представљају темељни годишњи извештаји о раду, локална штампа, али и сећања ондашњих активиста и чланова.

У новије време, захваљујући развоју информационих технологија и радикално промењеној медијској слици на локалу, поред дотле неприкосновеног недељника *Зрењанин,* јављају се и други (превасходно електронски) медији који савесно прате рад Црвеног крста. Овде спадају, у првом реду, телевизијске куће *Сантос* и *КТВ*. Такође, зрењанински интернет-портали (ilovezrenjanin, zrenjaninski, z1info итд.), настали у току протекле деценије (2010–2020), редовно извештавају о активностима Црвеног крста Зрењанин и постали су његов важан, готово незаобилазан партнер и чинилац. Стога су њихови садржаји, доступни онлајн, главни извор за догађаје у последњој деценији.

Филип Крчмар

---

[4] Добривој Пауновић, *Др Корнел Радуловић (1890–1960). Пионир борбе против туберкулозе у Средњем Банату,* Зрењанин 2008.

[5] Dobrivoj Paunović, *Primarius dr Bogdan S. Popović (1898–1971). Osnivač i prvi šef Otorinolaringološkog odeljenja u Zrenjaninu, prvog u Banatu,* Zrenjanin 2014.

[6] Dobrivoje Paunović – Tijana Paunović, *Istorijski razvoj zdravstva i lečenja očnih bolesti u Srednjem Banatu,* Zrenjanin 1990; Dobrivoj Paunović, *Začetnici lečenja očnih bolesti u Srednjem Banatu,* Zrenjanin 2010.

[7] Đorđe Damjan, *Dve decenije aktivnosti u Opštinskoj organizaciji Crvenog krsta Zrenjanin (1971–1991),* Zrenjanin 2019.

Филип Крчмар

ПОЧЕЦИ ЦРВЕНОГ КРСТА

Карло Босоли, *Битка код Солферина*

ПОЧЕЦИ ЦРВЕНОГ КРСТА

Оснивање. Идеја Црвеног крста у Аустријској царевини: *Патриотско друштво за помоћ током рата*

Иако формално започета 1880. године, историја Црвеног крста у Великом Бечкереку има свој предисторијат који је хронолошки врло близак – па чак би се рекло и да претходи – оснивању Црвеног крста 1863. године. Ради његовог правилног разумевања, неопходно је сагледати како је текао историјски развој ове организације на подручју Аустријске царевине (од 1867. године – Аустроугарске), у чијем се саставу Велики Бечкерек у то време налазио.

Као историјско исходиште Црвеног крста сматра се Други рат за уједињење и независност Италије (1859), у ком се Аустријско царство нашло насупрот Краљевине Пијемонта-Сардиније и Француске. Непосредно пред почетак овог оружаног сукоба, у Бечу је 4. маја 1859. оформљено *Патриотско друштво за помоћ током рата* (нем. *Patriotische Hilfsverein während der Kriegsdauer*). Делујући на подручју целокупне Аустријске царевине (па тако и у Банату и Великом Бечкереку), оно је у веома кратком року прикупило велике суме новца, као и огромне количине веша, завоја, санитетског материјала и друге робе. Његов главни циљ било је: *обједињавање свих снага и средстава у сврху њиховог стављања на располагање нашој храброј војсци, на сваки начин који омогућава приватна иницијатива*[1]. Врховна команда царско-краљевске војске је издала наређење да се у свим провинцијама Аустријске царевине при Земаљским генералним командама оснују посебни одбори са задатком *да се побрину за преузимање, складиштење и прослеђивање, тј. транспорт свих пристижућих родољубивих поклона.* Друштво је било ослобођено плаћања поштарине и свих других такси и добило је директну владину помоћ. Његов штампани материјал био је испоручиван без надокнаде, а стајало је у директној вези са војском, чиме је имало непосредан увид у њене потребе. Председник Друштва био је принц **Јозеф Колоредо-Мансфелд**, а главни покровитељ била је царица Јелисавета. Ово Друштво постојало је до лета 1860, када је одржало последњу генералну скупштину (30. маја). Том приликом је поднет завршни рачун и донета одлука о престанку рада[2]. Укупна сума којом је Друштво располагало у тренутку престанка са радом у износу од 367,328 форинти, раздељена је ратним инвалидима и болничким установама[3].

Gr.-Becskereker Wochenblatt für den Geschäfts-, Gewerb- und Landmann.

Organ für ämtliche Verordnungen und alle Arten Anzeigen, für Gewerbkunde, Gartenkunst, Land- und Hauswirthschaft.

Nro 22. Samstag den 28. Mai 1859. 9. Jahrg.

Vom patriotischen Hilfsverein während der Kriegsdauer.

Aus Zuschriften und Zeitungsartikeln ist uns bekannt geworden, dass im Publikum, namentlich in anderen Kronländern die **irrige Ansicht** obwalte, der patriotische Hilfsverein während der Kriegsdauer sei speziell ein Wiener- oder niederösterreichischer Verein.

Um diese dem Vereinszwecke nachtheilige Auffassung zu berichtigen, findet sich der Verein zu folgender Erklärung veranlasst:

Der Hauptzweck des Vereines ist: die Vereinigung aller Kräfte und Mittel zu dem einen Zwecke, unserer tapfern Armee in allen jenen Richtungen helfend zur Seite zu stehen, welche der Privatthätigkeit möglich sind.

Grosses kann also nur dadurch erreicht werden, wenn sich alle treuen und patriotischen **Oesterreicher**, sie mögen was immer für einer Nationalität angehören, in der Liebe und Opferwilligkeit für Vaterland und Thron zu **Einem, gemeinsamen** und **konzentrirten Wirken** vereinigen.

Der ausdrücklichen Konstituirung des patriotischen Hilfsvereins, als eines Vereins für Gesammtösterreich, standen jedoch gegründete Bedenken entgegen; insbesondere wollten die Gründer den Schein vermeiden, als hätten sie die Absicht, sich als Direktorium für die patriotischen Kundgebungen in allen Kronländern aufstellen, deren selbstständiges Wirken vollkommen gerechtfertigt erscheint.

Auch konnte das Gründungskomité, bei allem Vertrauen auf den Patriotismus aller Stände, nicht mit Sicherheit die Art und Ausdehnung der Erfolge seiner Bestrebungen im Voraus beurtheilen, und deshalb legte dasselbe dem Vereine den allgemeinen Namen:

„Patriotischer Hilfsverein während der Kriegsdauer“ bei, wodurch die Grenzen des Vereins nicht auf Wien und Niederösterreich beschränkt bleiben, aber auch keineswegs die Idee einer beabsichtigten Centralleitung für ganz Oesterreich ausgesprochen ist.

Der Verein hat nun seit 11 Tagen seine Wirksamkeit begonnen, und die Resultate derselben sind nach jeder Richtung so erfreulich, dass er sich nun verpflichtet glaubt, dieselben zu veröffentlichen, und alle von gleichem patriotischen Geiste beseelten Personen und Vereine **einzuladen**, unbeschadet ihrer selbstständigen Konstituirung, und bei Wahrung der völligen Freiheit der Bestimmung ihrer Gaben, **den Ausschuss dieses Vereins blos als Mittelsperson, als beauftragtes Vollzugsorgan zu betrachten, um so aller von ihm bereits erreichten Vortheile in gleichem Masse theilhaftig zu werden, und die möglichste Sicherung vor Zersplitterung ihrer Gaben, und die Gewissheit der genauen Direktion derselben an den bestimmten Ort, zu dem bestimmten Zwecke, oder zu dem jeweiligen dringendsten Bedürfnisse zu erlangen.**

Der patriotische Hilfsverein während der Kriegsdauer hat bereits eine Einnahme von mehr als **130,000 fl.**, nebst grossen Quantitäten an Präzissen, Wäsche, Charpie, Verbandzeug, Wein etc.; er verfügt mithin bereits über bedeutende Mittel.

Der Verein hat ferner durch die gnädige und rasche Unterstützung der hohen Ministerien **Stempel- u. Tax-Freiheit, Porto- u. Post-Freiheit** erhalten.

Er darf mit Zuversicht **Begünstigungen für den Transport** von Seite der grossen Kommunikations-Gesellschaften entgegensehen.

Seine **Drucksorten** werden unentgeltlich geliefert.

Die grossen Kreditanstalten der Residenz haben mit dem patriotischen Eifer denselben **grosse Vortheile** zugestanden, und **treffliche Fach-Beamte** auf ihre Kosten zur Verfügung gestellt.

Endlich wird der Verein in direkte Verbindung mit der Armee treten, und auf diese Weise sowohl zuerst und direkt von den jeweiligen Bedürfnissen unterrichtet werden, als auch die Sicherstellung seiner Sendungen an den rechten Ort und zur rechten Zeit erhalten.

Als erste Wohlthäterin steht an der Spitze des Vereins Ihre Majestät unsere allgeliebte Kaiserin, allen edlen Frauen Oesterreichs als Beispiel voranleuchtend.

Alles diess ist in der kurzen Frist von 11 Tagen erreicht worden.

Und nun bietet der patriotische Hilfsverein die treue Bruderhand allen Vereinen, welche sich zu gleichen Zwecken in Oesterreichs weiten Landen gründen.

Nicht an die Spitze will er sich stellen, nein, **als Diener bietet er sich Euch an,** um Eure Auf-

Насловна страна великобечкеречког недељника *Гросбечкерекер вохенблат* са апелом *Патриотског друштва за помоћ током рата* (28. мај 1859)

Друго друштво сличног типа, које је деловало у исто време, било је *Немачко-патриотско*

[1] *Die Vereinigung aller Kräfte und Mittel zu dem einen Zwecke, unserer tapfern Armee in allen jene Richtungen helfend zur Seite zu stehen, welche der Privattätigkeit möglich sind.* „Vom patriotischen Hilfsverein während der Kriegsdauer“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 22, 28. Mai 1859, S. 1–2; „Miscellen“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 22, 28. Mai 1859, S. 9. Такође види: „Statuten des patriotischen Hilfsvereins während der Kriegsdauer“, *Werschetzer Gebirgsbote* Nr. 21, 22. Mai 1859, S. 2–3.

[2] „Miscellen“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 22, 2. Juni 1860, S. 6–7.

[3] „Miscellen“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 24, 16. Juni 1860, S. 7.

друштво за Аустрију (нем. *Deutsch-patriotische Verein für Oesterreich*), чији је циљ био да анимира све Немце у Угарској и другим, неаустријским, деловима Царства[4]. Седиште му је било у Бечу у палати принца Монтенуова, а председавајући му је био J. A. Форсбом-Брентано, поверљиви дворски саветник и аустријски конзул у Војводству Насау[5]. Деловање овог друштва такође је забележено у Банату и Великом Бечкереку[6], али је његов учинак овде био знатно слабији[7].

Искуство Другог рата за уједињење Италије, а нарочито непосредан додир са рањеницима и страдалима у његовој најкрвавијој бици, подстакли су Швајцарца Анрија Динана да напише књигу *Сећање на Солферино*, која је представљала зачетак иницијативе за оснивање међународне организације која би се бринула о ратним жртвама. Она је, захваљујући Динановом ентузијазму и енергичности, оформљена 9. фебруара 1863. у Женеви. Октобра исте године, у овом граду је одржана међународна конференција која је окупила 36 делегата из 14 европских земаља (укључујући Аустрију), на којој се расправљало о предлозима за реализацију Динанових идеја. Резултат је било усвајање резолуције која је прокламовала пет главних циљева: 1. Оснивање националних друштава за рањене војнике; 2. Неутралност и заштита рањеника; 3. Коришћење добровољаца за пружање помоћи на ратишту; 4. Организовање додатних конференција за промовисање и остваривање ових идеја; 5. Установљавање општег препознатљивог симбола за медицинско особље на фронтовима – бела трака око руке са црвеним крстом (јасна алузија на заставу земље домаћина).

Новоформирана организација је врло брзо имала прилике да ступи у дело, будући да је неколико месеци касније – почетком 1864. године – избио нови краткотрајни оружани сукоб између Аустрије и Пруске на једној и Данске на другој страни. Био је то први рат у ком је Црвени крст имао своје посматраче. У Аустрији је накратко оживело *Патриотско друштво за помоћ*, које је, међутим, ограничило своје деловање искључиво на аустријске рањенике и погинуле, док је данска страна – према извештајима очевидаца – након пораза чак и сопствене војнике остављала на ратишту.

Анри Динан, оснивач Црвеног крста

У августу исте године, након што је Дански рат већ увелико био окончан, швајцарска влада позвала је владе свих европских земаља, као и Сједињених Америчких Држава, Бразилског царства и Мексичког царства, да присуствују дипломатском скупу у Женеви, који је 22. августа 1864. усвојио *Прву женевску конвенцију за побољшање услова рањених војника на ратишту*. Оно што је важно истаћи је да Аустрија – за разлику од осталих учесника минулог рата – ***није*** ставила свој потпис на овај документ[8]. То ће јој се врло брзо обити о главу, јер је већ две године касније (1866) поново ратовала, овога пута против Пруске (дојучерашњег савезника)

[4] „An die in Oesterreich lebenden außerösterreichischen Deutschen!", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 28, 9. Juli 1859, S. 1.

[5] Исто.

[6] Исто.

[7] *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 29, 16. Juli 1859, S. 1; „Lokales", *Gr.-Becskereker Wocehenblatt* Nr. 31, 30. Juli 1859, S. 7.

[8] Конвенцију су потписали Швајцарска конфедерација, Велико војводство Баден, Краљевина Белгија, Краљевина Данска, Краљевина Шпанија, Француско царство, Велико војводство Хесен, Краљевина Италија, Краљевина Низоземска, Краљевина Португал, Краљевина Пруска и Краљевина Виртемберг (прим. Ф. К.).

и Италије. Тада је *Патриотско друштво за помоћ* основано по трећи пут, али су његови напори да пружи помоћ аустријским војницима на фронту остали безуспешни: помоћ коју је Аустрија прикупила није стизала на жељену адресу због непотписивања Конвенције, на коју су њене противнице у овом рату ставиле свој потпис. Отуда је простор за деловање овог друштва остао ограничен на подручје Аустријске царевине, док су фронтови на којима су ратовали њени војници остали неприступачни.

За разлику од претходних ратова, по завршетку овог оружаног сукоба *Патриотско друштво за помоћ* није расформирано, већ је наставило да постоји и то под унеколико измењеним именом: *Аустријско патриотско друштво за помоћ рањеним војницима, ратној сирочади и удовицама. Истовремено и Земаљско друштво за помоћ Црвеног крста за Доњу Аустрију* (нем. *Österreichischer patriotischer Hilfsverein für verwundete Krieger, Militärwitwen und –Waisen. Zugleich Landeshilfsverein vom Rotenkreuze für Niederösterreich*). Из овога се види да је Аустрија извукла поуке из рата, будући да је 1. јула 1866. пристала да потпише Женевску конвенцију и обавезала се на поштовање њених одредби, иако их се – бар у прво време – није савесно придржавала[9]. У периоду који је уследио, слична хуманитарна друштва оснивана су у осталим деловима Аустријског царства – у Чешкој, Моравској, Шлезији, Штајерској итд.

Међутим, изгубљени рат 1866. није подстакао Аустрију само на потписивање Женевске конвенције, већ је изнудио и темељну реорганизацију њеног унутрашњег политичко-административног система. Она је дотле почивала на унитарном, централистичком принципу који није био прихватљив за бројне народе који су у њој живели, а понајвише Мађаре који су били најгласнији у својим захтевима за политичким слободама и самосталношћу. Мађарски притисак на владајуће кругове у Бечу је дотле, у више наврата, изазивао значајне поремећаје у политичком животу, а повремено доводио у питање и сам опстанак Аустријске царевине. Стога је, у циљу постизања трајне стабилности, почетком 1867. године постигнут споразум (тзв. Нагодба, нем. Ausgleich, мађ. kiegyezés) којим је дотле апсолутистичко и централистичко Аустријско царство претворено у конфедерацију двеју независних држава (Аустрије и Угарске), са заједничким владаром, финансијама, спољном политиком и војском. Овако устројена држава у историји ће остати забележена под именом Аустроугарска монархија.

Њен мађарски део[10] настојао је да, и поред овако добијених политичких уступака и слобода, стекне још већи степен независности. Поред посебне мађарске одговорне владе, земаљске војске (домобранства), академије наука и других установа, у тежњи да нагласи своју посебност, Угарска је настојала да формира и одвојене добровољне здравствене службе на својој територији. У том контексту ваљало би сагледати и формирање посебног мађарског Црвеног крста.

Мађарско женско друштво за помоћ: претеча Црвеног крста у Угарској

Слично као и у аустријском делу државе, и у Угарској је у другој половини XIX века деловало више организација хуманитарног карактера. Свима њима је међутим недостајала кровна установа која би надгледала и координисала њихов рад. Коначан подстицај за оснивање једног таквог тела дошао је у време Велике источне кризе (1876–1878), односно аустроугарске окупације Босне и Херцеговине (1878/1879).

Руководиоци различитих удружења са хуманитарним предзнаком на подручју Угарске одржали су 1878. заједнички састанак на ком су донели одлуку о заједничком деловању у пружању помоћи војницима који учествују у окупацији Босне и Херцеговине и њиховим породицама које остају код куће. Ова удружења су се окупила под заједничким именом ***Централно женско удружење за помоћ*** (мађ. *Központi Segélyző Nőegylet*). Као резултат овог заједничког наступа и иницијативе, одлучено је да ово друштво настави свој рад и прошири своје активности на читаву Угарску. Изабрана је посебна комисија са задатком да изради

[9] Тако је нпр. забележено да су након битке код Кенигреца (Садове) аустријски рањени и мртви остављани на бојишту, као што је то било у случају данских војника неколико година раније (прим. Ф. К.).

[10] За мађарски део Аустроугарске, који је обухватао подручје Краљевине Угарске са Хрватском, коришћени су различити називи: „Земље круне Светог Стефана“, „Земље свете мађарске круне“, или пак „Транслајтанија“ („земље преко Лајте“, тј. Литаве – реке која је разграничавала аустријски и мађарски део Монархије).

статут, који би био у сагласности са Женевском конвенцијом. Тако је 27. марта 1879. године одржана оснивачка скупштина *Земаљског женског друштва за помоћ* (мађ. *Magyar Országos Segélyző Nőegylet*), под председништвом царице-краљице Јелисавете, која је постала његов први покровитељ и заштитник.

Отприлике у исто време (1879), аустријско Министарство одбране је изашло са предлогом за оснивање кровне организације хуманитарних удружења у аустријском делу Монархије, која је формирана 14. марта 1880. године под називом *Аустријско друштво Црвеног крста* (нем. *Österreichische Gesellschaft vom Rothen Kreuz*). Цар Фрања Јосиф је потписао оснивачку повељу Друштва и постао – заједно са својом супругом Јелисаветом – његов први покровитељ. Тако је аустријски део Монархије први довршио процес конституисања Црвеног крста на својој територији.

Царица-краљица Јелисавета,
покровитељ *Земаљског женског друштва за помоћ*

С друге стране, *Мађарско земаљско женско друштво за помоћ* наставило је да постоји и делује под тим именом (уз чест додатак *под покровитељством Њеног величанства краљице Јелисавете*) до пролећа 1881. Шеснаестог маја те године је у граду Естергому одржана оснивачка скупштина *Друштва Црвеног крста Земаља свете мађарске круне* (мађ. *Magyar Szent Korona Országai Vörös Kereszt Egyléte*), које је дан касније (17. маја) у Будимпешти, у свечаној сали Мађарске академије наука, озваничило своју интеграцију са *Мађарским земаљским женским друштвом за помоћ*. Другим речима, *Мађарско земаљско женско друштво за помоћ* се утопило/интегрисало у Црвени крст, чиме је заокружен дуготрајни процес формирања и конституисања ове организације на подручју Угарске. Она ће у наредном периоду активно радити на ширењу идеја Црвеног крста и изградњи мреже регионалних и локалних одбора по читавој земљи – па тако и на подручју Баната. *Друштво Црвеног крста Земаља свете мађарске круне* је о свом оснивању информисало Међународни комитет Црвеног крста и затражило пријем у његово чланство, које је одобрено 20. јануара 1882. Представници мађарског Црвеног крста учествовали су на Другој међународној конференцији Црвеног крста у Женеви, одржаној 1884. године, на којој су поднели извештај о свом раду, забележивши тако свој први интернационални наступ.

Политичко-административна подела Угарске. Црвени крст на подручју Торонталске жупаније

У намери да што је више прошири свест о потреби хуманитарног рада и помагању ближњем у невољи, још је *Мађарско земаљско женско друштво за помоћ* приступило формирању мреже својих подружница по читавој Угарској. Оне су осниване по обрасцу који није увек пратио сложену политичко-административну поделу земље, па су тако огранци Друштва били подељени у три групе: 1) **жупанијске** (vármegyei fiókegylétek); 2) **обласне** (videki fiókegylétek) и 3) **градске** (városi fiókegylétek). Угарски део Монархије имао је сложен систем локалних самоуправа, који се током друге половине XIX века непрекидно мењао. Основна и најчешћа јединица територијалне самоуправе (муниципије) била је **жупанија** (мађ. vármegye, нем. Obergespannschaft, Komitat) – у средњовековној Угарској их је било 72, мада се њихов број често мењао услед сталних административних прекрајања (спајања, укидања, дељења итд.)[11]. Оне су се даље делиле на **срезове** (мађ. járások, нем. Bezirke), који су

[11] Петар Рокаи, Золтан Ђере, Тибор Пал, Александар Касаш, *Историја Мађара*, Београд 2002, 27.

обухватали више насеља са статусом велике (nagy község) или мале општине (kis község). Такође, статус муниципије имали су и поједини значајнији градови (мађ. rendezeti törvényhatósági város), попут Ђера или Панчева. Престоница Угарске – Будимпешта – имала је посебан статус, регулисан посебним законом из 1873. године, када је и оформљена спајањем Будима и Пеште у једну административну целину.

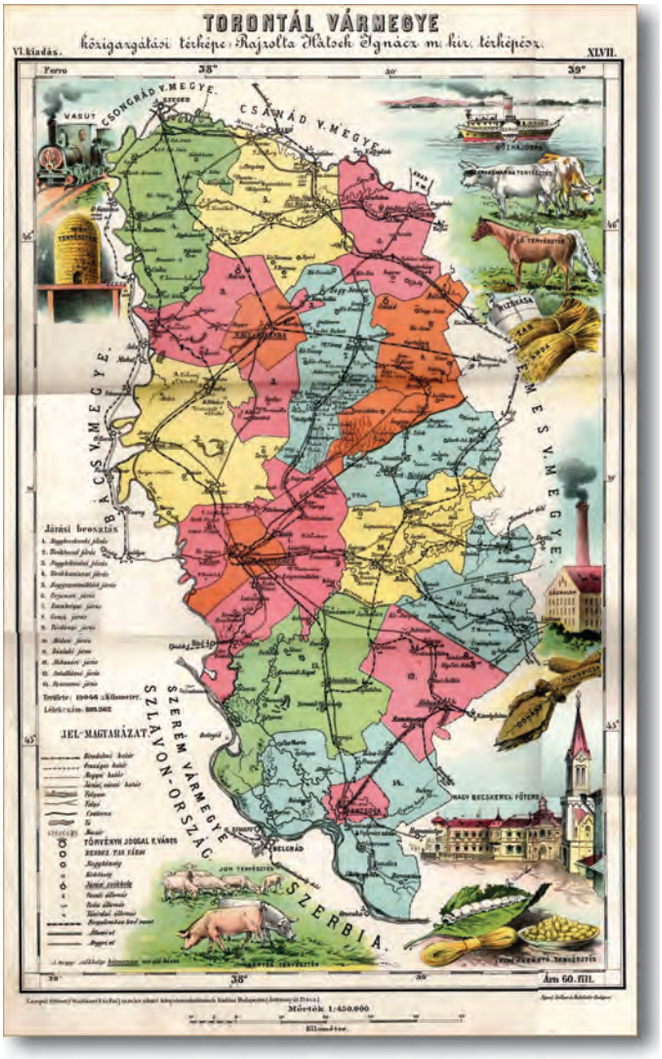

Карта Торонталске županије са административном поделом на срезове

У време оснивања Црвеног крста, Велики Бечкерек је био значајан административни и политички центар. Од 1880. до 1900. године он ће доживети знатан привредни успон, захваљујући не само чињеници да је од 1883. укључен у систем угарских железница, већ и томе што је – почев од 1779. године, уз неколико краћих прекида (1785–1790, 1807–1820, 1849–1860) – био седиште Торонталске županије све до краја Првог светског рата и распада Аустроугарске монархије. Након присаједињења дела развојачене Банатске војне границе (1872/1873) и десет насеља укинутог *Привилегованог великокикиндског дистрикта* (1876), ова županија је почетком осамдесетих година XIX века коначно добила своје трајне границе и коначан територијални обим. Грубо гледано, обухватала је подручје данашњег српског Баната и узак погранични појас Румуније и Мађарске. Са три стране – на северу, западу и југу – имала је природне границе: реке Мориш, Тису и Дунав, док је једино на истоку имала административну границу према суседној Тамишкој županији. По својој површини спадала је у највеће мађарске županије[12]. Обухватала је преко 200 насељених места (чији је број такође варирао услед честих административних промена и „експериментисања“), са етнички веома хетерогеним становништвом: Србима, Немцима, Мађарима, Румунима, Словацима итд. На њеној територији се налазио и град Панчево, који је имао права муниципије, тј. једнака права као и županија. Остали значајнији центри – поред Великог Бечкерека као главног града – били су Велика Кикинда, Велики Сенмиклуш, Жомбољ, Турска Кањижа[13], Турски Бечеј[14] и Модош[15].

Торонталска županија је административно била подељена на 14 управних срезова: Великобечкеречки, Турскобечејски, Турскокањишки, Великосенмиклушки, Перјамошки, Жомбољски, Ченејски, Пардањски, Модошки, Банлочки, Алибунарски, Панчевачки и Анталфалвски[16].

На овако административно уређеном и географски пространом подручју, мађарско Друштво Црвеног крста организовало је свој рад кроз два Одбора. Први је био **Торонталски županijски одбор** (мађ. torontálvármegyei választmány) са седиштем у Великом Бечкереку,

[12] Подаци о тачној површини Торонталске županије варирају од извора до извора. У званичним школским земљописним уџбеницима с краја XIX века помиње се површина од 9495 km² (*Торонталска županија. Земљопис за III разред српских народних школа,* Сомбор 1890, 28). У својој књижици о привредним приликама у Županији, И. Јесенски наводи податак од 9409 km² (Jeszenszky Ignác, *Torontál vármegye,* Budapest 1904, 3), док свеобухватна монографија о Županији под уредништвом Ш. Боровског из 1912. године доноси цифру од 10.046 km² (Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912, I).

[13] Данашњи Нови Кнежевац.

[14] Данашњи Нови Бечеј.

[15] Данашњи Јаша Томић.

[16] Анталфалва – данашња Ковачица.

који је обухватао насеља на подручју јужних срезова Жупаније (Великобечкеречки, Турскобечејски, Пардањски, Модошки, Банлочки, Алибунарски, Панчевачки и Анталфалвски). Други је био **Жомбољски обласни одбор** (мађ. Zsombolya vidéki választmány), са седиштем у Жомбољу, према ком су гравитирала насеља северних срезова – Великокикиндског, Турскокањишког, Великосенмиклушког, Перјамошког, Жомбољског, Ченејског[17]. Осим тога, на подручју Жупаније је самостално деловао и **Панчевачки градски одбор** (мађ. Pancsova városi választmány), који је редовно слао своје представнике на годишње земаљске скупштине Друштва.

Оба одбора на подручју Торонталске жупаније била су састављена од више подружница (филијала, огранака, одбора – мађ. fiókegyléte), чији је број варирао. Поједини би временом обуставили свој рад, да би га, након краће или дуже паузе, обновили. Примера ради, у оквиру Торонталског одбора су у години његовог оснивања (1880) формирана и деловала 22 месна огранка[18]; крајем прве (1888)[19] и првој половини друге деценији постојања (1893/4)[20] уследио је талас конституисања нових подружница, али је рад у неким, раније основаним, у међувремену већ замро, само да би касније, кад би се за то стекли одговарајући услови, био поново настављен. Такав је нпр. био случај са филијалама Црвеног крста у Српском Итебеју, Ујпечу, Сефкерину, Пардању (Међи), Омољици, Овчи, Орловату, Модошу (Јаша Томић) и другим местима[21]. Стагнација и опадање су уследили средином и крајем прве деценије XX века, када је констатован значајан пад у броју чланова[22], да би интересовање и ангажовање нагло порасли непосредно уочи и за време Првог светског рата.

У свом зениту, мађарско Друштво Црвеног крста је на подручју Торонталског жупанијског одбора имало тридесетак локалних подружница, од којих је најстарија била она у Великом Бечкереку. Она је деловала у континуитету, без прекида, од оснивања (1880) до краја Првог светског рата (1918) и била је, због свог централног положаја, врховна инстанца на подручју Торонталског жупанијског одбора и извршавала његове задатке.

Колики је био значај Жупаније, њених функционера и служби за деловање Црвеног крста, довољно сведочи податак да су, изузимајући период 1880–1892, торонталски велики жупан и његова супруга по правилу били копредседници великобечкеречког Црвеног крста и Торонталског жупанијског

[17] Ова и оваква подела није нимало случајна, а била је заснована – осим на географским разлозима и преимућствима – и на чињеници да је дугогодишњи председник мађарског Друштва Црвеног крста био утицајни и свемоћни жомбољски гроф Ендре Чеконић.

[18] То су били огранци у следећим местима: Анталфалва (Ковачица), Ботош, Брестовац, Црепаја, Долово, Елемир, Францфелд (Качарево), Глогоњ, Омољица, Јабука, Модош, Велики Бечкерек, Отелек, Овча, Пардањ (Међа), Перлез, Српски Итебеј, Сефкерин, Старчево, Турски Бечеј (Нови Бечеј), Ујфалу (Банатско Ново Село) и Ујпеч.

[19] Те године су забележни нови огранци Црвеног крста – у Иланци, Каталинфалви (данашњи Равни Тополовац) и Лајошфалви (данашња Падина). („Az 1889. évi január hó 1-én mutatkozó állomány részletezése fiókegyletenkint", у публикацији: *Ő császári és királyi Felsége I. Ferencz József apostoli király és ő császári és királyi Felsége Erzsébet királyné legmagasabb védelme alatt álló magyar szent korona országai vörös-kereszt egyletének 1888. évi jelentése,* Budapest 1889, 50–53).

[20] Нове подружнице су тад добили Озора (данашњи Уздин), Лазарфелд (Лазарево) и Велики Торак (Бегејци); ово последње насеље прикључено је огранку у Каталинфалви. („Az 1894. évi január hó 1-én mutatkozó állomány részletezése fiókegyletenkint", у публикацији: *Ő császári és királyi Felsége I. Ferencz József apostoli király és ő császári és királyi Felsége Erzsébet királyné legmagasabb védelme alatt álló magyar szent korona országai vörös-kereszt egyletének 1893. évi jelentése,* Budapest 1894, 80–81. „Az 1895. évi január hó 1-én mutatkozó állomány részletezése fiókegyletenkint", у публикацији: *Ő császári és királyi Felsége I. Ferencz József apostoli király és ő császári és királyi Felsége Erzsébet királyné legmagasabb védelme alatt álló magyar szent korona országai vörös-kereszt egyletének 1894. évi jelentése,* Budapest 1895, 76–77).

[21] Примера ради, 1904. године, генерална скупштина Торонталског жупанијског одбора узима на знање да је неколико филијала престао са радом, али да је истовремено основано и неколико нових („A vörös-kereszt közgyülése", *Torontál* 36. sz., 1904. február 15, 1–2. o.); пет година касније (1909), рад су обуставиле филијале Црвеног крста у Црепаји, Опову и Лазареву (*Torontál* 34. sz., 1909. február 12, 2. o.), а 1911. филијала у Ботошу („A Vörös kereszt közgyülése", *Torontál* 40. sz., 1912. február 19, 1. o.). У исто време, рад су обновиле филијале у Орловату, Модошу и Чоки.

[22] Тако је нпр. председавајући Торонталског одбора и Великобечкеречког Црвеног крста, торонталски велики жупан Бела Ботка, са жаљењем констатовао, на генералној скупштини Друштва марта 1909, *да је број чланова из године у годину све мањи* и умолио присутне да раде на врбовању нових чланова. (О томе види: „Lokales. Verein vom Rothen Kreuz", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 10, 6. März 1909, S. 4; „Hirek. A vörös-kereszt egyesület feloszlott fiókjai", *Torontál* 34. sz., 1909. február 12, 2. o.).

одбора. Жупанијски чиновници (поджупани, бележници, главни жупанијски лекари, жупанијски благајници итд.) и њихове супруге седели су у управним органима не само Црвеног крста, већ и других хуманитарних организација и новчаних завода, што им је омогућавало да разгранају и расподеле задатке и задужења на пољу хуманости, уоче простор за деловање и усмеравају финансијска средства на рачуне друштава са хуманитарним предзнаком. Да је утицај Жупаније као кровне установе Црвеног крста био одлучујући, сведочи и чињеница да су се скупштине Црвеног крста одржавале управо у просторијама Жупанијске палате у Великом Бечкереку (данас зграда Скупштине Града Зрењанина).

Жупанијска палата у Великом Бечкереку, пре проширења (1887)

Филип Крчмар

ЦРВЕНИ КРСТ У ВЕЛИКОМ БЕЧКЕРЕКУ ОД ОСНИВАЊА ДО КРАЈА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА (1880–1918)

Гроф Ендре Чеконић у униформи мађарског
Црвеног крста
Приватна колекција г. Ивана Барцаија
Љубазношћу гђе Марије Силађи

ЦРВЕНИ КРСТ У ВЕЛИКОМ БЕЧКЕРЕКУ ОД ОСНИВАЊА ДО КРАЈА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА (1880–1918)

Хуманитарне акције и удружења у Великом Бечкереку у другој половини XIX века (до 1880. године)

Знатно пре формалног оснивања локалног огранка Црвеног крста у Великом Бечкереку, овај град је имао високо развијену свест о потреби помагања угроженима не само у ратним, већ и у мирнодопским условима те богату традицију хуманитарног деловања у кризним ситуацијама и невољама. Још у време битке код Солферина (1859), која се сматра иницијалном капислом за оснивање Црвеног крста неколико година касније, у Великом Бечкереку забележено је деловање више удружења која су радила на прикупљању помоћи за војнике и унесрећене на ратишту и њихово слање и дистрибуцију. Солидарност Великобечкеречана са жртвама рата или временских непогода, које су у више наврата задесиле Банат током XIX века, била је јасно изражена и видљива кроз деловање других удружења просветног или културног карактера, као и заједничким залагањем богатих појединаца или високо позиционираних челних људи града и Торонталске жупаније, чије би удруживање имало необавезан и ad hoc карактер. Отуда је прикупљање прилога до јануара 1880, када је званично и основан Црвени крст у нашем граду, била сасвим уобичајена и устаљена појава, која је оставила доста писаних трагова. Другим речима, још и пре него што је званично основан Црвени крст, Велики Бечкерек је имао знатно развијену културу солидарности и свест о потреби пружања помоћи ближњима у невољи.

Годину дана пре избијања рата Аустрије против Пијемонта (Сардинија) и Француске, у Великом Бечкереку је 1858. године основано *Јеврејско женско добротворно друштво*. То је било најстарије хуманитарно удружење у овом граду, које ће постојати и деловати све до Другог светског рата. Издржавало се од чланарине, разних прилога и дарова те прихода од приређених забава и игранки и камата од својих фондова. Друштво је помагало сиротињу и ученике, старија и друга лица слабијег материјалног стања, путем исплате једнократне новчане помоћи, давања огрева, хране и сл. Касније је новчано помагало и остала, у међувремену основана, хуманитарна друштва и удружења, међу њима и Црвени крст. Прва председница Друштва била је **Фани Вајс**, у периоду од 1858. до 1883. године. За њом су се смењивале, редом: **Сузана Бергер** (1883–1885), **Јулијана Ајзенштетер** (1885–1905), **Катарина Винтер** (1905–1914), **Сидонија Манголд** (1915–1930) и **Ирма Темер** (1930–1938)[1].

Избијање рата Аустрије против Пијемонта-Сардиније и Француске 1859. године у великој мери се одразило и на дешавања у Банату, па тако и у Великом Бечкереку. Месецима уочи почетка оружаног сукоба, овдашња јавност била је, путем штампе, припремана за ратно стање, живећи у ишчекивању најгорег могућег сценарија. Недуго након званичне објаве рата (29. април), у Банату је почела мобилизација свих расположивих ресурса, који су требали да допринесу његовом успешном вођењу. Њихово црпљење одразило се на свакодневни живот региона: свештенство различитих конфесија бринуло је о томе да пружи ослонац властима позивајући своје вернике на оданост цару и подстичући њихов морал; сеоско становништво је морало да ставља на располагање коње и стоку за вучу, за потребе превоза војника и наоружања; широм Круновине прикупљан је новац – у готовини или у обвезницама државног зајма – који је ишао у ратне сврхе; одана аристократија, угледни и богати појединци, или грађани удружени у различитим телима и удружењима су га давали цару; такође су прикупљани и давани робни прилози; у више општина основане су различите задужбине са циљем да финансијски потпомогну војнике који у рату остану инвалиди, или удовице и сирочад у рату палих бораца.

Поред робно-новчаних давања, Банат је платио и данак у крви рату за уједињење и независност Италије: у двема биткама овог рата учествовали су и одреди из Баната. У две главне и одлучујуће битке овог рата – код Мађенте (4. јуна) и Солферина (24. јуна) борила су се

[1] Александар Станојловић (ур.), *Петровград*, Петровград 1938 (Зрењанин 2004[3]), 439–440.

4 батаљона 29. ц. и к. пешадијског пука „Тун-Хоенштајн" чије је седиште било у Великом Бечкереку[2]. У крвавом окршају код Солферина, који се сматра исходиштем Црвеног крста, овај великобечкеречко-банатски пук имао је 63 мртва, 340 рањених и 8 заробљених војника[3]. Тако су овај град и његово банатско окружење дали свој крвави допринос и уградили себе у темеље ове хуманитарне организације светског значаја.

За кратко време колико је рат трајао, на подручју Баната, а тиме и Великог Бечкерека, забележено је деловање посебно формираних удружења, чији је циљ био помагање рањеника и збрињавање њихових породица и која се на одређени начин могу сматрати претечама потоњег Црвеног крста. Најзначајније међу њима било је *Патриотско друштво за помоћ током рата* (нем. *Patriotische Hilfsverein während der Kriegsdauer*), које је формирано у Бечу 4. маја 1859[4]. У веома кратком року, оно је прикупило велике суме новца, као и огромне количине веша, завоја, санитетског материјала и друге робе. Великобечкеречки недељник на немачком језику *Гросбечкерекер вохенблат (Gr.-Becskereker Wochenblatt)* – у то време једино јавно гласило у овом граду – извештавао је о активностима овог Друштва и прилозима које је прикупило[5], али је доносио и његове прогласе којима се апеловало на солидарност мештана и сакупљање помоћи. Тако је нпр. почетком јула овдашње грађанство позвано да прикупља помоћ за болесне и рањене војнике: *У овом тренутку највећа потреба јуначких синова Аустрије је веш. Друштво је већ прикупило и отпремило велики број кошуља, али све је то још премало. Стога се ослања на толико пута већ исказану човекољубивост Аустријанаца и њихову љубав према отаџбини, молбом, да ко има кошуље и гаће, исте што је брже могуће изволи уступити*[6]. Ово Друштво постојало је до лета 1860, када је одржало последњу генералну скупштину (30. маја). Том приликом је поднет завршни рачун и донета одлука о престанку рада[7]. Укупна сума којом је Друштво располагало у тренутку престанка са радом, у износу од 367,328 форинти, раздељена је ратним инвалидима и болничким установама[8].

Друго друштво сличног типа, које је међутим имало знатно слабији учинак, било је *Немачко-патриотско друштво за Аустрију* (нем. *Deutsch-patriotische Verein für Oesterreich*), чији је циљ био да анимира све Немце у Угарској и другим, неаустријским деловима Царства[9]. Седиште му је било у Бечу у палати принца Монтенуова, а председавајући му је био Ј. А. Форсбом-Брентано, поверљиви дворски саветник и аустријски конзул у Војводству Насау[10]. И ово друштво је посредством *Wochenblatt*-а позивало на прикупљање прилога: *Прва крв је већ потекла*

[2] *Der Krieg in Italien 1859. Nach den Feld-Acten und anderen authentischen Quellen bearbeitet durch das k. k. Generalstabs-Bureau für Kriegsgeschichte,* Bd. II, Wien 1876, Beilage, S. 64. У овој бици је учествовао и граничарски Шајкашки (тителски) батаљон (*Der Krieg in Italien 1859...,* Beilage, S. 66), а запажену улогу имали су и граничарски одреди из Хрватске (прим. Ф. К.).

[3] *Der Krieg in Italien 1859. Nach den Feld-Acten und anderen authentischen Quellen bearbeitet durch das k. k. Generalstabs-Bureaue für Kriegsgeschichte,* Bd. II, Wien 1876, S. 43; такође види: „Zweiter Nachtrag Zu den Verlust-Eingaben nach der Schlacht von Solferino", *Wiener Zeitung* Nr. 154, 3. Juli 1859, S. 1–2. Упореди са: Rudolf von Hödl, *Geschichte des k. u. k. Infanterie-Regiment Nr. 29 für immerwährenden Zeiten Freiherr von Loudon*, Temesvár 1906, S. 416. Уп. са: Филип Крчмар, *Лаудонова регимента,* Зрењанин 2015, 265–266. Осим тога, након битке (и самог рата), војници овог пука добили су и одговарајућа одликовања за своје ратне заслуге (види: R. v. Hödl, *нав. дело*, 420).

[4] Његов главни циљ било је: *обједињавање свих снага и средстава у сврху њиховог стављања на располагање нашој храброј војсци, на сваки начин који омогућава приватна иницијатива.* Врховна команда царско-краљевске војске је издала наређење да се у свим провинцијама Аустријске царевине при Земаљским генералним командама оснују посебни одбори са задатком *да се побрину за преузимање, складиштење и прослеђивање, тј. транспорт свих пристижућих родољубивих поклона.* Друштво је било ослобођено плаћања поштарине и свих других такси и добило је директну владину помоћ. Његов штампани материјал био је испоручиван без надокнаде, а стајало је у директној вези са војском, чиме је имало непосредан увид у њене потребе. Председник Друштва био је принц **Јозеф Колоредо-Мансфелд**, а главни покровитељ била је царица Јелисавета. (*Die Vereinigung aller Kräfte und Mittel zu dem einen Zwecke, unserer tapfern Armee in allen jene Richtungen helfend zur Seite zu stehen, welche der Privattätigkeit möglich sind.* „Vom patriotischen Hilfsverein während der Kriegsdauer", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 22, 28. Mai 1859, S. 1–2; „Miscellen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 22, 28. Mai 1859, S. 9. Такође види: „Statuten des patriotischen Hilfsvereins während der Kriegsdauer", *Werschetzer Gebirgsbote* Nr. 21, 22. Mai 1859, S. 2–3).

[5] „Miscellen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 27, 2. Juli 1859, S. 7.

[6] „Aufruf!", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 28, 9. Juli 1859, S. 1.

[7] „Miscellen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 22, 2. Juni 1860, S. 6–7.

[8] „Miscellen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 24, 16. Juni 1860, S. 7.

[9] „An die in Oesterreich lebenden außerösterreichischen Deutschen!", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 28, 9. Juli 1859, S. 1.

[10] Исто.

у садашњим борбама. Поједини из редова храбре аустријске војске су услед своје пожртвованости и верног испуњавања дужности већ кренули у сусрет прераној смрти или су задобили тешке ране. Отуда се мора деловати брзо, ако ово Друштво жели да испуни свој задатак указивања помоћи, утехе и оздрављења рањеницима[11]. Прилози Бечкеречана су, међутим, овде били знатно скромнији[12].

Банатски одјеци рата за независност Италије 1859. године сведоче о томе да је ово поднебље платило високу цену не само у материјалном и финансијском смислу, већ и у људским животима. Организовано је добровољно прикупљање робних и новчаних прилога у сврху потпомагања аустријских ратних напора, али, поред опремања добровољаца, набавке коња и запрежне стоке за потребе транспорта, прилози прикупљени по банатским општинама били су намењени и нези рањеника и збрињавању њихових породица.

Недуго по окончању рата који је толико допринео оснивању Црвеног крста, у пролеће 1862. године дошло је до изливања банатских река Брзаве и Тамиша, у којима су забележене и људске жртве, а проузрокована је и значајна материјална штета. Ондашња Торонталска жупанија је оформила комисију како би се угроженима донела хитна помоћ[13]. Пружање помоћи је било препуштено углавном властима[14] и човекољубивим појединцима, највише велепоседницима и племићима, који су прихватали своју улогу и друштвену одговорност.

Слични случајеви забележени су и касније, током шездесетих година XIX века: нови рат у ком је Аустријско царство учествовало 1866, овога пута против Пруске и Италије, поново је у први план ставио потребу помагања војницима, рањеницима и њиховим породицама. Иако кратак по свом трајању, овај рат је био врло крвав по својим жртвама. Широм Баната је поново организовано прикупљање помоћи, а након битке код Кенигтреца у Чешкој – која је одлучила исход рата – ово подручје се нашло пред великим изазовом пријема, смештаја и збрињавања великог броја рањеника који су овде допремани у масама. Они су преплавили болнице по већим градовима попут Темишвара те су градске и жупанијске власти морале да интервенишу како би се избегла хуманитарна катастрофа. По мањим местима, локалне школе бивале су преуређиване у импровизоване болнице за прихват рањеника – Велики Бечкерек је тако преузео обавезу да прими 35 рањеника у своју градску болницу (која иначе већ дуго, у то време, није задовољавала најосновније услове у том погледу) и обезбеди смештај за још 75[15].

Слично је било и у другим градским срединама Баната – Вршцу, Великој Кикинди и другде, а значајна помоћ пристигла је и од приватне иницијативе – земљопоседника који су изразили спремност да на својим имањима сместе рањена лица[16].

У јесен исте године, отприлике у време када је склапан мировни уговор, нова недаћа – овога пута у суседној Бачкој – послужила је као повод за нову хуманитарну акцију: великобечкеречки огранак *Уједињене омладине српске,* који је основан у касно лето 1866, ангажовао се на приређивању једне беседе, а приход од продатих улазница за ову приредбу био је намењен збрињавању житеља Лединаца, крај Новог Сада, чије је насеље у то време пострадало од пожара[17]. Осим за *лединачке погорелце,* великобечкеречка Омладина је, почетком идуће године, приредила и беседу у корист *торонталских, глад трпећих поморишаца*[18], који су се, услед мраза претходне године, нашли у оскудици[19]. Исто је учинило и овдашње *Јеврејско женско удружење* (*Israelitische Frauenverein*), које је организовало бал хуманитарног карактера[20], а и Градско позориште је приредило једну представу, чији је приход од продаје карата био намењен у исту сврху[21].

[11] Исто.

[12] *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 29, 16. Juli 1859, S. 1; „Lokales", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 31, 30. Juli 1859, S. 7.

[13] „Miscellen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 7, 15. Februar 1862, S. 6; „Lokales", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 9, 1. März 1862, S. 9.

[14] За помоћ бечког двора унесрећенима у овим поплавама види: „Miscellen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 33, 16. August 1862, S. 6.

[15] „Miscellen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 32, 11. August 1866, S. 11.

[16] Inland. Temesvar. In: *Temesvarer Zeitung* Nr. 159, 14. Juli 1866, S. 3.

[17] „Дописи. У В. Бечкереку", *Застава* 77, год. I, 3. новембар 1866, 4; „Дописи. У Карловцима", *Застава* 81, год. I, 16. новембар 1866, 3.

[18] „Позив – Fölhivás – Einladung", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 7, 16. Februar 1867, S. 5. Мисли се на становнике насеља у Торонталској жупанији који су били погођени поплавама реке Мориш (прим. Ф. К.).

[19] „Дописи. Вел. Бечкерек", *Застава* 16, год. II, 22. фебруар 1867, 5.

[20] „Ball-Anzeige", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 6, 9. Februar 1867, S. 5.

[21] „Lokales. Casse-Ausweis der am 2. Februar l. J. zu Gunsten der Nothleiden der Maros-Gegend im Torontaler Comitate

Крајем шездесетих година XIX века, у Великом Бечкереку се јавља једно женско хуманитарно удружење – *Великобечкеречко женско друштво за доброчинство* (мађ. *Nagy-Becskereki jótékony nőegylet*, нем. *Gr.-Becskereker wohlthätiger Frauenverein*)[22]. Судбина овог друштва тесно је испреплетена са овдашњим Црвеним крстом: иако формално раздвојени, они ће деловати паралелно и сарађивати на истим циљевима, при чему су многе чланице Друштва биле истовремено и чланице Црвеног крста. Средином 1869. ово Друштво је забележено као потписник иницијативе о отварању једног просветног завода за васпитање мале деце (забавишта)[23], које је заживело тек три године касније (1872)[24]. Исте године, одобрени су и статути овог Друштва[25], када је оно званично и конституисано. Од самог свог оснивања оно је показало велику агилност у хуманитарном раду и ревносно је деловало све до краја седамдесетих година XIX века, када су два значајна догађаја убрзала процес институционализовања у то време већ дуге праксе помагања ближњима и званичног формирања Црвеног крста у Великом Бечкереку.

Први је био окупација Босне и Херцеговине од стране Аустроугарске монархије 1878/1879. године. Прецанивши своју снагу, борбену готовост и квалитет сопствене војске, Аустроугарска је, приликом окупације ових двеју турских провинција, наишла на неочекивано жилав и жесток отпор; стога се војно ангажовање непланско одужило, а обим акције и број људских жртава повећао[26]. Како је у окупацији Босне и Херцеговине учествовао и велики број војника из Великог Бечкерека и његовог окружења[27], не чуди то што је овдашња јавност била анимирана да пружи помоћ својој родбини, пријатељима и познаницима. Поменуто *Великобечкеречко женско друштво за доброчинство* организовало је прикупљање солидарне помоћи: руководећи се девизом *Двоструко даје – ко брзо даје*, његово Председништво је 24. августа 1878. издало позив на прикупљање добровољних прилога за рањенике, уз прецизно назначена упутства у погледу тражених артикала и димензија завоја[28]. У наредним бројевима листа објављивани су дуги

stattgefundenen zweiten Dilettanten-Vorstellung: *Der Wirrwarr*", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 6, 9. Februar 1867, S. 10.

22 Eleonore v. Vecsey, „Einladung", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 23, 5. Juni 1869, S. 3.

23 Johann Heinrich Schwicker, „An die Frauen!", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 24, 12. Juni 1869, S. 8.

24 Одлука о отварању овог забавишта донета је на генералној скупштини овог Друштва одржаној 7. јуна 1869, у време када оно формално још није основано. Забавиште је званично почело са радом у пролеће 1872. у кући Јожефа Келнера, прекопута градског затвора „Мункач". („Eröffnung der Kleinkinder Bewahranstalt – Kisdedóvoda megnyitása – Отварање завода за чување мале деце", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 13, 30. März 1872, S. 8; Nr. 14, 6. April 1869, S. 6). Оно се у јесен исте године обраћа мађарском краљевском Министарству вера и просвете, молећи да му Министарство обезбеди средства за запошљење још једне неговатељице, будући да забавиште похађа 94-оро деце и да број питомаца непрекидно расте. („Lokales", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 40, 5. Oktober 1872, S. 9).

25 „Gr.-Becskereker wohlthätiger Frauenverein – Nagy-becskereki jótékony nőegylet – В.-Бечкеречко женско друштво за доброчинство", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 15, 13. April 1869, S. 3; Nr. 16, 20. April 1869, S. 3; Nr. 17, 27. April 1869, S. 5; На оснивачкој скупштини Друштва, одржаној 28. априла 1869, за председницу је изабрана Елеонора пл. Вечеи, супруга угледног градског адвоката и земљопоседника Иштвана Вечеија, за потпредседницу Марија пл. Стојановић, за правника Удружења др Пал пл. Демко, за перовођу-секретара Јохан Московчак, а за благајника Рудолф Вилчго. („Lokales", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 18, 4. Mai 1869, S. 10. Такође види: Rudolf Wiltschgo, „Vom Gr.-Becskereker Wohlthätigkeits-Frauenverein", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 24, 15. Juni 1869, S. 4).

26 Већ први дани окупације показали су колико је било погрешно уверење меродавних кругова да ће она протећи без већих потешкоћа. Највећи противник ове акције, председник мађарске владе Ђула Андраши, оправдано је страховао да ће оваква политика донети Аустроугарској монархији проблеме. Када је окупација постала неминовност, покушао је да ублажи своју непопуларност помпезном изјавом да ће окупација БиХ бити налик *шетњи са концертном музиком* (нем. *Spaziergang mit einer Blechmusikkapelle*). Услед устанка тамошњег становништва, морала су бити ангажована још три додатна корпуса. (Филип Крчмар, *Лаудонова регимента. Историја 29. царског и краљевског пешадијског пука „Барон Фон Лаудон"*, Зрењанин 2015, 292–293).

27 „Aus dem Torontaler Comitate. Die Unterstützung der Familien der Mobilisirten", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 36, 7. September 1878, S. 11–12.

28 „Aufruf an die Mildthätigkeit der Bewohner von Gr.-Becskerek!", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 34, 24. August 1878, S. 1. Тражени су новчани прилози, цигарете, дуван, веш, платно (ново и коришћено), завоји, марамице и сл. У апелу су именом и презименом наведене чланице овог друштва које су биле задужене за скупљање и преузимање прилога: председнице Елеонора пл. Вечеи и Марија пл. Стојановић те чланице Одбора: Валерија пл. Билек, Паулина Цигер, Валеска пл. Даниел, Паулина пл. Емануел, Јозефина пл. Филковић, Матилда Јармацки, Емилија Келнер, Марија Купусаровић, Илка Менцер, Јустина Мике, Емилија Мунчић, Сидонија Плехл, Јохана Швимер, Хермина Штајнгаснер и Ема Тихи.

спискови са таксативно побројаним именима и презименима давалаца добровољних прилога и јасно назначеним новчаним износом или робним давањем[29]. И власти Торонталске жупаније су се укључиле у овај процес формирањем посебних одбора-комисија по свим срезовима на својој територији[30], који су добили задатак да прикупљају прилоге за рањенике и њихове породице.

Други значајан – мирнодопски – догађај, који

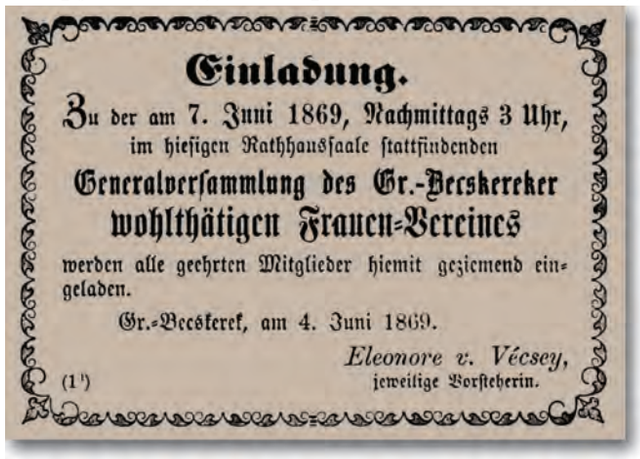

Einladung.

Zu der am 7. Juni 1869, Nachmittags 3 Uhr, im hiesigen Rathhaussaale stattfindenden

Generalversammlung des Gr.-Becskereker wohlthätigen Frauen-Vereines

werden alle geehrten Mitglieder hiemit geziemend eingeladen.

Gr.-Becskerek, am 4. Juni 1869.

Eleonore v. Vécsey,
jeweilige Vorsteherin.

(1¹)

Позив на генералну скупштину *Великобечкеречке добротворне женске задруге* (1869)

је убрзао оснивање Црвеног крста у Великом Бечкереку, одиграо се у Сегедину марта 1879. Велику поплаву Тисе, која је тада погодила овај град, савременици су упамтили под називом *Сегединска катастрофа*, остављајући за собом људске жртве, хиљаде унесрећених породица и огромну материјалну штету. Оставши без крова над главом и покретне имовине, жртве ове поплаве потражиле су – и пронашле – уточиште на територији суседне Торонталске жупаније.

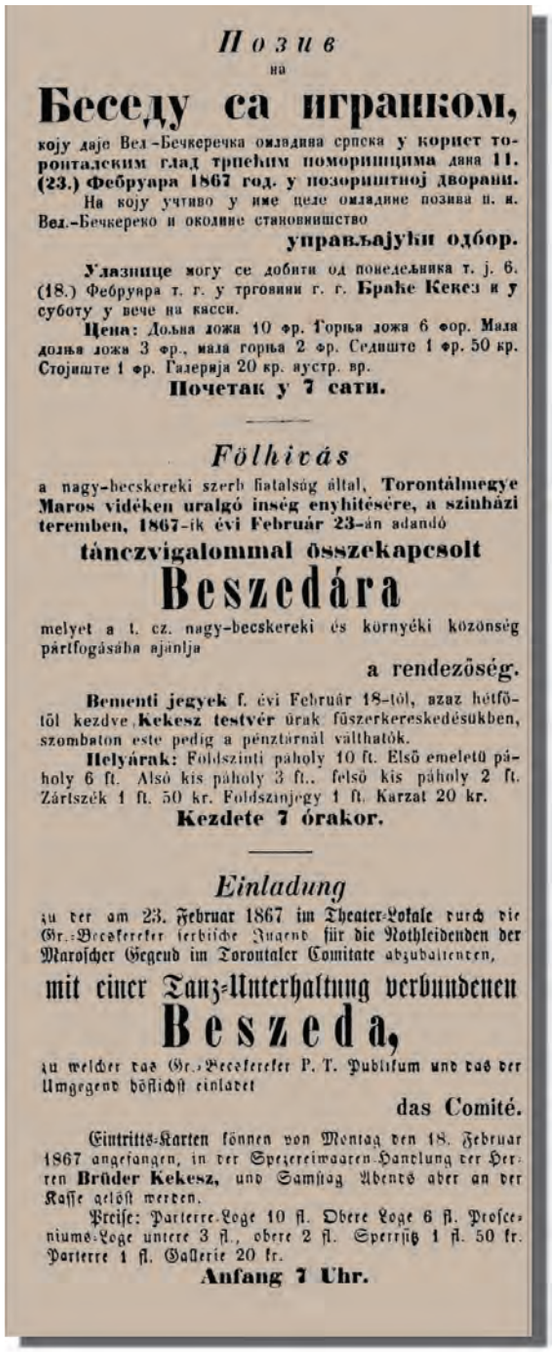

Позив
на

Беседу са играном,

коју даје Вел.-Бечкеречка омладина српска у корист торонталским глад трпећим поморишцима дана 11. (23.) Фебруара 1867 год. у позоришној дворани.

На коју учтиво у име целе омладине позива п. н. Вел.-Бечкереко и околине становништво

управљајући одбор.

Улазнице могу се добити од понедељника т. ј. 6. (18.) Фебруара т. г. у трговини г. г. **Браће Кекез** и у суботу у вече на каси.

Цена: Доња ложа 10 фр. Горња ложа 6 фор. Мала доња ложа 3 фр., мала горња 2 фр. Седиште 1 фр. 50 кр. Стојиште 1 фр. Галерија 20 кр. аустр. вр.

Почетак у 7 сати.

Fölhivás

a nagy-becskereki szerb fiatalság által, **Torontálmegye Maros vidéken uralgó inség enyhitésére, a szinházi teremben, 1867-ik évi Február 23-án adandó**

tánczvigalommal összekapcsolt

Beszedára

melyet a t. cz. nagy-becskereki és környéki közönség pártfogásába ajánlja

a rendezőség.

Belenti jegyek f. évi Február 18-tól, azaz hétfőtől kezdve **Kekesz testvér** úrak fűszerkereskedésükben, szombaton este pedig a pénztárnál válthatók.

Helyárak: Foldszinti páholy 10 ft. Elsö emeletü páholy 6 ft. Alsó kis páholy 3 ft., felsö kis páholy 2 ft. Zártszék 1 ft. 50 kr. Foldszinjegy 1 ft. Karzat 20 kr.

Kezdete 7 órakor.

Einladung

zu der am 23. Februar 1867 im Theater-Lokale durch die Gr.-Becskereker serbische Jugend für die Nothleidenden der Maroscher Gegend im Torontaler Comitate abzuhaltenden,

mit einer Tanz-Unterhaltung verbundenen

Beszeda,

zu welcher das Gr.-Becskereker P. T. Publikum und das der Umgegend höflichst einladet

das Comité.

Eintritts-Karten können von Montag den 18. Februar 1867 angefangen, in der Spezereiwaaren-Handlung der Herren **Brüder Kekesz,** und Samstag Abends aber an der Kasse gelöst werden.

Preise: Parterre-Loge 10 fl. Obere Loge 6 fl. Prosceniums-Loge untere 3 fl., obere 2 fl. Sperrsitz 1 fl. 50 kr. Parterre 1 fl. Gallerie 20 kr.

Anfang 7 Uhr.

Позив на беседу са игранком великобечкеречке Уједињене омладине српске, организоване у хуманитарне сврхе (1867)

Несрећни житељи Сегедина нашли су уточиште понајпре у Новом Сегедину и Сиригу – пограничним насељима Торонталске жупаније[31].

[29] „Lokales. I. Ausweis über jene Spenden, welche durch Vermittlung des Gr.-Becskereker wohlthätigen Frauenvereines zu Gunsten der Verwundeten unserer heldenmüthigen Armee eingelaufen und zur sofortigen Weiterbeförderung an den Bestimmungsort, dem löblichen hierstädtischen Bürgermeisteramte übergeben worden sind“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 35, 31. August 1878, S. 13–14; „Lokales. II. Ausweise über jene Spenden, welche durch Vermittlung des Gr.-Becskereker wohlthätigen Frauenvereines zu Gunsten der Verwundeten unserer heldenmüthigen Armee eingelaufen und zur sofortigen Weiterbeförderung an den Bestimmungsort, dem löblichen hierstädtischen Bürgermeisteramte übergeben worden sind“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 36, 7. September 1878, S. 12–13; „Lokales“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 37, 14. September 1878, S. 11; „Lokales. Ausweis über die weiteren zu Gunsten unserer verwundeten Krieger eingelaufenen Liebesgaben“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 38, 21. September 1878, S. 12.

[30] „Aus dem Torontaler Comitate. Die Unterstützung der Familien der Mobilisirten“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 36, 7. September 1878, S. 11–12.

[31] „Miscellen. Flüchtlinge aus Szegedin im Banat“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 11, 15. März 1879, S. 20.

На позив ондашњег торонталског великог жупана Јожефа Хертелендија, свуда у Жупанији су почели да ничу одбори за прикупљање помоћи, а један од првих био је у Великом Бечкереку[32]. Прилози који су били прикупљани на територији читаве Жупаније били су слати у Турскокањишки срез (данашњи Нови Кнежевац – прим. Ф. К.), који је био најближи Сегедину[33].

Вест о овом трагичном догађају одјекнула је у целој Аустроугарској монархији, али и далеко ван њених граница: помоћ је почела да пристиже из целе Европе[34], па чак и са друге стране океана – из Северне и Централне Америке[35]. Прикупљена помоћ омогућила је угроженима да се снађу у прво време, док се убрзо није приступило обнови града, која је у врло кратком року дала веома лепе резултате[36]. Ово место је, убрзо после катаклизмичне поплаве, посетио и сам владар, Фрања Јосиф, који је том приликом дао чувено обећање: *Сегедин ће бити лепши него што је био* (*мађ. Szeged szebb lesz mint volt*)[37].

Свакако да су ова несрећа и њене размере, као и окупација Босне и Херцеговине претходне године, још једном истакле и у први план ставиле неопходност постојања једне разгранате организације са масовним чланством, јаком логистиком и подршком званичних органа власти, која би могла адекватно да реагује у сличним ситуацијама. Стога није требало дуго чекати на званично оснивање месног огранка Црвеног крста у Великом Бечкереку.

Пал Ваго, *Поплава Сегедина* (1897)

[32] „Felhivás és kérelem", *Torontál* 13. sz., 1879. március 27, 1. o.; „Lokales. Aufruf an die opferwilligen Bewohner Torontáls", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 13, 29. März 1879, S. 15.

[33] За списак прилога види: „Aus dem Torontaler Comitate. Ausweis über die eingeflossenen Lebensmittel zu Gunsten der Szegediner Ueberschwemmten Seitens des Torontaler Comitates", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 14, 5. April 1879, 13.

[34] „Miscellen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 12, 22. März 1879, S. 17; „Miscellen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 13, 29. März 1879, S. 17.

[35] „Miscellen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 19, 10. Mai 1879, S. 17; „Miscellen. Ein Szegediner in Mexiko", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 29, 19. Juli 1879, S. 15.

[36] Обнова Сегедина постала је државни пројекат, којим је руководио гроф Лајош Тиса, млађи брат председника мађарске владе. Четири године након поплаве, делегација Торонталске жупаније предвођена торонталским великим жупаном Хертелендијем посетила је у међувремену потпуно обновљени Сегедин, учинивши том приликом подворење краљу Фрањи Јосифу (Borovszky Samu, *Torontál vármegye*, Budapest 1912, 490).

[37] Филип Крчмар, *Торонталска жупанија и њено наслеђе*, Зрењанин 2015, 48–49.

Оснивање Великобечкеречког одбора *Мађарског земаљског женског друштва за помоћ*

Историја Црвеног крста у Великом Бечкереку почиње са новом, 1880. годином и позивом који је освануо у локалном мађарском недељнику *Торонтал* на оснивачку скупштину *торонталске подружнице Мађарског земаљског женског друштва за помоћ* које стоји под патронатом царице-краљице Јелисавете[38]. Потписници овог позива били су велики жупан Јожеф Хертеленди (Hertelendy József), председавајући Краљевског судбеног стола у Великом Бечкереку Михаљ Варади (Várady Mihály) и краљевски окружни бележник Деме Хадфи (Hadffy Döme). У свом апелу, они су означили место (*велика сала Жупанијске палате*) и време (*18. јануар, у 3 сата после подне*) одржавања конститутивне скупштине, представили дневни ред, задатке овог Друштва у рату и миру те упознали јавност са чланом 4 Статута Земаљског женског друштва за помоћ који се односио на устројство, односно категоризацију чланства.

Дневни ред је имао четири тачке: 1. Поздравни говор Михаља Варадија; 2. Утврђивање чланова и њихову категоризацију; 3. Званично оснивање; и 4. Избор чланова Управног одбора, односно Председништва (12 женских и 4 мушка)[39]. Чланство је било подељено у три категорије:

1. **Чланови-оснивачи** (мађ. alapitó tagók)
2. **Редовни чланови** (мађ. rendes tagók)
3. **Ванредни чланови** (мађ. rendkivüli tagók),

већ у зависности од износа и висине чланарине коју су плаћали. Чланови оснивачи плаћали су најмање 20 форинти, редовни чланови најмање 1 форинту годишње за период од 6 година, док су ванредним члановима сматрана лица која уплате најмање једну форинту годишње, без обавезивања на чланство на дужи рок, на неки начин допринесу административним (књиговодственим) или финансијским пословима Друштва, или учествују у његовом лекарском и медицинском пословању својим радом и саветима. Редовним члановима би се сматрала и она лица која једнократно уплате 10 форинти у касу Удружења и она би у годишњим извештајима бивала посебно истицана[40].

Три дана касније, велика сала Жупанијске палате била је дупке пуна виђенијим грађанима Великог Бечкерека. Бурним аплаузом поздрављени су велики жупан Хертеленди и Михаљ Варади. Хертеленди је заузео место председавајућег и, отворивши седницу, објаснио сврху скупа, наглашавајући да је *влада у Будимпешти намерна да племенити задатак Мађарског женског друштва за помоћ под патронатом Њеног краљевског величанства прошири на све делове земље – не само на Велики Бечкерек и Торонталску жупанију, већ и суседне области*[41]. Градоначелник Великог Бечкерека Лајош Кулифаи замољен је да води записник оснивачке скупштине. Потом је Михаљ Варади одржао уводну беседу, у којој је истакао жељу краљице Јелисавете да *под исти барјак окупи све жене у Угарској, уједињене у племенитој мисији саосећања и милосрђа*[42]. Такође је подсетио присутне на догађаје од претходне године, који су ујединили нацију у жалости, али и наклоности према владарском пару, чија је сребрна свадба свесно стављена у други план због *Сегединске катастрофе*. Симпатије Мађара према краљици Јелисавети са једне и потреба за организованим хуманитарним радом након аустроугарске окупације Босне и Херцеговине и поплаве Тисе у Сегедину са друге стране тако су у великој мери допринеле рађању овог хуманитарног друштва и његовој популаризацији.

Другу тачку дневног реда чинило је утврђивање броја и категорије чланова који су се пријавили за чланство уочи седнице. Њихова имена су прочитана абецедним редом: укупно је било 17 чланова-оснивача, 18 редовних чланова који су једнократно приложили 10 форинти, 216 који су се обавезали да ће плаћати по форинту годишње у наредних 6 година те 5 ванредних чланова. Након тога, **председавајући, торонталски велики жупан Јожеф Хертеленди,**

[38] „Felhivás", *Torontál* 3. sz., 1880. január 15, 1. o.

[39] Из овога се видело, дакле, да је Црвени крст од самог почетка, тј. оснивања, имао претежно женски карактер (прим. Ф. К.).

[40] „Felhivás", *Torontál* 3. sz., 1880. január 15, 1. o.

[41] „Ő Felsége Erzsébet királyné védnöksége alatt álló magyar országos segélyző nőegylet n.-becskereki fiókegyletének alakuló közgyülése", *Torontál* 4. sz., 1880. január 22, 2. o.

[42] Варадијева беседа била је презасићена религијским мотивима и библијским цитатима (прим. Ф. К.).

прогласио је оснивање великобечкеречке подружнице Мађарског земаљског женског друштва за помоћ под патронатом Њеног величанства краљице Јелисавете (подв. Ф. К.).

Уследило је јавно гласање за 32 члана Председништва (24 жене и 8 мушкараца), у које су изабрани: кнегиња Викторина Турн Таксис из Ечке као председница, Заида Хертеленди (супруга великог жупана), Валбурга Билек, Евелина Савић, Елеонора Вечеи, Јулија Ајзенштетер, гђа Агоштона Ковача, Августа Даниел, Емилија Мунчић, Ернестина Демко, Марија Купусаровић, Сидонија Плехл, Матилда Кокић, гђа Паје Линјачког, гђа Елека Алмашија, Амалија Енгел, Сидонија Шварц, Амалија Вирањи, Каталин Пороскаи, Паулина Емануел, Илона Менцер, гђа Хермана Вајса и Розалија Бобор. За мушке чланове Председништва изабрани су Јожеф Хертеленди, Михаљ Варади, Андрија Олујевић, Јанош Даниел, Лајош Кулифаи, Густав Табаковић, Агоштон Бакаловић и Имре Ормоди. Овај списак речито говори о томе да је првобитно чланство Црвеног крста у Великом Бечкереку било састављено од најистакнутијих представника друштвене елите у граду и околини.

Након избора функционера Друштва, кнегиња Турн Таксис, као председница, и Заида Хертеленди, као супруга торонталског великог жупана, замољене су да потпишу, односно овере, записник оснивачке скупштине. Према новинском наводу, *мало је било таквих тренутака у историји свечане сале Жупанијске палате, у којима се стотине срца присутних тако топило.*

1880. Kilenczedik évfolyam.

TORONTÁL.

3-ik szám. Csütörtök, január 15-én.

Vegyestartalmu hetilap. — A megyei közigazgatasi bizottsag közlönye.

Felhívás.

Hertelendy József, felelős szerkesztő.

Varady Mihály, szerkesztő-segéd.

Hadly Dóme, nyomdatulajdonos.

Nagy-Bresekerek, jan. 13-án.

Насловна страна великобечкеречког листа *Торонтал (мађ. Torontál)*, са позивом на оснивачку скупштину Торонталског одбора Земаљског женског друштва за помоћ (15. јануара 1880)

Месец дана након оснивачке, Торонталски одбор *Мађарског земаљског женског друштва за помоћ* одржао је прву редовну скупштину 19. фебруара, под председништвом кнегиње Турн Таксис[43]. Отворивши заседање, она је замолила благајника Друштва Михаља Варадија да води седницу и представи дневни ред. Прва тачка била је молба Августе Даниел – потпредседнице Друштва – за разрешење са те функције, уз образложење да је због старости не може обављати. Председништво је са жаљењем изашло у сусрет овој молби, изразивши захвалност Даниеловој и изабравши на њено упражњено место супругу торонталског великог жупана Заиду Хертеленди. Следећу тачку дневног реда чинио је извештај комисије која је у претходном периоду, под руководством Даниелове, радила на тражењу нових чланова и проналажењу могућности за оснивање нових месних одбора на подручју Торонталске жупаније; у ту сврху су у 38 насеља у Жупанији послати спискови за прикупљање добровољних прилога, као и приступнице за упис нових чланова, *како би се омогућило и учлањење жена из унутрашњости*. У продужетку седнице, Михаљ Варади је, у својству благајника Друштва, представио извештај о броју чланова и стању благајне. У односу на оснивачку скупштину, измене су биле незнатне: услед двоструког уписивања имена појединих чланова те промене места боравка и пријема нових, констатовано је да Друштво има укупно 22 чланаоснивача, 243 редовна и 8 ванредних чланова.

Председавајући седнице Варади изнео је предлог да се – с обзиром на свеопшту немаштину и велику сиротињу на подручју Торонталске жупаније – (стање које је додатно било погоршано честим временским непогодама) сиротињи намени трећина средстава које Друштво прикупи. Даље, предложио је да се Председништво Друштва повремено ангажује на организовању добротворних приредби (балова, игранки и сл.), а да приход добијен продајом улазница за ова друштвена окупљања и прилози који се на њима прикупе буду намењени материјално угроженима. Овај предлог је прихваћен и у наредном периоду он ће постати уобичајена пракса, углавном током јануара и фебруара сваке године[44].

43 „Hirharang", *Torontál* 8. sz., 1880. február 19, 3. o.

44 „Ő Felsége Erzsébet királyné védnöksége alatt álló magyar országos segélyző nőegylet nagybecskereki fiókegylete", *Torontál* 9. sz., 1880. február 26, 2. o. Јануар и фебруар сваке године су били сезона карневала (Поклада или „фашанка"; нем. Fasching – карневал). Зимско време и одсуство пољских радова дозвољавали су вишак

Торонталски одбор *Мађарског земаљског женског друштва за помоћ* је са великим ентузијазмом и еланом започео свој рад. Већ почетком марта месеца, *Торонтал* извештава о активностима његове великобечкеречке филијале[45]. Констатујући да је започет рад на формирању месних одбора Друштва широм Жупаније, где су у шездесетак насеља на адресу среских начелстава и општинских поглаварстава послати статути Друштва и спискови за прикупљање прилога, овај лист је подсетио да је 18. јануара текуће године у Великом Бечкереку у ту сврху формиран привремени жупанијски одбор Друштва. Утврђене су смернице за оснивање месних огранака: Друштву је требало најпре да приступе сви сресни начелници и чиновници по мањим местима, највиђенији људи у својим срединама, познати по свом човекољубљу и милосрђу. Предвиђено је да се њима пошаљу умножене молбе за прикупљање прилога, а потенцијалним члановима копије извода из Статута Друштва који се односе на његов циљ, задатке, организацију итд., како би они даље упознали своје окружење са племенитим и узвишеним циљевима Друштва. Предуслов за званично формирање месног одбора (подружнице, филијале) било је прикупљање најмање осам потенцијалних чланова, који би – у складу са чл. 9 Статута – одмах бивали проглашени за локални огранак Друштва. У складу са чл. 10, овај огранак би себи бирао руководство (Одбор), састављено од најмање 6 чланова (4 женска и 2 мушка) и о томе би обавестило Жупанијски одбор; до добијања даљих упутстава о свом раду, новоформирани месни огранак би покушао да придобије нове чланове. Овакав начин рада, строго посвећен изградњи мреже Друштва на територији читаве Угарске (Земаља круне Светог Стефана), био је у духу одредби указа царице-краљице Јелисавете од 27. јануара 1880, прочитане на седници Средишњег (Централног) одбора Друштва 16. фебруара 1880[46].

На мартовској скупштини Торонталског одбора констатовано је надаље и то да оснивање локалних подружница није скопчано са великим издацима те да би свака од њих требало да има минимум пет редовних чланова. Истовремено је обнародовано да се редовне скупштине локалних подружница имају одржати до 20. марта, регионалних, тј. жупанијских одбора до 10. априла, да би се централна, земаљска скупштина одржала 10. маја (ова се пракса временом усталила и понављала сваке године). У позиву који су упутили на адресе среских начелстава и општинских поглаварстава у Жупанији, потпредседница Торонталског одбора и агилни благајник Варади изразили су наду *да ће племените жеље краљице Јелисавете сигурно бити реализоване, узимајући у обзир добро познату и осведочено високу свест становника Торонталске жупаније и њихову амбициозност.* У исто време, објављено је да је у оближњем Елемиру 25. фебруара оформљен и први месни огранак Друштва на подручју Жупаније после великобечкеречког[47]. Окупљени на његовој оснивачкој скупштини изразили су жељу да буду самостални у односу на Велики Бечкерек; за председницу елемирске подружнице изабрали су удовицу Розу Бобор, потпредседницу – удовицу Балаш, за благајника – Ференца Сабоа, а за лекара др Ференца Ковалског. Приликом оснивања, елемирски огранак бројао је 4 члана-оснивача, 67 редовних и 2 ванредна члана – укупно 73[48]. Формирањем елемирске подружнице Друштва учињен је први значајан корак ка даљем гранању и ширењу ове организације.

Сарадња са осталим хуманитарним удружењима

Чак и након формалног оснивања великобечкеречке подружнице Црвеног крста, у овом граду су наставила активно да делују одраније постојећа удружења хуманитарног карактера, а временом су оснивана и нова. Поред *Јеврејског женског добротворног друштва* (осн. 1858)[49], *Великобечкеречке добротворне женске задруге* (осн.

слободног времена и одређени период забаве и доколице. Покладе су обухватале временски период од католичког празника Света три краља (6. јануар) до почетка ускршњег поста (тзв. „Пепелнице“ или „Пепелне среде“). У том периоду су највише и одржавана друштвена дешавања хуманитарног карактера.

45 „Magyarországos segélyző nőegylet nagybecskereki fiókegylete”, *Torontál* 10. sz., 1880. március 4, 1–2. o.

46 „Magyarországos segélyző nőegylet nagybecskereki fiókegylete”, *Torontál* 10. sz., 1880. március 4, 1–2. o.

47 „Hirharang. Elleméri fióknőegylet”, *Torontál* 10. sz., 1880. márczius 4, 3. o.

48 Исто.

49 А. Станојловић, *нав. дело*, 439–440.

1869/1871)[50], *Друштва пријатеља деце* (осн. 1873), који су се показали као најагилнији, значајна је била још и *Добротворна задруга Српкиња,* коју је 1884. године основала народна добротворка Емилија Мунчић[51]. Осим тога, постојао је и низ других друштава која су оснивана, али чији би рад врло брзо замро. Тако је нпр. 1892. у Великом Бечкереку формирана и локална подружница *Белог крста*, удружења које је радило на збрињавању напуштене и деце без родитељског старања[52]. Овај свој циљ је настојало да постигне отварањем и одржавањем једног дома за незбринуту децу, *по узору на већ постојеће у околним већим градовима – Темишвару, Сегедину* и др.[53]. Након почетног ентузијазма који је пратио његово оснивање и након тога што се годину дана касније чинило да је ова идеја *ухватила корена* у граду и околини[54], ово Друштво је почело да тавори, нестало је на дуже време из јавног дискурса, да би се 1907. године угасило, практично без икаквих резултата[55].

Слична је била судбина и друштва *Добри темплар*, које се средином 1904. јавило у Великом Бечкереку као локална варијанта Трезвењачког покрета, основаног у САД пола века раније. Ово удружење је као свој главни циљ прокламовало борбу против алкохолизма (задатак који ће касније, у међуратном периоду, преузети Црвени крст – прим. Ф. К.), као главног друштвеног зла у оно време[56]. Устројено по принципима масонерије, ово друштво је за кратко време успело да на себе скрене пажњу јавности серијом предавања о штетности алкохолизма, која су организовали и држали лекари, правници и други стручњаци различитих профила. Стекавши солидан број чланова и окупивши у својим редовима звучна имена попут Беле Фијалковског (лекара Краљевског судбеног стола у Великом Бечкереку), Имреа Варадија (адвоката и посланика угарског Сабора), др Паје Мандровића, реформатског пастора Јожефа Салаија итд., Друштво је готово неприметно замрло после неколико година (активног) постојања.

Нешто раније (1902), лекар Црвеног крста и главни лекар Торонталске жупаније, др Константин Плехл, апеловао је на надлежне органе Града и Жупаније – као и на остале хуманитарне установе, да се оснује једно удружење чији би главни циљ била борба против туберкулозе[57]. Изгледа да на почетку није наишао на одговарајући степен разумевања и да је у том правцу деловао углавном сам, одржавајући Друштво у животу, захваљујући сопственом труду и ентузијазму, до смрти 1909. године[58]. Ово удружење је тада накратко замрло, да би поново оживело 1912. године, на иницијативу агилног и предузимљивог торонталског поджупана Агоштона Јанка, који се ставио на његово чело (Јанко је у исто време седео у управи торонталског и великобечкеречког Црвеног крста)[59]. Непосредно пред избијање Првог светског рата, ово Друштво је силно развило своју активност, радило на прикупљању прилога и промовисању свог циља[60]. У

[50] Исто, 439.

[51] Исто, 435–437. За само оснивање Задруге види: „Lokales. Serbischer wohlthätiger Frauenverein“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 44, 1. November 1884, S. 13.

[52] „Lokales. Weißes Kreuz“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 42, 15. Oktober 1892, S. 4.

[53] „Lokales. Findelhaus”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 20, 18. Mai 1901, S. 4.

[54] У кратком периоду, *Бели крст* је задобио велики број чланова и донео и признање својој председници, супрузи торонталског великог жупана Олги Ронаи. О томе види: „Lokales. Auszeichnung“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 43, 28. Oktober 1893, S. 3.

[55] На последњој седници, на којој је требало прогласити распуштање Удружења, није било довољно присутних чланова за кворум („Lokales. Nagybecskereker Weißes Kreuz“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 26, 29. Juni 1907, S. 4).

[56] Читава Угарска, па тако и њени јужни делови, укључујући ту и Торонталску жупанију, на прелазу из 19. у 20. век пролазили су кроз период привредне и друштвене стагнације након вишедеценијског периода просперитета. Криза у привреди се одразила и на друштвене прилике, понајвише се манифестујући кроз појаву масовног исељавања из ових крајева и пораст стопе криминала; свакако да је и алкохолизам био у порасту (прим. Ф. К.).

[57] „Lokales. Verein zur Bekämpfung der Tuberkulosis”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 41, 11. Oktober 1902, S. 4.

[58] „Dr. Konstantin Plechl †”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 46, 13. November 1909, S. 3–4. Средином 1905, у време свог оснивања, ово друштво имало је 93 члана: 14 чланова-оснивача и 79 редовних чланова („Lokales. Torontaler-Antituberkulosen Verein“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 18, 6. Mai 1905, S. 4).

[59] „Lokales. Schach der Tuberkulose”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 5, 3. Februar 1912, S. 3–4.

[60] О томе види: „Lokales. Schach der Tuberkulose“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 10, 9. März 1912, S. 3; „Im Dienste der Menschenliebe“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 11, 16. März 1912, S. 1–2; „Lokales. Verein gegen die Tuberkulose“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 15, 13. April 1912, S. 2–3;

међуратном периоду, борба против туберкулозе постаће заштитни знак Црвеног крста у Великом Бечкереку, првенствено захваљујући др Корнелу Радуловићу, који је основао и годинама држао течај о овој болести и начинима њене превенције и лечења.

Истовремено постојање и заједничко, координисано деловање више хуманитарних удружења у граду, поред Црвеног крста, добро је документовано у локалној штампи. Њихове управе и чланство углавном су чинила иста лица – најугледнији и најутицајнији чланови друштва, који су, сходно свом положају и богатству, сносили и највећи део друштвене одговорности за добробит шире заједнице, према канонима оног времена. Црвени крст и остала хуманитарна удружења тако су у својим редовима окупили политичку и друштвену елиту – истакнуте личности јавног живота, жупанијске званичнике, градске оце и функционере, истакнуте културно-просветне делатнике, адвокате, лекаре, интелигенцију. Оно што је упадљиво јесте чланство угледних брачних другова у више удружења, па и у њиховим управама, само на различитим функцијама. Примера ради, Елеонора пл. Вечеи, која је основала *Великобечкеречку добротворну женску задругу* и била њена дугогодишња председница, седела је у управи торонталског и великобечкеречког Црвеног крста, једнако као и председница *Јеврејског женског добротворног друштва* Јулија Ајзенштетер и оснивачица и председница *Великобечкеречке добротворне задруге Српкиња* Емилија Мунчић[61]. Исти је случај био и са читавим низом жупанијских и градских званичника и њихових супруга; један од оснивача Црвеног крста у граду био је торонталски велики жупан Јожеф Хертеленди, чија је супруга Заида постала потпредседница Торонталског одбора; Јене Ронаи, велики жупан у периоду 1891–1902. и његова супруга Олга (рођ. Пађански) председавали су жупанијским и градским одбором Црвеног[62], али и горепоменутог Белог крста, као и још неколицине удружења. Након њих, копредседници Црвеног крста били су торонталски велики жупан Лајош Делиманић и његова супруга Мици (1902–1906[63], 1910–1918[64]) и Бела Ботка са супругом (1906–1910)[65]. Из овога се јасно види да су кадровске промене на челу Црвеног крста у Великом Бечкереку биле диктиране персоналним политичким променама на челу Торонталске жупаније. Остали истакнути жупанијски функционери и њихове супруге такође су заузимали места у управи Црвеног крста, али и других добротворних задруга: Леополд и Илона Менцер, Еде и Етелка Михаловић, поджупан Агоштон Јанко, жупанијски главни бележник Ерне Винцехиди, Геза Штајницер и др. – сви са супругама.

Сва ова друштва деловала су углавном по истом обрасцу. Средства за своје хуманитарне акције обезбеђивала су на више начина: чланарином, донацијама и прикупљањем прилога. Прилози су прикупљани личним ангажовањем чланова који су ишли од врата до врата и водили прецизне спискове давалаца (мађ. gyüjtőív, нем. Sammelbogen), организовањем приредби (игранки, балова, аматерских позоришних представа итд.), где би приход од продаје карата ишао у хуманитарне сврхе[66], и преко анонимних донација[67]. Приредбе хуманитарног карактера,

„Schach der Tuberkulose“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 16, 20. April 1912, S. 1–2; „Lokales. Schach der Tuberkulose“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 37, 14. September 1912, S. 4; Nr. 41, 12. Oktober 1912, S. 4; Nr. 43, 26. Oktober 1912, S. 1–2; „Lokales. Verein gegen die Tuberkulose“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 45, 9. November 1912, S. 4; „Lokales. Sammlung für den Verein gegen die Tuberkulose“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 51, 21. Dezember 1912, S. 4; „Lokales. Der Verein gegen die Tuberkulose“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 19, 10. Mai 1913, S. 5; „Für die Lungenkranken. Ein Apell des Torontáler Vereines gegen die Tuberkulose”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 43, 25. Oktober 1913, S. 1; Nr. 44, 1. November 1913, S. 4; „Lokales. Sammlung des Vereines gegen die Tuberkulose”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 45, 8. November 1913, S. 3–4.

61 „Ő Felsége Erzsébet királyné védnöksége alatt álló magyar országos segélyző nőegylet n.-becskereki fiókegyletének alakuló közgyülése”, *Torontál* 4. sz., 1880. január 22, 2. o.

62 „Lokales. Rother-Kreuzverein“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 17, 23. April 1892, S. 3.

63 „Lokales. Rothes Kreuz”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 4, 24. Jänner 1903, S. 5.

64 „Lokales. Verein vom Rothen Kreuz“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 8, 19. Februar 1910, S. 3.

65 „Lokales. Toront. Rothes Kreuz Verein”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 45, 10. November 1906, S. 4.

66 Само у првој години свог постојања, *Централно мађарско женско друштво за помоћ* у Великом Бечкереку приредило је четири приредбе, чији је приход од 726 форинти уложен *у банку на укамаћење* („Jótékonyczélu mükedvelői szini előadás”, *Torontál* 39. sz., 1880. szeptember 23, 3. o.).

67 Нпр. 1901. године управа Торонталског одбора Црвеног крста донела је одлуку о постављању 300 кутија за прикупљање прилога по гостионицама, кафанама, трговинама и другим јавним местима, како би „ојачала“ тзв. Рудолфов фонд за издржавање реконвалесцената отпуштених из болница слабијег имовног стања. (О томе види: „Lokales. Einladung“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 15, 13. April 1901, S. 5).

чије је одржавање било нарочито заступљено и популарно у првим годинама постојања Друштва, углавном су приређиване током сезоне карневала, односно Поклада („фашанка", нем. Fasching), током јануара или фебруара. Убрзо након тога би се одржавале и генералне скупштине на којима би се претресао рад ових удружења у претходној години, подносио завршни рачун, усвајао буџет за следећу годину и решавала друга текућа питања у том тренутку, попут, нпр. избора функционера[68]. Локални листови *Гросбечкерекер вохенблат* и *Торонтал* су пратили ове скупштине, најављивали њихово одржавање и извештавали о њиховим одлукама и решењима, упознајући своје читаоце са најзначајнијим подацима из њихових годишњих извештаја. Такође, новине су редовно преносиле вести о свим новчаним и робним прилозима које су банке и штедионице чиниле овим удружењима (понајвише *Торонталска банка за штедњу и кредит* и *Великобечкеречка штедионица*), али и дарежљиви појединци и преносила изразе захвалности тим поводом. Удружења су располагала знатним финансијским средствима, а нека су чак имала више новца од самог Црвеног крста. Примера ради, активна имовина *Великобечкеречке добротворне женске задруге* је средином 1886. године износила 6990 форинти[69]; десетак година касније, тај се капитал увећао на 10.369 форинти и 22 крајцаре[70], 1901. износио је 22.596 круна у готовом новцу[71], а 1913 – 26.769 круна и 34 филера[72]. Временом је пораст капитала појединих удружења омогућио издвајање све већих и замашнијих средстава у хуманитарне сврхе, а врло често су нека друштва донирала новац другима. Тако је нпр. Црвени крст 1907. донирао 50 круна *Друштву пријатеља деце*[73], а истом друштву је *Великобечкеречка добротворна женска задруга* наредне године определила 30 круна[74]. Када би остварила своје зацртане планове у једном тренутку – а притом била у буџетском суфициту – ова друштва би пребацивала средства на рачун других, усмерених ка истом циљу. Много тога је, међутим, зависило и од харизме челних људи – након смрти Емилије Мунчић (1904)[75], *Великобечкеречка добротворна задруга Српкиња* је наставила са радом, али не у толиком интензитету као и пре (чак је, нпр. на првој генералној скупштини одржаној годину дана након Мунчићкине смрти, констатован мањак у благајни тог друштва, који је покривен из њеног легата[76]). Сличан је случај био и са *Јеврејским женским добротворним друштвом*, након смрти енергичне и харизматичне председнице Јулије Ајзенштетер[77].

Активности

У време свог оснивања, Црвени крст у Великом Бечкереку био је ангажован на прикупљању помоћи намењене збрињавању породица војника који су мобилисани и узели учешћа у аустроугарској окупацији Босне и Херцеговине (за време Велике источне кризе, неколико година раније, формирано је и српско Друштво Црвеног крста – 1876) те унесрећених житеља Сегедина који су пострадали у великој поплави Тисе. У значајније акције овог друштва током осамдесетих година XIX века убрајају се: прикупљање прилога за санацију штете настале у великом земљотресу који је у јесен 1880. погодио Загреб[78], затим, отварање народних кухиња

[68] Управо у вези са појавом масовног одржавања ових скупштина, *Гросбечкерекер вохенблат* је, почетком 1891. године, забележио следеће: *Уместо њиховим календарским, месеци јануар и фебруар могу се комотно назвати збирним именом „месеци генералних скупштина". Јер, у овим месецима, сачињавају се годишњи извештаји до те мере, да се човеку смркне пред очима. Сва хуманитарна друштва и новчани заводи позивају своје чланове и акционаре како би им представили извештаје о раду у протеклој години...* („Lokales. Generalversammlung", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 2, 10. Jänner 1891, S. 3).

[69] „Lokales. Generalversammlung", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 25, 19. Juni 1886, S. 4.

[70] „Lokales. Generalversammlung", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 13, 30. März 1895, S. 4.

[71] „Lokales. Der wohlthätige Frauenverein", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 23, 8. Juni 1901, S. 4.

[72] „Lokales. Wohlthätiger Frauenverein", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 28, 12. Juli 1913, S. 4.

[73] „Lokales. Wohlthätige Spende", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 40, 5. Oktober 1907, S. 5.

[74] „Lokales. Wohlthätiger Frauenverein", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 47, 21. November 1908, S. 4.

[75] „Lokales. Todesfall", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 21, 21. Mai 1904, S. 4.

[76] О томе види: „Lokales. Serbischer Frauenverein", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 20, 20. Mai 1905, S. 4.

[77] Ludwig Brájjer, „Julie Eisenstädter-Berger", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 38, 23. September 1905, S. 3; *Torontál* 217. sz., 1905. szeptember 23, 4. o. Након Ајзенштетерове, на челу *Јеврејског женског добротворног друштва* смењивале су се, редом: Катарина Винтер (1905–1914), Сидонија Манголд (1915–1930) и Ирма Темер (1930–1938). (А. Станојловић, *нав. дело*, 440).

[78] „Aus dem Torontaler Comitate", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 2, 8. Jänner 1881, S. 10. Загреб је у раним јутарњим часовима 9. новембра 1880. погодио разоран земљотрес

за Чанго Мађаре у Јужном Банату (1883)[79] те скупљање прилога за рањенике у краткотрајном српско-бугарском рату (1885/1886)[80]. У овом последњем подухвату, у Великом Бечкереку се највише ангажовала у то време новооснована *Добротворна задруга Српкиња*, на челу са Емилијом Мунчић[81], а то је резултирало и низом одликовања и признања са српске стране по завршетку рата.

У јесен 1892. забележена је следећа акција великих размера, након што је читава Угарска била погођена епидемијом колере. На својој скупштини одржаној тим поводом, октобра месеца, великобечкеречка филијала усвојила је низ мера усмерених на сузбијање епидемије: властима је понуђена сва расположива помоћ; донета је одлука о информисању становништва о начинима борбе против епидемије путем штампања одговарајућих брошура и плаката; изгласано је подизање кредита у вредности од 2000 форинти у циљу отварања народних кухиња; град је подељен на „колеричне реоне“ у циљу лакшег сузбијања епидемије; и напослетку, упућен је позив заинтересованим чланицама да похађају течај о борби против колере у Будимпешти, уз надокнаду путних трошкова и редовну плату неговатељица за све време трајања епидемије[82]. Уз јасно и прецизно обнародовање одговарајућих санитарних мера од стране градске полиције Великог Бечкерека[83], у граду су на више места отворене народне кухиње под патронатом Црвеног крста, над којима је двапут дневно вршен надзор; према писању *Гросбечкерекер вохенблата,* биле су *беспрекорно чисте и делиле сиромашнима топлу супу*[84]. Отворене у октобру 1892, радиле су до краја јануара идуће године[85], иако је у међувремену епидемија минула и опасност прошла[86]. *Вохенблат* је констатовао како су се народне кухиње показале као *ефикасно средство* и истакао да је годинама био за то да се народне кухиње устале у граду, што су надлежни органи овога пута и прихватили. У пролеће 1893, будимпештанска централа Друштва Црвеног крста одала је признање за ове напоре: у писму упућеном том приликом годишњој скупштини великобечкеречке филијале, поименично се помињу заслуге руководиоца (старатеља) Друштва Липота Менцера за отварање народних кухиња, затим, *благословени рад Великобечкеречке добротворне женске задруге, Јеврејског женског добротворног друштва* и *Великобечкеречке добротворне задруге Српкиња* те похваљује

јачине 6,3 степена Рихтерове скале. Иако је страдала само једна особа, причињена је огромна материјална штета.

[79] Током 1883. године, мађарска влада је, у настојању да ојача мађарски елемент у Јужном Банату, организовала досељавање Чанго Мађара из Буковине у дунавске ритове близу Панчева. Међутим, услед лоше организације, колонизација се врло брзо претворила у хуманитарну катастрофу, ком приликом је било неопходно ангажовање не само Црвеног крста, већ и других хуманитарних удружења. У циљу добијања упутстава за отварање и управљање народним кухињама, председавајући торонталског и великобечкеречког Црвеног крста, Михаљ Варади, путовао је у Будимпешту, заједно са ондашњим жупанијским главним бележником Јенеом Ронаијем („Lokales. Herr Michael Várady”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 22, 2. Juni 1883, S. 6). На санирању последица колонизације и отварању народних кухиња за угрожене највише се ангажовао торонталски поджупан Бела Талијан.

[80] Ангажовање Црвеног крста у овој акцији било је на високом нивоу, не само у Великом Бечкереку и Торонталској жупанији, већ и у читавој Угарској. (О томе види: „A szerb és bolgár sebesültek javára, gyüjtött azon adományok jegyzéke, melyek a központi pénztár utján közvetitettek”, у публикацији: *Magyar Szent Korona Országi vörös-kereszt egyletének 1885. évi jelentése,* Budapest 1886, 71–102). Прилоге за рањенике српско-бугарског рата дали су чланови владајуће династије Хабзбург, угледни племићи Монархије, будимпештанске општине, градови Ђур, Нађкањижа, Кошице, Кежмарок, Ходмезевашархељ и др., Аустроугарска банка, Коморанска, Липтовска, Фогарашка итд., Панчево, град са правом муниципије итд. Руководства мађарског и српског Црвеног крста била су у непрекидној вези; у Угарској је за потребе збрињавања српских рањеника прикупљено 13.068 форинти; ова сума је предата српском Друштву Црвеног крста, а новац је делом утрошен наменски на одржавање болнице у Београду.

[81] О томе види: „Hirharang. A helybeli szerb jótékony nőegylettől”, *Torontál* 48. sz., 1885. november 26, 3. o.; „Hirharang. Felhivás a emberbarátokhoz”, *Torontál* 50. sz., 1885. december 10, 3. o.; „Lokales. Spenden für die serbischen Verwundeten“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 1, 2. Jänner 1886, S. 3; Nr. 2, 9. Jänner 1886, S. 3; Nr. 6, 6. Februar 1886. S. 3; Nr. 7, 13. Februar 1886, S. 3; Nr. 9, 27. Februar 1886, S. 3.

[82] „Hirek. A Vörös kereszt-egylet a kolera ellen“, *Torontál* 212. sz., 1892. október 10, 2. o.; „Lokales. Rother Kreuzverein“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 42, 15. Oktober 1892, S. 5.

[83] „Hirek. A kolera ellen“, *Torontál* 213. sz., 1892. október 11, 2. o.; „A kolera“, *Torontál* 214. sz., 1892. október 12, 3–4. o. „Felhivás / Aufruf / Позив”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 42, 15. Oktober 1892, S. 7; Nr. 43, 22. Oktober 1892, S. 8.

[84] „Lokales. Volksküche“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 44, 29. Oktober 1892, S. 4.

[85] „Lokales. Rother Kreuzverein“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 8, 25. Feber 1893, S. 3.

[86] „Lokales. Cholera“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 45, 5. November 1892, S. 5–6.

рад огранака Црвеног крста у Лајошфалви (Падини), Катрајнфелду (Равном Тополовцу), Францфелду (Качареву) и Алмашу (Јабуци)[87]. Опасност од колере поново ће се јавити 1910. и на њу ће Црвени крст реаговати на исти начин[88].

У пролеће 1895. године, скупштина великобечкеречког Црвеног крста, осим за унесрећене у Торонталској županiji, опредељује средства и за угрожене у другим крајевима Угарске – у Пјештјанима[89] и Мармарошкој županiji[90]. Ангажује се током тешке, гладне и мукотрпне 1897. године, коју су, осим жетелачких и сељачких штрајкова и буна у Торонталској županiji[91], обележиле и опасности од повишеног водостаја и изливања банатских река[92].

И наредна, 1898. година, проглашена је за „гладну" и у њој су такође забележени жетелачки штрајкови и сељачке побуне по мањим местима – *авет социјализма* је почела да се шири по Торонталској županiji[93]. Време привредног успона и просперитета, које је трајало претходне две деценије, било је готово; почињао је период кризе и стагнације, појачаног исељавања из Торонталске, али и суседних јужноугарских županija, које су иначе дотле сматране за *житницу Угарске,* па чак и саме Европе (Kornkammer Europas). Гладних и угрожених, на ивици беде и сиромаштва, било је све више у наредном периоду те је потреба за хуманитарним радом постајала све израженија, а постојање и деловање више добротворних удружења све оправданије.

Уз редовна издвајања за социјално најугроженије слојеве становништва, великобечкеречки и торонталски Црвени крст су, средином прве деценије XX века, организовали своје акције у складу са тада актуелном спољнополитичком ситуацијом, у којој је доминирала опасност од избијања нових оружаних сукоба. Тако су оба ова тела 1906. године, у време када је почињао Царински рат са Србијом, а Аустроугарска извршила мобилизацију резервног састава, определила средства за издржавање њихових породица: Торонталски одбор је у ту сврху определио 1000, а великобечкеречка филијала 500 круна, у оба случаја прихватајући предлог благајника Гезе Штајницера[94]. Криза у међународним односима, која је наступила две године касније (1908) аустроугарском анексијом Босне и Херцеговине, поново је довела свет на ивицу светског рата, одразивши се истовремено и на деловање и готовост Црвеног крста у Великом Бечкереку[95]. Најзад, недуго затим, забележено је да је овдашњи Црвени крст прикупљао помоћ за рањенике Балканских ратова[96].

Упоредо са тим, прикупљана је помоћ за *жртве катастрофе* у Крашо-северинској županiji (1910)[97], породице пострадалих у пожару у

[87] „Lokales. Rother-Kreuzverein", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 17, 29. April 1893, S. 5.

[88] „Lokales. Volksküche in Nagybecskerek", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 48, 26. November 1910, S. 4.

[89] Пјештјани (сл. Piešťany, мађ. Pistyán, нем. Pistyan) – град у Словачкој, у Њитранској županiji (прим. Ф. К.).

[90] „Lokales. Rothes Kreuz", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 10, 9. März 1885, S. 4.

[91] За овај феномен аграрних немира, који је крајем XIX века постајао све израженији на подручју Јужне Угарске, види: Арпад Лебл, *Елемир и Тараш 1897. године,* Зрењанин 1954; Филип Крчмар, *Торонталска županija и њено наслеђе,* Зрењанин 2015, 78–81.

[92] О томе види: „Südungarn. Hochwasser in Torontál", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 24, 12. Juni 1897, S. 3; „Süd-Ungarn. Überschwemmungen in Süd-Ungarn", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 24, 12. Juni 1897, S. 3; „Lokales. Generalversammlung", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 39, 25. September 1897, S. 5; „Süd-Ungarn. Das Nothstandsjahr in Torontál", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 41, 9. Oktober 1897, S. 2; „Die Noth in den Gemeinden und in der Stadt", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 42, 16. Oktober 1897. Нешто раније, велике поплаве су забележене и у Србији, Босни и Херцеговини и Црној Гори, због чега је *Великобечкеречка добротворна задруга Српкиња* покренула акцију прикупљања помоћи за пострадале у тим елементарним непогодама („Lokales. Danksagung", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 4, 23. Jänner 1897, S. 5; Nr. 5, 30. Jänner 1897, S. 5).

[93] „Hungersnoth im Torontaler Komitate", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 2, 8. Jänner 1898, S. 3–4; „Lokales. Für die Nothleidenden im Komitate", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 4, 22. Jänner 1898, S. 3. О побунама и штрајковима током 1898. године види: Филип Крчмар, *Торонталска županija и њено наслеђе,* Зрењанин 2015, 78–81; Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912, 502–503.

[94] Ове мере дате су на знање варошком Магистрату, с молбом да он издвоји одређена средства за исту намену („Lokales. Torontaler Rothes Kreuz", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 7, 17. Februar 1906, S. 3).

[95] „Für unsere Soldaten in Bosnien", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 50, 12. Dezember 1908, S. 4.

[96] „Lokales. Verein vom Rothen Kreuz", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 46, 16. November 1912, S. 3; „Lokales. Verein vom Rothen Kreuz", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 14, 5. April 1913, S. 4–5.

[97] „Lokales. Das Torontáler Komitat für die Opfer des Krassó-Szörényer Katastrophe", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 29, 16. Juli 1910, S. 4

Окоритофилпушу (1910)[98], а на међународном плану – за санирање последица страховитог земљотреса у Јужној Италији (1909)[99]. Великобечкеречки Црвени крст посебно се ангажовао у санацији штете и помоћи унесрећеним становницима Рудолфсгнада (данашњи Книћанин), након што је ово село готово збрисано у великој поплави Тисе 1907. године[100].

Осим прикупљања помоћи за жртве рата и елементарних непогода, Торонтал-ски одбор Друштва Црвеног крста и његова великобечкеречка филијала обављали су и низ других активности. Одржавајући везу са централом у Будимпешти, они су јој слали годишње извештаје о раду и новац добијен од чланарина, а редовно су бирали и упућивали своје делегате на генералне земаљске скупштине Друштва које су се у лето сваке године одржавале у мађарској престоници (овај задатак обично је био резервисан за председнике и чланове најужег руководства[101]).

Поред тога, торонталски и великобечкеречки Црвени крст узимали би учешћа у обележавању значајних датума, попут Крунског јубилеја (1892)[102], Миленијумске изложбе у Будимпешти којом је обележавана 1000-годишњица досељавања Мађара у Панонску низију (1896), или четврт века постојања и рада мађарског Друштва Црвеног крста[103]. Велики Бечкерек и Торонталску жупанију су том приликом представљали велики жупан др Лајош Делиманић и новински уредник др Лајош Брајер, са супругама[104]. Смрт истакнутих личности и чланова, попут краљице Јелисавете (главне покровитељке Друштва), или грофице Чеконић (мајке председавајућег Земаљског друштва, заслужне чланице и велике добротворке), била је повод за јавно иступање, слање телеграма саучешћа и протоколарно исказивање жалости на генералним скупштинама[105].

Напослетку, остало је забележено и неколико занимљивих хуманитарних задужбина које је основао бечкеречки Црвени крст. Управо поводом смрти краљице Јелисавете 1898. године, великобечкеречки огранак определио је износ од 300 форинти за подизање њеног споменика у Будимпешти и приде донео одлуку о обезбеђивању још два лежаја у жупанијској болници „Јожеф Хертеленди“ у Великом Бечкереку која би носила

[98] Окоритофилпуш (мађ. Kököritófülpös) је село у Саболч-сатмар-берегској жупанији (на истоку данашње Мађарске), које је 1910. било погођено страховитим пожаром у ком је живот изгубило 312 лица. Црвени крст у Великом Бечкереку је послао 100 круна као помоћ („Lokales. Verein vom Rothen Kreuz“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 16, 16. April 1910, S. 4).

[99] „Hilfe für Süditalien“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 2, 9. Jänner 1909, S. 4; „Lokales. Vom wohlthätigen Frauenverein“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 6, 6. Februar 1909, S. 4; „Fasching. Pro Calabria“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 7, 13. Februar 1909, S. 5 итд.

[100] Као непуне три деценије раније, када се говорило о „сегединској“, сада се говорило о „рудолфсгнадској“ катастрофи („Die Katastrophe von Rudolfsgnad“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 22, 1. Juni 1907, S. 2–3; „Lokales. Für die Rudolfsgnader“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 25, 22. Juni 1907, S. 4). У поплави је настрадало 300 домаћинстава и целокупна летина, а причињена је материјална штета у износу од близу два милиона круна (Филип Крчмар, *Торонталска жупанија и њено наслеђе*, Зрењанин 2015, 88; Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912, 511). Обнова села и макар делимично ублажавање последица поплаве далеко су превазилазили потенцијале Црвеног крста, па се у прикупљање помоћи укључила и држава, мада и то више симболично. Ова несрећа касније је послужила као инспирација швапском књижевнику Адаму Милеру-Гутенбруну да напише свој чувени роман *Звона завичаја* (*Die Glocken der Heimat*). (О томе види: Филип Крчмар, „Адам Милер Гутенбрун и национални препород Подунавских Шваба“, *Зборник Матице српске за историју* 83, Нови Сад 2011, 45–63).

[101] Тако су нпр. 1882. овдашњи Црвени крст у Будимпешти представљали Викторина Турн Таксис, Заида Хертеленди, Михаљ Варади и градоначелник Лајош Кулифаи („Lokales“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 11, 18. März 1882, S. 14); године 1883. то су били Михаљ Варади и тадашњи жупанијски главни бележник Јене Ронаи („Lokales“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 23, 9. Juni 1883, S. 15), 1900. – поджупан Лајош Делиманић, главни бележник Бела Ботка и посланик Сабора Геза Пап („Lokales. Rothes Kreuz“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 20, 19. Mai 1900, S. 4), 1901 – др Пал Демко („Lokales. Rothes Kreuz“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 17, 27. April 1901, S. 4), 1903 – Мици Делиманић, гђа Вајтершан и Геза Штајницер („Lokales. Rothes Kreuz“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 20, 16. Mai 1903, S. 4) итд.

[102] У питању је била 25-годишњица крунисања Фрање Јосифа за краља Угарске (1867–1892). Торонталски Црвени крст су на свечаности уприличеној тим поводом у Будимпешти представљали главни бележник Јанош Хегедиш и посланик угарског Сабора Геза Чавоши („Lokales. Rothes Kreuz“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 22, 28. Mai 1892, S. 3).

[103] „Vermischte Nachrichten. Jubiläum des Roten Kreuzvereines“; *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 21, 21. Mai 1904, S. 6. За детаљан новински извештај ове прославе види: „Ünnepélyek az udvar Budapesten léte alatt“, *Vásárnápi újság* 51. sz., 1904. május 22, 13. o.

[104] „Vermischte Nachrichten. Jubiläum des Roten Kreuzvereines“; *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 21, 21. Mai 1904, S. 6.

[105] „Lokales. Frauenverein“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 42, 15. Oktober 1898, S. 3; „Lokales. Rothes Kreuz“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 20, 16. Mai 1903, S.

њено име, уз претходно одобрење владара[106]. Наредне, 1899. године, Торонталски одбор Црвеног крста донео је одлуку о оснивању једног фонда који би носио име покојног царевића – престолонаследника Рудолфа – и чији би приходи били намењени пружању помоћи реконвалесцентима слабијег материјалног стања пуштеним из болнице[107]. Он се помиње у наредних неколико година, али му се након тога губи сваки траг[108]. Најзад, локална штампа, почетком 1912. године, доноси вести о фонду Ержебет (Елизе) Менцер (нем. Elisa Menczer Stiftung, мађ. Menczer Erzsébet-alapitvány), основаном од суме коју је Менцерова тестаментом завештала Црвеном крсту, али се не помиње његова сврха, тј. намена[109].

Напослетку, ваљало би поменути пројекат Црвеног крста који је постао актуелан у предвечерје Првог светског рата – организовање и вођење течаја за неговатељице, односно медицинске сестре. Овај курс је покренуо и водио директор бечкеречке болнице др Јохан Клајч, почео је марта 1914, а трајао је пет недеља[110]. Број од тридесетак полазница, колико их је било забележено на самом почетку течаја, удвостручио се убрзо по избијању рата[111].

Одликовања

За свој рад на пољу хуманости и човекољубља, чланови торонталског и великобечкеречког Црвеног крста – као и друштава која су деловала под њиховим окриљем и у садејству са њима – стекли су временом висока и значајна признања; доказ да њихово деловање није прошло незапажено и то не само од стране ближег окружења, већ и од водећих кругова у земљи, али и у иностранству.

Прва забележена одликовања за функционер(к)е овдашњег Црвеног крста јављају се 1886. године, након српско-бугарског рата. Тада су, на предлог мађарског Друштва Црвеног крста, за заслуге у прикупљању и пружању помоћи српским рањеницима, Орденом краљице Наталије одликоване кнегиња **Викторина Турн Таксис** из Ечке, председница Торонталског одбора Црвеног крста, и још неколико неговатељица овог Друштва[112]. Исто одликовање је, неколико месеци касније, уручено **Емилији Мунчић, Евелини Савић** и **Марији Ђонлић** из великобечкеречке *Добротворне задруге Српкиња*[113], које су такође биле чланице Црвеног крста[114].

Следеће велико признање дошло је 1891. године, у виду избора жомбољског грофа **Ендреа Чеконића** за председника мађарског Друштва Црвеног крста[115]. Именовање најбогатије и најутицајније личности Торонталске жупаније свакако је било од великог значаја, будући да су касније, управо на Чеконићеву иницијативу и захваљујући његовом положају, чланови Торонталског одбора и великобечкеречке филијале бивали одликовани за свој рад или

[106] „Hirek. A vörös-kereszt-egylet nagybecskereki választmány", *Torontál* 224. sz., 1898. október 3, 2. o.

[107] „Hirek. Az országos vörös kereszt", *Torontál* 231. sz., 1899. október 9, 2. o.; „Lokales. Rudolf-Fond", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 22, 2. Juni 1900, S. 4

[108] Види: „Lokales. Rudolf-Fond", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 22, 2. Juni 1900, S. 4; „Lokales. Einladung", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 15, 13. April 1901, S. 5; „Lokales. Rothes Kreuz", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 17, 27. April 1901, S. 4; „Hirek. A vörös kereszt", *Torontál* 124. sz., 1900. május 30, 1. o.

[109] У питању је био износ од 1400 круна у акцијама *Великобечкеречке штедионице* („A vörös kereszt közgyülése", *Torontál* 40. sz., 1912. február 19, 1. o.; „Lokales. Verein vom Roten Kreuz", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 8, 24. Februar 1912, S. 3–4). Исту суму Менцерова је оставила и *Великобечкеречкој добротворној женској задрузи* („Lokales. Wohlthätiger Frauenverein", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 12, 23. März 1912, S. 4).

[110] „Lokales. Wärterinnenkurs", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 7, 14. Februar 1914, S. 4; „Hirek. Az önkéntes ápolónői tanfolyam", *Torontál* 48. sz., 1914. február 28, 2. o.; „Kurs für freiwillige Wärterinnen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 9, 28. Februar 1914, S. 3; „Lokales. Verein vom Roten Kreuz", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 9, 28. Februar 1914, S. 3; „Hirek. Az önkéntes ápolónői tanfolyam", *Torontál* 52. sz., 1914. március 5, 1. o.; „Lokales. Wärterinnenkurs", *Gr.-Becskerek Wochenblatt* Nr. 10, 7. März 1914, S. 3–4; „Hirek. Az önkéntes betegápolónői tanfolyam", *Torontál* 57. sz., 1914. március 11, 2. o.; „Lokales. Kurs für freiwillige Wärterinnen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 11, 14. März 1914, S. 4; „Lokales. Vom Wärterinnenkurs", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 12, 21. März 1914, S. 4.

[111] „Tagesneuigkeiten. Prüfung der freiwilligen Pflegerinnen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 36, 5. September 1914, S. 3.

[112] „Vermischte Nachrichten. Auszeichnungen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 31, 31. Juli 1886, S. 4.

[113] „Lokales. Auszeichnung", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 38, 18. September 1886, S. 4.

[114] Оснивачица и дугогодишња председница великобечкеречке *Добротворне задруге Српкиња* Емилија Мунчић седела је и у управи Торонталског одбора Црвеног крста. Својим хуманитарним радом истакла се још у време српско-турског рата 1876/1877. године, скупљајући прилоге за своје рањене сународнике. (О томе види: Љ. Л., „Народни добротвори. Кузман и Емилија Мунчић", *Орао. Велики илустровани календар за 1898. годину,* Велика Кикинда 1897, 107–116; Никола Петровић (ур.), *Светозар Милетић и Народна странка. Грађа (1860–1885),* књ. III, Нови Сад 1985, 92–93).

[115] „Aus dem Torontáler Komitate. Eine hohe Auszeichnung", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 3, 17. Jänner 1891, S. 2; „Hirek. Gróf Csekonics Endrét...", *Torontál* 3. sz., 1891, január 18, 2–3. o.

добијали одговарајућа признања. Тако је нпр. управник његовог имања у Жомбољу и „десна рука“ у Торонталској жупанији **Јожеф Бабич**, одликован 1898. године од стране Фрање Јосифа Орденом гвоздене круне III степена *у знак признања за заслуге за Друштво Црвеног крста;* том приликом и тим поводом је у Жомбољу био уприличен величанствен банкет, ком је присуствовао и сам Чеконић[116]. У пролеће идуће, 1899. године, Торонталски одбор Црвеног крста покушао је да, управо преко Чеконића, скрене пажњу дворских кругова на хуманитарни рад и заслуге Олге Ронаи, председавајуће торонталске и великобечкеречке филијале[117]. Чеконић је отворио свечану седницу Земаљског Друштва Црвеног крста у Будимпешти 17. маја 1904, када је ово удружење обележавало четврт века постојања и рада[118], а захваљујући њему је и торонталски велики жупан **Лајош Делиманић**, као човек од његовог највећег поверења, најпре 1910. изабран за члана Централног одбора Земаљског Црвеног крста[119], да би почетком 1913. био и одликован за свој хуманитарни рад при овом друштву[120]. У јеку Првог светског рата, Чеконић је и сам прославио велики јубилеј, који је прописно обележен у Великом Бечкереку и Торонталској жупанији: четврт века на челу мађарског Црвеног крста[121].

Од осталих значајнијих одликовања ваљало би поменути следеће: оснивачица и дугогодишња председница *Великобечкеречке добротворне женске задруге,* Елеонора Вечеи, одликована је у јесен 1903. Златним крстом за заслуге[122]. Неколико година касније (1908), главна покровитељка Земаљског Црвеног крста, надвојвоткиња Марија Валерија, доделила је почасне дипломе и одликовања следећим чланицама: **Етелки Михаловић** (рођ. Парлаћи), **Сидонији Манголд** (рођ. Бројер) и **Илони Менцер** из Великог Бечкерека, **Каролини Безух** (рођ. Антон) и **Георгини Бајер** (рођ. Јунген) из Жомбоља те удовици Јохана Моргенхофера из Перјамоша[123]. *За дугогодишње деловање на пољу хуманости*, 1910. су одликовани супруга Гезе Штајницера (благајника торонталског и великобечкеречког Црвеног крста) и Александар Савић, благајник *Великобечкеречке добротворне женске задруге*[124].

Напослетку, *Велики рат* 1914–1918. такође је донео признања и одликовања. Већ на његовом самом почетку, у јесен 1914, Фрања Јосиф је установио *Орден Црвеног крста за заслуге*[125], којим су одликовани повереник Црвеног крста у Великом Бечкереку Ференц Даниел[126] и (поново) – Јожеф Бабич из Жомбоља[127].

---

[116] „Süd-Ungarn. Ovation“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 52, 24. Dezember 1898, S. 2. „Babics József ünneplése”, *Torontál* 296. sz., 1898. december 29, 1. o.

[117] „Hirek. Rónay Jenőné és a vörös-kereszt egylet“, *Torontál* 110. sz., 1899. május 15, 3. o. „Lokales. Rothes Kreuz”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 20, 20. Mai 1899, S. 4.

[118] „Táviratok. A vörös kereszt-egylete jubiléuma”, *Torontál* 112. sz., 1904. május 17, 3. o.; „Hirek. A vörös kereszt-egylet jubileuma”, *Torontál* 1904. május 18, 2. o.; „Vermischte Nachrichten. Jubiläum des Roten Kreuz-Vereines“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 21, 21. Mai 1904, S. 6. Такође види: „Ünnepélyek az udvar Budapesten léte alatt”, *Vásárnápi újság* 51. sz., 1904. május 22, 13. o.

[119] „Hirek. Az orsz. vörös-kereszt egyesületből”, *Torontál* 149. sz. 1910. julius 4, 2. o.; „Lokales. Verein von Rothen Kreuz ”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 28, 9. Juli 1910, S. 3.

[120] „Hirek. A főispan kitüntetése”, *Torontál* 297. sz., 1912. december 28, 1. o.; „Lokales. Auszeichnung unseres Obergespans”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 1, 4. Jänner 1913, S. 4.

[121] О томе види: „Hirek. Csekonics Endre gróf jubileuma. Huszonöt éve elnöke a magyar vöröskeresztnek”, *Torontál* 8. sz., 1916. január 12, 2–3. o.; „Hirek. Csekonics Endre gróf jubileumhoz”, *Torontál* 9. sz., 1916. január 13, 2. o.; „Hirek. Frigyes herceg hadseregparancsnok üdvözlete Csekonics Endre grófnak”, *Torontál* 10. sz., 1916. január 14, 2. o.; „Hirek. Csekonics Endre gróf a királynál”, *Torontál* 15. sz., 1916. január 20, 2. o.; „Rendkivüli megyei közgyülés“, *Torontál* 15. sz., 1916. január 20, 2. o.; „Hirek. Csekonics Endre gróf köszönete”, *Torontál* 18. sz., 1916. január 24, 2. o.; „Hirek. Torontálvármegye üdvözlése Csekonics Endre grófhoz”, *Torontál* 20. sz., 1916. január 26, 2. o.

[122] Вечеијева је такође седела у председништву торонталске и великобечкеречке филијале Црвеног крста. (О одликовању види: „Hirek. Vecséyné kitüntetése”, *Torontál* 251. sz., 1903. november 4, 2. o.; „Lokales. Frauenverein“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 45, 7. November 1903, S. 3; „Lokales. Ehrung“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 46, 14. November 1903, S. 4).

[123] „Lokales. Auszeichnungen im Rothen Kreuz-Vereine“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 27, 4. Juli 1908, S. 4.

[124] Штајницерова је добила Златни крст за заслуге са круном, а Савић исто одликовање, само без круне. (Види: „Lokales. Auszeichnung“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 34, 20. August 1910, S. 4).

[125] „Hirek. A legszebb rendjel“, *Torontál* 218. sz., 1914. szeptember 26, 2. o.; „Tagesneuigkeiten. Ehrenzeichen vom Roten Kreuz”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 39, 26. September 1914, S. 3.

[126] „Hirek. Dicserő elismerés Dániel Ferencnek”, *Torontál* 9. sz., 1916. január 13, 2. o. ; „Hirek. A Vöröskereszt kitüntetettjei”, *Torontál* 21. sz., 1916. január 27, 2. o.

[127] „Hirek. Babics József kitüntetése”, *Torontál* 23. sz., 1916. január 29, 2. o.

У *Великом рату* (1914–1918)

Година у којој је избио *Велики рат*, највећи ког је свет до тада видео, за Црвени крст у Великом Бечкереку почела је уобичајено. Након Поклада, Управни одбор торонталског Црвеног крста је 22. фебруара одржао седницу на којој је усвојио завршни рачун за 1913. годину, завршни рачун и извештаје о раду локалних одбора те узео на знање извештај о раду[128]. Из сачуваних вести са ове скупштине види се састав Управног одбора у то време: председник др Лајош Делиманић и његова супруга Мици Делиманић; поджупан Агоштон Јанко и његова супруга; Ерне Винцехиди и његова супруга, затим: супруга др Едеа Михаловића, супруга др Јожефа Дукеса, др Регина Фишер, др Лајош Хајдегер (жупанијски физик), Имре Ловизер (сремски начелник), Јанош Грезло (школски инспектор), Антал Билек, Ференц Даниел, Липот Менцер, др Јохан Клајч, др Јанош Киш и др Ђезе Полак. Секретар одбора био је Болдижар Филковић. Такође, на овом састанку је усвојен предлог др Клајча о оснивању већ поменутог течаја за медицинске сестре и неговатељице, чији ће се значај врло брзо показати.

Сарајевски атентат 1914. године послужио је као повод Аустроугарској да, месец дана касније, објави рат Краљевини Србији, који се врло брзо претворио у конфронтацију европских, а затим и светских размера. У новонасталим ратним околностима, великобечкеречки Црвени крст се нашао у центру пажње као хуманитарно удружење од ког се очекивало да, у великој мери, помогне ратне напоре и санира последице рата.

Захваљујући натписима у локалној штампи – мађарском листу *Торонтал* и немачком недељнику *Гросбечкерекер вохенблат* – могуће је сагледати колики је био ратни ангажман ове организације у Великом Бечкереку. Од првог дана рата, ова гласила су на својим страницама доносила опширне извештаје о ратној помоћи која је прикупљана за потребе војника на фронту, издржавање њихових породица, а нешто касније и збрињавање рањеника. Овде је немогуће пренети комплетан садржај тих новинских натписа, који су се јављали практично у сваком броју у посебним рубрикама са каткад измењеним, али у суштини истим насловом – (*За*) *Ратно доброчинство* (нем. (*Für*) *Kriegswohltätigkeit*) или *Прилози за Црвени крст* (мађ. *Adományok a Vöröskeresztnek*)[129]. У њима су таксативно навођена имена и презимена давалаца и новчани износи и количина робе (санитетског материјала, намирница или одеће) предате Црвеном крсту. Помоћ су давали сви – угледни појединци, жупанијски функционери, новчани заводи (банке и штедионице), ђаци, културна и хуманитарна друштва и удружења, верске заједнице. Међу даваоцима новчаних прилога забележени су и Срби, којима је давање прилога за Црвени крст послужило као добар потез за доказивање лојалности аустроугарској држави, тим пре што су се након Сарајевског атентата нашли у заиста тешком положају и бивали изложени шиканирању и малтретирању, а у појединим деловима Монархије и насиљу и погромима[130].

Од првог дана рата, Црвени крст се ангажовао на прикупљању ратне помоћи и обезбеђивању потребне логистике. Одмах је организован течај за неговатељице, односно медицинске сестре, којим су руководили др Ђула Штајнер, др Регина Фишер, др Ендре Батори, др Лајош Хајдегер и војни лекар др Јозеф Шура[131]. Потреба за медицинским особљем наметала се као императив, нарочито од почетка септембра 1914, када су први контингенти рањеника

[128] „Hirek. A vörös-kereszt-egyesület gyülése", *Torontál* 35. sz., 1914. február 13, 1. o.; „A Vöröskereszt Egyesület közgyülése", *Torontál* 44. sz., 1914. február 24, 1. o.

[129] Део ових текстова публикован је у: Филип Крчмар – Аранка Балинт, *Почетак Првог светског рата у светлу великобечкеречке штампе,* Зрењанин 2014, passim.

[130] Овакву праксу илуструје случај који је у Бачкој забележио ратни новинар Трива Милитар: *У тим првим лудим ратним данима, док је наш свет на дому имао да преживи многа насиља и гоњења аустромађарске солдатеске и полицијских органа, дошло је одмах и до добровољног сакупљања прилога за њихов Црвени крст. Наредило се и свака наша кућа је морала дати, било у новцу, било у храни. Нису се ни ту устручавали употребом разних средстава, као што је случај са старим Лазом Дунђерским. Један мађарски пештански лист донео је целу једну страну о „страховитом открићу" тајног скривеног оружја и читавог арсенала на имању Лазе Дунђерског. Све је то, дакако, од почетка до краја била измишљотина и лаж, али тако лепо искићена и удешена да распири мађарски шовинизам и хистерију. Стари Дунђерски, као паметан и проницљив човек, одмах је схватио у чему је ствар, па је мађарском Црвеном крсту дао прилог од милион златних круна и све је било у реду.* (Владимир Баровић – Драган Лазић, *Црвени крст Новог Сада – прошлост као залог будућности,* Нови Сад 2018, 23). Сасвим је извесно сличних случајева било и на подручју Торонталске жупаније, али је питање колико су та давања била добровољна или не.

[131] „Tagesneuigkeiten. Prüfung der freiwilligen Pflegerinnen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 36, 5. September 1914, S. 3.

почели да пристижу у Велики Бечкерек[132]. За кратко време, 130 Великобечкеречанки се пријавило на овај курс[133]. Градске власти су упутиле позив грађанима да дају прилоге за отварање народних кухиња по граду, из којих би се издржавале породице мобилисаних војника које је рат оставио без издржаваоца[134]. Такође, градоначелник Золтан Перишић (члан Управног одбора торонталског Црвеног крста) је о краљевском рођендану позвао грађанство да у свим црквама, храмовима и на разним локацијама по граду – у за ту сврху постављеним кутијама – остави добровољне прилоге за војнике[135]. Како је време одмицало, слични апели су постајали све учесталији, нарочито како се приближавала зима и како је постајало јасно да се рат неће брзо завршити; тада су се појавила и ближа упутства о требовањима војника на фронту и начинима слања помоћи. Примера ради, тражена је топла, крзнена одећа за војску, капе, шалови, рукавице итд[136].

Врло рано, на самом почетку рата, *Гросбечкерекер вохенблат* је пренео важно саопштење које осликава још једну значајну црту рада Црвеног крста. Наиме, у свом издању од 15. августа 1914, овај лист је објавио следеће обавештење:

Аустријско Друштво Црвеног крста и Друштво Црвеног крста Земаља свете мађарске круне формирају заједно са Врховном командом Централни обавештајни биро у Бечу и две обавештајне канцеларије у Бечу и Будимпешти. Заједнички Централни обавештајни биро ће: 1. обрађивати податке који стижу од војних и цивилних болничких завода о болеснима, рањенима и умрлима, као и о погинулима. Централни обавештајни биро ће издавати податке о таквим лицима савезничким и непријатељским војскама и флотама на начин који је предвиђен у ту сврху; 2. прикупљати ознаке идентитета и предмете преминулих или погинулих лица која припадају непријатељским војскама и флотама и исте предавати опуномоћеним лицима или посредовати у њиховој примопредаји. Обе обавештајне канцеларије одговараће на постављене упите подацима које добију од Централног бироа. Упите може упутити свако телеграфским или писменим путем на једном од званичних језика. Усмени упити нису дозвољени. За писмене упите у поштанским службама биће издаване претходно штампане дупле карте, за које ће се наплаћивати само обична поштарина. Одговор следи – на језику подносиоца молбе – на таквој истој карти, без накнаде. При телеграфском упиту, међутим, странка мора да плати. Најшири слојеви становништва биће упућени у начин на који се постављају упити и добијају одговори на захтев Црвеног крста, преко месног свештенства, новинским објавама, као и путем јавних обавештења, на најпотпунији могући начин[137].

Недуго након ове објаве, у локалној штампи се усталила посебна рубрика *Мртви и рањени Торонталци* (мађ. *A háboru torontáli halottjai és sebesültjei*), која је доносила изводе из званичних листа губитака у људству (нем. Verlustliste) које је издавала аустроугарска Врховна команда, а који су се односили на подручје Торонталске жупаније. Црвени крст је свакако имао значајну улогу у састављању ових спискова.

На челу торонталског и великобечкеречког Црвеног крста у време избијања Првог светског рата налазили су се торонталски велики жупан др Лајош Делиманић[138] и поджупан Агоштон Јанко, као потпредседник. Уз њих, као најагилнији у раду Црвеног крста у овом периоду остаће убележен Ференц Даниел, пензионисани сремски начелник. Даниел је припадао једној од најугледнијих племићких породица у Жупанији, а 12. септембра 1914. је, на предлог Ендреа Чеконића, именован за специјалног повереника Црвеног крста за Торонталску жупанију (права титула му је гласила: заменик

[132] Ф. Крчмар – А. Балинт, *Почетак Првог светског рата у светлу великобечкеречке штампе,* Зрењанин 2014, 391.

[133] Ф. Крчмар – А. Балинт, *нав. дело,* 357–360.

[134] Исто, 354.

[135] Исто, 364–365.

[136] „Tagesneuigkeiten. Pelze für die Soldaten", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 44–52 (31. Oktober – 26. Dezember 1914). Такође види апел упућен *мађарским женама* за прикупљање топле одеће, са прецизно назначеним упутствима: „Tagesneuigkeiten. Aufruf an die Frauen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 38, 19. September 1914, S. 3.

[137] „Auskünfte über im Krieg erkrankte und verwundete Militärpersonen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 33, 15. August 1914, S. 3. Такође види: Ф. Крчмар – А. Балинт, *нав. дело,* 299–301.

[138] Делиманић је одлуком мађарске владе 25. јула именован за комесара за Бач-бодрошку и Торонталску жупанију, слободне краљевске градове Нови Сад, Сомбор и Суботицу те градове са правом муниципије Панчево и Бају („Tagesneuigkeiten. Ernennung der Regierungskommissäre", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 31, 1. August 1914, S. 2–3). Како је тиме његово деловање било проширено на знатно већем подручју, водећу улогу у збивањима на територији Торонталске жупаније и у самом Великом Бечкереку преузео је Агоштон Јанко.

високог комесара Земаљског Црвеног крста, мађ. *országos vöröskereszt-egyleti főmegbizott-helyettes*)[139].

Крајем тог месеца, Торонталски одбор је одржао нову седницу, на којој је секретар Болдижар Филковић изнео податке о раду од избијања рата. Констатовано је да је *иницијатива за оснивање нових подружница имала леп успех,* једнако као и акција на прикупљању прилога[140]. Том приликом је одлучено и да се у забавишту *Великобечкеречке женске добротворне задруге* уреди импровизована болница са 40 лежајева; овај задатак поверен је лекарима др Јохану Кусингу и др Лудвигу Хајдегеру те Ференцу Даниелу, Гези Штајницеру и др Золтану Перишићу[141]. Она ће почети са радом 7. новембра и уместо планираних 40, имати капацитет од 50 лежајева. Издржавала се средствима Торонталског и Великобечкеречког одбора. Трошкови њеног опремања износили су 21.133 круне и 20 филера, а нешто више од половине тог новца (12.758 круна и 50 филера) обезбедила је централа Црвеног крста у Будимпешти. У њој је, од дана отварања до 1. априла 1915, збринуто 184 пацијената[142].

Отприлике недељу дана касније, забележено је да је у Турском Бечеју основана филијала Црвеног крста. Конститутивна седница одржана је у згради градске већнице 8. октобра и на њој су прочитана и усвојена правила и изабран Управни одбор, а наредног дана и часништво[143]. За председнике су изабрани Артур Амбруш и супруга среског начелника Игнаца Чавошија. Овај податак илуструје тенденцију Црвеног крста да се у новонасталој ситуацији што више разграна и прошири своју организациону мрежу. То је касније потврдио и извештај о раду за 1914. годину, из ког се види да су локални одбори основани још и у Уздину, Ковачици, Фаркаждину, Биледу, Ботошу, Алибунару, Опову, Банлоку, Лукићеву, Книћанину, Ечки, Житишту, Горњем Итебеју, Клеку и Ујпечу[144].

До краја 1914. године Црвени крст у Великом Бечкереку оформио је још две провизорне болнице – једну у оквиру Жупанијске болнице „Јожеф Хертеленди“, а другу у складишту *Торонталских вициналних железница* на обали Бегеја. Првом, капацитета 50 лежајева, руководио је др Ђула Штајнер, заменик управника Жупанијске болнице, док је другом управљао посебан одбор на челу са Липотом Менцером, жупанијским благајником у пензији и челником *Друштва пријатеља деце.* Помоћне импровизоване болнице устројене су и у другим насељима Торонталске жупаније – у Ковачици, Црепаји, Дебељачи, Уздину, Банлоку, Пландишту, Житишту, Ечки, Старој Ечки (Стајићеву), Перлезу, Горњем Итебеју, Пардању, Ујпечу, Качареву, Банатском Новом Селу, Ковину, Алибунару, Меленцима, Турском Бечеју и Модошу; у свим овим болницама било је укупно 1938 лежајева за рањенике. Поред тога, још 473 лежајева обезбеђено је у приватним смештајима у Елемиру, Ернестхаузену, Орловату, Сарчи у Сечњу.

Од избијања рата, до 1. априла 1915, у Велики Бечкерек стигло је 6233 рањена и болесна војника. Први контингент стигао је 8. септембра, а последњи – 13. децембра 1914. Од тог броја, 5403 је збринуто у поменутим болницама, а 830 је прослеђено у друге здравствене установе и заводе.

Упркос ратним издацима, имовина Торонталског и Великобечкеречког одбора Црвеног крста се повећала током прве ратне године, што је приписано донацијама *пожртвованих, родољубивих и национално свесних грађана.* Торонталски одбор располагао је са 9136 форинти и 23 филера, а Великобечкеречки са 58.922 круне. У Рудолфовој задужбини било је 1607 круна и 49 филера[145].

Рад торонталског жупанијског и великобечкеречког Црвеног крста у другој календарској години рата оцењен је као *успешан*. Основане су нове филијале у Сефкерину, Малој Неузини и Глогоњу; већ постојеће провизорне болнице у Великом Бечкереку добиле су појачање у виду тзв. **Зандеровог завода** (мађ. Zander intezét), посебне здравствене ортопедске јединице која је била намењена рехабилитацији и поновном оспособљавању збринутих рањеника[146]. Иако је

[139] „Hirek. Uj Vöröskereszt megbizott”, *Torontál,* 1914. szeptember 20 (rendkivüli kiadás), 2. o.

[140] „A torontáli Vörös Kereszt munkája”, *Torontál* 220. sz., 1914, szeptember 29, 2. o.

[141] Исто. Такође види: „Lokales. Im Spitale des Roten Kreuzvereines”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 44, 31. Oktober 1914, S. 5.

[142] „A torontáli Vörös Kereszt működése a háboruban. Jelentés a torontálmegyei választmány és nagybecskereki fiók működése”, *Torontál* 93. sz., 1915. április 24, 2–3. o.

[143] „Hirek. Vörös-Kereszt Törökbecsén”, *Torontál* 231. sz., 1914. oktober 12, 2. o.

[144] „A torontáli Vörös Kereszt működése a háboruban. Jelentés a torontálmegyei választmány és nagybecskereki fiók működése”, *Torontál* 93. sz., 1915. április 24, 2–3. o.

[145] „A torontáli Vörös Kereszt működése a háboruban. Jelentés a torontálmegyei választmány és nagybecskereki fiók működéséről”, *Torontál* 94. sz., 1915. április 26, 2. o.

[146] Име завода потиче од шведског лекара Густава Зандера (1856–1920), који је у оно време стекао велику популарност као један од ретких стручњака који је лечио разне болести неортодоксним методама – употребом

покретање ове здравствене јединице премашило предвиђене трошкове[147], оцењено је да је такав потез био и више него оправдан и да је Завод послужио својој сврси. У годишњем извештају о раду ово је илустровано статистичким подацима, који су показали да је у њему збринуто 2002 лица; од тога их је 885 отпуштено у стању инвалидитета, 382 је оспособљено за „помоћну службу“ и радове смањеног обима и интензитета, 255 их је пребачено у друге установе, док их је 350 остало на лечењу. Исти извор је посебно истакао улогу др Ђуле Нојмана, који је управљао овим заводом, оценивши да је организовањем овакве ортопедске службе учинио пожртвовани гест у смислу хуманитарног деловања.

У помоћној болници Црвеног крста која је деловала при Жупанијској (општој) болници „Јожеф Хертеленди“, до 31. децембра 1915. у просеку је збрињавано 46 пацијената дневно. Закључно са тим датумом, у њој је било укупно 17.473 рањеника, од чега су забележена свега 4 смртна исхода, од чега је један био последица самоубиства. У болници су радили др Лудвиг (Лајош) Хајдегер и др Јохан Кусинг, као и тим добровољних болничарки на челу са госпођом Јанко, поджупаницом. О исхрани рањеника бринула је Марија Перишић, супруга градоначелника Великог Бечкерека. Овај сегмент рада временом је изискивао све више финансијских средстава, што је била природна последица сталног раста цена хране и несташице која је свуда завладала те је већи део новчаних прилога у корист Црвеног крста бивао искоришћен управо у сврху набавке намирница за болничку кухињу. С друге стране, под надзором супруге заменика високог комесара Црвеног крста Ференца Даниела вршено је снабдевање болнице одећом и чистим рубљем. Укупни трошкови одржавања износили су 67.148 круна[148].

У другој помоћној болници Црвеног крста у Великом Бечкереку, у складишту *Торонталских вициналних железница* на станици на обали Бегеја, до 31. децембра 1915. збринут је 10.691 рањеник. У њој су се својим радом истакли активисти Елвира Круменакер, Александар Савић и апотекар Габор Коларић. Забележено је да је 13. марта 1915. у овој болници избио пожар (чији је узрок остао неутврђен), али да је врло брзо угашен, захваљујући брзој и енергичној интервенцији *Великобечкеречког добротворног ватрогасног удружења*. Причињена штета је износила 1000 круна, али је осигурање исплатило ту суму.

Годишња скупштина Торонталског одбора Црвеног крста 1915. имала је изборни карактер: на њој је изабрана управа која ће управљати организацијом до краја Првог светског рата. Трогодишњи мандат добили су: др Лајош Делиманић (председник), Мици Делиманић (копредседница), Болдижар Филковић (секретар), Геза Штајницер (благајник), Липот Менцер (пословођа), др Лудвиг Хајдегер и др Јохан Кусинг (лекари). За чланове Надзорног одбора изабрани су: Франц Круменакер, Геза Партила и Ендре Ватаи Пелбарт. Управни одбор чиниле су: супруга Агоштона Јанка, супруга Пала Демка, супруга Ференца Даниела, Амалија Енгел, супруга Јохана Леополда Франца, супруга др Јожефа Гранжана, супруга Николе Купусаровића, удовица Едена Михаловића, Илона Менцер, супруга Агоштона Напхолца, супруга Антала Олдала, Марија Перишић, супруга Гезе Штајницера, др Ернеа Винцехидија, Ђуле Лацковића, супруга Андора Мартона, Гезе Гроса, Сидонија Манголд, гђа Јожефа Дукеса, Пеци Поповића, др Дежеа Ватаи Пелбарта, Ендреа Ватаи Пелбарта, др Ђезеа Полака, Имреа Ловизера, др Јенеа Мајера. Мушки чланови били су: Агоштон Јанко, Иштван Тот, др Ерне Винцехиди, др Золтан Перишић, Јанош Грезло, Имре Ловизер, Бела Пороскаи, Еде Гранжан, Константин Поповић-Пеци и Јанош Шомфаи.

Када је реч о имовини, у благајни Торонталског одбора, на крају 1915. године, затекло се 11.346 круна, а Великобечкеречког – 80.025 круна и 36 форинти. Занимљив је детаљ да је једна од тачака дневног реда било читање изјава захвалности бугарског Црвеног крста и турског Полумесеца на новчаним прилозима[149]. Број

ортопедских помагала и разним телесним вежбама, због чега се данас сматра претечом фитнеса (прим. Ф. К.).

147 Уместо 10.000 круна, колико је било опредељено у ову сврху, потрошене су 10.182 круна и 8 филера („A torontáli Vöröskereszt működése a háboruban. Jelentés az elmult évről (III)”, *Torontál* 74. sz., 1916. március 31, 2. o.).

148 Овим трошковима били су обухваћени: плате болничког особља (2601 круна и 67 филера); болничке дневнице (1174 круне и 93 филера); трошкови болничке кухиње (29.235 круна и 33 форинте); униформе (188 круна); грејање и осветљење (3418 круна и 30 филера); инвентарни предмети (вероватно се мисли на медицинске инструменте – прим. Ф. К.; 18.863 круне и 63 филера); прање и пеглање (2037 круна и 49 филера), стационар (347 круна и 45 филера), лекови и завоји (5819 круна и 76 филера); поштански трошкови (129 круна и 82 филера); трошкови превоза (676 круна и 79 филера); те разни други трошкови (2655 круна и 45 филера). („A torontáli Vöröskereszt működése a háboruban. Jelentés az elmult évről (II)”, *Torontál* 73. sz., 1916. március 30, 3. o.).

149 Великобечкеречки Црвени крст послао је по 500 форинти на обе адресе („Hirek. A torontáli Vöröskereszt

чланова је износио 465, од чега је 37 имало статус члана-оснивача, док су остатак (428) чинили редовни чланови[150].

Рад Црвеног крста се наставио и у наредној, 1916. години, али већ уз приметне тешкоће. Фронт се стабилизовао и оружани сукоб, за који се мислило да ће бити краткотрајан, ушао је у своју трећу календарску годину. Аустроугарска војска и дипломатија доспеле су у подређен положај према свом немачком савезнику и почели су да се осећају психолошки замор и оскудице. Жетва 1916. је опасно подбацила: принос жита једва је досегао половину мирнодопског[151]. Новинске рубрике са списковима давалаца добровољних новчаних прилога су постајале све мање, а новац је углавном одлазио на ратни зајам. И поред тога, сачувани годишњи извештај о раду сведочи како је *хуманитарни рад Торонталског жупанијског и Великобечкеречког одбора Црвеног крста један од најбољих у војној здравственој служби у Угарској,* уз одавање највиших признања ентузијастичним челницима торонталског Црвеног крста[152]. Ово је сликовито илустровано сабирним акцијама у којима се током 1916. и у првој половини 1917. године узело учешћа[153], као и позитивним финанијским билансом[154].

Болнице под надзором Црвеног крста су наставиле рад, *чинећи све што је у њиховој моћу да ублаже ратне страхоте.* У помоћној болници при Општој болници „Јожеф Хертеленди“ било је 150 лежајева, резервисаних за најтеже рањенике. У другој болници, у складишту *Торонталских вициналних железница* на обали Бегеја, до 30. априла 1917. збринуто је 23.027 војника. Од тога је њих 15.013 пребачено у друге здравствене установе. Од 1. септембра до 31. децембра 1916. обезбеђен је смештај за 3586 избеглица из Ердеља. При овој здравственој станици деловале су супруга Ференца Даниела, Елвира Круменакер, супруга Марка Штрелингера и Дора Бакаловић.

Када је реч о Зандеровом заводу, годишњи извештај о раду за 1916. годину таксативно набраја ортопедска помагала која су коришћена у рехабилитацији пацијената, којих је током две године рада ове здравствене јединице било 4031. Од тог броја, 279 их је било на лечењу, 137 је примљено у друге установе, а 3615 их је пуштено са лечења; од тога се 1787 вратило у борбу, а 921 је остао онеспособљен.

Годину су, осим тога, обележиле и персоналне промене у руководству: заменик високог комесара Црвеног крста Ференц Даниел додељен је Првој армији и повучен на фронт, уступивши своје место Платону Бакаловићу; дугогодишњи благајник Удружења Геза Штајницер је преминуо почетком године, а заменио га је директор банке Геза Гроc. За свој рад и свесрдно залагање у Црвеном крсту похваљени су секретар Болдижар Филковић, Александар Савић и Габор Коларић.

Почетком 1917. године јављају се први друштвени немири у Банату[155]. Дезертери постају све многобројнији, грађанска и војничка дисциплина се урушавају, а Аустроугарска чак покреће тајне преговоре о сепаратном миру и изласку из рата. У Банату се јавља песма: *Царе Карло и царице Зита / Што ратујеш, када немаш жита?* Поред оскудице у храни и радној снази, почињу и реквизиције. Јављају се штрајкови, црна берза и глад, а касније, у првој половини 1918. године, и шпанска грозница. И поред

közgyülése”,*Torontál* 70. sz., 1916. március 27, 2. o.).

150 Из извештаја о раду види се да су члановима сматрана и она лица која то формално нису била, али су редовно помагала својим прилозима и радом у активностима Црвеног крста (прим. Ф. К.).

151 Примера ради, док је 1913. у Аустрији принос житарица (пшенице, ражи, јечма, кукуруза) износио 91 милион мерица, 1916. било је 46 милиона. У угарском делу Монархије, тај однос је био сличан, мада су цифре биле нешто веће: од 146 милиона мерица у 1913, принос је 1916. спао на 78 милиона. (Peter Broucek, *Karl I. (IV.). Der politische Weg des letzten Herrschers der Donaumonarchie,* Wien-Köln-Weimar 1997, S. 24).

152 „A torontáli Vöröskereszt közgyülése”, *Torontál* 126. sz., 1917. junius 4, 2. o.

153 Великобечкеречки одбор узео је учешћа у следећим хуманитарним сабирним акцијама: донирао је 500 круна за кампању *Божић на ратишту,* коју су водили будимпештанска Канцеларија за ратну помоћ и Земаљски Црвени крст; овом последњом донирано је 15.000 круна; 2000 круна додељено је фонду „Гроф Ендре Чеконић“, којим је управљао Земаљски Црвени крст и који је био намењен издржавању инвалида; 10.000 круна додељено је Земаљском ратном већу – укупно 27.500 круна. („A torontáli Vöröskereszt munkája a háboruban”, *Torontál* 129. sz., 1917. junius 8, 3. o.).

154 Торонталски одбор имао је у благајни 9926 круна и 40 филера, уз 1971 круну и 30 филера „Рудолфове задужбине“ („A torontáli Vöröskereszt munkája a háboruban. Jelentés a Vöröskeresz munkájáról II”, *Torontál* 128. sz., 1917. junius 6, 3. o.). Великобечкеречки одбор је, закључно са 30. мајом 1917. године, располагао новчаним износом од 74.225 круна и 20 филера („A torontáli Vöröskereszt munkája a háboruban. Jelentés a Vöröskereszt munkájáról III”, *Torontál* 129. sz., 1917. junius 8, 3. o.).

155 Јован Пејин, „Банат у Великом рату 1914–1918. године”, у публикацији: Миодраг Матицки – Видојко Јовић, *Банат кроз векове. Слојеви културе Баната,* Београд 2010, 233.

свега, организују се бројни концерти и разне приредбе у добротворне сврхе, на којима Срби, и поред тешког положаја у ком су се налазили, предњаче у давању прилога[156].

Последње вести о деловању Црвеног крста у Великом Бечкереку из локалне штампе потичу с лета 1918. године. Тада је лист *Торонтал* јавио да је 10. јуна Торонталски одбор одржао редовну годишњу скупштину, на којој је актуелни председник др Лајош Делиманић препустио председништво торонталском поджупану Агоштону Јанку, под изговором честог одсуствовања. Након што је овај предлог усвојен, секретар Болдижар Филковић представио је завршне рачуне Одбора и филијала из Великог Бечкерека и околине; др Ђула Штајнер, др Ендре Батори и др Регина Фишер изабрани су за лекаре Црвеног крста, уз хонорар од по 500 круна; напослетку, прочитан је извештај о раду у 1917. години (који није сачуван), али у ком је наложено распуштање помоћне болнице у складишту *Торонталских вициналних железница* и Зандеровог завода (овог потоњег под образложењем да прелази у надлежност Војне болнице)[157].

Догађаји који су уследили недуго затим, у јесен 1918, протекли су у знаку тектонских политичких поремећаја који ће се одразити у великој мери на подручје Баната. Они су истовремено довели до престанка деловања Друштва Црвеног крста Земаља круне Светог Стефана у овој области, чије су државноправне везе са Угарском раскинуте крајем новембра месеца, у данима распада Аустроугарске монархије и присаједињења њених делова новим државама у настајању. У том процесу, покрет великобечкеречких Срба имао је запажену улогу, која је највише дошла до изражаја кроз деловање овдашњег Српског народног одбора. Ово тело, основано 31. октобра 1918, преузело је мирним путем власт у граду почетком новембра, припремило терен за долазак српске војске (17. новембар) и миран прелазак овог дела Баната под власт Краљевине Србије[158]. Тиме је означен крај власти мађарске државе на овом подручју, а самим тиме је дошло и до дисконтинуитета у раду Црвеног крста Земаља круне Светог Стефана. Овај дисконтинуитет биће прекинут неколико година касније, али у новоствореној Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, у знатно другачијим политичким и друштвеним околностима. Другим речима, крај *Великог рата* означио је крај прве велике етапе у историјском развоју Црвеног крста у граду и његовој околини.

[156] Ј. Пејин, *нав. дело,* 234.

[157] „Hirek. Vöröskereszt közgyülés", *Torontál* 181. sz., 1918. junius 11, 2–3. o.

[158] О томе види: Милан Ђуканов, *Први српски народни одбор у Великом Бечкереку 1918. године,* Београд 2010; А. Станојловић, *нав. дело*, 67–75.

Знамените личности (1880–1918)

Кнегиња Викторина фон Турн Таксис. Викторина фон Турн Таксис се родила 1841. године у Араду као Викторина Јохана Еделсбахер фон Ђорок (нем. Viktorina Johanna Edelspacher de Gyorok). У септембру 1862. године удала се за царског и краљевског генерал-мајора Жигмонда Лазара од Ечке те је тако удајом доспела у Торонталску жупанију. У браку са Лазаром имала је кћи Маријану, рођену 1867. Две године касније, Викторина Лазар остала је удовица, након смрти мужа који је тестаментом одредио да она управља ечанским газдинством до кћеркиног пунолетства. Недуго затим се поново удала, овога пута за кнеза Егона фон Турн Таксиса, потомка једне од најугледнијих племићких породица у Немачкој. Брак је склопљен 11. новембра 1871. у Ечки, а у њему је рођено троје деце: синови Максимилијан (1872) и Виктор (1876) и кћи Матилда (1874).

Нови брачни пар је дуго играо запажену улогу у јавном животу Торонталске жупаније – Егон Турн Таксис, као оснивач Удружења одгајивача расних коња, стекао је велике заслуге на унапређењу коњарства у Банату, а Викторина, као оснивач и председница торонталског одбора *Мађарског земаљског женског удружења за помоћ* (мађ. *Magyarországos Segélyző Nőegylet*), претече мађарског Црвеног крста. За свој хуманитарни рад у време српско-бугарског рата одликована је Орденом краљице Наталије (1886). Крајем 1887. и почетком 1888. године се, поштујући одредбе тестамента покојног мужа, сели са супругом на ново добро у Балтавар, остављајући ечанско газдинство ћерки Маријани. У Балтавару је и преминула 17. августа 1895. године, никада се више не вративши у Ечку, за којом је интимно патила[159].

Кнегиња Викторина фон Турн Таксис, председница *Торонталског одбора Земаљског женског друштва за помоћ*, касније Црвеног крста
Љубазношћу г. Ервина Газдага

Михаљ Варади. Михаљ Варади (мађ. Keleti Várady Mihály) се родио 20. септембра 1820. године у Сегедину. У родном граду је завршио осам разреда гимназије, након чега је започео студије теологије у Темишвару. Међутим, теологија га није привлачила те је напустио семинар и посветио се изучавању правних наука. По завршетку студија права, дошао је у Велики Бечкерек, где се запослио као дневничар при коморском правобранилаштву („фишкалату"). Након положеног адвокатског испита, постао је правобранилац. Године 1848, када је избила Мађарска револуција, изабран је за среског начелника у Турској Кањижи (данашњи Нови Кнежевац)[160]. По завршетку Револуције, радио је

[159] За биографију Викторине Турн Таксис види: Ervin Gazdag, Miron Grgić, Vasilije P. Novak, *Ečka – mala istorija Banata,* Zrenjanin 2012, 207–213; „Ő Felsége Erzsébet királyné védnöksége alatt álló magyar országos segélyző nőegylet n.-becskereki fiókegyletének alakuló közgyülése", *Torontál* 4 sz., 1880. január 22, 2. o. (вест о оснивачкој скупштини торонталског и великобечкеречког Црвеног крста); „Lokales. Einladung", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 8, 19. Februar 1881, S. 18 (позиви на генералне скупштине Црвеног крста у Великом Бечкереку); „Lokales. Ball des rothen Kreuz-Vereines.", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 10, 5. März 1881, S. 12 (Викторина Турн Таксис као домаћица бала у организацији торонталског Црвеног крста); „Lokales", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 36, 3. September 1881, S. 11 (вест о избору Викторине Турн Таксис за председницу торонталског Црвеног крста); „Vermischte Nachrichten. Auszeichnungen", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 31, 31. Juli 1886, S. 4 (вест о одликовању кнегиње Викторине Турн Таксис Наталијиним орденом због заслуга на пољу хуманитарног рада у време српско-бугарског рата); „Lokales. Fürstin Thurn-Taxis gestorben", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 34, 24. August 1895, S. 5 (вест о смрти).

[160] Историјски архив Зрењанин (=ИАЗ), Ф. 15 Збирка преписа докумената 1848–1849, „После повлачења Срба

неко време као адвокат у Великом Бечкереку, а затим као правник при модошком властелинству Загребачког каптола у Модошу (данашњи Јаша Томић). Способан и продоран као правник, Варади је врло брзо на себе скренуо пажњу меродавних жупанијских кругова те је 1867. изабран за трећег торонталског поджупана[161], на ком положају је остао све до 1872. године. Након тога се определио за правосудну каријеру (будући да је у то време дошло до раздвајања судске и управне власти) те га је министар правде именовао за председника Краљевског судбеног стола у Великом Бечкереку. Крајем осамдесетих година XIX века повукао се из јавног живота и трајно настанио у Турском (Новом) Бечеју, где ће остати до смрти. За своје заслуге у јавној управи и правосуђу одликован је званањем краљевског саветника, Орденом гвоздене круне III степена, као и племићким предикатом „од Келета“ (мађ. Keleti)[162]. Преминуо је 17. марта 1898. године и сахрањен у Турском Бечеју[163].

Јожеф Хертеленди. Торонталски велики жупан Јожеф Хертеленди (мађ. Hertelendy és vindornyáláki József, нем. Josef von Hertelendy) родио се 1833. године у Бочару, у угледној племићкој породици пореклом из западне Мађарске (жупанија Зала). Школовао се најпре у Пешти, а затим на Високој пољопривредној школи у Хохенхајму у Немачкој. По повратку у Банат, током педесетих година, бавио се шумарством. Након укидања Војводства Србије и Тамишког Баната укључио се у јавни живот и био изабран за начелника Великокикиндског среза. На том положају остао је кратко – до увођења принудне управе у Угарској (тзв. Шмерлинговог провизоријума, 1861–1865) – након чијег укидања је обављао дужност среског начелника у Банатском Комлошу. Изабран је 1871. године за председника Краљевског првостепеног суда у Великој Кикинди, а јануара 1874. именован је за великог жупана Торонталске жупаније и на том положају провео је наредних 17 година. За то време је спровео низ одлучних мера које су омогућиле привредни успон дотле неразвијеног и изолованог западног Баната: од реформе чиновничког апарата до изградње железничке инфраструктуре и Жупанијске болнице у Великом Бечкереку. Упоредо са тим, истакао се у активном сузбијању српског националног покрета кроз политички прогон његових присталица (директно је заслужан за монтирање велеиздајничког процеса против Светозара Милетића 1876/78. године) и спровођење мађаризаторске политике кроз укидање Кикиндског дистрикта, интензивну колонизацију мађарског живља и помађаривање назива насељених места у Банату. За своје заслуге током Велике источне кризе 1878. године и аустроугарске окупације Босне и Херцеговине одликован је малим крстом Светог Стефана. Његов портрет био је истакнут у великој сали некадашње Жупанијске палате, данашње Градске куће Зрењанина. Умро је 1891. године и сахрањен је, уз велике почасти, у породичној гробници у Бочару. Хертеленди је био иницијатор оснивања *Мађарског женског друштва за помоћ* на подручју Торонталске жупаније и руководио је припремама његове оснивачке скупштине у јануару 1880. године. Није заузимао никакав положај у оквиру новооснованог друштва, али је свакако имао утицаја на његов рад као торонталски велики жупан. Његова супруга Заида обављала је дужност потпредседнице.

Јожеф Хертеленди

и прелаза Бечкерека у мађарске руке 1849“, *Várady Mihály szolgábiró úrnak*; ИАЗ, Ф. 15 Збирка преписа докумената 1848–1849, „После повлачења Срба и прелаза Бечкерека у мађарске руке 1849”, *Kerületi közoségeimnek!*

[161] „Personalstand des löbl. Torontaler Comitates“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 19, 11. Mai 1867 (Extra-Beilage); „Personalstand des löbl. Torontaler Comitates“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 20, 18. Mai 1867 (Extra-Beilage).

[162] „Lokales. Auszeichnung”, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 4, 26. Jänner 1889, S. 3.

[163] „Várady Mihály”, *Torontál* 62. szám, 1898. március 17, 1–2. o.; „Lokales. Todesfall“, *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 12, 19. März 1898, S. 4.

Заида Хертеленди. Заида Хертеленди се родила у Иштвандију (Шомођска жупанија), 19. јуна 1828. године, у угледној племићкој породици Бако, са предикатом „од Давода" (мађ. dávodi). Удала се за Јожефа Хертелендија, потоњег торонталског великог жупана, са којим је имала четири кћерке: Марију, Гизелу, Јозефину и Маргиту. Заједно са мужем радила је на оснивању торонталског и великобечкеречког огранка *Мађарског женског друштва за помоћ* (претходнице Црвеног крста) и председавала је његовом конститутивном седницом одржаном 18. јануара 1880. године. Том приликом је изабрана за потпредседницу, на ком је положају стекла велике заслуге за изградњу мреже подружница Црвеног крста на подручју Торонталске жупаније. Након мужевљеве смрти (1891) живела је повучено у Великој Кикинди. Умрла је у Бочару, 10. фебруара 1908. и сахрањена у породичној гробници Хертелендијевих[164].

Елеонора Вечеи. Елеонора Вечеи се родила 1834. године у угледној племићкој породици Ђерђанфи. Удала се 1856. за великобечкеречког правника Иштвана Вечеија и убрзо узела активног учешћа у јавном и друштвеном животу града. Крајем шездесетих година XIX века иницирала је оснивање *Великобечкеречке добротворне задруге*, која је оформљена почетком седамдесетих, и била је њена дугогодишња председница. Налазила се на челу свих значајнијих хуманитарних акција у граду и Торонталској жупанији и активно је сарађивала са Црвеним крстом као чланица управе Торонталског и Великобечкеречког одбора. За свој хуманитарни рад била је и одликована, а имала је великих заслуга за отварање градског забавишта, подизање Реформатске цркве и реформатског гробља[165].

Емилија Мунчић. Емилија Мунчић се родила 1828. године у Јарковцу, у породици угледног српског народног добротвора и народног првака Јаше Векецког. На пољу хуманитарног рада истакла се у време српско-турског рата 1875, када је организовала прикупљање прилога за српске рањенике у рату против Турака; тада је одликована Крстом за заслуге. Неколико година касније, приликом оснивања *Мађарског женског друштва за помоћ* у Великом Бечкереку, убележена је као један од чланова-оснивача, да би 1884. основала *Великобечкеречку добротворну задругу Срп-киња,* са практично истим циљевима и задацима као и Црвени крст. Ово удружење се најпре истакло учешћем на новосадској изложби рукотворина и домаће радиности, да би крајем 1885. и 1886. предузело замашну акцију прикупљању помоћи за српске рањенике у српско-бугарском рату. За овај хуманитарни рад касније ју је краљ Милан Обреновић одликовао Наталијиним орденом. Такође се ангажовала на прикупљања новчаних прилога за обнову Успенске цркве у Великом Бечкереку, збрињавању погорелаца у Кикинди те отварању српског забавишта у Великом Бечкереку (1891). Након смрти мужа Кузмана, трговца и такође великог народног добротвора, преселила се (1898) у Кикинду, али је наставила и даље да потпомаже све хуманитарне акције задруге коју је основала. Уписана је, заједно са оцем и супругом, као један од добротвора Српске читаонице у Великом Бечкереку. Умрла је 1903. године[166].

Емилија Мунчић, оснивач и председник *Великобечкеречке добротворне задруге Српкиња*

[164] За биографију Хертелендијеве види њен некролог у *Гросбечкерекер вохенблату:* „Locales. Die Witwe des Obergespans Hertelendy gestorben", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 7, 15. Februar 1908, S. 4.

[165] О Елеонори Вечеи види: Драгољуб Чолић, *Познати Зрењанинци*, рукопис, ИАЗ.

[166] За биографију Емилије Мунчић види: А. Станојловић, *нав. дело*, 435–437; Љ. Л., „Народни добротвори. Кузман

Ендре Чеконић. Гроф Ендре Чеконић од Жомбоља (мађ. zsombolyai Csekonics Endre) је најистакнутији члан племићке породице Чеконић из Жомбоља. Родио се 1846. године у Боршодиванки. Имао је истакнуту улогу у политичком и јавном животу не само Торонталске жупаније, већ и читаве Угарске, као политичар, члан Горњег дома угарског Сабора, краљевски домоуправитељ и коморник. Почетком 1891. изабран је за председника мађарског Црвеног крста и ту ће дужност обављати до 1918. године и распада Аустроугарске монархије, али и нешто касније, у периоду 1921–1923. Својим јавним деловањем у великој мери је допринео привредном развоју Баната: био је директор Великокикиндско-великобечкеречке железничке компаније, председавајући *Торонталског пољопривредног удружења*, један од оснивача Јужноугарске фабрике шећера у Великом Бечкереку, припадник неколицине угледних витешких редова. Био је познати филантроп и донирао је велике своте новца у хуманитарне сврхе, издашно помажући у кризним ситуацијама угрожено становништво. Као најбогатији вирилиста Торонталске жупаније, своје простране земљишне поседе (око 43.000 јутара земље) повезао је ускотрачном пругом Бечкерек – Жомбољ. На њима су, након Првог светског рата, подигнута колонистичка села добровољаца српске војске. Био је ожењен грофицом Констанцом Цираки, са којом је имао петоро деце (Андреу, Шандора, Пала, Ђулу и Ивана). Умро је у Будимпешти 1929. године[167].

Ендре Чеконић

Липот Менцер. Липот Менцер (мађ. Menczer Lipót, нем. Leopold Menzer) се родио 1835. године у Великом Бечкереку. Остао је упамћен као истакнути културни и јавни делатник града у другој половини XIX и почетком XX века. Био је оснивач, председник и члан низа градских удружења и организација културног и хуманитарног карактера, међу којима су најзначајнији били Црвени крст и *Друштво пријатеља деце*. Као руководилац, благајник и функционер ових удружења, Менцер је организовао прикупљање добровољних прилога за сиромашне ђаке, отварање народних кухиња, одржавање *Дечјег дана* итд. Захваљујући свом положају у финансијским органима Града и Жупаније, био је у прилици да усмерава значајне токове новца на рачуне хуманитарних удружења. Осим тога, бавио се писањем кратких прича које је објављивао на мађарском и немачком језику у локалним листовима *Торонтал* и *Гросбечкерекер вохенблат*. Данас је највише остао упамћен по својим кућама у ужем градском језгру (Менцерова палата у ул. Краља Александра I Карађорђевића 20 и Вила *Филаделфија* у ул. Иве Лоле Рибара 7). Умро је 1921. године[168].

и Емилија Мунчић", *Орао. Велики илустровани календар за годину 1898*, Велика Кикинда 1897, стр. 107-116; Филип Крчмар-Дејан Воргић, „Спомен-обележја у порти Успенског храма у Зрењанину", *Рад музеја Војводине* 53, Нови Сад 2011, 193-205; „Велики Бечкерек, 27. јануара 1878 – Велики жупан Торонталске жупаније обавештава градоначелника Великог Бечкерека да се, под одређеним условима, може дозволити да појединци прикупљају помоћ за српске рањенике", у публикацији: Никола Петровић, *Светозар Милетић и Народна странка. Грађа 1860–1885*, књ. III (1876-1885), Нови Сад 1985, 92–93.

[167] О Чеконићу се доста писало у оквиру радова посвећених различитим аспектима привреде и културе Баната и Торонталске жупаније. За најпотпуније биографије види: Milan Micić, Ferenc Nemet, Maria Silađi, *Banatska mala pruga,* Zrenjanin 2016; Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912, 538.

[168] О Менцеру види: Драгољуб Чолић, *Познати Зрењанинци* (рукопис, Историјски архив Зрењанин); Филип Крчмар,

Липот Менцер

Геза Штајницер. Геза Штајницер (мађ. Steinitzer Géza) се родио 1848. године у Новој Светој Ани, у Арадској жупанији. Од детињства је био одређен за војнички позив. Основну школу завршио је у Тиролу и 1859. уписао Кадетску школу у Ајзенштату у Аустрији. Ту је завршио прве две године, а трећу је провео у Хајнбургу. Међутим, *војнички позив није одговарао његовој природи*, па се напослетку пребацио на изучавање трговачког заната. По завршетку шегртовања, похађао је Трговачку школу у Араду. Након завршетка тамошњих студија, две године (1869–1869) провео је у веледрогерији Фридриха Кохмајстера у Будимпешти. По одслужењу војног рока, изабран је 1870. за помоћног књиговођу *Торонталске штедионице* у Великом Бечкереку (касније *Торонталска банка за штедњу и кредит*). У овом новчаном заводу је провео читав свој радни век, активно се посветивши његовој изградњи; тако је 1880. именован за директора Штедионице, а обављао је и дужност председника трговачког друштва *Лојд* у Великом Бечкереку. Био је једно време активан и као градски већник, члан Муниципалног одбора Торонталске жупаније и председник великобечкеречког огранка Слободоумне (Либералне) партије[169]. Преминуо је у Великом Бечкереку 1916. године[170]. У Торонталском огранку Црвеног крста обављао је дужности благајника, а у више наврата је председавао овим друштвом у прелазним периодима између одступања старог и избора новог руководства[171].

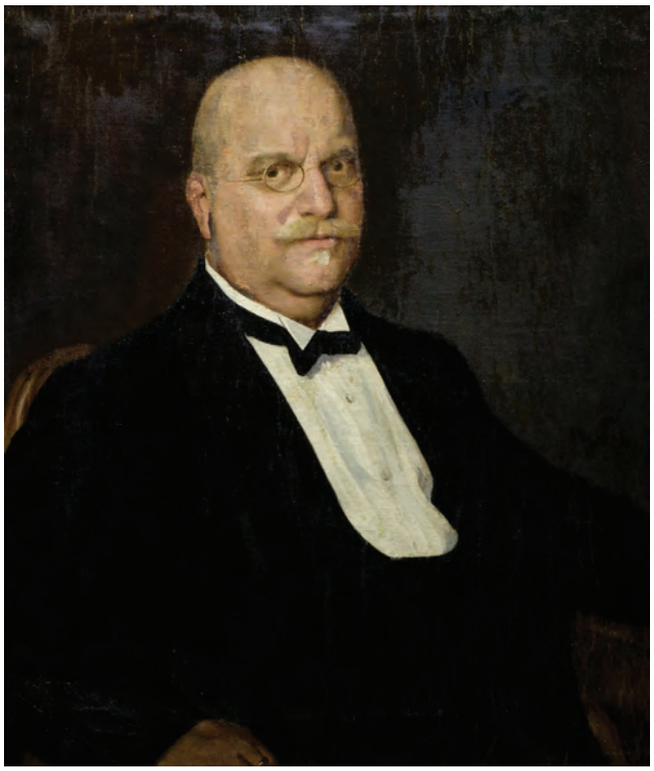

Геза Штајницер

Бела Талијан. Бела Талијан (мађ. Tállian Béla), са племићким предикатом „од Визека" (Vizéki) се родио 1851. године у Сабашу (Шомођска жупанија), као син Андора Талијана и Вилхелмине Шулпе, чланова двеју угледних земљопоседничких породица из Турске Кањиже (данашњи Нови Кнежевац). По завршетку студија права 1873. године, започео је каријеру у јавној управи Торонталске жупаније. Био је најпре подбележник, па сремски начелник, да би од 1880. до 1886. обављао дужност торонталског

Торонталска жупанија (1860–1918), Зрењанин 2016 (докторска дисертација, nardus.mpn.gov.rs), 55–57.

[169] „Nagybecskereker liberale Partei", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 40, 1. Oktober 1904, S. 4.

[170] „Steinitzer Géza", *Torontál* 88. sz., 1916. április 17, 1–2. o.

[171] Филип Крчмар, „Торонталска жупанија и њени портрети: заборављена ризница уметничког блага", *Рад музеја Војводине* 58, Нови Сад 2016, 37–62 (59).

поджупана. Након тога је изабран за великог жупана Шомођске (1886–1892), а касније и Бекешке и Чонградске жупаније (1894–1896). За народног посланика на угарском Сабору изабран је 1896. године, а од 1899. до 1902. обављао је и дужност потпредседника Парламента. Следећу важну функцију оба-вљао је од 1903. до 1905, као мађарски министар пољопривреде, а у исто време је био и краљевски комесар на српским црквено-народним саборима у Сремским Карловцима. Цар Фрања Јосиф доделио му је 1911. године титулу барона, а био је одликован и Орденом Светог Стефана. Иако је био ожењен Маријом Бајић (српског порекла), преко које је био и у сродству са династијом Обреновић, био је познат по нетрпељивом односу према Србима; на самом почетку Првог светског рата иницирао је депортовање Срба из јужних делова Жупаније у Сегедин, а неко време се налазио на челу цивилне управе у окупираном Београду. Био је веома близак са ратним председником мађарске владе Иштваном Тисом. Умро је 1921. у Киш Сомбору.

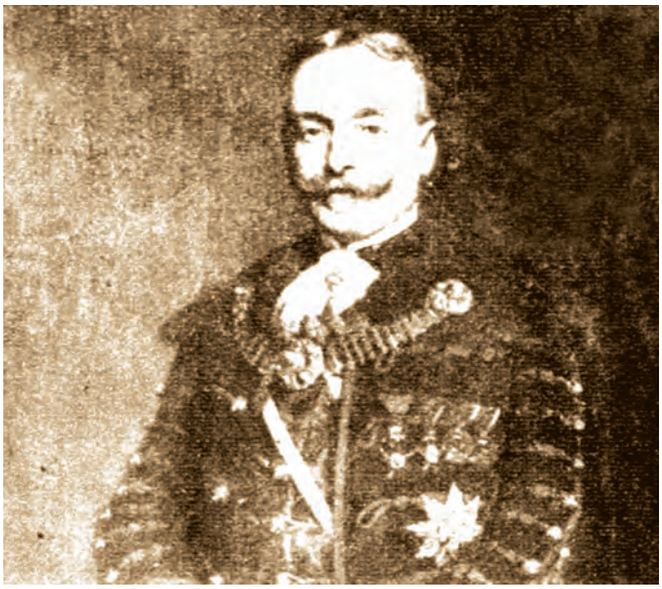

Бела Талијан

Јене Ронаи. Јене Ронаи од Киш-Сомбора (мађ. zombory Rónay Jenő, нем. Eugen von Ronay de Kis-Zombor) се родио 11. априла 1854. године у Киш Сомбору. Рано је остао без оца – Јаноша Ронаија – који је својевремено био сремски начелник и посланик угарског Сабора. Образовање је стицао код куће, под надзором мајке – Емилије Ронаи, рођ. Карачоњи од Иванде. Матуру је положио са одличним успехом у Сегедину 1869. године. Определивши се за правничку каријеру, студирао је правне науке у Пожуну (Братислава) и апсолвирао 1874. године. Исте године започео је своју чиновничку каријеру као секретар торонталског великог жупана Јожефа Хертелендија од Бочара и од тог тренутка је стално напредовао. Године 1876. положио је адвокатски испит, након чега је постављен за жупанијског подбележника, а недуго затим и за референта жупанијског Сирочадског стола и заменика општинског судије. Већ 1877. изабран је за првог заменика жупанијског правобраниоца (вицефишкал). У том својству је добровољно одслужио једногодишњи војни рок у 1. царско-краљевском хусарском пуку (1878-1879). Након тога је три године обављао дужности уредника листа *Торонтал* (1879–1882), упоредо са новим именовањем (1880) за заменика окружног начелника у Турској Кањижи (данашњи Нови Кнежевац), а исте године и за жупанијског јавног бележника, на ком је стекао драгоцена искуства у управним пословима. На том положају је остао до 1886, када је једногласно изабран за торонталског поджупана (1886–1891). *Гросбечкерекер вохенблат* писао је да је *његова заслуга што је Торонталска жупанија једна од најуређенијих у земљи*. Ронаи се нарочито истакао током великих поплава које су задесиле Сегедин 1879. године. Због пожртвованости и помоћи које је показао том приликом добио је титулу краљевског саветника. Током обнове Сегедина, пострадалог у поплавама, гроф Тиса (тадашњи председник мађарске владе) позвао га је у комисијски савет за обнову, где је руководио одељењем за експропријацију. Упркос великој заузетости у то доба, Ронаи је нашао времена да изради „Жупанијски статут“, који је недуго потом и био усвојен. Истакао се и у кризи 1879–1881, када је енергичним мерама ублажавао последице лошег рода пшенице и давао повољне зајмове сељацима, а суделовао је и у процесу колонизације Чанго Мађара у јужном Банату. Стекао је заслуге за изградњу торонталских вициналних (локалних, општинских) железница и подизање више јавних објеката у Великој Кикинди (зграда Жупаније, коњичка касарна, болница, Рацковићев женски васпитни завод) и Великом Бечкереку (Општа жупанијска болница, Финансијска палата, Регата, гимнастичка сала).

Након смрти Јожефа Хертелендија, именован је за торонталског великог жупана и ту ће дужност обављати нешто више од једне деценије (1891–1902), у време када је ова жупанија достигла свој врхунац. Био је један од оснивача и председник

Торонталског атлетског клуба, а у склопу њега и веслачког клуба *Торонтал*. Надгледао је оснивање Мужљанске колоније; том приликом је око 400 породица из унутрашњости Угарске досељено у околину Великог Бечкерека. За њихове потребе сграђено је 400 кућа за становање. Њихова колонизација је била политички мотивисана, како би се оснажио мађарски елемент на овом подручју.

На Миленијумској прослави у Будимпешти 1896. године, када је обележавана хиљадугодишњица досељавања Мађара у Панонску низију, Ронаи је предводио делегацију Торонталске жупаније. У величанственом дефилеу пред царем Фрањом Јосифом, јахао је на челу колоне носећи оригиналну жупанијску заставу из 1809. године. Касније је сликар Пал Ваго, управо на Ронаијеву иницијативу, овековечио на платну ту сцену. Ова историјска композиција, позната под именом *Дефиле банатских спахија пред царем Фрањом Јосифом* (оригинални назив: *Дефиле торонталске бандерије*, мађ. *A torontáli banderium felvonulása*) данас се чува у Народном музеју Зрењанин, а раније се, по свему судећи, налазила у свечаној сали Жупанијске палате (данашње Градске куће у Зрењанину).

У погледу односа према немађарским народностима, Ронаи је водио благу политику, будући да је био ожењен Српкињом – Олгом Пађански, са којом је председавао торонталским и великобечкеречким Црвеним крстом. Здушно је подржавао сваку иницијативу градоначелника Великог Бечкерека Јоце Крстића, са којим је имао одличну сарадњу. Обављао је и дужност председника *Горњеторонталске водне задруге*. Поднео је оставку 1902. године, након велике корупционашке афере (накнадно се испоставило да Ронаи није био крив, али је поднео оставку, свестан да је афера исконструисана ради његовог политичког обарања). Након тога се повукао у Киш Сомбор, али је наставио да игра активну улогу у јавном животу, као председник *Јужномађарског културног удружења* и посланик угарског Сабора у Банатско-комлошком изборном срезу. Умро је 1921. године[172].

Олга Ронаи. Олга Ронаи се родила 1860. године у Сатумику, у угледној племићкој породици српског порекла – Пађански. Њен отац је био Иштван (Стеван) Пађански, а мајка бароница Марија Дука. Детињство је провела на породичном имању у Сатумику, да би се касније школовала у Бечу, у католичком колегијуму Светог срца. Стекла је широко образовање, говорила је – поред мађарског – и француски, немачки и румунски језик, а кретала се и у високим аристократским круговима. У Темишвару се 1887. године удала за тадашњег торонталског поджупана Јенеа Ронаија. Пар се преселио у Велики Бечкерек, где ће остати у наредних шеснаест година. У том периоду је, заједно са мужем, узела активног учешћа у јавном животу Града и Жупаније, учествујући у бројним друштвеним акцијама културног и хуманитарног карактера. Председавала је Црвеним и Белим крстом, организовала добротворне балове и прикупљање добровољних прилога итд. Стекла је велику популарност међу грађанством. Уприличила је скупљање прилога за подизање споменика царици Јелисавети, приказивање првих „покретних слика“ – претече биоскопа – у Великом Бечкереку итд. Након мужевљеве оставке на место торонталског великог жупана 1902. године, преселила се са њим у Киш Сомбор, где је остала до краја живота, такође оставивши трага у тамошњем друштвеном животу. Умрла је 26. јануара 1943, у 82. години живота[173].

Олга и Јене Ронаи - председници Торонталског и Великобечкеречког Црвеног крста

[172] За темељну биографију Јенеа Ронаија, види: Rónay Elemer, Gillicze János, Márosvári Atilla, *A zombori Rónay család története,* Szeged 2012. Од бројних података о његовом животу и јавном деловању, расутих по новинским натписима *Гросбечкерекер вохенблата* и *Торонтала,* најзначајнија је биографија дата у *Вохенблату* поводом његовог именовања за торонталског великог жупана.

[173] О Олги Ронаи види: Rónay Elemer et al., *нав. дело,* passim.

Лајош Делиманић. Лајош Делиманић је потицао из хрватске племићке породице која се почетком XVIII века доселила у Банат из Вировитичке županije. Седиште породице било је у Кечи, у данашњем румунском Банату. Чланови ове породице заузимали су значајне положаје у жупанијској управи. Лајош Делиманић је обављао дужности начелника Ченејског среза (1890–1895), затим торонталског поджупана (1895–1902) и у два наврата великог жупана (1902–1906, 1910–1917). У својству торонталског великог жупана, био је и председавајући Торонталског одбора Црвеног крста и то за време Првог светског рата. Важио је за човека од поверења грофа Чеконића, услед чега је и одликован и кооптиран у Централни одбор Црвеног крста Земаља круне Светог Стефана. Због обавеза и ангажовања на другој страни, повукао се са чела Торонталског одбора у лето 1918. године, препустивши руковођење поджупану Агоштону Јанку. Умро је 1922. године[174].

Лајош Делиманић, торонталски велики жупан и председавајући Торонталског и Великобечкеречког Црвеног крста

Бела Ботка. Бела Ботка се родио 1861. године у угледној племићкој породици са племићким предикатом од Киш-Лапаша. Средњу школу похађао је у Темишвару, Будимпешти и Великом Бечкереку. Након тога је студирао права у Будимпешти, након чега је ступио у жупанијску службу. Најпре је обављао дужност среског начелника у Банлоку, да би потом био постављен за жупанијског бележника. Био је и народни посланик Угарског сабора (1901–1906), а затим и торонталски велики жупан (1906–1910). Као торонталски велики жупан био је и председник Торонталског одбора Црвеног крста и то у време када је ова организација била ангажована у низу значајних хуманитарних акција. На том положају је остао до 1910, када је смењен, али је остао у жупанијској служби. Други пут је обављао дужност торонталског великог жупана пред сам крај Првог светског рата. Умро је 1923. године на свом имању у Старом Лецу, а сахрањен је у Зрењанину.

Бела Ботка, торонталски велики жупан и председавајући Црвеног крста

[174] Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1911, 540; Филип Крчмар, *Торонталска županija и њено наслеђе,* Зрењанин 2015, 71, 86, 88; „Obergespanns-Ernennung", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 49, 6. Dezember 1902, S. 4; „Dr. Dellimanics Lajos főispán", *Torontál* 42. sz., 1910. február 22, 1. o.; „Dr. Ludwig Dellimanics – Obergespan", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 9, 26. Feber 1910, S. 1–2; „Lokales. Die Installation des Obergespans", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 9, 26. Feber 1910, S. 4; „Dr. Dellimanics Lajos főispán beiktatása", *Torontál* 49. sz., 1910. március 2, 1. o.; „Dr. Dellimanics Lajos főispán beiktatása. A hetfői installácio", *Torontál* 52. sz., 1910. március 5, 1–2. o.; „Dr. Dellimanics Lajos főispán beiktatása. A vármegye ünnepe", *Torontál* 53. sz., 1910. március 7, 1–3. o.; „Die Installation des Obergespanns Dr. Ludwig Dellimanics", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 11, 12. März 1910, S. 1–2.

Агоштон Јанко. Агоштон Јанко (мађ. Jankó Ágoston), се родио у Боки, у племићкој породици пореклом из Пожунске županije (данашња Словачка). Чиновничку каријеру започео је 1881. године, а 1903. године изабран је за торонталског поджупана, након што је тај положај био упражњен две године, услед велике афере која је оборила жупанијску администрацију Јенеа Ронаија. Налазио се на челу *Горње торонталске водне задруге*, *Торонталског културног удружења* и бројних других друштава и иницијатива. Написао је више радова – о аграрним односима у Торонталској жупанији, водопривреди итд. У монографији *Торонталска жупанија* Шамуа Боровског из 1911. године написао је увод и поглавље о водопривреди, а био је један од покретача идеје о отварању Музеја Торонталске жупаније и изградњи новог позоришта у Великом Бечкереку. Након што је српска војска новембра 1918. године ушла у Велики Бечкерек, Јанко је предао власт бригадном мајору Драгутину Ристићу, чиме је озваничен крај постојања Торонталске жупаније у државноправним оквирима Угарске. Након рата, преселио се у Мађарску, где је обављао дужности великог жупана жупаније Толна. Умро је средином тридесетих година прошлог века.

Агоштон Јанко,
торонталски поджупан

Филип Крчмар

МЕЂУРАТНИ ПЕРИОД (1918–1941)

POD VISOKOM ZAŠTITOM
Njihovih Veličanstava
KRALJA i KRALJICE
ДРУШТВО
ЦРВЕНОГ КРСТА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
UVAŽAVAJUĆI ZASLUGE UKAZANE CRVENOM KRSTU
ODLIKUJE
Орденом Црвеног Крста
Г. Александра М. Бредера
градског главног контролора, рез. пешад. капетана: благајника
Среског одбора Црвеног Крста у Петровграду
А Бр. 19.971
Београд 23 новембра 1939.
П. ПРЕТСЕДНИК:
ДИРЕКТОР ДРУШТВА:

Диплома Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије за Александра Бредера, благајника Среског одбора Црвеног крста у Петровграду (1939)

МЕЂУРАТНИ ПЕРИОД (1918–1941)

У новој држави: Доба државноправног провизоријума (1918–1921). Оснивање Црвеног крста за Банат, Бачку и Барању и Друштва Црвеног крста Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца

Крај Првог светског рата, распад Аустроугарске монархије и стварање југословенске државе у чији су састав ушли и делови Баната (укључујући и Велики Бечкерек) означили су прву велику историјску прекретницу у развоју овдашњег Црвеног крста. У наредном периоду, ова ће организација функционисати у знатно другачијим условима, премда су одређени обрасци и начини деловања опстали и остали присутни дуже време.

Кидање државноправних веза Баната, Бачке и Барање са Краљевином Угарском и њихово присаједињење Краљевини Србији (25. новембра), а недуго затим и уједињење у Краљевину СХС (1. децембра) 1918. године били су тектонски политички поремећаји који су означили и крај постојања и рада *Друштва Црвеног крста Земаља круне Светог Стефана* на овом подручју. На политичкој мапи су простор некадашње Угарске крајем 1918. попуниле нове државе – Мађарска, Чехословачка, Краљевина СХС и Румунија.

У границама нове југословенске државе нови живот су започињали народи који су у непосредној прошлости имали различите државне системе и установе, налазили се на различитим ступњевима економског и културног развитка, са различитим аграрним режимима, вероисповестима, правним системима и нејединственом применом права[1]. Уследио је период државноправног провизоријума (1918–1921), у коме се више од две и по године живело без утврђеног правног поретка[2], а током ког је покушано превазилажење затечених разлика и партикуларизама. Испоставиће се да ће задовољавајући одговор на ове изазове изостати у читавом међуратном раздобљу.

[1] Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918–1978,* Beograd 1980, 30–34.

[2] Љубодраг Димић, *Историја српске државности. Србија у Југославији* (књ. III), Нови Сад 2004, 39.

Практично истог дана када је проглашено уједињење Краљевине СХС, формирано је и *Српско друштво Црвеног крста за Банат, Бачку и Барању.* Ове три области нашле су се под посебном – привременом – управом Народног већа, које је имало ингеренције провизорне владе на овом подручју. При Народном већу постојала су Повереништва која су била надлежна за различите ресоре – привреде, просвете, здравства, војске итд. Повереник за здравство је 28. децембра 1918. одобрио *Правила Српског друштва Црвеног крста за Банат, Бачку и Барању* – био је то први правни акт којим је, након Уједињења, установљена организација Црвеног крста на овој територији[3]. Српско друштво Црвеног крста за Банат, Бачку и Барању функционисало је током државноправног провизоријума све до 21. децембра 1921, када је формирано *Друштво Црвеног крста Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.* Оно је такође почивало на основама Српског друштва Црвеног крста, основаног 1876. године и баштинило његову традицију.

Међутим, управо током непуне три године државноправног провизоријума (1918–1921), изгледа да је наступио дисконтинуитет у деловању Црвеног крста на подручју Великог Бечкерека. На овакав закључак упућују не само сви (не)расположиви подаци, већ и каснији извештаји који указују да је рад великобечкеречког Црвеног крста обновљен управо 1921. године. Тада је, залагањем градског физика др Јована Стајића, формирано великобечкеречко Повереништво Друштва Црвеног крста Краљевине СХС. Тиме је отпочела прва фаза у међуратној историји овдашњег Црвеног крста; она је трајала све до 1933, а карактерисала се тражењем нових путева, сталним реорганизацијама, деловањем у складу са скромним могућностима и у условима сталних превирања на политичком, административном и другом плану. Паралелно са тим, текао је и процес унапређења здравствених прилика и подизања квалитета здравствене и социјалне заштите становништва, што ће се касније у великој мери одразити и на активности и постигнућа Црвеног крста. Друга временска целина, хронолошки готово идентична, захвата период од 1932/33. године до избијања Другог светског рата и почетка окупације. Она се може назвати „златним добом“ које је, иако краткотрајно, резултирало лепим успесима.

Више је разлога који упућују на ову и овакву периодизацију. Њу је први означио

[3] Владимир Баровић – Драган Лазић, *Црвени крст Новог Сада – прошлост као залог будућности*, Нови Сад 2018, 26.

сам председавајући петровградског Црвеног крста др Димитрије Кристић, у кратком, али садржајном историјском прегледу о постојању и раду међуратног Црвеног крста из 1938. године[4]. У овом историјату, преглед догађаја до 1933. године дат је само у најосновнијим и најкраћим могућим цртама, док је период 1933–1938. обрађен знатно детаљније[5]. Други разлог је упадљив недостатак архивске грађе, која је сачувана само за последњих шест међуратних година (1935–1937, 1939-1941)[6] и који се, као и у ранијем периоду, тек делимично може надоместити консултовањем локалне штампе; у њој су, међутим, доминирале дневнополитичке теме, диктиране вишегодишњом привременошћу институција, стањем непрекидне неизвесности, сталних административних прекрајања, променљивошћу државних граница и општом друштвеном фрустрацијом услед изостанка адекватних државних и политичких решења. Овакво стање је прекинуто крајем двадесетих и почетком тридесетих година увођењем Шестојануарске диктатуре (1929), поделом земље на бановине те доношењем Октроисаног устава (1931). За развој Црвеног крста на вишем државном, а након тога и локалном нивоу, прекретницу је означила 1933. година, када је усвојен *Закон о Црвеном крсту Краљевине Југославије*, којим су уведена једнообразна правила за ову организацију. Она је том приликом стављена под заштиту краљевске куће Карађорђевић (као што је до 1918. стајала под покровитељством Фрање Јосифа и његове супруге Јелисавете).

Битно обележје рада Црвеног крста у међуратном Великом Бечкереку (од 1934/35. Петровграду) је ангажовање друштвене и политичке елите у његовом раду; ова карактеристика је наслеђена из претходног периода, али, док су до 1918. године главни носиоци рада Црвеног крста биле жене из високог друштва, уз подршку жупанијских функционера и чиновника, дотле је у међуратном периоду иницијатива била у рукама здравствених радника, стручњака у својим областима не само на локалном нивоу, већ и у ширим размерама. Имена попут Јована Стајића, Војислава Исаковића, Корнела Радуловића, Арона Пешића, Димитрија Кристића, Јована и Богдана Поповића, Мише Матића и др., обележила су не само међуратни, већ и послератни период у домену здравствене заштите и културе у граду и околини. Они су на веома ефикасан начин повезали свој рад у здравственим установама локалног и регионалног значаја (Бановинска болница, Градски физикат, Антитуберкулозни диспанзер, Окружни уред за здравствено осигурање радника итд.) са хуманитарним ангажовањем у оквиру Црвеног крста. У томе су имали помоћ и подршку високих градских чиновника и градских челника – попут Тиме Рајића (главног градског бележника), Александра Бредера (градског контролора), Николе Стефановића (градоначелника) итд., са којима их је спојио рад у Црвеном крсту. Стручност у различитим медицинским областима с једне те вишегодишње искуство и сналажење у различитим бирократским питањима и процедурама с друге стране, били су рецепт који је омогућио лепа достигнућа Црвеног крста у другој половини тридесетих година XX века.

Обнова Црвеног крста у Великом Бечкереку и тражење нових путева (1921–1933)

Након вести у *Торонталу* о распуштању Помоћне војне болнице и Зандеровог завода у Великом Бечкереку у лето 1918. године, наступило је вишегодишње ћутање о Црвеном крсту и његовом деловању у овом граду. С једне стране, оно је сасвим разумљиво ако се узме у обзир чињеница да је мађарска власт, а тиме и ингеренције *Мађарског друштва Црвеног крста Земаља круне Светог Стефана*, окончана на овом подручју. С друге стране, из периода државноправног провизоријума Краљевине СХС (1918–1921), деловање Црвеног крста за Банат, Бачку и Барању у граду остаје упитно и неистражено.

Према исказу Д. Кристића, насталом 1938. године, Повереништво Црвеног крста у Великом Бечкереку је основано тек 1921. и то на иницija-

[4] Димитрије Кристић, „Црвени крст у Петровграду", у: А. Станојловић, *нав. дело*, 428–434.

[5] Године 1932. извршена је смена руководства у бечкеречком Црвеном крсту, ком приликом је Кристић дошао на његово чело, а која је била обележена бројним контроверзама и препуцавањима у локалној штампи. Могуће је и да је ово био разлог због ког је период до 1933. „слабије" обрађен у Кристићевом извештају (прим. Ф. К.).

[6] Она се чува у Историјском архиву Зрењанин, у оквиру фонда Ф. 130 Црвени крст Петровград (1921–1941), 1935–1941; нешто грађе могуће је наћи и у управном фонду Ф. 97 Градско поглаварство Бечкерек – Петровград (1919–1941).

тиву главног градског физика др Јована Стајића, који је постао његов председник[7]. Енергични и агилни Стајић био је први у дугој плејади истакнутих здравствених радника који су у међуратном раздобљу деловали у оквиру Црвеног крста, али и допринели знатном развоју локалних и регионалних здравствених и санитетских установа. На самом почетку, налазио се у тешкој ситуацији: забележено је да је у години оснивања Повереништва, Црвени крст у Великом Бечкереку бројао свега 10 чланова, *од чега су половину чинили чланови Стајићеве породице* (sic!, подв. Ф. К.)[8]. Упорним радом и залагањем, Стајићу је пошло за руком да, у току наредне две године, прошири Повереништво у Окружни одбор[9]. С тим у вези, индикативан је један новински натпис из средине децембра 1923, у ком стоји да је *за петак у Великом Бечкереку заказана скупштина Окружног одбора Црвеног крста, на којој ће се изабрати Окружни одбор и расправљати о реорганизацији овог друштва на подручју Баната;* исти извор саопштава да су сеоске подружнице телефонским путем позване да пошаљу своје делегате на овај скуп, за који је примећено да влада *велико интересовање*[10].

Паралелно са настојањима др Стајића да покрене рад Црвеног крста у Великом Бечкереку, траје процес унапређења здравствених прилика у овом граду и његовој околини. Он се првенствено огледао у отварању нових и осавремењивању рада већ постојећих здравствених и социјалних установа, као и у њиховом кадровском оснаживању. Здравствена заштита је у првим годинама по завршетку рата била на веома ниском нивоу, са високом стопом смртности деце и одраслих. Поред сада већ бивше Жупанијске болнице у Великом Бечкереку, која, под руководством агилног др Мише Матића (1918–1928, 1931–1934), модернизује свој рад, двадесетих година се оснивају **Дечји диспанзер са обдаништем** (1920)[11], **Антитуберкулозни диспанзер** (1920)[12], **Лига против туберкулозе** (1922), **Окружни уред за осигурање радника** са организованом лекарском службом и амбулантом (1922), **Школски диспанзер** (1924)[13]. Др Јован Стајић руководио је и потпомагао рад већине ових установа, да би 1930, на његову иницијативу, њихов рад био обједињен у оквиру новофомираног **Дома народног здравља**[14]; све дотле оне су деловале на различитим локацијама по граду.

Када је о градској болници реч, у њу, почев од 1924, долазе стручњаци који ће у наредном периоду у великој мери подићи ниво здравствене заштите увођењем нових, савремених метода лечења. Тако је нпр. за начелника Кожно-венеричног одељења Болнице постављен др Арон Пешић, који је у то време већ обављао дужности главног лекара Окружног уреда за осигурање радника; годину дана касније (1925), на месту начелника Одељења ће га заменити др Димитрије Кристић, потоњи председник Среског одбора Црвеног крста. При болници се оснива Одељење за ухо, грло и нос, на чије чело долази др Богдан Поповић; на чело Очног одељења долази др Јован Поповић, Гинеколошког – др Ђура Деканић, а Хируршког – др Зоран Каменковић[15]. Ови врсни стручњаци у својим областима, школовани на престижним европским универзитетима, имаће кључну улогу у раду Црвеног крста у наредном периоду. Почетком тридесетих година они ће преузети водећу улогу у овој организацији и значајно унапредити њен рад.

У лето 1928. године, мађарски дневник *Торонтал* извештава о скупштини Црвеног крста одржаној у малој сали некадашње Жупанијске палате[16]. И овом скупштином је председавао Стајић; он је поднео извештај о раду за протеклу годину и позвао чланове и грађанство да својим прилозима и врбовањем нових чланова допринесу јачању Друштва; после усвајања годишњег извештаја, приступило се избору новог руководства, у које су изабрани: Милан Мандровић, др Ђока Павловић, др

[7] Д. Кристић, *нав. дело*, 428.

[8] Исто. Једини детаљ који је још забележен о оснивању Црвеног крста у Бечкереку 1921. године је тај да је дужности секретара (тајника) обављао учитељ Лаза Перић.

[9] Д. Кристић, *нав. дело*, 428.

[10] „Reorganizálják a bánsági Vörös kereszt egyesületet", *Torontál* 283. sz., 1923. december 15, 3. o.

[11] Todor Malbaški (ur.), *Zrenjanin,* Zrenjanin 1966, 472.

[12] Добривој Пауновић, *Др Корнел Радуловић (1890–1960). Живот и дело. Пионир борбе против туберкулозе у Средњем Банату,* Зрењанин 2008, 61–62.

[13] T. Malbaški, *нав. дело*, 473.

[14] А. Станојловић, *нав. дело,* 390.

[15] За више детаља о унапређењу рада Болнице у овом периоду види: T. Malbaški, *нав. дело*, 463–464.

[16] „Tisztujitás a becskereki Vörös-kereszt egyesületben", *Torontál* 133. sz., 1928. junius 11, 2. o. (Из овога се види пракса, наслеђена из ранијег периода, да се скупштине управних органа одржавају у бившој Жупанијској палати. Притом, Јован Стајић је у то време већ обављао дужности градоначелника Великог Бечкерека и сасвим сигурно да је био у могућности да обезбеди одговарајуће место за одржавање састанака – прим. Ф. К.).

Вилхелм Нојнер, др Зоран Каменковић, Никола Стефановић, Јован Стајић, Миливој Бугарски, Витомир Чобанић, Вукосава Васић, Драгиша Лазаревић, гђа Душана Ковачевића, удовица пуковника Јемрића, Ела Елек, Хилда Изолда Рајтер и Михајло Предић; у Надзорни одбор су изабрани гђа Вуковић, Александар Темер, гђа Маноа Шајнбергера, Карло Кленовшек и Влајко Живковић[17]. Већ летимичан поглед на састав овог руководећег тела довољан је да се закључи како је управа оновременог Црвеног крста у Великом Бечкереку поново окупила друштвену елиту града и околине, али и да је настављена некадашња традиција укључивања жена у рад Друштва, омогућавањем да учествују у доношењу одлука (у то време, жене нису још имале право гласа на изборима). Примера ради, Милан Мандровић је био један од највећих просветних ауторитета у граду, као шеф Просветног одељења најпре Банатске, а затим и Београдске области са седиштем у Великом Бечкереку и дугогодишњим искуством у просвети[18]. Угледни градски адвокат Никола Стефановић наследиће Јована Стајића на месту првог човека Великог Бечкерека[19], а његов колега Вилхелм Нојнер и Хилда Изолда Рајтер били су водеће личности немачке националне мањине у граду (Нојнер је чак био и народни посланик)[20]. Ела Елек била је супруга једног од најмоћнијих и најбогатијих људи међуратног Бечкерека/Петровграда – директора фабрике шећера Виктора Елека[21].

Годину дана касније (1929), исти лист поново доноси извештај о годишњој скупштини великобечкеречког Црвеног крста, одржан отприлике у исто време, на истом месту, такође под Стајићевим председништвом[22]. Овога пута, акценат је стављен на успех који је ово друштво постигло приликом одржавања Дана Црвеног крста (8–9. јун), када је прикупило 20.000 динара у хуманитарне сврхе. Овај успех је приписан учешћу женских добротворних задруга у граду (које су наставиле свој рад и у међуратном периоду), због чега је на седници препоручено (тачније, Стајић је на томе инсистирао) да се њихове председнице изаберу у Управни одбор Црвеног крста. Том приликом су у ово тело изабрани: Аница Жупански[23], гђа Емила Николића, др Имре Варади, Јене Мара (уредник листа *Торонтал*), пуковник Јемрић, Хилда Изолда Рајтер, Александар Темер, гђа Алфреда Темера, гђа Золтана Сабоа, Марија Јурањи, Ела Елек, Злата Фишер, др Миша Матић, Миливој Мољац, др Зоран Каменковић, Стеван Илић, Славко Вуковић и Витомир Чобанић[24]. Забележено је да је током ове и наредне, 1930. године, Месни одбор Црвеног крста у Великом Бечкереку послао 9 вагона намирница у пасивне крајеве, 64.000 динара породицама пострадалих на броду *Дакса*[25], помоћ поплављенима у Француској, Лиги против туберкулозе и локалном католичком сиротишту[26].

И поред свих ових активности, на генералној скупштини одржаној крајем фебруара 1930. констатовано је како Црвени крст у претходном периоду није добро функционисао[27]. На истој скупштини, изабрано је ново руководство. За председника је изабран др Душан Ковачевић, ле-

[17] „Tisztujitás a becskereki Vörös-kereszt egyesületben", *Torontál* 133. sz., 1928. junius 11, 2. o.

[18] А. Станојловић, *нав. дело,* 184–185.

[19] О Стефановићу види: Филип Крчмар, „Трагом Чеха у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину", *Рад музеја Војводине* 60, Нови Сад 2018, 51.

[20] О Нојнеру види: Anton Peter Petri, *Biographisches Lexikon des Banater Deutschtums,* Marquartstein 1992, 1355–1356.

[21] Елекова је такође седела у Обласном одбору Јадранске страже у Великом Бечкереку (А. Станојловић, *нав. дело,* 411).

[22] „Huszezer dinárt jövedelmezett a becskereki Vörös-Kereszt nap", *Torontál* 137. sz., 1929. junius 17, 3. o.

[23] Аница Жупански (рођ. Брашован), супруга др Славка Жупанског, обављала је дужност председнице великобечкеречке Добротворне задруге Српкиња од 1928. године до избијања Другог светског рата. Задруга је за то време постигла изванредне резултате. За више података о њеном ангажовању на хуманитарном и културном пољу види: Дејан Воргић (ур.), *Спомен-кућа Славка Жупанског,* Зрењанин 2019, 15–16.

[24] „Huszezer dinárt jövedelmezett a becskereki Vörös-Kereszt nap", *Torontál* 137. sz., 1929. junius 17, 3. o.

[25] *Дакса* је био дубровачки теретни пароброд, један од највећих и најсавременијих у Краљевини Југославији оног времена. Настрадао је у олујном невремену 26. јануара 1930. године код рта Финистере, ком приликом је погинуло свих 38 чланова посаде („P/B Daksa", hr.m.wikipedia.org, приступљено 17. августа 2019).

[26] А. Станојловић, *нав. дело,* 428.

[27] „Agilisabb működést kezd a Vörös Kereszt Egyesület", *Torontál* 47. sz., 1930. február 26, 3. o. Као разлог ове и овакве оцене, новински извештај *Торонтала* наводи одлазак Виде Балтић, супруге др Вилка Балтића, великог жупана Београдске области током 1929. године. Она се на том месту помиње у својству председнице Црвеног крста (што је у складу са пређашњим традицијама да велики жупан или, у најмању руку, његова супруга, председавају овим Друштвом, али недостатак података не дозвољава да се прецизно утврди када је тачно обављала ову функцију. То свакако није могло бити пре јануара 1929, када је Балтић именован на положај великог жупана Београдске области (А. Станојловић, *нав. дело,* 382), а дужност је обављао до поделе земље на бановине у октобру исте године.

кар опште праксе[28]; за потпредседника – апотекар Емил Николић, за секретара Василије Петровић, а за благајника Александар Бредер. У Управни одбор Црвеног крста изабрани су: Аница Жупански, гђа Драгише Лазаревића, Сидонија Манголд, Мета Варади, Ела Елек, Елза Јелачић, др Јован Стајић, Рада Адамов и Душан Грунчић. При ступању на председничку дужност, др Ковачевић је изјавио да ће дати све од себе да Црвени крст буде агилнији у свом раду и од чланства затражио подршку у том смислу[29].

Наредне, 1931. године, на Генералној скупштини Црвеног крста одржаној 1. фебруара у згради Окружног инспектората (бившој Жупанијској палати – прим. Ф. К.), јављају се и први конкретни подаци о броју чланова и новцу којим је располагало ово друштво. Том приликом је изнет податак да је у претходном периоду рађено на реорганизацији Друштва, *које сада броји 200 чланова*, а првобитно предложени буџет за 1931. годину у износу од 14.300 динара повишен је, на предлог др Војислава Исаковића, на 24.300 динара – разлика је била намењена помоћи оболелима од туберкулозе слабијег материјалног стања и издржавању њихових породица. Такође је изабран нов Управни одбор, а годишњу скупштину је обележила и вест да је Централни одбор Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије одликовао др Јована Стајића и др Војислава Исаковића Орденом Црвеног крста, у знак признања за њихове заслуге на пољу хуманитарног рада[30].

Из 1931. године сачуване су и вести у листу *Хирадо* о одржавању Дана Црвеног крста (7. јун). У овој акцији прикупљања добровољних прилога учествовала су – поред скаута и ученица Трговачке академије[31] – и остала градска хуманитарна удружења и организације – *Добротворно српско женско друштво „Хуманитас“, Реформатско женско друштво* и *Швапско-немачки просветни савез* (Културбунд); том приликом је прикупљено близу 4000 динара[32].

У 1932. години је забележено више значајних догађаја који су се тицали рада са најмлађом популацијом. Бечкеречки Црвени крст је повео акцију за летовање деце на Фрушкој гори[33], ударајући темеље традицији која ће у наредном периоду бити све учесталија и развијенија. Једна вест из октобра месеца открива занимљив детаљ у вези са радом са најмлађима – тада је Дечји дом, који је основао др Властимир Ивковић[34], и који се налазио под старатељством Црвеног крста, из Планкове баште пресељен у здање некадашње болнице за заразне болести у Пашићевој улици; исти извор помиње и кола у власништву Црвеног крста, која су на Дан Црвеног крста (12–13. новембар) ишла кроз град и прикупљала прилоге грађанства[35].

У 1932. започето је одржавање самарјанских течајева, а паралелно са овим активностима почеле су са радом и школске кухиње[36]. Све ове акције биле су само наговештај успона Црвеног крста у Великом Бечкереку, који ће уследити у долазећим годинама.

Почетак „златног доба“. *Закон о Црвеном крсту (1933)*

Почетак 1933. године протекао је у знаку бурне смене на челу великобечкеречког Црвеног крста, која је добила велики публицитет и заокупила накратко пажњу локалне заједнице.

На годишњој скупштини од 5. фебруара, која је расправљала о годишњем извештају, завршном рачуну, утврђивању програма рада, одржавању самарјанских течајева и избору делегата за конгрес Црвеног крста који се одржавао у Новом Саду[37], приликом избора новог Управног одбора дошло је до размимоилажења око процедуралних

[28] А. Станојловић, *нав. дело,* 442.

[29] „Agilisabb működést kezd a Vörös Kereszt Egyesület”, *Torontál* 47. sz., 1930. február 26, 3. o.

[30] „Élénk működést fejt ki a becskereki Vörös Kereszt-Egyesület”, *Hiradó* 28. sz., 1931. február 4, 3. o. Одликовани Стајић преминуо је три месеца касније и сахрањен је уз све градске почасти у погребној церемонији *какву Велики Бечкерек дотле још није видео.* („Sztájity Jován dr. meghalt”, *Hiradó* 101. sz., 1931. május 3, 3. o.; „Hirek. Sztájity Jován dr. temetése”, *Hiradó* 102. sz., 1931. május 5, 3. o.).

[31] „Hirek. Vörös-Kereszti nap Becskereken”, *Hiradó* 128. sz., 1931. junius 7, 3. o.

[32] „Hirek. Közel négyezer dinár folyt be a Vörös-Kereszt napon”, *Hiradó* 137. sz., 1931. junius 18, 3. o.

[33] „Hirek. A becskereki Vörös-Kereszt gyermeknyaraltatási akciója”, *Hiradó* 148. sz., 1932. junius 29, 2. o.

[34] Нажалост, тачан датум оснивања овог Дечјег дома није утврђен. Он је свакако био у вези са Друштвом за васпитање и заштиту деце и Дечјом колонијом, који су деловали у саставу Црвеног крста, а који ће се средином тридесетих осамосталити и, под именом Месна дружина Друштва за васпитање и заштиту деце, наставити да делује у просторијама нове зграде, подигнуте 1935. године. О томе види: А. Станојловић, *нав. дело,* 434; Todor Malbaški (ur.), *нав. дело,* 472.

[35] „Kocsikon járja be a várost és gyüjt adományokat a Vörös Kereszt”, *Hiradó* 249. sz., 1932. október 26, 2. o.

[36] Укупно их је било три и издавале су бесплатне оброке преко зиме. А. Станојловић, *нав. дело*, 429.

[37] „Hirek. A Vörös-Kereszt közgyülése”, *Hiradó* 17. sz., 1933. január 20, 3. o.

Полазници првог самарјанског течаја у Великом Бечкереку (1932).
Приватна колекција г. Душана Јуванина

питања. Скупштина је одредила Кандидациони одбор, који је имао задатак да састави листу кандидата за чланове нове управе. На тој листи нашло се мноштво нових имена и измене у односу на дотадашњи састав руководства биле су упадљиво велике. Због тога скупштина није усвојила листу Кандидационог одбора, већ је акламацијом изабрала старо руководство[38]. На следећој скупштини, ову одлуку је довео у питање др Властимир Ивковић, који је изјавио да је после делегирања Кандидационог одбора било искључено бирање новог руководства акламацијом те да је било неопходно извршити измене у Управном одбору, јер половина његових чланова не долази на седнице. Ово је изазвало велику буру присутних и ствар је на крају разрешена тако што је ново/старо руководство поднело оставку те је одлучено да се одржи нова, ванредна скупштина на којој ће бити изабрани нови чиновници (председник, Управни и Надзорни одбор)[39]. Она је заказана за 19. фебруар[40], а на њој је поново изабрано пређашње руководство[41]. За новог председника Месног одбора Црвеног крста изабран је дотадашњи секретар, др Димитрије Кристић, начелник Одељења за венеролошке болести при Бановинској болници у граду. Иако је против оваквог избора најављена жалба[42], он је остао на снази, а доласком др Кристића на чело Црвеног крста почела је нова, вероватно једна од најзначајнијих етапа у историји ове организације у Великом Бечкереку.

Од активности у току 1933. штампа је известила о организовању летовања за децу у фрушкогорском летовалишту Црвеног крста[43], оснивању *Добровољног спасилачког одреда* при Дечјем обданишту[44], обележавању Дана Црвеног крста (3–4. јун)[45] те курсевима који су одржавани за самарјане и ватрогасце из прве помоћи и одбране од хемијског напада из ваздуха и отровних гасова[46].

[38] „Hirek. Elvetették az ellenlistát és a régi vezetőséget választották meg a Vörös Kereszt közgyülésén", *Hiradó* 32. sz., 1933. február 7, 3. o.

[39] „Lemondott a Vörös-Kereszt Egyesület most választott vezetősége", *Hiradó* 35. sz., 1933. február 10, 3. o.

[40] „Poziv", *Hiradó* 37. sz., 1933. február 12, 4. o.

[41] „Két vezetőség – két hét alatt", *Hiradó* 44. sz., 1933. február 21, 2. o.

[42] „Megiellebbeztek a Vörös-Kereszt egyesület második tisztujitását", *Hiradó* 47. sz., 1933. február 24, 3. o.

[43] „A Vörös-Kereszt-egyesület gyermeknyaraltatási akciója", *Hiradó* 102. sz., 1933. április 30, 3. o.

[44] Том приликом је у редове добровољних спасилаца учлањено око 40 лица која су присуствовала оснивачкој скупштини. („Megalakult a Vörös Kereszt önkéntes mentőosztaga", *Hiradó* 115. sz., 1933. május 17, 2. o.).

[45] „Megalakult a Vörös Kereszt önkéntes mentőosztaga", *Hiradó* 115. sz., 1933. május 17, 2. o.

[46] „Hirek. Vörös-Kereszt tanfolyamok Becskereken", *Hiradó* 241. sz., 1933. október 13, 3. o.

Лето и јесен 1933. означили су и прекретницу у раду Црвеног крста на знатно ширем плану, након тога што је 19. августа донет, а 5. септембра у *Службеним новинама* објављен, *Закон о Друштву Црвеног крста Краљевине Југославије*. Њиме је учињен пресудни корак у саображавању рада ове хуманитарне организације на територији читаве Краљевине и дефинитивно је учињен заокрет у раду у односу на пређашњи период. Закон је био одраз тежњи и настојања тадашњег диктаторског режима да задобије *што бољу подршку у широким народним масама путем привлачења на своју страну патриотских, културних, хуманих и спортских организација* (у ове организације су – поред Црвеног крста – спадала удружења са јасно истакнутим националним предзнаком (Соколски покрет, Јадранска стража, Народна одбрана, Четнички покрет), војном провенијенцијом (Удружење ратних инвалида, Удружење резервних официра), омладинска друштва (Организација националних студената – ОРНАС, Савез скаута) итд.)[47]. *Сматрајући да ће на тај начин најбоље осигурати чврст ослонац и решити економске, националне и друге проблеме, режим је бригу о незапосленима и гладнима оставио разним хуманим и добротворним организацијама*[48].

Нови закон имао је укупно 59 чланова разврстаних у 13 одељака[49]. Први је дефинисао *основу Друштва,* истичући континуитет са ранијим српским Друштвом Црвеног крста, *чији је делокруг рада са промењеним називом проширен на целокупну државну територију после ослобођења и уједињења према одлуци Краљевске владе од 29. јула 1921.* Чланом 3, Црвени крст је дефинисан као *хумана и повлашћена аутономна народна установа* и једино друштво за целокупну територију Краљевине Југославије, која је за време рата представљала помоћни орган војног санитета. Чланство је било добровољно, а било је подељено на *чланове* и *подмладак.* Чланови су се даље делили на *почасне, велике добротворе, добротворе, утемељиваче, сталне, редовне* и *чланове-помагаче* (чл. 6). Организациона структура дефинисана Законом пратила је и произилазила из политичко-административне поделе земље на бановине и срезове: поред Главног одбора као врховне инстанце, постојали су још и бановински, сремски и општински одбори и повереништва (у оним насељеним местима где је број чланова Црвеног крста био мањи од 20) те школски одбори Подмлатка и скупштине (чл. 8). Члан 16 био је важан за Црвени крст у Великом Бечкереку, јер је на основу њега он из дотадашњег месног прерастао у Сремски одбор[50]. Законом су даље установљена одличја Друштва (захвалница, Сребрна и Златна медаља те Орден Црвеног крста), извршена категоризација особља (на службено – стални и службеници по уговору – и помоћно – сестре нудиље, добровољни болничари и болничарке, самарјани, разни добровољци итд.), а слично као и у аустроугарском периоду, Црвени крст је чланом 43 стављен под заштиту државе и краљевске династије – врховни покровитељ постао је краљ Александар I Карађорђевић.

Доношењем Закона о Друштву Црвеног крста Краљевине Југославије завршен је деценијски период „лутања“ и „тражења нових путева“ ове организације у међуратној југословенској држави. Почињала је нова епоха у њеном развоју која се може – барем на примеру Великог Бечкерека/Петровграда – означити као њено златно доба.

Сам почетак „новог доба“ обележила су два важна догађаја у току 1934. године – један од локалног, а други од националног значаја. Први се одиграо 29. септембра, када је Градско веће Великог Бечкерека једногласно донело одлуку о промени назива града, који ће у наредном периоду носити име Петровград, у част краља Петра I Карађорђевића. У складу са овом променом, и Сремски одбор Црвеног крста ће убудуће носити назив, односно префикс „петровградски“. Оно што је посебно занимљиво је то да су у доношењу ове одлуке учествовала и два висока функционера Сремског одбора – др Димитрије Кристић и др Зоран Каменковић, који су обављали и дужности градских већника.

[47] Милица Бодрожић, „Социјални ослонци режима Југословенске националне странке“, *Зборник Матице српске за историју* 44, Нови Сад 1991, 121.

[48] М. Бодрожић, *нав. дело,* 121.

[49] То су били: 1. *Основа Друштва* (чл. 1–2); 2. *Задатак Друштва* (чл. 3–4); 3. *Чланови Друштва* (чл. 5–6); 4. *Органи и Управа Друштва* (чл. 7–20); 5. *Подмладак Црвеног крста* (чл. 21–23); 6. *Скупштине Друштва* (чл. 24); 7. *Права, знак и награде Друштва* (чл. 25–31); 8. *Приходи и буџет Друштва Црвеног крста* (чл. 32–36); 9. *Особље Друштва Црвеног крста* (чл. 37–41); 10. *Повластице Друштва Црвеног крста* (чл. 42); 11. *Државна заштита и надзор Друштва* (чл. 43); 12. *Посебне одредбе* (чл. 44–50); 13. *Прелазна и коначна наређења* (чл. 51–59)

[50] Тај члан је гласио: *Сремски одбори Друштва Црвеног крста су непосредно потчињени органи бановинских, односно београдског обласног одбора. Они постоје само у местима седишта сремских управних власти, у којима не постоји бановински, односно београдски обласни одбор, и носе име свога среза. Сремским одборима су непосредно потчињени општински одбори и повереништва у срезу.* („Закон о Друштву Црвеног крста Краљевине Југославије“, *Службене новине* 201, год. XV, 5. септембар 1933, стр. 998).

Полазници и предавачи самарјанског течаја Црвеног крста у Великом Бечкереку (1934). У првом реду седе, слева надесно: Зоран Каменковић, Богдан Поповић, Димитрије Кристић, Тимотеј Рајић и Корнел Радуловић

Други догађај, са знатно далекосежнијим последицама и већим одјеком, одиграо се недуго затим: био је то атентат на краља Александра I Карађорђевића у Марсеју 9. октобра 1934. Трагично настрадали владар касније ће бити означен као *најдостојнији истински црвенокрсташки* (sic!) *идеолог, који је у рату и у миру високо ценио несебични рад нашег друштва* [Црвеног крста – прим. Ф. К.][51].

Почев од 1935. године, могуће је боље пратити активности Црвеног крста у Петровграду, будући да је од ове године већ сачувана архивска грађа настала радом Среског одбора Друштва у Петровграду.

Један од најзначајнијих докумената који су сачувани за ову годину говори о смештају, односно просторијама Среског одбора. Из њега се види да је Црвени крст у Петровграду имао своју канцеларију у згради Градског поглаварства (соба бр. 2). Поменутим актом је одлука о стављању на располагање ове просторије Црвеном крсту преиначена и он је добио канцеларију бр. 14 у градском Пореском звању[52]. У вези са овим и оваквим смештајем, ваља поменути и инвентар Среског одбора који је настао исте године, а у ком је таксативно побројана његова имовина. Она је обухватала покућство, слике, креветнину итд.[53], смештену не само у Пореском звању, већ и

[51] ИАЗ, Ф. 125 Сремски одбор Црвеног крста Петровград 1935–1941 (= СОЦКП 1935–1941), бр. 223/1935. Ова оцена изнета је у беседи изговореној приликом шестомесечног парастоса краљу Александру, који је приредио Сремски одбор Црвеног крста у Петровграду у овдашњој Успенској цркви априла 1935 (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 163/1935).

[52] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 123/1935.

[53] У инвентару су набројани, редом: 1 писаћи сто, 1 високи и 1 ниски орман, 1 стојећи писаћи сто, 1 мали сто за писање, 1 мали сто за писаћу машину, 1 писаћа машина, 1 сандук за дрво, 1 сталак за пера, 1 тинтарница, 1 пепељара, 1 зидна карта, 1 линеал, 1 офенширм, 2 кваке за одело, 2 столца, 1 столац без наслона, 1 ручна торба, зидне слике краља Александра, престолонаследника Петра (II), краљевске породице, кнеза Павла, две зидне слике Анрија Динана, 4 слике фотографија самарјанског

у обданишту и Дечјем дому који је подигнут исте године, управо на иницијативу и уз помоћ Црвеног крста. Наиме, под окриљем Црвеног крста је, почев од 1932/1934, деловало посебно одељење – Секција за заштиту деце, која је временом прерасла у самостално друштво под именом *Друштво за заштиту деце*. Заштита се декларисала као *засебно друштво, самостално и потпуно одељено од Црвеног крста*[54]. У 1935, она је добила посебан смештај, у новој згради подигнутој у улици Мирослава Тирша, иза некадашње Жупанијске палате и тик до Дома народног здравља, рађеној према нацртима чувеног архитекте Ђорђа Табаковића. Црвени крст је изгласао 20.000 динара помоћи за завршетак градње овог објекта[55].

Из записника са редовне годишње скупштине, одржане 3. фебруара, стиче се увид у унутрашњу организацију Среског одбора, односно његову организациону структуру. Руководство Црвеног крста у Петровграду чинили су, поред председника (др Димитрије Кристић) и потпредседника (Тимотеј Рајић), још и Управни одбор, у ком су се налазила следећа лица: др Каменко Алексић, лекар; Реља Брабек, пуковник; Смиља Братић, домаћица; Александар Бредер, градски контролор; др Пера Ердељанов, финансијски инспектор у пензији; Ела Елек, домаћица; Бранко Живановић, школски надзорник; др Војислав Исаковић, лекар; др Властимир Ивковић, лекар; Коста Јанковић, бивши поджупан; Елза Јелачић, учитељица; Јулија Кон, домаћица; др Богдан Поповић, лекар; др Арон Пешић, лекар; Мита Петров, учитељ; Милан Подградски, учитељ; др Цвијетин Пејановић, директор; др Корнел Радуловић, лекар; Лазар Ракић, управник Окружног уреда за осигурање радника; Анђа Радонић, домаћица; Драгомир Симић, директор Гимназије; Милан Стејић, учитељ; др Војислав Дошен, адвокат и др Душан Братић, адвокат. Поред Управног, постојали су још и *Надзорни одбор, Санитетска секција, Женски одбор* и *Секција под-млатка*[56]. Слично као и у ранијем периоду, састав руководства Црвеног крста показује ангажовање друштвене елите, највиђенијих и најугледнијих људи Петровграда.

У оквиру сачуване архивске грађе за 1935. годину значајно место заузима преписка Среског одбора Друштва Црвеног крста Петровград са кореспондентима из Словеније, са којима су везе успостављене претходне године, приликом једномесечног летовања петровградског подмлатка у местима Преддвор и Радовљица[57]. Ово дописивање показује планирану репризу летовања у Словенији, које ће у наредним годинама већ постати устаљена пракса. Преговори су вођени са управником преддворске основне школе Јосифом Петером и неколицином мештана који су претходно примили петровградску децу на стан и храну, уз симболичну надокнаду. Овога пута, Срески одбор Петровград планирао је да, осим платежно способне деце, на летовање води и сиромашне и ученике слабијег материјалног стања[58], а чак је изразио и спремност да на летовање у Словенију води и децу из Вршца, под окриљем тамошњег Среског одбора[59]. Неко време разматрана је и могућност куповине одговарајуће некретнине у Радовљици која би се могла адаптирати у Дом Црвеног крста за летовање[60], али ова идеја није реализована. У једном од сачуваних писама изражени су сврха и циљ летовања у Словенији: *упознавање наше деце са лепотама вашег краја* и *потпомагање тамошњег становништва остављањем прилично велике суме новца код вас*[61].

Осим летовања, у периоду јул–август, рад са децом и омладином огледао се и у одржавању

течаја, две фотографије са прославе Недеље Црвеног крста, 1 слика *Косовка девојка*, 1 гипсани торзо, 1 лобања; 1 орман, 1 сто, 4 столица, 3 ноћна ормарића, 1 асталски чаршав; 1 орман, 1 сталажа; 1 велики орман, 1 велики сто, 1 дуги сто за ручавање, 2 клупе; 60 чаршава, 23 јастучнице, 14 ћебади; 1 креденац, 1 сто са плехом, 1 казан, 1 мала сталажа, 1 машина за месо, 1 машина за орахе, 50 шољица за кафу, 30 чаша за воду, 1 лонац, 1 шерпења, 2 велике кашике, 2 бокала; 1 сталажа, 1 мали сто, 1 сандук за брашно, 1 креденац са фиокама, 2 тепиха; 1 сталажа, 1 орман и 5 носиљки за рањенике (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 196/1935).

54 ИАЗ, Ф. СОЦКП 1935–1941, „Записник редовне годишње скупштине Среског одбора Друштва Црвеног крста од 3. фебруара 1935", бб/1935.

55 ИАЗ, Ф. СОЦКП 1935–1941, „Записник редовне годишње скупштине Среског одбора Друштва Црвеног крста од 3. фебруара 1935", бб/1935. Такође види: ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 60/1935, бр. 214/1935.

56 ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бб/1935.

57 ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 206/1935, 228/1935.

58 ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 209/1935.

59 ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 231/1935.

60 ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 228/1935. Ова идеја, ипак, неће бити реализована. Неколико година касније, Срески одбор Јадранске страже у Петровграду (која је уско била повезана и деловала заједно са Црвеним крстом) купио је Дом за летовање петровградске деце у Омишу (о томе види: Ал. Станојловић, *нав. дело*, (412–413).

61 ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 228/1935.

две ђачке кухиње за исхрану сиромашних ученика (укупно 256), у коју сврху је петровградски Црвени крст могао сваке године да рачуна на помоћ у износу од 8000 динара из градског буџета[62]. Школска омладина, организована у Подмладак, имала је видног учешћа у свечаном обележавању Недеље Црвеног крста, које је уприличено од 15. до 21. септембра, уз ангажовање 5000 ђака петровградских основних и средњих школа, њихових родитеља и наставника. Завршног дана – 21. септембра – организована је свечана поворка састављена од музичког оркестра, чланова Управе Црвеног крста, једног одреда војске и ученика Гимназије, Трговачке академије те женске и мушке Грађанске школе, као и оснивача – сви са ознакама Црвеног крста. Ова поворка је продефиловала кроз главне градске улице и зауставила се пред зградом Општине, где је изведен пригодан програм[63]. Почев од 1935, изнет је предлог да се сваке године у априлу одржава Дан подмлатка Црвеног крста, када би све школе у држави, самостално или у споразуму са другим организацијама Подмлатка, требало да уприличе манифестације у циљу пропаганде високих задатака Друштва Црвеног крста – предавања, родитељске састанке, академије итд., као и забаве и концерте, чији би приход био намењен подизању летовалишта Подмлатка Црвеног крста у близини Опленца[64]. Један допис Дунавског бановинског одбора износи предлог који је Црвени крст својевремено – још у време Великог рата – реализовао: задатак Подмлатка Црвеног крста у прикупљању лековитог биља, плодова, папира, крпа, станиола, старог гвожђа итд., у чему је виђен солидан извор прихода[65].

Течајеви против туберкулозе и изградња Дома Црвеног крста (1935/1936)

Сремски одбор Црвеног крста Петровград је, средином фебруара 1936. самоиницијативно, на залагање свог потпредседника др Корнела Радуловића, организовао и започео течај намењен едукацији становништва о туберкулози, њеној превенцији и начинима лечења и сузбијања. О томе су обавештени Главни одбор Друштва Црвеног крста у Београду и Бановински одбор у Новом Саду[66], који су изразили интересовање за овај течај и затражили о њему више података. У траженом одговору је наведено да је *др Радуловић, уредски лекар и члан одбора нашег С. О. Ц. К. дошао на идеју да за народ треба отворити школу, а не предавања о туберкулози* те да је *почео августа 1935. одржавати тронедељне течајеве у групама по 20 радника и радница; недељно су држана по 2 предавања*[67]. Главни одбор је поздравио одржавање овог течаја, напоменувши да ће он несумњиво бити од највеће користи, најтоплије се захваливши на сталним напорима на пољу социјалне делатности[68]. Овај течај др Корнела Радуловића ће у наредном периоду забележити лепе успехе и посећеност: само у 1936. години одржано их је осам, у периоду од фебруара до децембра, а полазници су били домаћице, учитељице, учитељи, забавиље, радници и раднице петровградских фабрика, полицијски стражари итд[69].

Упоредо са Радуловићевим течајем о туберкулози, др Миша Матић, управник Бановинске болнице у Петровграду, покренуо је Саветовалиште за алкохоличаре при Црвеном крсту, кроз које је у наредне две године прошло 213 лица[70]. Одржавани су и редовни болнички и самарјан-

[62] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 158/1935. Овим дописом је ургирана исплата поменутог износа, како би се припомогло и даље редовно функционисање ових *безусловно потребних институција.*

[63] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 431/1935.

[64] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 171/1935.

[65] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 179/1935.

[66] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 107/1936; ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 119/1936.

[67] Течај је био подељен у пет целина: 1. *О циљу курса, уопштено о зарази;* 2. *О грозотама, великим жртвама и штети коју узрокује туберкулоза*; 3. *Где, кад и ко се може заразити од туберкулозе*; 4. *Заштита* (себе и околине – прим. Ф. К.) *од туберкулозе*; 5. *Шта је важно код лечења*. ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 107/1936.

[68] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 444/1936.

[69] О томе види: ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 398/1936, 451/1936, 484/1936, 610/1936, 649/1936, 748/1936, 865/1936. Две године касније, пишући о успеху овог течаја у свом прилогу за алманах–споменицу *Петровград*, др Димитрије Кристић је забележио: *У своме програму хигијенског просвећивања народа, овај одбор* (мисли се на Сремски одбор Црвеног крста Петровград – прим. Ф. К.) *увео је једну новину: течајеве за борбу против туберкулозе. Иницијативу је дао потпредседник Сремског одбора др Корнел Радуловић, који је увидео да у борби против туберкулозе остају практично бескорисна појединачна предавања, па била и пропраћена пројекцијама, филмом или хигијенским изложбама (...) Међутим, у оквиру течаја слушалац као у некој школи постепено улази у спознају градива потпуно и пластично, присваја појмове о туберкулози, који му се износе према искуствима модерне наставе, са приказивањем научног материјала, испитивањем и преслишавањем (...) По положеном испиту слушалац добија диплому и брошуру као подсетник наученог градива. Оваквих течајева одржао је др Радуловић 19, са 152 предавања и 377 слушалаца...* (А. Станојловић, *нав. дело,* 431).

[70] А. Станојловић, *нав. дело,* 431.

ски курсеви, као и предавања о заразним и венеричним болестима, пружању прве помоћи и о бојним отровима[71].

Међутим, свакако најважнији догађај за петровградски Црвени крст у 1936. години била је изградња сопственог седишта у градском парку Планкова башта, уз које је подигнуто и склониште за одбрану од напада из ваздуха. О овом грађевинском подухвату остало је сачувано доста извора.

Обележавање *Дечјег дана* у Петровграду (1936). Љубазношћу г. Мирка Ружића

Идеја о зидању склоништа за одбрану од напада из ваздуха јавила се као сасвим логична реакција на тада актуелна политичка дешавања у Европи и све више нарастајући страх од избијања новог рата[72]. У београдској *Политици* је, почетком године, осванув кратак текст о томе да се у Петровграду зида склониште за одбрану од напада из ваздуха; тим поводом је Дунавски бановински одбор затражио информације о припремним радовима и свим појединостима од интереса при зидању и опремању таквог објекта[73]. Независно од тога, неколико месеци касније, скупштина петровградског Сремског одбора од 19. маја 1936. донела је одлуку о зидању Дома и упутила молбу градској општини за уступање земљишта у градском парку Планкова башта[74]. Град Петровград је месец дана касније (25. јуна) изашао у сусрет овој молби и доделио тражено земљиште; у том тренутку, Црвени крст је већ имао на располагању прикупљених 19.000 динара за градњу Дома и склоништа[75]. Да се не би губило време на чекање правоснажног решења и одобрења, припремни радови су настављени и истог дана су основани Грађевински и Финансијски одбор за зидање[76]. У току лета направљен је предрачун грађевинских радова и 27. јула донето је једногласно решење да се распише „јавна набавка“ (*да се предузимачи позову на офертaлну лицитацију*); 8. августа су пред члановима Сремског одбора отворене прописно запечаћене понуде, од којих је најповољнија била понуда Михаела Матерна са 142.605 динара и 45 пара[77].

Шеснаестог августа положен је и освећен камен-темељац новог објекта, а том приликом су на најсвечанији начин уручена одликовања тројици најревноснијих и најактивнијих чланова петровградског Одбора – др Зорану Каменковићу, др Корнелу Радуловићу и благајнику Александру Бредеру[78]. Почетак зидања изазвао је велику пажњу јавности, будући да је, приликом копања темеља, дошло до занимљивих открића археолошког карактера[79]. Упоредо са зидањем трајало је и прикупљање прилога за изградњу новог Дома, који је рађен према плановима архитекте Боривоја Томића из Панчева. Земљане радове вршили су војници 25. пешадијског пука, који је био стациониран у оближњој касарни. Осим новчаних прилога самих грађана и чланова Црвеног крста, потребна финансијска средства обезбедили су и Главни одбор Црвеног крста у Београду (10.000 динара) и Краљевска банска управа у Новом

[71] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 123/1936.

[72] Овај страх је постао присутан средином тридесетих година, након што је хитлеровска Немачка почела да отворено крши одредбе Версајског мировног уговора поновним наоружавањем те ремилитаризацијом Рајнске области (1936). О томе види: Чедомир Попов, *Од Версаја до Данцига,* Нови Сад 1999, 311–315.

[73] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 119/1936.

[74] О томе види годишњи извештај о раду за 1936. годину (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 123/1936), као и: „Црвени крст подиже у Петровграду дом са станицом за прву помоћ и прихватилиштем против бојних отрова“, *Банатска пошта* 10, 22. мај 1936, 1.

[75] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 123/1936.

[76] Исто.

[77] Исто.

[78] Исто. Такође види: „Освећен камен темељац Дома Црвеног крста“, *Банатска пошта* 23, 22. август 1936, 1.

[79] О томе види: „Tajna petrovgradskog podzemlja“, *Банатска пошта* 22, 15. август 1936, 3; „Копа се у Планковој башти гроб поглавице човека из каменог доба, који је живео пре 4000 година“, *Банатска пошта* 22, 15. август 1936, 3; „Изграђује се склониште од бојних отрова“, *Банатска пошта* 23, 22. август 1936, 3.

Саду (такође 10.000 динара). Имена легатора, тј. оних прилагача који су дали 1000 динара или више, уклесана су у мермерне плоче у великој дворани новог дома, *да би служила као пример дарежљивости, племенитости и хуманости*[80].

Грађевински радови текли су без застоја и проблема те су Дом и склониште били завршени до краја године. Крајем децембра 1936, Сремски одбор Црвеног крста Петровград упутио је позив својим члановима, грађанству, представницима државних и других власти, да 3. јануара 1937. присуствују свечаном отварању Дома[81]. Овом догађају присуствовали су изасланик краља, бригадни генерал Николић, командант 25. пешадијског пука Матија Парац

БАНАТСКА ПОШТА

Аутобуси Максе Гликсмана

Излази суботом | Петровград, 15 август 1936 | Год. I. Број 22

Велики митинг за мир неће се одржати

У Планковој башти почели су радови на подизању дома Црвеног крста и склоништа од бојних отрова

Насловна страна листа *Банатска пошта* са вешћу о почетку радова на новом Дому Црвеног крста и склоништу од бојних отрова

(испред Министарства војске и морнарице), потпредседник Главног одбора Црвеног крста из Београда Светозар Томић, као и чланови управе. Нови дом Црвеног крста освештао је прота Сима Попов, а на свечаности су говорили и предводници осталих верских заједница у граду – папски прелат др Стеван Ковач, словачко-евангелички свештеник Људевит Јурањи, реформатски свештеник Золтан Сабо, председник петровградске Јеврејске вероисповедне општине Мор Ивањи – а др Димитрије Кристић прочитао је историјат Сремског одбора и објаснио значај новоподигнутог објекта[82].

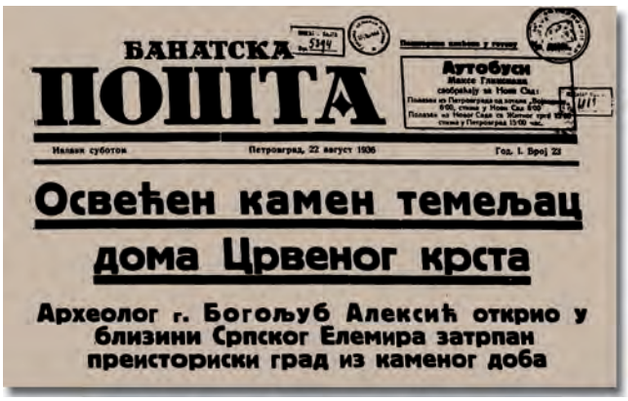
БАНАТСКА ПОШТА

Аутобуси Максе Гликсмана

Излази суботом | Петровград, 22 август 1936 | Год. I. Број 23

Освећен камен темељац дома Црвеног крста

Археолог г. Богољуб Алексић открио у близини Српског Елемира затрпан преисторијски град из каменог доба

Насловна страна листа *Банатска пошта* са вешћу о полагању и освећењу камена-темељца новог дома Црвеног крста (*Банатска пошта* 23, год. I, 22. август 1936, 1)

У оквиру новог Дома, Црвени крст је имао – поред велике дворане за одржавање скупштинских седница, самарјанских и болничких течајева, предавања и приредбе – и библиотеку, тј. *књижницу са читаоницом*. У циљу набавке књижног фонда, управа петровградског Црвеног крста контактирала је разне установе широм земље с молбом да му пошаљу одговарајућу литературу и пропагандни материјал. Тако су, нпр. послати дописи Државним хигијенским заводима у Сарајеву[83] и Скопљу[84], Матици хрватској у Загребу[85], Главном одбору Друштва Црвеног крста у Београду[86], Министарству војске и морнарице[87], Српској краљевској академији[88] итд. Успех није изостао и ова акција резултирала је прикупљањем великог броја наслова.

Петровградски одбор Црвеног крста је 1936. обележио Дан мира (11. новембар), у знак сећања на крај *Великог рата*[89].

Из исте године сачуван је и један занимљив документ, чији садржај пружа увид у организациону структуру Црвеног крста на подручју Петровградског среза. Из тог се акта види да су у то време општински одбори Црвеног крста по-

[80] А. Станојловић (ур.), *нав. дело*, 432.

[81] О томе види: ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 900/1936; „Склониште за 150 особа. Дом и склониште Црвеног крста осветиће се 3 јануара“, *Банатска пошта* 42, 25. децембар 1936, 1; „Црвени крст организује станицу за прву помоћ“, *Банатска пошта* 43, 6. јануар 1937, 1.

[82] „Црвени крст организује станицу за прву помоћ“, *Банатска пошта* 43, 6. јануар 1937, 1.

[83] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 772/1936.

[84] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 738/1936.

[85] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 760/1936.

[86] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 744/1936.

[87] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 740/1936.

[88] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 747/1936.

[89] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 170/1936. Исте године је у порти Успенског храма у центру града истакнута спомен-плоча са именима српских добровољаца из Великог Бечкерека. О томе види: Филип Крчмар – Дејан Воргић, „Спомен-обележја у порти Успенског храма у Зрењанину“, *Рад музеја Војводине* 53, Нови Сад 2011, 199–200.

стојали у Банатском Двору – Душановцу, Белом Блату, Великом Торку, Ечки, Јанковом Мосту, Катарини, Орловату, Перлезу и Српском Итебеју; „привремени“ општински одбори деловали су у Книћанину, Малом Торку и Старој Ечки; Српски Арадац, Словачки Арадац, Банатски Деспотовац, Бегеј Св. Ђурађ, Ботош, Лазарево, Немачки Елемир и Нови Итебеј су имали општинска повереништва (мање од 20 чланова по месту), док су општине без Црвеног крста биле Горња Мужља, Клек, Лукино Село, Мартиница, Михајлово и Српски Елемир[90].

Најзад, било је приметно и осетно повећање чланства, које је порасло практично за трећину – Сремски одбор Петровград је 1936. бројао 1273 члана[91].

У новом дому. Активности до Другог светског рата (1937–1941)

У 1937. години, настављени су течајеви о борби против туберкулозе које је сваког месеца организовао и држао др Корнел Радуловић. Њих су и даље углавном похађали радници и намештеници локалних фабрика – шећеране[92], кожаре „Јован Екштајн ”[93], фабрике намештаја „Бенце и син“[94], Српске фабрике чарапа „Лазар Дунђерски“[95] и др., али и полицијски стражари[96] и домаћице и учитељице[97]. По завршетку сваког течаја, Сремски одбор Црвеног крста Петровград слао је извештаје Дунавском бановинском одбору са подацима о полазницима, њиховом профилу, броју и успеху на полагању испита, за шта је у више наврата и добијао признање[98].

У пролеће 1937. чланови Сремског одбора Црвеног крста Петровград добили су и одликовања за свој рад: др Богдан Поповић, др Арон Пешић, др Бранко Живановић добили су Златну, а Емилија Коларов Сребрну медаљу Црвеног крста[99]. Својеврсно признање добио је и председник Одбора, др Димитрије Кристић, који је 4. априла изабран за члана Дунавског бановинског одбора[100].

Када је о активностима на културно-просветном плану током 1937. године реч, ваљало би поменути иницијативу Сремског одбора петровградског Црвеног крста за формирање Савеза културних друштава, чиме би се *између културних и национално-културних друштава успоставио потребан паралелизам и са гледишта друштвеног развоја и разлога уштеде у времену и економији*[101]. Ова идеја међутим, није остварена. Од осталих акција издвајају се: концерт са томболом у Бањи Русанда у оближњим Меленцима, који је пратило предавање др Димитрија Кристића о бојним отровима[102]; приказивање филма *Бели анђео* који је *стојао под заштитом Црвеног крста* у петровградским биоскопима[103]; позив на учешће у обележавању 1. децембра – државног, соколског и националног празника[104] те напослетку: оснивање *Дечјег штрајх-оркестра Црвеног крста,* којим је руководио учитељ Јулије Кнежевић[105]. Приде је

[90] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 472/1936. Извештај о раду за 1936. годину констатовао је да су основани општински одбори у Горњој Мужљи и Јанковом мосту и повереништво у Српском Елемиру те да су са радом престали *нефункционални* одбори у Орловату и Белом Блату. Укупно је било 7 сталних, 3 привремена одбора и 9 општинских повереништава (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 123/1936).

[91] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 123/1936.

[92] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 554/1937.

[93] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 812/1937.

[94] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 104/1937.

[95] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 278/1937.

[96] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 492/1937.

[97] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 946/1937.

[98] Тако је нпр. одговор Бановинског одбора од 22. априла 1937. на извештај гласио: *Примили смо са особитим задовољством и захвалношћу два списка слушалаца XI-ог течаја „Борба против туберкулозе“. Овај одбор не може да својим ранијим изразима признања поводом Вашег рада на сузбијању туберкулозе дода ништа више јер су Вам та признања и непотребна: једанаест течајева борбе против туберкулозе речито доказују да Вашој агилности не треба подстрека. Ми Вам још једном честитамо и захваљујемо на успешном раду* (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 300/1937). Неколико месеци касније, поводом извештаја о 13. одржаном течају, уследио је нови допис, у ком се, између осталог каже: *Честитамо на лепом успеху и захваљујемо Вам на овом корисном раду са нарочитим признањем г. др Радуловићу, неуморном шефу антитуберкулозних течајева.* (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 583/1937).

[99] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 262/1937; ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 280/1937; ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 303/1937.

[100] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 289/1937.

[101] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935 – 1941, бр. 828/1937. Оснивање, тј. обједињавање рада свих локалних друштава са „културним“ и „национално-културним“ предзнаком било је предмет живе расправе на редовној годишњој скупштини Сремског одбора од 14. фебруара 1937. Види: ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 180/1937.

[102] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 543/1937.

[103] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 580/1937.

[104] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 843/1937.

[105] А. Станојловић, *нав. дело,* 421.

Нови дом Црвеног крста Петровград (1938)

библиотека новосаграђеног Дома обогаћена са 120 наслова у издању Српске књижевне задруге[106].

У јесен 1937, Сремски одбор Црвеног крста Петровград одржао је комеморативну седницу поводом смрти чехословачког председника Масарика[107]. Југословенско-чехословачко савезништво, које је брижљиво неговано кроз читав међуратни период у оквиру савеза „Мала Антанта“, у Великом Бечкереку/Петровграду имало је нарочити израз. Осим кроз постојање чехословачке заједнице у граду, оно се огледало и у деловању неколико значајних друштава (Југословенско-чехословачка лига, Чехословачка беседа „Штефаник“, Соколски покрет), чији су оснивачи и функционери биле утицајне градске личности, па и водећи људи Црвеног крста[108].

Крајем 1937. године (17. децембра) извршен је преглед финансијског пословања (благајничких књига и докумената), који је показао да капитал Црвеног крста у Петровграду износи 45.290,37 динара (од чега је 7.090,18 у готовини, а остатак у хартијама од вредности)[109].

[106] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 383/1937.

[107] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 712/1937.

[108] Тако су нпр. Никола Стефановић и Тимотије Рајић (потпредседници Црвеног крста) били председници Југословенско-чехословачке лиге. Сам Рајић је био „чешки ђак“ и полазник соколских течајева у Прагу. О томе види: Филип Крчмар, „Траговима Чеха у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину“, *Рад музеја Војводине* 60, Нови Сад 2018, 39–61.

[109] Вредност инвентара и непокретне имовине (Дома, намештаја, библиотеке, аутомобила итд.) износила је 304.777,75 динара. ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 936/1937.

У сачуваној архивској грађи петровградског Црвеног крста из међуратног периода постоји празнина у 1938. години – управо када је и настао његов први историјат. Ипак, оно што је познато на основу тог исказа је да је те године Сремски одбор Црвеног крста Петровград проглашен за најбољи у земљи[110] – чињеница која и не чуди толико, ако се узму у обзир запажени резултати и лепи успеси претходних година. Ипак, недостаје грађа која би бацила више светла на околности које су пратиле добијање овог признања.

Из 1938. године потичу и две занимљиве дипломе које се данас чувају у просторијама зрењанинског Црвеног крста, а које сведоче да су Александар Бредер (благајник Сремског одбора)

Диплома Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије за Савету Јелачић, активисткињу Сремског одбора Црвеног крста у Петровграду (1939)

и учитељица из Петровграда, Савета Јелачић, награђени Сребрном медаљом Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије, у знак уважавања заслуга учињених овој организацији.

[110] А. Станојловић, *нав. дело*, 429.

Годишњи извештај о раду за 1939. сведочи о томе да је Црвени крст у то време достигао свој зенит[111]. Те године је бројао 1775 чланова (од тога 8 сталних, 665 редовних и 1102 помажућа)[112]; Дан Црвеног крста одржан је 21. маја, а Недеља Црвеног крста треће недеље септембра; у оба наврата прикупљани су добровољни прилози; одржана су 4 течаја за добровољне болничарке којима је, као и претходних година, обезбеђена двонедељна пракса у Бановинској болници и Окружном уреду за осигурање радника[113].

Настављена је и пракса одржавања течајева о туберкулози под вођством др Корнела Радуловића (укупно 6 у току године), за који је констатовано да је дао позитивне резултате, будући да је *туберкулоза у знатном опадању у Петровграду, док у селима и осталим банатским градовима пустоши и даље* те да *Амбуланта Окружног уреда* (за осигурање радника – прим. Ф. К.) *добија десператне случајеве само из околине, из Вршца, Беле Цркве, Вел. Кикинде, где се не одржавају такви течајеви*[114]. Др Миша Матић, управник Бановинске болнице, наставио је рад Саветовалишта за алкохоличаре.

Одржане су и 2 вежбе санитетске патроле и 2 вежбе одбране од напада из ваздуха, са преко 200 полазника. У то време, док је рат већ увелико беснео у Европи, страх од бомбардовања и напада из ваздуха је попримио размере масовне хистерије; разорне последице немачког бомбардовања британских градова изазвале су снажан утисак, који је допринео томе да Црвени крст – али и остале хуманитарне организације – активно раде на припреми цивилног становништва за случај ратног стања и нападе из ваздуха[115].

Оно што је, међутим, била новост, било је добровољно давање крви: добровољци Црвеног крста су, ради трансфузије, дали крв у 13 случајева.

Санитетски аутомобил је 308 пута излазио на терен ради пружања хитне помоћи (111 пута у месту, 197 пута ван града).

Оцењујући рад Среског одбора Црвеног крста Петровград у 1939. као *обилан и разгранат*, извештај за ту годину таксативно набраја све активности које су у том периоду одржане у великој дворани новоподигнутог Дома: 60 предавања за добровољне болничарке; 3 здравствена предавања са филмом; 13 седница Управног и Надзорног одбора; 1 скупштина Среског одбора; 1 скупштина Бановинског одбора; 124 предавања Средње техничке школе; 7 седница лекарског клуба; 5 седница лекарског синдиката; 11 предавања о бојним отровима; 6 седница Градског већа (!); 1 годишња скупштина градских чиновника; 1 седница Стега скаута; 1 скупштина новинара Дунавске бановине; 1 свечана академија музичког железничког друштва; 1 скупштина Лиге за сузбијање

[111] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, „Извештај о раду Среског одбора Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије у Петровграду у току 1939. године", бб/1939.

[112] Од тога их је 286 било претплаћено на *Гласник Црвеног крста.*

[113] Ови течајеви су оглашавани и у локалној штампи. Види: „Црвени крст позива све петровградске даме да посећују болничарске течајеве", *Банатска пошта* 159, 8. април 1939, 2; „Нови течај за добровољне болничарке почиње 11. септембра", *Банатска пошта* 181, 9. септембар 1939, 1.

[114] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, „Извештај о раду Среског одбора Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије у Петровграду у току 1939. године", бб/1939.

[115] Примера ради, поводом информисања ширих слојева становништва о мерама заштите од бомбардовања, у петровградском гласилу *Банатска пошта* је у лето и јесен 1939. излазио фељтон, у чијем је уводу сажето објашњена ова тенденција: *Како нови ратови намећу и нова средства одбране, нарочито је данас актуелно питање одбране становништва од ваздушних напада. Усавршавањем ваздухопловне технике и њезиних помоћних грана, изазвата је потреба превентивне одбране од учестаних ваздушних напада. Недавно завршени ратови у Етиопији и Шпанији су најизразитије показали, да је најстрашније и најуништавајуће ратно средство непријатељска авијација. Недавно је г. Данило К. Михаиловић, пристав Кр. банске управе у Новом Саду под насловом „Ваздушни напад и упутство за заштиту становништва" објавио књигу, која садржи корисна упутства и практичне савете за одбрану против ваздушних напада. Из ове књиге доносимо неке одломке...* (*Банатска пошта* 172, 5. јул 1939, 2; од јула до новембра 1939. објављено је укупно 13 наставака). Такође, како је време одмицало, а рат се све више ближио и Краљевини Југославији, у Петровграду је основан и посебан *Одбор за заштиту од напада из ваздуха,* који је преко поменутог листа објављивао упутства и мере у случају бомбардовања: *За време напада ставите одмах маску на лице. Ако случајно немате маску при руци, ставите на уста и нос водом* (*још боље раствором соде бикарбоне*) *наквашену марамицу или слично. Бомбе се распрскавају на све стране, њихови делови лете далеко, али под косим углом; ако немате никаква заклона од њих, лезите на земљу. За време ноћног напада град мора бити потпуно замрачен, свака и најмања светлост открива циљ непријатељу и излаже погибији Вас и Ваше ближње* (*Банатска пошта* 216, 15. јун 1940, 1). По налогу Градског поглаварства Петровград, близу 800 кућевласника у месту ископало је рововесклоништа у својим двориштима за случај бомбардовања, а на пет места у граду ископана су јавна склоништа (у Милетићевој улици, на Житном тргу, у Планковој башти, Пашићевој улици и код кланице). („Ровове за склоништа у случају напада из ваздуха ископало је у својим двориштима 789 кућевласника", *Банатска пошта* 216, 15. јун 1940, 1; итд).

туберкулозе; 2 села подмлатка Црвеног крста; 1 скупштина женског покрета и 1 предавање о бојним отровима учитељицама из среза[116]. Овом импресивном списку активности одржаних у новом Дому требало би додати и податак о опремању прихватне болнице у оквиру истог објекта, која је имала 26 комплетних лежајева, са свим потребним намештајем, свим лекарским инструментима, носилима, завојима, апаратима са кисеоником итд. У сврху њеног опремања утрошено је нешто преко 60.000 динара који су обезбеђени добровољним прилозима. Све ово показује да је нови Дом Црвеног крста у Петровграду не само оправдао своју сврху, већ и да је ова организација заузела једну од водећих позиција у јавном и друштвеном животу града и региона.

Најзад, Подмладак Црвеног крста у Петровграду бројао је 3472 члана, у свим локалним школама. Летовање је било у новоподигнутом летовалишту *Краљица Марија* на Вршачком брегу, од јула до августа 1939[117].

Последња мирнодопска међуратна година (1940) за Сремски одбор Друштва Црвеног крста у Петровграду протекла је у знаку великих пролећних поплава, које су проузроковале значајну материјалну штету; њена санација биће један од најпречих задатака, на ком ће, поред Црвеног крста, активно радити и надлежни органи власти, али и друге организације. Овај догађај уједно заузима и највише простора у извештају о раду за 1940. годину.

Крајем марта и почетком априла, изливање река у Петровградском срезу довело је до велике материјалне штете не само у граду, него и у околним насељеним местима (Ечка-Павлово, Горња Мужља, Лукино Село, Бело Блато, Бегеј Св. Ђурађ итд.). Врло брзо је уследила мобилизација свих одбора у Дунавској бановини. При Бановинском одбору је 5. априла формиран *Народни бановински одбор Црвеног крста за помоћ пострадалима у Дунавској бановини,* са задатком да: *прикупља прилоге у новцу и материјалу; прибира и надлежним одборима доставља податке*

Поплава на петровградским улицама (1940)
Љубазношћу г. Душана Јуванина

[116] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, „Извештај о раду Сремског одбора Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије у Петровграду у току 1939. године", бб/1939.

[117] „Летовање подмлатка Црвеног крста. Ученици петровградских основних школа летоваће месец дана на ограницима Карпата код Вршца", *Банатска пошта* 168, 10. јун 1939, 2.

Поплава на петровградским улицама (1940)
Љубазношћу г. Душана Јуванина

о пострадалима и нанетој штети; те да *указује прву помоћ пострадалима исхраном, смештањем, одевањем, чишћењем и дезинфекцијом домова и околине*[118].

Дунавски бановински одбор је најпре послао помоћ у намирницама за пострадале у поплави (*а најпотребитије у Вашем месту и општинама у срезу које су поплавом оштећене*)[119]. Помоћ је обухватала 6,6 тона брашна, 45 кг пасуља, 140 кг сланине, 300 кг кромпира, 200 кг лука, 10 кг сапуна[120]. Одговарајући на даљу молбу Среског одбора у Петровграду[121], Бановински одбор послао је још 100.000 дин. за помоћ поплављенима, која је, након краћих затезања, прихваћена са захвалношћу[122]. Приликом одобравања ове суме, у изглед је стављено још 100.000 динара за пострадале од стране новосадске Берзе рада[123]. У акцију прикупљања помоћи укључили су се и други општински одбори, установе, организације и појединци. Примера ради, Општински одбор Црвеног крста у Мариолани[124] послао је помоћ у храни[125]; Општинско поглаварство у Клеку упутило је прикупљене намирнице поплављенима у Ечки[126]; Матица српска у Новом Саду дозначила је, средином јуна месеца, 1000 динара за поплављене града Петровграда[127], а прилоге у новцу послали су још и петровградски пододбор Савеза банковних, осигуравајућих, трговачких

[118] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 421/1940.

[119] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 364/1940.

[120] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 373/1940.

[121] СО ЦК Петровград затражио је од Бановинског одбора помоћ у износу од 80.000 до 100.000 динара.

[122] Поменути износ је првобитно дозначен СО ЦК Петровград у виду привременог зајма за обнову кућа уништених у поплавама, што СОЦКП није хтео да прихвати. Тражено је да се та помоћ раздели као и остала. Након вишедневног разматрања, ова примедба је усвојена и новац је раздељен онима којима је био најпотребнији. (О томе види: ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 373/1940, бр. 393/1940, бр. 405/1940; бр. 431/1940).

[123] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 431/1940.

[124] Мариолана – данашње Пландиште (прим. Ф. К.).

[125] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 352/1940; бр. 373/1940; бр. 4/1941.

[126] Скупљено је близу пола тоне жита, 123 кг брашна, 68 кг црног лука, 8 кг масти, затим кромпир, пасуљ, кукуруз и друге намирнице. (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 358/1940).

[127] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 466/1940.

и индустријских чиновника Југославије[128], пододбор Стручног удружења Возноманеварских службеника државних жељезница[129], управа Државне народне школе у Михајлову[130] и други. Пријем помоћи у роби, намирницама и санитетском материјалу суочио је Сремски одбор петровградског Црвеног крста са проблемом недостатка смештаја и складиштења[131], али и са покушајима злоупотреба од стране несавесних појединаца који су желели да искористе елементарну непогоду за добијање помоћи науштрб угрожених суседа[132]. Питање поплава остало је актуелно до краја године, не само због тога што је опасност од нових изливања река остала присутна[133], већ и стога што су штете њима проузроковане биле толике да је њихова санација изискивала огромна средства која се нису могла утврдити тако брзо и једноставно[134].

Паралелно са пружањем помоћи угроженима, Црвени крст је настојао да обавља своје редовне активности. Међу њима је, у пролеће и лето 1940, било актуелно „појачање“, односно увећање возног парка за још једно санитетско возило и, с тим у вези, изградња одговарајуће гараже за његов смештај[135]. Нови санитетски аутомобил, *марке О. D. Rex 4, са Фордовим мотором и 34 коњских снага* набављен је код фирме Александра Стефановића из Београда[136]. Његова набавка била је од самог почетка обележена проблемима, али је на крају успешно решена[137] и ауто-станица Црвеног крста забележила је лепе резултате у 1940. години: њени *санитетски аутомобили прешли су 19.729 километара и пренели су 122 болесника у месту, а ван Петровграда 206 – свега 328*[138].

Трећи значајан моменат који је обележио рад Црвеног крста у Петровграду у 1940. години – поред поплаве и набавке новог санитетског возила – био је и поклон који су августа месеца овој организацији учинили петровградски масони (Слободна зидарска ложа *Војводина*) – они су Сремском одбору уступили своје седиште – кућу у Караџићевој улици бр. 6[139]. На основу сагласног мишљења чланова Извршног одбора и чланова Економско-финансијске секције Главног одбора Друштва, 4. септембра је одобрена одлука о пријему овог поклона. Зграда је издата под кирију и доносила је бруто приход од 9600 динара годишње[140].

У међувремену, рат се неумитно приближавао. Јануар 1941. протекао је у знаку отварања ђачких кухиња при градским школама[141], бала у корист Црвеног крста који су у хотелу *Војводина* приредили петровградски лекари[142] те прегледа финансијског пословања Друштва[143].

[128] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 369/1940.

[129] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 358/1940.

[130] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 366/1940.

[131] Примера ради, Сремски одбор је био принуђен да ургира код председника општине Петровград за хитно преузимање 6 тона брашна које је послао Дунавски бановински одбор из Новог Сада, будући да је постојала опасност да оно пропадне због складиштења у склоништу против бојних отрова у оквиру Дома Црвеног крста (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 374/1940). Такође, из истог разлога је нешто примљених намирница уступљено на располагање Дечјем дому (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 373/1940).

[132] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 359/1940, бр. 385/1940.

[133] „Пред новом поплавом. Петровграду прети нова опасност од поплаве“, *Банатска пошта* 216, 15. јун 1940, 1.

[134] Краљевска влада је обећала помоћ од милион динара поплављенима у Петровграду, али је једна комисија Банске управе у Новом Саду, која је почетком септембра посетила овај град да се увери о размерама штете, констатовала да та сума неће бити довољна и препоручила да се износ помоћи повећа. О томе види: „1,000.000 динара припомоћ државе поплављенима. У Петровград је стигла комисија Банске управе из Новог Сада која ће расподелити државну помоћ поплављенима у Петровграду“, *Банатска пошта* 228, 6. септембар 1940, 1. „Питање државне помоћи поплављенима у Петровграду“, *Банатска пошта* 229, 14. септембар 1940, 1.

[135] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 354/1940.

[136] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 377/1940.

[137] Накнадно се испоставило да аутомобил није имао одговарајуће ознаке Црвеног крста, које су поручене од добављача у Немачкој (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 392/1940), као и да није био опремљен на одговарајући начин – недостајале су превлаке, тј. мадраци за носила (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 414/1940). Притом је Сремски одбор ставио примедбу на лоше урађену амортизацију возила (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 415/1940), због чега су она морала бити послата на поправку (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 580/1940, бр. 537/1940, бр. 538/1940).

[138] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 4/1941.

[139] Исто. Такође види: „Петровградски слободни зидари поклонили свој дом Црвеном крсту“, *Банатска пошта* 229, 14. септембар 1940, 1.

[140] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 4/1941.

[141] Кухиње су отворене при Државним народним основним школама „Вук Караџић“ (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 40/1941), „Ђура Јакшић“ (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 43/1941) и „Витешки краљ Александар I Ујединитељ“ (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 44/1941), као и при Државној женској грађанској школи (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 37/1941).

[142] ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 30/1941.

[143] Надзорни одбор петровградског Црвеног крста се састао 18. јануара, прегледао пословање Друштва у претходној

Редовна годишња скупштина састала се 9. фебруара, са уобичајеним дневним редом, који је, уз подношење извештаја о раду у претходној години, завршном рачуну за 1940, избору нове управе и одобрење годишњег буџета за 1941. обухватио и расправу о *Посланици председнице Црвеног крста кнегиње Олге*, упућеној крајем претходне године[144].

Истовремено, свестан да је рат пред вратима, Сремски одбор је грозничаво вршио припреме за ратно стање. Сачувана грађа показује практично свакодневно деловање са Одсеком за одбрану од напада из ваздуха при Градском поглаварству. Радило се на набавци санитетског материјала[145], испробавању сирена за узбуњивање у случају бомбардовања, обележавању санитетских станица одговарајућим ознакама Црвеног крста итд. У таквом стању паничних припрема за оно најгоре, дочекане су Мартовске демонстрације и Априлски рат 1941.

Знамените личности (1918–1941)

Јован Стајић. Јован Стајић се родио 1878. године у Великом Бечкереку. Основну школу завршио је у родном граду, а гимназију у Новом Саду. Студирао је медицину у Инсбруку и Грацу, а на пештанском Универзитету је положио државне испите. Уочи Првог светског рата био је лекар најпре у Великом Бечкереку, а затим у Бањи Русанди, Драгутинову, Томашевцу и Јарковцу. Од 1919. године обављао је дужности главног градског физика (лекара) и управника Државног дечјег диспензера за одојчад са Дечјим обдаништем. Његовим залагањем је 1930. године у граду подигнут Дом народног здравља, чији се делокруг рада простирао на подручје читавог Баната. За свој рад у општој културној, хуманој, социјалној и националној делатности одликован је Орденом Светог Саве IV степена и Орденом белог орла V степена. Од 29. јануара 1928. до 28. марта 1929. био је вршилац дужности градоначелника Великог Бечкерека. Од 1927. године до своје смрти био је председник Обласног одбора Јадранске страже у Великом Бечкереку; на тој функцији успео је да спречи планирано укидање ове организације и иницирао је подизање њеног дома на јадранском приморју. Умро је 1. маја 1931. Посебан куриозитет је да је био ожењен сестричином Михајла Пупина, Катицом. У време док је вршио дужности градоначелника, израђена је диплома о почасном грађанству за славног научника.

др Јован Стајић

Димитрије Кристић. Димитрије Кристић се родио 23. октобра 1891. године од оца Јована, власника пиваре у Петроварадину, и мајке Софије, рођ. Савановић. Основну школу и гимназију је завршио у Новом Саду, а медицински факултет у Будимпешти и Прагу, где је и дипломирао на Чешком универзитету 24. новембра 1923. године. Ту је и специјализирао на немачкој дерматолошкој клиници професора Крајбиха, где је остао до почетка 1926. године. Након тога долази у Краљевину СХС, где је,

---

години и установио да је све у реду. На почетку 1941. године, Сремски одбор Петровград располагао је са 74.154,80 динара. (Види: ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 31/1941, бр. 53/1941).

144 ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бр. 40/1941, бр. 73/1941, бр. 76/1941.

145 Тако је нпр. крајем фебруара запримљено 500 метара газе у ролнама (ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935 – 1941, бр. 135/1941), а од Одсека за одбрану од напада из ваздуха добијено је 10.000 динара и тражено још толико *за набавку најнеопходнијег санитетског материјала за пасивну заштиту*. (*Добивених 10.000 динара утрошили смо за снабдевање екипа, а нових 10.000 динара требамо да снабдемо и санитетске станице са најпотребнијим санитетским материјалом и потребама како би оне могле функционисати* – стајалао је у молби упућеној том телу. Такође су тражени и бицикли, електричне лампе и легитимације за особље Црвеног крста. ИАЗ, Ф. 125 СОЦКП 1935–1941, бб/1941).

као први дерматолог, 8. априла 1926. постављен за шефа Дерматолошког одељења болнице у Великом Бечкереку.

Након упорног рада, после годину дана, добио је на одељењу потребан модеран инструментаријум и лабораторију за клиничко испитивање, као и микроскоп, а увео је савремене методе клиничког испитивања и лечења у рату и првом поратном времену распрострањених венеричних обољења. Стално је пратио и увек примењивао све новије начине лечења који су се у то време примењивали у развијеним земљама. Лечио је пиротерапијом, са великим успехом. Дуго је био једини лекар у Србији који је примењивао овај метод лечења. Такође је био први који је 1947. године почео лечење луеса пеницилином, нарочито код случајева отпорних на салварсан и бизмут. На свом одељењу завео је модерне дијагностичке методе попут тражења спирохете на тамном пољу, микроскопског прегледа код микотичких обољења, лумбалних пункција, окципиталних пункција, прегледа ликвора, истраживања алергена и алергије, биопсије коже са хистолошким прегледом итд.

Завео је нове методе лечења, као што су пиротерапија маларијом, вакцином тифуса, пирифером, амекосом итд. Услед овако широког програма сузбијања, стопа венеричних болести је знатно опала. Посебну бригу посветио је кожним болестима и на том пољу је постигао велике успехе увођењем савремених метода. Поред болничког одељења, преузео је и рад у Државној кожно-венеричној амбуланти, основаној 1921. године. Министарство народног здравља ценило је његов рад и тражило да се на његовом одељењу изради реферат и план о сузбијању венеричних болести. Активно је учествовао у популаризацији медицине и њених модерних достигнућа, кроз састанке Клуба лекара, касније подружнице Српског лекарског друштва, чији је био члан. У Клубу је држао предавања, и то не само у Великом Бечкереку/Петровграду, већ и у другим градовима. Након смрти др Мише Матића, постао је председник Лекарског клуба. Венеричне болеснике који су раније били запостављани и презирани успео је да стави раме уз раме са осталим болесницима.

Др Кристић је 1930. дошао на место председника Црвеног крста у Великом Бечкереку и на том ће положају остати у наредних 10 година. Све до тог времена, Црвени крст је био неразвијена организација, слабо позната у народу, без својих просторија, са скученим средствима. Својом харизматичном личношћу и ентузијазмом, брзо је око себе окупио добре сараднике и поштоваоце Црвеног крста и повећао његово чланство. Убрзо после тога, иако само са 1000 динара у благајни, сазвао је Одбор и предложио да се у Планковој башти, на месту рушевине зимског градског расадника, подигне Дом Црвеног крста са великом двораном и одговарајућим просторијама. Сачинио је план прикупљања средстава и прилога 1936. године. Исте године је у новембру предат Управи изграђен дом, са бунаром и водоводом. Прилози грађана, друштава и предузећа у граду кретали су се између 1000 и 10.000 динара. Од око 100 прилагача било је у целости сакупљено 350.000 динара, што је била свота довољна да се изгради пространа зграда.

Црвени крст је читаву деценију обављао превоз болесника својим санитетским аутом који је заменио градска запрежна кола хитне помоћи. Према др Кристићевим замислима, ово Друштво је оспособило 400 болничара и болничарки за негу болесника и успело да одигра одлучујућу улогу у спасавању унесрећених за време велике поплаве 1940. године. Поплављени и њихово покућство спасавани су камионима, организоване су кухиње за пострадале, којима је додељивана помоћ у натури и новцу.

За време окупације, др Кристић је смењен, али је Црвени крст наставио да ради по смерницама које је он успоставио. Југословенским заробљеницима у немачком заробљеништву послато је 16.700 пакета.

По ослобођењу, др Кристић је враћен на положај председника Црвеног крста у Петровграду/Зрењанину, на ком се налазио три године. Под његовим руководством развио се социјално-хумани рад у првим поратним годинама. Оспособљено је и војним болницама додељено 648 добровољно мобилисаних болничарки и болничара. Приређени су и одржавани разни течајеви у вези са акцијама Црвеног крста, попут болничарских, неговатељских и течајева за здравствене активисте на селу, течајева за земљорадничке

задруге и државна пољопривредна имања, као и течајева за прву помоћ, кућни ПАЗ итд.

За свој научни рад на пољу медицине добио је признање постављењем за сталног члана Стручног медицинског савета Народне Републике Србије од стране Министарства здравља, а Дерматолошка секција Српског лекарског друштва изабрала га је за свог потпредседника. Умро је 29. августа 1952. у Зрењанину, након вишегодишње борбе против дијабетеса, који је покушавао да лечи у Загребу.

Сем матерњег српског језика, др Кристић је говорио немачки, чешки и мађарски. Био је човек широке организаторске способности, неуморан, енергичан, истрајан и упоран. На послу је био одговаран, колегијалан, савестан, тачан и предузимљив. Своје радове из области венерологије и дерматологије објављивао је како у домаћим, тако и у страним медицинским часописима. Међу њима су најзначајнији: *Pemfigus foliaceus vegetans. Heilung nebst weiteren Untersuchungen über Kochsalzausscheidungen bei Pemfigus* (Archiv der Dermatologie und Sifilis, Berlin 1920); *Vrednost neosalvarsana kod Parotitis epidemika* (Lečnički vjesnik, Zagreb 1928); *Opšti principi i opšta uputstva o lečenju zapaljivih kožnih bolesti* (zbirka predavanja Socijalnog osiguranja, 1935); *O venerićnim bolestima* (brošura, 1936); *Gde dolazi primena Wasermanove reakcije u raznim stadijumima sifilisa* (brošura, 1937); *Difterija kože* (Medicinski pregled, Novi Sad 1948); *Može li se endemski sifilis, prenesen kolonistima iz Bosne i Hercegovine, širiti i na starosedeoce Banata* (zajednički rad s dr Al. Faningerom, Medicinski pregled, Novi Sad 1951)[146].

др Димитрије Кристић, председник
Сремског одбора Црвеног крста Петровград

Војислав Исаковић. Војислав Исаковић се родио 1889. године у Великом Бечкереку, где је завршио основну школу и гимназију. Као стипендиста Матице српске, студирао је медицину у Будимпешти. У Београду је вршио дужност лекарског помоћника у 17. резервној Војној болници на Врачару. После стицања докторског звања, медицински стаж обављао је у Будимпешти, Темишвару, Араду и Бадену код Беча, да би потом радио код професора Јендрушика у Будимпешти. За време Првог светског рата радио је у болницама у Великом Бечкереку, Великој Кикинди, Темишвару и бањи Херкулане. По завршетку рата, био је лекар у резервним војним болницама у Темишвару и Великом Бечкереку, за шта је одликован *Златном медаљом за ревносну службу*. Од 1919. године живео је и радио у Зрењанину до краја живота. При доласку у Велики Бечкерек, 1. априла 1920. отворио је (самоиницијативно) Антитуберкулозни диспензер и налазио се на његовом челу све до 1946. године. Његовом заслугом је, две године касније, основана и Лига против туберкулозе, која је добровољним прилозима и донацијом Црвеног крста купила вилу у Хајдук Вељковој улици (данас улица Стевице Јовановића). У њу је пресељен Антитуберкулозни диспензер из зграде Градског физиката и на његовом челу се налазио др Исаковић. У њој су биле смештене ординације, али и две собе за лежеће болеснике. Када је 1930. основан Дом народног здравља (данас зграда Центра за социјални рад), просторије Антитуберкулозног диспензера су остале у вили у Хајдук Вељковој.

[146] За биографију др Димитрија Кристића види: Драгољуб Чолић, „Димитрије Кристић“, у фељтону: *Познати Зрењанинци, Зрењанин* 969, год. XIX, 5. јун 1971, стр. 2; Исти, „Život i delo Dimitrija Kristića“, u publikaciji: *Zbornik radova sa VI naučnog sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije,* Pančevo, 11–12. maj 1974; Рег. ЦКЗР 1947–, кут. 47 (Историјат ЦК Зрењанин), „Драгољуб Чолић, Живот и дело Димитрија Кристића (сепарат)“.

Др Исаковић је, заједно са др Корнелом Радуловићем, у диспанзеру обавио 11.064 прегледа и 46.439 консултација у периоду од 1920. до 1930. године. Рад ове установе је био веома разгранат и у тесној вези са осталим здравственим службама. Др Војислав Исаковић је одржао велики број популарних предавања и написао неколико брошура – *О неговању зуба* (1921), *Данашње становиште науке о сифилису* (1922), *Рад на сузбијању туберкулозе у Вел. Бечкереку* (1922), *О сузбијању туберкулозе код деце* итд. Доласком др Корнела Радуловића у зрењанинско здравство, започела је сарадња др Исаковића и др Радуловића. Када је др Исаковић 1930. постављен за градског физика, борба против туберкулозе је углавном остала у др Радуловићевој надлежности. Др Војислав Исаковић је остао записан у историји здравствене културе Зрењанина као најбољи превентивац кога је наш град до сада имао. Умро је 1976. године и сахрањен је на Томашевачком гробљу[147].

Арон Пешић. Арон Пешић је једна од најзначајнијих личности у историји зрењанинског Црвеног крста. Према речима завичајног историчара Д. Чолића, Пешић је био *један из низа лекара који су у периоду пред Први светски рат и између два светска рата представљали елиту здравствене службе у Зрењанину.* Родио се у Долову, у јужном Банату 1889. године. Завршио је гимназију у Новом Саду (1901), након чега је студирао и завршио медицину у Будимпешти (1908) као питомац Текелијанума. Лекарску праксу је започео 1909. у Мостару, а затим се преселио у Велики Бечкерек, где се оженио и настанио у Немањиној улици бр. 18, где је отворио и приватну лекарску ординацију. Био је специјалиста за кожне и венеричне болести. Први светски рат провео је као лекар 6. домобранског пешадијског пука из Субо-тице у чину капетана; одликован је Златним крстом за војне заслуге са круном на ленти, *у знак признања за успешно деловање пред непријатељем*[148]. Године 1921. проширио је своју ординацију инсталиравши приватну лабораторију за преглед крви и микроскопски преглед свих венеричних болести, у циљу сузбијања ових врста обољења, која су у то време била веома раширена у граду и околини. Уживао је велику популарност као лекар. Био је дугогодишњи главни лекар Окружног уреда за осигурање радника, председник Лекарског синдиката и члан Управе Црвеног крста у Петровграду. Захваљујући његовој интервенцији и способности за време окупације, петровградском Окружном одбору Српског друштва Црвеног крста је враћена конфискована имовина. Умро је 1947. године у Зрењанину[149].

др Арон Пешић

Миша Матић. Михаило Миша Матић се родио 1893. у Опову. Основну школу похађао је у родном месту и Панчеву, нижу гимназију у Загребу, а вишу у Новом Саду. Као одличан

[147] За биографију др Војислава Исаковића види: А. Станојловић, *нав. дело,* 184, 359–364; Добривој Пауновић, *Др Корнел Радуловић 1890–1960. Живот и дело. Пионир борбе против туберкулозе у Средњем Банату,* Зрењанин 2008, 61–64; Драгољуб Чолић, *Познати Зрењанинци* (рукопис, Историјски архив Зрењанин). ИАЗ, Ф. 667 Лични фонд Драгољуба Чолића (1908–1982), 1856–1982, кут. 17, бр. 2404.

[148] Филип Крчмар, „На погрешној страни историје? Ратни ангажман српске елите у Великом Бечкереку 1914–1918", у публикацији: Драгана Катић – Мирослав Јаћимовић, *Елите у Великом рату,* Нови Сад 2016, 411–412, 418–419.

[149] Драгољуб Чолић, *Познати Зрењанинци* (рукопис у Историјском архиву Зрењанин). Такође види: ИАЗ, Ф. 667 Лични фонд Драгољуба Чолића, кут. 18, бр. 2668; Александар Станојловић, *Петровград,* Петровград 1938 (Зрењанин 2004[3]), passim.

ученик, постао је стипендиста будимпештанског Текелијанума и уписао тамошњи Медицински факултет. Током студија, које је завршио 1897, био је председник Друштва *Коло младих Срба.* Стажирао је у Градској болници у Дебрецину и Другој војној болници у Бечу. Почетком 1909. постао је помоћни лекар у Панчеву, у санаторијуму др Владимира Алексића. Доселио се 1910. године у Велики Бечкерек, где је отворио приватну лекарску праксу, да би 1911. био постављен за лекара Окружног уреда за осигурање радника. Брзо се активирао у културним, здравствено-просветитељским и политичким дешавањима. Марљив и савестан у раду, скроман, карактеран, стручан и педантан у свом лекарском позиву, брзо је стекао велики углед и симпатије у грађанству. Бесплатно је лечио сиромашне и развио широку акцију васпитања сеоског становништва предавањима из хигијене. Држао је популарна и добро посећена предавања о чистоћи тела, одевању, исхрани, становању, туберкулози и разним заразним болестима. Због свог рада на националном пољу и у више наврата јавно испољеног српског патриотизма, на почетку Првог светског рата био је најпре интерниран, а затим послат на фронт – најпре у Галицију, а затим на Сочу. Ту је за своје заслуге одликован децембра 1916. По завршетку рата, 15. децембра 1918, постављен је за управника Жупанијске болнице у Великом Бечкереку, где је уједно био и шеф Унутрашњег (Интерног) одељења. На челу болнице налазио се у два мандата: од 1918. до 1928. и од 1931. до 1934. године; начелник Интерног одељења био је све до 1941. Током његовог руковођења, болница је модернизована, снабдевена модерном праоницом рубља, централним грејањем, централном кухињом итд. За време окупације био је ухапшен, али је убрзо пуштен и окупацију је провео на слободи, али под сталном полицијском присмотром. Након ослобођења, постављен је за шефа Интернистичког одељења тада Покрајинске болнице у Зрењанину и на том месту је остао до смрти (1950). Обављао је читав низ функција у разним удружењима, чији је био не само истакнути члан, већ и оснивач. Био је један од оснивача и дугогодишњи старешина Слободнозидарске ложе *Војводина* у Великом Бечкереку (1930), председник овдашњег Клуба лекара (осн. 1924), члан Демократске странке (1919–1924) и оснивач и председник Самосталне демократске странке (1924–1929); оснивач Соколског друштва у Великом Бечкереку (1912), просветар Соколског друштва *Матица* (1925–1934), старешина Соколске жупе *Банат* (1937–1941), председник Обласног одбора Јадранске страже, члан Одбора за подизање споменика краљу Петру I Карађорђевићу, потпредседник Одбора за подизање споменика витешком краљу Александру I Ујединитељу (1935–1941), члан Месног одбора Матице српске, члан Обласног одбора Црвеног крста за Банат и шеф његовог Саветовалишта за алкохоличаре. Био је и члан Лекарског синдиката, Дисциплинског суда Лекарске коморе у Новом Саду, Народне одбране, оснивач и члан Ротари клуба у Петровграду (1937–1941). Умро је 3. новембра 1950. године у Зрењанину[150].

др Миша Матић, управник
Бановинске болнице у Великом Бечкереку

[150] За биографију др Мише Матића види: Dušan Juvanin, „Dr Miša Matić (23. VIII 1883–3. XI 1950)“, *Ars regia. Časopis slobodnih zidara Srbije* 2, Novi Sad 2015, 186–193. Такође види: Урош Јовановић, *Национални борци за Југославију,* Велики Бечкерек 1930.

Корнел Радуловић. Корнел Радуловић се родио 10. септембра 1890. године у Уздину. Основну школу похађао је на румунском језику у родном месту, гимназију на мађарском у Великом Бечкереку. Студије медицине започете у Будимпешти 1910. прекинуо је због Првог светског рата, који је провео у редовима 29. ц. и к. пешадијског пука. Заробљен у Италији 1917. од Италијана, 1918. је био добровољац на Солунском фронту. Прекинуте студије медицине наставио је 1919. у Прагу, на Карловом универзитету и окончао их 1921. године. Од 1. децембра 1921. до 30. новембра 1922. радио је у Обласној болници у Великом Бечкереку, након чега је отворио приватну ординацију. У то време је основана Лига против туберкулозе, болести чијем се лечењу др Радуловић посветио до краја живота. Радио је као лекар Окружног уреда за осигурање радника и државних железница све до 1. априла 1952. Био је заменик главног лекара Уреда.

др Корнел Радуловић

Године 1932. започео је одржавање самарјанских течајева у Црвеном крсту, а 1935/36. и течај за борбу против туберкулозе – до Другог светског рата одржано је укупно 43 течаја. Учествовао је на научним скуповима и конгресима посвећеним борби против туберкулозе (Буковичка Бања, Херцег Нови, Липик итд.). Године 1945. отворио је у својој ординацији прву специјализовану болницу за лечење туберкулозе, која ће седам година касније бити пресељена у Петефијеву улицу бр. 4 (данашња Плућна болница „Васа Савић“). У то време већ су му се појавили први знаци болести – рак плућа. Ипак, наставио је да се бави медицином све до одласка у пензију (1958). Умро је две године касније – 8. маја 1960. Данас се по њему зове једна улица у Зрењанину, у непосредној близини куће у којој је живео и радио.

Зоран Каменковић. Зоран Каменковић родио се 10. децембра 1895. године у Ботошу. Медицински факултет завршио је у Прагу 1921, а хирургију специјализирао у Берлину, Бечу, Прагу и Загребу. По завршетку студија почео је да ради у I армијској области и у Подгоричкој болници, а затим у Државној болници у Новом Саду. Од 1924. до 1926. био је на Хируршкој клиници у Загребу, а све остало време, сем заробљеништва, провео је у Великом Бечкереку (Петровграду, Зрењанину).

Године 1928. постао је шеф Хируршког одељења великобечкеречке болнице. Идуће године (1929) први пут је извршио трансфузију крви. За преко педесет година рада на хирургији извршио је више од 50.000 операција и интервенција. Пензионисан је 1959. године, али је наставио да ради као хирург и помаже млађим колегама.

Имао је најдужи чланског стаж у Црвеном крсту Војводине – преко 48 година. Тридесетих година активно се укључио у рад петровградског Среског одбора Црвеног крста и учествовао у држању самарјанских течајева, здравственом просвећивању и изградњи Дома Црвеног крста. Био је члан Управног одбора Српског лекарског друштва у Београду и разних стручних савета и комисија за научни рад. Радио је и као судски вештак. За свој дуг и плодан рад на пољу здравствене заштите стекао је бројна угледна одликовања у земљи и иностранству. Међу

њима се посебно истичу: Орден заслуга за народ са сребрним зрацима, Орден рада са златним венцем, Медаља за војне заслуге и Златни знак признања Црвеног крста. Белгијски краљ Бодуен одликовао га је Орденом Леополдових витезова за заслуге за успешно лечење болесних и рањених белгијских заробљеника у немачким заробљеничким логорима. Добитник је и Награде ослобођења Зрењанина.

У његову част, једна улица у Зрењанину понела је његово име. Преминуо је 4. новембра 1974. године и сахрањен је у Ботошу[151].

др Зоран Каменковић

Богдан Поповић. Богдан Поповић се родио 1898. године у Сефкерину. Основну школу завршио је у Ченти, а гимназију 1916. у Великом Бечкереку. Одмах по матури је мобилисан у аустроугарску војску, да би следеће, 1917. године, уписао студије медицине у Будимпешти. Међутим, по завршетку рата пребацио се у Праг, на Карлов универзитет, где су већ студирали његови будући сарадници и колеге – Славко и Зоран Каменковић (касније им се придружио Корнел Радуловић). По окончању студија (1923), вратио се у Краљевину СХС, где је у новосадској Државној болници обавио једногодишњи приправнички стаж. Након тога се определио за специјализацију из оториноларингологије, услед чега се преселио у Загреб, где је радио на Свеучилишној клиници. Ту је стекао звање специјалисте за болести уха, грла и носа.

Иако је имао могућности и услова за успешну универзитетску каријеру, определио се за повратак у Банат и у Велики Бечкерек, где се запослио у градској болници, у којој је основао Оториноларинголошко одељење. У то време, у овој установи су радили и други – будући –

др Богдан Поповић

[151] За биографију др Зорана Каменковића види: Спасо Јањић, „Времеплов. Прим. др Зоран Каменковић (1895–1974)", *Глас болнице* 21, Зрењанин, октобар-новембар 2008, 13; „IN MEMORIAM. Примаријус др Зоран Каменковић", *Зрењанин* 1146, год. XXI, 9. новембар 1974, 2.

активисти и функционери, очеви-оснивачи Црвеног крста: др Димитрије Кристић, др Зоран Каменковић, др Корнел Радуловић и др Арон Пешић. Пре ангажовања у Црвеном крсту, био је активан и у Срп-ском лекарском друштву, Клубу лекара, Лекарском синдикату југословенских лекара Петровград, Окружном уреду за осигурање радника и у Дому народног здравља, здравственој служби железничара итд. У Црвеном крсту био је члан Одбора, али је активно држао предавања и испите за полазнике самарјанских и других здравствених течајева. Новчано је помогао подизање Дома Црвеног крста. Умро је 1971. године и сахрањен је на Томашевачком гробљу у Зрењанину.

Тимотеј Рајић. Тимотеј Рајић се родио у Јозефову (касније Обилићево, данас део Новог Кнежевца) 12. јула 1885. године, у породици Младена и Савете Рајић (рођена Крстин). Завршио је гимназију у Новом Саду, богословију у Сремским Карловцима и правни факултет у Суботици. Био је свештеник у селима Дињаш (данашња Румунија) и Деска (данашња Мађарска) и у Чоки.

Тимотеј Рајић

Године 1919. дошао је у Велики Бечкерек, где се запослио у Градоначелничком звању и врло брзо постао градски велики бележник. Дужност градског бележника Рајић је обављао двадесетих и тридесетих година прошлог века. Активно се ангажовао на друштвеном плану и био је члан, функционер и оснивач бројних удружења и организација које су деловале у међуратном периоду у Великом Бечкереку и Петровграду. Био је председник Удружења чиновника и намештеника града Петровграда, секретар (1928–1933), а затим и командант Великобечкеречког ватрогасног друштва (1933–после 1938), потпредседник Среског одбора Црвеног крста, оснивач и председник *Југословенско-чехословачке лиге* и председник Подружнице друштва *Фрушка Гора* у Великом Бечкереку и Петровграду.

Рајић је у међуратном периоду активно деловао на одржавању и обнављању рада градског музеја. Поред тога, бавио се и публицистиком и научним радом. Сарађивао је са Историјским друштвом у Новом Саду и у часопису тог друштва (*Гласник Историског друштва у Новом Саду*) објавио је два рада. Учествовао је и у писању монографије *Петровград* 1938. године, за коју је написао уводне делове о историји, геолошком положају и пореклу имена града.

У периоду после Другог светског рата, Рајић је, иако у пензији, 1. августа 1947. године постављен за руководиоца у међувремену основаног Зрењанинског архивског подручја. На тој функцији он ће провести наредних шест година (1947–1953), током којих је са доста успеха радио на постављању основа и консолидацији рада ове установе, која се у то време суочавала са озбиљним потешкоћама. Преминуо је 17. децембра 1961. године у Зрењанину.

Филип Крчмар

ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ И ОКУПАЦИЈА (1941–1944)

Спомен-плоча са фасаде Дома Црвеног крста у Зрењанину

ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ И ОКУПАЦИЈА (1941–1944)

Извори и грађа за окупациони период (1941–1944)

Сломом југословенске војске у краткотрајном Априлском рату и њеном капитулацијом (18. април 1941) наступила је нова фаза у историјском развоју Црвеног крста, на подручју читаве Југославије, па тако и у Петровграду. Ово раздобље, иако кратко, обиловало је занимљивим догађајима, одлично документованим у архивској грађи.

Мањи део ове грађе обухвата неколико десетина докумената управног фонда Ф. 133 *Градоначелничко звање Велики Бечкерек (Петровград) 1941–1944 / Bürgermeisteramt Gross-Betschkerek (Petrovgrad) 1941–1944*. у Историјском архиву Зрењанин[1]. Реч је о предметима који су настали у писменом општењу са градским властима – углавном се ради о молбама за пружање или обезбеђење помоћи у виду хране, опреме и санитетског материјала, уступању средстава за функционисање народних кухиња и томе слично. Тако нпр., с краја септембра 1941. потичу дописи упућени Градоначелничком звању у којима се тражи повраћај једног бакарног и једног гвозденог казана, као и 100 кг шећера у коцкама[2] те молба да се управнику и намештеницима Црвеног крста издају месечне прописане порције јестивог уља[3]. Један акт из фебруара 1942. доноси списак и количину животних намирница (двопека, кекса, шећера, сланине, лука, дувана итд.) које је овдашњи Црвени крст ставио на располагање Дому за збрињавање старијих лица посредством Градског економата[4]. Други акт представља пожурницу, тј. молбу да се Црвеном крсту врате два казана – један челични и један бакарни, као и 100 кг шећера у коцкама који су се налазили код Градоначелничког звања[5]. Следећим предметом управа Црвеног крста моли градске власти да јој се додели извесна количина бодљикаве жице како би се могла оправити ограда код Дома Црвеног крста, коју *стално деца и непозната лица кваре*[6]. Остали сачувани предмети тичу се претплате на *Гласник Српског Друштва Црвеног крста*[7], организовања народне кухиње[8], уписа у чланство Друштва[9], давања помоћи за зиму[10], тражење субвенција[11] итд. Грађа Градоначелничког звања за 1943. и 1944. годину далеко је оскуднија – углавном је реч о употребним дозволама[12], предметима који се тичу поштанске службе и слања вести ратним заробљеницима[13] и сл.

На основу ових докумената, ма колико занимљиве садржине они били, не може се стећи јасна и прецизна слика о раду Црвеног крста за време окупације. Утолико су исцрпнија и сликовитија акта фонда Ф. 130 *Српско друштво Црвеног крста – Округ банатски 1941–1944*, која су груписана у неколико тематских целина: Општа преписка („администрација”), за 1941, 1942, 1943. и 1944. годину; *Записници са седница Управног и Надзорног одбора Окружног одбора Српског друш-*

[1] За више детаља о овом фонду види: Верица Николић – Тања Милошевић, *Водич кроз фондове Историјског архива Зрењанин,* Зрењанин 2007, 230–232.

[2] ИАЗ, Градоначелничко звање Бечкерек-Петровград (= Ф. 133 ГЗБП 1941–1944), бр. 7121/1941; Овај позив се понавља и у наредној, 1942. години. (Види: ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 5305/1942).

[3] У том допису се као намештеници Црвеног крста у том тренутку наводе: др Ханс Кусинг, руководилац; Витомир Максимчев, благајник; Јован Поповић, пословођа и шофер Михаел (Михаљ) Сабо. (ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 7122/1941).

[4] ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 2329/1942.

[5] ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 5305/1942.

[6] У молби се, између осталог, каже: *Пре неколико дана су непозната лица оштетила ограду, и преко ње са брега допрла до тавана суседне куће, која је власништво потпредседника градске општине г. Нађа, па пробили зид са намером да се успну на таван и онда изврше крађу. Управа Црвеног крста стално поправља ограду, али је у самом граду у трговинама нестало материјала, бодљикавог дрота, те сада не можемо да оправљамо квар, који нам на огради наносе непозната лица.* Власти су одбиле ову молбу и упутиле Црвени крст да набави жељену бодљикаву жицу преко купона у некој од локалних гвожђарских радњи. (ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 9148/1942).

[7] ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 15293/1942 (Auszahlung des Abonentes für die Zeitschrift „Glasnik Srpskog Društva Crvenog Krsta“).

[8] ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 15896/1942 (Serbisches Rote Kreuz – Organisation der Volkskuche).

[9] ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 17228/1942 (Einschreibung in serb. Roten Kreuz).

[10] ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 18848/1942 (Winterhilfe).

[11] ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 17067/1942 (Rotes Kreuz (serb.) bittet um Auszahlung von Din. 300.000

[12] ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 23764/1943; ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941 – 1944, бр. 6218/1944.

[13] ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 762/1944.

ва Црвеног крста од 21. маја до 17. новембра 1943[14] те *Списи о раду Анкетне комисије Друштва у кривичној ствари против Рајић Тиме и др*. Остала сачувана грађа (десетак архивских кутија) садржи податке о ратним заробљеницима из Баната, груписаним по насељеним местима. Нарочито је значајан један исцрпан извештај о раду Црвеног крста у Петровграду за време окупације, који је настао након ослобођења 1944, а који је поднет на реорганизационој скупштини овог друштва 4. марта 1945. године – у питању је вероватно и најсвеобухватнији и најбољи историјски извор за ово раздобље[15].

Успостављање окупационог система. Комесарска управа (мај 1941–март 1942)

У данима који су претходили уласку немачких окупационих трупа у град, забележено је више инцидената чији су главни актери били локални фолксдојчери – присталице нациста и њихови српски суграђани који се нису либили да искажу своје незадовољство и пруже отпор надолазећем фашистичком окупатору[16]. У данима метежа и хаоса, када су војнички слом и капитулација практично били на прагу, забележен је нестанак повеће количине санитетског материјала из градских склоништа за одбрану од напада из ваздуха[17]. Тим поводом је касније, у току 1941. и 1942. године, спроведена опсежна истрага, у току које су испитана сва лица која су на било који начин била повезана са станицама за одбрану од напада из ваздуха, али се овим предметима није могло ући у траг и прихваћен је исказ према ком су они развучени од стране цивила и као такви отписани као ратни плен[18].

Капитулација Краљевине Југославије (18. април 1941) била је праћена њеним комадањем и успостављањем новог окупационог система власти. Банат се *де јуре* нашао у саставу окупиране крње Србије под комесарском управом Милана Аћимовића, а нешто касније и квислиншком владом генерала Милана Недића; међутим, *де факто* је ова област, организована као „Округ банатски“ са седиштем у Петровграду[19], била под контролом немачке народносне групе (фолксдојчера), предвођене адвокатом Сепом Јанком. Јанко, који се претходно налазио на челу Културбунда (централне организације Немаца на подручју читаве Југославије), из Берлина је добио мандат вође за *Немачку народносну групу за Банат и Србију*[20], и *Уредбом* од 14. јуна, донетом

[14] Сачувано је укупно 9 записника са различитих седница Управног и Надзорног одбора, одржаних 21. и 31. маја, 5, 11. и 21. јуна, 5. и 21. јула, 9. августа, 8. септембра и 17. новембра.

[15] Види: ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦК Петровград 1944–1947, кут. 1, „Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајем о раду – Записник од 4. марта 1945“.

[16] О томе види: Ђорђе Момчиловић, *Зрењанинске ватре. Зрењанин у рату и револуцији,* Зрењанин 1987, 120–127.

[17] ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 6066/1942. Нестало је 6 одела за заштиту од иперита, 8 пари гумених чизама, 6 емајлираних лавора, 8 ком. посуда за воду, 4 лонца, 3 чиније за воду, 32 пари маказа разне величине, 25 литара шпиритуса за горење, 12 метли, 8 четака, 20 литара чистог шпиритуса, 21 гумено црево за иригаторе, 4 шприца запремине 5 цц, 5 шприцева запремине 2 цц, 38 дрвених шина за имобилизацију при ломовима руку и ногу, 20 кривих ножева, 22 алуминијумске посуде, 40 туцета шпенадли, 22 марамице, 2 повеза, 6 гусака, 1 пар повећих маказа, 22 флашице алкохола од по 100 гр, 36 ком. стаклених чаша, 14 термометара, 70 ком. игала за инјекције, 23 гас-маске, 60 кг гипса, 11 пари гумених рукавица, 16,5 метара платна, 16 ампула раствора *Sacchari uvae,* 6 ампула *Домопона,* 50 ампула кокаина, 25 ком. бонапласта, 20 ком. повеза за руке, 21 ком. ханзапласта, 3 литре тинктуре јода, 50 туба вазелина, 100 гр јодоформа, 450 гр калијум-перманганата, 95 ком троугластих тканина од белог платна и 9 ланених торби за прву помоћ („Verzeichnis Sanitätsmaterial und andere Gegenstände des Roten Kreuzes /Luftabwehrstationen“ / Списак санитетског материјала и других предмета Црвеног крста несталих током преврата 12–13. априла из станица за одбрану од ваздушних напада“, у: ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 6066/1942).

[18] Тако је нпр. др Димитрије Кристић, председник Црвеног крста, изјавио: *Ствари које смо набавили за заштиту против напада из ваздуха подељене су по квартовима и станицама за санитетске амбуланте.* ***Када је немачка војска дошла, те ствари су већином од цивилних особа развучене*** (подв. Ф. К.). *Није се могло ништа спасавати, јер нисмо били у могућности за превозна средства. На који начин су ствари нестале мени није познато.* С друге стране, секретар Црвеног крста, др Јован Поповић је изјавио: ***Пошто целокупан материјал који је била узела бивша југословенска војска, као и немачка војска, није враћен Црвеном крсту, вредност тог материјала је пријављена за ратну штету*** (подв. Ф. К.). (ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 6066/1942). Противречни искази, као и искази у којима су се испитаници правдали да ништа не знају и међусобно пребацивали одговорност једни на друге не дозвољавају да се тачно утврди шта се десило са несталим санитетским материјалом.

[19] Окупирана Србија је административно била подељена на 14 цивилних округа: Шабачки, Ваљевски, Ужички, Београдски, Крагујевачки, Краљевачки, Ивањички, Пожаревачки, Јагодински, Крушевачки, Зајечарски, Нишки, Лесковачки и Банатски – овај последњи са седиштем у Петровграду (прим. Ф. К.).

[20] Јанко је своје седиште пребацио из Новог Сада у Петровград, будући да је Бачка припојена Мађарској (прим. Ф. К.). Ђорђе Момчиловић, *Зрењанинске ватре.*

након преговора Немачке народносне групе и комесарске владе Милана Аћимовића, Банат је формално укључен у административно-управни окупациони систем Србије[21].

Претходно је, на самом почетку окупације, комесар Министарства социјалне политике и народног здравља, др Стеван Иванић, у споразуму са новим немачким властима, донео одлуку о престанку рада, односно о распуштању Управног и Надзорног одбора Друштва Црвеног крста до даље наредбе. Према овом наређењу, датираном 24. маја 1941, лекар из Београда, др Петар Зец, именован је за Комесара Друштва, са задатком да га води по упутствима и наређењима Министарства, уз напомену да се одмах спроведе анкета о досадашњем раду. Зецу, који је преузео дужност Комесара 30. маја, имало се ставити на располагање целокупно чиновништво Црвеног крста (свих одбора)[22].

Обнародовањем ове наредбе комесарске владе фактички је озваничено стање на терену, где су многи одбори већ престали са радом. Постављањем комесара Зеца, и дотадашњи Сремски одбор Црвеног крста у Петровграду престао је са радом[23]. Тачне околности под којима се ово одиграло нису познате, али ће он, недуго затим, обновити своју делатност на челу са комесаром др Јоханом Кусингом, пензионисаним лекаром опште праксе из Петровграда, који је као лекар био активан у Црвеном крсту Великог Бечкерека током Првог светског рата, да би иза 1918. радио у Окружном уреду за здравствено осигурање радника[24]. Кусинговим именовањем за комесара и у петровградском Црвеном крсту је наступило провизорно, прелазно и „комесарско" стање, које је требало да буде на снази до трајније организације рада Црвеног крста.

Оно ће врло брзо бити окончано, и то Наредбом бр. 18 врховног војног заповедника за Србију од 23. јуна 1941, којом је *Друштво српског Црвеног крста добило одобрење да настави своју делатност*[25]. Враћена му је сва непокретна и покретна имовина и стављена му је, поред свих редовних дужности које врши у смислу Женевске конвенције, на основу законских прописа, у првом реду дужност старања и бриге за ратне заробљенике[26]. Неколико месеци касније, нова квислиншка влада на челу са Миланом Недићем подробније је правно регулисала устројство Црвеног крста доношењем *Уредбе о изменама и допунама постојећих прописа који се односе на санитетску службу*[27]. На основу ове уредбе, организација Српског друштва Црвеног крста почивала је на правилима и прописима из међуратног периода који су регулисали рад Црвеног крста – Закону о *Друштву Црвеног крста Краљевине Југославије* од 19. августа 1933. те Правилима *Друштва Црвеног крста у миру и рату* из 1940. године[28].

Кусинг се, у својству комесара, налазио на челу Црвеног крста у Петровграду до пролећа 1942. године[29]. То време је искористио да се упозна са тачним приликама на терену, међу општинским одборима и подмлатком. Настојао је да пронађе и поврати ствари које су однете или нестале приликом избијања рата из склоништа и просторија Црвеног крста[30] те да организује и успостави контакт ратних заробљеника и њихових породица[31]. Испитујући прилике на терену, тражио је извештаје општинских и школских одбора Подмлатка, са прецизним подацима о готовини којом располажу[32], настојао да оспо-

Зрењанин у рату и револуцији, Зрењанин 1987, 152.

21 До овога је дошло након неуспеха планираног стварања посебне државе Подунавских Шваба (Принц-Еуген-Ланд), са седиштем у Темишвару (прим. Ф. К.).

22 ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, „Општа администрација", бр. 32/1941.

23 ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, „Општа администрација", бр. 63/1941.

24 Осим што је био Немац, приликом његовог именовања за комесара свакако је узето у обзир и његово искуство у Црвеном крсту током Првог светског рата, али и чињеница да је као лекар Окружног уреда за здравствено осигурање радника добро познавао прилике у здравству и лекарски кадар (прим. Ф. К.).

25 *Das Serbische Rothe Kreuz hat die Genehmigung erhalten, seine Tätigkeit fortzusetzen.* ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, „Извештај Сремског одбора Црвеног крста", бр. 3059/1941. Такође види: ИАЗ, Ф. 130 Српско друштво Црвеног крста – Округ Банатски, „Општа администрација", бр. 414/1942.

26 ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 11359/1942.

27 Ова Уредба објављена је у *Службеним новинама* бр. 135 од 23. децембра 1941 (прим. Ф. К.).

28 ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, кут. 1, „Општа администрација", бр. 414/1942; такође: ИАЗ, Ф. 133 ГЗБП 1941–1944, бр. 3059/1941.

29 Најранији сачувани документи Црвеног крста са Кусинговим потписом датирани су на мај 1941. године (прим. Ф. К.).

30 ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 7/1941, 8/1941, 11/1941.

31 ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 23/1941, 36/1941, 57/1941, 64–69/1941 итд.

32 Сачувани су извештаји општинских одбора Црвеног крста у Белом Блату (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 83/1941), Новом Итебеју (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 93/1941), подмлаци Црвеног крста Државне

соби рад санитетске службе[33], решавао проблем закупа куће Црвеног крста у Карађићевој улици[34], одржавао контакте са породицама ратних заробљеника. Њихово интересовање за судбину својих најближих било је велико. Окружни одбор Црвеног крста добијао је од општинских одбора спискове војних обвезника, али и бројне молбе за њихово ослобађање, које је требало да проследи даље Главном одбору. Међутим, опуномоћеник Немачког Црвеног крста у Србији известио је Главну управу Српског друштва Црвеног крста да су те молбе узалудне и да их не би требало подносити те да ће се изузеци чинити *само у случајевима ако постоји непосредни немачки интерес за ослобођење појединих заробљеника и ако молбе за ослобођење буду потврђене од каквог немачког службеног надлештва или власти*[35].

До јесени 1941, поштански саобраћај између ратних заробљеника у Немачкој и њихових породица у Банату био је у пуном јеку; Окружни одбор добио је, прослеђивао и придржавао се упутстава која је с тим у вези добијао од Главног одбора – о сакупљању и слању књига и часописа[36], новчаних и вредносних пошиљки (у оба смера)[37] те пакета и животних намирница[38]. *Главни одбор је крајем октобра 1941. издао јасна и прецизна упутства о начину слања пошиљки: Примаће се пакети до 5 кгр. тежине, који садрже униформу, рубље, обућу, животне намирнице и цигарете. Препоручују се слати нарочито топло доње рубље, чарапе и рукавице, а од животних намирница: суву сланину или суво месо, шећер, двопек. Не смеју се слати: никакве течности, слатко, паста за зубе или ма што у тубама, цигар-папир, књиге и штампане ствари...*[39]. Ово тело је 17. октобра 1941. послало допис петровградском Црвеном крсту којим је потврдило пријем *25 сандука животних намирница за наше ратне заробљенике, 35 сандука животних намирница у тежини 675 кгр., примљена у отпремном магацину Главног одбора те 9 сандука животних намирница за ратне заробљенике у тежини 75 кграма, примљена 23. пр. м. у отпремном магацину Главног одбора*[40].

Конституисање Банатског окружног одбора Српског друштва Црвеног крста

Јохан Кусинг се на челу Црвеног крста у Петровграду налазио до 14. марта 1942, када је Решењем Комесара Главног одбора Српског друштва Црвеног крста изабрано ново руководство Црвеног крста. Његов Управни одбор су чинили:

Председник: Тимотеј Рајић, градски главни бележник у пензији.

Први потпредседник: Коста Јанковић, поджупан у пензији.

Други потпредседник: др Војислав Борјановић, инспектор Окружног начелства.

Чланови: мр фарм. Миливој Мољац, апотекар, Здравко Челекетић, инспектор Окр. начелства; Драгољуб Раданов Радичев, трговац; Бранко Живановић, просветни референт Окружног начелства; инж. Красоје Нотарош; Ђура Марионцу, саветник Дирекције пошта; др Каменко

школе „Де Нотрдам" (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 95/1941) и „Ђура Јакшић" у Петровграду (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 115/1941, бр. 117/1941) те школа у Перлезу (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 96/1941), Српском Елемиру (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 98/1941), Мартиници (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 100/1941), Банатском Душановцу (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 118/1941) итд.

33 Услед ратног стања, снабдевање горивом било је ограничено. Кусинг је тражио повећање следовања бензина и уља: *Како је овом Одбору потребно да се наши санитетски аутомобили крећу по службеним потребама Црвеног крста ван Петровграда у разним правцима и на већим одстојањима, то молимо* [команданта Војног округа Петровград] *да нам се изда неограничена дозвола за свака кола засебно. Шофер је Мошорински Веселин* (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 184/1941). У другом допису тражена су месечна следовања бензина (400 литара) и уља (12 литара). (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 188/1941, 191/1941, 201/1941, 214/1941, 221/1941).

34 У јесен 1941, домар Црвеног крста Франц Молнар се бесправно уселио у кућу у Карађићевој 6. Након што је 1. августа добио налог да се исели – јер је Црвени крст нашао новог закупца – Молнар је одбио да то учини, због чега је Кусинг 3. септембра позвао полицијске власти да га избаце. (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 186/1941).

35 ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 160/1941.

36 ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 204/1941.

37 ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 248/1941.

38 *Породице и сродници заробљеника треба да припреме топло рубље и вунене рукавице, као и разне животне намирнице, које се не кваре, првенствено суву сланину или суво месо.* (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 249/1941).

39 ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 254/1941. Такође види детаљна упутства о *отпреми покривача заробљеницима у Немачкој и Италији, Отпреми пакета заробљеницима у Италији, униформама, рубљу и обући за ратне заробљенике* (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 265/1941), отпреми пакета за заробљенике у Италији (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 274/1941), дописивању са заробљеницима у Италији (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 273/1941), преписци са заробљеницима у Италији (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 279/941), слању пакета за заробљенике (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 305/1941) итд.

40 ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 254/1941.

Алексић, градски физик; инж. Александар Ћосић, директор Испоставе Државних железница; Васа Поповић, секретар Удружења трговаца; и Славко Цвејанов, секретар Удружења занатлија.

Поред Управног, именован је и Надзорни одбор, за чијег је председника постављен управник Кооперативе, земљорадничке производне задруге Сава Никић. Остали чланови били су: Милорад Моток, школски надзорник; Страхиња Рајић, адвокат; Војин Миленов, градски благајник; те Александар Бошан, банкарски чиновник[41].

Овако конституисана управа није била делотворна. Она је одржала свега једну заједничку седницу – 14. марта 1942, и то када је извршена примопредаја дужности од комесарске управе[42]. Свестан да Управни и Надзорни одбор у именованом саставу нису били подобни да на најбољи могући начин одговоре великим изазовима и задацима и, како би се избегле евентуалне компликације, председник Рајић је аутономно и на своју личну одговорност обављао све важније послове Среског одбора, све док није дошло до нове реорганизације. У складу са Уредбом о административној подели окупиране Србије на округе, посебном уредбом Министарства здравља и социјалног старања устројен је **Банатски окружни одбор Српског друштва Црвеног крста**, са седиштем у Петровграду. Ступањем на снагу ове статусне промене, ствари су се делимично побољшале, јер је рад Црвеног крста постао учинковитији. Решењем Комесара Главног одбора бр. 13.350 од 31. децембра 1942. године, именовани су нови Управни и Надзорни одбор[43]; председник Окружног одбора остао је Тима Рајић, а секретар је био Јован Поповић.

Изгубљени рат и окупација условили су и основне правце деловања Црвеног крста у новонасталим околностима. Они су углавном били усмерени на пружање помоћи породицама ратних заробљеника (материјално збрињавање, помоћ при слању пакета у ратно заробљеништво итд.); материјално потпомагање избеглица, дељење новчане помоћи, одеће и обуће по овлашћењу и за рачун Комесаријата за избеглице и пресељенике у Београду; организовање смештаја избегличке деце по приватним домаћинствима; организовање пасивне заштите од ваздушног напада угроженог српског градског становништва; организовање апотекарске службе; и обавештајна делатност[44].

Како би се ефикасно решили сви ови проблеми, било је неопходно изградити и ојачати организациону мрежу Црвеног крста на терену, односно на подручју Округа банатског. Сачувана општа преписка Банатског окружног одбора Српског друштва Црвеног крста за 1943. годину показује колико се далеко у том правцу отишло. Грађа се готово листом односи на слање пакета ратним заробљеницима, које је ишло преко Окружног одбора у Петровграду, а затим даље преко Главног одбора у Београду. Пакети и помоћ су стизали из свих делова Баната – од Ђале у Новокањишком срезу[45] на северу до Ватина[46] и Јасенова[47] у Белоцркванском срезу на југу. Сресни одбори су деловали у Новом Кнежевцу, Кикинди, Новом Бечеју, Јаши Томићу (Модошу), Ковачици, Алибунару, Вршцу, Белој Цркви, Панчеву и Ковину. Осим тога, у низу мањих места и сеоских насеља деловали су општински одбори, повереништва и школски подмлаци. Тако нпр. сачувани извори сведоче о раду на прикупљању помоћи и слању пакета у Ивошу[48], Идвору[49], Шурјану[50], Чарнојевићеву[51], Боки[52],

[41] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бб/1942. Осим ових, у састав Управног одбора улазили су, по свом положају, као редовни чланови, и председници свих сресних одбора у Банатском округу. У том тренутку, то су били председници сресних одбора у Великој Кикинди, Ковачици, Вршцу, Белој Цркви, Ковину и Панчеву.

[42] ИАЗ, Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Петровград 1944–1947, кут. 1, Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајем о раду, „Извештај о раду", 4.

[43] Исто.

[44] ИАЗ, Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Петровград 1944–1947, кут. 1, Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајем о раду, „Извештај о раду", 11.

[45] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 598/1943.

[46] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 187/1943.

[47] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 222/1943.

[48] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 27/1943.

[49] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 32/1943.

[50] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 40/1943.

[51] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 42/1943.

[52] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 50/1943.

Ботошу[53], Црној Бари[54], Бавништу[55], Ђали[56], Ченти[57], Кајтасову[58], Фаркаждину[59], Ватину[60], Милетићеву[61], Мокрину[62], Кларији[63], Потиском Светом Николи[64] и другим местима[65]. Према евиденцији из времена ослобођења, у јесен 1944, на подручју Округа банатског деловало је – поред Окружног – 10 среских и 89 месних одбора, 2 повереништва и 152 школска одбора подмлатка Црвеног крста при свим основним, средњим и стручним српским школама у Банату. Сваки од њих имао је Управни и Надзорни одбор, односно повереника, именованог од стране Комесара Главног одбора у Београду[66].

Сви ови одбори су током 1943. одржавали живу преписку са Окружним одбором Српског друштва Црвеног крста у Петровграду, шаљући помоћ, податке о послатим пакетима и њиховој садржини, требовања одговарајућих поштанских ознака СДЦК итд. Сачувано је и неколико драгоцених спискова са именима и презименима ратних заробљеника и њиховим адресама у Немачкој (по „сталазима“, тј. сабирним логорима)[67]. За време окупације, захваљујући Црвеном крсту, отпослато је укупно 516.540 пакета ратним заробљеницима[68].

Афера Рајић (1943)

Ипак, несумњиво најзначајнији догађај за Окружни одбор Српског друштва Црвеног крста у Петровграду/Бечкереку – који је обележио и читав период немачке окупације – био је почетак велике афере у чијем су се средишту нашли водећи људи Црвеног крста – председник Одбора Тимотеј Рајић и секретар Јован Поповић. Они су, заједно са чиновницом Црвеног крста у Петровграду Јиндром Птачековом, лишени слободе 27. маја 1943, на основу тужбе коју је нешто раније, крајем марта исте године, против њих подигло троје других сарадника Црвеног крста – Јелисавета Обремски, Страја Матић и Аница Шавоња. Обремска, која је била главни подносилац ове тужбе, тешко је теретила Рајића за злоупотребу службеног положаја, проневеру намирница, средстава за личну хигијену и др., као и за груб однос према угроженим лицима која су се обраћала Црвеном крсту за помоћ те недолично понашање према појединим запосленима[69]. Нарочито је нападнут Рајић, који је означен као *у целом граду познат као човек који прво гледа своје интересе. А тај свој егоизам он испољава свагде, у сваком раду, не обзирући се ни на кога ни на што*[70].

Рајић и Поповић су најпре пријављени Главном одбору Српског друштва Црвеног крста у Београду, који је предузео мере да ствар испита: Рајић и Поповић, као и троје тужитеља, дали су изјаве у Београду, пред директором Друштва Н. Маринковићем. Наложено је прегледање благајничких књига те су у Петровград послати изасланици Главног одбора, који су прегледали целокупну финансијску документацију[71]. Иако

[53] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 61/1943.

[54] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 65/1943, 68/1943.

[55] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 70/1943.

[56] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 76/1943, 598/1943.

[57] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 145/1943.

[58] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 176/1943.

[59] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 184/1943, 720/1943.

[60] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 187/1943.

[61] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 299/1943.

[62] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 404/1943.

[63] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 1128/1943. Кларијски одбор почео је са радом јула 1942.

[64] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 1167/1943.

[65] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 1696/1943 (Потврде пријема материјала).

[66] ИАЗ, Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Петровград 1944 – 1947, кут. 1, Записници са реорганизационе скупштине 1945. године са извештајем о раду, „Извештај о раду“, 8.

[67] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 50/1943 (предмет се односи на Боку). Спискови су садржали: 1. Име и презиме ратног заробљеника; 2. Назив и број логора; 3. Шта је послато; 4. Име и презиме пошиљаоца. (Такође види: ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 122/1943 (Списак адреса заробљеника које се шаљу у Банат)).

[68] Банатски окружни одбор у Петровграду је у ту сврху набављао амбалажу (кутије, пакпапир, папирне кесе, канап за везивање итд.), које је стављао на располагање породицама ратних заробљеника (ИАЗ, Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Петровград 1944–1947, кут. 1, Записници са реорганизационе скупштине 1945. године са извештајем о раду, „Извештај о раду“, 11)

[69] Чиме, како је то у уводу тужбе назначено, *горња господа бацају срамоту на овдашњи Црвени крст, а само име Црвеног крста искоришћују за своје потребе.* (За сажет приказ ове афере види: Ф. 144 Окружни одбор Црвени крст 1944–1947, кут. 1, „Општа преписка 1945–1946“, *Извештај о раду*; за темељну документацију која је настала током ове афере и истраге која се поводом ње водила види: Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, „Списи о раду Анкетне комисије Друштва у кривичној ствари против Рајић Тиме и др.“)

[70] Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, „Списи о раду Анкетне комисије Друштва у кривичној ствари против Рајић Тиме и др.“.

[71] Испитивање књиговодства и финансијског пословања Црвеног крста у Петровграду извршили су Стеван Бајић, шеф Рачунског одсека Главне централе и потпредседник Београдског окружног одбора те Душан Недељковић,

су финансије биле исправне, утврђено је да су књиге вођене неправилно, непрегледно и несавесно те је са те стране учињена замерка. Испитивањем тужитеља – Јелисавете Обремски, Страје Матића и Анице Шавањи – закључено је да је у ствари Обремска једини тужилац и да преостало двоје не могу потврдити њене наводе те да би читава ствар била одбачена на суду. Ипак, уважене су поједине њихове примедбе на рад Рајића и Поповића, који су користили просторије и погодности свог положаја у Црвеном крсту за складиштење и набављање робе за сопствене потребе (угаљ и дрва). То је за последицу имало то да су Рајић и Поповић нешто касније покушали – и поред тога што им је Главни одбор већим делом изгласао поверење у овом случају – да удаље Обремску из Црвеног крста и то у два наврата, уз помоћ полиције. Обремска се поново жалила Главном одбору (20. маја).

Врло брзо, у читаву ствар се умешала полиција, несумњиво привучена дешавањима у Црвеном крсту. Крајем маја, Рајић и Поповић су накратко лишени слободе, али су пуштени како би присуствовали седници Окружног одбора од 31. маја 1943. Њоме је председавао потпредседник, Коста Јанковић. Тек што је отворио седницу, обавестивши присутне да су Рајић и Поповић поново ухапшени, скуп је прекинут доласком двојице полицијских агената који су запленили благајничке књиге. Након што су се удаљили, Одбор је донео одлуку да се цела ствар темељно испита и сачини исцрпан извештај, независно од полицијске и истраге Главног одбора, као и да се установи тачна имовина којом располаже Црвени крст.

Уплитање полиције у послове Црвеног крста и покретање полицијске истраге против његових челних људи изискивали су и радикалне мере: већ на следећој седници од 5. јуна, забележено је присуство Комесара Српског друштва Црвеног крста, др Петра Зеца. Озбиљно се дискутовало о целој ствари, ком приликом су поновљене раније констатоване чињенице – да у Црвеном крсту није вођена довољна контрола, да су књиге вођене нестручњачки и сл. те да се са радом мора неодложно наставити, да се у Црвеном крсту мора увести ред и поверење чланства итд. Функционери Црвеног крста су посетили Окружног начелника Сепа Лапа и полицијског префекта Франца Рајта, од којих су добили уверавања да ће се спровести убрзана и енергична истрага, *али да Црвени крст као установа од тога неће трпети. Главни одбор је закључио да, с обзиром на прилике настале услед притварања председника Окружног одбора г. Тиме Рајића и секретара г. Поповић Јована, а у циљу да се омогући даљи хумани рад Црвеног крста у Бечкереку и Банату (...) дужност председника Окружног одбора Црвеног крста у Банату до даљег решења врши Драгољуб Раданов-Радичев, члан Управног одбора у Бечкереку*. Раданов Радичев је прихватио поверену му дужност, изјављујући да ће у тешким часовима које проживљава Црвени крст у Банату уложити све силе да се поверење у ову хуману установу поврати и да се ствари у Црвеном крсту поставе на своје место, како то интереси Друштва захтевају.

Неколико недеља касније, Предстојништво градске полиције у Бечкереку послало је допис (23. јун 1943) Окружном одбору Српског Црвеног крста, којим је обавестило ово тело о резултатима полицијске истраге; њоме је установљено да су Рајић и Поповић за последњих 12 месеци *из Црвеног крста и од власништва Црвеног крста бесправно однели веће количине брашна, шунке, кобасица, сувог меса, зејтина, пасуља, грашка, таране, сира и лука, дрва за огрев, угља и сланине*. Исто тако је утврђено да су ови материјалне књиге водили потпуно неправилно и непрегледно, тако да се из њих не може установити право стање ствари. Према новодобијеним подацима, из магацина Црвеног крста нестало је и око 80.000 комада цигарета намењених сиромашним ратним заробљеницима, за чији нестанак су одговорни Рајић и Поповић (...) *Како су Рајић и Поповић овим својим радом дошли под удар прописа Кривичног законика, препоручује се да на њихово место дођу нови и некомпромитовани људи, како би Црвени крст могао и даље вршити поверени му задатак*, стајало је у допису Предстојништва градске полиције[72]. Отприлике недељу дана касније, Окружна (Крајс-) командантура је 1. јула 1943. осудила Рајића на новчану казну у износу од 4000 рајхсмарака (или 40 дана затвора), затворску казну у трајању од 6

шеф Економско-финансијске секције Главног одбора Српског друштва Црвеног крста. Они су 20. маја, по обављеном прегледу административно-материјалног пословања и увиђају по оптужби, поднели извештај Комесару Српског друштва Црвеног крста Петру Зецу, који *није добио суд да је оптужба истинита, али су извесни поступци и рад дали повода сумњи у исправност Рајића и Поповића.* Зец је одустао од доношења решења по тужби, али је са овим случајем упознао банатски Управни и Надзорни одбор и позвао их да донесу *целисходне одлуке у циљу правилног и успешног рада и одстране сваки поступак који би пружао могућност какве злоупотребе или повод за сумњу у исправност рада.*

[72] Ф. 130 СДЦК ОБ 1941 – 1944, „Списи о раду Анкетне комисије Друштва у кривичној ствари против Рајић Тиме и др.“, *Рајић Тима и Поповић Јован – злоупотребе у Окружном одбору Црвеног крста.*

недеља (у коју је било урачунато време проведено у притвору) и 12 месеци принудног рада. Рајић је осуђен због злоупотребе службеног положаја и подстицања црне берзе[73] те присвајања и неовлашћеног дељења намирница Црвеног крста својим рођацима и сарадницима. Поповић је осуђен на затворску казну од 4 недеље и 8 месеци принудног рада, које је издржао до 28. марта 1944 (док се налазио на одслужењу казне, 30. октобра 1943. разрешен је дужности секретара). Државно тужилаштво је дало налог судском вештаку и професору Трговачке академије у Петровграду Жарку Божјаку да изврши преглед књига вођених у Српском Црвеном крсту и да испита целокупно финансијско и рачунско пословање. Управо ће Божјак неколико година касније изнети и биланс и расплет читаве ове афере, која је ускоро добила неочекиван обрт.

Наиме, јуна 1943, истрага коју је водио Окружни одбор Црвеног крста у Петровграду довела је до полицијског претреса стана домарке Кете Маркс и њене сестре Аранке Шмирлер, ком приликом су пронађене огромне количине цигарета, намирница, одеће и санитетског материјала, које су одмах заплењене. Већ у јулу је полицијска истрага утврдила да је Кете Маркс, заједно са својим љубавником, Михаљем Сабоом (који је у Црвеном крсту радио као шофер), током последњих 12 месеци украла из магацина Црвеног крста велике количине цигарета намењених за слање сиромашним заробљеницима. Осим цигарета, утврђено је да су Маркс и Сабо противправно присвојили из просторија Окружног одбора и велику количину сапуна, свећа, канапа, вате, шунке, посуђа, сланине, пасуља, цакова, разних крпа, кошуља, пешкира, војних торби, чарапа, шајкача, ручних носила, хартије за паковање, значака, пљуваоница, каишева, завоја, четки, завеса и још пуно ситних ствари, као и један динамо мотор. Нанета штета процењена је на око 120.000 динара. Михаљ Сабо је направио калаузе, како би могли, по потреби, узимати робу из ормана и магацина који су били под кључем. Приликом саслушања, признали су кривицу у целости и обоје су одмах отпуштени из службе. Против Кете Маркс је покренут кривични поступак и она је избачена из домарског стана при Дому Црвеног крста.

Према записницима Управног одбора, сачињеним на седницама од 21. јула и 9. августа, Црвени крст у Петровграду је унајмио правну помоћ – адвоката Луку Мијајева, како би бранио интересе Друштва пред судом и изнео правно мишљење о случају Тиме Рајића и Јована Поповића; Мијајев је био мишљења да на основу њихових изјава нема довољно материјала за подношење предлога о придружењу кривичном поступку и о стављању приватноправног одштетног захтева. На крају су предмети против Рајића и Поповића и против Кете Маркс, Шмирлерове и Сабоа спојени. Читава ствар се, међутим, отезала до, па и после ослобођења. Коначан расплет је уследио у пролеће 1947. када је Жарко Божјак, који је вештачио књиговодство Окружног одбора Црвеног крста, дао следећу изјаву: *Када је покренут кривични поступак против Тиме Рајића и у времену када је он био лишен слободе, Државно тужиоштво ме позвало да извршим преглед књига вођених у Српском Црвеном крсту, да испитам целокупно финансијско и рачунско пословање. Мени је тада рад био јако отежан, јер пословање са рачунске стране гледишта није било у реду. Вођено је више књига благајне. Послови у времену од 30. априла до 27. маја нису били разведени, а и сама организација благајничке службе није била правилно спроведена. Евиденције нису вођене. Благајном је управљало више лица. Није било могуће установити износе примљене за пакете; било је лица која су плаћала пошиљке, а било их је и који су били ослобођени. Набавка цигарета за заробљенике није спровађана кроз књиге, цигарете су се водиле као готов новац, а такав је случај био и са другим вредностима, добротворним маркама за заробљенике. У Друштву није било рачунских стручњака, а сам б. претседник, како сам тада установио из благајне о путним трошковима, путовао је много да спроведе месне организације. Тачну слику о стању имовине нисам могао створити, а нити је то успео Анкетни одбор о чијим сам седницама и ја био присутан. Остао је нерасветљен један мањак у пословању.* ***У Државном тужиоштву сам тада добио утисак да се ту настојало како би се Српски Црвени крст компромитовао и вероватно прешао под управу фолксдојчера, па сам ствар извлачио и одуговлачио. На основу свега што сам тада у пословању Тиме Рајића нашао мишљења сам, да Тима Рајић није желео да оштети Српски Црвени крст, а имам и тај утисак да га није оштетио. Он је био окружен нестручњацима, док је он лично обилазио месне организације. Мањак који се јавља у благајни је последица неправилне организације благајничке службе и пљачке коју је вршила домарка са својим***

[73] Поред Рајића, на новчане и затворске казне осуђено је и десетак трговаца намирницама, огревом и мешовитом робом којима је Рајић исплаћивао знатно више цене за робу од дозвољених.

љубавником... (подв. Ф. К.)[74]. На крају ће читав мањак који је остао иза ове колосалне афере бити приписан *административној неуредности*[75] и Рајић ће бити ослобођен сваке одговорности[76].

Од „афере Рајић" до ослобођења (1943–1944)

Паралелно са трајањем „афере Рајић", Банатски окружни одбор је у току 1943. године спроводио још одраније започете сабирне акције, односно прикупљање помоћи. Оваквих је акција за време окупације одржано укупно 5, а биле су намењене: ратној сиротињи у зимским условима, избеглицама, ратним заробљеницима, српској деци и „ратом пострадалим лицима" (ова последња је започета за време, а довршена након окупације)[77]. У овим акцијама је, према сачуваном извештају, српски народ у Банату испољио висок степен солидарности и националне свести: *делило се на све стране и шаком и капом (...) главно гесло Срба из свих друштвених и привредних области Баната био је: помоћи угрожене сународнике на штету економских прописа окупатора, па и под ризиком личне одговорности. Банат је у свим колективним акцијама предњачио и служио примером, а за избеглице представљао је уточиште изједначено са библијски обећаном земљом*[78]. Значајно је напоменути да је током окупације на подручју Баната било настањено око 11.000 избеглица, а по приватним домаћинствима било је смешено око 1000 незбринуте избегличке сирочади (захваљујући Црвеном крсту)[79]. Само у Дечјем дому у Петровграду било је смештено око 60 деце на потпуној опскрби[80].

Међутим, у остваривању својих циљева Црвени крст се није ослањао само на добровољне прилоге и патриотску великодушност Банаћана, већ је добијао и одговарајуће субвенције од Главног одбора (за давање бескаматних зајмова појединим одборима ради активирања њиховог рада и у сврху слања пакета ратним заробљеницима) и Комесаријата за избеглице и пресељенике (у сврху слања пакета и и у сврху материјалног помагања ратних избеглица настањених у Банату). Такође, у јесен 1943. Банатски окружни одбор добио је помоћ од Међународног Црвеног крста у виду намирница и хигијенског прибора[81]. Осим тога, са исте адресе, а посредством Главног одбора, стигла је и помоћ у виду лекова, захваљујући којима је при Окружном одбору устројена апотекарска служба. Ангажовано је стручно лице које је радило на издавању лекова, а непосредно пред

[74] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, „Списи о раду Анкетне комисије Друштва у кривичној ствари против Рајић Тиме и др.".

[75] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, „Списи о раду Анкетне комисије Друштва у кривичној ствари против Рајић Тиме и др.", *Записник састављен на седници Ужег одбора за испитивање кривичне ствари Рајић Тиме и др., одржатој дана 9. априла 1947 године у 15 часова у Дому Окружног одбора Црвеног крста у Зрењанину.*

[76] Расплет афере је означио и Рајићев разлаз са Црвеним крстом – почев од августа 1947, он ће се посветити устројавању нове градске установе – Зрењанинског архивског подручја, претече данашњег Историјског архива Зрењанин. У својству његовог првог руководиоца, учинио је значајне кораке у организовању архивске службе у Зрењанину. (О томе види: Филип Крчмар, *Споменица Историјског архива Зрењанин 1947–2017,* Зрењанин 2017; Исти, „Тимотеј Тима Рајић (1885–1961). Поводом 130 година од рођења", *Архивски анали* 8, Нови Сад 2015, 38–44).

[77] У току ових акција прикупљено је преко 5,5 милиона динара добровољних прилога. (ИАЗ, Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Петровград 1944–1947, кут. 1, Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајем о раду, „Извештај о раду", 10, 13, 14).

[78] ИАЗ, Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Петровград 1944–1947, кут. 1, Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајем о раду, „Извештај о раду", 10.

[79] ИАЗ, Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Петровград 1944–1947, кут. 1, Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајем о раду, „Извештај о раду", 14.

[80] ИАЗ, Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Петровград 1944–1947, кут. 1, Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајем о раду, „Извештај о раду", 15.

[81] Укупно је примљено: 36 буради маслина, 130 сандука сувог грожђа, 83 сандука смокава, 8 врећа лешника, 50 сандука кондензованог млека и 46 врећа сапуна. Део ове робе је оштећен приликом транспорта у магацин Окружног одбора. Ова пошиљка била је намењена избегличкој деци (укупно 700 малишана) који су били смештени код српских породица у Банату (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бб/1943). Главни одбор Српског Друштва Црвеног крста је издао *Опште упутство за поделу намирница* (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бб/1943), у складу са којим је ова помоћ и раздељена децембра месеца, уз сагласност представника Окружног и свих среских одбора, равномерно по срезовима (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бб/1943 (Записник вођен на седници специјалног одбора за доношење предлога о подели намирница примљених преко Главног одбора из Турске од Мешовите комисије за помоћ Међународног Црвеног крста, одржаној дана 5. децембра 1943. године у 9 часова пре подне у Дому Окружног одбора Црвеног крста у Бечкереку)). (Такође види: ИАЗ, Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Петровград 1944–1947, кут. 1, Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајем о раду, „Извештај о раду", 17).

ослобођење донет је Правилник о руковању и начину поделе лекова[82].

Из последње године окупационог периода остало је сачувано осамдесетак аката, међу којима предњаче извештаји месних одбора (Долово, Иланца, Ватин Чарнојевићево, Панчево, Уљма, Добрица, Конак, Андрејевац, Дупљаја итд.), уз тек ретке опширније документе који говоре о раду самог Црвеног крста у Бечкереку/Петровграду. Било је, међутим, очигледно да је рат узео данак, да су трошкови живота порасли, а несташице постале уобичајена појава[83]. У једном допису Окружног одбора, који се односи на изостанак помоћи сиромашним породицама ратних заробљеника, каже се: *Сем тога нису се услови за живот данас према упоређењу са 1941. годином променули на боље с обзиром на цене. Ако упоредимо цене за живот најнеопходнијих артикала из 1941. године до данас, онда се види, да је живот ванредно поскупио...*[84]

Нова 1944. година почела је дељењем божићних поклона сиромашној деци у просторијама Дома Црвеног крста[85], а протекла је углавном у напорима да се у горепоменутим тешким условима прикупи помоћ и збрину сиромашне породице ратних заробљеника[86]. Како се ослобођење Баната од окупаторских власти ближило, а борбе све више заоштравале, Окружни одбор је обезбедио и помоћ за лица пострадала приликом савезничког бомбардовања, односно ваздушних напада; у питању је била општина Алибунар у јужном Банату, поред које су штету још претрпела села Иланца и Самош[87]. Црвени крст у Петровграду је превентивно извршио попис сеоских домаћинстава која су изразила спремност да, за случај евентуалног бомбардовања банатских градова, прихвате српско градско становништво, али развој догађаја то није захтевао; на списку се нашло око 9000 домаћинстава у која се могло сместити око 20.000 лица[88].

Црвени крст у Народноослободилачкој борби

Посебан сегмент историје петровградског Црвеног крста у периоду Другог светског рата представља његова повезаност са Народноослободилачким покретом (НОП), која се јавља још у првим данима окупације. Овај делић историје је, међутим, више расветљен тек након ослобођења, када се о њему могло слободно говорити. Овој теми је посвећено читаво једно поглавље сумарног извештаја о раду током окупације, који је поднет у пролеће 1945. скупштини Црвеног крста. У њему се, између осталог, каже:

Било је много послова за време окупације, који се нису могли обављати јавно, јер је окупатор живо мотрио на ову једину установу, где је српски народ могао још донекле да развије неку ограничену делатност на социјалном пољу и то захваљујући Женевској конвенцији. Али је зато окупатор будним оком пазио, да и у раду овог Друштва нађе било какве замерке, како би га могао још више стећи (стегнути – прим. Ф. К.) или његов рад сасвим обуставити и забранити. Стога је била и нарочито велика одговорност оних представника друштвених, који су у овом раду учествовали, да својом делатношћу не компромитирају цело Друштво, што би било од врло штетних последица по Друштво и по српски народ у овим крајевима, а нарочито штетно по наше заробљенике у Немачкој и Италији. Стога је онај мали и ограничени број сарадника Друштвене управе, који су у овом раду учествовали био спреман, да као појединци целу одговорност у случају открића од стране окупатора узму на себе лично, како никако Црвени крст као целина не би дошао у питање. Било је много таквих послова, где је требало помоћи оне, који су од окупатора страдали, било помоћи њихове чланове породица. Било је протуакција, које

[82] ИАЗ, Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Петровград 1944–1947, кут. 1, Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајем о раду, „Извештај о раду", 20.

[83] Примера ради, београдска фабрика *Таласпапир,* која је снабдевала Окружни одбор кутијама и пакпапиром за заробљеничке пакете и пошиљке обуставила је израду због несташице материјала (ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 88/1944). Иста фирма се у сачуваној архивској грађи јавља као потраживач дуга у износу од преко пола милиона динара за робу испоручену Окружном одбору Српског друштва Црвеног крста у Петровграду, која је остала неисплаћена. Како је у то време избила афера Рајић, а све пословне књиге и документација заплењени, Одбор није био у стању да изврши обрачун са овом фирмом. Стога је направљен договор по ком је Главни одбор у Београду намирио ово дуговање, с тим да му Банатски одбор надокнади овај износ када се за то стекну технички услови (ИАЗ, Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Петровград 1944–1947, кут. 1, Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајем о раду, „Извештај о раду", 16).

[84] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 48/1944.

[85] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 31/1944.

[86] ИАЗ, Ф. 130 СДЦК ОБ 1941–1944, бр. 147/1944.

[87] ИАЗ, Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Петровград 1944–1947, кут. 1, Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајем о раду, „Извештај о раду", 20.

[88] Исто.

је требало учинити, да би се омеле акције окупатора, које су ишле директно на штету српског народа у овим крајевима. Било је момената, када је требало саботирати рад окупатора, а да овај гест ипак не буде запажен као саботажа. (...) Такав је случај био, када је Префектура полиције за Банат забранила нашем Црвеном крсту, да може слати пакете ратним заробљеницима из других крајева Југославије, него само онима из Баната. Требало је наћи начина, да се изигра ова забрана и она је нађена и спроведена. Исто тако, када је окупатор хтео да приграби и употреби за Немце и Немачке здравствене установе лекове, које је Црвени крст добио од међународног Црвеног крста и који су били намењени српском становништву, морао је наш Црвени крст да подузме акцију да се ово осујети и успео је. Када је требало спречити да се изнесе библиотека Црвеног крста по жељи окупационих власти – осујећено је. Када је требало лековито биље, скупљено од српске деце у Банату, спасти од немачких извозничких фирми од извоза за Немачку и сачувати га за потребу српског становништва, Црвени крст се ангажовао и учинио своје и сачувао ово биље за потребе српског становништва. Када је требало пружити српским колонистима и избеглицама у Банату прво материјална средства за куповину животних намирница, па онда израдити им дозволу за издавање карата за животне намирнице, што окупатор није хтео да учини, Црвени крст је савладајући велике тешкоће опет учинио своје. Када је затражена друштвена дворана за присилно рекрутовање Срба у тако зване добровољачке одреде, Црвени крст је био свестан, да он неможе и несме оваквкој акцији послужити и упорно се бранећи на своје Статуте, одбио је уступање дворане. Исто тако и у другим случајевима, када год је наређено, да се Црвени крст ангажује политички у пропагандној акцији окупатора, увек се нашло начина, да се то избегне...[89]

Послератне власти су често апострофирале чињеницу да је Дом Црвеног крста врло брзо по успостављању окупационе управе представљао значајну базу за пружање отпора окупаторском режиму. Главни организатори акција у овом градском рејону били су Воја Бошњак и његова сестра Стана Мошорински, чији је муж Веселин радио као шофер у Црвеном крсту. Љубинка Матијашевић–Цветков, запослена као спремачица у Црвеном крсту, повезала се са брачним паром Мошорински, са којима је радила на прикупљању података о кретању полиције и организовању помоћи породицама чији су чланови били у заробљеништву или у затвору. Користећи упућеност Црвеног крста на Болницу, истакнути припадници Народноослободилачког покрета у граду – Олга Убавић, Ратко Пурешевић, Михаило Предић и др Лаза Мијатов, као и Иван Вијоглавин, Жарко Турински Арса и Владимир Коча Коларов[90] – кретали су се између ове две релације настојећи да организују и пруже отпор окупатору. У знак сећања на ове догађаје, 1981. године је на фасаду Дома Црвеног крста постављено и одговарајуће спомен-обележје.

Знамените личности (1941–1944)

Драгољуб Раданов Радичев. Драгољуб Раданов Радичев родио се 9. јануара 1901. године у Великом Бечкереку, у сиромашној занатлијској породици. Рано оставши сироче, одрастао је код рођака и није се школовао, већ је радио најпре као шегрт, а касније као трговачки помоћник у великобечкеречким фирмама Прандел и Толвет. По завршетку Првог светског рата, провео је у Француској годину дана (1919–1920), усавршавајући се у трговачком занату. Из иностранства се вратио на одслужење војног рока, које је провео у Бањалуци (1921–1923). Уз материјалну помоћ ујака започео је самосталну трговачку радњу, коју је водио до 1928. Након тога је продао фирму и запослио се као пословођа код Српског трговачког деоничарског друштва. Године 1939. постао је његов директор и водио је ово предузеће све до 1946, када је постављен *за директора Градског магазина.*

У периоду од 1923. до 1941. био је стално настањен у Великом Бечкереку/Петровграду. Радио је као секретар петровградске Трговачке омладине и Трговачке школе, а касније је био и њен председник и управник. Одликован је Орденом Светог Саве V степена. Био је већник, а касније и потпредседник Трговачке индустријске коморе за Банат, и у том својству је учествовао у оснивању Средње техничке школе и приватне Трговачке академије у Зрењанину. Са овог положаја смењен је од стране окупатора као неповерљива личност. По избијању Априлског рата учествовао је у њему као резервни наредник до капитулације и заробљен је на Романији. Успео је да се спасе бекством и врати кући. Октобра 1941. био је ухапшен од стране окупатора и кратко држан као талац, али је пуштен на слободу. За време окупације налазио се под сталном присмотром и будним надзором власти.

[89] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦК Петровград 1944 – 1947, кут. 1, „Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајем о раду – Записник од 4. марта 1945.

[90] Ђ. Момчиловић, *нав. дело,* 210–211.

Када је 1943. године избила афера Тиме Рајића у Окружном одбору Српског друштва Црвеног крста, Радичев је изабран за вршиоца дужности председника Одбора и на тој дужности је остао све до ослобођења и краја рата. У том својству је водио, према сопственом исказу, 110 месних и 145 школских одбора Црвеног крста у Банату. Заслужан је за откривање правих криваца одговорних за аферу Рајић и доказао невиност оптужених, чиме је омогућио рад Црвеног крста (додуше, под извесним ограничењима). Положај председника Окружног одбора користио је за саботирање окупаторских акција; слао је лажне извештаје о броју послатих пакета, чиме је помагао ратне заробљенике обилним пакетима; организовао је зимску помоћ и пружао помоћ у храни и обући за 500 породица у Зрењанину; организовао је ђачку кухињу где је дељено дневно по 360 оброка у четири трпезарије у разним деловима града; организовао је куповину обуће на црној берзи у Београду, коју је делио сиротој школској деци. Такође је уредио сталну новчану помоћ Дечјем дому, где су била смештена сирочад и деца избеглица без родитељског старања и омогућио несметан рад ове установе. Осујетио је планирано изгнанство 9000 избеглица из Баната у зиму 1943. године. Наравно, његово деловање у Црвеном крсту за време окупације било је диктирано тешким условима рата.

Наставио је да руководи Црвеним крстом и непосредно након ослобођења – до 1945. године. Извршио је добровољну мобилизацију свих болничарки самарићанки и распоређивао их на рад у провизорним руским и домаћим болницама. По наређењу Санитетског одсека Војне области, крајем 1944. организовао је комплетну амбуланту са 24 кревета и комплет-ним хируршким уређајем за Артиљеријску школу и Партизанску болницу која се касније претворила у Војну болницу бр. 2. На основу овлашћења Војне области за Банат којим је организован Болнички центар у Зрењанину са 5000 кревета, одређен је за заменика Управника Војне болнице Команде подручја. Фебруара 1945. одређен је за руководиоца Штаба Болничког центра број 5 као шеф за евакуацију рањеника. Тридесетог марта исте године, приликом ликвидације Окружног одбора Српског друштва Црвеног крста, односно његове реорганизације, предао је дужност предратном председнику Црвеног крста, др Димитрију Кристићу. Сам је, међутим, остао активан у раду ове организације, упоредо се посветивши и политичкој каријери – учествовао је у изградњи послератне народне власти. Био је изабран за члана Народноослободилачког одбора за Северни Банат, потпредседника Извршног одбора НОО за Северни Банат, као и за посланика АП Војводине. Основао је и био директор градског магацина ГРА-МАГ, који је, после национализације у трговини и ликвидације акционарских друштава, преузео практично читаву трговачку делатност и снабдевање у Зрењанину. Овде је остао до 1956. године, када се преселио у Београд, где је као пензионер радио у новооснованој Југобанци. Умро је 1974. године и сахрањен је на Граднуличком гробљу у Зрењанину[91].

Драгољуб Раданов Радичев

Војислав Борјановић. Војислав Борјановић се родио 1889. у Београду. У Грацу је стекао докторат из области хемије, након чега је радио као професор хемије у Кикинди и Београду. Године 1927. постао је управник бање Русанде у Меленцима крај Великог Бечкерека, коју је током наредне деценије веома унапредио, допринивши успут пошумљавању и електрификацији села. У раду Црвеног крста се ангажовао за време окупације, након што је отпуштен из службе и кратко време био лишен слободе као талац. У Петровграду је дочекао ослобођење. Радио је као професор и директор неколико стручних школа. Био је оснивач и председник Хемијског друштва у Зрењанину. Умро је 1965. године и сахрањен је у Меленцима[92].

[91] Раданов Радичев је шездесетих година саставио аутобиографију чији се рукопис чува у Црвеном крсту Зрењанин (прим. Ф. К.).

[92] Драгољуб Чолић, *Познати Зрењанинци* (рукопис, Историјски архив Зрењанин).

Филип Крчмар

ОСЛОБОЂЕЊЕ И ПРВЕ ПОРАТНЕ ГОДИНЕ (1944–1947)

Недеља Црвеног Крста

Од 31 децембра 1946 до 6 јануара 1947 године.

Недеља Црвеног Крста је Недеља љубави и милосрђа. То је Недеља мира и љубави међу народима, трудбеника на подизању здравља народног, свих оних који знају шта је бол и мука људска. Ко приступа Црвеном Крсту, приступа извору који крепи морално и који јача веру у бољу будућност.

Да није љубави и милосрђа, у мржњи би нестало и последње клице живота. Отуда је лако разумљива она потајна али жарка жеља сваког људског створа за вечитим миром, за свељубављу, за свебратством. Од свог постанка човек снева о оном времену, у коме ће сви људи живети као браћа, без свађе и заваде, без отимања и пљачке, без борбе и ратова.

Сан је далеко још од остварења!

Ужаси и страхоте јучерањег рата света, као да жале да угуше свако милосрђе и убију сваку наду.

Само слабићи брзо клону и изгубе веру, јунаци иду својим путем. Човек, прави човек, мора имати снаге да смело погледа у очи животној збиљи, да је схвати онакву каква је, и да онда учини оно што му налаже дужност — дужност према себи, своме породу, своме народу, друштву и човечанству.

Најизразитије чедо доброте, мира, љубави и милосрђа је само Установа Црвеног Крста и његова организација. Одиста нема ни једне међународне хумане установе која би у толикој мери била плод онога што је најбоље у човеку, као што је то Црвени Крст. Он је утеха, он је залога лепше будућности.

Пођимо само за тренутак у историју и погледајмо како су изгледала бојна поља када се на њима нису још виле заставе Црвеног Крста на белом пољу. — Тада се још сматрало, да је сваки војник непријатељ па био здрав, рањен или болестан; био способан или неспособан за борбу. И када је тешко рањен лежао на бојишту, противник је сматрао да га треба опљачкати, мрцварити, довршити убиство или га оставити без помоћи и неге и нека птице грабљивице и животиње месождери имају користи, када његов народ више нема од њега. Десетине хиљада мртвих и рањених лежало је много пута после само једнодневне борбе на бојним пољима. Преко рањених су газили коњи и топови, хиљаде најбољих синова умиру на фронту, запуштени и остављени од свију. Епидемије и болештине се шире на све стране и носе нове жртве, веће, много веће него што су жртве учињене убојним оружјем. Бојиште је претстављало слику нечувених страхота и пакао, који је и најбујнија машта једва могла да наслика.

Ни племенита Косовска девојка на Пољи Косову, ни највећи човекољубац оснивач Црвеног Крста Анри Динан на Солферинском бојном пољу, нису могли ни поред најбоље воље и уложеног највећег труда и рада побољшати судбину 40.000 рањеника и болесника. Није било завојног материјала, лекова, превозних средстава, болница, лекара ни санитетског особља.

Тај призор и немоћ изазвао је код Анри Динана дубоко сажаљење и бол. Од тог дана Динана није више никако напуштала мисао да прикаже целом свету страхоте призора са Солферина и потстакне све људе од племенитости и срца, да мислећи на ратне ужасе, побрину се још за време мира за организовање нарочитих друштава која би спремила болничаре и санитетски материјал за службу у рату.

1862 године издаје Динан књигу под насловом „УСПОМЕНЕ НА СОЛФЕРИНО“. То је место у Италији где се 1859 године одиграла крвава битка између Француза и Талијана с једне стране и Аустријанаца с друге. У књизи писац описује дирљиво, али потпуно истинито, све оне патње људи, нарочито запуштених рањеника које је видео на фронту. Књига је била вапај прегажене човечности и изазвала је силан утисак код целог културног света и продрмала је савести државника. То је повод да се већ после две године, 1864 оснује у Женеви „Међународни комитет Црвеног Крста“ који је израдио и познату Женевску конвенцију. По тој конвенцији, коју су убрзо потписале скоро све Европске државе, рањен војник није више непријатељ, заробљен непријатељ, ако је болестан или рањен мора да се негује и лечи, а за време борби санитетско особље сматра се неутралним. Данас ту конвенцију признају скоро све државе света.

ТО ЈЕ БИО ПОЧЕТАК ЦРВЕНОГ КРСТА.

Од овог дана постоји чувено милосрђе на бојном пољу. Од овог датума не претстављају више бојишта симбол беде, страхота и ужаса, већ рањеници долазе благовремено до стручне, брже, добре и племените неге и старања обезбеђени од сваког мрцварења и непотребног бола.

Црвени Крст на белом пољу је знак овог милосрђа на бојном пољу. Где се оваква застава виђе, то место се сматра као светиња и храм, у коме се негују и лече борци који су рањени и пролили крв за славу и добро своје Отаџбине, у коме царује благост, љубав и пожртвовање, и где се само оно ради, што ће припомоћи да рањеви и болесни што пре оздраве. Рат се више не може ни замислити без заставе Црвеног Крста и Црвеног полумесеца.

Обавештење о одржавању Недеље Црвеног крста у Зрењанину (1947)

ОСЛОБОЂЕЊЕ И ПРВЕ ПОРАТНЕ ГОДИНЕ (1944–1947)

Ослобођење, организација власти и политичко-административне промене (1944–1947)

-

И поред тога што је територија Баната ослобођена највећим делом у јесен 1944, рат је потрајао све до пролећа 1945. године, а стање несигурности је остало присутно и након његовог формалног окончања. *Ослобођење је затекло Војводину у хаосу, који је окупатор оставио за собом: специфични карактер тог хаоса у Војводини је био и тај што је Војводина током окупације била подељена на три „државе", са три разне валуте, три разна административна система, са дезорганизованом и упропашћеном привредом, са јако затрованим националним односима, компликованим присуством великог броја Немаца и са непосредном близином фронта који је све до пролећа 1945. године једним делом био и на војвођанској територији*[1]. Последице претходне четири ратне године биле су страховите: људске жртве, на десетине и стотине хиљада рањених, расељених и без крова над главом, уништене привреда и инфраструктура. Избеглице – деца и одрасли, ратна сиротиња и свеопшта беда и оскудица налагали су што хитнију реорганизацију Црвеног крста и његово активно деловање у новонасталој ситуацији.

Препознајући значај ове хуманитарне организације, Национални комитет ослобођења Југославије је још 13. маја у Дрвару прогласио обнову рада југословенског Црвеног крста (касније ће овај датум бити свечано обележаван у јубиларним годинама). Већ у јесен 1944. организован је Главни одбор Друштва Црвеног крста Федеративне Југославије. У свим југословенским републикама су оформљени главни одбори, а на подручју Војводине, која се налазила под војном управом, такође је обновљен рад Црвеног крста: оснивачка скупштина Покрајинског одбора Црвеног крста Војводине одржана је јануара 1945. у Новом Саду[2]. Донета су *Привремена правила Друштва Црвеног крста Федеративне Југославије* која ће послужити као смернице и упутства за свеобухватну реорганизацију рада Црвеног крста у мирнодопској Југославији, преустројеној на новом друштвенополитичком уређењу, али и као основа за *Закон о Црвеном крсту* који ће бити донет у лето 1946. године[3].

Према овим правилима, Друштво Црвеног крста Демократске Федеративне Југославије чинили су: Друштво Црвеног крста Србије, Друштво Црвеног крста Хрватске, Друштво Црвеног крста Словеније, Друштво Црвеног крста Македоније, Друштво Црвеног крста Црне Горе и Боке и Друштво Црвеног крста Босне и Херцеговине. Оно је свој рад заснивало на: одредбама Женевске конвенције за побољшање судбине рањеника и болесника у војскама у рату од 27. јула 1929. године; на одредбама Конвенције о поступању са ратним заробљеницима од 28. јула 1929; на одредбама Конвенције о међународној унији за помоћ од 12. јула 1927. године; те на закључку Лиге Друштва Црвеног крста од 20. марта 1922. године о оснивању Подмлатка Црвеног крста.

Када је реч о Црвеном крсту у Бечкереку – Петровграду, он је морао да сачека још неко време док његов рад није реорганизован на новим основама ослобођене Југославије, али је ипак имао запажену и веома значајну улогу у данима ослобођења и првим поратним месецима, па и годинама.

Сам град Петровград је ослобођен 2. октобра 1944, здруженим снагама Црвене армије и Народноослободилачког покрета. Окупатор је у повлачењу однео из својих болница и здравствених установа сав намештај, постељину, санитетски материјал, прибор и лекове. Отуда је било неопходно обезбедити основне услове за збрињавање рањениих Црвеноармејаца и војника НОП-а, али и избеглица и лица која су остала без крова над главом. Петровградски Црвени крст је прикупио 420 ћебади, 200 пари болесничког веша, 1 балу завојног материјала, 160 пешкира и 300 креветских мадраца; сав овај материјал је

[1] Vladimir Milojević, *Od Narodnooslobodilačkog odbora do Skupštine opštine Zrenjanin. Hronološki pregled organizacije i rada u vremenu od oktobra 1944. do oktobra 1969. godine,* Zrenjanin 1969, 3 (рукопис).

[2] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 33, „План рада Општинске организације Црвеног крста Зрењанин за 1979. годину".

[3] Историјски архив Зрењанин (= ИАЗ), Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Петровград 1944–1947 (= Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947), кут. 1, „Правила Друштва ЦК ДФЈ".

предат начелнику покретне Армијске руске vojне болнице[4], у циљу формирања функционалне, ефикасније и веће војне болничке установе. Како ова болница није располагала довољним бројем помоћног санитетског особља, Окружни одбор је мобилисао 80 добровољних болничарки, обучених за неговање и лечење још пре рата, и послао их на рад у ову болницу. Осим тога, у новонасталим околностима, Црвени крст је снабдео и амбуланту Артиљеријске школе Народноослободилачке војске и Покрета ослобођења Југославије која је формирана у граду непосредно по доласку првих одреда НОВ-а и ПОЈ-а; она је снабдевена са 30 комплетних кревета, постељином и потребним инструментима, рендген апаратима, кварц лампом, гинеколошким столом, стоматолошким инструментима и другом опремом која је заплењена из фашистичких ординација, а које окупатор током повлачења није стигао да однесе[5].

Упоредо са овим дешавањима, текао је и процес организовања нових органа власти који ће касније имати великог утицаја на збивања у самом Црвеном крсту. Још 20. септембра, пре ослобођења, формиран је Народноослободилачки одбор Петровграда, који ће дан након ослобођења (3. октобар) преузети власт у граду. За његовог првог председника изабран је Ђорђе Маринковић, отац народног хероја Соње Маринковић. Потпредседник је био Светозар Ружић. Такође је изабрано и 7 повереника: за унутрашњу управу (др Божа Анкић), финансије (Бошко Богојевић), просвету (Сима Цуцић), пропаганду (Станко Врзић), санитет и социјално старање (др Светозар Ковачев), снабдевање и исхрану (Иван Ранок) и обавештајну службу (Мирко Даутовић)[6]. Одбор је саставио Проглас којим је становништво Петровграда обавештено о конституисању овог тела и његовом преузимању власти, а раднике, сељаке, државне и приватне чиновнике позвао да се ставе на располагање новим властима како би се нормализовао живот у граду[7].

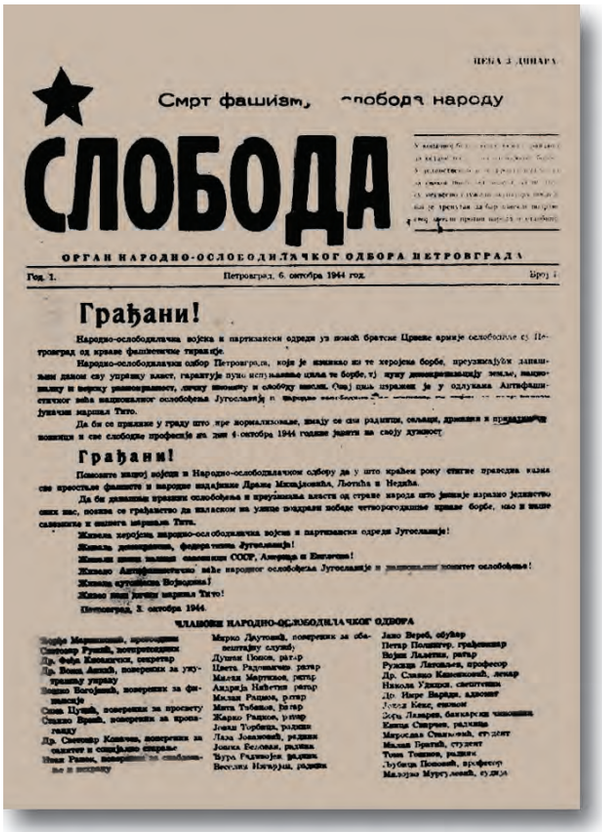
ЦЕНА 3 ДИНАРА

Смрт фашизму, слобода народу

СЛОБОДА

ОРГАН НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ОДБОРА ПЕТРОВГРАДА

Год. I. Петровград, 6. октобра 1944 год. Број 1

Грађани!

Грађани!

ЧЛАНОВИ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ОДБОРА

Мирко Даутовић, поверник за обавештајну службу
Душан Попов, радник
Цвета Радованчев, радник
Милан Мартинов, радник
Андрија Нићетин, радник
Милан Рацков, радник
Јована Торбица, радник
Лаза Јовановић, радник
Јована Беловаи, радник
Ђура Радивојев, радник
Веселин Изгарјан, радник
Јано Вереб, обућар
Петар Полингер, грађевинар
Војин Лалетин, радник
Ружица Латовљев, професор
Др. Славко Каменковић, лекар
Никола Удицки, свештеник
Др. Имре Варади, адвокат
Евица Кекс, економ
Зора Лазарев, банкарски чиновник
Катица Свирчев, радница
Мирослав Станковић, студент
Миша Братић, студент
Тома Тошков, радник
Љубица Поповић, вуфетер
Милојко Мургуловић, судија

Проглас о ослобођењу Петровграда
и успостављању народне власти (3. октобар 1944)

Средином месеца (16. октобар), уведена је Војна управа за Банат на челу са генерал-мајором Иваном Рукавином, која ће трајати до 15. фебруара наредне, 1945. године. Овај период је омогућио да се народноослободилачки одбори на подручју Војводине организационо употпуне, кадровски ојачају и постану подесни за обављање свих јавно-управних и политичких задатака који су им припали[8]. Недељу дана

[4] У борбама за ослобођење града и околних насељених места пало је 220 војника Црвене армије, који су најпре сахрањени у заједничкој гробници на Главном градском тргу, одакле ће касније бити пресељени на ново гробно место у зрењанинском насељу Багљаш, где ће 1947. бити подигнута спомен-костурница (прим. Ф. К.).

[5] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, кут. 1, (Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајима о раду), „Извештај о раду за 1944. годину".

[6] Остали чланови Одбора били су: др Фења Киселички (секретар), Душан Попов, Цвета Радованчев, Милан Мартинов, Андрија Нићетин, Милан Рацков, Мита Табаков, Жарко Рацков, Јова Торбица, Јован Кекс, Зора Лазарев, Мирослав Станковић, Тома Тошков, Милојко Мургуловић, Лаза Јовановић, Јошка Беловаи, Ђура Радивојев, Веселин Изгарјан, Јано Вереб, Петар Полингер, Војин Лалетин, Ружица Латовљев, др Славко Каменковић, Никола Удицки, др Имре Варади, Евица Свирчев, Миша Братић и Љубица Поповић.

[7] За пун текст Прогласа види: Ђорђе Момчиловић, *Зрењанинске ватре. Зрењанин у рату и револуцији*, Зрењанин 1987, 772–773.

[8] Tibor Molnar, „Prvih 10 godina Titove Jugoslavije u Potisju (1945–1955)", у публикацији: Sajti Enikő, Juhász József, Molnár Tibor, *A titói rendszer megszilárdulása a Tisza mentén (1945–1955) / Konsolidacija Titovog režima na Potisju (1945–1955)*, Senta 2013, 221.

пре укидања (7. фебруар 1945), *у интересу ефикасног организовања грађанске управе*[9], Главни народноослободилачки одбор Војводине је донео *Одлуку о привременој организацији и делокругу рада Народноослободилачких одбора на територији Војводине.* На основу ове одлуке, главну власт на подручју данашње Војводине вршио је Главни народноослободилачки одбор Војводине са седиштем у Новом Саду, ком су били потчињени **окружни народни одбори.** На територији Војводине било их је шест, а један од њих је био и **Окружни народни одбор Петровград.** Окружним народним одборима били су потчињени **сресни** и **градски народни одбори**, а овима – **месни народни одбори**. Оваква подела власти била је праћена и одговарајућом административно-територијалном поделом, па је тако Окружни народни одбор Петровград обухватао срезове Нови Кнежевац, Кикинду, Нови Бечеј, Црњу, Петровград и Јаша Томић те градове Кикинду и Петровград[10].

Овакво стање је потрајало све до јесени 1946, када су наступиле нове промене. Најпре је 2. октобра 1946, на другу годишњицу ослобођења града у Другом светском рату, Народноослободилачки одбор Петровграда донео одлуку о преименовању града у Зрењанин, у част народног хероја Жарка Зрењанина Уче[11]. Недуго затим (и независно од тога), „у пакету" су донета два битна закона којима је уведена нова територијално-административна подела. Првим су укинути окружни народни одбори (почев од 15. октобра 1946)[12], док је другим извршена нова политичка расподела Војводине. *Законом о административно-територијалној подели Аутономне Покрајине Војводине*, подручје Баната било је подељено на укупно 9 срезова (Панчевачки, Алибунарски, Ковински, Вршачки, Севернопетровградски и Јужнопетровградски, Јашатомићки, Кикиндски и Ковачички)[13]. Од тог броја, три су гравитирала према Петровграду – Северно- и Јужнопетровградски и Јашатомићки[14]. Овакво стање је незнатно измењено у пролеће наредне, 1947. године, када је донет *Закон о административно-територијалној подели Народне Републике Србије*[15]. Њиме је углавном задржано пређашње стање, с тим што је Севернопетровградски срез променио име у *Бегејски*, а Јужнопетровградски у – *Тамишки*. Тиме је, бар на релативно дужи период, било окончано административно прекрајање Војводине, које неће проћи без последица по деловање Црвеног крста на овом подручју, па тако и у Банату и Зрењанину.

Напослетку, значајно је напоменути да је 31. јануара 1946. донет и први Устав послератне Југославије, којим је завршен процес обликовања нове југословенске државе, постављене на нове основе, у духу идеја „партизанског југословенства", које је заговарала Комунистичка партија Југославије[16]. То је било од немалог значаја за организацију Црвеног крста, који ће и сам морати да саобрази свој рад са особинама новоуспостављеног друштвено-политичког система.

---

9 Исто.

10 V. Milojević, *нав. дело,* 4.

11 О томе види: ИАЗ, Ф. 160 Народни одбор Зрењанин – Зрењанин (1946–1963), 1936–1963, књ. 1, *Седнични записници Извршног одбора Градског народног већа и Пленума Градског народног одбора у Зрењанину за 1946. годину*, 93; Ђ. Момчиловић, *нав. дело,* 817.

12 „Закон о укидању окружних народних одбора на подручју Аутономне Покрајине Војводине", *Службени лист Аутономне Покрајине Војводине у Народној Републици Србији* 40, год. II, 9. октобар 1946, 1–3.

13 „Закон о административно-територијалној подели Аутономне Покрајине Војводине", *Службени лист Аутономне Покрајине Војводине у Народној Републици Србији* 40, год. II, 9. октобар 1946, 3–5.

14 **Севернопетровградски срез**, са седиштем у Петровграду, обухватао је подручја месних одбора у Новом Бечеју (са насељем Врањево), Куману, Меленцима, Тарашу, Елемиру, Михајлову, Јанковом Мосту, Банатском Двору (са насељем Душановац), Честерегу, Карађорђеву, Вујићеву (Торди), Александрову, Новој Црњи, Српској Црњи, Војводи Степи, Тоби (са селом Молин), Кларији и Хетину. **Јужнопетровградски срез,** са седиштем у Петровграду, обухватао је подручја месних народних одбора у Арадцу (са селом Андрејевац), Ечки, Лукином Селу, Стајићеву, Белом Блату, Перлезу, Книћанину, Ченти, Фаркаждину, Орловату, Томашевцу, Ботошу, Мартиници, Лазареву, Клеку, Катарини, Бегеј Св. Ђурђу, Торку, Српском Итебеју и Мађарском Итебеју. Најзад, **Јашатомићки срез** са седиштем у Јаши Томићу, обухватао је подручја месних народних одбора у Нинчићеву, Шупљаји, Вишњићеву, Сарчи (са насељем Нова Сарча), Неузини, Јарковцу, Хајдучици, Старом Лецу, Банатском Деспотовцу, Сеченову, Милетићеву, Кривој Бари, Конаку, Сечњу, Владичином Селу, Шурјану, Боки и Јаши Томићу. („Закон о административно-територијалној подели Аутономне Покрајине Војводине", *Службени лист Аутономне Покрајине Војводине у Народној Републици Србији* 40, год. II, 9. октобар 1946, 5).

15 *Службени гласник НР Србије* 17, год. III, 24. април 1947, 154–201.

16 Љубодраг Димић, *Историја српске државности. Србија у Југославији*, књ. 3, Београд 2004, 333, 337. Такође види: Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918–1978,* Beograd 1980, 393–394.

Реорганизација Црвеног крста у ослобођеном Петровграду (Зрењанину)

Кључни тренутак у реорганизацији рада петровградског Црвеног крста на крају Другог светског рата био је допис Одсека за социјалну политику Народноослободилачког одбора у Петровграду бр. 87 од 21. фебруара 1945. године. Њиме је наложено хитно реорганизовање свих одбора Друштва Црвеног крста на подручју читавог Баната и њихово оснивање у оним местима у којима нису дотле постојали[17]. Потреба реорганизовања установа Друштва Црвеног крста наметала се да би се *Друштво оспособило за извршење великих задатака које му предстоје и да би преко установа, које по формацији треба да буду претстављене у раду Друштва, стекло ослонац у широким народним слојевима*[18]. Иницијативу за вршење ових „реорганизационих" радова на подручју Аутономне Покрајине Војводине имао је Покрајински одбор Друштва Црвеног крста у Новом Саду. Секретар петровградског Окружног одбора Светислав Савић службено је тим поводом отпутовао у Нови Сад, како би добио детаљне инструкције. Оне су се, у најопштијим цртама, састојале у следећем:

1. Сви сремски одбори требало је одмах да сазову среске скупштине и на њих позову све чланове дотадашњег управног и надзорног одбора, али само оне који су одани Народноослободилачкој борби и ничим нису компромитовани, као и представнике сремских организација Антифашистичког фронта жена (АФЖ), Уједињеног савеза антифашистичке омладине Југославије (УСАОЈ), Јединственог народноослободилачког фронта (ЈНОФ), Месног народноослободилачког одбора (МНОО), Народноослободилачке војске (НОВ) и Здравственог одбора.

2. На овим скупштинама имао се изабрати сремски акциони одбор, који би, независно од рада постојећег управног и надзорног одбора, руководио свим реорганизационим радовима у свим општинама у срезу.

3. Сви реорганизовани одбори требало је да у року од 10 дана прилагоде свој рад Правилима Друштва Црвеног крста АП Војводине.

4. За председнике општинских управних одбора требало је изабрати старе председнике (уколико нису компромитовани), за потпредседнике представнице АФЖ-а, а за секретаре представнике УСАОЈ-а.

5. У општинске надзорне одборе требало би изабрати председнике и по два члана из редова чланства.

6. Поред ових органа, такође је потребно оформити и секције: санитетску, економско-финансијску, административну, женску и омладинску те одредити делегата који ће представљати Црвени крст у Сремској скупштини.

7. Сви месни одбори и повереништва, до дана одређеног за састанак реорганизационе скупштине, требало је да саставе своје годишње извештаје и завршне рачуне за 1944. и буџет за 1945. годину и, по извршеној реорганизацији, уведу новоизабрану управу у дужност и предају јој читаву друштвену имовину, службене књиге и прибор[19].

У складу са овим смерницама и упутствима, 4. марта 1945. одржана је *реорганизациона* скуштина Окружног одбора Црвеног крста у Петровграду, на којој су учињени први кораци на обнови рада ове организације у новонасталим друштвенополитичким околностима. Њој су присуствовали: **представници старе управе** (председник Драгољуб Раданов Радичев, потпредседник др Војислав Борјановић, чланови Управног одбора Здравко Челекетић, Ђура Марионцу и Ђока Николић те Александар Бошан, члан Надзорног одбора); **Јединственог народноослободилачког фронта** (др Ђура Деканић, прочелник Одсека за Народно здравље и председник ЈНОФ-а Петровград), **Окружног одбора Антифашистичког фронта жена** (Емилија Коларов, Смиља Братић, Звезданка Микин и Дана Цветков), **Окружног одбора Уједињеног савеза Антифашистичке омладине Југославије** (Милица Петровачки, Иванка Драганић, Златинка Цвејић и Јован Ћелић), **Градског народноослободилачког одбора** (др Небојша Аврамов) и **Одсека за социјалну политику Окружног народноослободилачког одбора** (Славко Игњијић). Ова скупштина је сумирала рад Црвеног крста за време окупације (про-

[17] Допис је садржао и прилог – *Правила Покрајинског одбора за Војводину* са потребним упутством за извршење задатака. (ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, кут. 1, „Реорганизација Друштва Црвеног крста – упутство").

[18] Исто.

[19] Исто. Остатак *Упутства* садржао је смернице о чланству, изради буџета и годишњих извештаја и задацима Друштва. Као ови последњи означени су: 1. Пружање помоћи рањеницима; 2. Помагање и збрињавање деце; 3. Обавештајна служба у погледу заробљених, интернираних, погинулих, умрлих и несталих.

читан је опширан извештај о збивањима у овој организацији у овом периоду, који представља изванредан, вероватно и најбољи историјски извор за Црвени крст у Петровграду у то доба), прочитан је и поменути допис са упутствима за реорганизацију рада, након чега се приступило дискусији по питању устројства Друштва.

Резултат ове дискусије био је формирање **Акционог одбора** за извршење реорганизационих радова Установа Друштва Црвеног крста у Банату, у чији су састав ушли:

1) Драгољуб Раданов Радичев, председник
2) Емилија Коларов, потпредседница (испред АФЖ)
3) Милица Петровачки, секретар (испред УСАОЈ-а)
4) др Војислав Борјановић, члан
5) Здравко Челекетић, члан
6) Ђура Марионцу, члан
7) Ђока Николић, члан
8) Александар Бошан, члан
9) др Ђура Деканић, члан (испред ЈНОФ-а)
10) др Небојша Аврамов, члан (испред ГНОО-а)
11) Славко Игњијић, члан (испред ОНОО-а)

Старом руководству, које је управљало Црвеним крстом у време окупације, изражена је захвалност и одато признање за рад. Председник Акционог (и Управног) одбора упућен је да покрене рад на реорганизацији Црвеног крста на подручју Баната, припреми материјал о урађеном послу и сазове скупштину за извршење реорганизовања Окружног одбора[20].

Радови на реорганизацији ће потрајати наредне пола године, током ког времена ће Црвени крст у Петровграду спроводити своје редовне активности. Коначно, 15. септембра 1945, Управни одбор Окружног одбора донео је одлуку о заказивању скупштине за 30. септембар са следећим дневним редом:

1. Избор три члана Верификационог одбора за проверу пуномоћја и три члана за оверу записника;
2. Извештај Верификационог одбора;
3. Извештај о измени организационог састава и створеном стању;
4. Избор Управног одбора, који се састоји из председника, потпредседника, секретара и осам чланова;
5. Избор Надзорног одбора, који се састоји из председника и четири члана;
6. План рада за 1945. годину;
7. Утврђење буџета за 1945. годину;
8. Избор делегата за Покрајинску скупштину; и
9. Питања и предлози[21].

Тридесетог септембра 1945. године најпре је одржана ликвидациона скупштина Српског друштва Црвеног крста – Окружни одбор банатски, која је извршила формално-правни раскид са уређењем из окупационог периода. У раду ове скупштине узели су учешћа Драгољуб Раданов Радичев, др Војислав Борјановић, Здравко Челекетић, Ђура Марионцу, Ђока Николић (чланови Управног одбора), Војин Миленов и Радивој Бакалов (чланови Надзорног одбора), Емилија Коларов, Милица Петровачки, Милета Гајшин, Миодраг Станулов, др Ђура Деканић и др Небојша Аврамов (чланови Акционог одбора), др Корнел Радуловић и Вера Батори (делегати Месног одбора Петровград) те делегати Среског одбора Вршац (Светислав Петров), општинских одбора Елемир (Обрад Гладић), Омољица (Миладин Ковачевић), Српска Црња (Никола Брцански) и месних одбора Дупљаја (Крста Ракић), Александрово (Бошко Хаџи Трифуновић) те напослетку – међуратни председник Среског одбора др Димитрије Кристић, који ће у раду ове скупштине имати запажену улогу. Записник је водио секретар Друштва Светислав Савић.

Започевши рад минутом ћутања, тј. одавањем поште знаним и незнаним жртвама минулог рата, скупштина је – у присуству делегата Покрајинског одбора Друштва Црвеног крста Душана Ружића, а на предлог др Кристића – осудила рад окупатора, уз напомену да је мерама комесарског руководства тешко повређена Женевска конвенција[22]. На скупштини су

[20] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, кут. 1 (Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајем о раду), „Записник од 4. марта 1945".

[21] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, кут. 1 (Записници са реорганизационе скупштине 1945. год. са извештајима о раду), „Окружни одбор Друштва Црвеног крста – одржавање реорганизационе скупштине".

[22] Као конкретан пример, Кристић је навео акт са потписом комесара Окружног одбора Кусинга, *снабдевен бројем, жигом и потписом,* којим је имовина Црвеног крста у Петровграду проглашена пленом у корист немачке оружане силе. Истакавши да овај акт, сачуван у архиви Друштва Црвеног крста има *историјски значај,* Кристић је изјавио и да је имовина петровградског Црвеног крста спасена захваљујући интервенцији др Арона Пешића,

прочитани и извештај Управног одбора о раду и имовном стању, раду Подмлатка, извештај Надзорног одбора, а било је речи и о афери Рајић, која у то време још није добила свој судски епилог. Рачуна се да је, закључењем ове скупштине, извршена ликвидација и избрисан сваки траг окупационог Српског друштва Црвеног крста – Окружног одбора Банатског са седиштем у Петровграду.

После подне истог дана одржана је нова, **реорганизациона** скупштина, која је имала и изборни карактер. Њу је отворио Драгољуб Раданов Радичев, који је, слично као и пре, позвао окупљене делегате да одају пошту жртвама. Секретар Друштва, Светислав Савић, обавестио је присутне да је бивши Окружни одбор банатски Српског друштва Црвеног крста у Петровграду 21. фебруара 1945. упућен да, сходно упутству Покрајинског одбора Друштва Црвеног крста Војводине у Новом Саду, изврши ликвидацију рада *постојећих црвенокрсташких установа*, односно да их реорганизује и на тај начин прилагоди тековинама Народноослободилачке борбе и оспособи за велике задатке који им предстоје; упознао је присутне са избором Акционог одбора 4. марта те године – који је имао задатак да спроведе реорганизацију рада – те расписом од 7. марта којим су сви сресни и месни одбори позвани да приступе обнови. Констатовано је да је реорганизација првенствено изведена код општинских одбора, након чега су присутни замољени да приступе реорганизацији Окружног одбора. У том циљу, спроведени су избори за чланове новог руководства (Управног и Надзорног одбора), који су дали следеће резултате:

1. За новог/старог председника Окружног одбора Друштва изабран је др Димитрије Кристић;
2. За потпредседницу је изабрана Смиља Братић;
3. За секретара је изабран Светислав Савић;
4. За чланове Управног одбора изабрани су:
- Драгољуб Раданов Радичев, трговац и председник Банатског окружног одбора СДЦК за време окупације;
- др Корнел Радуловић, лекар из Петровграда;
- Милета Гајишин, представник Југословенске армије;
- Миодраг Станулов, представник Окружног народног одбора у Петровграду;
- др Војислав Борјановић, представник здравственог одсека Окружног народног одбора у Петровграду;
- Слободан Берберски, представник Просветног одсека Окружног народног одбора у Петровграду;
- др Славко Жупански, представник ЈНОФ-а у Петровграду;
- Емилија Коларов, представница АФЖ-а у Петровграду;
- Пава Пауновић, представница Окружног УСАОВ-а у Петровграду;
- Јован Несторов, председник Среског одбора ДЦК у Великој Кикинди;
- Никола Брцански, делегат Среског одбора ДЦК у Меленцима;
- Милош Поповић, председник Општинског одбора ДЦК у Меленцима.
5. За чланове Надзорног одбора изабрани су:
- Радивој Бакалов, благајник Државне хипотекарне банке у Петровграду (председник);
- Војин Миленов, благајник Градског народног одбора у Петровграду (члан);
- Стеван Комљеновић, председник Среског одбора ДЦК у Новом Бечеју (члан);
- Милутин Јаношев, члан Управног одбор Среског одбора ДЦК у Новом Кнежевцу (члан);
- Миле Ђомпарин, бравар из Петровграда (члан)[23].

Из пратећег скупштинског материјала види се да је реорганизована мрежа локалних одбора Друштва Црвеног крста обухватала укупно 38 одбора на подручју 6 банатских срезова (Петровград, Нови Кнежевац, Велика Кикинда, Нови Бечеј, Српска Црња, Јаша Томић). Присутни представник Покрајинског одбора Друштва Црвеног крста Војводине је приметио да у послу реорганизације предњачи Срем, изразивши наду да ће се стање у Банату поправити. Скупштина је такође усвојила предложени буџет за 1945. годину и изабрала делегате за Покрајинску скупштину Друштва Црвеног крста Војводине у Новом Саду (Драгољуба Раданова Радичева,

који је тај акт однео у Београд и показао надлежном [неименованом] официру окупаторске војске, који је ургирао да се ова неправда исправи. (О томе види: ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, кут. 1, „Записник састављен на ликвидационој скупштини Српског Друштва Црвеног крста Окружни одбор Банатски у Петровграду, одржаној дана 30 септембра 1945 године у 9 часова пре подне у Дому Друштва Црвеног крста у Петровграду").

[23] Исто.

Слободана Берберског, Георгија Маркушева и Смиљу Братић).

Овим је, у јесен 1945, био довршен процес реорганизације Црвеног крста у Петровграду и његово поновно конституисање у мирнодопским условима. Почињао је период његовог прилагођавања новом друштвенополитичком покрету, новој државној идеологији и тековинама Народноослободилачке борбе.

Активности у периоду 1944–1947. *Закон о Црвеном крсту* из 1946. године

Услови живота у новоослобођеном Петровграду били су веома тешки. Опште стање у граду, које је затечено по истеривању окупатора, било је тешко нормализовати, посебно у погледу исхране становништва. Из једног извештаја о раду Градског народног одбора и извршног периода за период од јула 1945. до децембра 1947, види се да је јесен 1945. године (дакле, после реорганизације) била најкритичнија у погледу снабдевања грађана огревом – располагало се са свега 3000 м^3 и 100 вагона угља[24]. Нарочито се осећао недостатак соли, масти и меса[25]. Други важан проблем било је решавање тешког стамбеног питања у граду, а затим решавање читавог низа социјалних питања и давања помоћи социјално угроженим лицима, породицама жртава фашистичког терора итд[26].

Већ је било речи о помагању војног санитета кроз опремање војне болнице и мобилизацију болничарки. Пред тога, Црвени крст је организовао нове курсеве за болничарке које је упућивао не само у војну болницу већ и на фронт (укупно 680, са активистима на челу са Драгољубом Радановим Радичевим, др Димитријем Кристићем, др Корнелом Радуловићем и др Момиром Стакићем).

По наређењу Санитетског одељења Војне управе, у Петровграду је још 1944. године оформљен **Болнички центар**, састављен од пет војних болница у различитим објектима у граду, са задатком да збрињава велики број рањеника[27].

Спомен-обележје на Војној болници у ослобођеном Петровграду

Стварање једне такве здравствене установе било је диктирано реалним потребама на терену, будући да је Петровград ослобођен пре Београда и Новог Сада, а фронт се још увек налазио на тлу Војводине[28]. На челу ових болница налазили су се истакнути здравствени радници и активисти Црвеног крста (др Богдан Поповић, др Јован Витман, др Каменко Алексић, др Ђура Деканић, др Радмила Воргић), а Драгољуб Раданов Радичев био је именован за заменика управника Болничког центра[29].

По завршетку рата, Црвени крст је, по упутству Окружног одбора, организовао два интернатска курса за хигијеничаре у предузећима, а касније неколико курсева интернатског типа за здравствене активисте у сељачким радним за-

[24] V. Milojević, *нав. дело,* 16.

[25] Исто.

[26] Исто, 17.

[27] У зависности од извора, капацитет Болничког центра износио је од 2500 до 7500 болничких лежајева. Рањеника је било много и они су у почетку смештани у Општу болницу, али када је наишла главнина Црвене армије и број рањеника се повећао, у целини је преузета бивша немачка војна болница у насељу „Мала Америка“ (Todor Malbaški (ur.), *Zrenjanin,* Zrenjanin 1966, 468).

[28] T. Malbaški, *нав. дело,* 468.

[29] Прва војна болница била је смештена у згради Трговачке академије код Малог моста и примала је само лаке рањенике и лаке болеснике. Имала је 1200 болничких лежајева. Друга болница (уједно и главна) налазила се у згради основне школе у улици Цара Душана. Ту је било смештено хируршко одељење, а једно време и интерно и кожно. Трећа војна болница била је за заразне болести, а налазила се у згради Здравственог дома железничара (овде су збрињавани оболели од пегавог тифуса). Четврта војна болница са 1000 лежајева налазила се у бившој касарни у Малој Америци, а имала је три одељења: хируршко, кожно и интерно. У њој је фебруара 1945. године по први пут у граду примењен пеницилин код једног рањеника. Пета војна болница налазила се у згради Техничке школе и имала је 500 постеља за лакше хируршке рањенике, након хируршке обраде. Осим тога, у Фабрици шећера је радила и једна импровизована болница, као и у оближњој Бањи Русанда у Меленцима. Постојало је и неколико војних амбуланти, као и војна станица за трансфузију крви. Војне болнице су радиле све до 1946. када су расформиране, а дотле је у њима збринуто 50.000 рањеника. (T. Malbaški, *нав. дело,* 468).

другама; након тога што су оспособљени, они су упућени на рад у своја села, задруге и предузећа[30]. Приликом вршења колонизације и насељавања бивших немачких насеља, Црвени крст је, у заједници са народним властима, прихватао колонисте, указивао им материјалну помоћ у одећи, обући, постељини, средствима за хигијену и лековима[31]. Како у то време у селима није било лекара, Црвени крст је сваке недеље организовао екипу лекара и зубара, који су на добровољној бази вршили по селима бесплатне прегледе болесника и систематске прегледе школске и мале деце, као и вађење зуба, како деци, тако и одраслима. У овим акцијама прегледано је на десетине хиљада одраслих и деце[32].

Важан корак у послератној изградњи и развоју Црвеног крста представљало је доношење *Закона о југословенском Црвеном крсту* у лето 1946. године[33]. Њиме је југословенски Црвени крст дефинисан као хумана установа од опште користи, која стоји под заштитом државе, са организацијом и делокругом рада који се протежу на цело подручје ФНРЈ (чл. 1). Чланом 2 дефинисани су задаци Црвеног крста за чије је извршавање ова установа добила овлашћење за време мира и за време рата[34]. Чланом 3 прописано је да, у случају рата, југословенски Црвени крст постаје помоћни орган војног санитета. Надаље су дефинисане ознаке Црвеног крста (чл. 6), прописано право контроле његовог пословања од стране државних контролних органа (чл. 7), делегирање представника државе у његове органе управљања (чл. 8), олакшице, тј. ослобађање од плаћања разних такси, царина и пристојби (чл. 9) и плаћање посебних такси у његову корист (чл. 10 и 11).

Закон из 1946. је санкционисао прилагођавање Црвеног крста *тековинама Народноослободилачке борбе* и новонасталим друштвенополитичким околностима у обновљеној југословенској држави. Значајно обележје овог периода, које ће бити карактеристично за наредних неколико деценија, било је *омасовљавање* чланства и настојања да организација и идеја Црвеног крста ухвати што ширег корена у ширим народним слојевима, далеко ширим него што је то раније био случај[35].

[30] Milan Popović, „20 godina plodnog rada Opštinskog odbora Crvenog krsta Zrenjanin (1944–1964)", (рукопис, Црвени крст Зрењанин), 1.

[31] Исто.

[32] Исто, 2.

[33] „Закон о југословенском Црвеном крсту", *Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије* 59, год. II, Београд 23. јули 1946, 683–684.

[34] *За време мира: 1. Указивање прве помоћи народу у случају елементарних несрећа; 2. Рад на чувању и подизању народног здравља и нарочито – учешће у борби против епидемичних и ендемичних болести; 3. Помоћ жртвама рата и елементарних несрећа. За време рата: 1. Потпомагање санитета оружане силе (у својству њеног помоћног органа) и пружање помоћи при евакуацији, транспортовању, нези и лечењу болесника и рањеника, као и заробљених рањеника и болесних непријатељских војних лица; 2. Помоћ и активно суделовање у организацији и извођењу санитетске заштите становништва; 3. Посредовање око добијања и доделе помоћи; 4. Посредовање у општењу заробљених и интернираних лица са спољним светом и око хоспитализације и репатрирања болесних и рањених непријатељских лица.* („Закон о југословенском Црвеном крсту", *Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије* 59, год. II, Београд 23. јули 1946, 683–684).

[35] Ово је нарочито било уочљиво и најбоље изражено у једном извештају из 1947. године, у ком се, између осталог каже: *...Постоји врло велика и опречна разлика између ранијег предратног и садашњег Црвеног крста, Црвеног крста чијем формирању приступамо. Раније, и ако не формално-правно, то је био привилегисан положај богатих и економски обезбеђених грађана, који су кроз Црвени крст хтели да се представе широким народним слојевима као добротвори широких народних слојева и као људи дарежљиви и добра и племенита срца, - док данас, када су ови из друштвеног живота одстрањени* (sic!) ***Црвени крст постаје уистину народни*** (подв. Ф. К.), *кроз који народ узима у своје руке рад и на овако постављеном каритативном пољу рада. Да би се постављени циљ остварио, односно да би се друштво оспособило да за случај елементарних несрећа и рата успешно врши своје законом одређене задатке,* ***потребно је да се изврши масовно зачлањавање, како би се масовним доприносима створили посебни фондови при Централном одбору. Ово масовно зачлањавање је могуће само тако ако се организациона структура прилагоди постављеном задатку. Новим Законом и Правилима организациона структура постављена је у правцу што масовнијег учешћа широких народних слојева у животу и раду нашег Црвеног крста*** (подв. Ф. К.). *Ово је најкрупнија разлика у организационом стању између предратног и садашњег Црвеног крста, чијем формирању приступамо. По ранијем организационом стању, у сваком месту, постојао је само један одбор Црвеног крста, он је био у рангу највишег организационог склопа за то подручје, а у исто време вршио је дужности свих нижих органа из области организационе хијерархије. Другим речима, у седиштима виших органа, у којима је могуће јаче учешће широких народних слојева, теренски су се послови запостављали у корист функција највишег одбора. Сада међутим, по новом Закону и Правилима, без обзира на положај насеља на хијерархији организационог склопа, фронтовски рад Црвеног крста је јединствен и једнак, како за најмања, тако и највећа насеља.* ***У свим местима, без обзира на њихову насељеност и положај у административно-територијалној подели земље, имају се основати основне ћелије – Месни одбори, организације које ће бити у непосредном контакту са чланством и широким народним слојевима, које ће и у***

Недуго након усвајања Закона о југословенском Црвеном крсту, у јесен 1946. забележен је још један значајан догађај који ће се одразити и на Окружни одбор петровградског Црвеног крста: 2. октобра 1946, на другу годишњицу ослобођења, одржана је свечана седница пленума Градског народног одбора, на којој је донета одлука о промени назива града. На предлог председника општине Славка Кирћанског, Петровград је преименован у Зрењанин, у част народног хероја Жарка Зрењанина Уче[36]. Следствено томе, овдашњи Црвени крст ће надаље у свом називу носити префикс „зрењанински", односно „Зрењанин".

Приликом успостављања месних одбора по насељеним местима Баната, њихове управе су биле инструисане и упућене на сарадњу са органима народне власти и организацијама Народног фронта, а у циљу идеолошког уподобљавања рада Црвеног крста и постизања његове компатибилности са новим друштвеним поретком. Из 1946. године сачувани су месечни извештаји о раду месних одбора у Банату[37], у којима су навођени подаци по следећим сегментима: *1. Организација, чланство и административни рад; 2. Материјално пословање; 3. Здравствено просвећивање народа; 4. Организација Подмлатка; 5. Пропаганда; 6. Непредвиђени подаци и предлози*. Сачувани подаци показују да нису сви одбори деловали једнаким интензитетом[38].

Када је реч о Окружном одбору Друштва Црвеног крста у Петровграду, он је одмах по својој реорганизацији, крајем 1945. године, почео активан рад, у складу са својим могућностима. Током 1946. имао је 1660 редовних и 191 помажућег члана[39]. У својим дописима упућеним среским и месним одборима, Окружни одбор је апеловао на тамошња руководства да се заузму у својим местима и учлане најмање 10% становништва у Црвени крст. Ово је дало добре резултате, нарочито у колонистичким местима, где је тражени проценат и премашен[40].

овим местима везати са чланством и широке народне слојеве са највишим Централним одбором (подв. Ф. К.). *Уколико у неким местима постоје по административно-територијалној подели више органа Народних власти, у тим местима се оснивају и паралелни органи Црвеног крста. Овим саставом ствара се добро организована, чврста и јака организација, способна да удовољи постављеном задатку, масовном зачлањавању грађана ФНРЈ у чланство Црвеног крста* (ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦК Петровград 1944–1947, кут. 3, „Извештај о актуелном организационом стању", бр. 410/1947).

36 Историјски архив Зрењанин, Ф. 160 Народни одбор општине Зрењанин (1946–1963), 1939–1963, књ. 1, Седнични записници Извршног одбора Градског народног већа и Пленума Градског народног одбора у Зрењанину за 1946. годину, 93. О преименовању града види: Филип Крчмар, *„Клио на мрежи – Клио у мрежи?* Студија случаја интернет-рата Петровград-Зрењанин", *Археон. Годишњак Архива Војводине* 2, Нови Сад 2019, 291–332.

37 Не рачунајући одбор у Петровграду/Зрењанину, било их је укупно 37: у Тарашу, Падеју, Бочару, Ченти, Горњој Мужљи-колонији, Драгутинову, Клеку, Перлезу, Стајићеву, Хајфелд-Масторту, Меленцима, Беодри, Врањеву, Новом Бечеју, Ђали, Мокрину, Ивошу, Мартиници, Лазареву, Катарини, Лукином Селу, Јанковом Мосту, Ечки, Ботошу, Бегеј Св. Ђурђу, Андрејевцу, Светом Хуберту, Новом Кнежевцу, Боки, Јаши Томићу, Сечњу, Банатском Душановцу, Банатском Карађорђеву, Руском Селу, Честерегу, Шурјану и Башаиду (ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦК Петровград 1944–1947, кут. 1, „Месечни извештаји среских и општинских одбора Црвеног крста"). Проблем код проучавања рада и активности ових одбора Црвеног крста представља околност да су многи од њих управо у ово време (1947/8) мењали своје називе или били спајани међусобно (види: „Решење о измени назива места и засеока на територији АП Војводине", *Службени лист Аутономне Покрајине Војводине Народне Републике Србије* 9, год. III, 1. мај 1947, 1–2). Извештај о раду Окружног одбора Црвеног крста Петровград на крају 1946. помиње укупно 59 одбора.

38 Примера ради, Месни одбор у Хајфелд-Масторту (данашњи Нови Козарци – прим. Ф. К.) је у септембру 1946. бројао 300 чланова, али је свој однос са народним властима оценио речима *није тако добар*, а свој углед у тој средини као – *осредњи*; тамошњи Подмладак је бројао 406 чланова. У исто време, одбор у Ечки је бројао 92 члана, имао добар однос са властима и уживао пуно поверење и подршку грађанства. Одбор у Андрејевцу (Арадац) имао је 252 члана у септембру 1946, око 90 чланова Подмлатка, *сношљив* однос са органима народних власти и *никакву сарадњу*. Меленачки одбор је у свом извештају о раду за септембар 1946. навео да броји 200 чланова, да има добар однос са властима, али да не ужива никакав углед нити подршку, пошто *у овој години није ништа рађено*. Перлески одбор је бројао 287 чланова у септембру 1946, помагао Дечји дом у Честерегу и здравствену станицу у Перлезу, био у сагласности са свим месним организацијама и народним властима и уживао поверење у грађанству, што је доказивао *стални пораст чланства*.

39 Петровград (од 2. октобра 1946. Зрењанин) је у то време бројао 35.000 становника. (ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, „Годишњи извештај о раду Окружног одбора Друштва Црвеног крста у Зрењанину за 1946. годину", кут. 3, бб/1947, 2).

40 Нарочито је истакнут случај Св. Хуберта (данашње Банатско Велико Село), где су забележена 963 члана, у селу које је бројало 4300 становника. С друге стране, за поједина места је констатовано да су *потпуно подбацила у зачлањавању*. (ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, „Годишњи извештај о раду Окружног одбора Друштва Црвеног крста у Зрењанину за 1946. годину", кут. 3, бб/1947, 3).

У погледу пропагандног рада, годишњи извештај о раду Окружног одбора Црвеног крста Петровград (Зрењанин) истакао је следеће значајне моменте: током године, председништво и службеници Окружног одбора обилазили су места у Округу где су држали конференције са члановима и истакнутим личностима о значају и раду Црвеног крста. Путем плаката и конференција, грађанство је упознато са идејама Црвеног крста, а у оквиру пропагандних активности, одржане су сабирне акције и предавања током Дана Црвеног крста месног, окружног и покрајинског значаја; чак је, на иницијативу виших одбора, покренута и сабирна акција за децу из Трста и Јулијске Крајине, али је дошла у незгодно време (пољских радова) те није дала задовољавајући успех. Обележавање Недеље Црвеног крста, планирано за период од 1. до 7. новембра 1946, одложено је најпре за месец дана, а затим поново за период од 31. децембра 1946. до 6. јануара 1947[41].

У погледу социјалног рада и указивања потребне помоћи, Окружни одбор је оспособио млечну кухињу, која је почела са радом 1. јануара 1947; угроженом становништву и оболелим лицима су, у 648 случајева, подељени бесплатно разни медикаменти из стоваришта лекова којим је у том тренутку располагао Окружни одбор; у ту сврху је ангажован хонорарни апотекар, уз месечни хонорар од 500 динара.

Путем Главног и Покрајинског одбора, у току 1946. године запримљена је велика количина помоћи у текстилној роби, обућни, храни, лековима, завојима, као и болничкој опреми, са упутством да се раздели *сиромашним, потребитим и социјално угроженим грађанима*, као и *здравственим и социјалним установама у Округу*[42]. Овако примљена помоћ дељена је социјално угроженима у Округу преко среских и месних одбора Црвеног крста, а у граду Зрењанину и здравственим и социјалним установама у Округу путем самог Окружног одбора. Овако примљена помоћ раздељена је Окружној болници у Зрењанину и Великој Кикинди, Окружној дечјој болници у Зрењанину, Окружном породилишту у Зрењанину и Новом Бечеју, Диспанзеру за сузбијање туберкулозе у Зрењанину, Великој Кикинди и Новом Кнежевцу, свим организованим здравственим станицама у

Чланови зрењанинског Црвеног крста (око 1947)
Љубазношћу г. Слободана Милина

[41] Исто, 3–4.

[42] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, „Годишњи извештај о раду Окружног одбора Друштва Црвеног крста у Зрењанину за 1946. годину", кут. 3, бб/1947, 6.

Округу, окружним диспанзерима за труднице и малу децу у Зрењанину, Окружној млечној кухињи у Зрењанину, Окружном дечјем прихватилишту, Дечјем дому, Дому мајки, Окружном одбору за летовање и логоровање, Окружном одбору Народне омладине, ученичким интернатима и домовима ученика, Окружном Антифашистичком фронту жена у Зрењанину итд[43].

Узимајући учешћа у послератној обнови ратом разрушене земље, Окружни одбор Црвеног крста Зрењанин помогао је опремање омладинске бригаде која је 1946. учествовала у изградњи пруге Брчко-Бановићи и Посавског канала, а наредне, 1947. године, помогла је у оспособљавању и опремању учесника у изградњи омладинске пруге Шамац-Сарајево[44].

Значајна за рад у 1946. години била је и набавка новог санитетског возила за ауто-станицу Окружног одбора, која је била једина те врсте на подручју Баната. Одбор је дотле располагао једним возилом марке „Рекс", које је било у трошном стању и често поправљано, до те мере да су расходи његовог одржавања премашивали приходе које је доносило; међутим, с обзиром да је потреба болесника и хитних лекарских интервенција била велика, ова кола су остала у употреби и на материјалну штету Друштва. Надлежним инстанцама у Новом Саду и Београду је указивано на неопходност набавке новог санитетског возила и ове молбе и захтеви су уродили плодом: Главни одбор ДЦК Србије доделио је кола од помоћи канадског Црвеног крста марке „Форд Канада"[45].

Година 1947. започела је обележавањем Недеље Црвеног крста, која је дотле била већ двапут померана, и прикупљањем прилога од месних одбора на терену; ово је изазвало пометњу, будући да су у међувремену наступиле нове територијално-административне промене (доношењем *Закон о укидању Окружних народних одбора на подручју Аутономне Покрајине Војводине* и *Закона о административно-територијалној подели Аутономне Покрајине Војводине*), након чега се делатност Одбора протезала само на Град Зрењанин и среске одборе Зрењанин-Бегеј и Зрењанин-Тамиш[46]. Током пролећа 1947, вршене су припреме за укидање Окружног одбора и формирање нових органа који ће га наследити. Ове припреме су наложене актом Главног одбора Црвеног крста Србије у Београду бр. 3704 од 25. априла 1947. и актом Покрајинског одбора Црвеног крста АП Војводине број 1772 од 7. маја 1947, будући да се *надлежност органа Црвеног крста прилагођавала државној административно-територијалној подели* (подв. Ф. К.)[47]. Овим актима су издата и упутства о ликвидацији Окружних одбора[48], које је спроведено 1. јуна 1947. У складу са датим смерницама, приступило се процесу нове реорганизације.

Платни списак за фебруар 1947. показује да су у Окружном одбору Друштва Црвеног крста Зрењанин радили следећи службеници-намештеници: секретар Светислав Савић, књиговођа Милан Поповић, шофер (уједно и домар) Зоран Звекић и мр Георгије Георгијевић, хонорарни апотекар[49]. Они су задржали свој службенички статус до 1. јуна, када су им исплаћена сва дуговања и принадлежности и дат отказ на службу, *услед ликвидације рада и расформирања овог Окружног одбора*[50]. Такође, испитивано је финансијско-материјално пословање месних одбора Црвеног крста, како се не би дошло у ситуацију да при-

[43] Исто.

[44] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка за 1947. годину, „Припрема омладине за Омладинску пругу (Шамац-Сарајево), бр. 131/1947; ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка за 1947. годину, „Извештај о одржаном санитетском течају прве помоћи", бр. 344/1947.

[45] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, „Годишњи извештај о раду Окружног одбора Друштва Црвеног крста у Зрењанину за 1946. годину", кут. 3, бб/1947, 7.

[46] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, кут. 3, „Извештај о раду Окружног одбора Друштва Црвеног крста у Зрењанину за време од 1. јануара до 1. јуна 1947", бр. 535/1947, 1–2.

[47] Исто, бр. 535/1947, 2.

[48] Исто.

[49] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка 1947, бр. 77/1947.

[50] О томе види: ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка 1947, „Решење о службеничком статусу", бр. 425/1947; ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка 1947, „Отказ на службу САВИЋ В. СВЕТИСЛАВУ, друштвеном секретару", бр. 509/1947; ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка 1947, „Отказ на службу ПОПОВИЋ МИЛАНУ, друштвеном књиговођи-билансисти", бр. 510/1947; ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, „Отказ на службу ЗВЕКИЋ-БАТАНСКИ ЗОРАНУ, друштвеном шоферу и домару", бр. 511/1947; ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка за 1947. годину, „Отказ на службу Mrph. ГЕОРГИЈЕВИЋ ГЕОРГИЈУ, друштвеном апотекару", бр. 512/1947; ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка за 1947. годину, „Платни списак службеника Окружног одбора Црвеног крста у Зрењанину за исплату месечних принадлежности за месец јуни 1947", бр. 513/1947. Такође види: ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка за 1947. годину, „Завршни рачун Окружног одбора Црвеног крста у Зрењанину за време од 1. јануара до 1. јуна 1947. године"; ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка за 1947. годину, „Закључци седнице Окружног Управног одбора Црвеног крста од 13. маја 1947. године", бр. 423/1947. И поред тога, они ће наставити да раде при Црвеном крсту и након нове реорганизације.

ликом ликвидације буде неизмирених дугова[51]. Управни одбор Окружног одбора је 13. маја 1947. одржао седницу на којој су утврђени услови реорганизовања Друштва и донео одговарајуће закључке; сва покретна и непокретна имовина Црвеног крста (намештај, инструменти, завоји, магацинска роба, друштвени аутомобили, Дом и зграда бивше масонске ложе[52]), као и постојећи фондови за сузбијање туберкулозе (у вредности од око 250.000 динара) и аутомобили (око 70.000 динара) пренеће се у посед и власништво, односно бити поверени на руковање, правном наследнику тог тела – **Градском одбору Црвеног крста у Зрењанину**. С друге стране, фондови за прву помоћ и Резервни фонд уступљени су Покрајинском одбору Црвеног крста АП Војводине[53]. Уочи саме ликвидације Окружног и конституисања Градског одбора Црвеног крста у Зрењанину, било је предвиђено одржавање две паралелне – реонске[54] – скупштине у Дому Црвеног крста са задатком да утврде план рада и предрачун (буџет) за 1947. годину, изаберу Управни и Надзорни одбор, као и делегате за конститутивну скупштину новог, Градског одбора која је била заказана за 25. мај[55]. На њој је успостављена следећа организациона структура Црвеног крста у Зрењанину: Одбор првог реона, Одбор другог реона, Одбор трећег реона (Мужља са салашима), Градски одбор, Сремски одбор Бегејски и Сремски одбор Тамишки[56].

Осим реорганизацијом, Црвени крст у Зрењанину се током 1947. бавио проналажењем и прикупљањем података о ратним заробљеницима, логорашима и интернирцима из Немачке, Мађарске, Норвешке итд.[57], организовањем течаја за оспособљавање здравствених активиста ради *подизања народног здравља и хигијене широких народних слојева на селу*[58] и одраније планираним омасовљавањем чланства: током првих шест месеци 1947. уписано је 1528 редовних чланова, а током године је било предвиђено да њихов број достигне бројку од 10.000[59].

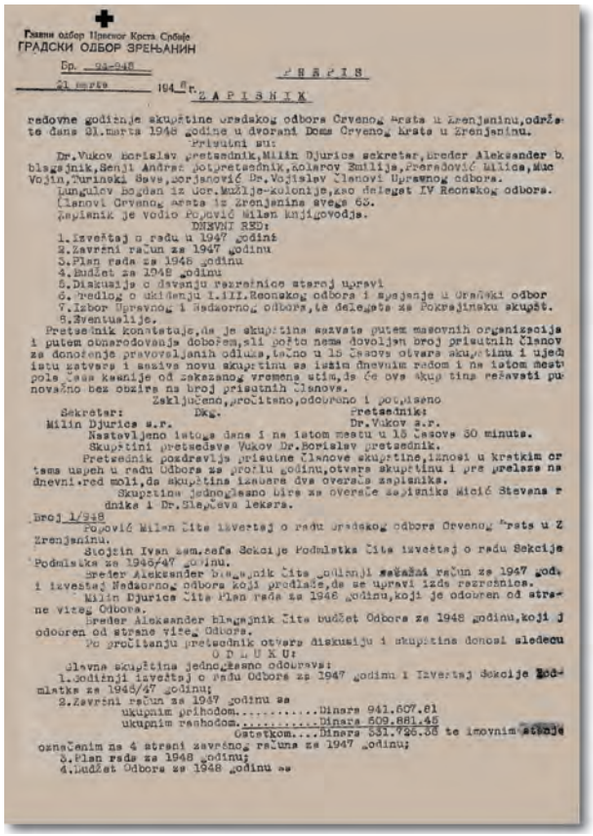

Главни одбор Црвеног Крста Србије
ГРАДСКИ ОДБОР ЗРЕЊАНИН
Бр. 92-948 ЗАПИСНИК
31 марта 1948 г.

ЗАПИСНИК

редовне годишње скупштине градског одбора Црвеног Крста у Зрењанину,одржане дана 31.марта 1948 године у дворани Дома Црвеног Крста у Зрењанину.

Присутни су:

Др.Вуков Борислав председник,Милин Ђурица секретар,Бредер Александер благајник,Сенји Андраш потпредседник,Коларов Емилија,Ранђеловић Милица,Мис Војин,Турински Ђорђе,Јорјановић Др.Војислав Чланови Управног одбора.

Лунгулов Богдан из Нер.Мужље-колоније,као делегат IV Реонског одбора.

Чланови Црвеног Крста из Зрењанина свега 66.

Записник је водио Поповић Милан књиговођа.

ДНЕВНИ РЕД:

1.Извештај о раду у 1947 години
2.Завршни рачун за 1947 годину
3.План рада за 1948 годину
4.Budžet за 1948 годину
5.Дискусија о давању разрешнице старој управи
6.Предлог о укидању I.III.Реонског одбора и уједињење у Градски одбор
7.Избор Управног и Надзорног одбора,те делегата за Покрајинску скупшт.
8.Евентуалије.

Председник констатује,да је скупština сазвана путем масовних организација и путем одговорења одборима,али пошто нема довољан број присутних чланова за доношење правовољаних одлука,тачно у 15 часова отвара скупштину и уједно исту затвара и сазива нову скупштину са истим дневним редом и на истом месту после часа касније од закказаног времена,па ће ова скупština решавати пуноважно без обзира на број присутних чланова.

Закључено,прочитано,одобрено и потписано

Секретар: Бж. Председник:
Милин Ђурица с.р. Др.Вуков с.р.

Настављено истога дана и на истом месту у 16 часова 30 минута.

Скупштини председава Вуков Др.Борислав председник.

Председник поздравља присутне чланове скупштине,износи у кратким crtama успех у раду Одбора за протекту годину,отвара скупштину и прелази на дневни ред моли,да скупština изабере два оверача записника.

Скупština једногласно бира за оверене записнике Мићо Стевана председника и Др.Шајеву лекара.

Број 1/948

Поповић Милан чита извештај о раду градског одбора Црвеног Крста у Зрењанину.

Секретар Иван Шам.чита Секције Подмлатка чита извештај о раду Секције Подмлатка за 1946/47 годину.

Бредер Александер благајник чита годишњи завршни рачун за 1947 годину и извештај Надзорног одбора који предлаже,да се управи изда разрешница.

Милин Ђурица чита План рада за 1948 годину,који је одобрен од стране витеза Одбора.

Бредер Александер благајник чита budžet Одбора за 1948 годину,који је одобрен од стране витеза Одбора.

По прочитању председник отвара дискусију и скупština доноси следеће

О Д Л У К Е:

Главна скупština једногласно одлучује:

1.Годишњи извештај о раду Одбора за 1947 годину и Извештај Секције Подмлатка за 1946/47 годину;

2.Завршни рачун за 1947 годину са
укупним приходом.....Динара 941.607.81
укупним расходом.....Динара 609.881.46
остатком....Динара 331.726.35 те имовинским стањем означеним на 4 страни завршног рачуна за 1947 годину;

3.План рада за 1948 годину;

4.Budžet Одбора за 1948 годину са

Записник са годишње седнице скупштине Црвеног крста Зрењанин (1948)

[51] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка за 1947. годину, „Списак задужења месних одбора Црвеног крста (због ликвидације)", бр. 153/1947.

[52] У извештају о раду за прво полугодиште 1947. помињу се некретнине Црвеног крста у граду: *Дом, подигнут на земљишту Градског Народног Одбора у Зрењанину за који плаћа 1 златни динар годишње, а који је предат сада на уживање Градском и Сремским одборима у Зрењанину. Поседује једну зграду (масонска ложа), али ова зграда предата је само на уживање Друштву Црвеног крста и сада је предата Градском одбору Ц. К. Приход од ове зграде износио је годишње 3.360 динара.* (ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, кут. 3, „Извештај о раду Окружног одбора Друштва Црвеног крста у Зрењанину за време од 1. јануара до 1. јуна 1947", бр. 535/1947).

[53] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка за 1947. годину, „Закључци седнице Окружног Управног одбора Црвеног крста од 13. маја 1947. године", бр. 423/947.

[54] У организационо-територијалном погледу, Зрењанин је био подељен на три реона – Први и Други су покривали подручје самог града, док је Трећи обухватао Мужљу са салашима. Ово су биле „претече" месних заједница које ће се касније развијати, паралелно са урбанистичким развојем Зрењанина.

[55] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка за 1947. годину, „Закључци седнице Окружног Управног одбора Црвеног крста од 13. маја 1947. године", бр. 423/947.

[56] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, кут. 3, „Извештај о актуелном организационом стању (17. мај 1947), бр. 410/1947.

[57] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка за 1947. годину, бр. 46/1947.

[58] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, Општа преписка за 1947. годину, „ОО ДЦК Зрењанин – Покрајинској болници Зрењанин (20. март 1947)", бр. 260/1947.

[59] ИАЗ, Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947, кут. 3, „Извештај о раду Окружног одбора Друштва Црвеног крста у Зрењанину за време од 1. јануара до 1. јуна 1947", бр. 535/1947.

Филип Крчмар

ОД ГРАДСКОГ ДО ОПШТИНСКОГ ОДБОРА (1947–1955)

Активисти Црвеног крста у
Зрењанину (око 1947-48)

ОД ГРАДСКОГ ДО ОПШТИНСКОГ ОДБОРА (1947–1955)

Реорганизацијом, односно променом статуса из Окружног у Градски одбор, зрењанински Црвени крст се нашао на првој послератној прекретници свог историјског развоја. Период који је уследио непосредно затим и захватио читаву наредну деценију дао је на значају овој организацији, истакавши потребу њеног постојања и сталне приправности. У уводним данима Хладног рата, када је идеолошки сукоб Запада и Истока попримао своје јасне обрисе, а Гвоздена завеса се спуштала на земље Источне Европе, спољнополитичка оријентација ФНРЈ и њен разлаз са Информбироом 1948. довели су до реалне опасности од напада земаља Варшавског пакта и напетости у односима са суседима. То је даље за последицу имало повећани значај Црвеног крста и његово ангажовање на пољу припрема за потенцијални рат, што је нарочито било изражено крајем четрдесетих и током прве половине педесетих година прошлог века. Упоредо са тим, минуо је први талас послератног опоравка и прионуло се на гигантски посао обнове и изградње земље, чему је и Црвени крст дао свој немали допринос. Истовремено је настављен процес тражења нових путева у унутрашњој политичко-административној подели државе, који ће се такође одразити на деловање ове организације у Зрењанину. Ово је нарочито постало видљиво 1955. године, када је формиран Зрењанински срез, а дотадашњи Градски одбор овдашњег Црвеног крста добио статус Општинског одбора. У ово време приметне су и значајне иновације у раду, у виду формирања посебних комисија за одређене области деловања. Због тога се 1955. година намеће сама по себи као следећа вододелница у историјском развоју Црвеног крста.

Када је реч о изворима за овај период, значајно је напоменути да је архивска грађа с краја четрдесетих година нешто слабије сачувана у односу на каснији период. Ипак, на основу онога што је о(п)стало до данашњих дана, може се стећи јасна слика о основним кретањима и главним активностима Црвеног крста тог доба.

Активности

Осврт на спољнополитичку ситуацију, међународну политику и односе ФНРЈ заузима запажено место у уводима годишњих извештаја Градског одбора ЦК Зрењанин у овом периоду. Уз податке о приређеним курсевима прве помоћи и ПАЗ-а (противавионска заштита), практичним вежбама и теоријским предавањима са члановима предвојничке обуке, истицана је усмереност Црвеног крста на стварање *помоћног кадра који би био способан да у евентуалном рату заиста помогне Војни санитет наше Народне армије*[1].

Сачувани документи из 1948. говоре о курсевима прве помоћи[2], раду и плановима Подмлатка[3] и, што је нарочито значајно – формирању секције за борбу против туберкулозе[4]. Најважнији моменат, међутим, била је смена у врху Градског одбора: на годишњој скупштини одржаној 21. марта 1948. године нови председник Градског одбора постао је др **Борислав Вуков**, офталмолог и секретар Подружнице Српског лекарског друштва у Зрењанину, а секретар **Ђурица Милин**[5]. Овај двојац ће током наредне деценије руководити зрењанинским Црвеним крстом. Пређашњи председник и један од очева-оснивача, др Димитрије Кристић, остаће активан члан све до своје смрти.

Општа преписка за 1949. годину односи се, без изузетка, на курсеве прве помоћи: у питању су пријаве, спискови полазника и извештаји о свршеним курсевима[6]. На седницама Управног одбора углавном су доминирала питања у вези са стањем

[1] Регистратура Црвеног крста Зрењанин (= Рег. ЦКЗР) 1947–, кут. 2 (Материјали о активности Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Годишњи извештај о раду за 1951“, 7.

[2] ИАЗ, Ф. 251 Градски одбор Црвеног крста Зрењанин (= Ф. 251 ГОЦКЗР) 1947–1955, Општа преписка за 1948. годину, бр. 50/1948, бр. 395/1948, бр. 490/1948.

[3] ИАЗ, Ф. 251 ГОЦКЗР 1947–1955, Општа преписка за 1948. годину, бр. 88/1948, бр. 110/1948.

[4] ИАЗ, Ф. 251 ГОЦКЗР 1947–1955, Општа преписка за 1948. годину, бр. 33/1948, бр. 88/1948.

[5] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активности Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Записник редовне скупштине Градског одбора Црвеног крста у Зрењанину одржате дана 21. марта 1948. године у дворани Дома Црвеног крста у Зрењанину“. За благајника је изабран Александар Бредер.

[6] ИАЗ, Ф. 251 ГОЦКЗР 1947–1955, Општа преписка за 1949. годину, бр. 204/1949, 214/1949, 261/1949, 330/1949, 382/1949, 430/1949, 616/1949, 653/1949, 757/1949.

санитетских возила и њиховом поправком, регулисањем плата службеника те одржавањем Недеље Црвеног крста и Дечје недеље[7].

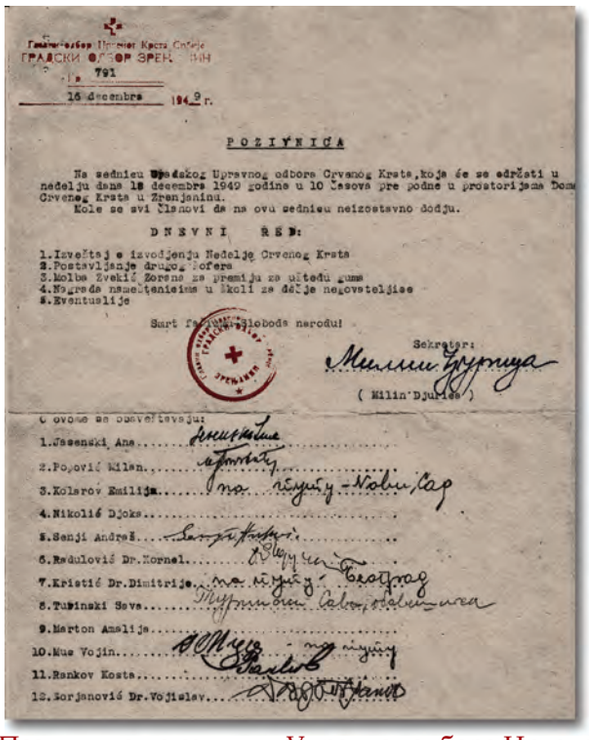
ГРАДСКИ ОДБОР ЗРЕЊАНИН

791

16 decembra 1949 г.

POZIVNICA

Na sednicu Upravnog odbora Crvenog Krsta, koja će se održati u nedelju dana 18 decembra 1949 godine u 10 časova pre podne u prostorijama Doma Crvenog Krsta u Zrenjaninu.

Kole se svi članovi da na ovu sednicu neizostavno dođu.

DNEVNI RED:

1. Izveštaj o izvođenju Nedelje Crvenog Krsta
2. Postavljanje drugog lofera
3. Molba Zvekić Zorene za premiju za ušteđu gume
4. Nagrada nastavnicima u školi za dečje nejovstaljise
5. Eventuslije

Sart za slobodu narodu!

Sekretar:

(Milin Đurica)

O ovome su obavešćeni:

1. Jasenski Ana
2. Pojović Milan
3. Kolarov Emilija
4. Nikolić Đoka
5. Senji Andreš
6. Radulović Dr. Kornel
7. Kristić Dr. Dimitrije
8. Turinski Sava
9. Marton Amalija
10. Muc Vojin
11. Rankov Kosta
12. Borjanović Dr. Vojislav

Позивница на седницу Управног одбора Црвеног крста у Зрењанину (1949)

Управни одбор био је састављен како од предратних првака и истакнутих активиста, тако и од нових лица која су се у раду Црвеног крста ангажовала тек после ослобођења[8]. Након избора на годишњој скупштини 1950[9], он ће претрпети тек мање, незнатне персоналне промене. Ово је била једна од успешнијих година, у којој је план рада био знатно премашен у појединим сегментима (приходи у Недељи Црвеног крста, од санитетских аутомобила, број оспособљених кандидата на курсевима прве помоћи итд.)[10]. Покрајински одбор Црвеног крста је на својој скупштини похвалио рад градског одбора у Зрењанину, који је добио другу награду Главног одбора Црвеног крста Народне Републике Србије, а годишња скупштина, одржана крајем марта 1951, изразила је записничку захвалност председнику др Бориславу Вукову, секретару Ђурици Милину и књиговођи-благајнику Милану Поповићу, за предан рад и постигнуте резултате[11]. Посебно је истакнут женски допринос успесима зрењанинског Црвеног крста у овој години, која је завршена са приходом од 345.710 динара[12].

Током године, одржавани су курсеви за венеричне болести, курсеви из здравствене заштите при сељачким радним задругама и државним пољопривредним добрима, курсеви из прве помоћи, за помоћне дечје неговатељице, борбу против туберкулозе итд. Посебно значајна је била акција спроведена у оквиру Дечје недеље, у којој је Црвени крст учествовао заједно са Среским одбором Црвеног крста Среза Бегејског и Повереништва за народно здравље Среског народног одбора Бегејског. У питању је била акција организовања систематског прегледа деце до једне и по године старости у местима која нису имала лекара. Систематски прегледи обављени су у Хетину, Радојеву, Војводи Степи, Новој Црњи, Тоби, Молину, Карађорђеву и Честерегу. Прегледано је 570 деце до једне и по године старости, а старије болесне деце и старица – 31[13].

[7] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активности Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Позивница на седницу Управног одбора Градског одбора Црвеног крста Зрењанин 29. маја 1949"; „Сазив седнице Управног одбора Г. О. Црвеног крста 25. септембра 1949"; „Позивница на седницу Градског Управног одбора Црвеног крста 18. децембра 1949 године".

[8] Чланови Управног одбора били су: Ана Јасенски, Милан Поповић, Емилија Коларов, Ђока Николић, Андраш Сењи, др Корнел Радуловић, др Војислав Борјановић, др Димитрије Кристић, Коста Ранков, Амалија Мартон, Војин Муц, Сава Турински (прим. Ф. К.).

[9] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активности Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Члановима Управног одбора Градског одбора Црвеног крста Зрењанин 6. јуна 1949".

[10] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активности Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Записник редовне седнице Градског одбора Црвеног крста у Зрењанину, одржате дана 6. новембра 1950. године у 18 часова".

[11] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активности Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Записник рађен у канцеларији Градског одбора Црвеног крста у Зрењанину на седници Градског Управног Одбора Црвеног Крста дана 6. јуна 1950. године у 16 часова"; „Записник редовне седнице Градског одбора Црвеног крста у Зрењанину одржате дана 6. новембра 1950. године у 18 часова"; „Записник редовне годишње скупштине градског одбора Црвеног крста у Зрењанину, одржане дана 29. марта 1951. године у дому ЦК у Зрењанину".

[12] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активности Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Записник редовне годишње скупштине градског одбора Црвеног крста у Зрењанину, одржане дана 29. марта 1951. године у дому ЦК у Зрењанину".

[13] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активности Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Записник рађен у канцеларији Градског одбора Црвеног крста у Зрењанину на седници Градског Управног Одбора Црвеног Крста дана 6. јуна 1950. године у 16 часова".

И Подмладак Црвеног крста је био нарочито активан, узимајући учешћа у курсевима, али у и међушколској преписци, пропагандној делатности и прикупљању лековитог биља.

Поред књиговође-благајника Милана Попова и шофера Веселина Мошоринског, Градски одбор Црвеног крста Зрењанин добио је још једно стално запослено лице у 1950: Новку Завишин, техничког службеника.

Најзад, у јесен 1950. забележена су 4273 члана која су платила чланарину.

Имајући у виду овако лепе успехе, Градски одбор је поставио амбициозан план рада и за наредну, 1951. годину. Новине у њему у односу на извештаје о раду из претходних година представљале су ставка која се односила на активно учешће Црвеног крста у ванармијском војном васпитању народа (курсеви из ПАЗ-а и предвојничка обука) те велика манифестациона поворка и митинг од 9. октобра 1951. на Тргу слободе, у којима је учествовало преко 5500 чланова Подмлатка. Поворка је снимљена у седам разних фотографија и по један примерак ових достављен је Покрајинском одбору Црвеног крста. Градски одбор је донео одлуку да се поворка Подмлатка одржи тога дана из разлога што је био пијачни дан и тога дана има највише грађана из околине, па да би на извођење Прославе Недеље Црвеног крста и у осталим местима имало повољног утицаја[14].

У извештају о раду за 1951, истакнута је одлична сарадња Црвеног крста са народним властима и масовним организацијама. Градски одбор Црвеног крста је у то време обухватао 2 реонска одбора (Мужља и Мужља-Колонија), 38 одбора при основним фронтовским организацијама, 2 повереништва у сељачким радним задругама и 10 повереништава у индустријским предузећима[15]. У оваквој организационој структури, која није била заснована на територијалном принципу, већ на утемељености у радничким колективима, ваљало би тражити кључ успеха у послератном омасовљавању чланства Црвеног крста. На територији града чланарина је наплаћена од 6079 редовних чланова.

Почетком 1952. Градски одбор Црвеног крста Зрењанин се ангажовао на прикупљању помоћи за Народну Републику Словенију, која је била паралисана након вишедневних непрекидних снежних падавина. Снег који је почео да пада 13. фебруара довео је до прекида телефонских веза, саобраћајног колапса, урушавања стамбене инфраструктуре, материјалне штете, али и губитака људских живота у појединим планинским крајевима до којих је дошло услед лавина. Поједина насеља била су у потпуности одсечена од света. Тежина снежних наноса на крововима зграда узроковала је њихово рушење, док су, с друге стране, у неким случајевима станари могли да напусте објекте једино кроз кров или пробијањем тунела кроз снег. Становништво се, из страха да би се крововови могли урушити, у паници склањало у подруме. Градски одбор Црвеног крста Зрењанин добио је упутства од Централног и Покрајинског одбора (који су и сами *учинили потребна расположења да се настрадалима у Словенији помогне*) у циљу спровођења сабирне акције током које су *скупљене велике количине намирница и новца*[16].

Исте године, поводом прославе Међународног дана Црвеног крста, у Дому Градског одбора ЦК одржана је свечана седница под паролом: *Доцније 100 година под истом заставом*. На њој је предавање одржао истакнути активиста зрењанинског Црвеног крста Милан Поповић, а на предлог председника Вукова, Лиги Друштава Црвеног крста у Женеви упућен је телеграм[17].

У пролеће 1952. наступиле су нове административне промене које ће се одразити и на Црвени крст: доношењем *Закона о подели територије Народне Републике Србије на општине, градове и срезове*[18], подручје Средњег Баната које је гравитирало према зрењанинском Црвеном крсту било је подељено на Бегејски и Тамишки срез (са седиштем у Зрењанину), Јашатомићки срез (са седиштем у Јаши Томићу) и Потиски срез, са седиштем у Новом Бечеју. Врло брзо – средином и крајем педесетих – доћи ће до нових административних „укрупњавања".

[14] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активности Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Годишњи извештај о раду Градског одбора Црвеног крста у Зрењанину за 1951 годину".

[15] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активности Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Записник редовне годишње скупштине Градске одбора Црвеног крста у Зрењанину, одржане дана 29. марта 1951. године у дому ЦК у Зрењанину".

[16] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активности Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Записник редовне годишње скупштине Градског одбора Црвеног крста у Зрењанину одржане дана 5. марта 1952. године у Дому Црвеног крста у Зрењанину", 2.

[17] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активности Црвеног крста Зрењанин 1947–1960) „Записник свечане седнице Градског и Среских одбора Црвеног крста Бегеј и Тамиш у Зрењанину одржане дана 8. маја 1952. године у 19 часова у Дому Црвеног крста у Зрењанину".

[18] *Службени гласник Народне Републике Србије* 15, год. VIII, Београд, 22. април 1952, 141–189.

У лето 1952. године забележен је и одлазак дугогодишњег председника Среског и Окружног одбора Црвеног крста Зрењанин и једног од утемељивача ове организације у овом граду – др Димитрија Кристића. Преминуо је 29. августа, након тешке и кратке болести, подлегавши у борби са дијабетесом. Његово име ће се те, али и наредних година, спомињати са великим пијететом и поштовањем у Дому Црвеног крста Зрењанин[19].

Почетком новембра 1952. почео је да излази недељни лист *Зрењанин*, у то време (а и касније) једино новинско гласило у овом граду (међуратни листови су престали са излажењем, а *Слободна Војводина* је премештена у Нови Сад). Овај лист ће редовно пратити активности Црвеног крста и о њима извештавати.

Наредних неколико година, активности Црвеног крста биле су још увек обележене затегнутостима у међународним односима ФНРЈ (однос према Совјетском Савезу, Тршћанска криза), које су релаксиране до 1955. Ова година се показала по много чему важном, вероватно једном од најважнијих у тој деценији.

Статусне и организационе промене

На самом њеном почетку, дошло је до нових политичко-административних промена, које су се јавиле у оквиру припрема за усвајање Закона о уређењу општина и срезова[20]. У складу са овим законом, 15. јануара 1955. године, Град Зрењанин, Тамишки и Бегејски срез уједињени су у јединствени, Зрењанински срез[21]. Следећи ову територијалну реорганизацију, у септембру 1955. биће одржана заједничка скупштина среских одбора Црвеног крста (Зрењанинског, Јашатомићког и Потиског среза), на којој је, у присуству секретара Покрајинског одбора Црвеног крста и преко 50 делегата, одлучено да се споје у јединствени одбор Црвеног крста Зрењанин[22]. После дискусије, изабран је Пленум од 31 члана, а за председника Извршног одбора Црвеног крста Зрењанинског среза изабран је др Милан Девић, лекар из Зрењанина[23]. Дотадашњи Градски одбор Црвеног крста Зрењанин добио је статус Општинског одбора, а обухватао је, осим Зрењанина, и приградско насеље Мужљу, затим Арадац, Клек и Лукићево[24]. Др Борислав Вуков и Ђурица Милин остали су на челу новог Општинског одбора.

Година 1955. означила је и *десетогодишњицу изградње социјализма (...) завршетак једне џиновске борбе наших радних људи на челу са нашим Савезом комуниста за преображај наше земље*[25]. Спољна политика је и даље доминирала уводом у Годишњи извештај о раду[26], али се у ово време јављају већ озбиљне новине у деловању и акцијама које нису биле забележене у ранијем периоду. Поред здравственог просвећивања сеоске женске омладине – која је и даље апострофирана као главни задатак – најављена је нова организациона политика, која се огледала у увођењу посебних комисија при среским одборима, и то:

- за БОРБУ ПРОТИВ ТУБЕРКУЛОЗЕ;
- за РАД ПОДМЛАТКА ЦРВЕНОГ КРСТА;
- за ТРАНСФУЗИЈУ КРВИ;
- за БОРБУ ПРОТИВ АЛКОХОЛИЗМА.

[19] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активности Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Записник редовне седнице Градског одбора Црвеног крста у Зрењанину, одржане дана 6. септембра 1952. године у Дому Црвеног крста у Зрењанину“.

[20] Овим законом уведен је тзв. комунални систем, којим је број општина на подручју ФНРЈ сведен на 737, а срезова на 42. „Закон о уређењу општина и срезова“, *Службени лист ФНРЈ* 26, Београд 1955.

[21] „Драгољуб Кирћански изабран за претседника Народног одбора градске општине“, *Зрењанин* 117, год. IV, 15. јануар 1955, 1.

[22] „Основан јединствени одбор Црвеног крста среза Зрењанин“, *Зрењанин* 153, год. IV, 10. септембар 1955, 2.

[23] Исто.

[24] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Извештај о раду Градског одбора Црвеног крста у Зрењанину за 1954. и 1955. годину“, 3.

[25] Исто, 1.

[26] *Наша земља је у послератном периоду била стални предводник политике мирољубивости, међународне сарадње на свим пољима. И у току 1955. године, наша влада чинила је крупне кораке у циљу максималног доприноса попуштању међународне затегнутости. Она је доследно настојала и радила на томе да се спорна питања са другим земљама, а нарочито са својим суседима решавају путем споразума и преговора. Због такве своје доследности мирољубиве политике наша земља ужива велики углед међу прогресивним светом, а нарочито је цењена од стране напредних радничких покрета. У овом правцу велики допринос учинила је посета друга Тита и његових сарадника Индији и Бурми прошле године и задња посета Етиопији и Египту. Поред тога, о томе нам говоре и честе посете представника разних напредних радничких партија из појединих земаља, који се диве нашим успесима постигнутим у социјалистичкој изградњи, друштвеном управљању, раду синдиката и слично...* (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Извештај о раду Градског одбора Црвеног крста у Зрењанину за 1954. и 1955. годину“, 1).

Ипак, проћи ће још неколико година док оваква расподела рада и дефинитивно не заживи.

Поводом обележавања 8. маја, Међународног дана Црвеног крста, дан раније је у Дому Црвеног крста у Зрењанину одржана свечана седница среских и Градског одбора Црвеног крста, на којој су по први пут предате захвалнице заслужним члановима и активистима за дугогодишњи истакнути рад[27]. Јавно су истакнути дугогодишњи рад и заслуге покојног др Димитрија Кристића, *који је један од оснивача Црвеног крста у Зрењанину, чијом је заслугом подигнут и Дом Црвеног крста у Зрењанину и који је као дугогодишњи претседник Црвеног крста у Зрењанину све своје слободно време провео на добровољном раду Црвеног крста, односно који је до последњег часа свог живота активно радио на пољу Црвеног крста*[28]. Одато је признање *свим нашим лекарима, зубарима и осталим здравственим радницима, који као добровољни сарадници Црвеног крста учествују у свим акцијама*[29]. Нарочита *писмена захвалност* изражена је др Корнелу Радуловићу, шефу Антитуберкулозног диспензера и дугогодишњем раднику и сараднику Црвеног крста, *у знак захвалности за његов пожртвовани добровољни рад у Црвеном крсту*. Писмена захвалност је издата и Олги Замуровић, Влајку Бојанићу, Милошу Игњатовићу, Николи Драгојевићу (из Зрењанина), као и 17 активиста из насељених места. На истој скупштини, у складу са горенаведеним планом будућег организовања активности и према упутствима виших одбора, изабрани су чланови двеју комисија – за борбу против алкохолизма и трансфузију крви[30].

Од осталих значајнијих дешавања у 1955, помена вредна је помоћ коју је Општински одбор Црвеног крста Зрењанин добио у виду 1170 пакета организације *Кер* (енгл. *Care*) и Светске лутеранске организације. Извршни одбор је донео одлуку да се она расподели између деце палих бораца, слепих, ратних војних инвалида, родитеља погинулих бораца у НОР-у и жртава фашистичког терора и социјално угрожених лица.

[27] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Записник свечане седнице среских и градских одбора Црвеног крста у Зрењанину одржате заједнички уз присуство преставника свију масовних организација, народних власти, Југословенске народне армије и појединих предузећа, фабрика и установа, као и подмлатка Црвеног крста дана 7. маја 1955 године у 18 часова у дворани Црвеног крста у Зрењанину поводом прославе 8. маја, Међународног дана Црвеног крста“.

[28] Исто.

[29] Исто.

[30] У Комисију за борбу против алкохолизма изабрани су: др Војислав Исаковић, лекар у пензији; др Душан Мишков, лекар Хигијенског завода; Пера Секулић, председник Окружног суда; др Милан Девић, лекар и председник Среског одбора Црвеног крста Тамиш; Тодор Милеуснић, помоћник начелника Секретаријата унутрашњих послова; Сава Јешић, службеник из Секретаријата за привреду НО Среза; др Трифун Цветковић, лекар-управник болнице; Красоје Недељков, секретар НО Среза; др Вукашин Гојков, лекар, управник Дома народног здравља; Ђурица Латковић, помоћник директора Завода за социјално осигурање; Никола Перић, начелник штаба – мајор ЈНА; Стева Целетовић, начелник за просвету НО Среза; Нада Татић, начелник за народно здравље НО Среза; Богданка Игњијић, наставница Осмогодишње школе. У Комисију за трансфузију крви изабрани су: др Марко Рајић, лекар, шеф Станице за трансфузију; др Александар Фанингер, лекар; др Карло Чањи, лекар; Божа Клајн, секретар ССРН; Вељко Вукојевић, помоћник управника болнице; Зоран Лисавац, капетан ЈНА; Миленко Мишков, инспектор предузећа *Домаћа радиност*; др Драга Мортвански, лекар; Мита Предојевић, председник Савеза бораца; Сима Дујин, секретар Среског комитета Народне омладине; Ружа Дамјановић, члан Градског одбора ССРН; др Елизабета Амбрози, лекар; Славко Рац, представник комбината *Серво Михаљ*; Ђуро Личина, представник предузећа *Банат* за оправку локомотива; Милан Павличић, члан Председништва Среског синдикалног већа. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Записник свечане седнице среских и градских одбора Црвеног крста у Зрењанину одржате заједнички уз присуство преставника свију масовних организација, народних власти, Југословенске народне армије и појединих предузећа, фабрика и установа, као и подмлатка Црвеног крста дана 7. маја 1955 године у 18 часова у дворани Црвеног крста у Зрењанину поводом прославе 8. маја, Међународног дана Црвеног крста“).

Печати Општинског (горе) и Градског (доле) одбора
Црвеног крста у Зрењанину

Филип Крчмар

ОПШТИНСКИ ОДБОР ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН (1955–1968)

др Корнел Радуловић и Ђурица Милин са активисткињама
Црвеног крста Зрењанин (средина 1950-их).
Љубазношћу г. Слободана Милина

ОПШТИНСКИ ОДБОР ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН (1955–1968)

Прве године Општинског одбора (1955–1960)

Статусна промена и резултати постигнути у 1955. дали су подстрека даљем интензивирању рада зрењанинског Црвеног крста. И наредна, 1956. година, није била ништа мање занимљива и динамична. Главну новост представљало је отварање Саветовалишта за борбу против алкохолизма при Општинском одбору, које је водио лекар специјалиста из ове гране медицине др Трифун Цветковић[1]. Ово саветовалиште, које је најпре било отворено једном, а нешто касније и двапут недељно по 2 сата, представљало је први видљивији корак у раду Комисије за борбу против алкохолизма, која је основана претходне године. Саветовалиште није било нова идеја – двадесетак година раније, слично саветодавно тело је већ деловало при петровградском Среском одбору, под руководством др Мише Матића. Циљ борбе је била умереност у употреби алкохола код одраслих, а за апстиненцију код омладине[2]. У наредном периоду ова Комисија забележиће лепе резултате у свом раду.

Зима и пролеће 1956. године прошли су у знаку великих поплава које су погодиле подручје Баната. На подручју општине Зрењанин најкритичније је било у приградском насељу Мужља[3], а на подручју Среза – у селу Молин, у ком је извршена делимична евакуација. Хиљаду и двеста мештана било је угрожено поплавама подземних вода. Одбори Црвеног крста у Зрењанину су моментално реаговали, делујући у координацији са народним властима, здравственим установама и зрењанинским предузећима. Трећина станов-ништва је исељена; санитетска екипа Дома народног здравља из Зрењанина за рекордно време је извршила преглед и вакцинацију свих становника села против тифуса, док су техничари Санитарне инспекције извршили запрашивање. Зрењанински Црвени крст упутио је помоћ у намирницама, одећи и лековима у вредности од милион динара, а фабрика чарапа *Ударник* послала је 750 пари чарапа у вредности од близу 100.000 динара. Среска трговинска комора обезбедила је средства за набавку 200 пари дечјих ципела[4]. Ипак, селу није било спаса и катастрофа из фебруара и марта 1956. нанела му је ударац од ког се никада више неће опоравити. Након поплава, животарило је још неко време, да би 1961. било трајно напуштено[5].

Поред оснивања Комисије за борбу против алкохолизма и ангажовања на санацији штете од поплава, Општински одбор Црвеног крста наставио је у току 1956. године са својим уобичајеним активностима – Недељом Црвеног крста (одржаном од 6. до 13. маја)[6], одржавањем курсева за здравствено просвећивање сеоске женске омладине[7] и радница у зрењанинским фабрикама[8], отварањем ђачких кухиња (које су бројале 7930 корисника у 6 осмогодишњих школа у Зрењанину, Мужљи, Лукићеву, Арадцу и Михајлову). На пољу сталне борбе против туберкулозе, поред уобичајеног одржавања Недеље борбе против туберкулозе (28. октобар – 4. новембар) под паролом *Појачати личну и*

[1] Регистратура Црвеног крста Зрењанин (= Рег. ЦКЗР 1947–), кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1956. годину“, 6; такође в.: „Отворено саветовалиште за борбу против алкохолизма“, *Зрењанин* 210, год. V, 29. септембар 1956, 5.

[2] Овај циљ се настојао остварити углавном путем одржавања предавања у синдикалним подружницама, основним организацијама и школама. Акценат на предавањима стајао је на бази штетности употребе алкохола по здравље и последица алкохолизма, јасно и недвосмислено препознатог као *друштвено зло* (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1956. годину“, 6).

[3] Као најугроженијем селу у зрењанинској општини, Месном одбору Црвеног крста у Мужљи додељено је 4 тоне пшенице на име помоћи поплављенима, док су осталим селима додељени Кер пакети са намирницама. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1956. годину“, 6).

[4] Васа Добросављевић, „Преко леда и воде“, *Зрењанин* 178, год. V, 25. фебруар 1956, 3.

[5] Мештани су се раселили у оближња насеља Црњу, Тобу и др. Данас се на месту где је био Молин налази ловиште под називом *Молинска шума* (прим. Ф. К.).

[6] „Недеља Црвеног крста“, *Зрењанин* 187, год. V, 28. април 1956, 2.

[7] „Курсеви за здравствено просвећивање сеоске женске омладине“, *Зрењанин* 207, год. V, 8. септембар 1956, 7.

[8] „Курсеви за здравствено просвећивање радница“, *Зрењанин* 210, год. V, 29. септембар 1956, 5.

општу хигијену и слања деце на летовање на Вршачки брег, предузете су и мере за смештање деце из породица чији су чланови оболели од туберкулозе на издржавање у друге породице, којима је обезбеђена месечна новчана надокнада у ту сврху[9]. У акцији прикупљања залиха крви путем добровољног давања, постављен је нови рекорд – крв је дало преко 4000 грађана, од тога 2600 из Зрењанина, а остатак из околних места[10]. На име социјалне помоћи подељено је намирница и одеће у вредности од 1.099.000 динара; ова помоћ је дељена појединачно (туберкулозним болесницима, ратним војним инвалидима, деци палих бораца, социјално угроженим и другим лицима којима је била потребна) и колективно – школама, интернатима, Феријалном и Туристичком савезу, извидницима и планинарима[11]. На пољу „зачлањавања", односно омасовљавања чланства, премашен је план рада те је на крају године чланску карту Црвеног крста имало 6785 лица[12]. Све ово допринело је томе да се у годишњем извештају констатује да је *за Општински одбор Црвеног крста 1956. година била година великих и успелих акција. Ценећи постигнуте резултате (...) од Ослобођења наовамо ни у једној години нисмо постигли такве резултате као у 1956...* [13].

У наредним годинама, Општински одбор зрењанинског Црвеног крста наставио је са успешним резултатима задржавши овакав начин рада, уз повремено увођење иновација. Тако је нпр., почетком 1957. године, подручје рада Одбора проширено на оближња насељена места Михајлово и Јанков Мост, чиме је и број чланова Управног одбора проширен (са 21 на 25)[14]. Новина у односу на ранији период – која разбија монотонију годишњег извештаја о раду, била је организација, отварање и циркулација изложбе под називом *Борба против алкохолизма*. У оквиру њене поставке су, путем слика, фотографија, графикона итд., приказани *штетни утицај алкохола на организам и његов негативан утицај на ефективан рад, као и савремен начин медицинског лечења и спасавања људи оболелих од прекомерног узимања алкохола*[15]. Отворена је 10. новембра 1957. у великој сали Друштва за телесно васпитање *Партизан*. Како је то забележила локална штампа: *Комисија за борбу против алкохолизма при Среском одбору Црвеног крста у Зрењанину, организовањем изложбе учинила је први већи корак у правцу сузбијања алкохолизма (...) предстојећа изложба је по обиму и садржини прва ове врсте у Србији (...) Данас, алкохолизам, као социјална болест, није више лична ствар појединца, она је проблем породице и друштва – ствар заједнице*[16]. Изложбу је у самом граду Зрењанину посетило 15.000 људи, а до краја године било је предвиђено њено приказивање у Новом Бечеју, Јаши Томићу, Српској Црњи, Житишту, Меленцима и још неким местима. Међу посетиоцима су запажени представници Црвеног крста Србије, Покрајинског одбора Војводине, као и представници среских одбора Црвеног крста из готово свих среских центара Србије[17]. Изложба је прошла кроз сва већа места Средњег Баната и посетило ју је око 30.000 грађана[18], а наредних година путоваће и по Северном и Јужном Банату.

У 1958. чланство се још више повећало – на 8122 лица[19]; и поред очигледног напредовања

[9] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1956. годину", 4–5; такође види: М. Павлов, „Годишња скупштина Црвеног крста у Зрењанину. Преко четири хиљаде добровољних давалаца крви на подручју општине Зрењанин", *Зрењанин* 236, год. VI, 30. март 1957, 2.

[10] М. Павлов, „Годишња скупштина Црвеног крста у Зрењанину. Преко четири хиљаде добровољних давалаца крви на подручју општине Зрењанин", *Зрењанин* 236, год. VI, 30. март 1957, 2. Међу насељеним местима је предњачио Арадац.

[11] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1956. годину", 6.

[12] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1956. годину", 1.

[13] Исто.

[14] Исто.

[15] „Припрема се изложба *Борба против алкохолизма*", *Зрењанин* 264, год. VI, 12. октобар 1957, 9.

[16] „Од 10 до 18 новембра у Зрењанину. Изложба *Борба против алкохолизма*", *Зрењанин* 268, год. VI, 9. новембар 1957, 4.

[17] К., „Изложба *Борба против алкохолизма* обилази већи број места", *Зрењанин* 272, год. VI, 29. новембар 1957, 2.

[18] К., „Догађаји о којима се говори. Здравствено васпитање становништва у првом плану рада организације Црвеног крста", *Зрењанин* 292, год. VII, 19. април 1958, 5.

[19] Планом рада и буџетом било је предвиђено да се у току 1958. обухвати у чланство и наплати чланарина од 7000 чланова, а обухваћено је и наплаћена чланарина од 8122, што значи за 1122 члана више; био је то *највећи број у једној години од Ослобођења до данас* (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1958. годину")

на том плану, даље омасовљавање се наметало као императив у раду, у складу са предстојећим јубилејима заказаним за 1959. годину, у којима ће Црвени крст узети активног учешћа: поред века сопственог, обележаваће и 40-годишњицу оснивања Комунистичке партије Југославије, Савеза комунистичке омладине Југославије и Синдиката. Традиционална акција Недеља Црвеног крста (4–11. мај) изведена је у временском периоду припрема за прославу Дана младости, прославу 15-годишњице битке на Сутјесци и одржавање Скупштине Централног одбора Црвеног крста Југославије[20]. За 1958. годину везује се и значајна персонална промена: председник Општинског одбора, др Борислав Вуков, отишао је на место управника зрењанинске Болнице „Ђорђе Јоановић" и шефа њеног Очног одељења[21], а на челу Црвеног крста наследио га је др Момчило Момиров. Вуков је годину дана раније (8. маја 1957) одликован Златним знаком Црвеног крста, у знак признања за свој активизам на пољу хуманитарног рада[22].

Од значајнијих новина издвојио се појачан рад на борби против туберкулозе, који је достигао врхунац отварањем Саветовалишта за оболеле, након што су активисти зрењанинског Црвеног крста похађали семинар Покрајинског одбора Црвеног крста Аутономне Покрајине Војводине. Саветовалиште је најпре радило само недељом од 11 до 12 часова, а нешто касније уторком и петком од 9 до 11 часова[23]. У оквиру Саветовалишта, добровољни социјални радници радили су на решавању проблема туберкулозних болесника, како оних стационираних у лечилиштима, тако и оних који су се лечили код својих кућа, на подручју Општине и Среза Зрењанин[24]. Логистику и подршку раду Саветовалишта пружили су Центар за социјални рад, Завод за социјално осигурање, као и привредне и друштвене организације итд. Поред тога, традиционална акција Недеља борбе против туберкулозе, одржана је од 7. до 14. септембра, под паролом *Сачувајмо нашу децу од туберкулозе! Чувајмо наше здравље.* На 35 предавања о овој болести забележено је присуство 4316 слушалаца[25].

Новина је забележена и у раду Подмлатка, који је – поред рада на подизању здравствене културе међу децом и омладином – по први пут приредио обилазак и дочек Нове године за децу-пацијенте Опште болнице „Ђорђе Јоановић" и Дома старица; том приликом су обезбеђени новогодишње јелке и поклони[26].

Општински одбор шездесетих година

Шездесете године XX века довеле су до значајних новина у раду зрењанинског Црвеног крста; раздобље послератног опоравка и обнове било је завршено и почињао је нови период. Од рата је прошла деценија и по, током које су ратне последице и трауме највећим делом биле саниране. Почињала је нова епоха која је, иако обележена честим променама и експериментисањима, донела одговарајућу стабилност и напредак. С једне стране, у широком дијапазону рада Црвеног крста, почетком седме деценије прошлог столећа, постигнут је одговарајући степен стабилности и организације, који ће у наредном периоду дати веома лепе резултате. Ново раздобље је, упркос свом мирнодопском карактеру, итекако представљало и доносило изазове. Честе политичко-административне промене утицале су на масовност чланства и његову организациону структуру, једнако као што су међународни догађаји и спољнополитички положај Југославије утицали на његове активности и усмерења. И поред тога, шездесетих година зрењанински Црвени крст се налазио на узлазној путањи, бележио лепе успехе и био одлично организован.

[20] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1958. годину", 4.

[21] Код Д. Пауновића се наводи податак да је Борислав Вуков био на челу Црвеног крста у периоду од 25. маја 1947. до 7. октобра 1957. године, а да је 1. јула 1958. постављен за управника Болнице и шефа Очног одељења (Dobrivoj Dobrica Paunović, *Začetnici lečenja očnih bolesti u Srednjem Banatu,* Zrenjanin 2010, 73, 74, 80).

[22] Dobrivoj Dobrica Paunović, *Začetnici lečenja očnih bolesti u Srednjem Banatu,* Zrenjanin 2010, 81.

[23] „У Зрењанину отворено саветовалиште за плућне болеснике", *Зрењанин* 340, год. VIII, 21. март 1959, 5.

[24] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1958. годину", 8.

[25] Исто.

[26] Исто.

Дешавања у 1960.

Почетак шездесетих година обележило је ново политичко-административно „укрупњавање“, које је било најављено још раније – новим изменама Закона о подели подручја Народне Републике Србије и реорганизацијом срезова и општина, дошло је до нове територијалне поделе: спајањем Зрењанинског и Кикиндског среза, села Јарковац (издвојено из Панчевачког) и села Книћанин (издвојеног из Новосадског среза), формиран је нови, проширени Зрењанински срез[27]. Ранијој општини Зрењанин припојене су општине Меленци, Елемир, Ечка и Лазарево, и створена је нова општина Зрењанин, са нешто више од 80.000 становника[28]. У питању је била још једна фаза процеса стварања јачих комуна, са седиштима која представљају њихов политички, привредни и културни центар. Самим тим, даље омасовљавање чланства представљало је логичан корак и задатак за општински одбор.

Почетак нове деценије донео је и опроштај од доајена зрењанинског здравства и једне од најзначајнијих личности у историји овдашњег Црвеног крста – након тешке болести, 8. маја 1960. године преминуо је др Корнел Радуловић, пионир борбе против туберкулозе у Средњем Банату и један од утемељивача установе Црвеног крста у међуратном периоду. Иако пензионисан неколико година раније (1958), до последњег даха био је присутан у зрењанинском здравству и Црвеном крсту. Сахрањен је на Томашевачком гробљу, у породичној гробници Исаковић – Радуловић, у присуству неколико хиљада грађана, који су дошли да се опросте од њега и одају му пошту. Посмртно слово је одржао његов саборац и колега др Зоран Каменковић[29], а у листу *Зрењанин* је објављен и некролог посвећен Радуловићу[30].

С друге стране, 1960. је за генералног секретара Општинског одбора Црвеног крста, уместо Ђурице Милина, постављен Сретен Глишић, који ће у наредне непуне три деценије бити *spiritus movens* ове организације и њен неприкосновени лидер. Под његовим руководством, Црвени крст ће достићи своје друго златно доба.

Најзад, 1960. годину обележио је још један значајан догађај: проширење, односно доградња Дома Црвеног крста. Са извођачем радова Одбор је имао спор око потраживања за накнадне радове, односно плаћање поена за недовршене послове по уговору на време и за употребљени стари материјал, па је Извршни општински одбор Црвеног крста, према разним препорукама, исплатио уговорену суму с тим, ако извођач није задовољан, да већа потраживања оствари судским путем. До тога међутим није дошло. У току 1960. године за доградњу Дома прилоге су дали: Среска задружна штедионица (50.000 динара), Олга Замуровић (10.000 динара), ШИНВОЗ (50.000 динара), Комунална банка (30.000 динара), Сремски пословни савез (50.000 динара), Ката Јованов и др. (5.000 динара), Сремски завод за социјално осигурање (200.000 динара). У пролеће наредне, 1961. године, Извршни одбор Општинског одбора Црвеног крста дао је да се, на мермерним плочама, у сали Дома, урежу имена свих добровољних давалаца прилога за доградњу овог објекта.

Значајну новину у раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин, која ће остати стално присутна у наредном периоду, представљала је одлука о формирању посебних тематских комисија при Општинском одбору, са јасно прецизираним задацима на различитим пољима рада. Иако је још раније био заузет став да је било потребно формирати комисије по појединим активностима, то није учињено у претходном периоду, изузев што је 1959. године формирана Комисија за рад са Подмлатком Црвеног крста[31]. Тек 1961. долази до образовања следећих комисија: 1) за здравствено просвећивање; 2) за борбу против туберкулозе; 3) за борбу против алкохолизма; 4) за трансфузију крви; 5) за социјални рад[32]. Тиме су активности Црвеног крста постале издиференцираније, а новоформирана тела су

[27] „Конституисан нови Народни одбор Зрењанинског среза“, *Зрењанин* 381, год. VIII, 31. децембар 1959, 2.

[28] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Годишњи извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1959. годину“, 1.

[29] За више детаља о последњим данима, смрти и погребу Корнела Радуловића види: Добривој Пауновић, *Др Корнел Радуловић 1890–1960. Живот и дело,* Зрењанин 2008, 121–130.

[30] „Др Корнел Радуловић“, *Зрењанин* 400, год. IX, 14. мај 1960, 6.

[31] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Материјали о активностима Црвеног крста Зрењанин 1947–1960), „Годишњи извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1959. годину“, 1.

[32] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1960–1970), „Годишњи извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста у Зрењанину за 1961. годину“, 2.

својом делатношћу у великој мери олакшавала посао управним органима Црвеног крста. У саставу комисија биле су заступљене све масовне организације, здравствена, социјална и просветна служба, омладина, активисти, добровољна патронажна служба и добровољни социјални радници Црвеног крста.

У значајне догађаје који су обележили прву половину шездесетих година спада прослава јубилеја 100-годишњице Црвеног крста, односно усвајања Женевских конвенција (1863–1963). Овај јубилеј прослављен је *уз појачани и разноврсни рад по свим делатностима* свечаном академијом у Народном позоришту „Тоша Јовановић“. Она је одржана 8. маја, на дан отварања Недеље Црвеног крста, у присуству великог броја чланова и активиста (1050), међу којима су били и представници народних власти и свих друштвених организација[33], а уз учешће Подмлатка Црвеног крста основних школа и Омладине (средњих школа). Тим поводом су у листу *Зрењанин* објављени и пригодни текстови[34]. Иста година протекла је и у знаку великог земљотреса у Скопљу (ком приликом су били ангажовани и ресурси зрењанинског Црвеног крста на санирању последица ове елементарне непогоде, в. напред), али и доношења новог устава земље.

Детаљ са свечаности Општинског одбора ЦК Зрењанин (средина 1960-тих). Трећи слева седи Ђурица Милин, иза њега Сретен Глишић, до њега стоји др Зоран Каменковић.
Љубазношћу г. Николе Тадеина

[33] На академији су говорили др Момчило Момиров, председник Општинског одбора, др Зоран Каменковић и др Миладин Мирилов. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Годишњи извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста у Зрењанину за 1963. годину“).

[34] Др Момчило Момиров, „Сто година Црвеног крста“, *Зрењанин* 555, год. XI, 11. мај 1963, 2; „Борба за хуманост кроз једно столеће“, *Зрењанин* 555, год. XI, 11. мај 1963, 9.

Борба против туберкулозе

У годишњим извештајима о раду зрењанинског Црвеног крста, почев од шездесетих година, почиње да се јавља формулација о *сталној и непрекидној борби против туберкулозе;* у то време она је за собом већ имала дугу традицију под окриљем ове установе, али је и добила замајац захваљујући вишедеценијском ангажовању др Корнела Радуловића. Осим непрестаних предавања и курсева о туберкулози, њеној превенцији и начинима лечења, шездесетих година већ увелико ради Плућна болница (антитуберкулозни диспензер), а проналазе се и нови начини упознавања становништва са природом ове болести. Комисија за борбу против туберкулозе одржавала је сталну везу са Антитуберкулозном службом и усклађивала свој план рада са потребама службе. Црвени крст је о свом трошку слао децу оболелу од туберкулозе на летовање и опоравак у климатском лечилишту „Тестера“ на Фрушкој гори[35]. У том смислу, нарочито је била значајна 1964. година: тада је, почетком јуна месеца, у Зрењанину била приказана изложба о делатностима и савременим методама лечења ТБЦ са радовима болесника из Сремске Каменице, коју је аранжирао тамошњи Институт за лечење ТБЦ; она је забележила 12.000 посетилаца; затим је, од 20. до 27. септембра одржана већ традиционална манифестација Недеља борбе против туберкулозе, током које је приређено 85 предавања о туберкулози са 8450 слушалаца; а започето је и квиз-такмичење за ђаке основне и средње школе под називом *Покажи шта знаш о туберкулози,* које је одржано у новосаграђеној Хали спортова „Медисон“ у Карађорђевом парку и које је у наредном периоду постало редовна појава[36].

Борба против алкохолизма

Једнако као и против туберкулозе, шездесетих година прошлог века зрењанински Црвени крст водио је сталну и упорну борбу против алкохолизма. Тиме је у ствари био направљен

[35] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Годишњи извештај о раду општинског одбора Црвеног крста у Зрењанину за 1963. годину“, 9.

[36] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1960–1970), „Годишњи извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста у Зрењанину за 1964. годину”.

континуитет са ранијим периодом – у Зрењанину је још у јесен 1956. основано Саветовалиште за алкохоличаре при Црвеном крсту[37], које је имало своје исходиште још у међуратном периоду, када је сличну секцију водио др Миша Матић. Ово Саветовалиште је, крајем педесетих година, учинило и прве конкретне кораке ка сузбијању ове друштвене пошасти, организовањем путујуће изложбе *Борба против алкохолизма*, која је обилазила насеља по Банату[38]. Остала је актуелна и почетком шездесетих година[39], али је било јасно да је потребно пронаћи нове начине и пропагандне мере за даљи рад на овом пољу. Овом питању је нарочита пажња посвећена у 1962. години, када је постало јасно да је задатак борбе против алкохолизма прешао оквире комисије при Црвеном крсту, због чега је, почетком 1962, формиран *Општински савез за борбу против алкохолизма* у Зрењанину, са задатком да ради на формирању актива у привредним организацијама и ђачким друштвима[40]. Између Савеза и Комисије за борбу против алкохолизма при Црвеном крсту успостављена је чврста сарадња, будући да су имали исте чланове[41]. Ова два тела су иницирала покретање акције *Месец борбе против алкохолизма,* која ће се одржавати током новембра сваке године и усталити у наредном периоду. Слично осталим програмским активностима, и током ове акције је вршена едукација грађанства, школске популације и сеоског становништва о погубним последицама алкохолизма.

Само у току 1963, зрењанински Црвени крст је организовао 35 предавања о алкохолизму са 1700 слушалаца[42]; наредне године, тај број се попео на 52 (са 2500 полазника), уз 12 филмских пројекција, омладинске састанке и пригодне текстове у локалној штампи[43], а 1965 – 14 предавања и 22 филмске пројекције[44]. Очигледно је филм однео превагу као визуелно најупечатљивији и најзанимљивији медиј, иако се наставило са организовањем пригодних изложби по школама, предузећима и установама[45]. Такође, у средњим школама су оснивана трезвењачка удружења, а спровођена је активна пропаганда у привредним организацијама и установама у граду. Крајем 1966. ће, на иницијативу Комисије за борбу против алкохолизма при Општинском одбору Црвеног крста Зрењанин – а у сарадњи са Саветовалиштем за лечење алкохоличара, Заводом за здравствену заштиту и Савезом за борбу против алкохолизма – бити уприличен семинар посвећен алкохолизму у општини Зрењанин[46]. Похађали су га наставници средњих школа, наставници физичког васпитања основних школа, биолози, хемичари и др. Теме овог саветовања биле су: социјални аспекти алкохолизма, психосоматски поремећаји код хроничних алкохоличара, алкохолизам и радна способност човека и антиалкохолно васпитање младих[47].

Трансфузија крви

Шездесетих година прошлог века, добровољно давалаштво крви нашло се у успону, који ће

[37] „Отворено Саветовалиште за борбу против алкохолизма", *Зрењанин* 210, год. V, 29. септембар 1956, 5.

[38] „Припрема се изложба *Борба против алкохолизма*", *Зрењанин* 264, год. VI, 12. октобар 1957, 9; „Од 10 до 18 новембра у Зрењанину. Изложба *Борба против алкохолизма*", *Зрењанин* 269, год. VI, 9. новембар 1957, 4; К., „Изложба *Борба против алкохолизма* обилази већи број места", *Зрењанин* 272, год. VI, 29. новембар 1957, 2; С. С., „Изложба борбе против алкохолизма у Новом Бечеју", *Зрењанин* 277, год. VII, 4. јануар 1958, 3.

[39] До 1960. ју је погледало преко 60.000 посетилаца (М. Павлов, „Саветовање у Среском одбору Црвеног крста у Зрењанину. Појачати борбу против алкохолизма", *Зрењанин* 402, год. IX, 28. мај 1960, 2), а приказивана је и 1963. године. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Годишњи извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста у Зрењанину за 1963. годину").

[40] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1960–1970), „Годишњи извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста за 1962. годину".

[41] Примера ради, секретар Савеза је био Сретен Глишић, секретар Општинског одбора Црвеног крста. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1960–1970), „Годишњи извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста за 1962. годину").

[42] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Годишњи извештај о раду општинског одбора Црвеног крста у Зрењанину за 1963. годину").

[43] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Годишњи извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста у Зрењанину за 1964. годину".

[44] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин између две скупштине (за 1964 и 1965 годину)".

[45] Занимљиво је да су, приликом отварања ових изложби, посетиоци (ђаци и грађанство) имали прилику да дегустирају воћне сокове (прим. Ф. К.).

[46] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста за 1966. годину".

[47] Исто.

се продужити и у наредним деценијама. Велике заслуге за то припадале су активисти Црвеног крста, др Марку Рајићу, који је уједно обављао и дужности шефа Станице за трансфузију крви при зрењанинској болници. Захваљујући његовом пожртвованом и неуморном раду, Црвени крст је из године у годину бележио лепе резултате на овом плану, али упоредо са тим је истицана потреба за још интензивнијим радом на прикупљању крвних залиха. Добровољно давање крви организовано је у насељеним местима – Меленцима, Мужљи, Ечки, Арадцу итд., али и у самом Зрењанину, по радним колективима (Народна банка, Завод за социјално осигурање, Пошта, „Житопродукт“, ИПК „Серво Михаљ”, Фабрика намештаја „Жарко Зрењанин”, Индустрија тепиха „Пролетер“ итд.). Изузимајући 1961. годину, током прве половине шездесетих, зрењанински Црвени крст је, у просеку, годишње прикупљао око 1500 литара крви[48]. Велики земљотрес који је 1963. задесио Скопље истакао је значај рада у овој области, што је посебно истакнуто у годишњем извештају о раду: *Проблем трансфузије је увек актуелан. Крви за трансфузију и добровољних давалаца треба много и зато се мора водити стална и непрекидна пропаганда за добровољне даваоце. Резерве свеже крви разних група болнице требају имати увек довољно, а исто тако Завод за трансфузију мора имати велике резерве за плазма програме. Мислимо да се не сме дозволити, као у катастрофи у Скопљу, да нам стигне крв пре из иностранства, јер ми довољно резерве нисмо имали...*[49].

Овакво стање се временом поправило, па је тако Црвени крст касније био у прилици да један део прикупљених залиха уступи и другим здравственим установама – у Београду[50], али и болницама у Кикинди и Крагујевцу, Институту за ТБЦ у Сремској Каменици итд[51].

Рад са Подмлатком и Омладином

У складу са Правилима Југословенског Црвеног крста, ученици основних и средњих школа на подручју зрењанинске комуне били су подељени на Подмладак (основци) и Омладину (средњошколци). Према подацима из 1962. године, на територији зрењанинске комуне постојале су 33 основне, средње и стручне школе, са 18.232 уписана ученика[52]. Активности Подмлатка и Омладине зрењанинског Црвеног крста у првој половини шездесетих година биле су следеће: 1) учешће у раду ђачких кухиња код поделе оброка и одржавања хигијене; 2) асанација и уређење школских просторија, дворишта, башти и јавних површина; 3) организовање Дана цвећа; 4) организовање посета Дечјем одељењу Болнице, Дому стараца и другим организацијама Подмлатка; 5) прикупљање добровољних прилога; 6) пошумљавање итд[53]. Примера ради, само у 1961. години, окречене су 2603 куће, уређено је 2679 дворишта, 11 паркова, 220 дрвореда, санирано 8 бунара, уређено 100 школских просторија, 24 школска дворишта, 3 школске чесме, скупљено 80 кг лековитог биља[54]. Велика пажња је почела да се придаје раду на афирмацији и популаризацији Црвеног крста те је практикована међушколска преписка и литерарна обрада различитих тема које су се дотицале активности Црвеног крста (туберкулоза, алкохолизам, трансфузија крви, здравствено просвећивање итд.).

Секретар Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин Сретен Глишић на прослави (8. март 1963).
Љубазношћу г. Николе Тадеина

[48] Уп. годишње извештаје за ове године.

[49] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Годишњи извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста за 1963. годину”, 11.

[50] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанину између две скупштине (за 1964. и 1965. годину)”, 16.

[51] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста за 1966. годину”, 13.

[52] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Годишњи извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста за 1962. годину“, 11.

[53] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Годишњи извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста за 1961. годину“, 10–11.

[54] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Годишњи извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста за 1961. годину“, 10.

1863. **1963.**

NEDELJA CRVENOG KRSTA

od 5. do 12. maja 1963. god.

posvećena je Crvenom krstu u celoj našoj socijalističkoj OTADŽBINI sa namerom da osveži naša sećanja na sve brojne humane zadatke i plemenite ciljeve Organizacije Crvenog krsta sa posebnim naglaskom na STOGODIŠNJIOJ postojanja i rada Crvenog krsta.

Zato neka ova NEDELJA CRVENOG KRSTA - bude vidan izraz naše gotovosti da pomognemo svima akcijama Crvenog krsta i doprinesemo ostvarenju njegovih tako plemenitih ciljeva.

Svi odbori Crvenog krsta u našim naseljenim mestima komune, u Stambenim zajednicama, svi članovi i aktivisti Crvenog krsta, sve ustanove preduzeća, društvene organizacije i društva, svi radni ljudi i sve naše građanstvo - neka u ovoj nedelji svako prema svojim moćima i mogućnostima da svoj doprinos u korist akcija Crvenog krsta, a u cilju ostvarenja njegovog plemenitog programa do najvišeg stepena.

Jedan vek postojanja i rada Crvenog krsta isključio je svaku sumnju u korisnost i opravdanost i mobilisao i povezao ljude čitave naše planete najčvršćom vezom čovečnošću i plemenitošću - a time organizacija Crvenog krsta daje i svoj neiscrpni doprinos idealu čovečanstva miru i slobodi.

U čemu treba da je naš doprinos Crvenom krstu u ovoj njegovoj Nedelji:

1. Radimo svi na što širem omasovljenju članstva Crvenog krsta i neka svaki naš građanin bude njegov član i aktivista.

2. Odazovimo se svim pozivima Crvenog krsta u njegovim konkretnim zadacima i založimo se u svakom pogledu za što bolje i brže ostvarenje tih zadataka.

3. Pojačajmo brigu za dobro naše zemlje i nezaboravimo one koje je bolest unesrećila.

4. Najtešnju saradnju na planu borbe protiv tuberkuloze ostvariti sa odgovarajućim zdravstvenim Ustanovama i organizacijama kao što su: bolnicom za lečenje tuberkuloze pluća, Antituberkuloznim dispanzerom, Zdravstvenim centrom.

Posebnu brigu posvetiti izdvajanju dece iz tuberkulozne sredine i uputiti ih u dečjoj koloniji u Novom Kneževcu.

Potrebno je prići što pre osnivanju kurseva za kućno lečenje tuberkuloznih bolesnika.

5. Pomoći Savezu društava za borbu protiv alkoholizma koji ima za cilj borbu protiv alkoholizma kao društvenog zla i širenje trezvenosti u narodu.

6. Vaspitanje dece, srednjoškolske i ostale omladine u duhu trezvenosti i uzdržavanja od pušenja duvana u saradnji sa omladinskim organizacijama i školskim vlastima.

7. Posebno apelujemo na naše građane da budu među prvima dobrovoljnim davaocima krvi kako bi se u svakom momentu mogao spasiti bilo čiji ljudski život. Ova aktivnost treba prvenstveno da bude briga naših mesnih odbora u stambenim zejednicama. Naši radni ljudi mogu biti ponosni da pomažući drugome u nevolji ujedno pomažu sami sebe. Dajući svoju krv drugome mi izkazujemo najplemenitije delo koje čovek u sebi ima. Budimo zato svi dobrovoljni davaoci krvi — javljamo se i bez poziva stanici za transfuziji krvi kad god zato možemo.

8. Nastojimo svim snagama da obezbedimo svoj našoj školskoj deci dopunski obrok hrane u mlečnim đačkim kuhinjama.

Obezbedimo našem mladom naraštaju **podmlatku** i **omladini** Crvenog krsta udoban, zdrav i koristan razvoj fizičkog i spihičkog odgoja.

9. Svako od nas, bez obzira na svojstvo i imovno stanje, neka u ovoj Nedelji prema svom znanju i mogućnostima najsvesrdnije potpomogne plemenite akcije Crvenog krsta. Prilike zato su mnogobrojne — bilo učlanjenjem u Crveni krst, bilo posetom na priredbi u korist Nedelje Crvenog krsta, kao i organizovanjem priredbi od strane raznih škola, društava i organizacija, rasturanjem značaka, blokova i markica od strane trgovačke mreže, ugostiteljstva, pošte i saobraćaja, prikupljanjem priloga itd.

Sve prihode treba predati Mesnom odnosno Opštinskom odboru Crvenog krsta na žiro račun br. 161-11-608-30.

Za sve učinjeno u Nedelji Crvenog krsta a u ime svih onih kojima je pomoć Crvenog krsta namenjena, neka je najsrdačnija hvala.

U Zrenjaninu, maja 1963. g.

Opštinski odbor Crvenog krsta
Zrenjanin

Štampa „Radničkog", Zrenjanin

Обавештење о одржавању Недеље Црвеног крста (1963)

Социјална делатност

Уз рад на борби против туберкулозе, добровољном давању крви, анимирању Омладине и Подмлатка и здравственом просвећивању, Општински одбор Црвеног крста Зрењанин није занемаривао свој задатак бриге о сиромашнима и социјално угроженим суграђанима. Помоћ је указивана углавном у виду поделе половне одеће и обуће, али и хране која је дистрибуирана на два начина: путем школских (ђачких) кухиња, али и кроз тзв. *кер* програм (енгл. *care*). Обе помоћи су стизале добрим делом из иностранства, али се временом њихов обим све више смањивао[55], да би она у потпуности била укинута 1967. године[56]. Осим тога, постојала је и тзв. „свештеничка" помоћ, која је била намењена свештеним лицима и верницима евангелистичке вероисповести.

Елементарне непогоде

Лето и јесен 1963. године протекли су у знаку катастрофалног земљотреса јачине 6,9 степени Рихтерове скале, који је 26. јула погодио Скопље. Последице су биле страховите: у потресу, који је трајао свега двадесетак секунди, уништено је између 75 и 80% града; погинуло је преко 1000 људи, повређено више од 3000, а између 120.000 и 200.000 људи је остало без крова над главом. Помоћ, која је била потребна у санацији штете и последица проузрокованих земљотресом, изискивала је ангажовање свих солидарних снага не само у земљи, већ и далеко ван њених граница. Помоћ у виду новца, хране, одеће, санитетског и медицинског материјала, инжењерских и грађевинских тимова итд., понудило је 78 држава – од САД, преко Мексика, Шведске, Румуније, до Совјетског Савеза.

Убрзо након првих вести о катастрофи која је задесила Скопље[57], зрењанински Црвени крст је реаговао и упутио позив својим суграђанима и члановима да дају крв за пострадале грађане Скопља[58]. Осим тога, екипа лекара из зрењанинске Болнице, такође активиста Црвеног крста (др Јожеф Венцел, др Стеван Алексин, др Миливој Слепчев, др Пал Бабински) кренула је одмах пут Скопља опремљена потребним санитетским материјалом и крвном плазмом. Међутим, помоћ је била знатно већег обима. Општински одбор Црвеног крста Зрењанин ставио је на располагање Штабу за помоћ Скопљу 4000 комада завоја и веће количине другог санитетског материјала; поред тога, припремљено је 200 килограма сапуна, 40 чаршава, 170 пешкира, 130 јастучница, 200 комада пакета *кер* и прехрамбених артикала у вредности од 1.200,000 динара[59]. Из фонда за награђивање Општинског одбора Црвеног крста издвојено је 100.000 динара за помоћ пострадалима, а обезбеђена је и разна одећа за 150 избеглица из Скопља[60]. Сремски одбор Црвеног крста Зрењанин ставио је на располагање Штабу за помоћ Скопљу 15 тона млека у праху и 350 ћебади[61].

Следећи велики изазов за Општински одбор зрењанинског Црвеног крста, након земљотреса у Скопљу, дошао је у лето 1965. године, у виду велике поплаве која је, поред Зрењанина, задесила још неколико насељених места Зрењанинског среза. Висок водостај није био забележен само на банатским рекама – Бегеју, Тиси и Тамишу, већ и на осталим великим водотоковима у земљи (Дунаву, Сави, Дрини, Морави, Драви итд.). И док је у Бачкој Дунав *носио насипе и плавио стотине хиљада хектара оранице, зграде и домове десетина хиљада грађана,* дотле су *Бегеј, Тиса и Тамиш расли и преко десет сантиметара на дан*[62]. Водостај Бегеја на току кроз Зрењанин данима је био повећан, нарочито у насељу Мала Америка (на Обали Соње Маринковић и у Шајкашкој улици), у Ви-

[55] Примера ради, у годишњем извештају о раду у 1962. години наводи се да је [страни] *дародавац смањио број ученика од 8250 на 2486 ученика, те да није искључено да ће се за 1963/1964. школску годину овај број још више смањити, а 1964. године потпуно укинути.* (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Годишњи извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста за 1962. годину", 15).

[56] Види: Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста 1960–1970), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста за 1967. годину.

[57] „Катастрофалан земљотрес у Скопљу", *Зрењанин* 566, год. XI, 27. јул 1963, 1.

[58] На позив Сремског одбора Црвеног крста, Станице за трансфузију крви и неколико друштвенополитичких организација, око 1500 Зрењанинаца се пријавило да добровољно да крв. („Екипа зрењанинских лекара отпутовала у Скопље", *Зрењанин* 566, год. XI, 27. јул 1963, 1).

[59] „После катастрофалног земљотреса у Скопљу. Свесрдна помоћ грађана и радних организација", *Зрењанин* 567, год. XI, 3. август 1963, 1.

[60] Исто.

[61] Исто.

[62] „Појачана одбрана од набујалог Бегеја и Тисе. Зрењанинци се не дају", *Зрењанин* 664, год. XIII, 26. јун 1965, 1.

даковићевој улици у насељу Шумица и у улици Карла Маркса. На овим местима ангажовани су ђаци, али и војска за рад на учвршћивању насипа, али је, упркос томе, дошло до изливања воде. Поплавом је такође било погођено оближње Бело Блато, које се налазило четири метра испод нивоа набујалог Бегеја и Тисе, услед чега је наређена евакуација овог места[63]. Средином јула водостај је почео да опада, а прве процене штете причињене поплавом премашиле су суму од две милијарде динара[64]. Притом, након повлачења воде са већег дела поплављених приобалских објеката, на површини су остале веће количине муља и постојала је реална опасност од ширења заразе и нових легла комараца. Донета је и одлука о повратку евакуисаних житеља Белог Блата[65].

Зрењанински Црвени крст је, међутим, брзо реаговао: средином јула поделио је настрадалом становништву од поплава у зрењанинској општини разну робу у вредности од близу 1,5 милиона динара. Помоћ у текстилу и прехрамбеним производима примило је 184 грађана, а занимљиво је да је подршка стигла и из САД, преко организације Светског савета лутеранских цркава[66]. Од 1. августа до краја новембра, активисти зрењанинског Црвеног крста прикупили су 5.924.328 динара и брашно у вредности 354.900 динара (поклон зрењанинског „Житопромета“). У акцији прикупљања новчаних прилога учествовали су сви одбори (Јанков Мост, Меленци, Михајлово, Мужља, Елемир, Тараш, Лукићево, Ечка, 2, 4, 6. и 7. месна заједница Зрењанин те подмладак Црвеног крста у основној школи „Жарко Зрењанин“)[67].

Поред ових прикупљених прилога у новцу и брашну, Општински одбор је учинио много на санирању последица проузрокованих поплавом. За евакуисане Белоблаћане и 184 породице из Зрењанина, који су остали без крова над главом, издао је храну, одећу и обућу, *кер* пакете и свињско месо у износу од 11.684.020 динара. Помоћ се састојала у брашну, јестивом уљу, млеку у праху, чају, ћебадима итд[68]. У прикупљању помоћи се нарочито истакао Месни одбор Црвеног крста у Меленцима, који се *са прилогом од 1.441.080 динара уврстио међу наше најбоље одборе по питању пружања помоћи за пострадале од поплаве*[69]. Нарочито су истакнути још и предузеће *Термика* из Љубљане (у интеграцији са зрењанинским МиП-ом), Шумско газдинство Зрењанин, Служба друштвеног књиговодства и месни одбори Црвеног крста у Елемиру, Ечки и Михајлову[70].

Зрењанинско шеталиште Чоклигет након изливања Бегеја (1965).
Љубазношћу г. Војина Мраковића

[63] Младен Домазет, „Бело Блато – село без деце, жена и старих...“, *Зрењанин* 664, год. XIII, 26. јун 1965, 7; „Један једини језик – солидарност“, *Зрењанин* 664, год. XIII, 26. јун 1965, 7.

[64] Мл. Д., „На Бегеју – само стражари“, *Зрењанин* 667, год. XIII, 17. јул 1965, 7.

[65] Исто.

[66] „Додељена помоћ пострадалима од поплаве“, *Зрењанин* 667, год. XIII, 17. јул 1965, 7.

[67] Осим тога, новчану помоћ су прикупили самоиницијативно и унутар својих колектива још и: Школа ученика у привреди, Завод за здравствену заштиту, Трговинско предузеће „Вршац“, Предузеће „Прогрес“, Осигуравајући завод, Предузеће за пијаце, Државни архив, Хотелско предузеће „Војводина“, Синдикална подружница ИПК „Серво Михаљ“, „Бродарство Бегеј“, Друга експериментална гимназија, Установа за предшколско васпитање, погони зрењанинског „Житопродукта“ у Новом Бечеју, Перлезу и Српској Црњи, зрењанински погон „Канала ДТД“, Служба друштвеног књиговодства, Шумско газдинство Зрењанин, „Термика“ и МиП итд. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1960–1970), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин између две скупштине (за 1964. и 1965. годину)”).

[68] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1960–1970), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин између две скупштине (за 1964. и 1965. годину)”.

[69] Исто.

[70] Исто.

Солидарност на међународној сцени

У другој половини шездесетих година, бурна дешавања у свету, чијом је свакодневицом доминирала хладноратовска подела, али и специфичан несврстани положај Југославије у ондашњој међународној заједници, утицали су и определили програмску политику Црвеног крста. Поред уобичајених активности у борби против туберкулозе, алкохолизма, рада са подмлатком, социјалне делатности итд., зрењанински огранак ове организације забележио је и неколико упечатљивих примера у то доба којима је истакао своју солидарност на међународном плану, али и универзални карактер хуманих циљева и задатака Црвеног крста.

Тако је у пролеће 1966. Извршни одбор Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин организовао прикупљање добровољних прилога *за помоћ народу и влади Индије за санирање последица суше у овој далекој, али пријатељској земљи Азије*[71]. Позивајући се на „дух солидарности" између народа Југославије и Индије, у Зрењанину је покренута широка сабирна акција прикупљања [искључиво] новчаних прилога, у којој је предњачио Црвени крст[72]. Током марта месеца, његови активисти су прикупљали прилоге по радним организацијама, школама и месним заједницама, а омогућено је слање прилога чековном уплатницом преко поште директно Црвеном крсту Југославије[73].

Наредна, 1967. година, у годишњем извештају о раду зрењанинског Општинског одбора Црвеног крста означена је као година пуна *великих и историјских збивања,* која су *јасно одређивала путеве људске солидарности и хуманости радног човека у интернационалним размерама*[74]. Као пример за то нарочито су апострофирани Шестодневни рат на Блиском истоку, рат у Вијетнаму (који је у то време већ улазио у 13. годину трајања) и криза у односима Грчке и Турске око Кипра.

У складу са спољнополитичким ставом на највишем државном нивоу, Општински одбор Црвеног крста Зрењанин организовао је прикупљање помоћи за арапске земље – жртве израелске агресије: *Ванредно значајни резултати остварени су у прикупљању помоћи, пре свега у новцу, арапским земљама као жртвама израелске агресије. На територији општине Зрењанин, наши грађани, радне организације, установе, пољопривредна добра, задруге и појединци били су више него дарежљиви. Заједничком акцијом свих друштвено-политичких организација* (...) *уписано је на име ове помоћи 66.540.453 старих динара. Свакако да се са сигурношћу може истаћи допринос у овој акцији учешће великог броја активиста наших месних одбора Црвеног крста, затим посебно Омладине и Подмлатка ЈЦК-а, што је за изузетну захвалност и сваку похвалу*[75]. Осим у новцу, за арапске земље и жртве рата у Вијетнаму прикупљана је и помоћ у залихама крви, али су ове акције имале нешто слабији учинак и углавном су имале већи одзив међу школском омладином[76]. Ипак, овакве и сличне акције биће настављене и у наредним деценијама.

Статусне и персоналне промене

У складу са променама које су наступиле 1963. године усвајањем новог Устава, средином шездесетих укинути су срезови као јединице обласне самоуправе. На подручју Аутономне Покрајине Војводине то је учињено на основу Одлуке о преношењу надлежности са среских органа на покрајинске од 31.

[71] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1960–1970), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста за 1966. годину".

[72] „Прикупљање помоћи за Индију", *Зрењанин* 701, год. XIV, 12. март 1966, 8.

[73] *Појединци ову помоћ Индији не морају упућивати преко територијалних организација Црвеног крста. Они новац за помоћ Индији могу директно слати чековном упутницом преко поште Црвеном крсту Југославије у Београду на жиро-рачун 601-8-325 са назнаком „За помоћ настрадалим у Индији".* („Прикупљање помоћи за Индију", *Зрењанин* 701, год. XIV, 12. март 1966, 8).

[74] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1960–1970), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1967. годину".

[75] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1960–1970), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1967. годину". Такође види: „Помоћ жртвама израелске агресије. До сада – 140.000 нових динара", *Зрењанин* 769, год. XV, 17. јул 1967, 4.

[76] Тако су се нпр. *за помоћ народу храброг Вијетнама* пријавила 64 добровољна даваоца, од којих је 24 одбијено. Крв је дало 64 ученика из Машинског електротехничког школског центра Зрењанин (укупно 8,5 литара крви). За арапске земље крв је дао 41 давалац – укупно 13,5 литара. Једини успех за помоћ арапским земљама забележен је у зрењанинској Индустрији тепиха „Пролетер" – 36 радника дало је 11,6 литара крви. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 15 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1960–1970), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1967. годину").

марта 1965. године[77]. Ова мера се одразила и на зрењанински Општински одбор, чији се број месних одбора по насељеним местима смањио након укидања Зрењанинског среза. Такође, у складу са тада актуелном климом око *реформисања свих друштвено-политичких организација у систему самоуправљања и развијеније социјалистичке демократије*[78], дошло је и до усвајања нових нормативних аката. Крајем 1967. године, Главни одбор Црвеног крста у СР Србији донео је Нацрт правила о раду ЈЦК у СР Србији, која су усвојена 29. марта 1968[79]. Према овим правилима, организацију Црвеног крста у СР Србији чинили су: основне (месне) организације; општинске организације; Градска организација Града Београда; покрајинске организације АП Војводине и АП Косова и Метохије; организације Подмлатка и Омладине. Зрењанински Црвени крст потпадао је под категорију општинске организације, и као такав је био дужан да координира рад свих основних организација на територији општине Зрењанин и помаже им у раду (чл. 19); скупштина општинске организације одржавала се на сваке две године, а бирала је Општински и Надзорни одбор и утврђивала број чланова ових органа (чл. 21); Општински одбор је из својих редова бирао Извршни одбор, а оба су за свој рад била непосредно одговорна Скупштини (чл. 23); најзад, Скупштина је доносила Правила као свој акт, којим су се одређивале *организационе форме рада општинске организације и основне организације, делокруг рада општинске организације, основне организације и њихових изабраних органа, видови рада и материјално пословање организације* (чл. 23)[80].

Основне, општинске и покрајинске организације морале су ускладити свој рад са одредбама ових правила и донети сопствена правила рада до 30. јуна. Општински одбор Црвеног крста Зрењанин учинио је то два дана пре истека рока – 28. јуна 1968[81].

Поред статусних, крај шездесетих година прошлог века обележила је и једна значајна персонална промена: на месту председника Општинског одбора др Момчила Момирова је 1968. године заменио др Милош Рајић. Момирову ће на следећој годишњој скупштини, одржаној марта 1969, бити уручена Златна значка Савезног одбора Југословенског Црвеног крста, у знак признања за успешан десетогодишњи рад; исто одликовање добили су др Зоран Каменковић (за успешан двадесетогодишњи рад), др Марко Рајић (за петнаестогодишњи успешан рад на прикупљању крви) те Олга Замуровић (за активан двадесетогодишњи рад у Црвеном крсту)[82].

[77] *Службени лист Аутономне Покрајине Војводине* 6, год. XXI, Нови Сад 25. март 1965, 59.

[78] „Правила о раду организације ЈЦК у Србији", *Црвени крст Србије* 1–2, год. XIV, Београд 1968, 1.

[79] „Правила о раду организације Југословенског Црвеног крста у СР Србији", *Црвени крст Србије* 6, год. XIV, Београд 1968, 8.

[80] Одбор општинске организације је имао и право утврђивања броја радних места за професионално ангажовање лица (стално запослење) у Општинском одбору Црвеног крста, ако је овај имао најмање 5000 чланова или развијене делатности у мери које су изискивале професионално ангажовање. („Правила о раду организације Југословенског Црвеног крста у СР Србији", *Црвени крст Србије* 6, год. XIV, Београд 1968, 8).

[81] Нажалост, овај Статут није сачуван у регистратури Црвеног крста Зрењанин. О њему се зна на основу другог Статута, усвојеног 1974. године, којим је стављен ван снаге, а за претпоставити је да је садржао сличне одредбе као и Правила републичког Црвеног крста (прим. Ф. К.).

[82] „Запажени резултати", *Зрењанин* 858, год. XVII, 29. март 1969, 2.

Филип Крчмар

ОПШТИНСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН (1968–1980)

2 OKTOBAR

Skupština opštine
Zrenjanin

dodeljuje

NAGRADU
OSLOBOĐENJA
ZRENJANINA

Opštinskoj organizaciji Crvenog krsta Zrenjanin

za postignute uspehe

na omasovljavanju svojih članova i humanitarnom radu

1941 1976

Zrenjanin 2. oktobar 1976

NAGRADA
OSLOBOĐENJA
ZRENJANINA

Predsednik komisije
za dodeljivanje nagrade

Predsednik
Skupštine opštine

Награда ослобођења Зрењанина (диплома) за Општинску организацију
Црвеног крста Зрењанин (1976)

ОПШТИНСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН (1968–1980)

Чланство и организациона структура

Једно од питања која су била стално присутна на дневном реду зрењанинског Црвеног крста током седамдесетих година прошлог века тицало се омасовљавања чланства и даљег ширења организације. На почетку те деценије, тачније, крајем 1970. године, Црвени крст на подручју општине Зрењанин имао је 35.000 чланова; од тог броја, 15.000 је отпадало на Подмладак, 7000 на Омладину и 13.000 одраслих чланова[1]. Они су деловали у оквиру 11 месних заједница на територији града, 22 организације у насељеним местима и 41 основној и средњој школи на подручју општине Зрењанин[2]. Након пописа становништва који је урађен 1971, констатовано је да се број чланова нашао у благом паду (32.581) и да чини нешто више од четвртине (25,25%) становништва општине (129.046), што је оцењено као *незадовољавајуће*[3]. У наредном периоду, један од главних задатака зрењанинског Црвеног крста биће борба за стицање нових чланова, али ће до краја деценије њихов број тек незнатно порасти[4].

Руководећи органи Црвеног крста – Општински и Надзорни одбор, председник, потпредседници, секретар, чланови комисија и секција итд. били су претежно здравствени, социјални, просветни или друштвенополитички радници, са дугогодишњим искуством у раду у својим областима. И они су, као и дотле њихови претходници, успешно повезивали ангажовање у Црвеном крсту са деловањем на свом примарном пољу рада – у зрењанинским здравственим установама, школама, радним организацијама или органима управљања. Следствено томе, ни резултати и успеси нису могли изостати. Сви они су показали велики степен пожртвовања, хуманости и свести о потреби помагања ближњима у невољи. Као добар пример може да послужи агилност здравствених радника – функционера и активиста Црвеног крста 1972. године, приликом избијања епидемије великих богиња (вариола). Због њиховог рада на превенцији и сузбијању епидемије, годишња скупштина Црвеног крста била је померена и, уместо у марту, одржана је априла месеца[5].

[1] О томе види: Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 19 (Скупштински материјали Црвеног крста 1970–1972), „Наредни задаци организације Црвеног крста". Такође види: Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 19 (Скупштински материјали Црвеног крста 1970–1972), „Извештај о организационо-кадровском стању и раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин у времену од 1. јануара до 31. децембра 1971. године".

[2] Овај број је временом варирао. Тако је нпр. крајем седамдесетих година на подручју града Зрењанина било 12 месних заједница („Шумица", „Центар", „Граднулица", „Никола Тесла", „Жарко Зрењанин", „Стевица Јовановић", „Соња Маринковић", „Сечењи Јанош", „Серво Михаљ", „2. октобар", „Владимир Роловић" и „Сава Ковачевић"), 10 основних („Ђура Јакшић", „Жарко Зрењанин", „Владимир Назор", „9. мај", „Петар Петровић Његош", „Соња Маринковић", „Јован Јовановић Змај", „Доситеј Обрадовић", „Вук Караџић" и „2. октобар"), 12 средњих (Музичка школа „Јосиф Маринковић", Медицинска школа, Економска школа, Гимназија „Коча Коларов", Друга гимназија, Трговачки школски центар, Пољопривредна школа, Машински школски центар, Школа за квалификоване раднике „25. мај", Угоститељска школа, Гимназија „Др Иван Рибар" и Хемијска школа), као и две више школе (Математички факултет и Виша техничка школа). (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 33 (Годишње изборне скупштине Црвеног крста 1977–1978), „Преглед – Прикупљање новчане помоћи у акцији солидарности са ослободилачким покретима и жртвама империјалистичке агресије у Општини Зрењанин од 14. фебруара до 31. децембра 1977).

[3] У реферату који је разматрао ову проблематику на годишњој скупштини зрењанинског Црвеног крста, између осталог стоји: *Морамо са жаљењем и самокритиком да кажемо, да је овај задатак у погледу масовности чланства остао недовољно остварен, јер је до сада у организацији обухваћено* ***само*** (подв. Ф. К.) *25,25% грађана у односу на број становника ове општине, који је на дан 31. марта 1971. године износио 129.846 пописаних грађана ове територије.* ***Зато и не можемо са овим резултатом бити ни мало задовољни*** (подв. Ф. К.). (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 19 (Скупштински материјали Црвеног крста 1970–1972), „Наредни задаци организације Црвеног крста").

[4] Тако је 1979. године укупан број чланова износио 34.418 односно 26,58% у односу на број становника општине Зрењанин (129.489), што је значило да је сваки четврти становник ове општине био члан Црвеног крста (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 45 (Годишње скупштине основних организација Црвеног крста 1980), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1979. годину", 3).

[5] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 19 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1970–1972), „Извештај о раду општинске организације Црвеног крста Зрењанин за 1972. годину"; Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 19 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин), „Записник вођен

Нормативна акта

Седамдесете године су протекле и у знаку доношења низа нормативних аката којима су регулисани различити аспекти рада Црвеног крста: циљеви и задаци, активности, организациона структура, радни односи итд. Развој правне регулативе у оквиру зрењанинског Црвеног крста текао је паралелно и био подстакнут значајним законским и уставним променама у земљи, које су доживеле своју кулминацију доношењем новог Устава СФРЈ 1974. године, а даље биле разрађиване низом систематских закона, попут Закона о удруженом раду (1976)[6].

Када је о зрењанинском Црвеном крсту реч, он је током седамдесетих година донео следећа нормативна акта: *Правилник о систематизацији радних места* и *Правилник о расподели средстава за личне дохотке* (1971); *Статут о раду Црвеног крста Југославије у Општини Зрењанин* (1974); *Самоуправни споразум о међусобним правима, обавезама и одговорностима Општинског одбора Црвеног крста и Радне заједнице Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин, Правилник о књиговодству, Правилник о организацији и систематизацији послова у радној заједници*[7], *Правилник о основама и мерилима за расподелу средстава за личне дохотке и заједничку потрошњу и Статут Радне заједнице Општинског одбора Црвеног крста*[8] (1977). О овим актима, којима је регулисан статус стално запослених сарадника Црвеног крста и њихови интерни односи, права и обавезе, одлучивало се на зборовима радних људи и путем одржавања референдума, као и на скупштинама главних управљачких органа.

Несумњиво најзначајнији правни акт који је зрењанински Црвени крст донео седамдесетих година био је *Статут о раду Црвеног крста Југославије у Општини Зрењанин*, који је усвојен на годишњој скупштини Црвеног крста одржаној 20. априла 1974. Са припремама за његово усвајање се, међутим, отпочело још раније: његов Нацрт дат је на јавну дискусију 6. децембра 1973, када је свим члановима Црвеног крста на подручју општине Зрењанин, посредством основних организација, школа, месних одбора итд., послато укупно 220 примерака овог акта. Намера је била да се што шири круг чланства упозна са текстом Нацрта, али, будући да су до краја 1973. изостала жељена мишљења и повратне информације, то је одлучено да се читава ствар помери за наредну, 1974. годину[9].

Годишња скупштина, одржана 20. априла 1974, усвојила је Нацрт уз тек незнатне, „козметичке“ измене. Нови Статут је заменио, односно ставио ван снаге, *Правила о раду организације Црвеног крста Југославије у општини Зрењанин* од 28. јуна 1968. Њиме су прецизно одређени циљеви и задаци Црвеног крста те његово устројство, делокруг рада и остала питања од значаја за његово деловање.

Делатност Црвеног крста у општини Зрењанин темељила се на *Закону о положају и овлашћењима Црвеног крста Југославије* из 1967, а у складу са статутима Црвеног крста Југославије, Црвеног крста СР Србије и Црвеног крста САП Војводине (чл. 2). У члану 3 била је видљива веза са новим Уставом: *Црвени крст у Општини Зрењанин је у саставу Црвеног крста Војводине и сачињава у заједници са организацијама Црвеног крста Косова јединствену организацију – Црвени крст Србије.*

Првих 10 чланова Статута дефинисало је опште одредбе (циљеви и задаци, јавност у раду, статус правног лица, делокруг рада); чланом 10 прописан је изглед печата (*Црвени крст у Општини Зрењанин има свој печат, који је округлог облика. У средини печата се налази знак Црвеног крста, а*

дана 22. априла 1972. године у Дому Општинског одбора Црвеног крста у Зрењанину”.

[6] Закон о удруженом раду (скр. ЗУР) је усвојен 25. новембра 1976, са циљем јачања самоуправног социјализма и поспешивања тржишних механизама, посредством тзв. организација удруженог рада (скр. ОУР). Организација удруженог рада је овим законом постала основни (најнижи) пословни правни субјект у Југославији, уједно и једини могући правни облик пословања за друштвена предузећа и установе. Свака дотадашња радна организација морала се правно ускладити са ЗУР-ом, што је у пракси довело до негативних последица у виду бујања администрације и компликовања бирократске процедуре, управо супротно замислима законодавца (прим. Ф. К.).

[7] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 51/1 (Пошта 1980), „Записник вођен на VIII. седници Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин одржане у четвртак 29. децембра 1977. године са почетком у 13,00 часова”, 1.

[8] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 20 (Нормативна акта).

[9] Трансформација Црвеног крста на новим уставним основама започета је још раније, 1973. године, када је Црвени крст Војводине усвојио нов статут (прим. Ф. К.). (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 19 (Скупштински материјали Црвеног крста 1970–1972), „Записник вођен на седници Пленума општинске организације Црвеног крста Зрењанин, на дан 12. јануара 1974. године у Дому Црвеног крста, са почетком у 10 часова”. За Нацрт види: Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 19 (Скупштински материјали Црвеног крста 1970–1972), „Нацрт Правила о раду организације Црвеног крста Југославије у Општини Зрењанин, децембар 1973”).

около текст: „Црвени крст Југославије – Општинска организација Зрењанин". Текст печата је на српскохрватском, мађарском, словачком и румунском језику).

Новим Статутом прописано је да чланови Црвеног крста у општини Зрењанин могу бити **редовни** (подељени у три категорије: одрасли, омладина и подмладак) и **помажући** (правна и физичка лица која сваке године својим новчаним прилозима помажу организацијама Црвеног крста у остваривању њихових циљева). Њихова права и обавезе дефинисани су члановима 11–18.

Највише простора у новом правилнику, међутим, заузела је **организација** Друштва (чл. 19–67), у којој су наступиле новине; званично је уведен дотле већ устаљен појам **основна организација**, која се могла формирати по месним заједницама, школама и основним организацијама удруженог рада; услов је био тај да прихватају начела, задатке и циљеве Црвеног крста, да имају најмање 50 чланова, утврђен план и програм рада и изабране органе (Одбор и Надзорни одбор). Уколико нису постојали услови за формирање основне организације, формирао би се **актив** Црвеног крста (чл. 20)[10]. Све основне организације и активи, као и организације Подмлатка (формиране при основним школама) и Омладине (при вишим школама) на подручју општине Зрењанин чиниле су Општинску организацију Црвеног крста (чл. 27).

Четврти сегмент Статута прописао је надлежности органа Црвеног крста у општини Зрењанин. При основним организацијама то су били:

1. Скупштина;
2. Одбор основне организације; и
3. Надзорни одбор,

а у општинској организацији:

1. Скупштина
2. Општински одбор
3. Надзорни одбор.

Чланом 31, Скупштина је дефинисана као *највиши орган организације,* састављен од делегата изабраних на скупштинама основних организација на период од 4 године (чл. 32). Приликом њиховог избора морало се водити рачуна о заступљености организација, броју чланова, као и о њиховој националној и социјалној структури. Свака основна организација бирала је у општинску скупштину по једног делегата и још по једног на сваких 200 одраслих чланова.

Скупштине су заседале најмање једном годишње и одлуке су доносиле двотрећинском већином гласова (чл. 50). Седнице су биле редовне и ванредне; њиховим радом је руководило радно председништво, на основу пословника усвојеног на првој скупштини. Члан 52 Статута дефинисао је следеће ингеренције Скупштине:

1. доноси Статут организације Црвеног крста Зрењанин;
2. доноси Пословник о раду;
3. утврђује програмске задатке организације;
4. разматра проблеме и важна питања из делокруга рада организације, доноси закључке и смернице за даљи рад;
5. даје оцену о раду Општинске организације;
6. расправља о материјално-финансијском пословању организације и стању имовине Црвеног крста;
7. утврђује принципе финансирања организације Црвеног крста у општини Зрењанин;
8. бира Општински и Надзорни одбор;
9. бира делегате за скупштину Покрајинске организације Црвеног крста САП Војводине (1 делегата и још по једног на сваких 5000 одраслих чланова и једног на сваких 3000 чланова омладине);
10. доноси Правилник о додели почасних звања и признања;
11. додељује почасна звања и признања заслужним члановима и организацијама;
12. доноси годишњи план рада, финансијски план и завршни рачун;
13. обавља и друге послове од важности за све организације Црвеног крста у општини Зрењанин.

Извршна власт и оператива налазили су се у рукама **Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин**, бираног од стране Скупштине и састављеног од 25 чланова чији је мандат трајао четири године (колико и мандат делегата Скупштине). Одбор је имао **председника** (задуженог и одговорног за рад

[10] Овде у очи упада сличност са ранијим устројством, при чему су „основна организација" и „активи" заменили термине „Одбори" и „повереништва" (прим. Ф. К.).

организације, сазивање седница и старање о спровођењу донетих одлука и аката), двојицу потпредседника, **секретара** (одговорног за извршавање задатака, закључака и препорука Скупштине и Општинског одбора); седнице Одбора су се одржавале најмање једном у два месеца (чл. 54).

Обављање стручних послова Општински одбор Црвеног крста је поверавао стручној служби, чија су права и обавезе прописана чл. 60, 61, 68 и 69 Статута.

Надзорни одбор је имао три члана и контролисао финансијско и материјално пословање Општинског одбора.

Завршна три сегмента Статута односила су се на финансијско и материјално пословање, однос према стручној служби и однос према друштвенополитичкој заједници.

Међутим, недуго након доношења Статута, на вишим нивоима су усвојени нови законски акти који су утицали на његово скоро мењање. Већ у пролеће 1976. усвојен је нови *Закон о положају и овлашћењима Црвеног крста Југославије*[11], а 1977 – *Закон о јавним овлашћењима Црвеног крста Војводине*[12], који је даље разрађен *Одлуком о висини износа који се налаћује у корист Црвеног крста Војводине*[13] и *Упутством о начину обрачунавања и уплаћивања прихода Црвеног крста Војводине*[14]. Покрајински закон из 1977. је прецизирао и проширио списак јавних овлашћења Црвеног крста, омогућивши додатно пружање услуга смештаја и прехране лицима којима је такав облик помоћи био потребан из здравствених и социјалних разлога те тачно дефинисао изворе његовог финансирања[15]. Један од њих био је проценат од продаје путничких карата и поштанских вредности у време одржавања Недеље Црвеног крста и Недеље борбе против туберкулозе, који је утврђен и ближе одређен поменутом *Одлуком* и *Упутством*[16].

У светлу доношења нових законских аката, Општинска организација Црвеног крста Зрењанин је 1978. године унеколико променила, односно прилагодила свој статут новој ситуацији и изабрала ново руководство[17], да би у јесен идуће, 1979. године, следећи и подржавајући иницијативу председника СФРЈ Јосипа Броза Тита о *колективном раду, руковођењу и одговорности у свим друштвено-политичким и друштвеним организацијама у земљи*, ООЦК Зрењанин увео нове промене у својој унутрашњој организацији рада увођењем новог колективног органа – Председништва од 15 чланова[18]. Оно ће у наредном периоду, све до распада земље,

[11] Овим законом су Црвеном крсту дата следећа овлашћења: учешће у организовању и пружању социјалне помоћи и здравствене заштите грађана у случају елементарних непогода, епидемија и других већих несрећа; учешће у прихватању и смештају евакуисаног угроженог становништва; рад на здравствено-социјалној заштити и здравственом просвећивању становништва; организовање прикупљања помоћи и њено слање у иностранство; сарадња са здравственим службама, санитетском службом оружаних снага СФРЈ и цивилном заштитом, организацијама удруженог рада итд.; обука становништва у пружању прве помоћи итд. (чл. 5). Законом је оформљена служба тражења, ради вршења послова обавештавања о жртвама рата, евидентирања деце одвојене од родитеља и тражења лица несталих услед ратних сукоба (чл. 6 и 14). У вршењу јавних овлашћења, Црвеном крсту су на располагању стајала средства од прилога, поклона и завештања организација удруженог рада и грађана и из других извора утврђених законом, а могао је користити и посебна средства која друштвенополитичке организације издвајају у ту сврху (чл. 8. и 9). (*Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије* 13, 2. април 1976, 340–341).

[12] *Службени лист САПВ* 20, Нови Сад, 6. август 1977, 1016–1017.

[13] *Службени лист САПВ* 22, Нови Сад, 14. септембар 1977, 1113.

[14] *Службени лист САПВ* 30, Нови Сад, 21. децембар 1977, 1465.

[15] За вршење јавних овлашћења, Црвени крст Војводине остваривао је средства од друштвенополитичких заједница, из прихода остварених за време Недеље борбе против туберкулозе и Недеље Црвеног крста, од самоуправних интересних заједница за извршење уговорених програма, из прихода Лутрије Војводине и из других прихода које оствари на основу закона и других прописа (чл. 3). („Закон о јавним овлашћењима Црвеног крста Војводине", *Службени лист САПВ* 20, Нови Сад, 6. август 1977, 1016–1017).

[16] Црвени крст Војводине тако је добијао по 2 динара од сваке продате путничке карте у међумесном и међународном авионском, железничком, бродском и аутобуском саобраћају јефтиније од 50 динара, а 3 од сваке скупље од 50 динара. На сваку поштанску пошиљку у унутрашњем саобраћају, осим новина и часописа, Црвеном крсту Војводине уплаћиван је износ од 1 динара. („Одлука о висини износа који се наплаћује у корист Црвеног крста Војводине", *Службени лист САПВ* 22, Нови Сад 14. септембар 1977, 1113.).

[17] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 33 (Годишње изборне скупштине Црвеног крста 1977–1978), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1978. годину", 1. За председника ООЦК Зрењанин том приликом је изабран др Сава Белић.

[18] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 45 (Годишње скупштине основних организација Црвеног крста 1980), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1979. годину", 5.

представљати главни извршни управљачки орган Црвеног крста, чији ће председавајући члан имати мандат у трајању од две године.

Рад комисија

Седамдесетих година прошлог века зрењанински Црвени крст задржао је модел рада наслеђен из претходног периода, који се заснивао на деловању и активностима различитих комисија: за здравствено васпитање, социјални рад, борбу против туберкулозе, борбу против алкохолизма, трансфузију крви, за Подмладак и Омладину. Нешто касније, јавља се и Секција за борбу против рака[19], за прву помоћ и елементарне несреће, док Комисија за борбу против алкохолизма проширује поље свог рада и почиње да се бави превенцијом и сузбијањем пушења („никотинизма“) и наркоманије[20]. Њихови чланови махом су били здравствени, социјални и просветни радници, са дугогодишњим искуством у својим пољима рада[21].

Поред већ устаљених акција Недеља Црвеног крста, Недеља борба против туберкулозе и Месец борбе против алкохолизма (у мају, септембру и новембру сваке године), крајем седамдесетих година устаљује се Недеља солидарности (почетком јуна), за помоћ социјално угроженом становништву СФРЈ[22]. Уз појачану учесталост сабирних акција солидарности са ослободилачким покретима у свету, седамдесетих се јавља и Недеља борбе против рака (март) и, с тим у вези, борбе против пушења („никотинизма”). Након вишегодишњих покушаја указивања на зависност од никотина као на узрочник рака, активисти ООЦК Зрењанин су 1978. учествовали у формирању **Друштва за борбу против рака**, прикупљању средстава за набавку „термовизора“ (апарата за рано откривање ове болести) и организовање предавања на тему *Шта треба да знамо о раку* у граду Зрењанину и насељеним местима[23]. Настављене су и активности у раду са подмлатком, анимирању добровољних давалаца крви, едукацији младих и грађанства за пружање прве помоћи, здравственом просвећивању, укључивању Црвеног крста у општенародну одбрану и друштвену самозаштиту[24].

Једнако као што су унутрашње политичке промене и процеси у СФРЈ утицали на збивања у оквиру Црвеног крста, тако је и спољнополитичка оријентација земље наставила да се одражава на акције и програмске активности ове организације. Овакав тренд, приметан још одраније, у шездесетим годинама, наставио се и током седамдесетих, а био је уочљив и у Зрењанину, чији се Општински одбор Црвеног крста у више наврата укључивао у акције међународног значаја. У најраније „међународне“ контакте током седамдесетих година свакако спада посета председника Црвеног крста Перуа, др Дон Карлоса Арамбуруа Зрењанину 1972. године, током које су са њим разговарали чланови Омладине ООЦК Зрењанин, победници покрајинског такмичења у пружању прве помоћи[25]. Исте године, око 400 ђака Основне школе „Соња Маринковић“ прикупило је преко 10 тона старе хартије коју су продали Предузећу „Отпад“, а новац упутили својим вршњацима у Вијетнаму[26]. Том приликом су приредили и изложбу и одговарајући музички програм, кроз који су осудили агресора, који је током претходне деценије више од 300.000 деце оставио без родитеља[27]. ООЦК Зрењанин је и 1975. узео учешћа у акцији солидарности

[19] Извештај о раду Црвеног крста за 1978. годину помиње да су активисти зрењанинског Црвеног крста учествовали у оснивању овог друштва, док га извештај за 1979. помиње као једну од комисија које делују под окриљем ООЦК Зрењанин (прим. Ф. К.)

[20] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 45 (Годишње скупштине основних организација Црвеног крста 1980), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1979. годину”.

[21] Свака комисија бројала је у просеку између 10 и 15 чланова (прим. Ф. К.).

[22] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 45 (Годишње скупштине основних организација Црвеног крста 1980), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1979. годину”, 11.

[23] На 13 предавања у Зрењанину и околним местима (Арадац, Ечка, Бело Блато, Стајићево, Мужља) забележено је близу 1300 слушалаца. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 33 (Годишње изборне скупштине Црвеног крста 1977–1978), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1978. годину“, 7).

[24] Đorđe Damjan, *Dve decenije aktivnosti u Opštinskoj organizaciji Crvenog krsta Zrenjanin (1971–1991),* Zrenjanin 2019, 33 (rukopis, Crveni krst Zrenjanin).

[25] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 19 (Скупштински материјали Црвеног крста 1970–1972), „Извештај о раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин за 1972. годину”.

[26] Богдан Гушић, „Леп пример ученика основне школе ‘Соња Маринковић’. У знаку хуманизма и солидарности”, *Образовање и васпитање. Лист заједнице образовања – Зрењанин* (подлистак листа *Зрењанин*) бр. 39, год. II, 25. новембар 1972, 2.

[27] Исто.

са децом Вијетнама, која је трајала од 15. до 22. децембра и имала општејугословенски карактер. Са Савезом социјалистичког радног народа Војводине у Зрењанину договорено је да се купи 150 комада ђачких торби са комплетним школским прибором, као и лекови[28]. Сличне акције су вођене и наредних година, додуше, са променљивим и, чешће, слабијим успехом у поређењу са другим акцијама[29].

У осврту на рад комисија при зрењанинском Црвеном крсту седамдесетих година, сам почетак те деценије обележио је велики успех **Комисије за рад са подмлатком и омладином**: он је дошао у пролеће/лето 1971, када је екипа зрењанинске Гимназије „Коча Коларов" (у саставу: Стева Стојин, Станимир Ранисављев, Мирослава Кецман, Недељко Магазин, Јасмина Њагул и Божидар Јовановић) на Покрајинској смотри екипа прве помоћи, одржаној 29. и 30. маја 1971. на Андревљу, на Фрушкој гори освојила прво место[30]. На недуго затим одржаном Савезном такмичењу на Тјентишту (5–6. јун), ова екипа освојила је друго место на такмичењу омла-дине из целе земље[31]. Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 1971. годину констатовао је да је у питању *највећи успех који је постигла наша омладина из Зрењанина, до сада, у општејугословенском такмичењу омладине из целе земље*[32].

Др Ђорђе Дамјан (у средини), са екипама зрењанинских средњих школа на општинском такмичењу у пружању прве помоћи у организацији Црвеног крста Зрењанин (1971)
Љубазношћу г. др Ђорђа Дамјана

Екипа Прве гимназије „Коча Коларов" пружа помоћ повређеном (1971)
Љубазношћу г. др Ђорђа Дамјана

[28] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 27 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1974–1976), „Записник вођен на IV седници Извршног одбора Општинске организације Црвеног крста Зрењанин одржане дана 11. децембра 1975. године са почетком у 18 часова".

[29] Тако је нпр. 1976. вођена сабирна акција *за помоћ народима Вијетнама и Анголе* (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 27, (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1974–1976), „Записник вођен на V седници Извршног одбора Општинске организације Црвеног крста Зрењанин одржане 17. марта 1976. године са почетком у 18 часова"), 1977. *за ослободилачке покрете и жртве империјалистичке агресије* (ово је уједно била и једна од најбоље успелих акција – прикупљено је близу 127.000 динара (Рег. ЦКЗР 1947, кут. 33 (Годишње изборне скупштине Црвеног крста 1977–1978), „Преглед – Прикупљање новчане помоћи у акцији солидарности са ослободилачким покретима и жртвама империјалистичке агресије у општини Зрењанин од 14. II до 31. XII 1977. године"), 1978 – *за борбу ослободилачких покрета народа Зимбабвеа, Намибије, Јужне Африке и Палестине* (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 33 (Годишње изборне скупштине Црвеног крста Зрењанин 1977–1978), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1978. годину"), а 1979. – *акција солидарности са ослободилачким покретима и народима у свету*. Ова последња акција, одржана од јануара до краја маја 1979, оцењена је као неуспешна, чему је кумовало претходно ангажовање на другим, истовременим сабирним акцијама, а највише прикупљање помоћи за пострадале у земљотресу у Црној Гори. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 45 (Годишње скупштине основних организација Црвеног крста 1980), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1979. годину").

[30] Ментор – предавач ове екипе био је др Ђорђе Дамјан (прим. Ф. К).

[31] Уз напомену да је првопласирана екипа из Словеније била састављена од знатно старијих „омладинаца" (прим. Ф. К.).

[32] О томе види: Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 19 (Скупштински материјали Црвеног крста 1970–1972), „Извештај о организационо-кадровском стању и раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин у времену од 1. јануара до 31. децембра 1971. године"; затим: Đorđe Damjan, *Dve decenije aktivnosti u opštinskoj organizaciji Crvenog krsta Zrenjanin (1971–1991)*, Zrenjanin 2019 (рукопис, Црвени крст Зрењанин), 15–30; Б. М., „Велики успех на савезној смотри екипа прве помоћи Црвеног крста. Други у Југославији", *Зрењанин* 970, год. XIX, 12. јун 1971, 6.

Детаљ са доделе признања учесницима такмичења у пружању прве помоћи из зрењанинске Гимназије „Коча Коларов“ (1971)
Љубазношћу г. др Ђорђа Дамјана

Екипа гимназије „Коча Коларов“ из Зрењанина, освајач 2. места на Савезном такмичењу у пружању прве помоћи (јун 1971). Слева надесно стоје: др Ђорђе Дамјан, предавач, Стеван Стојин (капитен), Мирослава Кецман, Јасмина Њагул, Недељко Магазин и Сретен Глишић (секретар ООЦК Зрењанин). Чуче: Станимир Ранисављевић и Божидар Јовановић.
Љубазношћу г. др Ђорђа Дамјана

Добри резултати на овом пољу забележени су и наредних година – 1972. екипа Гимназије „Коча Коларов“ победила је на Општинској и Покрајинској смотри прве помоћи, иако на Савезном такмичењу на Охриду (23–24. јун) није успела да понови успех из претходне године[33].

Комисија за трансфузију крви је током седамдесетих година пожњела низ значајних признања за успешан и плодоносан рад. Почетком и средином деценије (1971, 1976), ООЦК Зрењанин обележио је значајан јубилеј везан за трансфузију крви, док је крајем те деценије (1979) по први пут премашен Покрајински план окупљања добровољних давалаца крви од 2,5% на нивоу општине Зрењанин; стога је ООЦК Зрењанин предложио 18 кандидата за Плакету Црвеног крста САП Војводине. Поред тога, шесторица Зрењанинаца (Милан Пажин, Михаљ Ревес, Средоје Стојков, Мирко Кукољ, Веселин Ковачев и Милинко Ђорђевић) одликовани су Медаљом заслуге за народ за вишеструко (50) давање крви[34].

Комисија за здравствено просвећивање/васпитање реализовала је свој рад кроз одржавање санитетских курсева и курсева прве помоћи и то не само по насељеним местима у сеоским срединама, већ и по радним организацијама, здравственим и другим установама. У таквим приликама, Црвени крст је преузимао на себе целокупну или бар делимичну организацију курса, обезбеђујући предаваче, литературу за полазнике, потребан санитетски материјал и другу опрему.

Комисија за социјални рад организовала је саветовања за социјалне и просветне раднике, са широким спектром тема: појам, циљеви, карактеристике, носиоци и корисници социјалне заштите; подручја социјалног рада, принципи и методи социјалног рада; социјална заштита деце без родитеља и родитељског старања, васпитно запуштене деце и деце ометене у психофизичком развоју; социјално-заштитна функција школе итд. Била је сачињена од најбољих активиста Црвеног крста и учинила је много на повезивању у раду са месним заједницама и Самоуправном интересном заједницом за социјалну заштиту. Осим ангажовања у сабирним акцијама за пострадале од земљотреса у Црној Гори и поплавама на Косову и Метохији, њени чланови су активно радили на терену, у пружању помоћи старим и изнемоглим лицима, алкохоличарима и њиховим породицама, оболелима од туберкулозе, збрињавању сиромашних ученика, прикупљању и дељењу хране, одеће и обуће и разним другим акцијама.

Едукација становништва, а нарочито млађе популације – основаца и средњошколаца – о

[33] Ову екипу су чинили гимназијалци Драган Костић, Нада Филиповић, Весна Тапавички, Нада Кујунџија, Розалија Сенте и Атила Лакатош. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 19 (Скупштински материјали Црвеног крста 1970–1972), „Извештај о раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин за 1972. годину“).

[34] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 45 (Годишње скупштине основних организација Црвеног крста 1980), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1979. годину”, 24–25.

туберкулози и начинима њене превенције и лечења, представљала је још од међуратног периода једну од најзначајнијих ставки у раду зрењанинског Црвеног крста. Она је седамдесетих година добила нову димензију кроз рад надлежне комисије Црвеног крста: поред стандардне акције Недеља борбе против туберкулозе, у оквиру које би се прикупљала новчана средства, уобичајених предавања и филмских пројекција, јављају се и саветовања регионалног карактера[35], али и масовни квизови и анкете за ученике основних и средњих школа[36]. До 1979. године одржано је укупно 14 квизова са одличним одзивом и учешћем Подмлатка Црвеног крста. Настављена је и пракса слања на летовање деце из сиромашних породица са члановима оболелим од ТБЦ-а, која су финансирана из посебног Фонда за туберкулозу.

Акције солидарности и помоћи при елементарним непогодама

У више наврата, током седамдесетих година прошлог века, зрењанински Црвени крст је испољио велику ревност у акцијама солидарности и пружања помоћи подручјима СФРЈ која су била погођена елементарним непогодама и недаћама. Тако су најпре у лето 1974. поједини делови Босне и Херцеговине и Хрватске доживели велике поплаве, на које је ООЦК Зрењанин реаговао слањем новчане помоћи у угрожена подручја у вредности од 1000 динара и прикључивши се акцији у прикупљању помоћи која је трајала од 15. до 25. новембра[37]. Наредне, 1975. године, поплаве су поново погодиле Босну и Херцеговину (подручје Тузле)[38], али и подручје СР Србије, где се у Крагујевцу излила река Лепеница[39]. На јесењој седници Извршног одбора ООЦК Зрењанин одлучено је да се за настрадале од поплаве у Крагујевцу издвоји 200 пари женских ципела у вредности од 30.000 [нових] динара те да се та помоћ уручи 21. октобра, на дан 30-годишњице стрељања крагујевачких ђака у Шумарицама[40].

Међутим, највише ангажовања је зрењанински Црвени крст показао приликом пружања помоћи жртвама земљотреса који је 15. априла 1979. погодио црногорско приморје. Разоран потрес јачине 7 степени Рихтерове скале изазвао је губитак 101 људског живота у Црној Гори и 35 у Албанији, док је више од 100.000 људи остало без крова над главом; укупно 1487 грађевинских објеката је било оштећено, као и 1000 споменика културе, уметничких дела и вредних збирки. Градови дуж црногорске обале (Будва, Котор, Херцег Нови, Бар, Улцињ) претрпели су знатну материјалну штету, а нису остали поштеђени ни они у унутрашњости (Цетиње, Даниловград, Никшић, Титоград).

На вести о несрећи у Црној Гори, Зрењанин је реаговао брзо и одлучно. Већ на сам дан земљотреса, одржана је ванредна седница Општинског и Надзорног одбора, посвећена организацији прикупљања материјалне помоћи пострадалом становништву[41]. Помоћ је већ наредног дана кренула пут црногорског приморја, а претежно је била усмерена ка Котору, граду са којим је Зрењанин 1974. потписао Повељу о братимљењу у оквиру каравана радничке солидарности[42] и

[35] Добар пример је саветовање на тему *Контролисано кућно лечење ТБЦ болесника*, одржано 8. априла 1971, које је окупило председнике општинских секција и секретара општинских одбора Црвеног крста из Зрењанина, Сечња, Новог Кнежевца, Житишта, Нове Црње, Новог Бечеја и Кикинде. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 19 (Скупштински материјали Црвеног крста 1970–1972), „Извештај о организационо-кадровском стању и раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин у времену од 1. јануара до 31. децембра 1971. године“).

[36] Годишњи извештаји о раду општинског одбора Црвеног крста Зрењанин садрже детаљне статистичке податке о победницима ових такмичења, али и о процентима тачних и нетачних одговора које су испитаници дали приликом анкетирања (прим. Ф. К.).

[37] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 27 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1974–1976), „Записник вођен на II седници Извршног одбора Општинске организације Црвеног крста Зрењанин одржане дана 12. новембра 1974. године са почетком у 17 часова“.

[38] За више детаља о овој поплави види: Vera Katz, „Poplave u Bosni i Hercegovini – posljedice i pokušaji zaštite (1965–1976)“, *Poplava, zemljotres, smog: prilozi ekohistoriji Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću*, Sarajevo 2017, 73–114.

[39] О овој поплави види: „Преглед највећих поплава у сливу Лепенице“ (kaldrmaskragujevac.rs/ hidrografija-kragujevca–reka-lepenica, приступљено 11. октобра 2019).

[40] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 27 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1974–1976), „Записник вођен на III седници Извршног одбора Општинске организације Црвеног крста Зрењанин одржане дана 20. октобра 1975. године са почетком у 17 часова“.

[41] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 45 (Годишње скупштине основних организација Црвеног крста 1980), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1979. годину“, 5.

[42] „Са сусрета каравана радничке солидарности. Потписана повеља о братимљењу“, *Зрењанин* 1138, год. XXI, 14. септембар 1974, 1.

са којим је, у складу са поменутим документом, неговао посебне, братске и пријатељске односе. Црвени крст се активно укључио у процес прикупљања помоћи и рад одмах формираног Координационог одбора Општине Зрењанин. И пре него што су стигле вести из Котора о најнеопходнијој помоћи, Зрењанинци су похитали да добровољно дају крв за пострадале, интересујући се за могућност да помогну угроженима. Из фонда заједничких резерви Скупштине општине Зрењанин издвојено је 100.000 динара, а дан након земљотреса пут Црне Горе је из града на Бегеју кренуло 12 камиона са 20 тона брашна, 10 тона шећера, 2 тоне сланине, 2 тоне масти, по тоном сирева, конзерви, уља, маргарина, као и 500 флаша хемакцела (замене за крвну плазму)[43]. Дан касније, у Котор је упућено и 7 контејнера за смештај специјализованих јединица, 300 ћебади, 3 пластичне цистерне за воду, санитетски шатор, а накнадно је Републичком штабу цивилне заштите Црне Горе послато 112 ћебади, 23 шатора са два и више лежајева, 85 пакета одеће и 12 пакета обуће; вредност ових пошиљки премашила је 300.000 динара[44]. Заинтересовани за пружање новчане помоћи упућивани су на број жиро-рачуна Општинског одбора Црвеног крста код Службе друштвеног књиговодства (СДК), а за три дана је прикупљено 120 литара крви при Заводу за трансфузију зрењанинске болнице[45]. Поједини Зрењанинци су чак ставили на располагање своје викендице на црногорском приморју породицама и појединцима који су остали без крова над главом. У акцију прикупљања помоћи за санацију штете од земљотреса прикључиле су се и суседне општине Житиште[46], Сечањ[47] и Нова Црња[48]. Крајем јуна, Општински и Надзорни одбор ООЦК Зрењанин поново су заседали како би донели оцену ситуације о прикупљеној помоћи; према налогу Скупштине општине Зрењанин, прикупљена новчана средства у висини од 4 милиона нових динара послата су на посебан рачун СО Бока Которска, за изградњу основне школе у Рисну[49].

Осим за прикупљање помоћи настрадалима од земљотреса у Црној Гори, ООЦК Зрењанин је у току 1979. године (15. април – 2. октобар) организовао и сабирну акцију за жртве поплава на Косову и Метохији. По налогу Покрајинске организације Црвеног крста Војводине, поплављенима на том подручју је упућена помоћ у одећи у вредности од 30.000,00 динара[50].

Изложба рукотворина у просторијама ООЦК Зрењанин 1973. године
Љубазношћу г. Ивана Дајића

Јубилеји и признања

Седамдесетих година зрењанински Црвени крст се активно укључио у актуелне трендове обележавања великих и значајних јубилеја ове организације, не само на националном, већ и на локалном и регионалном нивоу. У таквим околностима Општински одбор Црвеног крста Зрењанин стекао је, али и доделио, одговарајућа значајна признања за свој и рад својих истакнутих чланова.

[43] Б. Новаковић, „Зрењанин помаже братском Котору. Пријатељство ублажава бол“, *Зрењанин* 1376, год. XXVIII, 20. април 1979, 1–2.

[44] Исто.

[45] Исто.

[46] Извршно веће СО Житиште је определило 3 милиона динара за општину Херцег Нови из текуће буџетске резерве. Ј. П., „Житиште. Три милиона – Скупштини општине Херцегнови“, *Зрењанин* 1376, год. XXVIII, 20. април 1979, 2.

[47] Сл. М., „Сечањ. Пружена прва помоћ”, *Зрењанин* 1376, год. XXVIII, 20. април 1979, 2.

[48] Новоцрњански пољопривредни комбинат „Ђура Јакшић” упутио је као помоћ вагон брашна, а понуђена је и помоћ у грађевинском материјалу. „Нова Црња. Помоћ – несмањеним интензитетом“, *Зрењанин* 1376, год. XXVIII, 20. април 1979, 2.

[49] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 45 (Годишње скупштине основних организација Црвеног крста 1980), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1979. годину”, 4.

[50] Исто, 9.

Служба трансфузије крви (1971)

Поменути тренд је започет већ 1971. године, када је обележен двоструки јубилеј: 25-годишњица војне и 20-годишњица цивилне службе трансфузије крви у Зрењанину. Поводом ове јубиларне прославе, 21. јануара 1971. одржана је свечана седница Општинске организације Црвеног крста Зрењанин, на којој су реферисали др Марко Рајић, начелник Службе трансфузије крви Опште болнице „Ђорђе Јоановић" (са рефератом *Развој службе трансфузије крви у нашем граду*) и др Ђока Дошен, директор Болнице за туберкулозу са антитуберкулозним диспанзером, својим рефератом под називом *О Дому Црвеног крста града Зрењанина.* У присуству највиших функционера савезног, републичког и покрајинског одбора Црвеног крста те преко стотину најзаслужнијих давалаца крви и представника Завода за трансфузију крви из Београда, Новог Сада, Кикинде, Земуна итд., том приликом су била уручена и пригодна признања вишеструким даваоцима крви (8 Златних и 12 Сребрних значака и 8 захвалница)[51]. У реферату др Марка Рајића између осталог је било речено: *Досадашња наша сарадња са организацијом Црвеног крста потврдила је да је она* ***једина од свих друштвених организација*** (подв. Ф. К.) *остала до данас наш стални сарадник и практично друштвени ослонац Службе трансфузије на окупљању добровољних давалаца крви. Небројена предавања, филмске представе, лични контакти, дописи, плакати и други облици рада, чине да служба трансфузије код нас и Црвени крст представљају једну функционалну целину на овом заједничком задатку*[52].

Овај јубилеј није прошао незапажено од стране надлежних општинских инстанци, те је 2. октобра исте године, приликом традиционалног обележавања годишњице ослобођења града у Другом светском рату, Општинској организацији Црвеног крста Зрењанин додељена диплома Ослобођења Зрењанина, *за постигнуте успехе у области окупљања добровољних давалаца крви*[53]. Испоставило се да је ово признање послужило као одличан подстицај за даље унапређење рада Комисије за трансфузију крви при Општинском одбору Црвеног крста Зрењанин, пошто је наредне, 1972. године, премашен учинак у прикупљању „течности која живот значи" – за читавих 435 боца[54].

CRVENI KRST JUGOSLAVIJE
PREDSEDNIŠTVO

DODELJUJE

ZLATNI
ZNAK PRIZNANJA
Dr Đoki Došenu
IZ Zrenjanina
ZA ZALAGANJE U RADU I DOPRINOS
ORGANIZACIJI CRVENOG KRSTA JUGOSLAVIJE

BEOGRAD
22. XII 1973

GENERALNI SEKRETAR
Stojo Šljivić

PREDSEDNIK

Златни знак признања Председништва Црвеног крста Југославије за др Ђоку Дошена (1973) Љубазношћу г. Душана Јуванина

[51] Испред Савезног одбора Југословенског Црвеног крста овој прослави је присуствовао председник тог тела др Ђура Мештеровић; испред Републичког одбора Црвеног крста Србије – Обрен Стишовић, а испред Покрајинског одбора ЦК САП Војводине – председник проф. др Стеван Голдман и секретар Јованка Ракић (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 19 (Скупштински материјали Црвеног крста 1970–1972), „Извештај о организационо-кадровском стању и раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин у времену од 1. јануара до 31. децембра 1971. године").

[52] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 19 (Скупштински материјали Црвеног крста 1970–1972), „Извештај о организационо-кадровском стању и раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин у времену од 1. јануара до 31. децембра 1971. године".

[53] „Награде ослобођења Зрењанина", *Зрењанин* 986, год. XV, 2. октобар 1971, 1.

[54] У току 1972, укупно је прикупљено 1.882,575 литара крви, од 6102 добровољна даваоца. Осим у Зрењанину, крв је прикупљана и у насељеним местима, међу којима су најбоље резултате постигли Михајлово, Арадац, Ечка, Орловат, Јанков Мост, Банатски Деспотовац, Тараш и Чента. У акцији добровољног давања крви на подручју самог града Зрењанина нарочито су се истакли ученици средњих школа. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 19 (Скупштински материјали Црвеног крста 1970 – 1972), „Извештај о раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин за

Век Црвеног крста Југославије (1975)

Планирање следећег у низу великих јубилеја започето је у јесен 1974. године, када је већ постала позната одлука Скупштине Црвеног крста Југославије да се 1975. године организује ова прослава, и то под *високим покровитељством председника Републике друга Јосипа Броза Тита*[55]. При доношењу ове одлуке, узета је у обзир чињеница да је прво Друштво Црвеног крста на тлу Југославије основано 1875. године на Цетињу, у Црној Гори, током рата који је почео устанком у Херцеговини[56].

Извршни одбор зрењанинске Општинске организације Црвеног крста је у јесен 1974, на својој новембарској седници, формирао одговарајућу комисију задужену за припрему обележавања овог јубилеја. У њен састав ушли су секретар ООЦК Зрењанин Сретен Глишић, председник ООЦК др Милош Рајић, др Радиша Станић и Олга Исаковић[57]. У марту идуће, 1975. године, донета је одлука о пописивању својих помажућих чланова који су за собом имали од 10 до 30 година искуства и рада при Црвеном крсту, како би им се на пригодној свечаности поводом јубилеја уручила одговарајућа признања. Овај предлог је подстакао и иницијативу да се до краја 1975. оформи једна комисија при Општинском одбору која би одредила критеријуме за даље доделе одликовања, признања, плакета, медаља, похвала итд. Такође је одлучено да се на централну свечаност прославе – седницу Председништва Црвеног крста Југославије на Цетињу која је била заказана за мај те године – пошаљу делегати: др Јоца Бељански, Ружа Тодић, Ержебет Синиц и др Савић[58]. Октобра исте године, Општински одбор Црвеног крста Зрењанин дао је сагласност на предлоге Републичког одбора Црвеног крста Србије за додељивање награда најбољим школама у Републици за школску 1974/75. годину, а новчано су награђене три основне школе: „Петар Петровић Његош“, Зрењанин (са 1000 динара), „Братство“, Арадац (са 800) и „Др Александар Сабовљев“, Ечка (са 500 динара)[59]. Свечано обележавање јубилеја је, међутим, померено практично на сам крај године, па је тако на седници Извшрног одбора ООЦК Зрењанин од 11. децембра 1975. одлучено да се у току тог месеца, на самом измаку 1975, одрже две прославе у размаку од свега недељу дана: 19. децембра је уприличена прослава 30-годишњице војне и 25-годишњице цивилне службе трансфузије крви, 30-годишњице победе над фашизмом и Дан ЈНА (22. децембар), док је прослава 100-годишњице Црвеног крста Југославије и 30-годишњице обнове рада Црвеног крста Војводине заказана и одржана 27. децембра; том приликом су додељена

SKUPŠTINA CRVENOG KRSTA VOJVODINE

DODELJUJE

ZLATNI

ZNAK PRIZNANJA

za postignute izuzetne rezultate, dugogodišnji rad i uspehe u ostvarivanju zadataka i ciljeva Crvenog krsta

Dr.SAVA BELIĆ

Sekretar.

Predsednik.

1975. godina

Златни знак признања Скупштине Црвеног крста Војводине за др Саву Белића (1975)
Љубазношћу г. др Саве Белића

1972. годину“. Такође види: „Омладински прилог борби против великих богиња. 75 добровољних давалаца – Плод успешне сарадње општинског Црвеног крста и Друге гимназије“, *Зрењанин* 1016, год. XX, 29. април 1972, 8).

55 Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 27 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1974–1976), „Задаци Црвеног крста у јубиларној стогодишњици Црвеног крста Југославије“.

56 Другим речима, и Црвени крст Црне Горе је имао своје историјско исходиште у Великој источној кризи (1875–1878) (прим. Ф. К.).

57 Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 27 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1974–1976), „Записник вођен на II седници Извршног одбора Општинске организације Црвеног крста Зрењанин одржане дана 12. новембра 1974. године са почетком у 17 часова“.

58 Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 27 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1974–1976), „Записник вођен на IV седници Извршног одбора Општинске органиазције Црвеног крста Зрењанин одржане дана 7. марта 1975. године са почетком у 17 часова”.

59 Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 27 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1974–1976), „Записник вођен на III седници Извршног одбора Општинске организације Црвеног крста Зрењанин одржане дана 20. октобра 1975. године са почетком у 17 часова”.

и друштвена признања за дугогодишњи рад у организацији Црвеног крста: 10 Златних, 20 Сребрних знакова, као и писмене похвале[60].

Век Црвеног крста Србије (1976)

Наредне године, јубилеј стогодишњице је обележавао Црвени крст Србије (1876–1976). На годишњој скупштини ООЦК Зрењанин, секретар Општинског одбора Сретен Глишић предложио је да се он обележи на јесен и овај предлог је био једногласно усвојен. Прихваћен је и његов предлог да се именује Одбор за прославу, у чији су састав именовани: др Радиша Станић као председник и чланови др Милош Рајић, Сретен Глишић, Злата Ивин, Илонка Киш и Жика Толмачев[61]. Том приликом је договорено да се у организацији прославе потражи помоћ и покровитељство Социјалистичког савеза радног народа Војводине у Зрењанину[62].

Већ крајем идућег месеца, у великој сали Дома Црвеног крста отворена је изложба фотографија о активностима ове организације у послератном периоду, која је трајала месец дана. На њој су посетиоци имали прилике да се упознају са акцијама Црвеног крста у области здравственог васпитања, радом омладинских теренских јединица, пружањем прве помоћи, посетама и помоћи оболелој деци у поплављеним крајевима земље, такмичењима у знању о туберкулози итд[63].

То је била само увертира пред велику свечану прославу одржану 3. октобра у сали зграде друштвенополитичких организација („Комитета“), у оквиру традиционалног обележавања 2. октобра, Дана ослобођења града у Другом светском рату. Том приликом је Општински одбор Црвеног крста добио Октобарску награду (Награду ослобођења Зрењанина), *за успешан рад на васпитању Подмлатка Црвеног крста*[64]. На тај начин се обележавање јубилеја 100-годишњице Црвеног крста Србије згодно поклопило са одавањем признања за лепе и запажене резултате које је омладина Црвеног крста постигла у претходном периоду.

POVODOM STOGODIŠNJICE
CRVENOG KRSTA SRBIJE
POD POKROVITELJSTVOM OPŠTINSKE
KONFERENCIJE SSRNV – ZRENJANIN

ODBOR ZA PROSLAVU OPŠTINSKE
ORGANIZACIJE CRVENOG KRSTA
ZRENJANIN

održaće

Svečanu sednicu

DANA 3. OKTOBRA 1976. GODINE
U 10 ČASOVA

U SALI DRUŠTVENO POLITIČKIH
ORGANIZACIJA UL. JNA 4.

Program
— Otvaranje sednice
— 100 godina Crvenog krsta Srbije i rada Opštinske organizacije Crvenog krsta u Zrenjaninu
referat: Prim. dr Radiša Stanić
— Dodeljivanje priznanja

Molimo da svojim prisustvom uveličate ovu svečanost

Ravnico s osmehom daljina
(poetsko - muzičko kazivanje)

Učestvuju:
— LJILJANA REBEZOV
— IVANKA BARIĆ
— STOJAN NOTAROŠ, glumci Narodnog pozorišta Zrenjanin
— ORKESTAR KUD SLEPIH »JEDINSTVO« dirigent TAJTI JOSIF
— TAMBURAŠKI ORKESTAR – Melenci dirigent STEVA GROŠIN

Organizacija i realizacija programa
Centar za kulturu Zrenjanin

Позивница на свечану седницу и академију поводом обележавања 100-годишњице Црвеног крста Србије у Народном позоришту „Тоша Јовановић“ у Зрењанину (1976)

Свечаном обележавању прославе присуствовали су челни људи Црвеног крста Југославије (председник др Никола Георгијевски), Србије (председник др Слободан Миленковић и потпредседник Никола Стојиљковић) и Војводине (секретар Јован Черевицки). Свечаност је отворена поздравним говором др Момчила Момировог, председника почасног Председништва, након чега је делегација Црвеног крста положила цвеће на споменик Жарку Зрењанину. У наставку је председник Одбора за прославу др Радиша Станић одржао говор о постанку Црвеног крста и о раду и развоју ове хуманитарне организације у зрењанинској средини[65].

[60] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 27 (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1974–1976), „Записник вођен на IV седници Извршног одбора Општинске организације Црвеног крста Зрењанин одржане дана 11. децембра 1975. године са почетком у 18 часова.

[61] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 27, (Скупштински материјали Црвеног крста Зрењанин 1974–1976) „Записник вођен на V седници Извршног одбора Општинске организације Црвеног крста Зрењанин одржане 17. марта 1976. године са почетком у 18 часова“.

[62] Исто.

[63] М. Стојков, „Поводом прославе 100-годишњице. Изложба о активности Црвеног крста“, *Зрењанин* 1218, год. XXV, 2. април 1976, 8.

[64] „Награде ослобођења Зрењанина“, *Зрењанин* 1244, год. XXV, 1. октобар 1976, 1; Б. М., „Свечана седница Скупштине општине и друштвено-политичких организација. Уручене награде ослобођења“, *Зрењанин* 1245, год. XXV, 8. октобар 1976, 1.

[65] Том приликом је истакнут податак да на подручју зрењанинске општине живи 32.000 чланова Црвеног

Након тога, председник и секретар Општинског одбора Црвеног крста др Милош Рајић и Сретен Глишић уручили су признања дугогодишњим активистима, радним и друштвеним организацијама и установама које су помагале рад и активности Црвеног крста.

Награда ослобођења Зрењанина (плакета) за Општинску организацију Црвеног крста Зрењанин (1976)

Златни знак признања Црвеног крста Југославије добили су наставник Мирко Бароје, пензионер Жарко Турински, земљорадник из Тараша Милован Марков, Живка Поповић и Гизела Сич.

Сребрни знак признања Црвеног крста Југославије добили су: лекар др Ђорђе Дамјан, наставник Богдан Гавриловић, виша медицинска сестра Александра Божановић, медицински лаборант Жива Гаћански, медицинска сестра Јовица Гогић, виши медицински техничар Василије Лековић, пензионери Ђура Бејин из Меленаца и Милан Рикановић из Лукићева, лекар др Душан Меселџија из Ботоша и виша медицинска сестра Зорица Кукић Вијатов из Орловата.

Петорица најстаријих активиста и утемељивача Црвеног крста у Зрењанину добила су **Спомен-повеље Црвеног крста Србије**: Александар Бредер, Олга Замуровић, др Јованка Милчић, др Антун Хес и Веселин Мошорински.

Додељене су и 34 захвалнице Општинског одбора Црвеног крста радним и друштвеним организацијама и установама и 127 захвалница појединцима[66].

Јубилеји 1979. године

До следећих великих јубилеја и признања чекало се три године. Извештај о раду за 1979. је, са великим задовољством и поносом, констатовао да ће та година остати *по много чему изузетна и важна*. Истичући да су јој посебно обележје дали *велики јубилеји Партије, СКОЈ-а, револуционарних синдиката и 35-годишњица обнове и рада Црвеног крста у социјалистичкој Југославији* (1944–1979), на самом почетку годишње рекапитулације таксативно су побројани успеси и признања која су тим поводом додељена Општинској организацији Црвеног крста Зрењанин и њеним истакнутим активистима.

Скупштина Црвеног крста Југославије је зрењанинском ООЦК-у доделила **повељу** (*за дугогодишњу активност на хуманим задацима, јачању солидарности, братства и јединства народа и народности и за допринос даљем развоју Црвеног крста Југославије*), док је четворо његових активиста добило признање за *дугогодишњи успешан рад на остваривању циљева и програмских задатака Црвеног крста*; то су били: примаријус др Марко Рајић, начелник Регионалног завода за трансфузију крви; Олга Исаковић, професор из Зрењанина; др Јован Павловић, лекар из Зрењанина; и Живка Поповић, учитељица из Зрењанина[67].

Истим поводом, Скупштина Црвеног крста Војводине доделила је пет Златних знакова признања *за постигнуте изузетне резултате, дугогодишњи рад и успехе у остваривању задатака и циљева Црвеног крста*. Осим на адресу Основне

крста, који је посебно наглашен напоменом да их је у почетку било свега 12.

[66] М. Стојков, „Свечано прослављена 100-годишњица Црвеног крста Србије. За јубилеј – признања активистима", *Зрењанин* 1245, год. XXV, 8. октобар 1976, 2.

[67] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 45 (Годишње скупштине основних организација Црвеног крста 1980), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1979. годину", 1.

организације Црвеног крста у Лукићеву, она су отишла на адресе Софије Девић, учитељице у пензији; Вере Паланачки, друштвено-политичке раднице у пензији; Љубице Петровић, учитељице у пензији и Војина Муца, пензионера (сви из Зрењанина)[68]. Сребрни знак Црвеног крста добили су – *за значајне резултате у остваривању задатака и циљева Црвеног крста*: Катарина Долинај, учитељица из Белог Блата; Бранко Кузмановић, пензионер из VI месне заједнице; Жарко Мартинов, пензионер из II месне заједнице; Едита Босилко, учитељица Основне школе „Серво Михаљ“ из Мужље; Оливера Попов, пензионисана учитељица из Ботоша; Илонка Сич, професорка из Основне школе „2. октобар“, Зрењанин; Слободан Раданов, пољопривредни произвођач из Фаркаждина; Стојан Маринковић, пензионер из VI месне заједнице „Соња Маринковић“; Драгица Живојинов, учитељица Основне школе „Братство“ из Араца и Основна организација Црвеног крста „Сава Ковачевић“ из Зрењанина[69].

Секретар ООЦК Зрењанин Сретен Глишић на радном месту (1977)
Љубазношћу г. Николе Тадеина

Најзад, на самом крају 1979. године, ООЦК Зрењанин добио је још једно значајно признање – *за постигнуте резултате и значајне успехе у раду Социјалистичког савеза радног народа Војводине, на изградњи социјалистичког самоуправног друштва*[70]. Ово признање, у виду плакете, додељено му је од стране представника Покрајинске конференције ССРН Војводине на свечаности одржаној 27. децембра 1979. у зрењанинском Дому младости[71].

Обележавање овог дугог низа великих јубилеја током седамдесетих година XX века послужиће као одлично искуство Општинској организацији Црвеног крста Зрењанин за прославу сопствене годишњице – века постојања, која ће бити свечано обележена у наредној, 1980. години.

[68] Исто.

[69] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 45 (Годишње скупштине основних организација Црвеног крста 1980), „Извештај о раду Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин за 1979. годину“, 2.

[70] Исто.

[71] Б. Дамјановић, „Уручена признања ПК ССРН Војводине. Част и обавеза за још веће ангажовање“, *Зрењанин* 1411, год. XXVIII, 28. децембар 1979, 5.

Филип Крчмар

ОД СТОГОДИШЊИЦЕ ДО РАСПАДА ЈУГОСЛАВИЈЕ (1980–1990)

1880-1980

CRVENI KRST – ZRENJANIN

POVODOM 100 GODINA OSNIVANJA ORGANIZACIJE CRVENOG KRSTA U ZRENJANINU

Održaće svečanu

SKUPŠTINU I AKADEMIJU

Svečana skupština održaće se u subotu 11. oktobra 1980 godine u sali Doma mladosti u 12 časova,

a Svečana akademija u subotu 11. oktobra 1980. godine u Narodnom pozorištu u 17 časova.

PREDSEDNIŠTVO OPŠTINSKE ORGANIZACIJE
CRVENOG KRSTA

Позив на свечану скупштину и академију поводом обележавања 100-годишњице
Црвеног крста Зрењанин (11. октобар 1980)

ОД СТОГОДИШЊИЦЕ ДО РАСПАДА ЈУГОСЛАВИЈЕ (1980–1990)

Обележавање великог јубилеја: 100 година зрењанинског Црвеног крста

У историји зрењанинског Црвеног крста, 1980. година има карактер својеврсне прекретнице. С једне стране, свечано обележавање стогодишњице постојања и рада Црвеног крста у Зрењанину, избор новог руководства, бројне хуманитарне и сабирне акције те започете иницијативе које ће се реализовати у наредном периоду, дају за право да се она означи као врхунац и последњи бљесак једног славног и значајног периода. С друге стране, смрт Јосипа Броза Тита симболично је означила почетак краја Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и њене последње мирнодопске деценије, обележене рестриктивном економском политиком („стабилизација“) и друштвеним немирима и трвењима, који ће почетком деведесетих доживети крвав расплет у виду беспоштедног грађанског рата.

Ипак, почетком 1980. године, овакав сценарио је још увек био незамислив. Планови и активности ООЦК Зрењанин били су усмерени на свечано обележавање стогодишњице оснивања *Мађарског женског земаљског друштва за помоћ* – догађаја који је Општинска организација Црвеног крста Зрењанин с правом узимала за почетак свог оснивања и рада те је, следствено томе, требало обележити и овај јубилеј. Пошто је ово био уједно и најстарији забележени случај оснивања (претече) Црвеног крста на тлу Војводине, то је он обележаван и као јубилеј покрајинског значаја.

О замаху припрема за прославу ове годишњице сведочи обимна сачувана грађа, како у архиви Црвеног крста Зрењанин, тако и у локалној штампи. О њима се расправљало на годишњој, али и другим скупштинама Општинске организације, а формиран је посебан одбор који је сачинио листу предлога за прославу, међу којима су се нашле следеће идеје:

1. Да се обележавање 100-годишњице укључи у Дане културе од 29. септембра до 10. октобра 1980;
2. Одржавање свечане седнице Покрајинског одбора Црвеног крста Војводине одржи у суботу 11. октобра 1980. у сали СО Зрењанин или у Дому младости;
3. Одржавање свечане академије у Народном позоришту „Тоша Јовановић“, за чији су програм били задужени: проф. Никола Медведев, управник Позоришта; Вера Миланков, секретар КПЗ; Сава Белић, председник Председништва ООЦК Зрењанин; Љубица Завишин, председница Комисије за рад са Подмлатком и омладином Црвеног крста и Сретен Глишић, секретар ООЦК Зрењанин;
4. Предложено је да Окружни комитет Савеза социјалистичког радног народа Војводине буде покровитељ прославе, и да се поводом обележавања консултује Покрајински одбор Црвеног крста;
5. Посебно обележавање јубилеја стогодишњице у свим основним и месним организацијама ЦК-а у граду и насељеним местима и у свим образовним организацијама на територији општине;
6. Расписивање конкурса за ликовне и литерарне радове на тему *100 година рада Црвеног крста Зрењанин*.

Програм припрема за обележавање јубилеја предвиђао је опсежан пропагандни рад: штампање свечаних плаката, позивница за свечану академију, одговарајућих признања која је требало поделити, као и пригодног каталога о раду зрењанинског Црвеног крста. У сарадњи са Народним музејом Зрењанин требало је реализовати изложбу фотографија, а планирана је и израда јубиларних значака (1000 ком.).

Под покровитељством Општинске конференције Савеза социјалистичког радног народа Југославије, свечана седница и скупштина ООЦК-а Зрењанин поводом прославе 100-годишњице одржана је 11. октобра 1980. године у препуној сали зрењанинског Дома младости[1]. У

[1] За опис ове прославе в.: Регистратура Црвеног крста Зрењанин 1947– (= Рег. ЦКЗР 1947–), кут. 57/1 (Архива 1981), „Извештај о раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин за 1980. годину“, 1–3; Dr Đorđe Damjan, *Dve decenije aktivnosti u opštinskoj organizaciji Crvenog krsta Zrenjanin (1971–1991)*, Zrenjanin 2019 (рукопис, Црвени крст Зрењанин), 33–37; „Јубилеји. Сто година Црвеног

њено радно председништво изабрани су др Сава Белић, председник Председништва Општинске организације Црвеног крста; др Милош Рајић, почасни председник ООЦК Зрењанин; Симо Мастиловић, делегат ООЦК-а у Скупштини Црвеног крста СР Србије; и Љиљана Болтић, чланица омладинске теренске јединице „Др Бошко Вребалов". Свечаном скупу присуствовали су бројни значајни гости и делегације из читаве земље: Штефа Шпиљак, члан Скупштине Црвеног крста Југославије; Драгица Вујовић, секретар Републичке организације Црвеног крста СР Црне Горе; Митке Алексов, секретар Црвеног крста СР Македоније; проф. др Антун Добошевић, председник Црвеног крста СР Хрватске; генерал-мајор Рудолф Јонтовић и Дино Кнежевић из Секретаријата за ОНО САП Војводине и др.

Скуп је отпочео наступом Омладинског културно-уметничког друштва „Коча Коларов"[2] и одавањем поште Јосипу Брозу Титу, *светском борцу за људска права и доброг човека чије је животно дело и револуционарни хуманизам увек представљао инспирацију и подстицај за активност чланова Црвеног крста*[3]. Присутне је најпре поздравио председник Савеза социјалистичког радног народа Војводине Зрењанин Тибор Дунаи, након чега је др Сава Белић, председник Председништва Општинске организације Црвеног крста Зрењанин, говорио о историјском развоју зрењанинског Црвеног крста.

На скупштини је обнародована одлука зрењанинског СУБНОР-а о постављању споменобележја на Дому Црвеног крста у знак сећања *на све оне јунаке који су своје животе дали као истакнути чланови КПЈ, СКОЈ-а, родољуби и велики хуманисти нашега краја*[4]. Постављање споменплоче одређено је за наредну годину, када се обележавао јубилеј 40-годишњице од устанка у Другом светском рату.

Уследило је уручење великог броја признања која су додељена заслужним активистима поводом прославе.

Општинска организација Црвеног крста Зрењанин добила је **медаљу Црвеног крста Југославије.**

Др Сава Белић и Симо Мастиловић добили су **Плакету Црвеног крста Југославије.**

Златни знак признања Црвеног крста Војводине добили су:

1. Велислав Грубачки, пензионер, Зрењанин;
2. Рајко Станисављев, пољопривредни произвођач, Тараш;
3. Тихомир Михајлов, пензионер, Елемир;
4. Милинко Ђорђевић, радник, Стајићево;
5. Лаза Црњански, пензионер, Зрењанин;
6. Жива Гађански, медицински лаборант, Зрењанин;
7. др Ђорђе Дамјан, лекар, Зрењанин;
8. Ђорђе Лазаревић, пензионер, Зрењанин;
9. Љиљана Петров, социјални радник, Зрењанин;
10. Златинка Ивин, учитељица, Зрењанин.

Сребрни знак признања Црвеног крста Војводине примили су:

1. Душанка Тасић, професорка, Зрењанин;
2. Војислав Ристић, пензионер, Зрењанин;
3. др Јован Шоштарић, лекар, Зрењанин;
4. Милена Турзо, виша медицинска сестра, Зрењанин;
5. Манојло Тодоровић, пензионер, Зрењанин;
6. Благоје Арсенац, пензионер, Тараш;
7. Чорба Ференц, пензионер, Банатски Деспотовац;
8. Смиља Ћурчин, учитељица, Зрењанин;
9. др Бранислав Михајловић, лекар, Фаркаждин;
10. Веселин Мартинов, радник, Зрењанин;
11. Љиљана Ђурђевић, медицинска сестра, Зрењанин;
12. Велинка Вељановић, бабица, Перлез;
13. др Благоје Николић, лекар, Елемир;
14. Маринко Јовић, професор, Зрењанин;
15. Љубивоје Достанић, учитељ, Лукићево;
16. Софија Дојков, учитељица, Зрењанин;

крста у Зрењанину", *Зрењанин* 1450, год. XXIX, 10. октобар 1980, 1; Момчило Стојков, „Симбол који светли кроз деценије", *Зрењнаин* 1451, год. XXIX, 17. октобар 1980, 2.

[2] Сачувана је једна захвалница упућена диригенту хора, маестру Мирку Буловану, *што су својим добровољним учешћем, без накнаде, допринели да се достојно обележи овај велики јубилеј*. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 51/1 (Пошта (Дописи) 1980), „ООЦК Зрењанин – Хору *Коча Коларов*" (недатирано, 1980).

[3] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 57/1 (Архива 1981), „Извештај о раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин за 1980. годину", 2.

[4] Исто.

17. Славко Цветков, пензионер, Зрењанин;
18. Илонка Сич-Киш, професорка, Зрењанин;
19. Јожеф Марковић, пензионер, Зрењанин;
20. Десанка Гардиновачки, домаћица, Зрењанин;
21. „Житопродукт“ у саставу Индустријско-пољопривредног комбината „Серво Михаљ“, Зрењанин;
22. Фабрика шећера у саставу ИПК „Серво Михаљ”, Зрењанин[5].

Детаљ са свечаности поводом обележавања стогодишњице зрењанинског Црвеног крста. Председава др Сава Белић, за говорницом др Ђорђе Дамјан Љубазношћу г. др Ђорђа Дамјана

Уручивање признања Црвеног крста на свечаности поводом обележавања стогодишњице. На фотографији секретар ООЦК Зрењанин Сретен Глишић (лево), активисти Сима Мастиловић и др Ђорђе Дамјан (у средини), председник Председништва ООЦК Зрењанин др Сава Белић (скроз десно). Љубазношћу г. др Ђорђа Дамјана

Такође, одлуком скупштине Општинске организације Црвеног крста Зрењанин додељено је 300 јубиларних признања за свестрано ангажовање и допринос у остваривању хуманих циљева Црвеног крста.

Након доделе признања, уследила је свечана академија у зрењанинском Народном позоришту „Тоша Јовановић” под називом *Људско је биће најсветлије,* у којој су учествовали глумци Гордана Винокић, Светлана Утјешановић, Новак Билбија, Селимир Тошић, Првослав Заковски, затим, хор „Јосиф Маринковић“, балетска секција Дома младости и гудачки оркестар Музичке школе. Сценарио је написао Радивој Шајтинац, а режирао Миливоје Милојевић. У фоајеу позоришта претходно је била отворена изложба о оснивању и раду зрењанинског Црвеног крста од 1880. до 1980, са фотографијама и штампаном историјском грађом из 1880. године, те признањима које је ова организација добила до тог тренутка.

Будући да је носила и шири, регионални значај, прослава јубилеја 100-годишњице добила је велики медијски простор – осим у локалном листу *Зрењанин,* о њој се писало и у новосадском *Дневнику,* београдским *Вечерњим новостима,* као и у часопису Црвеног крста Србије. Јавност је била упозната са радом и активностима зрењанинског Црвеног крста и преко радио-таласа: Радио Нови Сад и Радио Зрењанин емитовали су трочасовне емисије посвећене тој теми.

Оно што је посебно значајно је то да је прослава јубилеја 100-годишњице иницирала прикупљање историјске грађе о зрењанинском Црвеном крсту. Осим тога што су старији активисти били ангажовани на евоцирању својих успомена из ранијег периода[6], остварена је опипљива и успешна сарадња са зрењанинским установама културе – чуварима историјског наслеђа града: Народним музејом[7] и Историјским архивом Зрењанин. Из ове последње установе

[5] За списак добитника види: Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 57/1 (Архива 1981), „Извештај о раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин за 1980. годину”, 1–3; Момчило Стојков, „Симбол који светли кроз деценије“, *Зрењанин* 1451, год. XXIX, 17. октобар 1980, 2.

[6] Примера ради, вишедеценијски активиста Црвеног крста у том тренутку, Живорад Жика Живковић, написао је, почетком 1980, један историјат који је предао секретару ООЦК-а Сретену Глишићу, а који је искоришћен за писање реферата за потребе свечане скупштине. Овај историјат, нажалост, није сачуван, али је остао сачуван кратак Живковићев допис у ком је сажео своја сећања на сопствени рад у оквиру зрењанинског Црвеног крста. (О томе види: Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 51/1 (Пошта 1980), „Живорад Жика Живковић, чланска биографија”).

[7] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 67 (Архива 1981), „Црвени крст Војводине, Општинска организација Зрењанин – Народном музеју Зрењанин (10. септембар 1980)”.

прикупљени су новински натписи из локалне штампе из периода оснивања и међуратног раздобља који се односе на рад Црвеног крста, као и друга грађа. На основу свега прикупљеног, до средине осамдесетих година се – упоредо са обележавањем других јубилеја – као један од главних задатака дефинисало *издавање монографије* [са историјатом – прим. Ф. К.] *Црвеног крста у Зрењанину*[8]. Иако ова идеја није остварена, на њој се дуго радило и тај рад је резултирао прикупљањем обимне фактографске грађе која ће касније наћи добру примену.

Признање Црвеног крста Војводине додељено ООЦК Зрењанин поводом стогодишњице (1980)

Обележавање јубилеја настављено је и у наредној, 1981. години, када је Црвени крст Војводине обележавао 100-годишњицу свог оснивања, а СКЈ 40-годишњицу устанка и социјалистичке револуције народа и народности Југославије. У фебруару 1981, на седници Председништва Општинске организације Црвеног крста Зрењанин донета је одлука да се Скупштини Покрајинске организације Црвеног крста САП Војводине поднесе предлог за доделу друштвених признања активистима и организацијама који су *највише допринели остваривању хуманих задатака Црвеног крста, изграђивању моралних норми о вредновању добровољног рада, у развијању хуманих односа међу људима и васпитања за племените идеале самоуправног социјалистичког друштва*[9]. У децембру је, у знак сећања на припаднике НОП-а који су деловали у оквиру Црвеног крста за време окупације, Савез удружења бораца Народноослободилачког рата Зрењанин поставио спомен-плочу на зграду Дома. У Народном позоришту „Тоша Јовановић“ исте вечери одржана је свечана академија Општинске организације Црвеног крста Зрењанин, ком приликом су уручена признања – плакете и златни и сребрни знаци Црвеног крста Војводине најбољим активистима и плакете за *најхуманију средину*, која се додељивала добровољним даваоцима крви. Плакета Црвеног крста Војводине за допринос остваривању хуманих циљева Црвеног крста додељена је секретару Општинског Црвеног крста Сретену Глишићу[10]. Златни знак Црвеног крста добили су Василије Лаковић, Александра Божанић, Ева Чонтош, Ђура Бејин и Јулијана Јаковљевић. Сребрни знак добило је 11 активиста из зрењанинске општине: Славица Тодоровић (Стајићево), Живко Достанић (Тараш), Пирошка Марковић (Лукино Село), Нада Комлушки (Фаркаждин), Никола Гибаров (Зрењанин), Живорад Живковић (Зрењанин), Жарко Станков (Зрењанин), Зорица Бранчић (Ечка), Иван Мирков (Зрењанин), Љупка Петковић (Орловат) и Петар Чипак (Мужља). Јубиларна признања добили су Олга Исаковић, Олга Замуровић, Ненад Петровић, Илонка Киш Сич, Милован Марков, Софија Девић и др Милош Рајић. Плакете Покрајинске службе за трансфузију крви додељене су Активу добровољних давалаца крви Скупштине општине, основној организацији Црвеног крста из Фаркаждина и образовним центрима „25. мај“, „Серво Михаљ“ и Медицинској школи у саставу Образовног центра „Коча Коларов“[11].

У сенци обележавања века Црвеног крста у Зрењанину остала су два значајна питања која још више подвлаче важност 1980. године. Прво се односило на кућу у Карацићевој улици бр. 6, коју је Црвени крст добио на поклон четири

[8] Dr Đorđe Damjan, *Dve decenije aktivnosti u opštinskog organizaciji Crvenog krsta Zrenjanin (1971–1941)*, Zrenjanin 2019 (рукопис, Црвени крст Зрењанин), 45.

[9] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 67 (Архива 1981), „Достављање захтева за доделу јубиларних признања“.

[10] Глишић је исте године, нешто раније, добио и Награду ослобођења Зрењанина (прим. Ф. К.).

[11] Сл. С., „Спомен-плоча на Дому Црвеног крста. Сећање на Стану и Ланицу“, *Зрењанин* 1511, год. XXX, 11. децембар 1981, 9.

деценије раније од Масонске ложе *Војводина*, у сам освит Другог светског рата. Важно је напоменути да је овај поклон учињен усмено, без писменог акта те да је избијање рата онемогућило његово регулисање у земљишним књигама, због чега се у грунтовницама Масонска ложа и даље водила као власник. Након рата, Црвени крст је неко време користио овај објекат за своје потребе и убирао новац од његовог закупа, да би га касније предао на управу Комуналном стамбеном предузећу, као правном претходнику Самоуправне интересне заједнице за стамбену област. Не знајући за промену власника (тј. да се спорна кућа налази у власништву Црвеног крста), Општинско јавно правобранилаштво је направило грешку и, позивајући се на одредбе Закона о национализацији о имовини оних друштава која су по ослобођењу престала да постоје, донело одлуку да се овај објекат укњижи као друштвена својина у корист Општине Зрењанин; тиме је требало олакшати процес предстојеће изградње магистралног пута кроз Зрењанин и кућа је била предвиђена за рушење.

Међутим, Црвени крст је благовремено реаговао и успео да предупреди такав развој ситуације. На седници Председништва ООЦК-а Зрењанин одржаној 30. септембра 1980, донета је одлука да се ангажује адвокат др Јожеф Варади за правног заступника Црвеног крста, како би се подигла тужба против Општине Зрењанин и регулисало власништво зграде у Карацићевој бр. 6[12]. Пронађени су и живи сведоци – чланови некадашње Масонске ложе – који су пред судом сведочили да је објекат власништво Црвеног крста[13] те је тако тужба уродила плодом и Општински суд у Зрењанину је пресудио у корист Црвеног крста[14].

Друго значајно питање у 1980. односило се на припреме ООЦК Зрењанин за формирање Службе тражења, што је било предвиђено *Законом о положају и овлашћењима Црвеног крста Југославије* из 1976. године[15]. У редовним приликама, Служба тражења је имала да организује и обавља послове на прикупљању документације и података, отварању картона и формирању картотека, класификацији картона и слично одређених категорија лица (ратни заробљеници, интернирци, избеглице, нестала лица, деца одвојена од родитеља итд.). На основу прибављених података, формираних картона и картотека, информације су се издавале појединцима, породицама, заинтересованим организацијама и установама у земљи и у оквиру Међународне службе тражења[16]. Црвени крст Војводине је у плану рада ове службе за 1981. годину предвидео семинаре за стручно оспособљавање радника и активиста, а у припреми је било и упутство за функционисање и рад Службе тражења[17]; ООЦК Зрењанин је по упутству ове више инстанце крајем 1980. започео, а у пролеће 1981. довршио овај процес, за период од наредне четири године[18].

Детаљ са Скупштине ООЦК Зрењанин одржане Љубазношћу г. др Ђорђа Дамјана (11. април 1981)

Иницијатива за реконструкцију Дома

У години у којој је обележавао век постојања и рада, зрењанински Црвени крст покренуо је још једну веома значајну иницијативу: реконструкцију свог Дома у Планковој башти, који се налазио у доста лошем стању. Од последњих значајнијих грађевинских радова прошле су округло две деценије (1960–1980),

[12] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 51/1 (Пошта (Дописи) 1980), „Извод из записника (21. октобар 1980)“.

[13] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 48 (За поправку Дома ЦК), бр. 174/27. август 1981.

[14] Рег. ЦКЗР 1947– , Документација о кући у Карацићевој улици бр. 6.

[15] О томе види: „Закон о положају и овлашћењима Црвеног крста Југославије“, *Службени лист СФРЈ* 13, Београд, 2. април 1976, 340–341.

[16] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 51/1 (Пошта / Дописи 1980), „Председништво ЦК Србије – Свим општинским организацијама Црвеног крста (12. децембар 1980)“.

[17] Исто, 5.

[18] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 51/1 (Пошта / Дописи 1980), „Модел организације и програма развоја Службе тражења за период 1981–1985. године“.

током којих није било улагања у овај објекат. За то време се обим посла знатно повећао, до мере у којој су постојеће просторије постале неподесне за његово обављање[19]. Намера Општинске организације била је да се зграда реновира и адаптира тако да под својим кровом обједини рад петнаестак хуманитарно-друштвених организација и удружења. Уједно је требало извршити и адаптацију постојећег склоништа, чиме би се добиле нове просторије за смештај наставног центра (за обуку екипа Прве помоћи), клуба за чланове Подмлатка и Омладине те смештај грађана у евентуалним ратним условима[20]. Проблем у остваривању овог подухвата (који је изискивао значајна финансијска средства) био је у томе што се није могао спровести у дело одједном, нарочито у светлу ондашње политике стабилизације и штедње.

На скупштини Председништва ООЦК Зрењанин од 13. јула 1980. формиран је *Одбор за прикупљање средстава за поправку Дома Црвеног крста Зрењанин*. Ово тело је саставило *Апел* у ком су наведени најважнији задаци Црвеног крста, набројана најзначајнија признања која су ООЦК Зрењанин и његови активисти добили за *самопрегоран и пожртвован рад у послератном периоду* и упућен позив за помоћ, односно прикупљање новчаних средстава у сврху поправке Дома[21]. Апел је штампан у 45.000 примерака[22] и послат на адресе организација удруженог рада, друштвено-политичких организација, месних и самоуправних заједница, школа, удружења грађана и верских заједница[23], али и других општинских организација Црвеног крста[24]. Покренута је акција која је трајала до 31. јуна наредне, 1981. године[25]. Дотле је направљен

[19] Бројна акта настала радом ООЦК Зрењанин из 1980, али и из каснијих година, садрже описе Дома који сведоче о оронулости здања, лошем стању у коме се оно налазило и спискове потребних поправки. Тако се нпр. у једном допису из 1980. каже: *Због дотрајалости потребно је извршити радове на поправци зграде Црвеног крста у Зрењанину. Димњачке главе су разрушене, те их треба президати. Кровни покривач је оштећен, пошто лим процурује на више места* (...) *Олуци су у знатној мери оштећени те их треба скинути и урадити нове олуке и олучне цеви (...) На улазном холу у челном зиду је прсла водоводна (или канализациона) цев те треба извршити поправку, заменом дотрајалог дела. У WC-има и чајној кухињи недостају плочите, те их треба поставити, а кабине WC-а треба префарбати белом масном бојом. Санитарије у WC-има поправити пошто нису потпуно исправне. У кухињи уградити проточни бојлер. Између чајне кухиње и гештетнера недостаје преграда...* (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 57/1 (Архива 1981 III), „Технички опис – поправке"). С друге стране, извештај о стању из 1987. године наводи: *Од изградње до данашњих дана, Дом није систематски одржаван, нису на време вршене потребне инвестиције, које су у времену од пола века биле нужне, тако да је зграда доведена у стање да није прикључена на градски водовод, упркос томе што се налази у центру града није прикључена на градски водовод, упркос томе што се налази у центру града, није прикључена на градску канализацију, није прикључена на топловод или гасовод, који се налази релативно близу, затим зграда делује неугледно због запуштене столарије и фасаде, унутрашње електричне инсталације су у стању да је опасно зграду користити, неекономична је грејна инсталација, запуштене су и нефункционалне унутрашње просторије...* (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 91 (Архива за 1987. годину), „Информација о тренутном положају Општинске организације Црвеног крста Зрењанин", 8).

[20] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 48 (За поправку Дома ЦК), „Адаптација постојећег склоништа". На позив ООЦК Зрењанин, представници Секретаријата народне одбране Зрењанин посетили су у октобру 1980. Дом и извршили преглед објекта. Процењено је да би трошкови адаптације склоништа основне намене износили 4.000.000 динара (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 51/1 (Пошта (Дописи) 1980), „Изградња склоништа основне намене (28. октобар 1980)".

[21] У *Апелу* је, између осталог, стајало: *Услед недостатка финансијских средстава, зграда није редовно одржавана, сада је у врло лошем стању, неопходна је темељна поправка и реконструкција. По процени стручњака за ово потребно је око 3.000.000 динара. Ове године наша Општинска организација Црвеног крста обележава стогодишњицу постојања и рада – те сматрамо да би један од најлепших начина да се овај јубилеј обележи био уређење зграде овог Дома. Ради тога је Председништво Општинске организације Црвеног крста Зрењанин, донело Одлуку да се покрене друштвена акција прикупљања средстава, која би послужила у ту сврху. Председништво општинске конференције ССРНВ Зрењанин дало је пуну подршку овој иницијативи. Имајући све ово у виду, убеђени смо да ће овај наш апел (...) наићи на пуно разумевање, солидарност и помоћ* (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 51/1 (Пошта (Дописи) 1980), „Одбор за прикупљање средстава за поправку Дома Црвеног крста Зрењанин – Грађанима општине Зрењанин, радним људима, организацијама удруженог рада, друштвено-политичким организацијама, месним и самоуправним заједницама, школама и удружењима грађана (13. јул 1980)").

[22] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 57/1 (Архива 1981), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 1980. годину", 23.

[23] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 51/1 (Пошта (Дописи) 1980), „Црвени крст Војводине, Општинска организација Зрењанин – Покрајинском заводу за статистику, Одељење у Зрењанину (17. новембар 1980)". Такође види: Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 67 (Архива 1981 – 1983), „Одбор за прикупљање средстава за поправку Дома Црвеног крста Зрењанин – Члановима Удружења самосталних занатлија у Зрењанину (27. јануар 1981)".

[24] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 67 (Архива 1981–1983), „ООЦК Панчево – ООЦК-у Зрењанин (19. фебруар 1981)".

[25] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 67 (Архива 1981–1983), „Одбор за прикупљање средстава за поправку Дома Црвеног крста Зрењанин – Основној организацији удруженог рада (20. новембар 1980)". До 23. марта 1981. прикупљено је нешто преко 300.000 динара. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 67 (Архива

предрачун реконструкције, са свим потребним грађевинским, земљаним, тесарским, лимарским, кровопокривачким, молерским и другим радовима[26]. Прилози су прикупљани и током 1981. године, али је ствар – бар на неко време – одложена и стављена у други план. Она ће се поново наћи на дневном реду неколико година касније, у тренутку када ће рад Црвеног крста практично бити парализан, а сама организација ће се наћи на прагу великих задатака.

Разговори на ову тему оживели су у октобру 1984, када се може рећи да је почела друга, финална фаза у реконструкцији Дома. Почетком 1985. оформљен је Одбор за адаптацију и уређење Дома Црвеног крста, састављен од компетентних личности из друштвеног, јавног, политичког и привредног живота, са задатком да предложи програм адаптације и обезбеди административне, финансијске и грађевинске услове за извођење радова[27]. Ово није био нимало лак задатак, будући да је за пројекат требало обезбедити политичку вољу, изворе финансирање те све потребне грађевинске, оперативне и људске ресурсе. Разговори и договори, планови, обезбеђивање средстава и процес саме адаптације трајали су четири године (1984–1988), током ког периода су у овај пројекат били укључени бројни појединци и друштвени субјекти. Стручни сарадници били су архитекти Милица Оберкнежев Воргић и Милорад Бербаков; пројектни задатак препуштен је Бироу за пројектовање, а надзорни орган био је зрењанински Завод за урбанизам (инж. Томислав Греговић). Носилац грађевинских радова била је Радна организација „Технорад“, у саставу Индустријско-пољопривредног комбината „Серво Михаљ”, док су остали извођачи били: Радна организација „Водовод и канализација“, Градска топлана, „Наш дом“, Пошта, Фабрика тепиха „Пролетер“ и „Електровојводина”[28].

У оквиру радова на адаптацији, уређени су кров и кула на крову; урађена је изолација од влаге на зидовима; у левом делу зграде порушени су трошни зидови и озидани нови (у делу зграде предвиђеном за рачуноводствено-књиговодствене и техничке послове са посебним улазом); у зграду је уведен плин, уведена је трофазна уместо раније монофазне струје и објекат је прикључен на градски водовод и канализацију; уређени су гаражни, тоалетни и кухињско-трпезаријски простор; спуштена је таваница у великој сали; стављен „тератафт“ на подове; направљена посебна канцеларија за стручног сарадника и мала конференцијска сала; уведен телефон; велики подрумски простор (склониште) преуређен је за клуб Подмлатка и Омладине Црвеног крста, са вратима према градском парку; уређен је и простор испред зграде, са оградом према Змај Јовиној улици те напослетку, ентеријер је опремљен намештајем[29].

Радови на адаптацији и преуређењу приведени су крају у јесен/зиму 1988. године, када је објекат у новом руху представљен у јавности на Изборној седници Општинске организације Црвеног крста, одржаној 26. децембра[30].

Обележавање 40-годишњице обнове рада Црвеног крста Војводине и Југославије (1984)

На седници Председништва Општинске организације Црвеног крста Зрењанин, одржаној 20. септембра 1984, формиран је педесеточлани *Одбор за припрему и обележавање 40-годишњице обнављања рада Црвеног крста у Социјалистичкој самоуправној Југославији* (1944–1984)[31]. Ово тело је извршило потребне предрадње за свечану седницу ООЦК Зрењанин, која је одржана 15. децембра у препуном Дому младости и ком приликом је обележен овај заиста велики

1981/I), „Прилог за адаптацију Дома Црвеног крста прикупљен – уплаћен до 23. марта 1981. године”).

26 О томе види: Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 51 (Архива за 1980. годину), „Предрачун за поправку куле, Змај Јовина 1/а”; Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 57/1 (Архива 1981/III), „Технички опис – поправке“; Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 57/1 (Архива 1981/III), „Предмер радова на поправци зграде Црвеног крста Зерњанин“; Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 57/ (Архива 1981/III), „Понуда и предрачун за извођење радова на поправци фасаде Змај Јовина 1а Зрењанин“.

27 На челу Одбора била је Јелица Дамјановић, чланица Председништва Социјалистичког савеза Зрењанина, а координатори потпредседници Извршног већа СО Зрењанин Момир Табачки и Зоран Вучинић. (Dr Đorđe Damjan, *Dve decenije aktivnosti u Opštinskoj organizaciji Crvenog krsta Zrenjanin (1971–1991),* Zrenjanin 2019 (рукопис, Црвени крст Зрењанин), 73).

28 Исто, 74.

29 Исто, 74–75.

30 J. B., „Више рада у реновираним просторијама”, *Зрењанин* 1890, год. XXXVII, 30. децембар 1988, 4.

31 Đ. Damjan, *нав. дело*, 53. Такође види: Рег. ЦКЗР 1947–, кут. 74/1 (Архива за 1984. годину), „Одбор за припрему и обележавање 40-то годишњице обнављања Црвеног крста Југославије“; Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 74/2 (Архива за 1984. годину), „40 година развоја Црвеног крста Војводине у слободној Југославији (1944–1984)”.

и значајан јубилеј[32]. Седници је претходило одржавање округлог стола на тему зрењанинског Црвеног крста пре, за време и после рата, на ком су учествовали дугогодишњи истакнути активисти Црвеног крста (Милан Ђуканов, Дана Цветков, др Марко Рајић, Васа Туркуљ, Ђурица Милин, прота Милош Поповић, Сретен Глишић, Воја Бошњак итд.); том приликом је стављено у изглед писање монографије о Црвеном крсту, које је било предвиђено за наредну (1985) годину[33].

Својим присуством, ову свечаност су увеличали др Обрен Стишовић, шпански борац, револуционар и дугогодишњи председник Црвеног крста Србије; затим, прим. др Томислав Павловић, председник Председништва Црвеног крста Југославије; прим. др Александар Николић, председник Председништва Црвеног крста Србије, те Смиљана Крстић, чланица Председништва Црвеног крста Војводине[34]. Свечаност је отворио и пригодним речима поздравио присутне Милорад Пејовић, председник Одбора за припрему и обележавање овог јубилеја и секретар Социјалистичког савеза Зрењанина. Након тога је др Ђорђе Дамјан, председник Председништва Општинске организације Црвеног крста Зрењанин поднео реферат у ком је изнео историјат настанка Црвеног крста на подручју Војводине и Зрењанина[35]. Уследила је додела признања, ком приликом су Златни знак Црвеног крста Војводине добили: Илона Киш, Бранко Кузмановић, Иван Марков, Стојан Маринковић, Војислав Ристић, Славко Цветков, Милена Турзо, Јовица Гогић, Босилко Едит, Зорица Бранчић и Љубивоје Достанић. Сребрни знак додељен је: Недељку Босићу, Бисерки Турински, Милки Аћин, прим. др Стојану Остојићу, Косовки Брстина, Марији Арамбашић, Десанки Максић, Мири Вујичић, Драгану Шогорову, Љубици Каблар, Борису Тењајеву, Јовану Њамцулову, Олги Момирски, Павлу Станкулову, Васи Туркуљу, Марији Ђембер, Будимиру Ивковићу, Јелици Гајин, Љубици Завишин, Васпитно-образовној организацији „2. октобар", Секретаријату за народну одбрану СО и Дому здравља „Др Бошко Вребалов"[36].

У оквиру обележавања овог јубилеја, недуго затим је и сама Општинска организација Црвеног крста Зрењанин добила значајно одликовање – *Орден заслуга за народ са сребрном звездом* – од стране Председништва СФРЈ. Ово високо признање, додељено за *изванредне заслуге и успехе постигнуте у развоју, обогаћивању и ширењу здравствене културе и хуманитарних активности*, председнику ООЦК Зрењанин др Ђорђу Дамјану уручио је Михаљ Буза, потпредседник Скупштине општине Зрењанин[37].

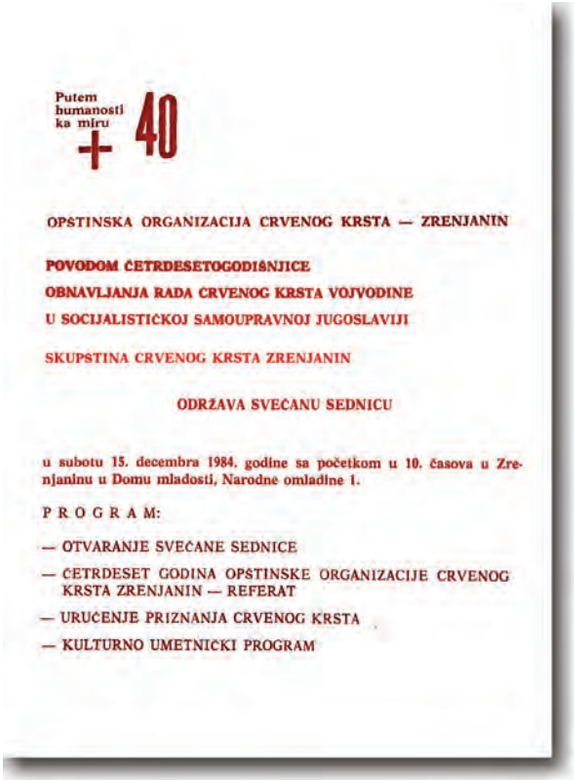
Putem humanosti ka miru
40

OPŠTINSKA ORGANIZACIJA CRVENOG KRSTA — ZRENJANIN

POVODOM ČETRDESETOGODIŠNJICE
OBNAVLJANJA RADA CRVENOG KRSTA VOJVODINE
U SOCIJALISTIČKOJ SAMOUPRAVNOJ JUGOSLAVIJI

SKUPŠTINA CRVENOG KRSTA ZRENJANIN

ODRŽAVA SVEČANU SEDNICU

u subotu 15. decembra 1984. godine sa početkom u 10. časova u Zrenjaninu u Domu mladosti, Narodne omladine 1.

PROGRAM:

— OTVARANJE SVEČANE SEDNICE
— ČETRDESET GODINA OPŠTINSKE ORGANIZACIJE CRVENOG KRSTA ZRENJANIN — REFERAT
— URUČENJE PRIZNANJA CRVENOG KRSTA
— KULTURNO UMETNIČKI PROGRAM

Позивница на свечаност поводом 40. годишњице обнове рада Црвеног крста Војводине Љубазношћу г. др Ђорђа Дамјана

[32] Б. Дамјановић, „Сутра свечана седница Скупштине Црвеног крста Зрењанин. Јубилеј хуманих", *Зрењанин* 1668, год. XXXIII, 14. децембар 1984, 8.

[33] Исто.

[34] Dr Đorđe Damjan, *нав. дело*, 46. Такође види: Б. Дамјановић, „Свечано обележен јубилеј зрењанинског Црвеног крста. Увек први помажу у невољи", *Зрењанин* 1669, год. XXXIII, 21. децембар 1984, 1; Ж. Т., „Признања за хуманост", *Црвени крст Србије*, јануар–фебруар 1985.

[35] За садржај реферата види: Dr Đorđe Damjan, *нав. дело*, 59–65.

[36] Б. Дамјановић, „Свечано обележен јубилеј зрењанинског Црвеног крста. Увек први помажу у невољи", *Зрењанин* 1669, год. XXXIII, 21. децембар 1984, 1; Ж. Т., „Признања за хуманост", *Црвени крст Србије*, јануар–фебруар 1985.

[37] Б. К., „Поводом 40-годишњице рада. Високо одликовање Црвеном крсту", *Зрењанин* 1684, год. XXXIV, 5. април 1985, 1; Ж. Л., „Орден заслуге за народ са сребрном звездом – зрењанинском Црвеном крсту. Одличје у правим рукама", *Дневник*, 2. април 1985.

Детаљ са свечаности поводом 40. годишњице обнове рада Црвеног крста Војводине (Дом младости Зрењанин, 1984) Љубазношћу г. др Ђорђа Дамјана

Правна регулатива. Статут из 1986.

Осамдесете године прошлог века биле су период када је значајно унапређена правна регулатива о Црвеном крсту. Његове ингеренције, делокруг рада и активности нашли су се у одредбама неколицине законских аката, попут *Закона о општенародној одбрани*[38] и *Закона о здравственој заштити Војводине*[39]. На основу овог првог, Црвени крст је формирао екипе за прву помоћ, кућну негу повређених, хигијенско-профилактички и социјални рад (ове компетенције нарочито су долазиле до изражаја у акцији Савеза социјалистичког радног народа Војводине *Сви у одбрани и заштити*). А према *Закону о здравственој заштити Војводине,* Црвени крст је добио наглашену улогу у обезбеђивању здравствене заштите у ванредним приликама, нарочито у оквиру *друштвених напора на обезбеђењу залиха крви*[40].

Ипак, са становишта правне регулативе, рад ООЦК Зрењанин понајвише је унапређен 1986. године, када је усвојен нови Статут, са детаљно дефинисаним, прописаним и разрађеним циљевима, задацима, организацијом и начинима рада. Имао је укупно 104 члана груписана у 15 сегмената: 1. *Опште одредбе* (чл. 1–19); 2. *Члан Црвеног крста* (20–27); 3. *Начин организовања* (28–31); 4. *Основна организација* (32–50); 5. *Општинска организација* (51–54); 6. *Органи општинске организације* (55–67); 7. *Председништво* (68–79); 8. *Одбор самоуправне контроле* (80–82); 9. *Облици рада* (83); 10. *Општенародна одбрана и друштвена самозаштита* (84–88); 11. *Служба тражења* (89–90); 12. *Финансирање* (91–95); 13. *Стручна служба* (96); 14. *Поступак за доношење Статута* (97–100); 15. *Прелазне и завршне одредбе* (101–104)[41].

Чланом 1, Општинска организација Црвеног крста Зрењанин дефинисана је као *добровољна, хуманитарна, масовна и самоуправна друштвена организација радних људи и грађана на територији општине Зрењанин, која остварује одређене хуманитарне циљеве и задатке од посебног друштвеног интереса у области здравствене заштите, васпитања, општенародне одбране и друштвене самозаштите.* Са осталим организацијама Црвеног крста Војводине, ООЦК Зрењанин чинила је интегрални део Црвеног крста Војводине (чл. 2); сачињавало ју је чланство подељено у основне организације и активе (чл. 3). Као основне циљеве, Статут је препознао (чл. 4):

- унапређење здравља и подизање здравствене културе;
- унапређење социјалне сигурности радних људи и грађана;
- ублажавање последица оружаних сукоба, елементарних непогода и других масовних несрећа;
- продубљивање и јачање братства и јединства народа и народности Југославије, даље развијање равноправности народа и народности САП Војводине, унапређење социјалистичког хуманизма и солидарности.

У наставку су набројане активности у оквиру програмских задатака (чл. 5), дефинисана сарадња са органима друштвенополитичке заједнице (самоуправним интересним заједницама, ООУР-има, месним заједницама) и положај Црвеног крста у оквиру Савеза социјалистичког радног народа Војводине (чл. 7–8), употреба симбола (чл. 11), изглед и облик печата (чл. 12), начин рада, облици организовања и деловања, начин одлучивања и одговорности у раду (чл. 13–16).

Права и обавезе чланства, услови приступања и иступања из чланства регулисани су члановима 20–27; Подмладак су чинили чланови до 14, а Омладину чланови од 14 до навршене

[38] *Службени лист САП Војводине* 25, Нови Сад, 27. август 1984, 1021–1057.

[39] *Службени лист САП Војводине* 7, Нови Сад, 10. март 1984, 289–311.

[40] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 84/1 („Архива 1986. год."), „Извештај о раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин за 1986. годину", 1.

[41] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 84 („Архива 1986"), „Статут Општинске организације Црвеног крста Зрењанин".

27. године (чл. 26). Чланство је било организовано по основу **становања** (месној заједници), **рада** (основној и другој организацији удруженог рада) и **школовања** (школама основног образовања и васпитно-образовним организацијама средњег, више и високог ступња) (чл. 32–35). Основна организација формирана при месној заједници, радном колективу или школи морала је имати најмање 20 чланова. Општинску организацију Црвеног крста Зрењанин чинили су чланови организовани у основним организацијама Црвеног крста на територији општине.

Када је о органима управљања реч, Статут је препознао Скупштину као највиши орган, уз Председништво и Одбор самоуправне контроле (чл. 55). Скупштину су чинили делегати основних организација са мандатом од 4 године (чл. 59). Свака основна организација бирала је једног делегата без обзира на број чланова, док су основне организације са преко 500 чланова бирале по још једног делегата (чл. 61). Из редова својих делегата, Скупштина ООЦК Зрењанин бирала је чланове Председништва; мандат Председника Председништва трајао је 2 године, са могућношћу поновног избора на још један мандатни период, а секретара – 4 године, са могућношћу поновног избора на још један мандатни период (чл. 61). У надлежности Скупштине биле су следеће ингеренције: доношење Статута, утврђивање програмских задатака, разматрање важних питања и проблема, доношење смерница и закључака за даљи рад, расправљање о финансијско-материјалном пословању, доношење Правилника о додели признања, годишњег плана рада итд. (чл. 67). Председништво је означено као *колективни извршни орган* Скупштине (чл. 68), састављено од 7 до 13 чланова које бира Скупштина на својој првој седници, на период од 4 године (чл. 69).

Најзад, од значајнијих одредби Статута из 1986, ваљало би издвојити још и оне садржане у члану 83, којима су прецизно дефинисани облици рада Општинске организације, односно комисије (секције) и њихов састав. Укупно их је било 11:

1. Кадровска комисија (5 чланова);
2. Комисија за доделу признања (5 чланова);
3. Комисија за народну одбрану и друштвену самозаштиту (5 чланова);
4. Комисија за здравствено-васпитне делатности (9 чланова);
5. Комисија за добровољно давање крви (5 чланова);
6. Комисија за социјални рад (5 чланова);
7. Комисија за борбу против алкохолизма, никотинизма и наркоманије (7 чланова);
8. Комисија за рад са подмлатком и омладином (9 чланова);
9. Комисија за прву помоћ и елементарне непогоде (5 чланова);
10. Комисија за заштиту човекове околине (5 чланова);
11. Савет службе тражења (5 чланова).

До данашњих дана, Статут из 1986. године представља најсвеобухватнији правни акт којим су регулисани устројство и рад организације Црвеног крста у Зрењанину.

Активности

Осамдесетих година прошлог века, Општинска организација Црвеног крста Зрењанин још више је разгранала палету својих активности у односу на ранији период. Тако је нпр., почев од 1982, увела акцију под називом *За сунчану јесен живота,* намењену старијим суграђанима, која је дотле у неким срединама већ постала устаљена и која ће се у наредном периоду спроводити у сарадњи са Центром за социјални рад[42]. У области цивилне, општенародне одбране и друштвене самозаштите уведена је акција *Сви у одбрани и заштити,* у оквиру које су организована такмичења у познавању и пружању прве помоћи, указивању неге и социјалном раду у ванредним условима[43].

Поред већ традиционалних акција Недеља Црвеног крста (8–15. мај), Недеља борбе против туберкулозе (14–21. септембар), Месец борбе против алкохолизма (новембар), новину у раду представљали су заштита животне средине и борба против сиде[44]. Акција Недеља солидарности,

[42] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 57/1 (Архива 1981), „ООЦК Зрењанин – Месним заједницама"; Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 69, „Извештај о раду општинске организације Црвеног крста Зрењанин за 1982. годину", 15.

[43] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 69, „Извештај о раду општинске организације Црвеног крста Зрењанин за 1982. годину", 8.

[44] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 84/1 („Архива 1986. год."), „Извештај о раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин за 1986. годину", 7–8.

уведена још 1974. године[45], у више наврата током осамдесетих је бивала поспешивана и подржавана путем правних регулатива које су имале за циљ да обезбеде материјална средства за хитно пружање помоћи становништву ради отклањања последица елементарних непогода. Првобитно одређена и одржавана у периоду од 26. јула до 1. августа сваке године, током осамдесетих је термин њеног одржавања померен на прву недељу јуна.

У вези са солидарношћу, децембар месец је у календару Црвеног крста био резервисан за сабирне акције солидарности са ослободилачким покретима у свету[46], чиме је манифестована постојаност и истрајност у политици Покрета несврстаних и након смрти једног од његових оснивача (Јосипа Броза Тита). Чак је у јесен 1981. године забележена вишедневна посета Зрењанину гостију Црвеног крста Југославије из Полисарија, Палестине, Сирије и из Ирака, у чијој су припреми и организацији активног учешћа узели управо активисти зрењанинског Црвеног крста[47]. У ове акције су, осим ООЦК бивале укључене и бројне друге друштвенополитичке организације – Окружни комитет Савеза социјалистичког народа Војводине Зрењанин, Савез комуниста, Савез синдиката, Социјалистички савез, Савез социјалистичке омладине, СУБНОР, као и локални медији (Радио Зрењанин и недељни лист *Зрењанин*)[48]. Крајем осамдесетих, зрењанински Црвени крст се укључио и у обележавање Међународног дана борбе против сиде (1. децембар)[49], који је званично установљен 1988. године, као и у нову акцију под називом *За срећније детињство,* у којој су учествовали ученици основних школа (чланови Подмлатка), са свечаним дефилеима, трком и пригодним културно-забавним програмом[50].

Када су у питању биле сабирне акције солидарности поводом ванредних ситуација, у сачуваној архивској грађи из осамдесетих година забележено је ангажовање ООЦК Зрењанин поводом санирања последица разорног земљотреса у Книну (1986)[51], а неколико година касније и у акцији солидарности са децом и народом Румуније након политичке револуције и смене тамошњег диктаторског режима Николае Чаушескуа: деци Румуније тада су упућени поклон-пакетићи уз најбоље жеље у 1990. години[52], а народима Румуније помоћ у храни и намирницама коју су обезбедиле зрењанинске фабрике[53]. Изражавајући, у име деце и грађана општине Зрењанин, наду да се насилне сцене које су виђене на улицама Букурешта и других румунских градова последњих дана 1989, никада више неће поновити, Црвени крст је практично затварао дуго вишедеценијско мирнодопско поглавље, не слутећи да се налази на прагу крвавог грађанског рата који ће уследити у наступајућој деценији и у ком ће се наћи пред највећим изазовима у својој историји.

Знамените личности (1944–1990)

Борислав Вуков. Борислав Вуков се родио у Великом Бечкереку 1. августа 1909. године. У родном граду је завршио основну школу и гимназију. Студије медицине почео је 1928. у Паризу, а наставио у Загребу. Дипломирао је 1936. године. По одслужењу војног рока, запослио се као лекар-чиновник у Окружном уреду за осигурање радника, управо у време када се Црвени крст налазио на врхунцу. Ипак, његов пуни ангажман у овој организацији сачекаће завршетак Другог светског рата, који је Вуков провео у немачком заробљеништву. Ту је

[45] Види: „Договор о образовању средстава солидарности народа и народности Југославије и република и аутономних покрајина за отклањање последица елементарних непогода“, *Службени лист СФРЈ* 44/1974, Београд, 6. септембар 1974, 1440–1442.

[46] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 84/1 („Архива 1986. год.”), „Извештај о раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин за 1986. годину”, 7–8.

[47] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 57/1 („Архива 1981”), „Програм посете гостију Црвеног крста Југославије у Зрењанину из Полисарија, Палестине, Сирије и из Ирана за 14, 16. и 17. X 1981. године”.

[48] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 84/1 („Архива 1986. год.”), „Извештај о раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин за 1986. годину”, 7–8.

[49] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 101 („Архива 1989”), „Активности у обележавању 1. децембра, међународног дана борбе против СИДЕ” (7. децембар 1989)“.

[50] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 101 („Архива 1989”), „ООЦК Зрењанин – Телевизији Нови Сад” (19. септембар 1989).

[51] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 84 („Архива 1986”), „Председништво Црвеног крста Војводине – Свим општинским организацијама Црвеног крста (23. децембар 1986)”.

[52] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 101 („Архива 1989”), „Помоћ деци Румуније” (29. XII 1989).

[53] Помоћ су обезбедили Индустрија уља Зрењанин, „Млекопродукт“, зрењанинска Фабрика шећера, БИМА Зрењанин, БЕК – фабрика меса и конзерви и „Житопродукт“. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 101 („Архива 1989”), „Помоћ народима Румуније”, 27. XII 1989).

организовао аналфабетске курсеве за неписмене заробљенике и активно помагао у стварању музичког друштва у логору. По повратку из заробљеништва, ставио се на располагање властима и укључио у здравствени рад – најпре као санитетски референт при Гарнизоној амбуланти Петровградског подручја, а затим поново у Окружном уреду за осигурање радника – најпре као чиновник-лекар (1945), а затим и као шеф лекара (1946). Паралелно са обављањем лекарског позива, Вуков је 25. маја 1947. године наследио Димитрија Кристића на челу Градског одбора Црвеног крста Зрењанин. На том положају ће провести наредну деценију – до 7. октобра 1957, током које је активно радио на здравственом просвећивању становништва, организујући две једногодишње школе интернатског типа – за болничарке и дечје неговатељице те држећи предавања на разним курсевима. Учествовао је у здравственим акцијама Црвеног крста на селу, вршећи лекарске прегледе без икакве накнаде. Централни одбор Југословенског Црвеног крста му је, 8. маја 1957, доделио Златни знак признања. Године 1958. постављен је за шефа Очног одељења и управника Опште болнице „Ђорђе Јоановић“ у Зрењанину. Ту је постигао запажене резултате, истовремено се ангажујући у Савезу слепих и слабовидих Србије. На позив директора Клинике за очне болести у Београду др Ивана Станковића, прешао је 1958. у Београд и ту радио до одласка у пензију (1979). Објављивао је стручне радове у медицинским часописима *Српски архив, Медицински гласник, Медицински преглед, Acta ophtalmologica Jugoslavica, Medica Jadranica* итд. Учинио је много за развој југословенске офталмологије, њену модернизацију и увођење савремених метода лечења. Стекао је бројна признања: поред већ поменутог Златног знака Црвеног крста, добио је Награду ослобођења Зрењанина (1958), Орден заслуга за народ са сребрном звездом (1963), а био је и почасни члан Савеза слепих Србије (1959), Српског лекарског друштва (1980), његове Офталмолошке секције (1987) итд. Преминуо је 1998. године[54].

[54] За биографију др Борислава Вукова види: Prim. dr Dobrivoje Paunović – dr Tijana Paunović, *Istorijski razvoj zdravstva i lečenja očnih bolesti u Srednjem Banatu,* Zrenjanin 1990, 181–186; Dr Dobrivoj Paunović, *Začetnici lečenja očnih bolesti u Srednjem Banatu,* Zrenjanin 2010, 52–118.

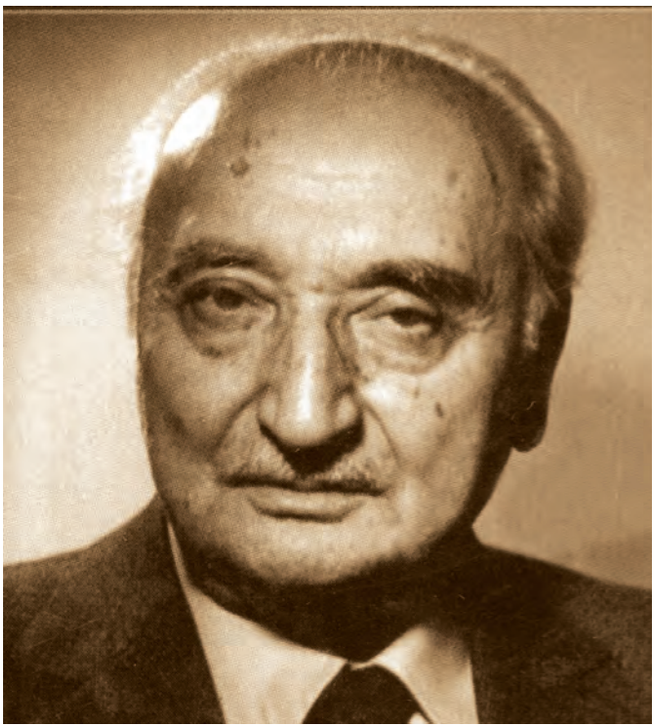

др Борислав Вуков
Љубазношћу г. Душана Јуванина

Ђурица Милин. Дугогодишњи секретар Црвеног крста Зрењанин, Ђурица Милин родио се 25. априла 1928. године у земљорадничкој породици која је живела у старом градском насељу „Оповачка четврт“. Преко старијег брата Бошка – Чиче прикључио се Народноослободилачком покрету у другој половини 1944. године. Након ослобођења Петровграда од нацистичке окупације, као један од полетнијих омладинаца комунистичког покрета, постао је члан СКОЈ-а. По завршетку основне школе, уписао је средњу Трговачку академију, коју је са одличним успехом завршио школске 1945/46. године, а затим је уписао Економски факултет у Београду (1947). Његов неуморни активизам и несебична посвећеност послератној обнови земље – оличена у организовању аналфабетских течајева, сакупљању хуманитарне помоћи и просвећивању омладине – наговестили су његов будући ангажман у Црвеном крсту Зрењанина, чији је секретар постао 1947. године. Од 1947. до 1960. године радио је као секретар Градског и Среског одбора Црвеног крста Бегеј и Тамиш у Зрењанину и читаво време се, поред текућих послова, ангажовао на организовању курсева за оспособљавање здравствених кадрова (курсеви прве помоћи, курсеви здравствених активиста, курсеви за болничаре, школе за дечје неговатељице), где је био и предавач. Нарочито се заузимао за ширење свести о значају добровољног давања крви. У току служења војног

рока у Шент Виду (НР Словенија) од 1952. до 1953. године завршио је санитетски курс. По успешно положеном завршном испиту из ратне хирургије, произведен је у санитетског подофицира. За своје заслуге на пољу хуманости у више наврата је одликован: Медаљом заслуга за народ, Медаљом за војне заслуге, Орденом рада са сребрним венцем, значком Народне одбране Социјалистичке Републике Србије, Златним знаком признања Црвеног крста Југославије итд. За нарочите заслуге постигнуте у развијању и унапређењу општенародне одбране и друштвене самозаштите добио је признање Покрајинског секретаријата за Народну одбрану. Био је члан бројних одбора: секретар Среског одбора синдиката здравствених радника, члан Председништва Републичког и Централног одбора синдиката здравствених рандика Југославије, члан Покрајинског, Републичког и Централног одбора Црвеног Крста Југославије. Дужности секретара у Црвеном Крсту Зрењанин обављао је у периоду од 1947. до 1960. године, када је прешао у Општински одбор Социјалистичког савеза радног народа Војводине – Зрењанин (ОО ССРНВ – Зрењанин), где је такође обављао функцију секретара. У даљој каријери радио је као стручно-политички сарадник за општенародну одбрану (ОНО) и друштвену самозаштиту (ДСЗ), што га је номиновало за функцију руководиоца Цивилног ратног плана Општинске конференције ССРНВ Зрењанин. Умро је 1. јануара 1997. године у Зрењанину.

Ђурица Милин
Љубазношћу г. Слободана Милина

Сретен Глишић. У дугој плејади знаменитих и заслужних личности зрењанинског Црвеног крста, посебно место припада његовом дугогодишњем секретару и главном организатору његових активности Сретену Глишићу. Глишић се родио 29. јуна 1926. у Великом Бечкереку, од оца Петка, послужитеља Народне банке и мајке Ковиљке (рођ. Крпучин), домаћице. Основну и четири разреда грађанске школе завршио је у родном граду до 1941. У другој половини 1941. са породицом се преселио у Ужице, где му је отац премештен службом. Старији брат Александар, као предратни члан СКОЈ-а, знатно је утицао на Глишићево опредељење за Народноослободилачки покрет, па је крајем 1944. и он примљен у СКОЈ, где је изучио машинбраварски занат у ужичкој ложионици. По ослобођењу Ужица 1945. на радним акцијама је постао омладинац-ударник. Крајем 1945. са породицом се вратио у родно место и запослио у Железничкој радионици. У чланство КПЈ примљен је 20. јануара 1947. У Славонском Броду је одслужио војни рок (1947–1948), у Школи резервних војних старешина и завршио је другу класу резервних официра ЈНА инжењеријских јединица. Као припадник ЈНА је 1948. учествовао у изградњи Новог Београда.

По изласку из ЈНА, обављао је дужности председника Комитета народне омладине у Зрењанину (јун–децембар 1949), члана Комисије за агитацију и пропаганду Покрајинског комитета Народне омладине Војводине (1949–1950), радио је као референт за радне акције Нови Београд и Бања Лука – Добој у Централном комитету Народне омладине Југославије. Након тога се поново вратио на рад у Железничку радионицу, али само накратко (1952–1953). Након двогодишњег рада у Општинском комитету Народне омладине Зрењанин у својству техничког секретара (1953–1955), отишао је за комерцијалног референта у грађевинском предузећу „Војводинапут“ у Зрењанину (касније интегрисаном у Грађевинско-индустријски комбинат „Банат“), где је остао до 1960.

Те 1960. године прешао је у Општински одбор Црвеног крста Зрењанин, у ком ће остати током наредне непуне три деценије. Од 1962. до 1968. као секретар Општинске организације Црвеног крста био је и Председник Комисије за социјално старање СО Зрењанин. Дуго је био ангажован и у Општинској конференцији Савеза

социјалистичког радног народа Војводине у Зрењанину, као члан координационог тела за масовну припрему становништва за одбрану земље. Од 1977. био је секретар Месне конференције ССРНВ „Граднулица“. Био је члан Савета месне заједнице „Граднулица“ и члан Председништва конференције Савеза резервних војних старешина поменуте месне заједнице (имао је чин капетана у резерви).

За свој рад и активности добио је више друштвених признања: Медаљу за војне заслуге (1972), Орден рада са сребрним венцем (1975), Плакету Црвеног крста САП Војводине (1980, поводом стогодишњице ове организације), Награду ослобођења Зрењанина (1981). Био је активан у Друштву општине Зрењанин за борбу против рака и у општинском Савезу организација за борбу против алкохолизма, никотинизма и наркоманије – захваљујући обављању дужности секретара Црвеног крста био је у прилици да успешно развија и рад ових организација. Кандидујући га за Награду ослобођења Зрењанина 1981. године, његове колеге и претпостављени (такође активисти Црвеног крста) су у свом образложењу навели следеће: *При свему овоме желимо да нагласимо, да друг Сретен мада професионално обавља дужности Секретара, он је све време деловао у најбољем духу ентузијасте, активисте организације Црвеног крста, чиме може да послужи и као пример за углед свим члановима наше организације. Свих 21 годину колико се налази на положају Секретара наше организације, он не престаје да пропагира идеје Црвеног крста, окупља чланство и активисте за поједине активности и користећи врло често и своје слободно време. Захваљујући таквом његовом раду, Општинска организација Црвеног крста Зрењанин има широки круг добровољних сарадника за све своје делатности, што нам омогућава да извршавамо све задатке који се пред нас постављају. Сви они који добро познају друга Сретена, више о његовом активном учешћу и раду, знају да је он заиста прави пример човека који се потпуно посветио своме раду, дајући му на тај начин једну већу димензију у смислу хуманости, самопрегора, скромности, ентузијазма и доследности...*

Након што је 28 година провео у зрењанинском Црвеном крсту као његов секретар и spiritus movens, Сретен Глишић је пензионисан 1989. године. Преминуо је у Зрењанину 1993.

Сретен Глишић
Љубазношћу г. Николе Тадеина

Момчило Момиров. Момчило Момиров се родио 5. јуна 1913. године у Великом Бечкереку. Након смрти др Корнела Радуловића преузео је управу над зрењанинском плућном болницом. Био је члан Српског лекарског друштва-Подружница лекара Војводине Зрењанин. Функцију председника Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин обављао је од 1958. до 1968. године. У време његовог мандата извршена је прва већа реконструкција Дома Црвеног крста, започет рад по принципу комисија за различите области хуманитарног деловања, забележене највеће мирнодопске акције (приликом земљотреса у Скопљу 1963. и поплаве Бегеја 1965), те усвојен Статут Општинског одбора. У знак признања за успешан и плодоносан десетогодишњи рад, 1969. добио је Златну значку Савезног одбора Југословенског Црвеног крста. Умро је 27. децембра 1994. године.

Милош Рајић. Др Милош Рајић се родио 1930. године у Новом Бечеју. У Црвеном крсту се активирао недуго по завршетку Другог светског

рата – 1946. био је члан Покрајинског одбора Црвеног крста. У зрењанинском Црвеном крсту је најпре обављао дужности председника Комисије за прву помоћ, био је члан Управног одбора, а десет година и председник Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин (1968–1978). Много је допринео популаризацији организације међу младима и за своја залагања је добио и неколико значајних признања – плакету Црвеног крста Југославије и Повељу Црвеног крста Србије. Умро је 9. априла 2004. године[55].

др Милош Рајић
Љубазношћу г. Николе Тадеина

Марко Рајић. Прим. др Марко Рајић је рођен 6. априла 1923. године у Новом Бечеју, у учитељској породици. Гимназију је завршио 1941. године у Новом Саду. Окупацију је провео у Петровграду и Новом Бечеју. Ослобођење је дочекао у Петровграду, када се јавио добровољно за рад у Војном санитету. Крајем 1945. уписао је студије медицине у Београду, које је, због честог побољевања, окончао 1952. По завршетку студија запослио се у зрењанинској болници, где је специјализирао интерну медицину. На самом почетку рада прихватио се реорганизације службе трансфузије, у којој је провео цео свој радни век. Његовом заслугом, од мале станице за трансфузију крви, настала је савремена и снажна институција – Завод за трансфузију крви у Зрењанину.

[55] „За спомен и сећање. Др Милош Рајић, лекар“, *Зрењанин* 2702 год. LII, 16. април 2004, 13; *Зрењанин* 2727, год. LII, 8. октобар 2004, 41.

Заједно са својим сарадницима добитник је већег броја друштвених признања, нарочито у организацији Црвеног крста Југославије. Био је аутор великог броја стручних радова и учесник многобројних конгреса и симпозијума из области интерне медицине и трансфузије крви. Умро је изненада у Зрењанину 26. октобра 1992. године[56].

Спасоје Цвејић. Др Спасоје Цвејић рођен је 1930. године. По завршетку студија медицине, постао је један од стубова Ендокринолошке службе у оквиру Интерног одељења зрењанинске Опште болнице „Ђорђе Јоановић“. Стекао је велике заслуге за висок ниво и значај ове службе не само у Зрењанину, него и шире – на подручју Војводине. Објавио је више радова из области дијабетологије и болести штитасте жлезде у стручним медицинским часописима и публикацијама.

Остао је упамћен по успешном едуковању најшире популације, а посебно оболелих од шећерне болести. Дужности председника Председништва Општинске организације Црвеног крста Зрењанин обављао је од 1982. до 1984. Умро је 2010. године у Зрењанину[57].

др Спасоје Цвејић
Љубазношћу г. Војислава Цвејића

[56] „Marko Rajić“, u: *Medicinski pregled – Medical Review* 1–2, god. XLVI, Novi Sad 1993, 77; Јован Добросављевић, „In memoriam. Марко Рајић 1922–1992“, *Зрењанин* 2115, год. XLI, 20. новембар 1992, 7. Такође види: *Општа болница „Ђорђе Јоановић“ Зрењанин 1895–1995,* Зрењанин 1995, 32–34.

[57] Др Милан Познић, „In memoriam. Prim mr sci dr med Спасоје Цвејић“, *Глас болнице* 27, април – мај 2010, Зрењанин 2010, 11.

Сава Белић. Др Сава Белић се родио 28. јануара 1939. године у Зрењанину. Основну школу и гимназију је похађао у родном граду, да би 1957. уписао студије медицине у Београду. По завршетку студија (1963) вратио се у Зрењанин и засновао радни однос у Дому здравља као специјалиста опште медицине. У овој установи провео је читав свој радни век, истовремено се активиравши у Општинској организацији Црвеног крста. Првобитно се ангажовао на прикупљању крви по местима Средњег и Северног Баната, које је организовала Служба за трансфузију под руководством др Марка Рајића, у време када је ова служба била најуспешнија у Србији. Такође, учествовао је у здравственом просвећивању и, у сарадњи са колегама, организовао курсеве за сеоску женску омладину (о личној хигијени, хигијени становања, исхрани, нези одојчади и мале деце, штетности пушења, конзумирању алкохола и дрога итд.). Годинама је држао наставу на курсевима прве помоћи и налазио се на челу Комисије за прву помоћ, а био је оснивач, инструктор и руководилац омладинске теренске јединице, чији су чланови добијали звање добровољних болничара Црвеног крста у рату и миру.

Након деценије и по активног рада у Општинској организацији Црвеног крста Зрењанин, Белић је 1978. године изабран за председника њеног Председништва. На том положају је 1980. организовао свечано обележавање и прославу јубилеја стогодишњице, којом приликом је поднео реферат на свечаној скупштини Црвеног крста Војводине. Такође, у његовом мандату је започето прикупљање финансијских средстава за адаптацију Дома Црвеног крста Зрењанин, која је, међутим, реализована тек касније.

За свестрано ангажовање и допринос у остваривању хуманих циљева Црвеног крста, постигнуте изузетне резултате у свом дугогодишњем раду и активизму, др Белић је добио више признања, међу којима су најзначајнија Сребрни и Златни знак Црвеног крста. Живи у Зрењанину.

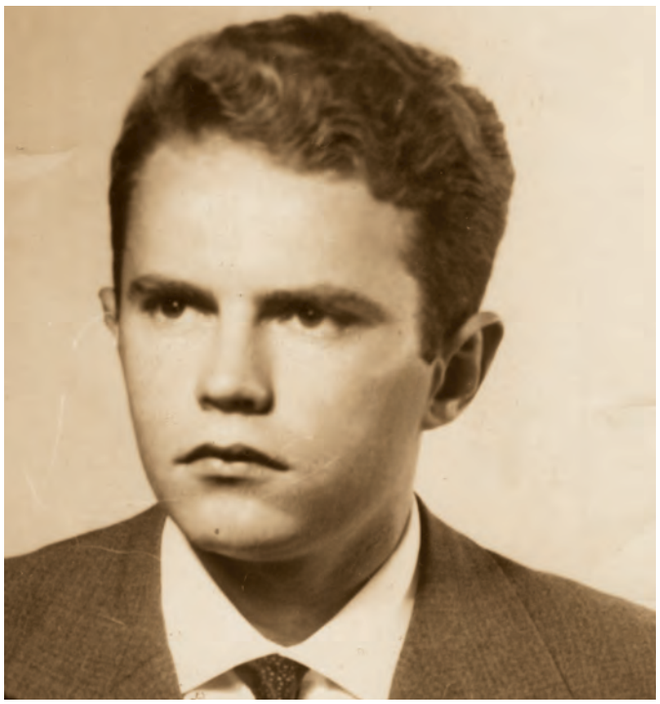

др Сава Белић
Љубазношћу др Саве Белића

Ђока Дошен. Ђока Дошен се родио у Великом Бечкереку 7. новембра 1930. године, у породици Војислава Дошена, угледног градског адвоката и мајке Радославе, рођене Ристић. По завршетку гимназије у свом родном граду, отишао је на студије медицине у Београд, које је због болести плућа (ТБЦ) завршио са извесним закашњењем, крајем 1954. Ово обољење га је касније и определило у избору специјализације. Вратио се у Зрењанин и 1. јануара 1955. започео рад и специјализацију у Заводу за плућне болести у Зрењанину, у ком је радио до одласка у пензију (1990). Једно време је обављао и дужности његовог директора. Био је активан у здравству и након одласка у пензију – као председник Лекарске комисије за насељена места Средњобанатског округа, све до 1996. године.

У току свог радног стажа, др Дошен је својим изузетним стручним залагањем, а уз подршку и сарадњу колега и особља Завода за ТБЦ у Зрењанину радио на увођењу савременог лечења туберкулозе и других болести плућа. У великој мери је допринео модернизацији установе у којој је радио и која се развила у једну од водећих те врсте у СФРЈ. Организовао је амбулантно контролисано лечење које је прихватила Савезна комисија за туберкулозу и препоручила

је свим диспанзерима широм земље. Такође, иницирао је традиционалне семинаре из пнеумофизиологије, који су годинама били највећа и најзначајнија стручна медицинска манифестација у Зрењанину. Сам, или у коауторству са својим колегама, објавио је тридесетак стручних радова у реномираним домаћим, али и страним медицинским часописима. Неуморно је радио на здравственом просвећивању, не само пацијената, већ и својих колега. Одржао је на стотине предавања, два пута је биран за председника Српског лекарског друштва. Његовом заслугом, Општинска организација Црвеног крста Зрењанин покренула је квиз *Шта знаш о туберкулози,* који је временом добио покрајински значај и прерастао у квиз *Шта знаш о здрављу.* За постигнуте успехе у области здравствене заштите, др Дошен је добио бројна признања. Међу њима су најзначајнији: Награда ослобођења Зрењанина (1972), Златни знак Црвеног крста Југославије (1973), Спомен-повеља Института за туберкулозу и болести плућа СР Србије у Београду (1977), Спомен-повеља Института за плућне болести у Сремској Каменици (1980), Плакета Црвеног крста Југославије (1995). Велико страно признање добио је од Америчког друштва за грудне болести, које је примио у Билбау (Шпанија), 1975. године. Преминуо је 26. новембра 2011. у Зрењанину[58].

др Ђока Дошен
Љубазношћу г. Душана Јуванина

Радиша Станић. Радиша Станић се родио 3. октобра 1928. године у Баточини. Основну школу и гимназију завршио је у Нишу, а на Медицинском факултету у Београду дипломирао је 1955. године. При тој установи је 1967. године положио специјалистички испит из интерне медицине. Своју лекарску службу је започео у Новом Кнежевцу, где је водио стационар интернистичких болесника. Затим је прешао на дужност управника Здравствене станице у Остојићеву, а убрзо затим је постао управник Дома народног здравља у Чоки, где је остао све до маја 1963, када је прешао у Зрењанин. Овде се трајно настанио и посветио медицинској каријери током које је постигао изванредне резултате и успехе у научно-истраживачком раду у области кардиологије, здравственој заштити, хуманитарном раду у оквиру Црвеног крста те неговању завичајне културе. На Медицинском факултету у Новом Саду је 1978. године одбранио докторску дисертацију под називом *Корелаивне вредности кардио-респираторних параметара у процени здравственог стања* и стекао звање доктора медицинских наука. Звање научног сарадника новосадског Медицинског факултета стекао је 1985, а вишег научног сарадника 1989. године. Предавао је интерну медицину у Средњој медицинској школи у Зрењанину и руководио Кардиопулмолошким одсеком зрењанинске болнице. Објавио је 234 научно-стручна рада у домаћим и страним стручним часописима. Публиковао је пет стручних медицинских монографија из области кардиологије. Захваљујући његовом залагању, Здравствени центар у Зрењанину је 1995. године постао наставна база Медицинског факултета у Новом Саду. Активно се ангажовао у културном и јавном животу Зрењанина. Био је секретар Интернистичке секције Војводине, председник Кардиолошке секције Српског лекарског друштва – Друштва лекара Војводине у Новом Саду, дугогодишњи председник Актива за спортску медицину Друштва лекара Војводине (подружница Зрењанин), члан Управног одбора Друштва лекара Војводине, Секретаријата Општинског савеза за физичку

[58] Аутобиографске забелешке др Ђоке Дошена (љубазношћу г. Душана Јуванина). Такође види: Marija Čuka (prir.), *Zavičajci: Zdravstveni radnici govore. Izlaganja sa zajedničkog sastanka Društva zavičajaca Zrenjanin (sekcija za zdravstvo) i Društva za istoriju medicine Srpskog lekarskog društva za Vojvodinu Novi Sad,* Zrenjanin 2000, 26; Марија Чука, „Успешни завичајци. Посвећеност струци", *Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе* 4–5, год. I, Зрењанин 2001, 3–5.

културу и спорт те Општинског одбора Црвеног крста. У два наврата је примио Октобарску награду града Зрењанина (1970, 1993), затим, спортско признање *Јован Микић Спартак* (1972), Златни знак Црвеног крста Југославије (1973), Златну плакету Црвеног крста Југославије (1994), Награду ослобођења Војводине (1992), Награду за животно дело Друштва лекара Војводине (1993). Био је активан у друштвено-политичким организацијама – Скупштини општине Зрењанин, Председништву ССРНВ и Савета месне заједнице „Доситеј Обрадовић". Почетком 2001. изабран је за председника Окружног одбора Савеза удружења ратника ослободилачких ратова Србије 1912–1920. за Средњобанатски округ, а четири године раније основао је подружницу Удружења добровољаца ослободилачких ратова Србије 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца. Умро је 2002. године у Зрењанину[59].

Ђорђе Дамјан. Ђорђе Дамјан се родио 1943. године у занатско-земљорадничкој породици у Житишту. Основну школу и гимназију је завршио у Зрењанину, Медицински факултет у Београду, а специјализацију из неуропсихијатрије и супспецијализацију у Новом Саду и Београду. Од 1971. до одласка у пензију 2006. године радио је у Општој болници „Ђорђе Јоановић" у Зрењанину, паралелно учествујући у друштвенополитичком раду као активиста Црвеног крста, Српског лекарског друштва – Друштва лекара Војводине, Савеза за борбу против алкохолизма и наркоманије, Друштва пријатеља деце, Савеза слепих и слабовидих, Општинске организације Социјалистичког савеза радног народа Војводине Зрењанин итд. У Црвеном крсту је био активан две деценије (1971–1991), током ког периода је у више наврата био биран у Извршни одбор Општинске организације Зрењанин, а у два мандата (1984–1988) обављао и дужности њеног председника. Крај његовог мандата био је обележен завршетком вишегодишњих радова на адаптацији и преуређењу Дома Црвеног крста. На самом почетку свог ангажмана у овој организацији, почетком седамдесетих година, руководио је Комисијом за прву помоћ, која је остварила запажене резултате на савезном нивоу. За успешан рад је стекао и бројна друштвена признања – поред Сребрног и Златног знака признања Црвеног крста Војводине, одликован је и Орденом рада са сребрним венцем од стране Председништва СФРЈ (1985), а добио је и Диплому Српског лекарског друштва, Повељу о почасном чланству Савеза организација слепих и слабовидих Војводине итд. Самоиницијативно је 2019. године сажео своја искуства током дводеценијског хуманитарног деловања у виду драгоценог писаног сведочанства, које се чува у Црвеном крсту Зрењанин. Живи у Зрењанину.

др Ђорђе Дамјан
Љубазношћу г. Ђорђа Дамјана

[59] О Радиши Станићу види: Б. Јајић, „Прим. др Радиша Станић, добитник *Награде ослобођења Зрењанина.* Радом и срцем", *Зрењанин* 2162, год. XLII, 15. октобар 1993, 2; Марија Чука, „Амбасадор кардиологије", *Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе* 6–7, год. II, Зрењанин (јун–септембар) 2001, 5–7; Сергије Стеванов, „Опроштај са завичајцем. Стваралаштво као смисао живота", *Завичајац. Часопис за неговање завичајне културе* 11–12, год. III, Зрењанин (септембар–децембар) 2002, 9.

Александра Танасијевић

ЗРЕЊАНИНСКИ ЦРВЕНИ КРСТ У ПОСЛЕДЊОЈ ДЕЦЕНИЈИ XX ВЕКА (1990-2000)

Плакат поводом обележавања
Недеље Црвеног крста
(1990)

ЗРЕЊАНИНСКИ ЦРВЕНИ КРСТ У ПОСЛЕДЊОЈ ДЕЦЕНИЈИ XX ВЕКА (1990-2000)

Деведесете године XX века ставиле су пред Организацију Црвеног крста на свим нивоима нове обавезе и одговорности као последицу друштвених и политичких дешавања и економских кретања у земљи и окружењу. Распад Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, ратни сукоби на подручју Хрватске, Босне и Херцеговине, велики број избеглих и прогнаних лица и уз то једна од највећих инфлација икада, довели су до неминовне потребе прилагођавања Црвеног крста новонасталим временима и потребама угроженог становништва. Услед све већег пада друштвеног стандарда, као и велике незапослености, број потенцијалних корисника помоћи Црвеног крста непрекидно је растао. Уследила је агресија НАТО пакта на Савезну Републику Југославију 1999. године, у виду 78-дневног бомбардовања војних, али и цивилних циљева и до данас неутврђеног броја жртава. Током агресије, Зрењанин је остао поштеђен разарања, а живот у њему функционисао је у складу са могућностима у насталој ванредној ситуацији.

Након потписивања Кумановског споразума, више од 200.000 Срба напустило је Косово и Метохију. Међу њима је било и оних који су досељени на те просторе након етничког чишћења и прогона са подручја Крајине у Хрватској 1995. године, да би, већ након четири године, били приморани да напусте своје нове домове. Тако су се у статусу расељених лица поједини од њих нашли и на подручју општине Зрењанин.

Међународне санкције Уједињених нација у периоду од 1992. до 1996. године, изолација земље која је имала далекосежне негативне економске, политичке, али и културне последице, доводе до празних рафова, материјалне и духовне беде. Велика економска и социјална криза манифестовала се и у Зрењанину привредном стагнацијом и распадом некадашњих друштвених предузећа, вртоглавим падом стандарда и великим порастом степена незапослености.

Као један од најперспективнијих градова Југославије, до почетка деведесетих година прошлог века, Зрењанин је упошљавао 50.000 радника. У броју запослених предњачио је Индустријско-пољопривредни комбинат „Серво Михаљ“. Комбинат је располагао са 240.000 хектара обрадивих површина, у свом саставу имао је 35 радних организација, запошљавао 21.000 радника и сарађивао са 25.000 кооперанта. Осим тога, седишта производних погона и техничких постројења „Нафтагаса“, имала су центре у нашем граду. Разијена је била текстилна индустрија („Слога“, „Мидери“, „Зита“, „Ударник“, „Бегеј“), а значајан број Зрењанинаца пронашао је ухлебљење у фабрици тепиха „Пролетер“, фабрици лекова „Југоремедија“, хемијској фабрици „Луксол“, речном бродоградилишту „Бегеј“, Термоелектрани – Топлани (ТЕ-ТО), металној индустрији („Радијатор“, „Металпрогрес“, „Метинд“, „Шинвоз“) итд. Индустрија је, уз пољопривреду и услужне делатности, омогућавала релативно висок стандард грађана[1].

Трг слободе
(почетак 1990-тих)

Почетком ратова, услед економских санкција и пропасти Источног блока, привредни гигант Баната је преко ноћи остао без тржишта, а запослени су послати на „принудне годишње одморе“. Током деведесетих, урушена је зрењанинска индустрија. Порастао је број

[1] За више детаља види: Milenko Odavić, Dane Marjanac, Miodrag Zotović, Dušan Radaković, *IPK „Servo Mihalj“ 1953–1990,* Zrenjanin 2011.

пропалих предузећа, запосленост је пала на једну трећину предратне, док је зрењанинска филијала Националне службе за запошљавање била преплављена радницима који су очајнички тражили посао.

Тако се на преласку из XX у XXI век зрењанински Црвени крст нашао у једном од најтежих периода – носећи терет редовних планских активности, Организација је морала да се прилагоди новим обавезама које је диктирала свакодневица. Очи хиљада избеглих, прогнаних и расељених, који су свој спас покушали да нађу на територији зрењанинске општине, биле су упрте у Црвени крст. Осим тога, на стотине домицилних становника који су се нашли у стању социјалне потребе очекивало је помоћ у тешким временима. По ко зна који пут, Црвени крст у Зрењанину показао је да је организација од изузетног значаја у ванредним ситуацијама и свим другим приликама које заједницу доводе у кризна стања.

У тренутку када је грађански рат у Југославији постао реална претња, национално друштво Црвеног крста није било у могућности да обавља постављене му задатке. Међународни и национални прописи који су одређивали његов рад (*Закон о положају и овлашћењима* из 1976, Статут ЦКЈ, републички и покрајински закони, статути и интерни акти итд.) налазили су се у великом раскораку са стварним стањем на терену. Међународни прописи, попут Женевских конвенција о заштити жртава рата из 1949, или Допунских протокола тих конвенција из 1977. нису били примењивани, или су примењивани тек делимично у смислу међународног права, које је тадашњу ситуацију у Југославији подводило под категорију „унутрашњих немира"[2]. Положај Црвеног крста био је додатно отежан угрожавањем његових фундаменталних принципа – у првом реду независности и неутралности. С једне стране, требало је очувати независност у односу на владе и политичке партије, док се, с друге стране, у непосредној реализацији задатака и циљева сарадња са органима власти на свим нивоима – савезном, републичком, покрајинском, општинском – наметала као императив. Супротстављеност ових различитих органа власти доводила је даље у питање принцип неутралности, који је налагао (и налаже) да Црвени крст не заузима стране у сукобу, нити изражава ставове политичког, расног, верског или идеолошког карактера. Овакав антагонизам такође је реметио капацитете Организације за пружање материјалне и медицинске помоћи, рад са избеглим и расељеним лицима, послове службе тражења и друге активности које су изискивале њихову међусобну сарадњу.

ООЦК Зрењанин до избијања ратног сукоба: кадровска политика и активности (1990–1991)

Друштвено-економска ситуација почетком 1990. године наметала је потребу већег ангажовања хуманитарних организација (а нарочито Црвеног крста) у спровођењу мера стабилизације у области социјалне политике.

Изузетно вредан документ који пружа слику Општинске организације Црвеног крста Зрењанин у то време јесте *План и програм развоја делатности Општинске организације Црвеног крста Зрењанин*[3]. Иако је Црвени крст Зрењанин, у послератном деловању у ФНР Југославији и потом СФР Југославији, због постигнутих резултата у раду убрајан међу најбоље у Војводини, осамдесетих година је његов рад запао у стагнацију. Скупштина Општинске организације Црвеног крста Зрењанин је констатовала да нису остварени битни предуслови успешног функционисања као што су масовност, оспособљеност кадрова и материјална основа. Сматрано је да је томе допринела чињеница да у Организацији нису у довољној мери пропраћене промене у друштву те да програми рада нису благовремено прилагођавани у том периоду новонасталим потребама.

Осим тога, формирањем самоуправних интересних заједница у складу са *Законом о удруженом раду*, Општинска организација Црвеног крста Зрењанин није добила адекватан третман у расподели финансијских средстава. Ово је знатно утицало на слабљење материјалне основе за рад, као и на остваривање планских задатака. Остали извори финансирања, као што су прилози, поклони, приходи од јавних приредби, нису

[2] У случају избијања грађанског рата, примењиван је тек мањи део Женевских конвенција, док се протокол из 1977. примењивао једино у случајевима интензивнијег ратовања (прим. А. Т.).

[3] Рег. ЦКЗР 1990– , кут. 108 („План и програм развоја делатности Општинске организације Црвеног крста Зрењанин" дат под тачком 6 Скупштинских материјала са Изборне скупштине Општинске организације Црвеног крста Зрењанин одржане дана 14. маја 1990. године).

пратили инфлаторна кретања те су стога били обезвређени и недовољни за одвијање редовних делатности и рад Стручне службе. Непостојање осмишљене дугорочне програмске оријентације оспособљавања стручног и волонтерског кадра и недостатак сигурних извора финансирања довели су до изостанка нових резултата, стагнације развијених облика деловања и утиска да се послови одвијају стихијски, а не плански и организовано. Материјалне могућности не само да су онемогућавале снажнији развој, већ су доведене у питање основне делатности. Нарочито је заостајао развој појединих области рада, као што су Служба тражења, рад на пољу добровољног давалаштва крви, рад са подмлатком и омладином и повећање чланства.

У последњу деценију XX века Општинска организација Црвеног крста Зрењанин ушла је са петоро радника у сталном радном односу. То су били: Миломирка Кузман, самостални стручни сарадник у основној делатности, дипл. специјални педагог (висока стручна спрема); Првослав Степанчев, руководилац књиговодства, економски техничар (средња стручна спрема); Жива Цвејић, благајник-административни радник, економски техничар (средња стручна спрема); Ранко Вујичић, магационер-возач, аутолимар (средња стручна спрема); Велинка Илић, курир-спремачица, неквалификовани радник, нижа стручна спрема. Они су заједно чинили Стручну службу ООЦК Зрењанин, којом је од 1. јануара 1989. руководила Верица Гладић Антин, уједно и секретар Председништва ООЦК, социјални радник са вишом стручном спремом[4].

Постојећа структура запослених је допринела да се поједини програмски задаци и облици деловања извршавају непотпуно, или да у потпуности изостају. Оспособљеност Стручне службе за основне делатности и програмске активности Црвеног крста, као и припадника органа и тела, опадала је стагнирањем развоја делатности, што је довело до немогућности реализације активности у складу са захтевима времена и актуелних друштвених потреба. Постојећа организација Стручне службе, према квалификационој структури и броју запослених, није била функционална нити рационална. Служба је превасходно била у функцији администрирања, а недовољно остваривања и нарочито развијања делатности Црвеног крста[5].

Председништво Општинске организације Црвеног крста Зрењанин 1990. године су чинили: Мила Караманић, председник; Верица Гладић Антин, секретар; Анка Гверо, Тибор Дунаи, Жарко Пандуров, др Пирошка Јановић, Нада Ћурчић, др Илеана Лелеа, др Ђорђе Дамјан, Радиша Јевремов, Жељко Жугић, Даница Грубач, Андраш Рожа, Илонка Олаи Филеп и Рожика Рашевић. Због високог процента изостанака седницама (47,18%), Председништво је радило у отежаним условима[6].

Просторије Црвеног крста у згради у Змај Јовиној улици, по квадратури и броју просторија (четири канцеларије, велика и мала сала, сала за седнице, чајна кухиња, санитарни чвор), у потпуности су одговарале потребама делатности. Међутим, упркос недавној адаптацији, део зграде био је влажан, а просторије потпуно неопремљене одговарајућим и потребним намештајем. Организација није располагала ни основном техничком опремом, нити наставним училима неопходним за реализовање обука и васпитно-образовних садржаја. У више наврата, надлежним органима су упућивани дописи са молбама за помоћ како би се набавили аутомобил, компјутер, апарат за фотокопирање, телефакс и електрична писаћа машина[7], али без успеха.

Још у јесен 1989. Председништво ООЦК Зрењанин је расправљало о актуелним кадровским проблемима[8] и том приликом донело Закључак о потреби обраћања Скупштини општине Зрењанин ради обезбеђивања средстава за рад и нормално функционисање, те решавања кадровских питања ангажовања секретара, Председништва и радника. На седници одржаној 27. фебруара 1991. донета је одлука о рационализацији свих трошкова пословања, укинути су путни трошкови за долазак и одлазак са посла, трошкови за исхрану радника у току рада, док су трошкови канцеларијског

[4] Гладић Антин је послове Секретара обављала волонтерски, иако је Статутом било предвиђено да се они обављају професионално, као друштвена функција у четворогодишњем мандату и са могућношћу поновног избора на исти период (прим. А. Т.).

[5] Рег. ЦКЗР 1947–, кут. 107 (1989–1990), „Записници Радне заједнице ООЦК Зрењанин".

[6] Рег. ЦКЗР 1947–, кут. 100 (1989–1990), „Присутност на седницама Председништва ООЦК Зрењанин".

[7] Рег. ЦКЗР 1947– кут. 114 („Општа преписка за 1991. годину"), „Дописи друштвеним и приватним предузећима".

[8] Рег. ЦКЗР 1947– кут. 100 („Архива 1989–1990"), „Записници Председништва ООЦК Зрењанин".

материјала, електричне енергије, плина и друго сведени на најосновнији минимум[9].

По обраћању Општинске организације Црвеног крста Зрењанин, Извршни савет Скупштине општине Зрењанин је на својој седници одржаној 27. јуна 1991. донео закључке о начинима решавања питања сталних извора финансирања ООЦК Зрењанин за остваривање делатности и рад Стручне службе: решено је да Извршни савет Одлуком о буџету општине Зрењанин надаље предвиђа средства за рад Службе тражења као трајни извор средстава ООЦК Зрењанин, док је Фонду за народну одбрану препоручено да обезбеди средства Општинској организацији Црвеног крста Зрењанин за део делатности које се реализују у оквиру одбрамбених и самозаштитних припрема друштава (обука екипа за деловање у ванредним ситуацијама), а Фонду за здравство да обезбеди сталан извор финансирања за део делатности здравствено васпитног рада са становништвом и добровољно давалаштво крви. Фонду за социјалну заштиту препоручено је да задржи дотадашњи начин финансирања дела делатности за социјалне активности (1,18% од укупног прихода Фонда)[10].

Због потребе професионалног обављања функције секретара Председништва Скупштине Општинске организације Црвеног крста Зрењанин, проистекле из актуелних догађаја у земљи и повећане улоге, активности и значаја организације Црвеног крста, Председништво Скупштине ООЦК Зрењанин именовало је Верицу Гладић Антин на функцију секретара за период од 1. августа 1991. до 1. августа 1992. године.

Током 1991. настављене су активности на усаглашавању нормативних аката са важећим законским прописима. Поступајући по задужењу Извршног савета о потреби реорганизације Стручне службе, Председништво Скупштине ООЦК Зрењанин донело је *Правилник о радним односима Стручне службе ООЦК Зрењанин*[11], којим су уређени начин заснивања радног односа, распоређивање радника, права радника за чијим радом је престала потреба, трајање и распоред радног времена, право на одсуствовање са рада, надаље, дефинисани су заштита и одговорност рада, као и начини престанка радног односа. Утврђен је и нацрт предлога *Правилника о организацији рада и систематизацији радних места*, који ће коначно бити донет 10. фебруара 1992. године[12], а његове измене и допуне месец дана касније[13].

Волонтери ООЦК Зрењанин у акцији *Трка за срећније детињство*, Дом младости Зрењанин

До настанка ванредних прилика у земљи, у првој половини 1991. године, делатност Црвеног крста остваривана је у складу са програмима рада у мирнодопским условима. У области здравствено-васпитног рада са младима одржавана су традиционална квиз такмичења *Како сачувати здравље*, а првопласирани ученици основних и средњих школа учествовали су на покрајинским такмичењима. Са инструкторима Црвеног крста при школама, школским педагозима и психолозима радило се на осавремењавању програмских задатака наме-

[9] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 114 („Општа преписка за 1991. годину"), „Извод из Записника седнице Председништва ООЦК Зрењанин одржане дана 27. фебруара 1991. године".

[10] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 114 („Општа преписка за 1991. годину"), „Закључак РС АПВ СО Зрењанин, Извршног савета бр. 77-4/91-II-06 од 27. јуна 1991. године". Истим актом је Председништво ООЦК Зрењанин добило задужење да реши питање реорганизације и рационализације Стручне службе, секретара и материјалне опремљености ООЦК. Председник Председништва и секретар задужени су да утврде приоритете у реализацији задатака Стручне службе са роковима извршења.

[11] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 114 („Општа преписка за 1991. годину"), „Правилник о радним односима Стручне службе ООЦК Зрењанин од 1. новембра 1991. године".

[12] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 121 („Општа преписка за 1992. годину"), „Правилник о систематизацији радних места Стручне службе ООЦК Зрењанин од 10. фебруара 1992. године".

[13] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 121 („Општа преписка за 1992. годину"), „Правилник о изменама и допунама Правилника о систематизацији радних места Стручне службе ООЦК Зрењанин од 10. марта 1992. године".

њених омладини. У сарадњи са Заводом за здравствену заштиту обележаван је 7. април – Светски дан здравља. Посебним програмима обележавана је и Недеља Црвеног крста, у оквиру које се организовала продаја маркица Црвеног крста у аутобуском и железничком саобраћају. Јавља се и нова акција под називом *Трка за срећније детињство*. Приходи остварени у овим акцијама и током Недеље Црвеног крста усмеравани су на здравствено рекреативни одмор за 21 дете (1990. године) и 25 деце (20–29. јун 1991. године) са породичног смештаја и деце-корисника сталне новчане помоћи, а на основу предлога Центра за социјални рад у Зрењанину. Деца су упућивана у летовалиште Црвеног крста Србије у Баошићима у Црној Гори у пратњи васпитача Дома ученика „Ангелина Којић Гина", Бранислава Гигића.

Трка за срећније детињство – учесници и волонтери ООЦК Зрењанин на платоу испред зрењанинског Дома младости (крајем 1990-тих)

Током 1991. године, у оквиру задатака Црвеног крста за деловање у ванредним ситуацијама, у свим месним заједницама Општине Зрењанин формиране су екипе Црвеног крста које су се укључиле у систем народне одбране и то: екипе прве помоћи, екипе кућне неге повређених и рањених, екипе за социјални рад, екипе за хигијенско-епидемиолошку заштиту и екипе Службе тражења[14].

Реализација програмских задатака прекинута је избијањем оружаних сукоба у Републици Словенији и Републици Хрватској.

[14] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 121 („Општа преписка за 1992. годину"), „Извештај о раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин за 1991. годину".

ООЦК Зрењанин у ратним условима (1991–1995)

Почев од маја месеца 1991. године, активности Црвеног крста почеле су да се одвијају у сложеним условима, што је значило извршавање задатака у ванредним приликама које су произилазиле из Женевских конвенција, програма припрема за народну одбрану и социјално-хуманитарног дела активности.

Због све већег број избеглих лица из ратом захваћених подручја, Председништво Скупштине општинске организације Црвеног крста Зрењанин је - према упутству Црвеног крста Војводине[15] – на ванредној седници одржаној 1. јула 1991. године донело одлуку о увођењу дежурства и утврдило распоред и правила понашања током трајања дежурства[16]. Ова одлука остала је на снази и била примењивана и уласком у наредну календарску годину. Због потребе за организовањем свакодневних дежурстава, Црвени крст је, осим добровољним активистима, упутио молбу и здравственим установама и установама социјалне заштите да сагледају могућност и укључе се у дежурства[17]. Осим лекара и осталог медицинског особља Дома здравља „Др Бошко Вребалов", у дежурства су се укључили запослени на Одељењу неуропсихијатрије Опште болнице „Ђорђе Јоановић", а свој допринос су дали и Центар за социјални рад, Геронтолошки центар „Мила Коларов" и Међуопштинско друштво социјалних радника. Велики број лекара, медицинских сестара, психолога и социјалних радника значио је висок степен стручног приступа у прихватању и тријажи избеглих лица у породице, односно одговарајуће стационаре према психофизичком стању у којем су се налазила. Број евидентираних, прихваћених и збринутих избеглих лица указује на изузетне активности и ангажовање организације Црвеног крста[18].

[15] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 121 („Општа преписка за 1992. годину"), „Телеграм Црвеног крста Војводине од 27. јуна 1991. године којим се ООЦК обавештава о потреби свакодневног дежурства до 20 часова, укључујући и дане недељног одмора".

[16] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 121 („Општа преписка за 1992. годину"), „Одлука Председништва Скупштине ООЦК Зрењанин са ванредне седнице одржане 1. јула 1991. године".

[17] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 121 („Општа преписка за 1992. годину"), „Молбе ООЦК Зрењанин", бр. 179/ 10. јул 1991

[18] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 121 („Општа преписка за 1992. годину"), „Извештај о активностима ООЦК Зрењанин

У сарадњи са органима месних заједница, активистима Црвеног крста и екипама за деловање у ванредним ситуацијама, подстицане су сабирне акције ради обезбеђивања хране, средстава за хигијену и других потреба избеглих лица и породица у којима су смештена. Иако је у целини постигнут висок степен солидарности, приметно је да је терет бриге о људима који су остали без својих домова био различито распоређен, како по учешћу месних заједница, тако и друштвених и приватних предузећа и школа. Од укупно сакупљене помоћи у општини Зрењанин највећи део је остварен ангажовањем Општинске организације Црвеног крста, док је најмање било учешће међународне хуманитарне помоћи и Црвеног крста Војводине. Информацију о највећим потребама избеглих лица (намирницима попут брашна, соли, шећера, уља, тестенина, конзервиране хране, затим одеће, обуће, постељине итд.) и жиро-рачуну за уплату новчаних средстава из средстава солидарности или других извора које је ООЦК наменио у сврху помоћи угроженим грађанима Хрватске, Црвени крст Војводине доставио је, уз обавештење да ниједна пошиљка хуманитарне помоћи неће моћи да буде отпремљена без договора са тим телом[19]. Посредством покрајинског Црвеног крста, Црвени крст Југославије доставио је на коришћење *Упутство за слање и прихват пошиљке помоћи Црвеног крста*[20] и *Подсетник*[21], у којима су биле назначене полазне основе за рад Црвеног крста у ванредним ситуацијама.

Паралелно са активностима на прихвату, евиденцији и збрињавању избеглих и прикупљању помоћи одвијао се рад на оспособљавању екипа Црвеног крста за деловање у ванредним приликама, нарочито екипа за социјални рад и екипа Службе тражења. Успешно је извршена едукација екипа за социјални рад у 17 месних заједница, што је било нарочито важно јер су те екипе, у сарадњи са Центром за социјални рад и надлежним органима у месним заједницама, биле носиоци социјално-хуманитарних активности.

Због значаја Службе тражења као јавног овлашћења организације Црвеног крста, у сарадњи са Црвеним крстом Југославије и Црвеним крстом Војводине, реализован је семинар за обуку кадрова Службе тражења. Оспособљено је 8 екипа, 13 дипломираних правника и 19 добровољних активиста Црвеног крста. Формиран је Савет Службе тражења. Током 1991. године, из делокруга рада Службе тражења обављани су и други задаци, нарочито пружање и прикупљање обавештења о рањеним припадницима оружаних снага, тражење лица у ратом захваћеним подручјима и спајање растављених породица. Послови Службе тражења обављани су у отежаним условима немогућности добијања конкретних података од надлежних органа. Због тога, као и због техничке неопремљености Црвеног крста Зрењанин, покренута је широка активност и, путем донаторства, обезбеђена су средства за куповину телефакса, компјутера са штампачем и радио-касетофона, а магацински простор је делимично оспособљен за прегледно, уредно сортирање одеће и обуће прикупљене у сабирним акцијама. На тај начин омогућен је једноставан избор потребних одевних предмета, уз поштовање достојанства личности избеглих лица.

На територији Општине Зрењанин је, у периоду од 20. маја 1991. до 14. јануара 1992. године, евидентирано, прихваћено и збринуто 2278 избеглих лица[22]. Од тог броја, територију Општине Зрењанин је, у наведеном извештајном периоду, напустило 687 избеглих лица. Динамика пријављивања избеглица и географска подручја из којих су оне долазиле биле су у директној вези са ратним дејствима. Од половине септембра 1991. године, број новоевидентираних избеглих лица уједначен је са бројем оних који напуштају територију општине. На тај начин, и поред свакодневног евидентирања нових лица, није било тенденције пораста броја избеглих лица која бораве на територији Зрењанина, а који је износио око 1600 људи који су остали без својих домова.

Избегла лица су у највећем броју смештена у домаћинствима код рођака, пријатеља и

на збрињавању избеглица и прикупљеној помоћи у 1991. години од 17. јануара 1992. године".

[19] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 114 („Општа преписка за 1991. годину"), „Информација Црвеног крста Војводине свим ООЦК од 15. маја 1991. године".

[20] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 114 („Општа преписка за 1991. годину"), „Упутство за слање и прихват пошиљке помоћи Црвеног крста". Овим актом дефинисани су материјалне резерве, начин формирања пошиљки, пропратна документација, транспорт, прихват и дистрибуција пошиљке.

[21] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 114 („Општа преписка за 1991. годину"), „Подсетник за рад Црвеног крста Југославије у условима сложене актуелне ситуације у земљи и несметано пружање хуманитарне помоћи свим лицима у угроженим подручјима" (допис Црвеног крста Војводине од 29. маја 1991. године).

[22] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 121 („Општа преписка за 1992. годину"), „Извештај о активностима ООЦК Зрењанин на збрињавању избеглица и прикупљеној помоћи".

хуманих људи који су се добровољно пријавили и пружили им гостопримство у својим домовима. Током зимског периода, услед трошкова грејања, али и пада животног стандарда, уочена је појава флуктуације избеглих лица, односно честа промена домаћинстава и места боравка. Из тих разлога, број пријављених домаћинстава за прихват је смањен, нарочито у градској средини, тако да су могућности Општине Зрењанин за прихват нових избеглица биле сведене на минимум. Укупно 884 домаћинства је примило избегла лица на смештај. Мањи број смештен је у уступљеним становима, кућама или викендицама. Поменутим лицима је, уз доста тешкоћа, обезбеђен огрев, а радило се на потпуном ослобађању власника објеката трошкова електричне енргије, ПТТ услуга и комуналних услуга. Један број избеглих лица у Општини Зрењанин стационарно је смештен у Геронтолошком центру „Мила Коларов" и Бањи Русанда у оближњим Меленцима, док су деца средњошколског узраста смештена у Дом ученика и ученица „Ангелина Којић Гина" и у хотелу „Централ" у Зрењанину.

На основу заједнички сачињеног програма, представници Центра за социјални рад, у сарадњи са члановима екипа за социјални рад Црвеног крста и другим активистима, обилазили су домаћинства која су примила избегла лица ради утврђивања њихових потреба, степена остварене социјално-економске сигурности домаћинстава и броја избеглих лица, ради што праведније поделе прикупљене помоћи. У зависности од тог броја, на територији општине и количине сакупљених средстава за пружање помоћи, утврђивани су критеријуми за доделу помоћи. Она је најчешће пружана у виду породичних пакета, новчаних бонова и новца. Новчани бонови и новчана помоћ приоритетно су додељивани избегличким породицама које су живеле саме, имале децу предшколског узраста и домаћинствима која су примила избегла лица, а притом су им социјално-економски услови живота били на граници или испод минимума. На предлог Црвеног крста и Центра за социјални рад, а на препоруку Извршног савета СО Зрењанин, јавна предузећа су потпуно или делимично ослободила трошкова домаћинства која су примила избегла лица (овде су спадали трошкови грејања, комуналних услуга, електричне енергије, ПТТ услуга и станарине за кориснике станова у друштвеној својини).

У периоду од маја 1991. до јануара 1992, ангажовањем Општинске организације Црвеног крста Зрењанин, сакупљено је 83.883 кг хране,

АКТИВНОСТИ ЦРВЕНОГ КРСТА У ЗРЕЊАНИНУ

УЗ ПОМОЋ ДОБРИХ ЉУДИ

Од прве колоне избеглица из Хрватске око општинске организације Црвеног крста окупило се много оних који су желели да помогну да се несрећни људи прихвате, сместе и да добију неопходну помоћ. Већ годину дана, уз помоћ добрих људи, Црвени крст функционише како најбоље може. Неки посустану, на њихова места дођу други а неки су стално ту. Као и **Лендваи Радмила**, једна од најстаријих активисткиња Црвеног крста по стажу — људима помаже још од 1951. године. Секретар је Организације Црвеног крста у МЗ »Серво Михаљ«.

— Од почетка доласка избеглица наша организација се укључила у све акције помоћи избеглицама. Имали

С. М., „Активности Црвеног крста у Зрењанину. Уз помоћ добрих људи", *Зрењанин* 2118, год. XLI, 11. децембар 1992.

Хуманитарна помоћ Црвеног крста Зрењанин (1990-тих)

892 кг средстава за хигијену, 311 кг предмета за покућство, 1765 кг постељине, 23.900 кг нове и половне одеће, 345 кг школског прибора, 210 кг лекова и 9745 кг остале помоћи у укупној вредности од 5.343.291,25 динара. Захваљујући Црвеном крсту Војводине (107.800,00 дин), Општинском одбору за помоћ Србима и другим грађанима из Хрватске (1.212.000,00 дин), Центру за социјални рад (380.910,00 дин) и радним организацијама и грађанима (1.270.130,70 дин) прикупљена су новчана средства у износу од 2.970.840,70 динара.

У сарадњи са Општинским одбором за помоћ Србима и другим грађанима из Хрватске, у ратом захваћена подручја и поједина места у Војводини послата је хуманитарна помоћ у храни, лековима, средствима за хигијену, техничкој опреми и новцу у укупној вредности од око 40.000.000,00 динара. Помоћ је упућена у следећа ратом захваћена места: Сремске Лазе, Мирковци, Вуковар, Борово Село, Борово Насеље, Трпиња, Вера, Тења, Сарваш, Бели Манастир, Двор на Уни, Книн, Глина, Суња, Градуша, Скрадин, Кистање, Голубић, Госпић, Медак итд. Хуманитарна помоћ је упућена и у следећа места у Војводини: Шид, Бачка Паланка, Бач, Апатин, Сомбор и Вајска[23].

Избеглим лицима на територији Општине Зрењанин здравствена заштита пружана је у складу са одлукама републичког и покрајинског Фонда за здравство. Изузетак су били пакети за новорођенчад, који нису били предвиђени поменутим одлукама, а на које су избегла лица у зрењанинској општини остваривала право. Запажено је да су избегла лица, приликом остваривања права на здравствене услуге, имала потребу за већим обимом здравствене заштите од оног који је био утврђен[24].

У условима непостојања општих критеријума и конкретнијих упутстава и помоћи Црвеног крста Војводине и Републике Србије, нарочито у начину поделе сакупљене помоћи, одговорност општинских организација Црвеног крста у земљи је била утолико већа, а постигнути резултати у раду драгоценији. Према оцени Председништва Скупштине Црвеног крста Зрењанин од 23. јануара 1992. године, организација је успешно и примерено насталим приликама у друштву извршила задатке и поднела највећи терет, како на евидентирању и смештају избеглих лица, тако и на вишемесечном обезбеђивању минималних животних потреба за просечно 2000 лица.

REPUBLIKA SRBIJA
AUTONOMNA POKRAJINA VOJVODINA
S A O P Š T E N J E
POKRAJINSKI ZAVOD ZA STATISTIKU

PRILIKOM KORIŠĆENJA OVIH PODATAKA
NAVESTI IZVOR

Broj 154
17.12.1992.

YU ISSN 0353-0817

PRAĆENJE KRETANJA IZBEGLIH LICA NA TERITORIJI AP VOJVODINE

TABELA 1. IZBEGLA LICA PREMA OPŠTINAMA U KOJIMA SADA BORAVE I STAROSTI
OD 01.07.1991. DO 30.11.1992.

OPŠTINE U KOJIMA BORAVE	Svega	Starost u godinama				
		0-14	15-27	28-64	65 i više	nepoznato
AP VOJVODINA	142099	49424	30932	52045	7698	2000
Ada	212	69	42	84	15	2
Aleksa	330	111	74	129	13	3
Apatin	4331	1590	963	1471	161	146
Bač	2450	855	437	869	74	215
Bačka Palanka	2564	882	542	1010	138	22
Bačka Topola	1751	590	326	700	130	3
Bački Petrovac	701	304	138	228	25	6
Bela Crkva	720	253	149	262	34	22
Bečej	3576	1216	760	1445	146	9
Beograd	1744	682	382	595	84	1
Vrbas	1166	387	216	456	69	38
Vršac	1259	425	200	554	79	1
Žabalj	2288	1283	645	932	111	17
Žitište	1758	700	326	536	61	35
Zrenjanin	9989	3843	2121	3349	441	235
Inđija	6961	2279	1407	2743	460	72
Irig	400	123	74	175	27	1
Kanjiža	296	98	47	119	30	2
Kikinda	977	320	219	382	53	3
Kovačica	169	67	43	57	2	-
Kovin	1053	428	195	361	44	25
Kula	2612	943	511	979	145	34
Mali Iđoš	194	63	45	81	4	1
Nova Crnja	456	180	84	166	19	2
Novi Bečej	700	255	141	283	24	17
Novi Kneževac	156	44	29	73	10	-
Novi Sad	32700	10186	8946	11658	1690	220
Odžaci	99	41	26	32	-	-
Odžaci	3518	1169	619	1283	210	237
Pančevo	3390	1166	734	1262	198	30
Pećinci	1073	427	167	360	63	56
Plandište	423	141	72	173	36	1
Ruma	11130	4164	2205	3817	741	103
Senta	144	45	19	38	19	-
Sečanj	325	110	77	123	15	-
Sombor	12161	4245	2462	4581	570	303
Stbobran	340	126	63	138	14	1
Sremska Mitrovica	4246	1451	866	1658	237	34
Sremski Karlovci	1202	404	283	459	56	-
Stara Pazova	8633	2999	1804	3027	487	16
Subotica	1552	537	361	579	62	13
Temerin	596	204	130	238	21	3
Titel	1670	730	314	529	72	25
Coka	311	110	58	118	23	2
Šid	9073	2901	1568	3737	785	62

Подаци о броју избеглих лица у Зрењанину и другим градовима и општинама на територији АПВ

Саставни део свакодневних активности представљао је и информативни рад у циљу редовног информисања јавности о бројном стању избеглих лица у Општини Зрењанин, улози и значају Организације Црвеног крста у насталој ванредној ситуацији, као и о њеним материјалним потребама, како би успешно одговарала обавезама које актуелна ситуација намеће. У овим активностима су изузетно ангажована средства јавног информисања, нарочито Радио Зрењанин, НИРО *Зрењанин* и дописништво листа *Дневник* у Зрењанину.

Током 1992. године, Општинска организација Црвеног крста Зрењанин је формирала неколико нових основних организација Црвеног крста, повећала број чланова (нарочито колективних) и

[23] Између осталог, упућена је новчана помоћ за измирење трошкова смештаја избеглих лица са Билогоре у Бачкој Паланци у вредности од 250.000,00 динара, а Прихватном центру за избеглице 496.000,00 динара (прим. А. Т.).

[24] Махом се радило о различитим врстама помагала – ортопедским, протетичким, офталмолошким и др. (прим. А. Т.)

афирмисала категорију *помажућег члана* Црвеног крста. Организација је бројала укупно 84.201 члана са плаћеном чланарином у износу од 4.210.087,00 динара[25]. Од укупног броја чланова, 74.854 их је било одраслих[26], а 9347 младих. Број чланова Црвеног крста у односу на број становника у општини чинио је 61%.

У 1992. години одржана је једна седница Скупштине ООЦК Зрењанин, 17 седница Председништва ООЦК, једна седница Надзорног одбора и 14 састанака комисија[27]. Велики проблем у раду Стручне службе био је обезбеђивање потребних средстава за њен рад. Извори финансирања ООЦК нису били системски решени и Црвени крст се није финансирао према задацима које му је друштво постављало. До новембра месеца, када је питање надлежности Републике и Општине разјашњено, као привремено решење до доношења Закона о Црвеном крсту, средства за рад Стручне службе обезбеђивана су добром вољом донатора и спонзора[28].

Дотадашњи систем финансирања општинских организација Црвеног крста у земљи био је препуштен стихији, односно слободној процени руководства општине важности и значаја програма рада Црвеног крста на одређеној територији[29]. Резултат тих процена била су минимална средства која су опредељивана, између осталих, и Организацији Црвеног крста у Зрењанину, тако да су њено функционисање и рад у више наврата били доведени у питање. Црвени крст Србије се залагао за системско решавање финансирања ООЦК и покренуо је иницијативу израде новог Закона о Црвеном крсту, који би регулисао трајне изворе финансирања[30]. Проблеми су настали са законодавством које је одлагало израду Закона о Црвеном крсту, јер нови савезни Устав[31] није регулисао финансирање друштвених организација. Изменом Закона о играма на срећу регулисано је да Црвени крст Србије директно учествује у расподели средстава од игара на срећу са 25% и то је у датом моменту био једини сигуран извор финансирања.

Веома сложена друштвена ситуација и програми прихвата и збрињавања избеглица ставили су организације Црвеног крста у први план по значају и важности реализације поменутих хуманитарних прогама, па је Црвени крст Србије упутио захтев председницима општина за утврђивање билансне позиције у буџету општине за финансирање организације Црвеног крста[32].

Нормативна делатност се огледала у усклађивању аката са законским прописима. По одлуци Скупштине ООЦК Зрењанин од 3. јула 1990. године, Председништво Скупштине ООЦК Зрењанин је 26. фебруара 1992. донело *Правилник о организацији рада Стручне службе ООЦК Зрењанин*[33]. Потом је секретар ООЦК – руководилац Стручне службе, дана 3. октобра 1992. године, донео *Правилник о систематизацији радних места стручне службе ООЦК Зрењанин*[34], а 12. марта 1993. његове

[25] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 125 („Општа преписка за 1993. годину"), „Статистички подаци о активностима организација Црвеног крста Србије у 1992. години".

[26] Од укупног броја одраслих чланова, 16.980 њих је у 15 основних организација ЦК при месним заједницама а 57.877 у 6 основних организација ЦК при предузећима и установама (прим. А. Т.).

[27] Од тога, 5 састанака Комисије за социјални рад, 6 састанака Комисије за здравство и 3 састанка Комисије за организацију и развој (прим. А. Т.).

[28] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 125 („Општа преписка за 1993. годину"), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин у 1992. години".

[29] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 121 („Општа преписка за 1992. годину"), „Допис секретара Републичког одбора Црвеног крста Србије, Радмиле Цветковић председницима општина од 14. децембра 1992. године".

[30] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 121 („Општа преписка за 1992. годину"), „Допис секретара Републичког одбора Црвеног крста Србије, Радмиле Цветковић Општинској организацији Црвеног крста Зрењанин од 27. новембар 1992. године, дат као одговор на Допис ООЦК Зрењанин Црвеном крсту Србије од 16. новембра 1992. у вези са проблемом финансирања делатности".

[31] „Устав Савезне републике Југославије", *Службени лист Савезне Републике Југославије* 1, год. I, Београд, 27. април 1992, 1–11. Устав Савезне (крње) републике Југославије донет је након што су две дотадашње републике СФРЈ – Србија и Црна Гора – одлучиле да остану заједно након изласка Словеније, Хрватске, Македоније и Босне и Херцеговине из југословенске федерације (прим. А. Т.).

[32] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 121 („Општа преписка за 1992. годину"), „Допис секретара Републичког одбора Црвеног крста Србије, Радмиле Цветковић председницима општина од 14. децембра 1992. године".

[33] Чланом 1 *Правилника* основана је стручна служба за обављање стручних послова из делокруга рада Црвеног крста у области Службе тражења и одбране, социјално хуманитарне делатности, здравствено-васпитне делатности, добровољног давалаштва крви, Подмлатка и Омладине ЦК-а, материјално финансијског пословања, општих, техничких и других послова (прим. А. Т.).

[34] *Правилником* су утврђена радна места у Стручној служби ООЦК Зрењанин, опис послова за свако радно место, број извршилаца, посебни услови потребни за вршење послова радног места и начин њиховог попуњавања. Предвиђено је 6 радних места (секретар, стручни сарадник за Службу тражења, одбрану и правне послове, књиговођа, административац–ликвидатор, магационер–курир и спремачица) (прим. А. Т.)

измене и допуне[35]. У Организацији је укупно пет радника запослено са пуним радним временом[36].

Реализација програмских задатака Црвеног крста је у 1992. години остваривана у ванредним околностима и сложеним друштвеним, економским и политичким условима, у атмосфери рата који је избио у републикама бивше Југославије[37]. Организација Црвеног крста у Зрењанину се међу првима суочила са масовним избеглиштвом као последицом рата. Током 1992. године, у Општини Зрењанин уточиште су нашла 2832 избегла лица из Хрватске. Проширивање ратних зона на територију Босне и Херцеговине је проузроковало огромна материјална разарања и масовно исељавање угроженог и пострадалог становништва. Прва избегла лица из Босне и Херцеговине су се обратила Црвеном крсту Зрењанин 27. марта 1992, а до краја године било их је 9723. Дошли су уплашени, жалећи своје погинуле, пуни неизвесности о повратку у своје домове. Дневно је евидентирано, прихватано и збрињавано по неколико стотина људи.

У току 1992. године, на територију зрењанинске општине укупно је избегло 12.546 људи из република бивше Југославије[38]. У истом периоду, Општину Зрењанин је напустило 5114 избеглих лица, тако да су просечно 7432 лица боравила током године у граду. Долазак избеглих у тако великом броју ставио је зрењанински Црвени крст на проверу у погледу оспособљености да функционише у ванредним условима. Професионални радници су непрестано били пред новим обавезама и мимо уобичајеног радног времена, а значајно је повећан број активиста и сарадника, на чијем се оспособљавању континуирано радило.

Захваљујући великој солидарности грађана Зрењанина, који су показали много хуманости и разумевања, највећи број избеглих лица је смештен у породицама, а мањи број у колективни смештај[39]. Посебно се водило рачуна о најугроженијим категоријама, па су се најповољнија решења за смештај тражила за децу без родитеља, труднице, болесна и стара лица. Протоком времена је уочавана исцрпљеност домаћинстава која су прихватила избегла лица, што је доводило до повећане флуктуације и учесталијих захтева за колективни смештај.

Осим прихвата, евиденције и смештаја, помоћ избеглима је било потребно пружати у храни, одећи, обућу, средствима за хигијену, лековима, школском прибору и другим основним стварима неопходним за живот. Организоване су бројне акције солидарности током године у којима су грађани Зрењанина, друштвена и приватна предузећа, Зрењанинци на раду у иностранству и удружења Срба у другим земљама дали велики допринос и пружили помоћ и подршку људима у несрећи.

Новогодишњи пакетићи за децу избеглице и децу из социјално угрожених породица.
Са децом у магацину ООЦК Зрењанин волонтерка Анкица Крупљанин (крајем 1990-тих)

Техничка, просторна и кадровска опремљеност магацинске службе није била у функцији ефикасне дистрибуције хуманитарне помоћи, нарочито током последњег квартала године, када је знатно повећана количина хуманитарне помоћи. Магацинска служба, са једним професионалним радником и просечно шест волонтера који се смењују, радила је у веома тешким условима[40]. Недостатак

[35] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 121 („Општа преписка за 1992. годину"), „Правилник о изменама и допунама Правилника о систематизацији радних места Стручне службе ООЦК Зрењанин".

[36] То су били: Верица Гладић Антин, секретар; Зоран Милосављевић, стручни сарадник Службе тражења; Жива Цвејић, благајник–административни радник; Ранко Вујичић, магационер–курир; Велинка Илић, спремачица. Са непуним радним временом ангажован је Првослав Степанчев, књиговођа (прим. А. Т.).

[37] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 125 („Општа преписка за 1993. годину"), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин у 1992. години".

[38] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 125 („Општа преписка за 1993. годину"), „Статистички подаци о активностима организација Црвеног крста Србије у 1992. години".

[39] Колективни смештај је обезбеђен у просторијама Геронтолошког центра „Мила Коларов", Дома ученика „Ангелина Којић Гина" и хотела „Централ" (прим. А. Т.).

[40] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 125 („Општа преписка за 1993.

сопственог возила отежавао је динамику поделе хуманитарне помоћи. Због велике друштвене и материјалне одговорности и обавеза Црвеног крста у ванредним условима рада, Председништво Скупштине ООЦК Зрењанин је 13. октобра 1992. године донело одлуку да је неопходно извршити санацију објекта у Змај Јовиној из безбедносних разлога[41]. Донета је одлука и о потреби обавештавања Извршног савета општине Зрењанин, Штаба за збрињавање избеглих лица и МУП Србије – Секретаријата у Зрењанину о стању објекта, потреби налажења финансијских средстава за санацију објекта, односно неопходности обезбеђивања другог магацинског простора за складиштење материјалних добара – хуманитарне помоћи за избегла лица.

Међу избеглим лицима највише је било жена и деце[42], па је посебна брига била посвећена управо овим категоријама. Између осталог, поводом акције УНИЦЕФ-а Недеља затишја, у сарадњи са Народним позориштем „Тоша Јовановић“ је организована хуманитарна приредба[43]. Избеглој деци до седам година старости улепшани су новогодишњи празници поделом 700 новогодишњих пакетића[44]. Активисти основних организација[45], уз пригодне поклоне, неколико пута су посетили децу у колективном смештају.

У циљу превазилажења несигурности у новој социјалној средини, у Црвеном крсту су пружане информације о праву на здравствену заштиту, праву на школовање и начинима уписа у школу и на факултет, као и информације о трошковима превоза. Предузећима која дају субвенције домаћинствима која имају избегла лица на смештају, Црвени крст је редовно, на месечном нивоу, по потреби и чешће, достављао потребне спискове.

До доношења Закона о избеглицама[46], највећи терет избеглиштва у зрењанинској општини, као и у целом друштву, поднела је Општинска организација Црвеног крста. Усвајањем поменутог закона и пратећих аката олакшано је решавање многобројних и разноврсних потреба избеглих лица и регулисана је подела посла између хманитарних организација и државних органа.

Рад Црвеног крста био је у великој мери отежан увођењем међународних санкција Савезној Републици Југославији 30. маја 1992. од стране Савета безбедности Уједињених нација, због оптужби за учешће у рату у Босни и Херцеговини. Резолуција Савета безбедности 757, којом су санкције уведене, предвиђала је потпуни међународни ембарго према Југославији, услед чега ће врло брзо доћи до велике економске кризе у земљи, а наредне године и до дотле незабележене хиперинфлације.

У међувремену, ООЦК Зрењанин је наставио са радом и у отежаним околностима. Остварена је успешна сарадња са Општинским штабом за збрињавање избеглица[47], повереником за избеглице у зрењанинској општини, установама социјалне заштите (Центар за социјални рад, Геронтолошки центар „Мила Коларов“, Дом ученика „Ангелина Којић Гина“), здравственим установама (Дом здравља „Др Бошко Вребалов“, Школски и Дечји диспанзер, Општа болница „Ђорђе Јоановић“, Бања „Русанда“ Меленци) и школама.

Служба тражења је радила на пословима који су били планирани, примала је захтеве лица за тражење података и документације о времену проведеном у ратном заробљеништву и интернацији за време Другог светског рата. Током 1992. године је обрађено 306 захтева из

годину”), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин у 1992. години”.

41 У овој одлуци наводи се, између осталог: да је потребно поставити решетке на прозорима, улазним вратима и на отворима за вентилацију склоништа; поправити кваке и браве на прозорима и вратима; извршити санацију санитарног чвора, влажних и паду склоних зидова; те појачати надзор објекта (у ноћним сатима од стране милицијске патроле). (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 121 („Општа преписка за 1992. годину”), „Одлука Председништва Скупштине ООЦК Зрењанин од 13. октобра 1992. године”).

42 Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 125 („Општа преписка за 1993. годину”), „Статистички подаци о активностима организација Црвеног крста Србије у 1992. години”. Такође види: Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 121 (Општа преписка за 1992. годину), „Извештај Покрајинског завода за статистику о праћењу кретања избеглих лица на територији АП Војводине”.

43 Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 125 („Општа преписка за 1993. годину”), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин у 1992. години”.

44 Новогодишњи програм за ту прилику омогућили су Народно позориште „Тоша Јовановић“ у Зрењанину и ПП „Механограф” из Зрењанина (прим. А. Т.).

45 Основне организације Црвеног крста у Ечки, МЗ „Серво Михаљ”, „Сечењи Јанош” и „Мужља”.

46 „Закон о избеглицама”, *Службени гласник Републике Србије* 18, 4. април 1992, 593–594.

47 Секретар ООЦК Зрењанин је редован члан Општинског штаба за збрињавање избеглица (прим. А. Т.).

овог делокруга рада. Обављани су и послови и задаци који се односе на тражење несталих лица у периоду избијања ратних сукоба на територији бивше Југославије, као и тражење рањених, повређених, избеглих и расељених. Током године покренута су тражења за 83 нестала лица, а пренето је 296 породичних порука[48]. Обрађена су и 282 захтева за тражење избеглих лица на подручју Општине Зрењанин, од којих је 137 захтева позитивно решено, тако да је зрењанински Црвени крст на тај начин спајао растављене породице, или давао потребне информације за успостављање контаката. У преосталих 145 случајева тражена лица нису пронађена (радило се о лицима која нису боравила на територији Општине Зрењанин или нису била пријављена у локалном Црвеном крсту).

Ефикасном функционисању Службе тражења допринела је компјутерска обрада података, који су сваког месеца бивали ажурирани уношењем нових података о пријављеним и одјављеним избеглим лицима. Повећано интересовање средстава јавног информисања за рад Службе тражења отворило је простор да се у радио-емисијама, на локалној телевизији и штампи прикажу могућности Службе на проналажењу несталих и спајању породица, што је умногоме допринело броју лица која су се јављала са захтевима.

Активности Црвеног крста су редовно праћене и о њима су информисали Радио Зрењанин, недељни лист *Зрењанин*, дописништва дневних листова *Дневник*, *Борба*, *Политика експрес* и локална телевизија. На тај начин су средства информисања допринела да се рад Црвеног крста афирмише и учини доступним јавности, што је значило велику помоћ и подршку организацији.

Иако су активности на збрињавању избеглих лица у великој мери допринеле повећању обима посла, Црвени крст је реализовао и део традиционалних, програмских задатака. Поводом обележавања 7. априла – Светског дана здравља – одржано је традиционално општинско квиз такмичење *Како сачувати здравље*, а победници у обе категорије су учествовали на покрајинском такмичењу. Обележени су Недеља Црвеног крста и Недеља борбе против

БРИГА О ИЗБЕГЛИЦАМА

АДРЕСА — ЦРВЕНИ КРСТ

● Потребна је зимска одећа, пећи, јоргани, црнина

ЖИТЕЉИ зрењанинске општине су прихватили 2.030 избеглица. Бар толико је евидентирано на списку Црвеног крста који је најчешће и прва и једина адреса на коју су избеглице упућене, старци, жене и деца. Педесетак је уточиште нашло у Геронтолошком центру »Мила Коларов«, педесетак породица је смештено у уступљеним становима или викендицама, док су деца средњошколског узраста привремени дом нашли у Дому ученика и ученица »Ангелина Којић«.

— Наш обавеза је да избеглицама обезбедимо егзистенцијални минимум — каже **Верица Гладић Антин,** секретар Председништва Општинског Црвеног крста. — Но то најчешће породицама није довољно, поготово ако су то породице које су саме немају домаћина који може да помогне. У почетку су избеглице добијале бонове док нису почеле сабирне акције. Сада као помоћ иду наши пакети и пакети међународног Црвеног крста. Центар за социјални рад је обишао све породице које су пружиле смештај избеглицама и 83 породице на предлог Центра добијаће и даље новчане бонове.

Пружању помоћи прикључују се и друштвена предузећа. »Грејање и гас« су за све породице које су примиле избеглице под свој кров смањиле цену грејања за новембар на половину. Повластице у плаћању рачуна ове породице могу очекивати и од ПТТ-а. Црвени крст је у складу са општинским одлукама о повластицама за оне који су примили избеглице упутило спискове ових породица Комуналном предузећу, Водоводу, Јавном стамбеном предузећу, »Грејању«, Електродистрибуцији« и ПТТ. Грађани се ипак жале да не могу да остваре ове повластице. Проблем плаћања рачуна ће се појавити и код оних породица — избеглица које су смештене у уступљеним становима, кућама или викендицама. Пошто нема лож-уља а и до плинских боца није лако доћи грејање постаје велика ставка јер као једина алтернатива остаје она најскупља — струја.

— Шумско газдинство »Потисје« дало је огревно дрво за 24 породице — каже Верица Гладић — Антин. — Хитно су нам потребне и две плинске пећи. Потребна нам је зимска одећа и обућа, ћебад, јоргани, црнина. Неки наши грађани су акцију прикупљања одеће схватили као чишћење својих ормана и фијока. Не можемо дозволити да се кад обучемо неког примети да је у Црвеном крсту обучен! То значи да нам не треба одећа и обућа коју човек сам више никад не би обукао. Мисли и да би део прикупљене помоћи требало дати и Црвеном крсту на располагање.

Предвиђања да ће егзодус кратко трајати нису се обистинила, помоћи треба све више а Црвени крст нема довољно средстава. Зато и овом приликом подсећамо на жиро-рачун: 66900-678-1966, Општинска организација Црвеног крста, са незнаком: за помоћ избеглицама.

Сл. М.

Сл. М., „Брига о избеглицама. Адреса – Црвени крст“, *Зрењанин* 2584, год. XLIX, 14. децембар 2001.

Гужве пред Црвеним крстом, а врућина притиска

СТИГЛИ ПАКЕТИ МЕЂУНАРОДНОГ ЦРВЕНОГ КРСТА

ПОМОЋИ СВАКОМЕ

● Дуг ред избеглица испред зрењанинског Црвеног Крста у среду је означио расподелу две хиљаде пакета међународне помоћи и одређених количина домаће хране. Расподелу обезбеђивали чувари реда

ДУГО очекивана помоћ стигла је и у Зрењанин. У среду је почела расподела две хиљаде пакета помоћи Међународног Црвеног Крста и одређених количина намирница коју је зрењанински Црвени крст набавио у вредности од милион динара. Гужва испред зграде Црвеног крста постала је део наше свакодневице а лица жена, деце, старих са видним унутрашњим ожиљцима, све је више. Чекају избеглице, а чекају и домаћини који имају времена. Један старији човек, на врелом преподневном сунцу, пао је у несвест. Гужва се појачала, а стигли су и чувари реда.

Вукица Мајкић је средовечна жена и склонила се у хладовину па кад стигне на ред. Она је домаћица двоје старих људи, избеглица.

— Прошли месец нисмо ништа добили од помоћи, ваљда ћемо сада. Сестра ми је јако болесна па морам ја да чекам. А и то је мало што добијамо, видите и сами, колико дуго траје паковање детерента, литар уља, два килограма брашна.

Љубомир Жарин је пензионер, има времена па су њега послали да чека помоћ за десеторо избеглица жена и деце који су смештени у његовој и синовој кући.

— Избеглице су из околине Зворника, две сестре са петоро деце. Можда би ову расподелу требало боље организовати, јако је топло и дуго се чека а ко зна да ли ћу стићи на ред.

Пакети међународне помоћи су тешки 16 килограма и садрже: пет литара уља, три килограма шећера, кутију детерента-пет сапуна, килограм сира и десет-дванаест конзерви. Деле се само избеглицама са легитимацијом или са потврдом о продужењу која се добија у општини. Процес издавања избегличких легитимација је у току, па пакете добијају и они са потврдом из општине. Број избеглица је свакодневно промењив, а зрењанинска општина тренутно има око десет хиљада избеглих из Босне и Хрватске

Ј. В.

Ј. В., „Стигли пакети Међународног Црвеног крста. Помоћи свакоме“, *Зрењанин* 2101, год. XLI, 14. август 1992.

[48] Рег. ЦКЗР 1993– , кут. 125 („Општа преписка за 1993. годину“), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин у 1992. години“.

туберкулозе и других болести дисајних органа. Организоване су сабирне акције *Друг другу*, *За срећније детињство*, *Солидарност на делу*, а прикупљена новчана средства су усмерена на потребе избегле деце.

Крајем 1992. и почетком 1993, политичке промене у земљи почеле су да се одражавају и на национално друштво Црвеног крста. Црвени крст Југославије је променио свој Статут 25. фебруара 1993. и променио своје име у *Југословенски Црвени крст*[49]. Међународни комитет Црвеног крста је, на својој Скупштини одржаној 25. августа 1993. године у Женеви, потврдио признање Југословенског Црвеног крста на основу ранијих признања Црвеног крста Црне Горе (од 1875. године) и Црвеног крста Србије (од 1876. године)[50].

Зрењанински Црвени крст је, током 1993, био активно укључен у све облике рада на трансформацији и реорганизацији Црвеног крста на југословенском, републичком и покрајинском нивоу, у складу са новонасталим приликама у друштву, припремајући се на тај начин на спровођење потребних новина у функционисању Општинске организације[51]. Још раније, у складу са предлозима Комисије за организацију и развој и кадровско јачање, Скупштина ООЦК Зрењанин је на својој седници одржаној 20. маја 1992. одлучила да Председништво, уместо дотадашњих 13, броји 5 чланова и то: др Бранка Грубач Олћан – председник, Верица Гладић Антин – секретар и чланови Валентин Диденко, Адам Маркуш и Жарко Пандуров.

У пролеће 1993, зрењанинска, али и остале општинске организације Црвеног крста, почеле су да добијају финансијска средства од Федерације друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца[52]. Осим директне финансијске помоћи Федерације друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца, обезбеђени су транспортно возило и један ручни виљушкар, што је у великој мери допринело ефикаснијем раду на дистрибуцији хуманитарне помоћи. Додељено возило за расподелу хуманитарне помоћи Општинска организација Црвеног крста у Зрењанину је користила током првих двадесет дана у месецу, а преосталих дана возило је коришћено према захтевима општинских организација у Житишту, Сечњу и Новој Црњи[53].

Остваривање делатности било је условљено и обележено дуготрајним избеглиштвом са тенденцијом пораста и све тежим друштвеним и економским приликама које су захтевале ангажовање Црвеног крста на обезбеђивању основних животних потреба најугроженијих категорија становништва. Основу рада чиниле су пре свега социјалне делатности.

Током 1993. године евидентирана су 873 нова избегла лица. Укупно 13.419 избеглих лица је прихваћено и збринуто у зрењанинској општини од средине 1991. до краја 1993. године[54]. Од тог броја, Општину Зрењанин је напустило 8247

[49] Југословенски Црвени крст чинили су црногорски Црвени крст и српски Црвени крст. Југословенски парламент је 27. априла 1992. усвојио декрет којим је призната важност међународних обавеза СФР Југославије. Чланом 12 новог уставног закона је утврђено да сви закони и уговори које је прихватила СФРЈ остају на снази (уколико не постоји изричита супротна одлука). У својству државе депозитера Женевских конвенција од 1949. године, Швајцарска је сматрала да је СР Југославија и даље везана својим обавезама из Женевских конвенција (прим. А. Т.).

[50] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 125 („Општа преписка за 1993. годину"), „Допис Југословенског Црвеног крста Општинским организацијама Црвеног крста".

[51] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 126 („Општа преписка за 1994. годину"), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин у 1993. години".

[52] Међународна Федерација друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца је међународна хуманитарна организација која путем 190 националних друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца помаже становништву пре, током и након несрећа како би побољшала животе рањивог становништва. Рад Федерације заснива се на волонтерском раду експерата из заједнице, независношћу и неутралности. Поред деловања у несрећама, Федерација ради на томе да побољша хуманитарне стандарде и припремљеност заједнице на несреће. Такође, она врши притисак на доносиоце одлука да делују у интересу угрожених групација, а делује у правцу побољшања и стварања хуманије и здравије заједнице, смањивања рањивости популације, јачања њене отпорности и промовисања културе мира у свету. Делује на основу седам фундаменталних принципа Међународног покрета. Федерација друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца обавезала да ООЦК исплаћује новчана средства за рад и функционисање. Тиме ће Општинској организацији Црвеног крста Зрењанин, почев од априла месеца, посредством Југословенског Црвеног крста редовно бити исплаћиван износ у висини од 1250 америчких долара. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 125 („Општа преписка за 1993. годину"), „Допис Црвеног крста Војводине од 16. априла 1993. године").

[53] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 125 („Општа преписка за 1993. годину"), „Допис ООЦК Зрењанин Републичком одбору Црвеног крста Србије од 12. новембра 1993. године".

[54] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 126 („Општа преписка за 1994. годину"), „Статистички подаци о активностима организација Црвеног крста Србије у 1993. години".

лица, па је током године просечно 5172 избеглих лица боравило на овом простору.

Збрињавање избеглих лица у породичном смештају у граду, али и у насељеним местима[55], потпуна регистрација и евиденција, биле су само део помоћи која је пружана избеглим лицима. Истовремено је организација Црвеног крста обезбеђивала помоћ у храни, средствима за хигијену, лековима, одећи, душецима, ћебади, школском прибору и другим основним потребама. Хуманитарна помоћ је била усмеравана и на објекте колективног смештаја избеглих лица. Помоћ у храни, средствима за хигијену, лековима и санитетском материјалу је упућивана здравственим установама у којима је пружана здравствена заштита избеглим лицима – Бањи Русанда у Меленцима те Општој болници „Ђорђе Јоановић" и Плућној болници „Др Васа Савић" у Зрењанину.

Међу рањеницима

АКЦИЈЕ ЦРВЕНОГ КРСТА

ПОСЕТА РАЊЕНИЦИМА У »РУСАНДИ«

● **Делегација Црвеног крста однела пакете рањеницима и избеглицама смештеним у Русанди**

ПРЕДСТАВНИЦИ општинског Црвеног крста у Зрењанину посетили су овог уторка десетак рањеника који се опорављају у »Русанди«. Ових дана пристигли су још три рањеника на опоравак. Један од њих је и Елемирац Стева Радишић, добровољац који је четрдесетак дана водио борбе за Вуковар и задобио две ране.

— Када сам на телевизији чуо за ону огрлицу од дечјих прстића, нисам више могао да издржим. Морао сам да одем да браним онај српски народ тамо. Доста су их клали — каже Стева Радишић, отац троје деце. Са мном су били и моји из Елемира Миливој Михајлов, који је погинуо, и Драган Совиљ. Кад оздравим мислим да се вратим на фронт. Сећам се и једне Весне из Зрењанина, младе девојке која је ишла с нама у прве борбене редове — прави је јунак. У Вуковару је страшно било — људи леже поклани, побијени, по подрумима и деца поклана.

Делегација општинског Црвеног крста је рањеницима донела јабука, сапуна и све што је потребно за хигијену, чарапе, одећу и обућу. Распитала се шта им је потребно и да ли су задовољни негом. Лекари ове здравствене установе рањеницима пружају сву могућу бригу и негу како би се што пре опоравили. **Сл. М.**

Сл. М., „Акције Црвеног крста. Посете рањеницима у Русанди", *Зрењанин* 2064, год. XL, 28. новембар 1991.

У условима пада животног стандарда, који се јавио као последица санкција и међународне изолације, нагло је повећан број сиромашних породица и појединаца који су се обраћали за помоћ Црвеном крсту. Пружање помоћи у храни, средствима за хигијену, одећи и обући социјално најугроженијим категоријама локалног становништва, са свакодневном тенденцијом пораста ових потреба, реализовано је током године у далеко већем обиму од планираног[56]. Општинска организација је успела у опредељењу да се помогне деци, па су за школске кухиње обезбеђене основне прехрамбене намирнице за ужину сиромашне деце. Неопходна помоћ домицилном становништву је обезбеђена организовањем акција солидарности (Недеља Црвеног крста, *За срећније детињство, Солидарност на делу* итд.), али делом и од међународне хуманитарне помоћи.

Хуманитарна помоћ социјално угроженом становништву је дељена по следећим критеријумима: 1) породице корисници материјалног обезбеђења према евиденцији Центра за социјални рад; 2) лица која су остварила право на туђу негу – хендикепирана лица; 3) хранитељске породице; 4) породице са једним запосленим чланом чије је предузеће на принудном одмору због последица санкција и које исплаћује 75% најниже цене рада[57].

Санкције су довеле и до немогућности редовног снабдевања лековима, санитетским и медицинским материјалом, што је алармантно погоршало услове рада у здравственим установама и отежало набавку лекова становницима Зрењанина и избеглим лицима. Путем Комисије за лекове Црвеног крста Војводине, у зрењанинске здравствене установе су упућене хуманитарне пошиљке (лекови и санитетски материјал), које су, посредством Југословенског

[55] Од укупно 22 насељена места Општине Зрењанин, избегла лица су током 1993. године била смештена у 17 (прим. А. Т.).

[56] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 126 („Општа преписка за 1994. годину"), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин у 1993. години".

[57] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 125 („Општа преписка за 1993. годину"), „Извод из записника са седнице Председништва Скупштине ООЦК Зрењанин одржане дана 1. априла 1993. године". Тачком 3 дневног реда, осим утврђених критеријума за поделу хуманитарне помоћи, одлучено је и о редоследу поделе: предност су добили самохрани родитељи, подстанари, породице са троје и више малолетне деце и деце на школовању до 26. године живота, породице са хендикепираним члановима, инвалиди рада и породице са болесним чланом (чија је болест захтевала повећане трошкове).

Црвеног крста, стизале од УНИЦЕФ-а[58]. Осим тога, ООЦК је током године предузела активности за набавку лекова преко рецепата за избегла лица (достављајући њихове ажуриране спискове Апотекарској установи) и одређене категорије социјално угроженог становништва. Такође, из апотеке Црвеног крста Србије, која је финансирана од стране Међународног комитета Црвеног крста и Црвеног полумесеца, набављени су лекови за потребе избеглих лица, кориснике Центра за социјални рад и за избегла лица у колективном смештају. Хуманитарни биро Европске заједнице је обезбеђивао породичне пакете хране за избегла лица и породице домаћине док је УНХЦР[59] обезбеђивао храну преко Светског програма хране[60]. Међународне хуманитарне организације – донатори помоћи – утврдиле су јединствен систем евиденције примљене помоћи и њене дистрибуције до крајњих корисника. Евиденција је подразумевала редовно вођење документације и редовно обавештавање донатора, што је представљало прилично обиман и захтеван посао.

У оквиру бриге за све већи број сиромашних грађана, Црвени крст је поднео захтев за отварање народне кухиње у оквиру реализације пројекта Црвеног крста Србије и Црвеног крста Војводине са Федерацијом друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца.

Служба тражења је, осим евидентирања нових избелих лица и праћења боравка на територији општине, обрадила 154 захтева од којих је 61 завршен проналажењем лица и успостављањем контакта, а прослеђене су 2322 породичне поруке[61]. Примљено је 99 нових захтева за прибављање потврда о времену проведеном у заробљеништву и интернацији за време Другог светског рата, а по ранијим захтевима прибављене су 484 потврде и достављене заинтересованм лицима.

Обим активности у области здравствено-васпитног рада је смањен (обележени су Светски дан здравља и Недеља борбе против туберкулозе), а стагнирао је и рад на добровољном давалаштву крви. Организација Црвеног крста је била укључена у пројекат Црвеног крста Војводине и Института за неурологију, психијатрију и ментално здравље у Новом Саду под називом *Заштита менталног здравља у условима избеглиштва,* који је предвиђао помоћ избеглим лицима и њиховим домаћинима.

ПРЕДСЕДНИК ОПШТИНСКЕ ВЛАДЕ ПОСЕТИО ЦРВЕНИ КРСТ

ОПРАВДАЛИ ПОВЕРЕЊЕ

● Скупштина општине ће помоћи у обнови зграда Црвеног крста у Зрењанину — истакао Новица Павловић председник Извршног одбора СО ● Увек у самом врху

ОПШТИНСКА организација Црвеног крста у Зрењанину добро ради и оправдала је своје постојање. Од 1880. године, откако је основана у нашем граду, па све до данашњих дана, посебно последње три године ова хуманитарна организација у самом је врху по резултатима, остварујући хумане циљеве — помоћ онима којима је најпотребнија. Скупштина општине и убудуће ће, као и до сада помагати колико је могуће активности Црвеног крста и организовати друге видове помоћи како би оронула зграда у Змај Јовиној улици подигнута далеке 1836. године била реконструисана, што би омогућило знатно боље услове рада.

Ово је, између осталог, нагласио Новица Павловић, председник Извршног одбора Скупштине општине Зрењанин приликом посете Општинској организацији Црвеног крста, у уторак. У посети су били и Бранислав Анчић, председник Општинског штаба за збрињавање избеглица и Никола Божовић, портпарол у Скупштини општине.

Бранка Олћан Грубач, председник Општинске организације Црвеног крста је нагласила да је ова хуманитарна организација отворена за све људе добре воље, без обзира на њихову националну, верску, страначку или другу припадност и да је у њој

НАСТАВАК НА 2. СТР.

Б. Ј.-С. М., „Председник општинске владе посетио Црвени крст. Оправдали поверење“, *Зрењанин* 2203, год. XLIII, 29. јул 1994.

Одржано је општинско такмичење *Како сачувати здравље*, а победници у категоријама Подмлатка и Омладине представљали су зрењанински Црвени крст на покрајинском такмичењу.

У условима несмањеног броја избеглих лица и обезбеђивања основних животних потреба повећаном броју социјално угрожених

[58] Дечји фонд Уједињених нација (енгл. *United Nations International Children's Emergency Fund,* скр. *UNICEF*) је међународни фонд за децу и омладину, који се брине о квалитету њиховог животног стандарда. Финансира се у целости добровољним прилозима влада и фондација, као и фирми и грађана. Основан је 11. децембра 1946. године на Оснивачкој скупштини Уједињених народа. Иако је 1953. године име промењено у *Фонд уједињених народа за децу* (*United Nations Children's Fund*), задржан је познати акроним (прим. А. Т.).

[59] Високи комесаријат Организације уједињених нација за избеглице, такође познат као Агенција за избеглице Организације Уједињених нација (скр. УНХЦР, од енгл. United Nations High Comission for Refugees) основан је 1950. године у Женеви од стране Генералне скупштине Организације уједињених нација с циљем обезбеђивања међународне заштите и помоћи избеглицама.

[60] Светски програм хране (енгл. *World Food Programme,* скр. *WFP*) је огранак агенције Уједињених нација за храну и пољопривреду који прикупља и дистрибуира храну и друге потрепштине за угрожене од природних катастрофа и глади. Седиште му је у Риму (прим. А. Т.).

[61] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 126 („Општа преписка за 1994. годину“), „Статистички подаци о активностима организација Црвеног крста Србије у 1993. години“.

грађана, 1994. годину је обележио повратак традиционалним активностима Црвеног крста, а успешности у реализацији је допринела добра организациона повезаност унутар Црвеног крста Војводине и Црвеног крста Србије. Уз подршку Извршног одбора СО Зрењанин и приватних предузећа Општине Зрењанин, започела је адаптација зграде Црвеног крста Зрењанин[62]. Захваљујући опредељењу Међународне федерације друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца да помогне материјално јачање и техничко опремање организација Црвеног крста, обезбеђен је део финансијских средстава за рад ООЦК Зрењанин, као и апарат за фотокопирање.

Годину 1994. обележила је и изборна годишња скупштина, на којој су конституисани су нови органи ООЦК Зрењанин и изабрани су председник Црвеног крста Зрењанин – др Бранка Грубач Олћан и потпредседник Валентин Диденко[63]. Уз председника и потпредседника, Општински одбор Црвеног крста Зрењанин су чинили и секретар Верица Гладић Антин, Драган Ћук и Адам Маркуш. У Надзорни одбор су изабрани Илонка Подунавац, Марија Стругар и Радиша Јевремов. За чланове Скупштине Црвеног крста Војводине предложени су др Соња Капелер Пушкарић, Ерне Шван и Бранка Љубоја, док је за члана Скупштине Црвеног крста Србије предложена др Александра Рудњанин. Изменама и допунама Правила о организовању и раду ООЦК Зрењанин повећан је број чланова Општинског одбора са пет на девет, те су на допунским изборима 6. априла 1995. изабрана четири нова члана: др Николета Ковачев, Радојка Булић, Славица Стојшин и Милош Миливојчев[64].

Кроз добровољно ангажовање великог броја активиста на пословима прихвата и збрињавања избеглих и прогнаних, али и укључивањем у реализацију традиционалних, програмских акција, основне организације при месним заједницама и школама давале су максималан допринос остваривању задатака и циљева Црвеног крста и на тај начин доживеле афирмацију и оправдале опредељење да су основ на коме почива рад Организације. Током 1994, али и наредних година, остварена је добра сарадња са представницима међународних хуманитарних организација, установама образовања, здравства, социјалне заштите и културе, као и са другим хуманитарним организацијама и удружењима. Значајна сарадња и размена искустава у раду постигнута је са општинским организацијама у Панчеву, Сомбору, Кикинди и Суботици, као и са Градском организацијом Црвеног крста Новог Сада.

У оквиру бриге за најугроженије категорије становништва, 18. априла 1994. године је почела са радом народна кухиња Црвеног крста као пројекат и јединствени програм Југословенског Црвеног крста и Међународне федерације друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца[65]. Кухиња Црвеног крста у Зрењанину је почела са радом међу првима у Војводини, када су створени сви услови за њен несметан рад. Извршни одбор СО Зрењанин је прихватио да из буџетских средстава финансира трошкове припремања куваних оброка, док су основне намирнице за потребе кухиње обезбеђивале Међународна федерација друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца и Хуманитарни биро Европске економске заједнице. Храна је припремана у Дому ученика „Ангелина Којић Гина", а након повећања броја корисника, од 8. новембра 1994. ту обавезу је преузело Угоститељско-трговинско предузеће „Исхрана" из Зрењанина. Дистрибуција хране до крајњих корисника је била обавеза Црвеног крста. Топли оброк се припремао најпре за 150, да би се до краја године повећао на 300 корисника, а током наредне године на 340 корисника топлог оброка и 60 корисника ланч-пакета. Подела хране је вршена на пет пунктова у граду – у Геронтолошком центру Зрењанин те месним заједницама „Доситеј Обрадовић", „Вељко Влаховић", „Граднулица" и „Мужља".

У мају наредне, 1995. године, отварањем реновираних просторија Дома и свечаним пријемом ђака првака у Подмладак Црвеног крста, обележен је јубилеј 115-годишњице оснивања Црвеног крста Зрењанин[66].

Пријему су присуствовали председница Црвеног крста Србије др Слободанка Груден, генерални секретар Југословенског Црвеног крста др Раде Дубајић и председник Црвеног крста

[62] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 135 („Општа преписка за 1995. годину"), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин у 1994. години".

[63] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 126 („Општа преписка за 1994. годину"), „Записник са Изборне седнице Скупштине ОО Црвеног крста Зрењанин одржане 17. марта 1994. године".

[64] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 135 („Општа преписка за 1995. годину"), „Записник са седнице Скупштине ООЦК Зрењанин одржане 6. априла 1995. године".

[65] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 135 („Општа преписка за 1995. годину"), „Информација о раду народне кухиње ООЦК Зрењанин".

[66] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 135 („Општа преписка за 1995. годину"), кут. 135, „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за период април–мај 1995".

Војводине др Бориша Вуковић са сарадницима. Пријем представника ООЦК Зрењанин и гостију су уприличили потпредседница општине мр Иванка Станимиров и потпредседник Извршног одбора Вучина Шћекић. Том приликом је, како је пренео лист *Зрењанин* 19. маја 1995. др Слободанка Груден истакла да „свака мудра локална власт негује свој Црвени крст“. Уз финансијску подршку Југословенског Црвеног крста купљено је путничко возило марке Југо 55[67].

Према подацима из извештаја о раду Службе тражења у 1994. години, у оперативној обради Службе тражења било је 5047 лица, 100 новопријављених и 133 одјављених. У складу са овим променама вршено је збрињавање избеглих лица у породичним и објектима колективног смештаја. Чланови многобројних породица су остварили међусобни контакт захваљујући породичним порукама Црвеног крста[68].

Детаљ из посете Слободанке Груден, председнице Црвеног крста Србије, Општинској организацији Црвеног крста Зрењанин, испред Дома ЦК Зрењанин (15. мај 1995)

Пријем делегације ЈЦК, ЦКС и ЦКВ организован у Општини Зрењанин (15. мај 1995)

Делегација ЈЦК, ЦКС и ЦКВ на свечаном пријему ђака у Подмладак Црвеног крста у Народном позоришту „Тоша Јовановић“ у Зрењанину (15. мај 1995)

[67] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 141 („Општа преписка за 1996. годину“), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин у 1995. години“.

[68] Служба тражења Црвеног крста Зрењанин је у току 1994. године проследила 1258, а у току 1995. године 1533 породичне поруке (прим. А. Т.).

Нова избегличка трагедија у августу месецу 1995. ангажовала је све капацитете Црвеног крста, када је становништво Републике Српске Крајине у конвојима почело да пристиже у СРЈ, након акције „Олуја". Због великог броја прогнаних и избеглих лица, у Зрењанину је отворен Транзитни прихватни центар. Волонтери и активисти Црвеног крста су, у сарадњи са општинским Штабом за избеглице и Центром за социјални рад, данонећно радили на прихвату избеглих лица. Она која су имала обезбеђен смештај код својих рођака и пријатеља, евидентирана су у просторијама Црвеног крста. У Транзитном центру, који је био формиран у просторијама Основне школе „Жарко Зрењанин" у Зрењанину, евидентирана су, прихватана и привремено збрињавана избегла лица која нису имала другу могућност смештаја. Након затварања Транзитног прихватног центра отворен је привремени Колективни центар у објекту ГИК „Банат" у Зрењанину за 200 избеглих и прогнаних лица[69]. Обезбеђивање исхране у Колективном центру је обезбеђено проширивањем активности Народне кухиње уз помоћ донатора. Избеглим лицима у породичном смештају су обезбеђени пакети хране са најнужнијим намирницама, у складу са тадашњим могућностима Црвеног крста. Евидентирано је укупно 1519 избеглих и прогнаних на евиденционим листовима, у складу са Женевским конвенцијама, и уз издавање потврда – легитимација које су коришћене за идентификацију и хуманитарно збрињавање до регулисања статуса у складу са прописима. У настојању да се тим лицима пружи егзистенцијални минимум, континуирано се радило на анимирању локалних донатора и организовању акција солидарности. Одзив међународних хуманитарних организација није био довољан, па су терет збрињавања избеглих и прогнаних лица у највећој мери и тада поднеле радне организације и грађани Општине Зрењанин. Помоћ је пристизала од Међународне федерације друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца, Хуманитарног бироа Европске економске заједнице, Међународног комитета спаса, Кер интернешнела (енгл. Care Internacional), Екуменске хуманитарне организације, Каритаса и Малтешке добротворне организације, али њен обим није успевао да покрије реалне потребе избеглих лица[70].

Организоване су традиционалне, хуманитарно-васпитне и акције солидарности, чиме је стварана могућност пружања помоћи социјално угроженим грађанима, школским кухињама и додатна помоћ избеглим лицима. У акцији *Друг другу* је прикупљан школски прибор за децу из сиромашних и избегличких породица, чија је расподела вршена на нивоу школа; приходи остваривани акцијом *За срећније детињство* усмеравани су на побољшање услова живота деце; активностима *За сунчану јесен живота* је пружана помоћ најстаријим суграђанима, а сабирним акцијама *Солидарност на делу* прикупљане су основне врсте хуманитарне помоћи. Кроз акцију *Један пакетић много љубави*

Један пакетић пуно љубави – са корисником волонтерка ООЦК Зрењанин Грозда Стојановић (крајем 1990-тих)

[69] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 135 („Општа преписка за 1995. годину"), „Извештај о активностима Црвеног крста на прихвату и збрињавању избеглица у сарадњи са другим субјектима у средини у моменту масовног пристизања избеглица из Републике Српске Крајине на територији општине Зрењанин".

[70] Ова помоћ је дистрибуирана према критеријумима донатора, уз месечно праћење и контролу логистичара хуманитарних организација, о чему сведочи обимна архивска грађа Црвеног крста Зрењанин са месечним списковима (дистрибутивним листама) корисника и врста хуманитане помоћи током година (прим. А. Т.).

обезбеђени су новогодишњи пакетићи за децу Специјалне школе „9. мај", штићенике Дома ученика „Ангелина Којић Гина", децу у хранитељским породицама, децу палих бораца и ратних инвалида, децу избеглих и прогнаних лица која су остала без једног родитеља и децу смештену у привременом Колективном центру. У одмаралиштима Црвеног крста у Баошићу и на Митровом пољу на Гочу организовани су летњи и зимски одмори чланова Подмлатка и Омладине Црвеног крста[71]. У оквиру сарадње Црвеног крста Србије и хуманитарних орга-

Један пакетић пуно љубави – са корисником волонтерка ООЦК Зрењанин Грозда Стојановић (крајем 1990-тих)

низација Грчке, почев од лета 1994. године, деца избеглих лица и деца из социјално угожених породица проводила су летњи одмор у Грчкој.

Активности на плану здравствене делатности одвијале су се кроз област здравствено-васпитног рада (обележавањем Светског дана здравља, Недеље Црвеног крста, Недеље борбе против ТБЦ, реализацијом школског квиза *Шта знаш о здрављу* итд.), затим кроз добровољно давалаштво крви, програм психо-социјалне подршке[72] и рад апотеке Црвеног крста. Почев од октобра 1995. године, избегла лица и одређене категорије локалног становништва могле су да преузму лекове у хуманитарној апотеци Црвеног крста и у Зрењанину. захваљујући Дому младости, који је уступио простор, и Медицинском центру Зрењанин, који је обезбедио стручни кадар. Програм хуманитарне апотеке је реализован до средине 1996. године.

Од Дејтона до Рамбујеа (1996–1998)

Мировним споразумом постигнутим у америчкој војној бази у Дејтону 21. новембра, а потписаним у Паризу 14. децембра 1995. године, окончан је трогодишњи рат на простору Босне и Херцеговине. Међутим, и поред престанка ратних дејстава, последице овог оружаног сукоба још дуго ће се осећати и оптерећивати свакодневни живот и покушаје нормализације односа међу новим државама насталим на развалинама СФРЈ.

Период од 1996. до 1998. године био је обележен проблемима које је носило вишегодишње избеглиштво, а активности зрењанинског Црвеног крста су биле усмерене првенствено на ублажавање последица ратних страдања цивилног становништва[73]. Црвени крст је имао тежак задатак да оствари своју хуманитарну мисију у условима у којима је био приметан тренд смањења међународне хуманитарне помоћи због „замора" донатора, али и очекивања међу-

[71] За 175 деце је организовано летовање у одмаралишту Црвеног крста Србије у Баошићу, док је 50 деце зимски одмор провело у одмаралишту Црвеног крста Александровац на Митровом пољу (прим. А. Т.).

[72] Програм психо-социјалне подршке је био заједнички програм Југословенског Црвеног крста, Федерације друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца и Црвеног крста Војводине који се спроводио у осам општинских организација Црвеног крста у Војводини међу којима је била и ООЦК Зрењанин. Програм је био намењен избеглим и прогнаним лицима у породичном и колективном смештају, као и породицама домаћинима која су овим лицима пружале уточиште. Посебним психо-социјалним радом са наведеним категоријама пружана је психолошка односно емоционална подршка како би се ублажиле последице преживљеног стреса и јачали сопствени капацитети. Програм је реализован као посебна врста помоћи – психолошка помоћ жртвама траума и насиља изазваних ратом. Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 135 („Општа преписка за 1995. годину"), „Меморандум о сарадњи на програмима психо-социјалне подршке".

[73] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 174 („Општа преписка за 1999. годину"), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за период 1994–1998. године".

народне заједнице да ће у постдејтонском периоду доћи до масовног повратка и репатријације избеглих лица на просторима бивше Југославије; уз то, број избеглих лица се није смањивао[74], а породице домаћина биле су исцрпљене, док је број грађана у стању социјалне потребе био повећан. У духу принципа Црвеног крста, организација се хватала у коштац са пословима за које је припремана, али и са бројним изазовима које су наметнуле друштвене околности. Несебично, према могућностима, помоћ је пружана свим људима у невољи који су се обраћали Црвеном крсту. Велики терет преузели су волонтери, добровољни сарадници који су својим значајним ангажовањем допринели ублажавању патњи унесрећених. Многи од њих су по први пут били укључени у активности организације Црвеног крста, како у ООЦК, тако и на терену у основним организацијама, што је наметнуло потребу едукације не само добровољних сарадника, већ и професионалних кадрова запослених у Црвеном крсту. Семинари су организовани на нивоу Општинске организације, али и од стране покрајинских, републичких и савезних органа Црвеног крста, па и међународних хуманитарних организација (примера ради, у сарадњи са швајцарском хуманитарном организацијом за помоћ у катастрофама *Swiss Disaster Relief Unit* реализовани су семинари на теме *Како помоћи избеглицама* и *Како живети заједно*).

На број чланова Црвеног крста утицала су друштвена збивања, али и начин прикупљања чланарине. У периоду распада земље и рата који се водио у републикама бивше Југославије те масовног избеглиштва, потреба грађана за самоорганизовањем и солидарношћу је била већа, што се одразило на број чланова Црвеног крста. Међутим, прикупљање чланарине персоналним ангажовањем одраслих активиста, ангажовањем чланова подмлатка и омладине Црвеног крста се, половином деведесетих, показало као превазиђено и недовољно ефикасно те је било потребно тражити нову форму анимирања грађана да уплатом чланарине подрже остваривање делатности организације.

Питање финансирања и даље није било решено системски, иако је Црвени крст био ангажован на бројним задацима у сложеним друштвеноекономским условима. Законом

ЗАПИС ИЗ ЦРВЕНОГ КРСТА

ПРИЧЕ ИЗ ДУШЕ

ДОШЛЕ су у Црвени крст када је код нас бежала српска невољна из Славоније преко Дунава. Прихватиле су и крајишке Србе овог лета. И други сугрђани су долазили, повремено, и одлазили.

Остале су, јер су хтеле да помогну људима из колоне, који су, спасавајући животе, напуштали свој завичај. Остале су да помажући другима — помогну и себи да претуре кризне године преко душе.

Од почетка егзодуса Срба до ових дана близу 19.000 лица је у Зрењанинском Црвеном крсту потражило помоћ. Сада хуманитарну помоћ користи 8174 људи из РС и РСК. Оне су све њих дочекале, прихватиле, речима, осмесима и сузама, блажиле страх, тугу, бес... Оне су Милена Самарџић, Нада Шуша, Нада Халас, Грозда Стојановић, све из Зрењанина и Анкица Крупљанин из Сиска.

— Када су и у Зрењанину почеле да стижу избеглице из Славоније и Хрватске, дошла сам у Црвени крст да помогнем да те људе сместимо и нахранимо — прича Нада Шуша. — Тај први талас избеглица нисам тако страшно доживела јер смо сви веровали да ће то кратко трајати. Када су почели да стижу и други из Босне, уплашила сам се. Не могу да заборавим једну девојчицу коју смо хтели да скинемо с трактора, а она је врискала и врискала и није хтела да сиђе. Жао ми је што нема довољно хране и свега осталог

што им треба. Ми смо овде тешко радили, а када су наилазили ти таласи, скоро да нисмо ни одлазили кући.

— Фебруара 1992. године када су почели да долазе људи из Босне, стигло је око 14.000 избеглих. Црвени крст је тражио помоћ и ја сам се јавила — каже Милена Самарџић. — Мислили смо све ће брзо проћи. После смо схватили да повратка још нема и да га за много неће ни бити. Нисам лака на суву али ми је заиста тешко да гледам те старе људе, жене и децу који су одједном остали без свега, без својих најближих. Све време се трудим да их лепо примим, смирим, објасним, да помогнем.

После три године „волонтирања" у Црвеном крсту Милена, која је пре радила у „Слоги", примљена је у стални радни однос у ООЦК као магационер. Миленина другарица из „Слоге" Нада Халас се такође одазвала позиву Црвеног крста и прихватила се сваког посла.

— Када је почела сва ова несрећа, осетила сам потребу да помогнем. Стигла су ми сестрична деца из Сарајева, па сам и преко њих осетила ту трагедију — прича Нада. — У прихватном центру смо радиле „од јутра до сутра". За ове три године нисам изостајала. Одлазимо и у села по сваком времену, два пута недељно, јер морамо помоћ да допремимо. Људи нас понекад и наруже, али их треба разумети. Сада је ту и моја сестра Бојана, па и она помаже.

У Зрењанин је, силом прилика, 1991. године стигла и Анкица Крупљанин из Сиска, где је радила као рецепционер. Дошла је са сином од 8 месеци и 2,5 година, волонтира у Црвеном крсту. Живи код баке, а муж је с оне стране Дунава. — Не седим у четири зида и не плачем него сам с људима и помажем. Када сам почела овде, нисам ни слутила да ћу дочекивати Србе из Крајине.

Пензионерка Грозда Стојановић, иначе добровољни даваац крви, је у Црвени крст довела избегличку породицу која је дошла код њених комшија да се пријаве и кад је видела колико се ту несрећних људи збрало, остала је да помогне. До данас.

— Радила је све што је требало: пријаве, одјаве, у Служби тражења... — И кад нисам дежурна дођем — каже Грозда. — Има пуно људи којима треба помоћ. Човек просто нема речи пред њиховом трагедијом а ја им се дивим што још увек, после свега, имају сјај у очима.

Поред њих пет, у прихватању и збрињавању избеглица помагале су стотине других активиста Црвеног крста у општини. Оне су истрајале, ширећи своје срце сваким погледом у нечије сузе.

Сл. Милин

Сл. Милин, „Запис из Црвеног крста. Приче из душе", *Зрењанин* 2277, год. XLV, 5. јануар 1996.

утврђени извори финансирања (приходи од игара на срећу) нису били довољни ни за основно функционисање. То је значило да је Општинска организација била упућена да највећи део средстава за рад потражује од буџета Општине. Спремност и могућности органа локалне самоуправе да финансирају део делатности Црвеног крста била је различита из године у годину. Проблеме финансирања ублажила је Међународна федерација Црвеног крста и Црвеног полумесеца[75], која је омогућила адаптацију радног простора (1995), техничко опремање у виду возила, телевизора, видеорикордера, компјутера са модемом, телефонске гарнитуре, фотокопир-апарата итд., чиме су створени услови за успешнију реализацију активности. Међународна федерација Црвеног крста и Црвеног полумесеца је 1997. године поклонила комби возило марке „Тојота"

[74] До 31. децембра 1997. године, Служба тражења ООЦК Зрењанин је евидентирала 22.493 пријаве избеглих лица и 10.127 одјава. Од присутних 12.366 избеглих лица на територији општине Зрењанин, 1185 лица било је из Хрватске, 3730 из Републике Српске Крајине, 4052 из Босне и Херцеговине, 3399 из Републике Српске (прим. А. Т.).

[75] Финансиран је део трошкова дистрибуције хуманитарне помоћи и личних доходака за четворо до седморо радника (прим. А. Т.).

југословенском Црвеном крсту, који га је уступио Црвеном крсту у Зрењанину. Ово је значило и обавезу преузимања трошкова одржавања возила, набавке горива и ангажовања возача, које је до тада сносила Међународна федерација[76].

Поводом обележавања 120 година Црвеног крста Србије, за континуитет у раду и успешно збрињавање избеглих лица Општинској организацији Црвеног крста Зрењанин је уручена Повеља Црвеног крста Србије[77]. Свечаности која је уприличена 6. фебруара 1996. године у Сава Центру у Београду је присуствовало 50 активиста, чланова управљачких органа Црвеног крста Зрењанин, волонтера и запослених.

Збрињавање избеглих лица у породичном смештају, Транзитном прихватном центру и Колективном центру за избегла лица подразумевало је пријем и дистрибуцију основних врста хуманитарне помоћи. Са просечно 3000 до 4000 избеглих лица на породичном смештају, колико је збрињавано до 1994, овај број се повећао на око 7000 током 1995. и 1996. године. Високи комесаријат Уједињених нација за избеглице је у току 1996. реализовао програм једнократне финансијске помоћи за избегла лица у приватном смештају. Програм је био намењен одређеним категоријама избеглица и у његову реализацију ООЦК Зрењанин је укључила – поред професионалног особља – волонтере, лекаре и социјалне раднике. Програмом једнократне финансијске помоћи је обухваћено 904 избеглих лица. Исте године, реализован је програм обезбеђивања наочара за 227 избеглих особа са ослабљеним видом.

Поред раније поменутих хуманитарних организација које су упућивале помоћ, од друге половине 1995. године карактеристична је појава мањих хуманитарних организација које су спроводиле програме помоћи за одређене категорије избегличке популације – јапанске хуманитарне организације „ЈЕН“ и „АРР“, британске *Спасимо децу*, *Оксфам* и *Адра*.

Неопходна помоћ све већем броју сиромашних грађана је реализована делом од међународне хуманитарне помоћи, али и континуираном реализацијом традиционалних и нових акција

ЈАПАНЦИ У ЦК ЗРЕЊАНИН

ПАКЕТИЋИ РАДОСТИ

● Почиње акција „Солидарност на делу“

ОВОГ уторка оштински Црвени крст у Зрењанину посетила је делегација јапанске хуманитарне организације „Јен“ који су донели 1500 пакетића за избеглицама и школу у Елемиру где су ученици приредили краћи програм.

Од јуче је у току традиционална акција Црвеног крста „Солидарност на делу“ која ће трајати до 14. новембра под мотом „Свако време може бити време доброте“. Поводом ове акције секретар Црвеног крста каже:

— Свесни смо тешкоћа са којима се суочавају колективи, као и чињенице да су кућни буџети осиромашени а солидарност са избеглицама и социјално угроженим становништвом траје већ неколико година. Организација Црвеног крста не може да испуни своју основну функцију помагања људима у невољи уколико не буде колектива и појединаца, који су спремни да бар једним делом допринесу помагању унесрећених људи.

Ради тога, Црвени крст апелује на школе, предузећа, појединце да својим прилозима, у одећи, обући, новцу, помогну Црвеном крсту да испуни своју функцију и помогне људима у невољи. Средства за помоћ треба уплатити на жиро-рачун ООЦК-а Зрењанин а број жиро рачуна је 46900-678-9-196.

СЛ. М.

Делегација јапанске хуманитарне организације „Јен“ у Црвеном крсту

му децу узраста од 6 до 14 година. Пакетиће су припремала деца Јапана са својим родитељима и она садрже прибор за хигијену, школски прибор и играчку, плус још оно што је свако дете које је припремало пакетић додало нешто по сопственом избору. Шарене врећице за пакетиће шиле су јапанске мајке.

— Ови пакетићи су више пакетићи радости и пажње и заиста су обрадовали децу — истиче Верица Гладић Антин, секретар ОЦК — Избеглу децу у зрењанинским школама окупили смо у месној заједници „Вељко Влаховић“ где су им чланови делегације „Јен“ уручили пакетиће. И у ученичкој школи смо имали окупљање за децу из школа у Лукићеву, Стајићеву и Лукином Селу. Јапанска делегација је посетила и школу у Ме-

Сл. Милин, „Јапанци у ЦК Зрењанин. Пакетићи радости“, *Зрењанин* 2321, год. XLV, 8. новембар 1996.

солидарности у циљу обезбеђивања додатне помоћи угроженим категоријама грађана – деци из сиромашних породица, породицама погинулих бораца, старим и болесним лицима. Током 1996. и 1997. године рад Народне кухиње је неколико пута долазио у питање, јер је Међународна федерација друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца у отежаним условима обезбеђивала основне животне намирнице, да би септембра 1997. дефинитивно прекинула подршку програму народних кухиња. Захваљујући напорима локалне самоуправе и ООЦК Зрењанин, програм је реалзован до краја 1997. године. Осмишљен као додатни облик заштите најугроженијег дела становништва, у условима општег сиромашења, нередовности и несигурности у исплатама по закону остварених права (дечји додатак, новчана помоћ, инвалиднина итд.), програм народне кухиње је постао основни облик заштите поменутог дела становништва. У сарадњи са Владом Републике Србије и Националним друштвом, почетком 1998. године су обезбеђене намирнице за продужење програма, али за смањен број корисника. Како су економске прилике које

[76] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 162 („Општа преписка за 1998. годину“), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин у 1997. години“.

[77] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 147/1 („Општа преписка за 1997. годину“), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин у 1996. години“.

су условиле отварање Народне кухиње у општини остале непромењене, Извршни одбор СО Зрењанин је прихватио предлог ООЦК Зрењанин да се број корисника не смањује, тако да је из буџета локалне самоуправе обезбеђено финансирање преосталих корисника[78]. На тај начин је настављена припрема 350 топлих оброка шест дана у недељи. Међу корисницима Народне кухиње било је деведесеторо деце узраста од једне до осамнаест година, па је због те чињенице од посебног значаја била могућност наставка реализације програма.

Здравствена делатност је подразумевала здравствено-васпитни рад, рад на пољу добровољног давалаштва крви и програм психосоцијалне подршке. Из године у годину, поред обележавања Светског дана здравља, Недеље Црвеног крста и Недеље борбе против ТБЦ, организоване су школе здравља Црвеног крста за ученике-основце, а здравствена предавања су била реализована према захтевима и интересовањима школа.

У току 1996. године су обучени нови предавачи и инструктори прве помоћи, чланови

Општинско такмичење екипа прве помоћи, радни полигон (средина 1990-тих)

Екипа прве помоћи ООЦК Зрењанин на општинском такмичењу екипа прве помоћи у Планковој башти (средина 1990-тих)

Екипа прве помоћи ООЦК Зрењанин на Покрајинском такмичењу екипа прве помоћи у Кикинди (1998)

[78] Локална самоуправа је обезбедила средства за намирнице и припрему 190 оброка (прим. А. Т.).

Секције за прву помоћ те су на тај начин, након вишегодишње стагнације у овој области, створени услови за почетак обуке екипа прве помоћи школске деце. Након спроведене обуке у једном броју основних и средњих школа, 1998. године је одржано општинско такмичење, а првопласиране екипе су учествовале на покрајинском такмичењу.

Остваривање годишњих планова прикупљања јединица крви и рад на популарисању добровољног давалаштва крви су реализовани у отежаним условима због чињенице да су многа предузећа радила смањеним капацитетима, или уопште нису радила; животни стандард је био у озбиљној кризи, а често је недостајао и потрошни материјал за реализацију акција добровољног давања крви. Посебан проблем је представљало непоштовање права давалаца крви – како у предузећима у којима су запослени, тако и приликом учествовања у трошковима здравствене заштите. Комисија за добровољно давалаштво крви Црвеног крста Зрењанин је упутила предлог Управном одбору Здравственог центра Зрењанин да се добровољни даваоци крви ослободе учешћа у партиципирању трошкова здравствене заштите.

Упркос бројним проблемима, изузетним ангажовањем Завода за трансфузију крви и Црвеног крста, постигнути су значајни резултати у реализацији годишњих планова прикупљања крви[79]. ООЦК Зрењанин је свечано обележавала 11. мај - Дан добровољних давалаца крви, уз пригодан културно-уметнички програм, доделу признања вишеструким добровољним даваоцима и проглашавањем најбољих ликовних и литерарних радова чланова Подмлатка и Омладине на тему добровољног давалаштва. Централној републичкој прослави Дана добровољних давалаца крви, која је 11. маја 1996. године организована у Новом Саду, присуствовало је педесеторо добровољних давалаца крви, организатора акција и активиста из Црвеног крста Зрењанин. Новембра 1997. године одржан је Први југословенски конгрес о добровољном давалаштву крви[80], а Црвени крст Зрењанин је информисао јавност о закључцима донетим у циљу превазилажења проблема који су пратили рад у овој области. У току 1998. у потпуности је изостало финансирање ове активности на нивоу организација Црвеног крста градова и општина, иако је Уредбом о прикупљању резерви крви било предвиђено финансирање у целости из буџета Републике Србије. За изузетне резултате у области добровољног давалаштва крви Активу добровољних давалаца крви Основне

Пријем подмлатка у Организацију Црвеног крста у оквиру Недеље Црвеног крста, Народно позориште „Тоша Јовановић“. Волонтерке Тамара Радојев, Теа Топић и Јована Фанка (13. мај 1996)

Пријем подмлатка у Народном позоришту „Тоша Јовановић“. Секретар ООЦК Зрењанин, Верица Гладић Антин уручује захвалницу просветној радници (13. мај 1996)

[79] У току 1996. године остварено је 4156 давања крви (117% у односу на годишњи план). У току 1997. план је остварен са 102% док је у 1998. години реализован са 66,5% (прим. А. Т.).

[80] Циљеви Конгреса су били: 1) унапређење организационих, техничких и кадровских могућности у спровођењу програма добровољног давања крви; 2) повећање квалитета и ефикасности информисања јавности о добровољном давалаштву; 3) дефинисање статуса добровољних давалаца крви у складу са законским и етичким нормама; 4) ефикасније решавање проблема у свакодневном раду и спровођењу програма добровољног давалаштва крви у систем здравствене заштите становништва (прим. А. Т.).

организације Црвеног крста Бело Блато је додељена Награда града Зрењанина у 1998. години[81].

Све већа пажња је била усмеравана на рад са Подмлатком и Омладином, чиме је стваран основ за њихово трајно ангажовање као одраслих чланова. Незамењив ослонац и најбољи сарадник на овом послу су биле школе и просветни радници, активисти Црвеног крста, од чијег ентузијазма и знања је, пре свега, зависио начин окупљања и број младих који ће постати и остати чланови Црвеног крста. Организоване су манифестације пријема ученика првих разреда у Подмладак Црвеног крста, организована су летовања за најуспешније чланове Подмлатка и Омладине на квизовима знања и ликовно-литерарним конкурсима, у функцији оспособљавања и неговања будућих активиста и волонтера Црвеног крста. Таква оријентација је подразумевала праћење, усмеравање и пружање помоћи, не само када су у питању садржаји, облици и методе рада, већ и укључивање чланова Комисије за подмладак и омладину, као и самих чланова Подмлатка и Омладине у инструктивне семинаре, односно школе Црвеног крста, како за активисте, тако и за будуће лидере. Чланови Комисије и два представника Омладине Црвеног крста Зрењанин су учествовали у раду семинара за младе инструкторе са савременим приступом садржајима, који је организовао Југословенски Црвени крст, у сарадњи са Црвеним крстом Немачке. Чланови Подмлатка и Омладине зрењанинског Црвеног крста су августа 1996. године били домаћини деци из Грчке која су боравила у једнодневној посети ООЦК. Том приликом су размењена искуства и склопљена нова пријатељства, а у циљу презентације активности Међународне сарадње младих урађен је двојезични (српско-енглески) информативно-документарни филм *Цвет пријатељства*.

У 1997. години је сачињен програм рада Клуба подмлатка и омладине у виду организовања креативних радионица. Ликовна радионица Клуба подмлатка и омладине је осликала заставу на тему *Мир–толеранција–солидарност,* којом је Омладина Југословенског Црвеног крста била представљена на Седмој медитеранској конференцији националних друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца одржаној у Тунису. Манифестација свечаног испраћаја заставе уприличена је 27. фебруара дефилеом младих од Црвеног крста, преко Дома младости, до Трга слободе и потом свечаношћу у Народном позоришту „Тоша Јовановић" у Зрењанину, уз културно-уметнички програм[82]. Академски сликар из Зрењанина, мр Милутин Мићић, који је руководио овим пројектом, у својству члана делегације Југословенског Црвеног крста је присуствовао свечаности испраћаја застава националних друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца, које су на пут мира кренуле са трга Трокадеро у Паризу. Исте године, Ликовна радионица је учествовала у припреми свечаности дочека *Бакље мира,* која је на свом путу по свету прошла и кроз Зрењанин. За рад

Застава *Мир-толеранција-солидарност* (1997).
Слева надесно: Нина Проговац – стручни сарадник за подмладак и омладину Југословенског Црвеног крста, мр Милутин Мићић – академски сликар и руководилац пројекта, Верица Гладић Антин – секретар Црвеног крста Зрењанин. Приватна колекција мр Милутина Мићића

Ликовне редионице, кроз доходовни пројекат је обезбеђена донација Црвеног крста Аустрије у вредности од 15.500,00 динара те је део новца утрошен на куповину опреме и средстава за

[81] Ј. В., „Обележен 2. октобар", *Зрењанин* 2420, год. XLVII, 9. октобар 1998, 2; Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 174 („Општа преписка за 1999. годину"), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин у 1998. години".

[82] СЛМ, „Испраћена застава Црвеног крста. За мир и толеранцију", *Зрењанин* 2337, год. XLVI, 7. март 1997, 4.

рад радионице, а остатак на израду предмета намењених тржишту[83].

Млади волонтери Црвеног крста Зрењанин имали су могућност учешћа у реализацији летњих кампова на Фрушкој Гори, у одмаралишту „Тестера", у организацији Градске организације Црвеног крста Новог Сада. У овим камповима су реализовани програми прве помоћи, реалистичког приказа повреда и обољења, безбедности и спасавања на води, кућне неге оболелих и повређених и програм анимације младих за ангажовање у организацији Црвеног крста. ООЦК Зрењанин је била једна од пет општинских организација из Војводине која је учествовала у пилот програму *Путујућа едукација омладине Црвеног крста*. Млади волонтери из различитих градова су, кроз размену искустава из дела делатности своје организације Црвеног крста у којој су најуспешнији, имали могућност да још више сазнају о укупним активностима организације, како би у својим срединама били промотери квалитативно новог односа младих према организацији Црвеног крста.

Прва половина 1998. године била је обележена изборним активностима[84], након којих је Скупштина ООЦК Зрењанин бројала 33 делегата. За председника је изабрана др Бранка Грубач Олћан, а за потпредседника Славица Стојшин[85]. У Општински одбор су, уз председника и потпредседника, изабрани Адам Маркуш, др Николета Ковачев, Радојка Булић, др Соња Капелер Пушкарић, Андреј Млинарчек, Смиља Терзин и Верица Гладић Антин, а у Надзорни одбор председник Митар Шарчевић и чланови Илона Подунавац и Бранко Лакић. ООЦК Зрењанин су у Скупштини Црвеног крста Србије, у мандату 1998–2002, представљали др Александра Рудњанин и Нада Јањић, а у Скупштини Црвеног крста Војводине др Соња Капелер Пушкарић, Бранка Љубоја и Ерне Шван.

Последњи месеци 1998. године су, према информацијама и упутствима Црвеног крста Србије[86] о веома сложеној ситуацији на Косову и Метохији[87], били у знаку провере могућности ангажовања кадрова обучених за рад на пословима Службе тражења, њиховог упознавања са једнообразним обрасцима који би били коришћени, провере мобилности и састава екипе прве помоћи, израде обележја (легитимација) Црвеног крста (уз подсећање на потребу строгог поштовања прописа о коришћењу знака Црвеног крста у свим структурама, посебно у основним облицима организовања). Вршен је преглед опреме за деловање у ванредним ситуацијама, ажуриран план одбране и обезбеђена су средства за случај нестанка електричне енергије (лампе, свеће, батерије).

Почетком 1999. године, ООЦК Зрењанин је уписана у Регистар друштвених организација који се водио код Секретаријата унутрашњих послова у Зрењанину[88], а на основу *Закона о друштвеним организацијама и удружењима грађана*[89]. Решењем је дефинисана основна делатност – *остваривање хуманитарних циљева и задатака у области социјалне и здравствене заштите грађана*.

НАТО агресија на СРЈ (1999)

Црвеном крсту Зрењанин је 1999. донела још једну тешку, посебним активностима оптерећену годину, која је обиловала радом, али не и његовим посебним друштвеним вредновањем кроз непосредну помоћ која је била неопходна.

Теоретска знања о функционисању Црвеног крста у ванредним и ратним условима била су примењена у пракси у пролеће и лето 1999. године, током 78 дана бомбардовања земље од стране снага НАТО пакта. Долазак привремено расељених лица са Косова и Метохије у зрењанинску општину био је једна од последица бомбардовања са којом је Црвени крст суочен[90]. ООЦК Зрењанин је прилагодила свој рад, поступала по упутствима виших органа Црвеног

[83] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 174 („Општа преписка за 1999. годину"), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин у 1998. години".

[84] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 162 („Општа преписка за 1998. годину"), „Записник вођен на редовној и изборној Скупштини ООЦК Зрењанин 27. маја 1998. године".

[85] Вршила дужност потпредседнице од 11. априла 1996. године након оставке Диденко Валентина из здравствених разлога (прим. А. Т.).

[86] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 162 („Општа преписка за 1998. годину"), „Закључци са седнице Републичког одбора Црвеног крста Србије од 17. октобра 1998. године".

[87] Сложеност ситуације огледала се у учесталим терористичким акцијама на подручју Косова и Метохије, нападима на припаднике МУП-а Србије и грађане у дреничком крају, затим, појаву отмица нападима на цивиле, претњама и убиствима, што је довело до стварања атмосфере страха, услед чега је велики број људи био принуђен да напусти своја огњишта (прим. А. Т.).

[88] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 174 („Општа преписка за 1999. годину"), „Решење МУП Секретаријата унутрашњих послова у Зрењанину бр. 212-12/99-03".

[89] *Службени гласник Социјалистичке републике Србије,* бр. 24, Београд, 30. април 1982, 1193–1199.

[90] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 185 („Општа преписка за 2000. годину"), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин у 1999. години".

крста и Општинског штаба одбране, донела одлуке о начину рада у ратним условима и одредила надлежности општинске и основних организација. Формиране су екипе запослених и волонтера и одређено активно дежурство током периода бомбардовања.

Поред активности на ублажавању патњи које је донело дуготрајно избеглиштво и пружања помоћи социјално угроженом становништву, прихватана су привремено расељена лица са Косова и Метохије и пружана им је помоћ у границама могућности. Тако је социјална делатност, посебно активности на збрињавању и пружању хуманитарне помоћи, која је током године изузетно повећана, била основ садржаја рада, док остали задаци дефинисани програмима рада (попут здравствено-просветне делатности и рада са Подмлатком и Омладином) нису у потпуности реализовани. Количине хуманитарне помоћи су са просечних 30 повећане на 120 тона месечно, што је наметнуло већи обим посла на дистрибуцији до крајњих корисника. Обезбеђени су додатни магацински простор и транспортна возила, повећан је број ангажованих на подели помоћи. Кључну улогу у успешном процесу дистрибуције одиграо је, као и много пута до тада, људски фактор. С обзиром на скромну техничку опремљеност и мали број професионалног кадра у Црвеном крсту, велики терет су изнели активисти и волонтери. За добру организацију рада била је заслужна Стручна служба, која је на најбољи начин извршила координацију активиста.

Међународне хуманитарне организације су достављале хуманитарну помоћ кроз дистрибутивну мрежу Југословенског Црвеног крста, обезбеђивале су средства за дистрибуцију хуманитарне помоћи до крајњих корисника, као и гориво потребно за дистрибуцију. У току ратне године, као донатори су били присутни: Међународни Комитет Црвеног крста и Црвеног полумесеца, Светски програм хране, Хуманитарни биро Европске економске заједнице, Католичка служба за помоћ, хуманитарна организација „Димитра“ из Грчке, Међународна Федерација друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца, Високи комесаријат Уједињених нација за избеглице и амерички Црвени крст. Њихова помоћ се углавном огледала у прехрамбеним артиклима, у нешто мањој мери у одећи и огреву.

Дистрибуција хуманитарне помоћи је вршена по упутствима и критеријумима виших органа Црвеног крста и наведених донатора. Помоћ су добијале само најугроженије категорије избеглих лица, а помоћ намењена социјално угроженом становништву се односила углавном на кориснике помоћи по Закону о материјалном обезбеђењу породице. Услед померања „линије сиромаштва“, на организацију Црвеног крста је био повећан притисак од стране нових категорија лица, као што су били незапослени, радници на принудном одмору, запослени без редовних зарада и други. Додатне тешкоће у расподели хуманитарне помоћи чиниле су неуједначене испоруке артикала и паковања неадекватна за месечну дистрибуцију те потреба препакивања и размеравања прехрамбених артикала у неадекватним хигијенско-санитарним условима.

Кроз Народну кухињу, као посебно значајан програм помоћи од септембра месеца 1999. године, захваљујући Међународном Комитету Црвеног крста и Црвеног полумесеца, топли оброк добијало је 1300 лица, у односу на дотадашњих 350 корисника. Повећан је и број месечних ланч-пакета са 60 на 300 за породице у стању социјалне потребе у насељеним местима Општине Зрењанин. Грађани су куване оброке преузимали на седам пунктова: у месним заједницама „Мужља“, „Сава Ковачевић“, „Доња–Црни шор“, „Мала Америка“, „Багљаш“, „Граднулица“ и „Доситеј Обрадовић“. Рад Народне кухиње су, већ према својим могућностима, помагали бројни локални донатори, дарујући прехрамбене артикле. Међу њима су се нарочито истакли: Угоститељско-трговинско предузеће „Каштел“ Ечка, Земљорадничка задруга „Вељко Курјак“ Лукићево, ДПП „Златица“ Лазарево, АД „Агрожив“ Житиште, АД „Ипок“ Зрењанин, АД „Бек“ Зрењанин, АД „Рибњак“ Ечка, ПП „Маркет 102“ Зрењанин, „Житопродукт“ Зрењанин, „Дијамант аграр расадник“ Зрењанин, „Банатска пчела“ Зрењанин и СЗР „Пекара Багљаш“.

Имајући у виду околности у којима се радило, чланови Подмлатка и Омладине су узимали учешћа у редовним активностима Црвеног крста, а у екипама са одраслим активистима били су укључивани и у дневна дежурства и у актвности током ванредног стања. Одбор ООЦК Зрењанин је 22. новембра 1999. донео одлуку о формирању Теренске јединице Општинске организације Црвеног крста Зрењанин и донео Правилник о њеном раду.

Александра Танасијевић

У НОВОМ МИЛЕНИЈУМУ (2000–2015)

Промоција активности Црвеног крста
поводом обележавања Дечје недеље на Тргу слободе
(24. октобар 2014)

У НОВОМ МИЛЕНИЈУМУ (2000–2015)

На почетку XXI века (2000–2002)

Агресија НАТО пакта на Савезну Републику Југославију окончана је потписивањем Војнотехничког споразума у Куманову 9. јуна 1999. Крајњи биланс ратног стања у људским жртвама и разарањима до данас није у потпуности и са прецизношћу утврђен. Хиљадама погинулих војника и цивила, десетинама хиљада расељених лица и материјалној штети чија се висина процењује милијардама долара свакако би ваљало додати разорне ефекте осиромашеног уранијума који је коришћен у ваздушним нападима како на војне, тако и на цивилне циљеве. Ови ефекти се још увек осећају, две деценије након агресије.

Тромесечно бомбардовање је послужило као један од катализатора великих друштвено-политичких промена које су уследиле недуго потом. Затегнута и компликована политичка ситуација у земљи, измученој дугогодишњим ратовима, међународном изолацијом, хиперинфлацијом и свеопштом кризом у свим сферама јавног живота, кулминирала је у масовним демонстрацијама које су у јесен 2000. године довеле до преврата и смене власти. Пад режима Слободана Милошевића 5. октобра 2000. довео је до радикалног заокрета у спољнополитичкој оријентацији земље, у којој је направљен раскид са међународном изолацијом и започета политика отварања према западним токовима у виду тзв. „евро-атлантских интеграција". Међутим, гаргантуовски оптимизам који је пратио овај процес транзиције ка отвореном и демократском друштву врло брзо је спласнуо, будући да је политичко наслеђе из претходног периода још увек жилаво опстајало и оптерећивало даљи напредак земље.

Сведено на локалне нивое и токове, то је значило да након петооктобарске еуфорије привредни гиганти Средњег Баната нису прорадили, а они који то јесу, приватизовани су уз пуно проблема у процесима инвестиционих приватизација, са свим слабостима које са собом носе. Ниједна привредна грана у граду није враћена на предратни ниво. У стању руиниране привреде жељно ишчекиване „гринфилд" инвестиције нису долазиле у потребној мери. Град и његови становници тешко су се и споро прилагођавали новим привредним и социо-економским условима, тј. „транзицији". Тако ни почетак XXI века није донео видљиво повећање стандарда грађана, посебно не оних најсиромашнијих. И наредне године стављале су пред Општинску организацију Црвеног крста Зрењанин мноштво обавеза и важних задатака на остваривању зацртаног циља – помоћ човеку и ублажавање људске патње.

Социјална делатност је и у току 2001. године била приоритетна. Међународне хуманитарне организације наставиле су тренд смањења хуманитарне помоћи. Светски програм за храну је са 2993 корисника (избегла и прогнана лица) смањио на 2000 корисника који примају помоћ у храни. Уместо дотадашњих 1000 расељених, њих 700 је задржало право на помоћ Међународног комитета Црвеног крста и Црвеног полумесеца у храни и, тромесечно, средствима за хигијену. „Кер интернешнел" Београд је хуманитарном помоћи обухватао 3650 пензионера[1] са ниским примањима и 281 корисника материјалног обезбеђења породице. Подељена је одећа,

ЗРЕЊАНИН, 6. НОВЕМБРА: НАРОДНА КУХИЊА У МУЖЉИ

У РЕДУ ЗА ХРАНУ

ПО критеријумима Међународног комитета Црвеног крста, бесплатан топли оброк за социјално угрожене домаћинства 1300 људи, на седам пунктова у граду. На "листи чекања" тренутно је још око хиљаду потенцијалних корисника.

(Фото Д. Вршка)

„Зрењанин 6. новембра: народна кухиња у Мужљи. У реду за храну", *Зрењанин* 2528, год. XLVIII, 10. новембар 2000.

[1] Право на помоћ су имали пензионери са пензијом чији је износ био испод 50% просечне зараде у Републици и то мушкарци преко 65 и жене преко 60 година старости (прим. А. Т.).

донација ПП „Драгић" из Зрењанина и 40 шпорета за избегла, прогнана као и расељена лица са Косова и Метохије.

Број корисника Народне кухиње је 2001. године досегао 1600 најугроженијих лица која су добијала топле оброке, а Међународни комитет Црвеног крста и Црвеног полумесеца је програм Народних кухиња предао Југословенском Црвеном крсту на даљу реализацију[2]. Стратегија донатора је била да, након извесног времена рада, постепено смањују број корисника уз мотивисање локалне средине да сопственим капацитетима преузме потребу константне бриге за људе у стању социјалне потребе у својој локалној заједници. ОО Црвеног крста Зрењанин је у сарадњи са Центром за социјални рад у Зрењанину ревидирала спискове корисника на 874 лица и упутила неколико молби и апела СО Зрењанин[3] и потенцијалним локалним донаторима[4]. Како ови апели нису уродили плодом, раскинут је уговор са УТП „Каштел" Ечка, а Народна кухиња је наставила рад месечном дистрибуцијом ланч-пакета за 800 корисника, без припреме топлих оброка.

Уз све изазове који су били пред њом, Организација је била ослабљена, недовољно финансијски подржана, скромних капацитета. Скупштина општине Зрењанин је одложила прихватање *Информације о реализацији програма Народне кухиње за 2000. годину*[5], а Извршни одбор Скупштине општине Зрењанин је донео закључак о прекиду финансирања Општинске организације Црвеног крста Зрењанин почев од 1. априла 2001. године[6].

Дугогодишњи председник ООЦК Зрењанин, др Бранка Грубач Олћан је Председништву ООЦК Зрењанин упутила допис о подношењу моменталне и неопозиве оставке на чланство и све функције у Црвеном крсту[7]. Општински одбор ООЦК Зрењанин је донео закључак да је др Бранка Грубач Олћан, као председник ООЦК, дала велики допринос и да је *својим коректним радом оправдала функцију*[8]. До наредних избора, ООЦК Зрењанин је представљала потпредседница Славица Стојшин, дипломирани правник.

Контролу материјално-финансијског пословања ООЦК Зрењанин у току 2001. године извршили су Народна банка за обрачун и плаћања, Филијала Зрењанин и чланови Надзорних одбора Црвеног крста Србије и Војводине и њима нису утврђене значајније неправилности[9].

На седници Изборне скупштине ООЦК Зрењанин, која је одржана 5. децембра 2001. године, изабрано је 57 чланова Скупштине, председник ООЦК Зрењанин др Соња Капелер Пушкарић и потпредседник др Борислав Ђорђевић. Осим председника и потпредседника, у Општински одбор ООЦК Зрењанин су били изабрани: Зорица Јотић, Андраш Зомбори, Андреј Млинарчек, Смиља Терзин, Бранка Љубоја, Радојка Булић и Горан Кукољ (услед обавеза се повукао те је изабран Миодраг Копања). У Надзорни одбор изабрани су: Радојка Јованчевић (председник) и чланови Зоран Поповић и Нада Јањић. Представници у Скупштини Црвеног крста Србије били су др Соња Капелер Пушкарић и др Ђока Дошен, док

[2] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 198/2 („Архива 2001"), „Допис Републичког одбора Црвеног крста Србије покрајинској и градским и општинским организацијама Црвеног крста" (11. мај 2001).

[3] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 198/2 („Архива 2001"), „Допис ООЦК Зрењанин СО Зрењанин, Извршном одбору о могућности изналажења финансијских средстава за трошкове припреме топлих оброка" (20. август 2001).

[4] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 198/3 („Архива 2001"), „Апел за донаторством за Народну кухињу" (17. децембар 2001).

[5] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 198 („Архива 2001"), „Закључак СО Зрењанин"(6. април 2001).

[6] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 198 („Архива 2001"), „Закључак Извршног одбора СО Зрењанин од 24. маја 2001. године о раскиду *Уговора о начину финансирања ООЦК Зрењанин закљученог 28. децембра 1994. године* и *Анекса од 23. јануара 1996. године*".

[7] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 198 („Архива 2001"), „Допис др Бранке Грубач Олћан" (24. април 2001).

[8] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 198 („Архива 2001"), „Записник са седнице Општинског одбора ООЦК Зрењанин одржане 21. маја 2001. године". Чланови Одбора упутили су председници у оставци допис следеће садржине: *Искрено поштујући Вашу одлуку да дате неопозиву оставку, изражавамо дубоко уверење да сте за године рада у овој организацији, њој дали посебан печат, учинили да она буде оно што заиста и треба, хумана организација. У све послове до краја сте улагали себе борећи се тако за свет лепши и достојнији човека, у потпуности разумевајући туђу муку, увек помажући онима којима је помоћ потребна. Зато Вам се најтоплије захваљујемо, уверени да ћете своју одлуку преиспитати, јер Ваше одсуство из ове организације значиће велики губитак и њени дани неће бити онако оплемењени људскошћу и животном енергијом којом сте зрачили*. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 198/1 („Архива 2001"), „Допис чланова Одбора" (12. јул 2001").

[9] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 198/1 („Архива 2001"), „Записник Народне банке за обрачун и плаћања, Филијала Зрењанин од 26. јуна 2001. и Записник о контроли рада ООЦК Зрењанин Надзорног одбора Црвеног крста Србије од 3. октобра 2001. године".

Волонтери ОТЈ ЦК Зрењанин у једној од акција
испред Градске куће (9. септембар 2006)

је за члана Скупштине Црвеног крста Војводине изабран др Борислав Ђорђевић[10].

На истој седници је за новог секретара ООЦК Зрењанин предложена др Стеванка Латиновић Несторов из Здравственог центра Зрењанин[11]. Међутим, како она није прихватила овај ангажман, донета је одлука да се поступак именовања секретара спроведе расписивањем јавног конкурса[12]. Након спроведеног изборног поступка и датог предлога чланова Конкурсне комисије и представника покрајинског Црвеног крста – проф др Борише Вуковића, председника и мр Сињке Сомер, секретара, који су учествовали у изборној процедури, Општински одбор Црвеног крста Зрењанин је донео одлуку о избору Александре Танасијевић за секретара ООЦК Зрењанин[13].

Заснивањем радног односа на месту секретара, почев од 1. априла 2002. године, Секретаријат ООЦК Зрењанин чинили су: Александра Танасијевић – секретар; Зоран Милосављевић – стручни сарадник Службе тражења; Верица Гладић Антин – стручни сарадник за здрав-

[10] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 198/3 („Архива 2001" стр. 101/102), „Записник са Изборне седнице Скупштине ООЦК Зрењанин одржане 5. децембра 2001. године".

[11] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 198/3 („Архива 2001"), „Допис председника СО Зрењанин Милана Чежека од 4. децембра 2001"; такође види: Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 198/3 („Архива 2001"), „Записник са седнице Општинског одбора одржане 11. децембра 2001. године".

[12] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 209 („Архива 2002"), „Записник са седнице Општинског одбора ООЦК Зрењанин" (8. фебруар 2002).

[13] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 209 („Архива 2002"), „Записник са седнице Општинског одбора ООЦК Зрењанин" (28. март 2002).

ствено васпитање, Подмладак и Омладину; Жива Цвејић – административни радник, благајник; Милена Самарџић – магационер, курир.

Ново председништво, скупштина и секретаријат започињали су свој рад у веома деликатном тренутку, налазећи се у крајње озбиљном финансијском положају који је доводио у питање даљи рад Организације. Непостојање редовних извора финансирања, уз недостатак прихода и дефиците који су регистровани прегледом финансијског пословања од стране Надзорног одбора ООЦК Зрењанин[14] налагали су ребаланс Финансијског плана за 2002. годину и завођење врло рестриктивне фискалне политике у наредном периоду. Она се пре свега огледала у непродужавању уговора о раду са пет извршилаца и строгом инспекцијском надзору над применом прописа из области радних односа[15]. Захваљујући стриктним мерама рестриктивног финансијског пословања, година која је била превасходно обележена социјалним делатностима и бременита проблемима, завршена је са исказаним позитивним финансијским пословањем[16], иако су укупни приходи у току 2002. године били мањи за 37% у односу на претходну годину[17]. Реализоване су традиционалне здравствене делатности, проширене активности Секције прве помоћи, а посебан акценат стављен је на рад са подмлатком и омладином и учешће чланова Омладинске теренске јединице ООЦК Зрењанин на камповима, едукацијама и школама Црвеног крста[18]. Почев од априла 2002. године, активиран је рад ликовне секције у оквиру рада Омладинске теренске јединице Црвеног крста Зрењанин.

У оквиру програма Југословенског Црвеног крста *Припреме за деловање у несрећама*, ООЦК Зрењанин је формирала Окружну јединицу за помоћ која је бројала 30 чланова. У складу са специјалностима, чланови јединице су прошли основну обуку у ООЦК Зрењанин, а потом, новембра месеца, и други степен обуке у Дому Црвеног крста Београд у Боговађи. Наредног месеца, у магацин ООЦК Зрењанин је допремљена припадајућа опрема за одговор на несрећу (агрегат, шатори, комплет алата, лична опрема чланова ОЈП) из Дистрибутивног центра Југословенског Црвеног крста. Развијањем сопствених капацитета, зрењанински Црвени крст се оспособио да ефикасно помогне општинским институцијама у збрињавању и пружању помоћи становништву и ублажавању последица несреће.

У раљама транзиције (2003–2015)

Основне програмске активности Црвеног крста Зрењанин у овом периоду, биле су резултат традиционалног места и улоге Организације Црвеног крста у друштву, али и резултат процена потреба локалне заједнице, уз настојање да се, одговарајући на потребе, побољша живот угрожених људи. Укупне активности професинално је обављало четворо запослених радника, а на различитим програмским активностима дневно је било ангажовано и на десетине волонтера. Волонтери и чланови Организације Црвеног крста су своје активности организовано спроводили на основу места становања, школовања и радног места. Од укупног чланства, све већи број су чинили млади који су били укључени у све програмске активности. Циљ рада са младима и за младе, који се спроводио у школама и летњим камповима био је развијање осећаја хуманости, толеранције и разумевања.

Услед економске ситуације, ограниченог приступа потенцијалним локалним донаторима и недостатка конкретних пројеката и програма усмерених на циљну групу угрожених, као и захваљујући многим нерешеним питањима у самом Националном друштву Црвеног крста, финансијска независност Организације није била остварена. Ипак, из године у годину реализоване су све традиционалне и програмске активности и обележени сви значајни датуми из календара активности Црвеног крста.

Година 2003. била је обележена појачаном тенденцијом повлачења страних донатора те неминовним програмским прилагођавањем Организације Црвеног крста новонасталим околностима. Константно месечно смањење

[14] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 209 („Архива 2002"), „Записник са седнице Надзорног одбора ООЦК Зрењанин" (16. јул 2002).

[15] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 207/1 („Архива 2002"), „Записник инспектора рада" (27. август 2002).

[16] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 223 („Материјали са седница Скупштина ООЦК Зрењанин 2002–2004"), „Извештај Надзорног одбора ООЦК Зрењанин" (24. фебруар 2003).

[17] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 223 („Материјали са седница Скупштина ООЦК Зрењанин 2002–2004"), „Записник са седнице Скупштине ООЦК Зрењанин од 11. јуна 2003. године".

[18] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 223 („Материјали са седница Скупштина ООЦК Зрењанин 2002–2004"), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2002. годину".

Хуманитарна помоћ у магацину Црвеног крста Зрењанин (2003)

броја корисника хуманитарне помоћи, условљено пооштравањем критеријума које је диктирао донатор, често је доводило Општинску организацију Црвеног крста у незавидан положај у комуникацији са крајњим корисницима, навиклим да помоћ остварују у Црвеном крсту[19].

Правна регулатива

У првим годинама новог века и новог миленијума, рад и развој зрењанинског Црвеног крста поспешени су и прецизније дефинисани доношењем и спровођењем у пракси низа правних и законских аката.

Први значајнији акт усвојен је 2002. године: у питању је био *Протокол о сарадњи и комуникацији на нивоу Црвеног крста Војводине*[20], а ООЦК Зрењанин је, уз остале војвођанске организације, била један од потписника овог акта. Инициране су и покретане активности које би требало да резултирају бољим програмским радом, квалитетнијом комуникацијом и извештавањем, као и ефикаснијом екстерном комуникацијом са свим субјектима са којима је рад Црвеног крста имао додирних тачака. Протоколом су дефинисани начини комуникације и координације у оквиру организација Црвеног крста у Војводини.

Две године касније (2004), Народна скупштина Републике Србије усвојила је нови *Закон о играма на срећу*[21], чији је 18. члан тачно дефинисао средства која би требало да се процентуално распоређују Црвеном крсту Србије: *Наменска примања буџета из члана 5. став 2. овог закона, распоређују се,* ***у износу од по 20%, за финансирање Црвеног крста Србије*** (подв. А. Т.), *инвалидских организација и установа социјалне заштите, социјално-хуманитарних организација, спорта и локалне самоуправе*[22].

Међутим, најзначајнији правни акт по Црвени крст донет у новом миленијуму био је дуго очекивани *Закон о Црвеном крсту Србије,* који је усвојен 28. новембра 2005. године[23]. Он је потврдио ову организацију као институцију и поверио јој реализацију низа јавних овлашћења (чл. 6 и 7). Овде су спадали:

1) покретање, организовање и спровођење или учествовање у редовним и ванредним акцијама солидарности у Републици Србији за помоћ угроженим лицима и жртвама природних, еколошких и других несрећа и оружаних сукоба, као и обезбеђење, у складу са законом, обуке људи, материјалних, финансијских и других средстава за те акције;

2) оспособљавање грађана, добровољно организованих за обављање послова цивилне заштите на територији Републике Србије, за пружање прве помоћи у случају природних, еколошких и других несрећа, као и оружаних сукоба;

3) организовање, обучавање и припремање екипа за прву помоћ, хигијенско-епидемиолошку заштиту, негу повређених и оболелих, социјални рад, психолошку помоћ становништву и техничку помоћ за извршавање задатака у случају природних, еколошких и других несрећа, као и оружаних сукоба;

4) популарисање добровољног давалаштва крви и, у сарадњи са службама и здравственим установама за трансфузију крви, учествују у организовању акција добровољног давања крви.

Надаље су дефинисани задаци Црвеног крста и начини њиховог спровођења кроз програмске активности (чл. 9) те врсте услуга које Црвени крст пружа (чл. 10). Тачно су прецизирани и нивои Организације – **републички** (Црвени крст Србије), **покрајински** (Црвени крст Војводине) и **локални** (организације Црвеног крста по градовима и општинама).

У складу са новим Законом, крајем 2005. године усвојен је и нови Статут Црвеног крста Србије. Па ипак, наредни период био је обележен борбом за

[19] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 223 („Материјали са седница Скупштина ООЦК Зрењанин 2002–2004"), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2003. годину".

[20] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 223 („Материјали са седница Скупштина ООЦК Зрењанин"), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2002. годину".

[21] „Закон о играма на срећу", *Службени гласник Републике Србије* 84, Београд, 23. јул 2004.

[22] Исто.

[23] „Закон о Црвеном крсту Србије", *Службени гласник Републике Србије* 107, Београд, 2. децембар 2005.

Чланови Управног одбора Општинске организације Црвеног крста Зрењанин (20. децембар 2005). Слева надесно стоје: Андраш Зомбори, Смиља Терзин, др Борислав Ђорђевић, Андреј Млинарчек, секретар Александра Танасијевић, (Цветко Грујић); Слева надесно седе: др Соња Капелер Пушкарић, Радојка Булић, Миодраг Копања и Зорица Јотић

доследну имплементацију овог правног акта, као и за примену и поштовање законских одредби, посебно оних у вези са дефинисаним начином финансирања. Годинама по ступању на снагу Закона о Црвеном крсту Србије, Црвени крст Зрењанин није успевао да оствари потребна финансијска средства ни за вршење јавних овлашћења, нити за остваривање програма у буџету локалне самоуправе.

Доношење новог Закона и Статута на републичком нивоу одразило се и на локални ниво, па је тако у пролеће наредне, 2006. године, Црвени крст Зрењанин донео свој правилник о раду – Статут, на изборној седници своје скупштине одржаној 30. маја.[24] Статут је имао 84 члана, груписана у следеће целине: 1) *Опште одредбе* (чл. 1–4); 2) *Циљеви и задаци Црвеног крста* (чл. 5–10); 3) *Оснивање и престанак рада организације* (чл. 11–13); 4) *Чланство* (чл. 14–19); 5) *Одговорност* (чл. 20–21); 6) *Управни органи Црвеног крста* (чл. 22–38); 7) *Помоћна тела* (чл. 39–41); 8) *Општи принципи за избор и именовање* (чл. 42–47); 9) *Одговорност органа управљања за донете одлуке* (чл. 48); 10) *Председник* (чл. 49–52); 11) *Потпредседник* (чл. 53); 12) *Секретар* (чл. 54–62); 13) *Финансирање организације* (чл. 63–65); 13) *Имовина и фондови* (чл. 66–69); 14) *Секретаријат* (чл. 70–71); 15) *Признања Црвеног крста* (чл. 72); 16) *Јавност у раду* (чл. 73–74); 17) *Поступак за доношење и измене Статута* (чл. 75–79); 18) *Прелазне и завршне одредбе* (чл. 80–84).

[24] Рег. ЦКЗР 1947– , кут 240 („Архива 2007"), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2006. годину".

Поред општих одредаба, циљева и задатака Црвеног крста који су били практично идентични и у складу са Законом о Црвеном крсту и пређашњим сличним одредбама и циљевима, Статут из 2006. године донео је важну промену у виду новог имена: нови назив је гласио: *Црвени крст Србије – Црвени крст Војводине – Црвени крст Зрењанин,* односно у скраћеној верзији: *Црвени крст Зрењанин*; овај назив је и дан-данас у употреби. Тиме се вишедеценијско име *Општинска организација Црвеног крста Зрењанин*, које је надживело распад Југославије и социјалистичко-самоуправљачког система преселило у историју.

Такође, Статут је препознао основне организације, подружнице, активе и повереништва као ниже организационе јединице на локалном нивоу (чл. 11). Прецизно је дефинисао структуру, начин избора, трајање мандата и ингеренције управних тела и, што је било нарочито важно, састав помоћних тела (комисија) која су имала задатак да реализују програмске активности. Укупно их је било 10: *Комисија за здравствену делатност; Комисија за прву помоћ; Комисија за добровољно давалаштво крви; Комисија за подмладак и омладину; Комисија за социјалну и хуманитарну делатност; Комисија за организацију и развој; Комисија за деловање у несрећама; Служба тражења* и; *Комисија за информисање, пропаганду и међународну активност* (чл. 39). Остављена је могућност за формирање других комисија, које би реализовале допунске, посебне програме.

Ступањем на снагу овог Статута, престао је да важи *Правилник о организовању и раду Општинске организације Црвеног крста Зрењанин* од 19. фебруара 1999.

Следећи значајан моменат у правној регулативи наступио је 2011. године, када је Општинско јавно тужилаштво у Зрењанину омогућило овдашњем Црвеном крсту Зрењанин да буде један од прималаца средстава уплаћених од стране починилаца кривичних дела, а у складу са *Законом о кривичном поступку* (чл. 236). Ова одлука је врло брзо дала веома опипљиве резултате, будући да је током 2011. године у претходно основани *Фонд за помоћ Црвеног крста Зрењанин* уплаћено 1.604.880,00 динара.

Ова, као и средства добијена по истом принципу у наредних неколико година, биће утрошена по одлукама Управног одбора Црвеног крста Зрењанин и у складу са дефинисаним начинима

коришћења средстава тог Фонда у хуманитарне сврхе и реализацију различитих програмских задатака Црвеног крста. Овим *средствима опортунитета* финансирани су програми Народне ку-

Превентивни опоравак деце у одмаралишту Црвеног крста Србије „Криста Ђорђевић“ у Баошићу (2013). Васпитач Гордана Пајовић

хиње, помоћ деци са посебним потребама (за набавку новогодишњих пакетића), програм *Брига о старима* (набавка хране и хигијенских пакета), функционисање Омладинске теренске јединице Црвеног крста Зрењанин, куповина пакета са намирницама за помоћ угроженима током ванредне ситуације (обимних снежних падавина у фебруару 2012), као и традиционалне активности Црвеног крста. Чак је на име трошкова финансиран превентивни опоравак-летовање у Одмаралишту Црвеног крста у Баошићима (Црна Гора), за петнаесторо социјално угрожене деце. Средства опортунитета су била од великог значаја за кориснике у оквиру локалне заједнице и квалитет реализације програмских активности, али нису била дугог века – Министарство правде Републике Србије је 2014. године иницирало измене Закона о кривичном поступку, којима је било предвиђено да се сва средства од опортунитета „сливају“ на један рачун, а затим расписује јавни конкурс за пројекте од јавног интереса за њихову доделу. Услед тога, Црвени крст Зрењанин није могао бити њихов даљи корисник.

Исте године када је донета одлука о преносу средстава опортунитета на рачун *Фонда за помоћ Црвеног крста Зрењанин* (2011), усвојен је и *Закон о поступку регистрације у Агенцији за привредне регистре*[25]. Након добијених смерница Црвеног крста Војводине и поднете пријаве за регистрацију, Црвени крст Зрењанин је 29. априла 2011. године уписан у Регистар удружења Агенције за привредне регистре[26].

Примена закона и законских прописа у области материјално-финансијског пословања, наменског и законитог коришћења средстава пренетих из буџета града Зрењанина на име дотација Црвеном крсту Зрењанин била је подвргнута свеобухватној контроли током јуна и јула месеца 2014. Према изводу из записника буџетског инспектора сачињеног том приликом, материјално-финансијско пословање организације Црвеног крста Зрењанин било је регуларно и на њега нису стављене примедбе[27].

Служба тражења и дифузија

Циљ Службе тражења је да свим особама које су невољно раздвојене од својих сродника услед оружаних сукоба, природних и људском руком изазваних несрећа, као и економских и нерегуларних миграција, омогући и помогне да поново успоставе и одрже прекинути контакт. Рад Службе тражења регулисан је Женевским конвенцијама из 1949, Допунским протоколима из 1977, Законом о Црвеном крсту Србије из 2005. године, резолуцијама међународних конференција Црвеног крста и Црвеног полумесеца о несталим особама, Стратегијом успостављања породичних веза Међународног покрета Црвеног крста и Црвеног полумесеца (2008–2018).

Национално друштво Црвеног крста је у току 2007. године усвојило Стратегију Службе тражења за период 2007–2010. Тим документом дата је не само нова организациона форма функционисања Службе тражења, већ је, и у квалитативном смислу, учињен напредак у начину и садржини рада наведених послова. На основу усвојене Стратегије, Црвени крст Србије је отворио четири координационе канцеларије Службе тражења које радом и ангажовањем покривају територију целе државе. За подручје Војводине

[25] „Закон о поступку регистрације у Агенцији за привредне регистре“, *Службени гласник Републике Србије* 99, Београд, 27. децембар 2011.

[26] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 279 („Архива 2012“), „Решење Агенције за привредне регистре од 29. априла 2011. године“.

[27] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 312/2 („Архива 2014“), „Извод из Записника о контроли примене закона у области материјално-финансијског пословања, наменског и законитог коришћења средстава пренетих из буџета града Зрењанина на име дотације Црвеном крсту Зрењанин од 18. јула 2014“

отворена је и опремљена Координациона канцеларија Службе тражења у Црвеном крсту Војводине те се од тада сви предмети Службе тражења из Црвеног крста Зрењанин достављају у Црвени крст Војводине, где се комплетно обрађују, а потом прослеђују Црвеном крсту Србије.

Служба тражења је пружала грађанима могућност да добију податке у вези са боравком у логорима за време Другог светског рата из документације Црвеног крста, да покрећу тражење за сроднике који се налазе у земљи и иностранству чији нестанак није везан за ратне сукобе у земљи, да покрећу тражење за својим сродницима који се воде као нестали, а везани су за сукоб у бившој Југославији, да примају и шаљу породичне поруке на територији Косова и Метохије.

Осим редовних делатности, Служба тражења Црвеног крста Зрењнина је била посебно активна током деловања у ванредним ситуацијама у току одговора на поплаве у Банату (2005) и током одговора на поплаве у Србији (2014), вршећи пре свега евиденцију евакуисаних лица у колективним центрима и приватном смештају.

Здравствено-васпитна делатност

У реализацији ***здравствено-васпитних програма*** Црвени крст Зрењанин је располагао добром волонтерском базом, а улагани су стални напори да се она занавља и проширује. Општи циљ таквих активности Црвеног крста је подизање свести грађана о важности упражњавања здравих стилова живота и значају превенције болести са посебним акцентом на рањиве групе

Млади едуковани волонтери Црвеног крста Зрењанин у реализацији здравствено-васпитних програма (2010)

као што су младе, старије, и социјално угрожене особе. Највећи допринос у реализовању здравствено-васпитних програма дали су млади волонтери као предавачи едуковани у Организацији Црвеног крста уз здравствене и просветне раднике, сараднике Црвеног крста Зрењанин.

Здравствено-васпитни програми су често реализовани кроз вршњачку едукацију, а интересовање младих за учешће подстицано је системом такмичења и омогућавањем едукације за нове области рада.

Осим подстицања такмичарског и победничког духа, основни циљ такмичења *Шта знаш о здрављу и Црвеном крсту* је да кроз ову традиционалну активност ученици стекну и понесу сазнања о сопственом здрављу и здравим стило-

ПРЕГЛЕД ПОБЕДНИКА ТАКМИЧЕЊА *ШТА ЗНАШ О ЗДРАВЉУ И ЦРВЕНОМ КРСТУ* **(2004–2019)***

ДАТУМ ОДРЖАВАЊА ТАКМИЧЕЊА	ПОБЕДНИК У КАТЕГОРИЈИ ПОДМЛАТКА	ПОБЕДНИК У КАТЕГОРИЈИ ОМЛАДИНЕ
3. април 2004.	**Драгана Лековић** ОШ „Соња Маринковић" Зрењанин	**Александра Ергелашев** Зрењанинска гимназија
2. април 2005.	**Атила Миклош Михаљ** ОШ „Соња Маринковић" Зрењанин	**Аница Вујанић** Средња медицинска школа Зрењанин
18. март 2006.	**Моника Макаи** ОШ „Серво Михаљ" Мужља	**Бисерка Живанов** Средња медицинска школа Зрењанин

* Рег. ЦКЗР 1947– Подаци из извештаја о раду Црвеног крста Зрењанин у периоду (2004-2019).

24. март 2007.	**Ивана Маринков** ОШ „Серво Михаљ” Мужља	**Сузана Плавшић** Средња медицинска школа Зрењанин
15. март 2008.	**Кристина Месарош** ОШ „Серво Михаљ” Мужља	**Ана Гаврић** Зрењанинска гимназија
21. март 2009.	**Нина Тотан** ОШ „Јован Дучић” Клек	**Милица Маркановић** Зрењанинска гимназија
23. март 2010.	**Власта Хањик** ОШ „Братство Јединство“ Бело Блато	**Катарина Ековоју** Зрењанинска гимназија
2. март 2011.	**Власта Хањик** ОШ „Братство Јединство“ Бело Блато	**Милица Лекин** Зрењанинска гимназија
17. март 2012.	**Данило Беседеш** ОШ „Петар Петровић Његош“ Зрењанин	**Теодора Црвенков** Зрењанинска гимназија
16. март 2013.	**Марија Поморишац** ОШ „Петар Петровић Његош“ Зрењанин	**Ђурица Милићев** Средња медицинска школа Зрењанин
22. март 2014.	**Мирослава Хлавча** ОШ „Братство Јединство“ Бело Блато	**Бојана Стаматовић** Средња медицинска школа Зрењанин
28. март 2015.	**Снежана Стојков** ОШ „Петар Петровић Његош“ Зрењанин	**Софија Греговић** Зрењанинска гимназија
2. март 2016.	**Марија Даруши** ОШ „Светозар Марковић Тоза“ Елемир	**Немања Петковић** Зрењанинска гимназија
25. март 2017.	**Немања Милинков** ОШ „Петар Петровић Његош” Зрењанин	**Гордана Дујловић** Средња медицинска школа Зрењанин
24. март 2018.	**Миљана Антић** ОШ „Петар Петровић Његош” Зрењанин	**Ивана Пајташев** Средња медицинска школа Зрењанин
23. март 2019.	**Мила Митрић** ОШ „Петар Петровић Његош“ Зрењанин	**Немања Милинков** Средња медицинска школа Зрењанин

Победници такмичења
Шта знаш о здрављу и Црвеном крсту
(2008)

Победници такмичења
Шта знаш о здрављу и Црвеном крсту
(2009)

Победници такмичења
Шта знаш о здрављу и Црвеном крсту
(2011)

Детаљ са обележавања Светског дана борбе
против ХИВ/АИДС-а (2013)

Детаљ са обележавања
Светског дана здравља (2010)
Волонтер Дејан Бандуљ

Подела лифлета поводом обележавања
Светског дана здравља (2007)
Волонтери Срђан Копривица и Радмила Гаћина

вима живота која ће им помоћи да сачувају своје здравље. Сваке године су награђена по прва три ученика у категорији подмлатка и омладине. Првопласирани су у својим категоријама представљали Црвени крст Зрењанин на покрајинској смотри знања коју је сваке године поводом обележавања 7. априла, Светског дана здравља, организовао Црвени крст Војводине.

Посебно осмишљеним активностима, уз мото који би сваке године определила Светска здравствена организација, обележаван је 7. април - Светски дан здравља. Како сведоче извештаји о раду Црвеног крста Зрењанин и новински записи, циљ је био да се укаже на конкретан здравствени проблем и у вези са њим утиче на свест и културу понашања код деце и одраслих, али често и на потребу заједничког деловања институција и установа које се у заједници баве указаном проблематиком[28]. У центру града су организоване акције мерења крвног притиска, одређивања индекса телесне масе, а од едукованих сарадника суграђани су могли да добију савете о здравим стиловима живота. Млади волонтери су дистрибуирали едукативни материјал, а грађанима је посебно интересантан био *Водич кроз систем здравствене заштите* израђен 2010. године. Овај датум је обележаван како би се подигла свест о узроцима и последицама неког здравственог проблема (нпр. гојазност, физичка неактивност, висок крвни притисак, неправилна исхрана, климатске промене, загађење и сл.), да се подстакну суграђани на размишљање о проблему, као и да се подстакне брига о сопственом здрављу како би се спречиле последице.

Превентивни прегледи у Црвеном крсту Зрењанин поводом обележавања Светског дана здравља (2013). Председница Црвеног крста Зрењанин др Соња Капелер Пушкарић и волонтери Игор Јефтић и Марин Мартинов са корисницима услуга Црвеног крста

др Николета Ковачев у посети полазницима Предшколске установе (2009)

Промоција здравља је у делатности Црвеног крста увек заузимала значајну улогу, посебно у раду са рањивим групама (млади, старији и социјално угрожене особе). Двехиљадитих година /Током прве деценије XXI века, приоритет је дат усвајању *здравих стилова живота* и подизању свести суграђана о важности њиховог упражњавања, при чему су превенција болести зависности и ХИВ / АИДС-а заузимале значајно место.

Превенција и смањење ризичног понашања и болести спровођена је кроз континуиране превентивно-едукативне садржаје и кампање уз ангажовање професионалних сарадника и волонтера. Ширење знања о штетности злоупотребе психоактивних супстанци Црвени крст Зрењанин је спроводио кроз превентивно-едукативне садржаје. Промоција физичке активности, која је са једне стране важан чинилац и неодвојиви елемент здравих стилова живота, а са друге стране један од најлакших начина за унапређење здравља, такође је била уврштена у здравствено-превентивни рад[29].

Једном годишње организоване су *посете предшколским установама у граду*. Након утврђене

[28] Слоган који је дала Светска здравствена организација за 2006. годину је гласио: *Working Together For Health – Заједно у служби здравља* (прим. А.Т.)

[29] Црвени крст Зрењанин реализује промоције физичке активности у партнерству са Спортским савезом града Зрењанина, Савезом за школски спорт и ЈП „Спортски објекти“ (прим. А.Т.)

динамике обиласка вртића са Предшколском установом „Бошко Буха“ у Зрењанину, био би реализован план посета који је осим радионичарског рада на тему *Шта знаш о здрављу* и *Моје здравље и ја* подразумевао и пројекцију цртаног филма *Хелпмен* (*Помоћко*) и пружање основних информација о организацији Црвеног крста као и позив у посету Организацији. Радионице је реализовала др Николета Ковачев, спец. педијатар уз подршку младих волонтера. Временом су у планове посета предшколцима уврштене и радионице о правилној исхрани и на тему превенције болести уста и зуба.

Из године у годину *кампање против ХИВ / АИДС-а* су реализоване на иницијативу Црвеног крста Зрењанин партнерски, у сарадњи са Средњом медицинском школом, Заводом за јавно здравље и Саветовалиштем за младе Дома здравља у Зрењанину. Тако је кампања под мотом „Преузми одговорност“ 2007. године подразумевала низ стандардних активности као што су акција у центру града, „кићење“ града црвеним тракама, симболима борбе против ХИВ / АИДС-а, информисање суграђана на информативним штандовима, едукацију у школама, сарадњу са медијима, организовање журке са поделом промотивног и едукативног материјала[30]. У великој сали Културног центра у Зрењанину 30. новембра 2007. је одржана трибина која је изазвала посебну пажњу младих Зрењанинаца. Трибину је организовао Црвени крст у сарадњи са Заводом за јавно здравље чија представница је била др Жанка Субић, спец. епидемиолог и Саветовалиштем за младе Дома здравља у Зрењанину, испред кога је гост била др Љиљана Коложвари, спец. педијатрије, начелник Школског диспанзера. Докторке су одговарале на питања присутних а волонтери Црвеног крста и ученици Средње медицинске школе у Зрењанину су презентовали едукативне радове на тему превенције ХИВ / АИДС-а. Ризична понашања приказана су кроз изведен скеч уз плесну кореографију, а демонстрирана је правилна употреба кондома. Због одличног одзива, слична трибина је организована и 1. децембра 2008. године, на којој је уводну

Детаљ из едукативне посете зрењанинским вртићима (2010)

Штанд на Тргу слободе поводом обележавања Светског дана борбе против ХИВ / АИДС-а (2007)

Детаљ са обележавања Светског дана борбе против ХИВ / АИДС-а (1. децембар 2012)

[30] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 245 („Архива 2008”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2007. годину“.

презентацију одржала др Јасенка Киурски[31]. Приказан је едукативни филм Црвеног крста *Дечко који се стидео* а потом скеч *Суђење кондому* ученика средњошколоског дома „Ангелина Којић Гина“. Учесници трибине су били др Вера Цветков, спец. гинекологије, др Љиљана Коложвари, спец. педијатрије и др Радивој Филипов, спец. епидемиологије.

Традиционално, различитим здравствено -васпитним активностима обележаван је *Светски дан борбе против туберкулозе и других болести дисајних путева, 24. март* у партнерству, пре свега са сарадницима из Специјалне болнице за плућне болести „Др Васа Савић“ у Зрењанину.

Једна од конференција за медије поводом обележавања 24. марта, Светског дана борбе против ТБЦ, одржана је у Црвеном крсту Зрењанин 2008. године[32] уз присуство представника зрењанинских медијских кућа[33]. Између осталог је саопштено да је Црвени крст Србије укључен у пројекат *Контрола туберкулозе у Србији* у сарадњи са Министарством здравља Републике Србије. Један од дефинисаних циљева Црвеног крста у оквиру тог пројекта је дистрибуција пакета хигијенских производа оболелима који се редовно лече од туберкулозе. У том смислу остварена је значајна сарадња Црвеног крста Зрењанин са Специјалном болницом за плућне болести „Др Васа Савић“ у Зрењанину. С обзиром да је мото носио назив „И ја могу да зауставим туберкулозу”, упућена је захвалност Црвеног крста Зрењанин медијским кућама и њиховим представницима који су презентовањем информација јавности дали и лични допринос у борби против ове болести. Др Бранислав Мартинов, спец. за плућне болести, начелник Диспанзера за плућне болести Специјалне болнице „Др Васа Савић“ активиста Црвеног крста Зрењанин говорио је о савременом лечењу. Др Ђока Дошен, лекар специјалиста у пензији, дугогодишњи сарадник и пријатељ Црвеног крста Зрењанин, који се борио против туберкулозе као лекар, али и сам од ње боловао у младости и успешно се излечио говорио је о богатом животном искуству и дугогодишњем раду у лечењу туберкулозе. Саговорници су потом одговарали на питања

Са конференције за медије поводом Светског дана борбе против туберкулозе (24. март 2008). Слева надесно: др Бранислав Мартинов, секретар Александра Танасијевић и др Ђока Дошен

присутних. Ученик првог разреда Зрењанинске гимназије Ђорђе Рајић је прочитао стихове *Зар ја љубит више не смем?* песника Јована Јовановића Змаја који је и сам боловао од туберкулозе.

Црвени крст Зрењанин је обележио 24. март 2011. године уз мото *На потезу смо у борби против туберкулозе. Искоренимо болест!* Март месец је у Црвеном крсту Зрењанин био посвећен реализацији пројекта *Контрола туберкулозе у Србији*. У делу пројекта *Активно трагање за оболелима међу корисницима Народне кухиње* извршено је анкетирање 286 пунолетних корисника и попуњени су упитници које је сачинио Црвени крст Србије у оквиру реализације пројекта[34].

„Активно трагање за оболелима“ поводом Светског дана борбе против туберкулозе (24. март 2012). др Бранислав Мартинов, сарадница Андреа Нађ и волонтер Марин Мартинов

[31] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 261 („Архива 2009”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2008. годину“.

[32] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 261 („Архива 2009”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2008. годину“.

[33] РТВ „Сантос”, КТВ Зрењанин, лист *Зрењанин* и недељник *Зрењанинске новине* (прим. А. Т.).

[34] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 279 („Архива 2012”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2011. годину“.

Поводом обележавања Светског дана борбе против туберкулозе почетком 21. века, у просторијама Црвеног крста Зрењанин су, у оквиру активног трагања за оболелима међу маргинализованим групама, вршени и превентивни здравствени прегледи корисника Народне кухиње. Прегледе је вршио др Бранислав Мартинов, уз подршку младих едукованих волонтера Црвеног крста Зрењанин. Осим трагања за потенцијално оболелима од туберкулозе, корисници Народне кухиње су имали прилику да провере опште здравствено стање, измере крвни притисак, пулс, вредност шећера у крви, обаве основни здравствени преглед и добију савете.

Добровољно давалаштво крви

У циљу унапређења рада на пољу мотивације *добровољних давалаца крви* перманентно су едуковани нови волонтери за рад на анимацији и мотивацији добровољних давалаца као и волонтери са вештинама комуникације и позитивног приступа према потенцијалним и вишеструким добровољним даваоцима крви. Осмишљен је и штампан пропагандни материјал за добровољне даваоце крви.

Организоване су акције добровољног давања крви према утврђеним годишњим плановима Завода за трансфузију крви Зрењанин[35]. Услед нерешеног питања прерасподеле вишка крви у оквиру трансфузиолошких служби у земљи, забележени су неретки случајеви отказивања планираних акција, што је негативно деловало на мотивацију дугогодишњих и потенцијалних, нових давалаца крви и отежавало рад на очувању и ширењу базе добровољних давалаца крви.

У оквиру акције добровољног давања крви – *Дајте крв, али не комарцима*, ООЦК Зрењанин је организовала медијску кампању те обезбедила техничке услове за рад трансфузиолошког аутобуса који је 19. јуна 2003. године био лоциран на Тргу слободе[36]. Волонтери Црвеног крста Зрењанин су учествовали у организацији акције и пружили помоћ екипи Института за трансфузију крви Србије. Уприличен је пријем код председника СО Зрењанин, који је био присутан и

Детаљ са акције добровољног давања крви (2009)

Детаљ са акције добровољног давања крви (2011)

на самој акцији, у току које је 101 Зрењанинац даровао крв, а њих 16 то није могло да учини због здравственог стања у том тренутку. На тај начин пружен је значајан допринос стабилизацији стандардно смањених залиха крви у току летњих месеци.

Велика подршка и помоћ у раду стизала је од *Комисије за добровољно давалаштво крви* Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин. Више од деценије на челу Комисије је био господин Миодраг Копања[37], и сам вишеструки добровољни давалац крви који, је својим пожртвованим ангажовањем дао непроцењив допринос раду Организације Црвеног крста у Зрењанину и умногоме помогао рад Комисије за добровољно давалаштво крви Црвеног крста Војводине. У овом периоду велики деопринос у раду Комисије дали су и њени чланови, вишестуки добровољни даваоци крви Цветко Грујић, Горан Јањић, Андраш Зомбори, Средоје Стојков и Радован

[35] Касније Служба за трансфузију крви при Општој болници „Ђорђе Јоановић“ (прим. А.Т.).

[36] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 223 („Материјали са седница Скупштина ООЦК Зрењанин”), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2003. годину”.

[37] Од 2002. до смрти, марта 2015. године (прим. А.Т.).

Станић. Представници Комисије и сарадници Црвеног крста Зрењанин су у неколико наврата разговарали са представницима Здравственог центра у Зрењанину у циљу омогућавања бољег статуса вишеструким добровољним даваоцима крви у установама здравствене заштите.

Комисија за добровољно давалаштво крви ООЦК Зрењанин је реаговала на Одлуку о учешћу осигураних лица у трошковима здравствене заштите[38] којом су знатно смањена права добровољних давалаца крви у области здравствене заштите. Упућен је допис са предлозима Комисији за добровољно давалаштво крви Црве-

Комисија за ДДК у ЦК Зрењанин (13. мај 2009). Слева седе: Миодраг Копања, Јанош Палатинуш, Весна Витомир и Радован Стајић. Слева седе окренути леђима: Средоје Стојков, Цветко Грујић и Горан Јањић

ног крста Србије. На велико задовољство, донета је Одлука о измени одлуке о учешћу осигураних лица у трошковима здравствене заштите[39], којом су враћена права добровољним даваоцима крви.

На предлог Комисије одабрано је двадесет вишеструких добровољних давалаца крви из зрењанинске општине који су у периоду од 15. до 18. септембра 2005. године боравили у Сокобањи у организацији Црвеног крста Војводине.

Обележавајући 11. мај, Национални дан добровољних давалаца крви, Организација Црвеног крста у Зрењанину је сваке године окупљала вишеструке добровољне даваоце кр-

Добитници награде на ликовном конкурсу *Крв живот значи* , полазници вртша при ОШ „Младост“ Томашевац са васпитачицом (14. јун 2008)

ви и на организованим свечаностима, уз богат културно-уметнички програм, даваоцима су уручивана признања Црвеног крста Србије[40]. Ученицима основних и средњих школа, најбољим учесницима на ликовно-литерарним конкурсима *Крв живот значи* су, након проглашења најбољих радова, додељиване награде. Саставни део ових свечаних манифестација чиниле су и изложбе најбољих ликовних и литерарних радова које су потом проналазиле своје место на организованим акцијама добровољног давања крви у радним организацијама и месним заједницама.

Уз стандардна признања зрењанинским добровољним даваоцима крви су по први пут 2005. године[41] уручена и новоустановљена признања Црвеног крста Србије 50+ (за жене које су крв дале преко 50 пута) и 100+ (за мушкарце који су крв дали преко сто пута)[42].

Велика медијска заинтересованост и пропраћеност активности Црвеног крста на пољу добровољног давалаштва крви је увек била значајна за мотивацију потенцијалних давалаца крви. У оквиру националне кампање *Твојих пет минута – нечији цео живот*, која је вођена 2005. године, волонтери Црвеног

[38] „Одлука о учешћу оигураних лица у трошковима здравствене заштите“ *Службени гласник Републике Србије* 83, Београд, 23. јул 2004.

[39] „Одлука измени одлуке о учешћу осигураних лица у трошковима здравствене заштите“ *Службени гласник Републике Србије* 118, Београд, 9. октобар 2004.

[40] Признања добровољним даваоцима крви за 5, 10, 20, 35, 50, 75. и 100. давање крви као и признање *За најхуманију средину*. (прим. А. Т.).

[41] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 235 („Архива 2006”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2005. годину“.

[42] Свечаност додела признања је одржана у просторијама Општинске организације Црвеног крста Зрењанин 27. децембра 2005. године, а уручено је 15 признања мушкарцима (100+) и 18 признања женама (50+).

крста су дистрибуирали квалитетно израђен пропагандни материјал добровољним даваоцима на организованим акцијама прикупљања крви, а на уличним акцијама информисали суграђане о значају добровољног давалаштва крви. На заједничкој конференцији за новинаре представника Завода за трансфузију

Детаљ са прве акције добровољног давања крви у просторијама Црвеног крста Зрењанин, (11. мај 2007)

крви Зрењанин и ООЦК Зрењанин[43] која је одржана 8. јуна 2005. године у простору библиотеке Опште болнице „Ђорђе Јоановић" у Зрењанину, медијским кућама су, су између осталог, прослеђени мотивациони ТВ и радиоспотови израђени током ове кампање.

Обележавајући Национални дан добровољних давалаца крви, 11. мај 2007. године, Комисија за добровољно давалаштво крви је тада по први пут организовала акцију добровољног давања крви у просторијама Црвеног крста Зрењанин[44]. Акција је била намењена пре свега младим људима, новим члановима породице добровољних давалаца крви. Изузетно успешној акцији се одазвало 104 младих људи из зрењанинских средњих школа и са Техничког факултета „Михајло Пупин" у Зрењанину. Свима који су крв дали први пут уручена су признања Црвеног крста за прво давање.

[43] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 235 („Архива 2006"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2005. годину".

[44] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 245 („Архива 2008"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2007. годину".

На препоруку Светске здравствене организације и Црвеног крста Србије, Црвени крст Зрењанин, почев од 2006. године, обележава 14. јун, Светски дан добровољних давалаца крви[45]. У оквиру обележавања организују се различите манифестације са циљем да се подигне свест о виталној улози трансфузије крви у спасавању живота и унапређењу здравља људи, у сарадњи са медијима упућује се апел суграђанима да редовно дају крв како би се спречиле несташице у

ДОБРОВОЉНИ ДАВАОЦИ КРВИ ПРОСЛАВИЛИ СВОЈ ПРАЗНИК

ХУМАНОСТ БЕЗ ГРАНИЦА

НА свечаност поводом 11. маја, Дана добровољних давалаца крви, одржаној у понедељак у сали МЗ "Владимир Роловић" у ти је присуствовао и Средоје Стојков, који је крв до сада дао 141 пут и како каже намерава да до старосне границе, која се

фото: Иван Панчић

Средоје Стојков (у средини), Имре Пожар и Миша Жировић

организацији општинског Црвеног крста уручена су признања вишеструким даваоцима. Пре свих, високо признање Црвеног крста добили су Пожар Имре, који је до сада крв дао 104 пута и Миша Жировић, који се на овај хумани гест одлучио 102 пута. Признања за седамдесетпето давање добило је њих шесторо, за педесето десеторо, за тридесетпето њих двадесетпеторо, седамдесетосморо је награђено за двадесет давања, десет пута крв је дало стоседам добровољних давалаца, док је 123 добило захвалницу за пет давања. Свечаност навршава са 65 година живота, стигне до броја 200.

- Захваљујући Савету месне заједнице "Владимир Роловић", синдикалним организацијама "Нафтагасових" погона и многобројним спонзорима ове године смо успели да нашим добровољним даваоцима, поред признања, организујемо ручак, који је уз музички програм био прилика за ново вишечасовно дружење - рекао је за наш лист Миодраг Копања, председник комисије добровољних давалаца крви при зрењанинском Црвеном крсту.

Д.Миленковић

Д. Миленковић, „Хуманост без граница", *Зрењанин* 2757, год. LI, 16. мај 2003, 11.

ЗРЕЊАНИН 20. МАЈ 2005. 37 Хроника

ОПШТИНСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН ОБЕЛЕЖИЛА ДАН ДОБРОВОЉНИХ ДАВАЛАЦА КРВИ

ГОРАНУ ЈАЊИЋУ ПРИЗНАЊЕ ЗА СТОТО ДАВАЛАШТВО

Признање су добили и даваоци Иштван Куруци, Миодраг Торбица и Драган Мандровић.

ОПШТИНСКА организација Црвеног крста Зрењанин обележила је Дан добровољних давалаца крви 11. маја, у Ђачкој „Петар Кочић" почео дебата". На окупу су били најуваженији, дугогодишњи даваоци крви, и активисти Општинске организације Црвеног крста. Све их је поздравио Александра Танасијевић, секретар Општинске организације Црвеног крста а почасно место је имао Горан Јањић, професор биологије, примаоцима признања за стото давање дрогашене течности. Признање су добили и Иштван Куруци, Миодраг Торбица и Драган Мандровић, који су крв дали 75 пута.

На свечаности су проглашени и најуспешнији ученици традиционалног литерарног и ликовног конкурса „Крв живот значи". Овога пута то су Марија Матић, Марина Стојнов и Никола Потић, све из Вртића при Основној школи „Мајдан" Томашевац, чика-је васпитачица Душица Јанкуц. У категорији ученика нижих разреда најуспешнији су Душа Вучић из ОШ „Петар Петровић Његош", Отрошка Фетисовић из ОШ „Сарво Михајло" и Анђела Јајић из ОШ „Јован Јовановић Змај". Међу ученицима виших разреда основних школа победили су Сандра Габоров из ОШ „1. октобар" Бочар, Сања Перовић из ОШ „Соња Маринковић" Зрењанин, и Срђан Поповић такође из Бочара.

Међу средњошколцима лаурет је Николина Дошен, из Медицинске школе, друга је Маријана Шарановић, док је трећу заслужила Бетина Рац, ученица Школе „Урош Предић".

На литерарном конкурсу међу ученицима нижих разреда основних школа победила је Марија Миловановић из ОШ „Јован Јовановић Змај", друга је Јована Николић из исте школе, а трећу награду је добио Лука Мандровић из ОШ „Петар Петровић Његош".

У категорији виших разреда најбољи су ученици ОШ „Јован Јовановић Змај" у Зрењанину: Небојша Лекић, Милош Лаваров и Исидора Томић, Марија Гуровић из Камерно прекрасбено текстилне школе „Урош Предић" победила је међу средњошколцима.

Бранка Јајић

Бранка Јајић, „Горану Јањићу признање за стото давалаштво", *Зрењанин* 2757, год. LIII, 20. мај 2005, 37.

[45] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 240 („Архива 2007"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2006. годину".

болницама и како би крв увек „чекала“ пацијенте. На свечаностима доделе признања вишеструким добровољним даваоцима крви присуствују многобројни гости, представници локалне самоуправе и Средњобанатског управног округа, установа и институција, сарадници, волонтери, чланови „Клуба ветерана“[46], донатори, медији, награђени ученици на конкурсу *Крв живот значи* и њихови наставници и професори. Свечаности су приређиване у Барокној сали Градске куће, Градској башти, Зрењанинској пивници а последњих година у Великој сали Црвеног крста Зрењанин. Водитељ ових свечаности годинама је волонтерка Црвеног крста Зрењанин, Оливера Јовић[47].

Чланови Комисије за добровољно давалаштво крви и волонтери Омладинске теренске јединице Црвеног крста Зрењанин обележавајући 14. јун излазе на улице Зрењанина, а у центру града постављају информативни штанд у жељи да укажу на значај добровољног давалаштва крви и мотивишу што већи број суграђана на хумани чин давања крви.

Неопходност континуиране едукације и сталног обнављања едуковане волонтерске базе захтевала је редовно организовање едукација на локалном нивоу, али и учешће представника

Акција добровољног давања крви *Укључи се, помози* у Позоришном клубу „Зелено звоно“ (29. март 2014). Волонтери Црвеног крста са Бранисавом Гутом Грубачким и др Јасмином Вујанов, председницом Комисије за ДДК

Црвеног крста Зрењанин на семинарима које су организовали Црвени крст Војводине и Црвени крст Србије. Примера ради, у периоду од 22. до 24. фебруара 2008. године у Дому Црвеног крста на Вршачком Брегу одржан је семинар за едукацију волонтера у вештинама комуникације и позитивног приступа према потенцијалним или вишеструким добровољним даваоцима крви, под називом *Научимо – Како друге да научимо*. Циљ семинара је био подизање свести о култури добровољног давања крви, посебно код младих. Црвени крст Зрењанин је имао девет полазника који су своја знања потом преносили учесницима едукација које је организовао зрењанински Црвени крст.

Реализовани су семинари у области добровољног давалаштва крви и за здравствене раднике, а били су посвећени стицању и унапређењу вештина комуникације и позитивног приступа медицинских радника према добровољним даваоцима крви.

Посебна пажња је поклањана едукацијама младих људи, ученике средњих школах и студентима. Велику подршку вршњачким едукаторима добровољног давалаштва крви дали су професорка Зрењанинске гимназије Смиља Недељков и професори Медицинске школе Весна Витомир и Горан Јањић.

Након реализованих предавања и радионица ученицима четвртих разреда средњих школа у Зрењанину, организоване су и акције добровољног давања крви за ове ученике у Центру за трансфузију крви зрењанинске болнице.

По завршеној едукацији студената, 11. новембра 2009. године одржана је по први пут акција добровољног давања крви у просторијама Техничког факултета „Михајло Пупин“ у Зрењанину. Акција је била намењена студентима, али и запосленима на факултету. Одазвало се двадесет давалаца предвођених деканом факултета, од којих је дванаест дало крв. Чланови Омладинске теренске јединице Црвеног крста Зрењанин помогли су организацију акције и доделили захвалнице даваоцима који су крв дали по први пут. Од тада се акције добровољног давања крви редовно организују на факултету.

Волонтери организације Црвеног крста Зрењанин, на челу са др Јасмином Вујанов су обележили *Европски дан донације органа,* 12. октобра 2013. године. У центру града оформљен је информативни пункт на коме су грађани могли да добију информације о свим питањима у вези

[46] Вишеструки добровољни даваоци крви, мушкарци који су крв дали преко 100 пута и жене које су крв дале преко 50 пута. (прим. А. Т.).

[47] Чланица Управног одбора Црвеног крста Зрењанин од 2006. до 2018. године (прим. А. Т.).

Обележавање Светског дана добровољних давалаца крви у зрењанинској Пивници (14. јун 2007). Ученици ОШ „Ђура Јакшић“ учитељице Радосне Влајков

Волонтери Црвеног крста Зрењанин на свечаности поводом обележавања Светског дана добровољних давалаца крви у Градској башти (14. јун 2010)

Детаљ са свечаног обележавања Светског дана добровољних давалаца крви у Градској башти (2009). Слева надесно: др Ђока Дошен, др Николета Ковачев, Александра Танасијевић, др Миле Ковачевић, др Соња Капелер Пушкарић и Бранислав Мартинов

Добитници признања за 75. давање крви (14. јун 2014)

са донацијом органа, о значају донације органа и начинима потписивања донорске картице, а млади волонтери Омладинске теренске јединице Црвеног крста дистрибуирали су промотивни материјал.

У периоду од 2013. до 2016. године у просторијама Народног позоришта „Тоша Јовановић“, уз велику подршку Позоришног клуба „Зелено звоно“ и његовог оснивача Бранислава Гуте Грубачког, одржано је осам акција добровољног давања крви уз слоган *Укључи се, помози* на којима је посебно било организовано и потписивање донорских картица, а суграђани су имали могућност да се одлуче и за упис у Национални регистар потенцијалних донатора костне сржи. Прву у низу ових акција одржану 30. новембра 2013. године[48] на којој 78 Зрењанинаца дало крв, а њих 49 потписало картице о донирању органа, подржао је градоначелник Зрењанина мр Иван Бошњак[49].

Током одржавања Отвореног дана војске 11. октобра 2016. године, Црвени крст Зрењанин је у заједничкој акцији са Службом за трансфузију крви и Командом за развој Банатске бригаде, за посетиоце организовао акцију потписивања донорских картица[50].

Прва помоћ

Прва помоћ је једна од основних делатности Црвеног крста Зрењанин, која је у основи уређена Законом о Црвеном крсту Србије као поверено јавно овлашћење и услуга коју Црвени крст пружа правним или физичким лицима, а посебно оним категоријама изложеним ризику. Прва помоћ је активност која директно произилази из основних принципа и мисије покрета Црвеног крста те је једна од оних које се изразито негују у Црвеном крсту Зрењанин и граде препознатљивост организације Црвеног крста. Програм прве помоћи обухвата обуку грађана и волонтера Црвеног крста у пружању прве помоћи, обуку кандидата за будуће возаче, обуку запослених лица, ангажовање екипа прве помоћи у обезбеђивању јавних скупова, спортских манифестација и других видова окупљања.

Програми обуке прве помоћи реализовани су у завршним разредима основних и у средњим школама. Знање и обученост младих проверавана је кроз систем такмичења од општинског до савезног нивоа. Општинска *такмичења обучених екипа прве помоћи* реализована су у просторијама Црвеног крста Зрењанин и у Планковој башти кроз проверу знања и вештина екипа на полигонима[51]. Такмичења су окупљала велики број младих, пре свега учесника, маркираната и судија. Тим за реалистични приказ повреда, стања и обољења (скр. РППСО) је уз помоћ

Информациона обука из области прве помоћи за ученике ОШ „2. октобар“ (25. септембар 2013)

знања, креативности, шминке и понекад талента дочаравао реалне животне ситуације, замишљене незгоде и несреће и њима изазване повреде. На тај начин, на полигонима су стварани симулирани услови у којима су чланови екипа прве помоћи могли да реагују и прикажу умеће из ове области. Осим теоријских знања и усвојених вештина, било је потребно и доста спретности и сналажљивости. У тиму за РППСО на почетку 21. века, велику улогу су имали Биљана Исаков и Марин Мартинов, едукујући генерације будућих шминкера.

Првопласиране екипе на општинским и градским такмичењима, у категорији подмлатка и омладине су сваке године представљале Црвени крст Зрењанин на покрајинском такмичењу. Запажени резултати остварени су на Тестери, 1. јуна 2003 – прво место у категорији Подмлатка и пето место у категорији Омладине[52]. Наредне

[48] Акције су одржане и 29. марта 2014, 2. августа 2014, 29. новембра 2014, 1. августа 2015, 25. марта 2015, 5. децембра 2015. и 2. априла 2016. године.

[49] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 312 („Архива 2014”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2013. годину“.

[50] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 335 („Архива 2017”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2016. годину“.

[51] Општинска (градска) такмичење екипа прве помоћи одржана су: 24. априла 2004, 28. маја 2006, 22. априла 2007, 5. априла 2008, 25. априла 2009, 7. маја 2010, 15. маја 2011, 12. маја 2012, 12. маја 2013, 27. априла 2014. и 9. маја 2015.

[52] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 223 („Материјали са седница

године (6. јуна) на такмичењу на Тестери [53] екипа Омладине ООЦК Зрењанин заузела је 5. место,а 2006. године у Бачкој Тополи 4. место, чиме су обезбеђена учешћа на такмичењима вишег нивоа. Пласман на државно такмишење екипа Омладине је остварила и 1. јуна 2008. године на Чардаку (Делиблатска пешчара), заузевши 4. место. На покрајинском такмичењу екипа прве помоћи 9. јуна 2012. године у Новом Бечеју екипа Подмлатка Црвеног крста Зрењанин је

Радни полигон на Градском такмичењу екипа прве помоћи (15. мај 2011)

заузела 3. место и остварила пласман на државно такмичење. На државним такмичењима екипе прве помоћи Црвеног крста Зрењанин нису остварили значајнији пласман.

За програм прве помоћи (а на тај начин и за зрењанински Црвени крст) био је везан велики број волонтера који су стручно знање преносили генерацијама ученика. Велики допринос у области развоја програма едукације прве помоћи дали су здравствени радници др Борислав Ђорђевић, Мирјана Лукић, Горан Кукољ, Мирослав Копривица, др Јованка Копривица, као и професорке Смиља Недељков, Бојана Молнар и Гордана Пајовић.

Обучени волонтери, чланови екипа прве помоћи, као санитетско обезбеђење учествовали су на бројним градским спортским такмичењима и другим манифестацијама. Дванаест волонтера ООЦК Зрењанин је у учествовало у реализацији пројекта Црвеног крста Војводине *Коридор 10*[53]. Организација Црвеног крста је имала задатак да се као невладина организација стави у службу помоћи Влади Републике Србије и, у свом мандату, на четири пункта у Војводини помогне туристима, који су, путујући кроз нашу земљу у Грчку на Олимпијске игре имали потребу за одређеним информацијама у вези са безбедним проласком. На пункту код бензинске пумпе НИС НАП-а *Минут*, на аутопуту Суботица–Београд крај Новог Сада, млади волонтери Градске организације ЦК Новог Сада, ООЦК Панчево и ООЦК Зрењанин су у периоду од 9. до 31. августа 2004. дежурали целог дана у три смене. Волонтери су путницима пружали неопходне информације (о путу, правцу кретања, најближим здравственим и апотекарским установама, али и о туристичким знаменитостима Војводине и Србије уз помоћ материјала добијеног од Туристичког савеза Војводине) те је неопходно било познавање бар једног страног језика. С обзиром на то да су волонтери едуковани и из области прве помоћи извршено је неколико мањих интервенција, обављено је мерење крвног притиска, уз обавезно свакодневно вођење Дневника рада о ангажовању на пункту.

У Црвеном крсту Зрењанин је у току 2012. године реализован низ активности како би организација била у могућности да технички и

Реалистички приказ повреда и стања оболелих („шминка“) у Црвеном крсту Зрењанин

кадровски спремно дочека почетак реализације *обуке прве помоћи у склопу полагања возачког испита*[54]. Обучени су предавачи прве помоћи, здравствени радници који ће спроводити обуку и реализовати испит. Постојећи едукатори су били полазници семинара на којима су упознати са начином обуке будућих возача и новинама у

Скупштина ООЦК Зрењанин“), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2003. годину“.

[53] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 230 („Архива 2005“), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2004. годину“.

[54] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 294 („Архива 2013“), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2012. годину“.

Обука војника на цивилном служењу војног рока у просторијама Црвеног крста Зрењанин (4. децембар 2007)

овој области. Како су на тај начин, благовремено, стечени сви технички услови, Министарство здравља је Црвеном крсту Зрењанин издало Решење о одређивању простора за извођење обуке[55] у складу са Правилником о ближим условима које мора да испуњава Црвени крст Србије, односно здравствене установе за обуку из прве помоћи и организовање и спровођење испита[56].Црвени крст Зрењанин је, у складу са одлукама Црвеног крста Србије, децембра месеца започео реализацију обуке прве помоћи и испита. Обуку је до краја завршило 195 кандидата. Током 2013. године Црвени крст Зрењанин је наставио са обукама кандидата за полагање возачког испита те је реализовано 57 обука, које је успешно завршило 730 кандидата. У току 2014. године 425 кандидата положило је испит након 26 реализованих обука. Наредне, 2015. године након 26 организиваних обука, испит је положило 415 кандидата.

Осим едукације младих у области прве помоћи, реализована је основна обука у пружању прве помоћи за деветнаест припадника Министарства унутрашњих послова Републике Србије, СУП-а Зрењанин, Одељења саобраћајне полиције. Извршена је и специјализована обука у пружању прве помоћи двадесет припадника Ватрогасне спасилачке јединице при Министарству унутрашњих послова Републике Србије, СУП-а Зрењанин. Инструктори и предавачи Црвеног крста Зрењанин су извели обуку војника на цивилном служењу војног

Обука војника на цивилном служењу војног рока (20. октобар 2006). Предавач Немања Дивјак едуковани волонтер Црвеног крста Зрењанин.

рока из области прве помоћи и хуманитарног права. Обука прве помоћи је извршена у периоду од 29. октобра до 2. новембра 2007. у просторијама Министарства одбране Републике Србије – Одељења у Зрењанину. Обучен је 31 војник кроз одржаних 30 часова теоријске и практичне наставе по темама и програму који

[55] Решење Министарства здравља од 23. новембра 2012. године.

[56] „Правилник о ближим условима које морају да испуњавају Црвени ксрт Србије, односно здравствене установе за обуку из прве помоћи и организовање и спровођење испита“ *Службени гласник РС* 5, Београд, 1. фебруар 2011.

је предложило Министарство одбране. Три часа из области Међународног хуманитарног права одржана су 8. новембра 2007. У оквиру друге обуке војника на цивилном служењу војног рока, у периоду од 27. новембра до 3. децембра 2007. у просторијама Црвеног крста Зрењанин, кроз 30 часова теоријске и практичне наставе, обуку прве помоћи прошло је 30 војника. Три часа из области Међународног хуманитарног права одржана су 4. децембра 2007. године. У току 2008. године, у Црвеном крсту Зрењанин је кроз четири групе обучено још 120 војника на цивилном служењу војног рока, током 2009. године, кроз седам група, укупно 183 војника на цивилном служењу војног рока, а у току 2010. година 49 војника на цивилном служењу војног рока.

Едукација становништва и запослених у радним организацијама у области прве помоћи, а у складу са Законом о безбедности и здрављу на раду, и у току 2011. године представљала

Реалистички приказ повреда и стања оболелих („шминка“) у Црвеном крсту Зрењанин

Реалистички приказ повреда и стања оболелих („шминка“) у Црвеном крсту Зрењанин

је значајну активност. Протокол о сарадњи зрењанинског Дома здравља „Др Бошко Вребалов“ и Црвеног крста Зрењанин потписан је 1. децембра у просторијама ове организације[57]. Протоколом је дефинисан заједнички рад на обуци грађана у пружању прве помоћи у светлу примене законских прописа[58].

Светски дан прве помоћи се традиционално обележава друге суботе у септембру. Организације Црвеног крста широм света том приликом скрећу пажњу на значај доступности едукације у области прве помоћи свима за појединца и за друштвену заједницу. Црвени крст Зрењанин годинама обележава Светски дан прве помоћи у циљу скретања пажње на значај доступности едукација у области прве помоћи свима, без обзира на расу, пол и узраст, на припадност било ком друштвеном слоју или групи. Поводом обележавања Светског дана прве помоћи, волонтери Црвеног крста Зрењанин у центру града и на Тргу слободе у Зрењанину мноштвом активности подсећају на значај правилног и правовременог пружања прве помоћи.

Тако је 9. септембра 2006. обележен Светски дан прве помоћи у центру града, на Тргу слободе, постављањем информативног штанда на ком су чланови Омладинске теренске јединице Црвеног крста Зрењанин делили пропагандни материјал и пружали информације грађанима[59].

Оформљен је пункт за реалистички приказ повреда на коме су шминкери приказали део свог знања и припремили маркиранте за учешће у показној вежби. На Тргу слободе реализована је потом супозиција и приказана „саобраћајна незгода“ у којој су чланови екипе прве помоћи Црвеног крста Зрењанин приказали правилно извлачење повређених из возила, правилно указивање прве помоћи и збрињавање појединих повреда. Израђена је анкета коју је попунило сто грађана. Највећи број испитаника је изјавио да нема основна знања за пружање прве помоћи, али и да се слаже да знања о пружању прве

[57] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 272/1 („Архива 2011”), „Протокол о сарадњи од 1. децембра 2011. године”.

[58] „Закон о безбедности и здрављу на раду” *Службени гласник РС* 101, Београд, 21. новембар 2005.; „Закон о безбедности саобраћаја на путевима” *Службени гласник РС* 41, Београд, 2. јун 2009; 53, 29. јул 2010; 101, 30. децембар 2011.

[59] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 240 („Архива 2007”), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2006. годину”.

Покрајинско такмичење екипа прве помоћи на Тестери (1. јун 2003) – 1. место екипа Подмлатка ООЦК Зрењанин

Републичко такмичење екипа прве помоћи на Ади Циганлији (22. јун 2002) – 1. место екипа Подмлатка ООЦК Зрењанин

Покрајинско такмичење екипа прве помоћи у Новом Бечеју (9. јун 2012)– 3. место екипа Подмлатка ЦК Зрењанин

Екипа Подмлатка ООЦК Зрењанин на Савезном такмичењу екипа прве помоћи на Златибору (7. септембар 2002)

Покрајинско такмичење екипа прве помоћи у одмаралишту Летенцка (6. јун 2010)

Комисија за прву помоћ Црвеног крста Зрењанин (26. март 2008). Слева надесно: Бојана Молнар, Биљана Исаков, Смиља Недељков, Мирјана Лукић, др Борислав Ђорђевић и Мирослав Копривица

помоћи представљају део основне културе савременог човека.

Обележавајући Светски дан прве помоћи 2007. године, акцијом *Пружимо помоћ – спасимо сваки угрожени живот* уз уличне акције[60] у емисији Радио Зрењанина *Зрењанинска хроника* разговарано је са секретаром, волонтерима – сарадницима и члановима екипе прве помоћи о активностима Црвеног крста Зрењанин у области прве помоћи и њеном значају. На пунктовима су прикупљани потписи подршке Црвеном крсту Војводине за покренуту иницијативу за повратак наставног предмета прве помоћи у школски програм[61].

Организација Црвеног крста Зрењанин је обележила Светски дан прве помоћи 2013. године уз тему *Прва помоћ и безбедност саобраћаја*[62]. У центру града је оформљен информативни пункт Омладинске теренске јединице Црвеног крста. Приказана је супозиција са реалистичким приказом повреда и стања повређених и адекватно збрињавање повреда од стране волонтера Црвеног крста Зрењанин. Пролазницима је представљен и поступак ЦПР[63], тзв. *оживљавање* на луткама за реанимацију. Посебно је демонстриран рад шминкера и маркираната у реалистичком приказу повреда, обољења и стања која се збрињавају у првој помоћи.

Показне вежбе су један од видова презентације и популаризације делатности прве помоћи у организацији Црвеног крста. Дана 29. августа 2009. године одржана је показна вежба - симулација спасавања повређених у сарадњи са Општинским удружењем добровољних ватрогасних друштава[64]. Вежба је одржана у оквиру манифестације *Дани пива* у Зрењанину те је привукла велики број посетилаца. Екипа прве помоћи Омладинске теренске јединице Црвеног крста Зрењанин је урадила реалистички приказ повреда и приказала правовремено и правилно збрињавање повређених маркираната.

Екипе прве помоћи Црвеног крста су

Симулациона вежба извлачења повређеног из аутомобила поводом обележавања *Светског дана прве помоћи* на Тргу слободе (9. септембар 2006)

Обележавање Светског дана прве помоћи на Тргу слободе (9. септембар 2013)

промовисале значај познавања вештина из области пружања прве помоћи у оквиру ватрогасних општинских такмичења на којима су и пружале санитетско обезбеђење учесника. На такмичењу које је одржано 28. маја 2011. на Спортско-рекреационом центру „Граднулица“ у Зрењанину[65] чланови екипе прве помоћи Црвеног крста Зрењанин су приказали су позицију са реалистичким приказом повреда и стања повређених. Приказан је и поступак „оживљавања“ на луткама за реанимацију. Такмичари и присутни гости су информисани о првој помоћи и значају едукације из ове области.

Волонтери Омладинске теренске јединице ЦК Зрењанин, чланови екипа прве помоћи су презентовали своја знања и вештине у пружању прве помоћи ученицима зрењанинских основних школа. Циљ презентација је био да се

[60] Поставка информативног штанда, подела едукативног материјала, приказ вештина прве помоћи (прим. А. Т.).

[61] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 245/1 („Архива 2008”), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2017. годину”.

[62] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 312 („Архива 2014”), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2013. годину”.

[63] ЦПР – Кардиопулмонална реанимација (прим. А.Т.)

[64] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 262/1 („Архива 2010”), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2009. годину”.

[65] Такмичење је након смотре екипа отворио заменик градоначелника Горан Каурић (прим. А.Т.)

ученицима скрене пажња на важност едукације
Показна вежба на манифестацији Дани пива
(29. август 2009)

Реалистички приказ повреда и стања оболелих
(„шминка“) у Црвеном крсту Зрењанин

у области прве помоћи и укаже на значај прве помоћи у збрињавању повређених, јер правилна и правовремено пружена прва помоћ спасава живот, убрзава опоравак и смањује последице повреда.

Активности у раду са младима

Активности са младима и за младе су деценијама уназад заузимале значајно место и посвећена им је посебна пажња у Црвеном крсту Зрењанин. Млади волонтери су уносили промене и били извор нових идеја и ентузијазма. Мотивишући младе да израде хумане вредности које ће промовисати у свом свакодневном животу, Црвени крст Зрењанин је развијао солидарност код генерација младих људи у заједници.

Организован рад на перманентној ревитализацији и проширењу волонтерске базе подразумевао је константну едукацију младих волонтера. Највећи број младих се прикључивао Црвеном крсту у основношколском узрасту, најчешће кроз програм едукације из области прве помоћи. Током завршних разреда основне и првих година у средњим школама, упознавши се са свим активностима за младе у Црвеном крсту, волонтери су се опредељивали на основу својих афинитета и интересовања за поједине програме Црвеног крста[66] и у складу са избором пролазили додатне обуке и едукације. Значајан број стасалих, едукованих волонтера након завршене средње школе је одлазио на даље школовање у универзитетске центре попут Београда и Новог Сада, те је била неопходна непрекидна едукација младих.

Екипа младих волонтера у ОО Црвеног крста
Зрењанин (29. децембар 2005).
Слева надесно стоје: Кристина Кобиларов, Горан Живковић, Нина Бјелобаба и Тијана Миленов.
Слева седе: Марина Данић, Борис Војинов, Александар Миленов, Дијана Миленов, Владимир Попов, Радмила Гаћина

Ангажовање младих у зрењанинском Црвеном крсту имало је за циљ стварање предуслова за здраво физичко и ментално одрастање, ненасилну комуникацију, хумани однос међу половима, усвајање здравих стилова живота и припрему младих људи за улазак у свет одраслих. Због своје креативности и духа, млади су често били иницијатори и покретачи нових акција. Осим у матичној организацији Црвеног крста у

[66] Промоција хуманих вредности, борба против трговине људима, превенција ХИВ/АИДС-а и друге здравствено-превентивне активности, добровољно давалаштво крви, деловање у ванредним ситуацијама итд. (прим. А. Т.).

Екипа младих волонтера Црвеног крста Зрењанин на уличној акцији (2011)

Волонтери ООЦК Зрењанин на уличној акцији поводом обележавања Светског дана борбе против ХИВ / АИДС-а (2003)

Радно председништво на седници Скупштине ОТЈ ЦК Зрењанин у Барокној сали Градске куће (22. март 2008)

Зрењанину, млади волонтери су упућивани и на едукације, семинаре и школе које су организовали Црвени крст Војводине и Црвени крст Србије.

Основни облик организовања младих у Црвеном крсту Зрењанин је била Омладинска теренска јединица, са својим управљачким органима и радним комисијама. Формирана 1999. године, она је активно радила (и ради још увек) на остваривању програмских задатака Црвеног крста и у новом миленијуму. Сваке године одржавала је скупштину на коју су позивани и млади волонтери из организација Црвеног крста из других градова и општина. На њима су презентоване спроведене активности, усвајани су годишњи извештаји о раду и доношени планови рада за наредни период. Ово су биле драгоцене прилике за размену искустава и дружење волонтера, као и за организовано упознавање и обилазак града и његових знаменитости те посете зрењанинским установама културе (Народном музеју, Историјском архиву, Народном позоришту „Тоша Јовановић") и дружење на организованим журкама у вечерњим часовима. По позиву, млади из Црвеног крста Зрењанин били су гости на седницама скупштина Омладинских теренских јединица у градовима и општинама широм земље. Они сами су били у могућности да угосте своје вршњаке из Црвеног крста Новог Сада, Суботице, Панчева, Ковина и Београда (2005)[67], затим Сомбора, Врбаса, Руме, Шапца, Новог Београда, Кикинде (2007) итд.

На изборним седницама скупштина младих бирани су млади лидери, који су – у складу са стратешким правцима Црвеног крста Зрењанин – организовали рад младих зрењанинских волонтера. Од 1999. до данас, дужности председника Омладинске теренске јединице обављали су: Александар Миленов (1999–2004), Радмила Стојановић (2004–2005), Радмила Гаћина (2005–2006), Владимир Попов (2006–2007), Немања Дивјак (2007–2008), Срђан Копривица (2009–2011), Борис Војинов (2012–2015), Невена Грујић (2015–2016), Меланија Ружић (2016–2018), Исидора Арваи (2019–2020), Маријана Николић (2020–).

Увек другачијим, многобројним креативним активностима, млади волонтери Црвеног крста Зрењанин обележавали су Светски дан без дуванског дима (31. јануар), Светски дан борбе проив злоупотребе и крујумчарења дрога

[67] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 240 („Архива 2007"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2006. годину". Београдске општине Звездара, Стари Град, Чукарица, Вождовац и Палилула.

Домаћини *Трке за срећније детињство*, Карађорђев парк, (6. октобар 2008). Фотодокументација Црвеног крста Зрењанин

Детаљ са акције *Безбедност деце у саобраћају* – подела едукативних распореда часова ученицима ОШ „Петар Петровић Његош“ (15. октобар 2010)

Трка за срећније детињство, Трг слободе (13. октобар 2012)

(26. јун), Светски дан младих (12. август), Светски дан срца (29. септембар), Дечју недељу (почетак октобра), Светски дан борбе против дијабетеса (14. новембар), Светски дан детета (20. новембар) и друге значајне датуме из календара активности Црвеног крста.

Од свих традиционалних програмских активности Црвеног крста посвећених младима (нарочито најмлађима), свакако најмасовнија и најшире прихваћена јесте *Трка за срећније детињство.* Она се спроводи са циљем непрекидног подмлађивања и омасовљења чланства и волонтера, а масовним учешћем у трци, деца и млади потврђују своје опредељење за здравији начин живота и највише хумане вредности. Средства прикупљена овом акцијом Црвени крст Зрењанин је даље опредељивао школама, здравственим установама, установама социјалне заштите и удружењима са циљем помоћи најугроженијој деци.

Зрењанински Црвени крст је организовао трке у партнерству са основним и средњим школама у граду, Предшколском установом и Савезом атлетских судија Зрењанина, које је предводио Ерне Шван, уз подршку Одељења за друштвене делатности Градске управе и Службе хитне медицинске помоћи зрењанинског Дома здравља.

Увек са истим циљем – да промовишу здраве стилове живота, али и хуманост код младих – трке су организоване на различитим локацијама у Зрењанину: у Карађорђевом парку (2003–2009), на спортским теренима Основне школе „2. октобар“ (28. октобар 2010), Основне школе „Др Јован Цвијић” (12. новембар 2010), на Тргу слободе (2012–2014) и у насељу „Багљаш“ (2015).

По календару активности Црвеног крста, *Трци за срећније детињство* претходи акција *Безбедност деце у саобраћају*, која се одржава(ла) септембра сваке године, у циљу промовисања адекватног понашања свих учесника у саобраћају и посредно, смањења броја повређених и страдалих особа у саобраћају. Циљну групу ове акције чинили су пре свега ђаци нижих разреда основних школа, првенствено прваци. Главни реализатори акције били су управо млади волонтери, уз подршку представника Одељења саобраћајне полиције Полицијске управе у Зрењанину. Они су, осим подуке о безбедном учешћу у саобраћају, били ангажовани на пружању помоћи деци при преласку пешачког прелаза испред школе и на дистрибуцији едукативног материјала у виду едукативно осликаних распореда часова.

Тим едукатора програма *Промоција хуманих вредности*. Слева надесно: Андреа Нађ, Дијана Танасијевић, Ана Срданов, Ана Петров (10. мај 2010)

Детаљ са отварања Изложбе радова насталих на радионицама програма *Промоција хуманих вредности*, мала сала Црвеног крста Зрењанин, (22. децембар 2010)

У априлу сваке године, извесно време, обележавана је *Међународна недеља безбедности у саобраћају* на фреквентним бензинским станицама у граду. Чланови Омладинске теренске јединице Црвеног крста Зрењанин, едуковани за пружање прве помоћи, том приликом би делили возачима – али и другим учесницима у саобраћају – промотивни материјал са саветима за безбедну вожњу, указујући на значај правовременог и правилног пружања прве помоћи. Заинтересованима је приказано како спречити или ублажити повреде при саобраћајним несрећама. Волонтери Црвеног крста Зрењанин су дистрибуирали пропагандни материјал возачима, али и свим осталим учесницима у саобраћају[68].

Кроз програм под називом *Промоција хуманих вредности* Црвени крст Зрењанин тежио је да смањи насиље међу децом и младима, подстакне уважавање културолошких разлика кроз развој позитивног васпитног окружења заснованог на интеркултуролошким вредностима. Овај програм намењен је ученицима узраста између 8 и 14 година, а крајњи корисници су деца и млади из редова мањинских група у Србији, са посебним нагласком на популацију ромске националне мањине и децу са сметњама у развоју. Кључне тематске области на које се фокусира су: толеранција, ненасилна комуникација, лични, групни и културни идентитет и поштовање различитости, превенција дискриминације и стигматизације, родна равноправност, дечја права и превенција насиља у електронским медијима.

У спровођењу активности програма *Промоција хумане вредности*, Црвени крст Зрењанин, од 2010. до данас, сарађивао је са основним школама у Граду Зрењанину (ОШ „Ђура Јакшић", ОШ „2. октобар", ОШ „Јован Јовановић Змај", ОШ „Петар Петровић Његош") и насељеним местима Општине Зрењанин (ОШ „Младост" Томашевац, ОШ „1. октобар" Ботош, ОШ „Урош Предић" Орловат, ОШ „Бранко Ћопић" Лукићево и ОШ „Светозар Марковић Тоза" Елемир-Тараш). Најзначајније активности спроведене програмом биле су квизови, „игре без граница", ликовни конкурси, фестивали позоришних представа.

У току септембра 2006. године, на иницијативу Омладинске теренске јединице одржан је семинар *Весела болница* у просторијама ЦК Зрењанин[69]. Семинар су реализовали едукатори Црвеног крста Србије а обуку, која се односи на приступ и рад са децом која се налазе на болничком лечењу је успешно завршило двадесет младих зрењанинских волонтера Црвеног крста. Након добијања сагласности за рад од начелника Одељења педијатрије зрењанинске болнице „Др Ђорђе Јоановић", директора Здравственог центра и Управе предшколске установе „Бошко Буха" у Зрењанину, током октобра месеца Црвени крст је започео реализацију програма.

[68] Материјал се састојао од информативних и едукативних брошура (*Употреба троугле мараме*, *Безбедност на путу је битна*, *Прва помоћ – права помоћ* итд, прим А.Т.).

[69] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 240 („Архива 2007"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2006. годину".

Са Фестивала позоришних представа у оквиру програма *Промоција хуманих вредности* на Златибору (2. април 2014). Представници Црвеног крста Зрењанин и ученици ОШ „Вук Караџић“ са учитељицом Далиборком Путић Бераров

Детаљ из *Веселе болнице* са волонтером ЦК Зрењанин Игором Јефтићем (7. мај 2009)

Млади едуковани волонтери Црвеног крста Зрењанин су на Одељењу педијатрије Опште болнице „Др Ђорђе Јоановић“, дружећи се са најмлађим пацијентима, кроз игру и радионичарски рад настојали да им олакшају и улепшају дане проведене у болничком окружењу. Према могућностима, Црвени крст је уз помоћ донатора у више наврата набављао новогодишње пакетиће и играчке[70].

Још један значајан сегмент рада у који су млади волонтери активно били укључени током протекле две деценије представљала је борба против трговине људима, која се убраја међу најпрофитабилније криминалне активности. У складу са својом мисијом и мандатом, Црвени крст Зрењанин је настојао да дâ свој допринос одговору на потребе идентификованих и потенцијалних жртава трговине људима, смањењу ризика од трговине људима, ублажавању људске патње изазване овом појавом и имплементацији Стратегије Владе Републике Србије за борбу против трговине људима. У ту сврху, остварена је сарадња са Полицијском управом Зрењанин (Одсек пограничне полиције за странце, сузбијање илегалних миграција и трговине људима), Вишим јавним тужилаштвом у Зрењанину, Центром за социјални рад (Сигурна кућа), невладином организацијом „Астра” и Зрењанинским едукативним центром. Основни циљ било је ширење свести и знања о трговини људима и превентивно деловање, посебно међу младима и другим потенцијалним жртвама. Кроз реализацију програма борбе против трговине људима Црвени крст Зрењанин покушавао је да локалној заједници приближи овај проблем и скрене пажњу на то да нема средине која није погођена овим проблемом. Методом вршњачке едукације, волонтери Црвеног крста у континуитету су спроводили активности програма и преносили превентивне поруке, настојећи да оне стигну до најосетљивијих категорија и особа под ризиком. Током октобра, месеца борбе против трговине људима, реализовали су едукације ученика виших разреда основних школа и ученика средњих школа, као и маргинализованих група. Европски дан борбе против трговине људима (18. октобар) обележаван је одржавањем централне едукативне радионице и постављањем информативног штанда у центру града. Велики допринос овим програмским активностима дали су медији који су пратили ове догађаје и информисали суграђане о овом значајном проблему.

Посебно место у раду са младима Црвеног крста Зрењанин заузимају активности *Ликовне секције*, формиране 2002. године под руководством сликара Слободана Бобе Луцића, који њоме руководи од оснивања до данас. Временом су се у рад секције укључили и у њему учествовали еминентни ликовни уметници града, историчари уметности, али и глумци драмске и луткарске сцене, писци, песници и друге личности од значаја за културу града Зрењанина. Ликовни радови полазника секције су презентовани на годишњим изложбама које су свечано отваране у просторијама Општинске

[70] Нпр. у оквиру Недеље Црвеног крста, у петак 15. маја Одељењу педијатрије уручене су играчке обезбеђене захваљујући ЈСО НИС Нафтагас.

РЕДНИ БРОЈ	МЕСТО ОДРЖАВАЊА	ДАТУМ ОДРЖАВАЊА
I	Просторије ООЦК Зрењанин.	27. јун 2003.
II	Просторије ООЦК Зрењанин.	18. јун 2004.
III	Просторије ООЦК Зрењанин	28. јун 2005.
IV	Геронтолошки центар Зрењанин.	27. април 2006.
V	Просторије ЦК Зрењанин.	17. новембар 2006.
VI	Просторије ЦК Зрењанин.	5. октобар 2007.
VII	Просторије ЦК Зрењанин.	19. септембар 2008.
VIII	Геронтолошки центар Зрењанин.	25. март 2009.
IX	Просторије ЦК Зрењанин	14. мај 2010.
X	Просторије ЦК Зрењанин	25. новембар 2011.
XI	Просторије ЦК Зрењанин	23. новембар 2012.
XII	Просторије ЦК Зрењанин	22. новембар 2013.
XIII	Просторије ЦК Зрењанин	28. новембар 2014.
XIV	Велика сала ЦК Зрењанин	21. децембар 2015.
XV	Велика сала ЦК Зрењанин	25. новембар 2016.
XVI	Велика сала ЦК Зрењанин	22. децембар 2017.

организације Црвеног крста Зрењанин или овдашњег Геронтолошког центра; до данас их је одржано укупно 15 (в. табелу испод). За те прилике штампан је каталог радова уз уводну реч руководиоца секције.

Прва изложба ликовних радова чланова секције је свечано отворена 27. јуна 2003. године у просторијама Општинске организације Црвеног крста Зрењанин, уз скроман начин поставке радова. Временом су радови презентовани квалитетније, уз набавку адекватне опреме за изложбене поставке (попут носача рамова и сл.), која је обезбеђена захваљујући предусретљивости Црвеног крста Војводине. Осим на годишњим изложбама Црвеног крста Зрењанин, полазници Ликовне секције имали су прилике да своје радове представе и у оквиру других изложбених поставки на страни[71]. Такође, остварили су сарадњу са Народним музејом Зрењанин[72], посетили све ликовне изложбе у граду (Народни музеј, Савремена галерија, Духовни центар, Културни центар)[73], али и у Новом Саду (Галерија Матице српске, Легат Павла Бељанског) итд. Осим у просторијама Црвеног крста Зрењанин, сликали су и на отвореном простору у граду, али и у природи, на организованој школи сликања на Царској бари.

Због потреба формирања дистрибутивног пункта Народне кухиње, током новембра месеца 2009, извршено је пресељење Ликовне секције. Уместо до тада коришћеног простора (кухиње, ходника и мале сале), рад секције се надаље одвијао у посебно адаптираној просторији у левом крилу зграде Црвеног крста Зрењанин.

[71] Захваљујући Уметничком савету галерије Дома културе Студентски град у Београду, радови полазника Ликовне секције су били изложени у простору Дома културе Студентски град у Београду од 17. до 30. јуна 2004. године; затим, у оквиру изложбе Народног музеја Зрењанин под називом *Црно, бело и шарено* (фебруар 2007); у студију за графички дизајн *Микс* у Сомбору (април 2007) итд.

[72] Захваљујући овој сарадњи, у јесен 2005. омогућено је да један од најуспешнијих полазника Ликовне секције, Иван Батанчев, одржи јавни час цртања за време трајања поставке радова Уроша Предића. Јавни час је реализован у току пет дана у поподневним часовима – био је то први јавни час цртања уприличен у Народном музеју у Зрењанину, поверен управо Ликовној секцији ООЦК Зрењанин. Батанчев је касније имао и самосталне изложбе. Такође, од 25. до 27. августа 2006, седамнаестогодишња Драгана Старовлах, полазница Секције, радила је дело на тему актуелне изложбене поставке из фонда ликовних дела Стевана Алексића.

[73] Између осталих, организоване су посете отварањима изложби радова Надежде Петровић, Владимира Величковића, Стевана Алексића, изложбе *Град у простору и времену* зрењанинских професионалних сликара, изложбе *Живети заједно* итд.

Детаљ са радионице Ликовне секције године у старом простору – садашња кухиња Црвеног крста Зрењанин (28. фебруар 2008)

Детаљ са радионице Ликовне секције у новом простору – левом крилу зграде Црвеног крста Зрењанин (2010)

Са отварања Изложбе радова полазника Ликовне секције Црвеног крста Зрењанин, (28. јун 2005)

Са отварања изложбе радова полазника Ликовне секције Црвеног крста Зрењанин, (17. новембар 2006). Руководилац секције сликар Слободан Боба Луцић и историчар уметности Јасмина Туторов са полазницима секције

Детаљи из публикованих изложбених каталога Ликовне секције
Црвеног крста Зрењанин

Детаљи из публикованих изложбених каталога Ликовне секције
Црвеног крста Зрењанин

Социјална делатност

Рад Црвеног крста Зрењанин у области социјалне делатности био је усмерен у два стратешка правца: ка директној помоћи најугроженијим групама и ка психосоцијалној делатности. Такође, реализоване су и традиционалне акције Црвеног крста из области социјалне делатности, као и посебни програми.

ТрадиционалнеакцијеЦрвеногкрстаизобла-сти социјалне делатности биле су: *Пакет за ново-рођену бебу* (8–15. мај)[74], Дечја недеља (почетак октобра), Међународни дан старијих лица (1. октобар), Светски дан хране (16. октобар), Међународни дан борбе против глади (17. октобар), *За сунчану јесен живота* (октобар), *Солидарност на делу* (новембар), *Један пакетић – много љубави* (децембар-јануар)[75].

Председница ЦК Зрењанин др Соња Капелер Пушкарић уручује пакет за новорођену бебу у Недељи Црвеног крста (10. мај 2008)

Председница ЦК Зрењанин др Соња Капелер Пушкарић уручује пакет за новорођену бебу у Недељи Црвеног крста (8. мај 2011)

[74] Осим тога, уз помоћ Црвеног крста Војводине и Црвеног крста Србије, који су традиционално учествовали у обезбеђивању беби-пакета, Црвени крст Зрењанин је био у могућности да у Недељи Црвеног крста подели пакете за све новорођене бебе у сарадњи са Општом болницом „Ђорђе Јоановић" у Зрењанину. Пакете су добијале мајке свих беба рођених у Недељи Црвеног крста од 8. до 15. маја. Председница Црвеног крста Зрењанин др Соња Капелер Пушкарић је са волонтерима сваке године посећивала Породајно одељење Опште болнице „Ђорђе Јоановић" у Зрењанину. У зависности од броја новорођених беба, подељено је од 46 до 60 беби пакета. Црвени крст је годинама на овај начин покушавао да подсети на проблем ниског наталитета (прим. А. Т.).

[75] Годишњи извештаји о раду Црвеног крста у Зрењанину последње три деценије сведоче о успешној реализацији ове активности, којом се обезбеђују новогодишњи и божићни пакетићи за социјално најугроженију децу. У зависности од прилика и могућности, различит је био број пакетића који је годишње обезбеђен. Црвени крст Зрењанин је сваке године улагао велики напор како би обухват најугроженије деце био што већи. Пакетићи су из године у годину обезбеђени на различите начине, пре свега донацијама радних организација, грађана, појединаца, билатералним донацијама и донацијама хуманитарних организација, али и хуманитарним концертима, акцијама солидарности у школама, хуманитарним приредбама на којима је улазница била слаткиш, сопственим средствима, средствима опортунитета и уз помоћ локалне самоуправе. За време новогодишњих и божићних празника, овим пакетићима су најчешће обрадована деца – корисници програма Народне кухиње, малишани на лечењу на Одељењу педијатрије Опште болнице „Ђорђе Јоановић" у Зрењанину у оквиру програма *Весела болница*, деца у Сигурној кући у Зрењанину, корисници Дневног центра „Алтернатива", ученици Специјалне школе „9. мај" у Зрењанину – корисници програма *Помоћ деци са инвалидитетом*, чланови удружења МНРО „Сунцокрет" у Зрењанину и деца у вишечланим породицама у стању социјалне потребе. Поводом школске славе Светог Саве, 28. јануара 2006. године у просторијама Црвеног крста Зрењанин је уручено 25 пакетића за децу палих бораца. Садржај пакетића је обезбеђен донацијама двадесетак продавница и предузећа. Гости Црвеног крста Зрењанин су били и представници Удружења палих бораца и ратних војних инвалида, који су и одредили најугроженије породице чијој деци су уручени пакетићи.

Поред материјалних давања, великом броју људи је пружена и стручна помоћ, као нпр. у остваривању одређених законских права. У просторијама Црвеног крста Зрењанин у току 2005, 2006. и 2007. године, избегла и расељена лица су могла да добију бесплатну правну помоћ сваког четвртка у месецу. Правну помоћ је пружао Хуманитарни центар за интеграцију и толеранцију (ХЦИТ) као извршни партнер Високог комесаријата Уједињених нација за избеглице (УНХЦР).

Трећи вид посебне социјалне делатности представљало је слање деце у стању социјалне потребе на опоравак у одмаралишта Црвеног крста, који је имао како психолошку, тако и едукативну компоненту. Она су била обухваћена програмом Летње школе Црвеног крста, коју су реализовали едуковани млади волонтери. Програм рада Летње школе био је прилагођен узрасту и интересовањима деце, а реализован је кроз: јутарње радионице (промоција хуманих вредности, превентивно-здравствене активности, ширење знања о принципима и вредностима Црвеног крста); креативне радионице (обука из прве помоћи и реалистичког приказа повреда и стања, ликовна, музичка, драмска, компјутерска, новинарска, плесна радионица, школа страног језика и сл.); спортске активности; забавни и вечерњи програм (игре без граница, маскенбал, квизови, избор за мис и мистера вечери и сл).

Захваљујући средствима опортунитета, Црвени крст Зрењанин је, крајем јула и почетком августа 2013, организовао превентивни опоравак – летовање за петнаесторо деце у одмаралишту Црвеног крста Србије „Криста Ђорђевић“ у Баошићу[76]. Наредне године, захваљујући Црвеном крсту Србије, у истом одмаралишту је од 8. до 17. јула боравило педесет зрењанинских малишана, корисника Народне кухиње, и деце из других социјално угрожених породица[77].

Према подацима Центра за социјални рад Града Зрењанина, Националне службе за запошљавање и Удружења пензионера Града Зрењанина, као најугроженији део становништва препозната су лица и породице који примају новчану социјалну помоћ, незапослена лица која немају никаква примања, малолетна деца која живе у вишечланим породицама, једнородитељска домаћинства са троје или више деце, као и пензионери који су примали најниже пензије, које су испод републичког просека, а посебно су били угрожени пензионери из приградских средина који су живели на ивици сиромаштва.

Дистрибуција хуманитарне помоћи у Црвеном крсту Зрењанин (20. август 2010)

Црвени крст Зрењанин је улагао максималне напоре да одговори на све израженије потребе за социјалним ангажовањем према најосетљивијим категоријама становништва. Социјалне активности имале су приоритете у односу на остале програме, али су хуманитарне потребе превазилазиле могућности организације

Растом потреба за социјално-хуманитарном помоћи грађанима, Црвени крст Зрењанин је настојао да максимално одржи и прошири програме социјално-хуманитарног карактера. Поред свих тешкоћа укупног друштвено-економског живљења, Црвени крст Зрењанин је, како сведоче извештаји о раду, од 2010. године забележио пораст различитих видова донација, што је омогућило очување постојећих програма и једнократних давања социјално најугроженијим категоријама становништва. Примаоци појединих хуманитарних донација опредељивани су у сарадњи са Центром за социјални рад Града Зрењанина и Одељењем за друштвене делатности Градске управе. Најчешће дистрибуирана хуманитарна давања била су у виду прехрамбених артикала, производа за одржавање личне хигијене и хигијене простора, половна гардероба, обућа, играчке и школски прибор.

Кроз програме директног ублажавања сиромаштва, као и кроз традиционал-не социјално-хуманитарне активности идентифи-

[76] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 312 („Архива 2014”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2013. годину“.

[77] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 315 („Архива 2015”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2014. годину“.

Дистрибуција хуманитарне помоћи у магацину Црвеног крста. Магационерка Милена Самарџић уручује помоћ корисници (17. децембар 2012)

коване су „нове“ категорије становништва, чији је степен угрожености већи од степена угрожености корисника материјалног обезбеђења породице које се остварује по Закону о социјалној заштити[78]. Повећање броја угрожених лица евидентирано је међу децом до 13 година старости, младима без посла од 19 до 24 година старости, старијим особама са ниским пензијама, незапосленим лицима (посебно преко 50 година), вишечланим домаћинствима и самохраним родитељима.

Уз непрекидно лобирање и јасно изражену потребу за овим видом помоћи, Црвени крст Зрењанин је 1. октобра 2009, након седмогодишње паузе и вишемесечних припрема, обновио рад Народне кухиње[79]. Овај програм је највидљивији и најдиректнији програм ублажавања сиромаштва и помоћи лицима у стању социјалне потребе. Од тада је та хуманитарна активност подржана и финансирана из буџета Града Зрењанина и Министарства за рад, запошљавање и социјалну политику, посредством Црвеног крста Србије[80]. Програмом Народне кухиње у Зрењанину је било обухваћено 540 корисника. Услуге топлог оброка једном дневно, током пет дана у недељи, користило је 240 лица. Услуге ланч-пакета једном месечно користило је 300 лица, од тога 100 у Зрењанину[81] и 200 у насељеним местима[82]. Број корисника се до данас није значајније мењао. Право на коришћење услуга програма утврђивао је Центар за социјални рад у Зрењанину, издајући корисницима адекватна решења.

У циљу расподеле топлих оброка и месечних пакета хране, оформљена су два дистрибутивна пункта. На пункту у магацинском простору Црвеног крста Зрењанин у Змај Јовиној 1а дневно је дистрибуирано 193 оброка, а послове су реализовали магационер и три волонтера Црвеног крста. На другом пункту, у приградском насељу Мужља, у просторијама Основне организације Црвеног крста уступљеним од Савета месне заједнице, волонтери су дневно дистрибуирали 47 топлих оброка. У више наврата је дељена и додатна помоћ у виду прехрамбених артикала, производа за хигијену, нове и половне гардеробе и обуће, дечје обуће и друго. Тако су нпр.током октобра 2010. деци до 15 година старости, корисницима Народне кухиње, уручени пакети производа за одржавање хигијене, донација Црвеног крста Војводине[83]; почев од 2013. године, корисницима топлог оброка су петком, уз поделу топлог оброка, дистрибуиране конзервиране намирнице за дане викенда[84], а уочи новогодишњих празника,

[78] „Закон о социјалној заштити“, *Службени гласник РС* 24, Београд, 4. април 2011.

[79] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 262 („Архива 2010”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2009. годину”.

[80] Министарство за рад, запошљавање и социјалну политику обезбеђује средства за набавку десет основних артикала хране за припрему топлих оброка у Народним кухињама Црвеног крста.

[81] Корисници који нису у могућности да дневно преузимају топли оброк (прим. А. Т.).

[82] У поступку јавне набавке Центра за социјални рад Града Зрењанина, као најбољи понуђач за припрему топлих оброка ангажован је Дом ученика „Ангелина Којић Гина“ из Зрењанина, који је на дневном нивоу вршио припрему 200 топлих оброка и њихово допремање до Црвеног крста Зрењанин (од 2013. године припрему топлих оброка врши „Golf Pro“а. д. Зрењанин). Топли оброк је садржао 0,5 л куване хране и 300 грама хлеба. Као најбољи понуђач за припрему ланч-пакета ангажован је „Comercservis“ доо из Новог Сада који је једном месечно достављао 340 ланч-пакета Црвеном крсту Зрењанин. Вредност једног ланч-пакета била је вредносни динарски еквивалент цене припреме топлих оброка за једног корисника на месечном нивоу. Црвени крст Зрењанин је вршио дистрибуцију ланч-пакета у 22 насељена места у крајње отежаним условима – без обезбеђене финансијске позиције за ову активност и без сопственог превозног средства.

[83] Сваки пакет је садржао 3 кг детерџента за веш, 1 л шампона, 2 сапуна, зубну пасту и четкицу за зубе (прим. А. Т.).

[84] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 312 („Архива 2014”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2013. годину”.

деци корисницима топлог оброка узраста до 15 година уручивани су новогодишњи пакетићи обезбеђени акцијом *Један пакетић, много љубави*.

Дистрибутивни пункт Народне кухиње у просторијама Црвеног крста Зрењанин посетили су 25. новембра представници Нафтне индустрије Србије и Градске управе. О раду Црвеног крста у Зрењанину госте су информисали секретар и председница. Представници НИС-а су том приликом најавили да ће ова компанија, сходно својој корпоративној одговорности, подржати градске пројекте везане за социјалну политику. Нафтна индустрија Србије је помогла рад Народне кухиње у Зрењанину са 2,5 милиона динара упућених Градској управи, што је омогућило несметан наставак рада Народне кухиње у току 2010. године.

Пункт Народне кухиње су у наредном периоду посетили градоначелници Зрењанина др Милета Михајлов (2010) и Чедомир Јањић (2014). Михајлов је присуствовао дистрибуцији топлих оброка 19. октобра 2010. и том приликом позвао зрењанинске предузетнике на друштвено-корпоративну одговорност и помоћ у одговору на потребе социјално угрожених суграђана[85]. Градоначелник Чедомир Јањић је са својим сарадницима посетио пункт на Међународни дан борбе против сиромаштва (17. октобар) 2014. и том приликом се упознао са начином реализације програма Народне кухиње[86]. Црвени крст Зрењанин, иначе, сваке године скреће посебну пажњу на Светски дан хране (16. октобар) и Светски дан борбе против сиромаштва (17. октобар), с циљем да се подигне свест јавности и помогне социјално најугроженијим лицима.

Брига о најстаријим суграђанима представља важну ставку у раду и програмским активностима Црвеног крста Зрењанин. Ово је и разумљиво, с обзиром на чињеницу да је број старијих лица у Србији у сталном порасту те да су поједина истраживања показала да више од 16% становника чине особе старије од 65 година. Многа старија лица нису у могућности да самостално задовоље основне животне потребе, а нису обухваћена неким од облика институционалне или ванинституционалне социјално-здравствене заштите. Они су најчешће упућени на помоћ других лица и/или хуманитарних организација.

Црвени крст Зрењанин, током читаве године, кроз различите пројекте и акције, води бригу о најстаријим суграђанима. Значајан број старијих лица током година био је обухваћен програмом *Брига о старијима*. Општи циљ овог програма било је пружање помоћи старијим, болесним и лицима са инвалидитетом, која из различитих разлога (здравствени, социјални, материјални и др.) нису били у стању да самостално и адекватно задовоље своје основне потребе. Притом, тежило се да старије особе остану што дуже у свом окружењу, да се мотивишу да користе сопствене преостале капацитете.

Корисници програма су била старија лица која нису институционално збринута, као што су старији са веома ниским нивоом социјалне сигурности, самачка старачка домаћинства, лица која су свесна, али са тешкоћама самопослуживања, или са недостатком потпуне слободе кретања.

Програм је давао широк оквир могућности за деловање Црвеног крста на плану бриге о старијима. Разноврсне активности могле су се поделити у три категорије:

1. здравствено-превентивне активности;
2. помоћ у кући;
3. психосоцијална подршка.

Едуковани волонтери у овом програму су пружали помоћ корисницима код одржавања хигијене, помоћ при набавци и припремању намирница, плаћању рачуна и испуњавању других обавеза, контактима са лекарима и другим институцијама и службама, помоћ у набавци лекова, у вези са правилном исхраном и здравим начином живота, а пружају им подршку и охрабрење, проводе време дружећи се, врше мерење крвног притиска, мерење нивоа шећера у крви и друго, а у зависности од потреба корисника.

Циљ програма је био да старија особа остане што дуже у свом познатом окружењу, као и да се мотивише да што дуже користи своје физичке и менталне потенцијале и да притом умањи потребу за разним видовима институционалне помоћи.

[85] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 272 („Архива 2011"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2010. годину".

[86] Мото ове акције у 2014. години гласио је: *Нико не сме бити заборављен – промишљање, одлучивање и заједничка акција против екстремног сиромаштва*. Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 315 („Архива 2015"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2014. годину". Такође види: М. Буквић, „Прошлог четвртка у Црвеном крсту. Обележен Међународни дан борбе против сиромаштва", *Зрењанин* 3246, год. LXII, 23. октобар 2014, 2.

Дистрибутивни пункт Народне кухиње у магацинском простору Црвеног крста Зрењанин
(8. октобар 2009)

Обновљен рад Народне кухиње након седмогодишње паузе (октобар, 2009)

Дистрибутивни пункт Народне кухиње у ООЦК Мужља (12. октобар 2009)

Посета градоначелника града Зрењанина
др Милете Михајлова магацину ЦК Зрењанин
(30. децембар 2009)

Посета градоначелника града Зрењанина Чедомира
Јањића дистрибутивном пункту Народне кухиње у
Црвеном крсту (17. октобар 2014)

Дистрибутивни пункт Народне кухиње у Црвеном крсту Зрењанин, након пресељења у простор кухиње
(крајем 2009). Радница Милена Самарџић и волонтер Александар Јовановић дистрибуирају топле оброке

Обилазак корисника програма *Брига о старијима* (9. октобар 2008). Волонтерка Розалија Хофгезанг

Обилазак корисника програма *Брига о старијима* (9. октобар 2008). Волонтерка Јованка Ковачевић

Детаљ са манифестације *Сунчана јесен живота* у великој сали месних заједница на Багљашу (27. октобар 2005)

У општини чија је демографска и социјална слика 2003. године упућивала на проблем старих лица која живе сама, без могућности за институционалним збрињавањем, зрењанински Црвени крст се, крајем године, укључио у реализацију програма *Брига о старим лицима*, у циљу побољшања квалитета живота старих, болесних и инвалидних лица. Након едукативног семинара за волонтере, у програм су укључене основне организације Црвеног крста Мужља и Багљаш, са по двадесет корисника, којима је пружана помоћ у одржавању личне и хигијене стана, помоћ у комуникацији са окружењем, заказивање прегледа и пратња до лекара, снабдевање намирницама и лековима, плаћање рачуна, подршка кориснику да користи здравствено очуване потенцијале и обезбеђивање комуникације са вршњацима. У циљу квалитетнијих посета, набављена су два апарата за мерење притиска, апарат и траке за мерење нивоа шећера у крви, ходалица, апарат за масажу, пелене за одрасле, мајице за волонтере[87].

У циљу побољшања квалитета живота старих, болесних и инвалидних људи, ЦК Зрењанин је проширио реализацију програма *Брига о старијима* и, поред основних организација Црвеног крста Мужља и Багљаш, 2007. године укључио и ООЦК Граднулица, Жарко Зрењанин и Зелено Поље[88]. Волонтери програма били су носиоци активности обиласка око 250 корисника. Према могућностима, набављани су пакети хране и хигијенских производа, који су одношени приликом кућних посета као мали знак пажње корисницима. Корисницима су дистрибуирани пакети хигијенских производа, а по потреби су набављане пелене за одрасле. У оквиру сарадње са Геронтолошким домом у Зрењанину, два пута недељно волонтери ЦК Зрењанин су у просторијама овог дома организовали тематска дружења са корисницима. Захваљујући Већу савеза самосталних синдиката за више општина и хуманитарној помоћи из Данске, корисницима је подељено 200 пари нове обуће.

Имајући у виду да старија лица не чине једну хомогену друштвену групу, програм *Бриге о старијима* је, поред компоненте услуга и помоћи, обухватио и важан сегмент заговарања промена

[87] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 223 („Материјали са седница Скупштина ООЦК Зрењанин"), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2003. годину".

[88] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 245 („Архива 2008"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2007. годину".

јавне политике те мотивисања старијих особа да се укључе волонтерски у рад и акције Црвеног крста. Тиме се настојала ојачати позитивна слика о старењу и старијим особама као активним члановима заједнице који доприносе развоју друштва.

Упоредо са овим акцијама и активностима, сваког октобра би се, при основним организацијама Црвеног крста у месним заједницама, одржавала традиционална манифестација *Сунчана јесен живота,* која је окупљала велики број старијих суграђана. У оквиру *Јесени* би, по правилу, био припремљен богат културно-уметнички програм, често уз дружење са ученицима основних школа и полазницима Предшколске установе. Организована су такмичења за најлепши бакин колач, постављане изложбе ручних радова, а у складу са могућностима, додељиване награде и поклони за најстарије суграђане.

Најзад, ваљало би поменути да су и волонтери Црвеног крста Зрењанин из редова најстарије популације били анимирани кроз организовање једнодневних излета; тако је нпр. у јесен 2013. педесетак волонтера из шест основних организација Црвеног крста Зрењанин обишло знаменитости Београда[89], а годину дана касније, исто толико старијих волонтера из основне организације Црвеног крста „Доситеј Обрадовић“ посетило је Вршац[90]. Раније исте године (24. април), зрењанински Црвени крст био је домаћин члановима невладине хуманитарне организације „Хлеб живота“, волонтерима Црвеног крста Савски Венац и Црвеног крста Врачар[91].

Волонтери програма *Брига о старијима* Црвеног крста Зрењанин на пријему код ЊКВ престолонаследника Александра и принцезе Катарине Карађорђевић (мај 2013)

Излет волонтера програма *Брига о старијима* ООЦК „Доситеј Обрадовић“ у Вршац (22. септембар 2014)

Посета волонтера Црвеног крста Савски Венац и Врачар и чланова НВО „Хлеб живота“ волонтерима зрењанинског Црвеног крста (24. април 2014)

[89] Волонтери су посетили Авалу, Авалски торањ и обишли споменик Незнаном јунаку. Потом су посетили дворски комплекс Карађорђевића, уз обилазак Краљевског и Белог двора. Приликом посете, волонтере су примила Њихова краљевска височанства престолонаследник Александар и принцеза Катарина, који су са волонтерима непосредно и срдачно попричали о хуманитарном раду и понудили помоћ при реализацији будућих активности. Приликом дружења, волонтери су били у прилици да размене своја искуства на пољу волонтеризма и посебно о активностима у оквиру реализације програма *Брига о старијима*. Излет је завршен обиласком Цркве Свете Петке и шетњом Калемегданом (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 312 („Архива 2014”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2013. годину”).

[90] Посетом је било обухваћено разгледање града, Цркве Светог Герхарда, Вршачке куле и Дома Црвеног крста на Вршачком брегу те манастира Месића и његових ризница (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 315 („Архива 2015”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2014. годину“).

[91] У просторијама Основне организације Црвеног крста

Детаљ из *Отвореног вртића* Црвеног крста за ромску децу (30. септембар 2004)

Новогодишњи пакетићи за ромску децу, полазнике *Отвореног вртића* (6. јануар 2011)

Активности на плану психосоцијалне подршке угроженим друштвеним групама Црвени крст Зрењанин спроводио је кроз рад са ромском (млађом) популацијом, пружање помоћи младим особама са инвалидитетом и организовање заједничких екскурзија и садржаја, како за кориснике ове помоћи, тако и за волонтере ангажоване на тим задацима.

Рад са млађом ромском популацијом започет је 2004. године, кроз програм под називом *Отворени вртић*, који је обухватио тридесеторо ромске деце без предшколског васпитања[92]. Реализован у сарадњи Црвеног крста Зрењанин и удружења „Сао Рома“ из Зрењанина, програм је био усмерен ка инклузији социјално угрожене ромске деце у заједницу[93] и остваривање људских права попут права на образовање и психосоцијални развој, права на културу и идентитет итд. те мотивисање и оспособљавање деце за упис на редовно школовање. Ови су се циљеви настојали постићи кроз учење српског језика и едукацију о стицању основних здравствено-хигијенских навика. Удружење „Сао Рома“ је обезбедило простор за рад, а Међународна федерација Црвеног крста и Црвеног полумесеца је помогла да се он адекватније опреми. Реализација програма је била поверена васпитачима, а помоћ у реализацији свих активности пружали су волонтери Омладинске теренске јединице Црвеног крста Зрењанин.

Програм *Отворени вртић* је настављен и наредних година и реализован је веома успешно, са обогаћеним садржајем[94], мада уз тешкоће

„Багљаш“ гости су се представили једночасовним програмом уз колаж песама, фолклор, рецитал и драмске минијатуре. Осим домаћина, волонтера Основне организације Црвеног крста „Багљаш“, дочекали су их срдачно волонтери и активисти програма *Брига о старијима* Црвеног крста из основних организација Црвеног крста „Доситеј Обрадовић“, „Зелено поље“, „Мужља“ и „Граднулица“ из Зрењанина. Након дружења и размене искустава волонтера, гости су посетили просторије Црвеног крста Зрењанин, где их је поздравила секретар Александра Танасијевић, упознавши их са историјатом организације и основним подацима о граду Зрењанину. Уз пратњу сарадника Црвеног крста Бориса Војинова, Игора Јефтића и Андрее Нађ, обишли су центар града и знаменита културна здања. Дружење је настављено уз банатски ручак и звуке банатских тамбураша. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 315 („Архива 2015”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2014. годину“).

[92] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 223 („Материјали са седница Скупштина ООЦК Зрењанин”), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2004. годину”.

[93] Будући да у том моменту велики проценат ромске популације чине незапослени људи, без икаквих квалификација и да то реално представља велики терет друштву и заједници, сматрано је да је један од основних корака ка решавању тих проблема управо рад са децом у предшколском узрасту, учење језика средине, мотивисање на упис у редовне школе те стицање радних квалификација.

[94] Тако је нпр. у току 2005. године у програм било укључено и Народно позориште „Тоша Јовановић“, у ком су полазници *Отвореног вртића* имали прилике да гледају представе (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 235 („Архива 2006”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2005. годину“); деци и њиховим породицама је у више наврата упућена помоћ у храни, средствима за хигијену, школском прибору, дидактичком материјалу и играчкама, а уочи Нове године обезбеђени су им и новогодишњи пакетићи у оквиру акције *Један пакетић – много љубави*. Од 2006. до 2008. године, полазници *Отвореног вртића* имали су обезбеђено летовање у одмаралишту Црвеног крста Србије „Криста Ђорђевић“ у Баошићу, у Црној Гори.

које су се у међувремену јавиле услед све већег броја ромских удружења која су регистрована те изузетно ниског нивоа међусобне сарадње ових удружења, њиховог гашења и отварања нових. Због тога је Црвени крст био принуђен да мења простор у коме се одвијао рад *Отвореног вртића*, али и сараднике програма. Од 2009. године, Отворени вртић за ромску децу делује у просторијама основне школе „Петар Петровић Његош" која је у непосредној близини ромског насеља. Његов програм је почев од 2008. унеколико измењен и фокусиран на децу школског узраста којима је потребна додатна настава да би успешно завршила разреде које похађају[95].

Други вид психосоцијалне подршке Црвеног крста Зрењанин огледао се у пружању помоћи младима са инвалидитетом. Маја 2009. је започела реализација програма *Помоћ младим људима са хендикепом* у сарадњи са Друштвом за помоћ ментално недовољно развијеним особама[96]. Рад са групом од 18 младих људи са хендикепом се одвијао кроз креативне радионице два пута недељно у просторијама Друштва и просторијама Црвеног крста Зрењанин. Реализација програма је подразумевала активности са децом и младима ван образовног система кроз организовање радионица које стимулишу развој вештина неопходних за самостално функционисање, радионица које подстичу развој вештина комуникације, стимулишу физички и говорно-језички развој. Активности за родитеље су остварене у виду саветовалишта, предавања, као и радионица подршке родитељима. За полазнике и родитеље организовани су излет (у Вршац), дружење у просторијама Црвеног крста, као и одласци на представе у Народном позоришту „Тоша Јовановић" и пројекције у зрењанинском биоскопу „Синема".

Други програм помоћи младим људима са инвалидитетом реализован је почев од 2011. године у сарадњи са Основном и средњом специјалном школом „9. мај" у Зрењанину[97]. Носио је назив *Помоћ младим људима са инвалидитетом,* а односио се на реализацију активности са децом која су укључена у образовни систем кроз подршку у савладавању

[95] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 261 („Архива 2009"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2008. годину".

[96] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 262 („Архива 2010"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2009. годину".

[97] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 279 („Архива 2012"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2011. годину".

Волонтери Црвеног крста Зрењанин у Дневном центру „Алтернатива" (30. децембар 2014)

Новогодишњи пакетићи корисницима Дневног центра „Алтернатива" (27. децембар 2012)

Помоћ младима са инвалидитетом, волонтери Црвеног крста Зрењанин са члановима МНРО „Сунцокрет" (24. децембар 2010)

Посета Инклузивног тима Специјалне школе „9. мај“ и волонтера Црвеног крста Зрењанин Новом Саду (3. јун 2014)

Посета Инклузивног тима Радио-телевизији Војводине и снимању епизоде серије „Државни посао“ (3. јун 2014)

Едукација Тима за подршку друштвеном укључивању (средина јуна 2011)

школског градива, изради домаћих задатака, као и у организовању радно окупационих радионица и на активности са родитељима које су реализоване у виду саветовалишта, предавања, као и радионица подршке родитељима[98].

Захваљујући финансијској подршци Црвеног крста Србије, организовани су једнодневни излети и дружења корисника програма помоћи младим људима са инвалидитетом, реализатора и волонтера. Овакве прилике су пружале велике могућности за боља међусобна упознавања, успостављање квалитетније комуникације, богаћење искустава, интензивнија дружења и постизање вишег нивоа толеранције и разумевања. Тако су 2012. и 2013. приређени излети у Београд[99], 2014 – у Нови Сад[100] и Српску Црњу, а 2015 – у Вршац[101], на Царску Бару, у Кикинду и Орловат.

Исте године када је започет програм *Помоћ младим људима са инвалидитетом* (2011), на иницијативу Црвеног крста Зрењанин, конституисана је неформална група *Тим за подршку друшт-веном укључивању*, са циљем да на територији града Зрењанина ради на

[98] Рад са групом од 20 младих људи са инвалидитетом се одвијао кроз креативне радионице два пута недељно, у просторијама школе и Црвеног крста Зрењанин. Координатор програма је била волонтерка Црвеног крста Зрењанин Андреа Нађ, а програм је реализован уз помоћ психолога школе Рајке Чекрџин и Дарка Јоњева. Кроз радионичарски рад обрађене су теме из седам модула програма *Промоција хуманих вредности*, организоване су ликовне секције, мали курсеви прве помоћи и реалистичког приказа повреда и стања, реализоване су радионице на тему трговине људима, здравствене превенције, правилне исхране и здравих стилова живота. У току наредних година реализације организовани су одласци на позоришне представе и биоскопске пројекције, посете Народном музеју и Градској народној библиотеци „Жарко Зрењанин“, дружења у посластичарницама и пицеријама, заједнички вечерњи изласци корисника и волонтера. Приличене су посете педијатру и стоматологу у Школском диспанзеру, спортским клубовима и разним радним организацијама, уз могућност да корисници упознају са најразличитијим занимањима и професијама. Организоване су заједничке новогодишње прославе корисника програма и волонтера Црвеног крста, уз обавезну поделу новогодишњих пакетића (прим. А. Т.).

[99] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 294 („Архива 2013”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2012. годину”; Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 312 („Архива 2014”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2013. годину”.

[100] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 315 („Архива 2015”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2014. годину“.

[101] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 331 („Архива 2016”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2015. годину“.

унапређењу квалитета живота деце и младих особа са инвалидитетом[102]. У овом телу су се окупили представници свих релевантних партнерских организација у граду који су на различите начине могли да допринесу помоћи деци и младим људима са инвалидитетом. Њихову едукацију обавили су, средином јуна, представници Међународне федерације друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца у просторијама Црвеног крста Зрењанин[103].

На првом самосталном састанку Тима, одржаном 5. јула 2011. године, дефинисани су његов идентитет, начин рада и заједнички циљеви. Паралелно са даљим умрежавањем, афирмисањем Тима и активностима које су се већ спроводиле у организацијама и институцијама, приоритетни задатак је био извршити процену потреба корисника – деце и младих особа са инвалидитетом. Као конкретан задатак Тима дефинисана је организација Велике заједничке радионице, на којој би се процениле потребе корисника. Спроведена је анкета у којој су испитани потребе и интересовања младих са инвалидитетом и њихових породица. Анкетирано је укупно 109 породица особа са инвалидитетом старости до 30 година. Испитани су запосленост родитеља/старатеља, укљученост у систем образовања и васпитања, највећи проблеми, а дати су и предлози за побољшање квалитета живота особа са инвалидитетом. Резултати спроведене анкете представљени су на Великој заједничкој радионици одржаној 15. децембра 2011. године у просторијама Дома ученика „Ангелина Којић Гина“, којој је присуствовало 55 учесника, представници свих удружења особа са инвалидитетом, релевантних институција и организација, медији. Домаћини су били Тим за подршку друштвеном укључивању и Црвени крст Зрењанин, а рад овог скупа подржали су представници локалне самоуправе.

[102] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 279 („Архива 2012”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2011. годину“.

[103] Едукацији су присуствовали представници Црвеног крста Зрењанин, Специјалне школе „9. мај“, Дома здравља „Др Бошко Вребалов“ у Зрењанину, Развојног саветовалишта, Саветовалишта за младе, Поливалентне патронажне службе, Стоматолошке службе, ОШ „1. Октобар“ из Ботоша – спец. одељење, Центра за социјални рад, Друштва МНРО, Дневног боравка „Алтернатива“, Сигурне куће, Центра за развој цивилног друштва и Предшколске установе „Бошко Буха“. Рад је подржао др Бранислав Мартинов, члан Градског већа Града Зрењанина за социјална питања (прим. А. Т.).

Деловање у кризним ситуацијама

Прве две деценије 21. века у раду зрењанинског Црвеног крста у великој мери су обележиле и активности везане за адекватно реаговање на несреће и кризне ситуације. У време великих поплава на подручју Средњобанатског округа (2005), па и читаве Србије (2014), као и током повишених водостаја (2006) и снежног невремена (2014), Црвени крст Зрењанин је спремно деловао, у складу са својим задатком и мисијом. Између таквих случајева, његови чланови учествовали су у различитим програмима чији је основни циљ био што боља припрема за деловање у таквим кризним ситуацијама.

Први корак у том правцу учињен је 2002. године, када је у оквиру програма Југословенског Црвеног крста *Припреме за деловање у несрећама* Општинска организација Црвеног крста Зрењанин формирала Окружну јединицу за помоћ (скр. ОЈП), која је бројала 30 чланова[104]. Они су прошли основну обуку у ООЦК Зрењанин, а потом, новембра месеца 2002, и други степен обуке у Дому Црвеног крста Београд у Боговађи. Крајем те године је у магацин ООЦК Зрењанин допремљена адекватна опрема за одговор на несрећу (агрегат, шатори, комплет алата, лична опрема чланова ОЈП) из Дистрибутивног центра Југословенског Црвеног крста. Развијањем сопствених капацитета зрењанински Црвени крст се оспособио да ефикасно помогне општинским институцијама у збрињавању и пружању помоћи становништву и ублажавању последица несреће.

Две године касније (2004), екипа прве помоћи, као део Окружне јединице за помоћ ООЦК Зрењанин, учествовала је у вежби спасавања на води коју је 14. октобра 2004. године организовало Министарство одбране у сарадњи са суседним земљама региона – Мађарском и Румунијом[105]. Носилац активности било је Министарство одбране – Одељење у Зрењанину, уз Центар за обавештавање, Општинску организацију Црвеног крста Зрењанин и Ронилачки клуб.

Међународна сарадња и ангажман су се врло брзо показали као веома важни, будући да је већ 2005. значајан део организационо-техничких капацитета Црвеног крста Зрењанин био, у

[104] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 223 („Материјали са седница Скупштина ООЦК Зрењанин”), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2002. годину”.

[105] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 230 („Архива 2005”), „Извештај о раду ООЦК Зрењанин за 2004. годину”.

току више месеци, у функцији пружања помоћи становништву у поплављеним подручјима општина Средњобанатског управног округа. Поплавни талас Тамиша, висине 4 метра, који је, након пробијања одбране у Румунији у ноћи 20. априла 2005. године, захватио насеље Јаша Томић у општини Сечањ и претио да угрози шире подручје Баната, ставио је велике изазове пред организацију Црвеног крста Зрењанин. Он се истог дана проширио и на општину Житиште и насеље Међа. Део Окружне јединице за помоћ – Интервентне јединице Општинске организације Црвеног крста Зрењанин је, у периоду од 21. до 26. априла 2005, био ангажован у општини Житиште у насељеном месту Међа и непосредно учествовао у евакуацији становништва из поплавом угорженог подручја у мање угрожена места и у центре за прихват евакуисаних лица. Осим помоћи у склањању људства, Окружна јединица за помоћ ООЦК Зрењанин је пружала и помоћ у евакуацији и склањању стоке и материјалних добара. У сарадњи са Секретаријатом унутрашњих послова Зрењанин, вршен је обилазак кућа које је Општински штаб Цивилне заштите прогласио обавезним за евакуацију.

Део Окружне јединице за помоћ ООЦК Зрењанин пред одлазак на поплављено подручје (26. април 2005)

Посета представника покрајинске и општинске власти Дистрибутивном центру Црвеног крста Зрењанин (30. април 2005)

Окружни штаб цивилне заштите Средњобанатског округа је на својој седници одржаној дана 28. априла 2005, на основу молбе Секретаријата за здравство и социјалну политику Извршног већа АПВ, донео *Наредбу о образовању Центра за прихват и дистрибуцију хуманитарне помоћи у општинама угроженим од елементарне непогоде*. Носилац организације, функционисања и рада Центра била је Општинска организација Црвеног крста у Зрењанину. Услед ванредне ситуације, у ООЦК Зрењанин су уведена дежурства у трајању од 24 часа. Целодневна дежурства су омогућена захваљујући волонтерима основних организација Црвеног крста, који су том приликом показали висок степен солидарности и помоћ у пружању адекватног одговора на несрећу.

Због недовољних капацитета магацинског простора, ООЦК Зрењанин у Змај Јовиној 1а, Центар за прихват и дистрибуцију хуманитарне помоћи користио је и додатне магацинске просторе зрењанинских фирми „Банат Трговина“, Индустрија шећера „Зрењанин“, Фабрика тепиха „Пролетер“ у стечају и Индустрија меса БЕК, за прехрамбене артикле чији је смештај изискивао расхладне уређаје. Организована је контрола исправности све пристигле хуманитарне помоћи од стране надлежних инспекцијских служби (санитарне, ветеринарске и пољопривредне).

Општинска организација Црвеног крста Зрењанин је водила и дневно ажурирала тзв. лагер-листу са подацима о приспелој и дистрибуираној хуманитарној помоћи и њеним количинама. Лагер-листе су достављане покрајинском Црвеном крсту, Националном друштву Црвеног крста и Црвеног полумесеца, Извршном већу АПВ (Секретаријату за здравље и социјалну политику и Секретаријату за пољопривреду), као и угроженим општинама.

Општинска организација Црвеног крста Зрењанин је вршила и микро-дистрибуцију лицима која су евакуисана из насељених места Међа и Јаша Томић, а налазила су се у приватном смештају у Зрењанину. У сарадњи са Црвеним крстом Војводине и Црвеним крстом Србије, упућена је сва неопходна помоћ за организовање живота у привременом колективном центру за смештај евакуисаних лица из Међе, а који се налазио у сали Спортског друштва у Српском Итебеју и у ком су махом била смештена деца са мајкама и старија лица. Укупно је примљено и дистрибуирано преко 500.000 кг хуманитарне

помоћи. Екипа прве помоћи ООЦК Зрењанин, на челу са др Бориславом Ђорђевићем, 3. маја 2005, у поплављеном Бусењу пружала је неопходну помоћ тамошњем становништву.

За укупне активности Општинске организације Црвеног крста Зрењанин на поплављеном подручју Баната, овој организацији је уручена плакета Министарства одбране Србије и Црне Горе за изузетан допринос у хуманитарним активностима. Признање је примила председница Општинске организације Црвеног крста Зрењанин, др Соња Капелер Пушкарић.

До поновног активирања *Програма деловања у несрећама* Црвеног крста дошло је у пролеће наредне, 2006. године, услед пораста нивоа вода на територији општине Зрењанин у водотоковима река Тиса, Тамиш и Бегеј, као и пораста нивоа подземних вода[106]. Угрожено подручје у зрењанинској општини протезало се од леве оба-ле Тисе, од Ловачког дома код насељеног места Арадац, до ушћа Бегеја у Тису те од десне обале пловног Бегеја, од преводнице у Стајићеву, до ушћа у Тису. Због константног пораста водотока и нереконструисаних насипа на овом потезу, поплава је претила насељеним местима Бело Блато, Лукино село, Арадац, Мужља, Ечка, Стајићево, Томашевац и Книћанин. Најугроженији су били Бело Блато, са око 1500 становника, и Лукино Село, са око 500 становника. Председник општине Зрењанин је 12. априла 2006. године донео одлуку о проглашењу стања елементарне непогоде, а истог дана урађен је План евентуалне евакуације људи, стоке и материјалних добара.

Представници Црвеног крста Зрењанин су од првог дана били присутни на терену ради процене угрожености и последица несреће. Волонтери Црвеног крста и војници на служењу војног рока у цивилној служби у организацији Црвеног крста су радили на учвршћењу насипа. Црвени крст Зрењанина добио је задужења за случај евентуалне евакуације људи, а за случај потребе, стављена је на располагање опрема за деловање у несрећама, која је у најкраћем временском року могла бити дистрибуирана на жељено место. У односу на конкретне потребе и могућности организације, помоћ је хитно упућивана на терен. Највише исказаних потреба било је за гуменим чизмама, конзервираном

[106] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 240 („Архива 2007"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2006. годину".

Екипа прве помоћи ООЦК Зрењанин на челу са др Бориславом Ђорђевићем у поплављеном Бусењу (3. мај 2005)

ДКМТ обука едукатора, Кишхомок, Република Мађарска (21. март 2008)

Тим Црвеног крста Војводине са секретаром ЦКВ мр Сињком Сомер на вежби *Шајка 2008* у Тителу (23. април 2008)

Део Акционог тима Србије са секретаром ЦК Зрењанин – руководиоцем мобилног села Александром Танасијевић на вежби *Шајка 2008* у Тителу (23. април 2008)

Едукација ДКМТ спасилачких тимова, Кањижа (6. мај 2011)

Екипа ОШ „2. октобар“ из Зрењанина са наставницом Бојаном Молнар на такмичењу у Бачком Моноштору (21. мај 2011)

храном за раднике на насипима, а посебно за пијаћом водом[107]. Дистрибуирано је преко 30.000 килограма разних артикала.

Изазови који су се јавили у виду поплава 2005. и повишених водостаја банатских река 2006. године истакли су значај удруженог деловања и међународне сарадње у кризним ситуацијама. Стога је Црвени крст Војводине 2008. године, у оквиру програма *Припрема за одговор на несрећу,* био укључен у пројекат Извршног већа АП Војводине „Дунав-Криш-Мориш-Тиса” (скр. ДКМТ), који је имао за циљ формирање акционе групе у циљу заједничке борбе против изазова насталих због поплава на територији Мађарске, Румуније и Србије. Аутономна Покрајина Војводина је формирала тим од 50 људи, који су у марту и априлу обучени у Кишхомоку у Мађарској. За обуку едукатора, Црвени крст Војводине је определио два представника – из Црвеног крста Суботице (Сенди Жолт) и Црвеног крста Зрењанин (Александра Танасијевић). Након реализоване обуке едукатора, едукације формираних тимова и формирања Акционе групе, у циљу заједничке борбе против изазова насталих због поплава и јединствене едукације чланова тимова у оквиру Пројекта међурегионалне сарадње ДКМТ, уследила је вежба *Шајка 2008*. Трилатерална вежба је планирана и изведена на територији општине Тител у периоду од 21 до 24. априла 2008. године, а осим акционе групе из Србије, учествовали су и тимови Мађарске и Румуније. Вежба се тежишно односила на спасавање и пружање помоћи у случају поплаве, изведена је по принципима и методологији *Међународне саветодавне групе за трагање и спасавање* (енгл. *The International Search and Rescue Advisory Group*, скр. INSARAG) и међународним принципима о заштити од катастрофе и пружању хуманитарне помоћи. Операцијама планирања вежбе руководило је Одељење за ванредне ситуације АП Војводине – Управе за ванредне ситуације Министарства одбране Републике Србије, у сарадњи са Секретаријатом за регионалну и међународну сарадњу. Секретар Црвеног крста Зрењанин, Александра Танасијевић, учествовала је у вежби као руководилац мобилног села са циљем организовања живота ангажованог људства и збринутог становништва, док је у припреми вежбе учествовала волонтерка Црвеног крста Зрењанин Биљана Исаков, у

[107] Нарочито у Белом Блату и Лукином Селу, где је вода била забрањена за употребу (прим, А.Т.).

својству едукованог стручњака за реалистички приказ повреда и стања. С обзиром да су представнице Црвеног крста Зрењанин адекватно одговориле постављеним задацима, планирано је њихово ангажовање у већем обиму у будућим активностима. Учешћем, припремом и реализацијом вежбе, Црвени крст Зрењанин је адекватним одговором својих учесника проверио делове сопствених капацитета и показао степен припремљености за одговор на несреће и указао на сопствену улогу и могуће задатке у будућем интегрисаном систему заштите и спасавања Републике Србије[108].

Следећи пројекат са међународним предзнаком у ком је Црвени крст Зрењанин узео учешће био је реализован у Кањижи од 6. до 8. маја 2011. године, под називом *Заједничка одбрана од поплава.* Том приликом је одржана едукација „ДКМТ спасилачких тимова" из Србије, Мађарске и Румуније. Размењена су искуства о законској регулативи и стандардима на пољу деловања у ванредним ситуацијама и начинима припреме за одговор и пружања одговора у ванредним ситуацијама у све три земље. Основни циљеви обуке били су даље оспособљавање спасилачког тима Еврорегије ДКМТ за организовање и управљање у ванредним ситуацијама, побољшање сарадње и координације екипа за заједнички одговор на несрећу, упознавање са опремом и капацитетом тимова, како би одговор на несрећу у реалним условима био што адекватнији. Члан тридесеточланог ДКМТ тима Србије била је Александра Тансијевић, секретар Црвеног крста Зрењанин, у својству заменика руководиоца ДКМТ тима[109]. У оквиру наведеног пројекта, након двомесечне едукације и припрема, 21. маја, у кампу Црвеног крста у Бачком Моноштору, одржано је такмичење ученика основних школа у познавању основних мера за заштиту у ванредним ситуацијама. Учествовало је укупно десет екипа основних школа из Зрењанина (ОШ „2. октобар", ОШ „Др Јован Цвијић" и ОШ „Петар Петровић Његош"), Сомбора и Новог Сада, чији су чланови демонстрирали своје знање у познавању заштите од пожара, поплава и других врста несрећа. Треће место заузела је екипа ОШ „2. октобар" из Зрењанина и стекла право учешћа на међународном Кампу у организацији ДКМТ-а.

[108] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 261 („Архива 2009"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2008. годину".

[109] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 279 („Архива 2012"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2011. годину".

ДКМТ тим Србије на заједничкој вежби тимова Србије, Мађарске и Румуније у Сегедину (9. септембар 2011)

Екипа прве помоћи ЦК Зрењанин на симулационој вежби (3. јун 2011)

Тријажни шатор Црвеног крста на симулационој вежби (3. јун 2011)

Он је реализован у периоду од 20 до 24. јуна 2011. године у Дунапатају (Мађарска).

Најзад, у периоду од 9. до 11. септембра 2011, у Сегедину (Мађарска), одржана је заједничка вежба ДКМТ спасилачких тимова из Србије, Мађарске и Румуније, у оквиру пројекта *Заједничка одбрана од поплава*. Рад и живот екипа се одвијао у шаторском насељу („мобилном селу") и кроз рад спасилачких екипа. Члан тридесеточланог ДКМТ тима Србије била је секретар Црвеног крста Зрењанин, у својству заменика руководиоца Тима.

Реализујући програм *Припрема за деловање у несрећама*, Црвени крст Зрењанин је, у сарадњи са Црвеним крстом Србије, приредио симулациону вежбу субјеката заштите у граду 2. јуна 2011. године, која је привукла велику пажњу јавности. Постигнут је један од главних циљева – боље упознавање капацитета служби у активностима током ванредних ситуација, партнерски однос и размена искустава. Том приликом су идентификовани и недостаци у комуникацији и координацији на локалном нивоу и донет је заједнички План акције – *Развој локалне заједнице за деловање у ванредним ситуацијама са дефинисаним активностима, извршиоцима и роковима за спровођење*. Наредног дана је одржана командно-симулациона вежба *Зрењанин 2011*, у оквиру које су симулирани пожар и саобраћајни удес, како би се испитали степен спремности и начини реаговања на ове ситуације. Поред Црвеног крста, у овој вежби су учествовали и Дом здравља – Служба хитне медицинске помоћи, МУП Сектор за ванредне ситуације – Цивилна заштита и управљање ризицима, МУП Сектор за ванредне ситуације – Ватрогасно-спасилачка чета, МУП Одељење унутрашњих послова – саобраћајна полиција, као и Градска управа[110].

Са аспекта деловања у несрећама и кризним ситуацијама, 2014. година показала се као нарочито изазовна по Црвени крст Зрењанин. Крајем јануара 2014, ова организација суделовала је у акцији збрињавања угрожених лица којом је руководио Градски штаб за ванредне ситуације града Зрењанина, а коју су проузроковали снежни наноси и завејана колона возила код насељеног места Перлез[111].

Чланови Теренске јединице ЦК Зрењанин су 31. јануара 2014. године организовали припрему и допремање ћебади и намирница (конзервиране хране, хлеба, топлих напитака итд.) до колоне завејаних возила код Перлеза. Будући да нису били у могућности да путничким возилом приђу до завејане колоне, хуманитарну помоћ су преузимали припадници Сектора за ванредне ситуације и Градског штаба за ванредне ситуације града Зрењанина. Након евакуације и збрињавања угрожених лица, приоритет Црвеног крста је био пружање помоћи лицима која су учествовала у спасавању, рашчишћавању и санирању последица ванредне ситуације, и која је указана у периоду од 31. јануара до 3. фебруара. Упоредо са трајањем ванредне ситуације, Црвени крст Зрењанин је вршио дневну дистрибуцију 200 топлих оброка у оквиру реализације програма Народна кухиња и дистрибуцију ланч-пакета у граду, као и пријем и расподелу топле половне гардеробе и обуће становништву у стању социјалне потребе.

Међутим, далеко већи изазов представљале су велике поплаве које су, у пролеће исте године, погодиле подручје западне и централне Србије. Услед интензивних кишних падавина током треће недеље маја[112], дошло је до изливања река која су угрозила око 1,6 милиона људи у 38 општина и градова, углавном у централној и западној Србији. Услед поплава, око 32.000 људи је евакуисано из својих домова. Већина их је била смештена код својих рођака, али око 5000 људи је морало да буде привремено смештено у прихватне центре које су оформили Влада и Црвени крст Србије. Током ове природне катастрофе 51 особа је изгубила

[110] У првом делу вежбе симулиран је пожар у ОШ „Жарко Зрењанин". Том приликом је Ватрогасно-спасилачка чета приказала правилне начине гашења пожара и евакуације ђака, екипа прве помоћи Црвеног крста Зрењанин је демонстрирала правилно и правовремено збрињавање повреда и стања, а Служба хитне медицинске помоћи урадила је транспорт повређених. Шминкери Црвеног крста Зрењанин су урадили реалистички приказ повреда на 15 маркираната. Другим делом вежбе је симулиран саобраћајни удес на углу Томићеве и Чарнојевићеве улице у Зрењанину са 20 повређених. Припадници саобраћајне полиције ПУ Зрењанин су извршили затварање и регулацију саобраћаја, Екипа прве помоћи Црвеног крста Зрењанин је извршила извлачење и приказала правилно и правовремено збрињавање повређених из комбија и камиона, док су чланови Окружне јединице за помоћ Црвеног крста Зрењанин поставили тријажни шатор за повређене, обавили тријажу и омогућили услове за транспорт збринутих унесрећених лица Служби хитне медицинске помоћи (прим. А. Т.).

[111] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 315 („Архива 2015"), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2014. годину".

[112] Примера ради, у Западној Србији је, током једне недеље, пало више од 200 мм кише по квадратном метру, што је једнако количини тромесечних падавина под уобичајеним условима (прим. А. Т.).

живот[113]. Реагујући на катастрофалне поплаве и клизишта који су се после падавина појавили, Влада Републике Србије је 15. маја прогласила ванредно стање на читавој територији земље.

За време трајања ванредне ситуације, Црвени крст Зрењанин је настојао да се максимално стави на располагање локалној заједници и да координира активностима у вези са пријемом и дистрибуцијом хуманитарне помоћи поплавама угроженом становништву. Активности су реализоване у свакодневном контакту са Градским, Окружним и Покрајинским штабом за ванредне ситуације, Црвеним крстом Војводине и Црвеним крстом Србије.

Градска организација Црвеног крста Зрењанин је, почев од 16. маја 2014. године, свакодневно била ангажована на пословима пријема и дистрибуције хуманитарне помоћи. У магацинске просторе Црвеног крста Зрењанин ускладиштено је и потом дистрибуирано више од 580.000 кг хуманитарне помоћи. Изузетан напор и велики труд је уложен да се примљена хуманитарна помоћ класификује и сортира, да се прегледају рокови употребе те да се потом врши формирање пакета за помоћ угроженим лицима, или да се артикли пакују по намени, а све у складу са потребама које су исказане са угрожених подручја. За овакав обим посла било је неопходно додатно ангажовање како запослених, тако и великог броја волонтера Омладинске теренске јединице Црвеног крста Зрењанин, али и волонтера ван организације који нису познавали њен рад у довољној (а често ни у потребној) мери. Током маја и јуна месеца није постојало радно време, хуманитарна помоћ је примана седам дана у недељи, често до касних вечерњих часова, да би потом бивала отпремана у угрожена подручја. Дневно је у магацинским просторима Црвеног крста Зрењанин било ангажовано и по 100 волонтера. Велики број ангажованих лица и обиман и значајан посао који реализују подразумевао је изузетну организацију. Услед честих исказивања потреба са угроженог подручја и повремених захтева за упућивањем одређене врсте помоћи на терен од стране локалне самоуправе и виших нивоа организовања Црвеног крста, у одређеним приликама било је неопходно у моменту реаговати, вршити препакивања артикала помоћи и њихову припрему за правовремену (хитну) дистрибуцију. Хуманитарна помоћ из Црвеног крста Зрењанин је упућена у Сремску Митровицу, Шабац, Свилајнац, Параћин, Уб, Пећинце, Смедеревску Паланку, Лајковац, Крупањ и Обреновац – Месна заједница Бело Поље.

Црвени крст Зрењанин је вршио евиденцију (пријаву и одјаву) лица која су са територије угрожене поплавама бивала смештена у приватни и колективни смештај у Зрењанину. На територији града Зрењанина укупно је евидентирано и збринуто 198 лица. Њихове податке је Црвени крст Зрењанин дневно достављао Црвеном крсту Војводине, Апотекарској установи Зрењанин, Заводу за јавно здравље Зрењанин и, по потреби, Кабинету градоначелника града Зрењанина и начелнику Средњобанатског управног округа. Осим евиденције, Црвени крст Зрењанин је вршио збрињавање ових лица и према њима је дистрибуирано укупно 30.000 кг хуманитарне помоћи, од тога 15.700 кг лицима у приватном смештају и 14.300 кг лицима у колективном смештају[114].

Знатна количина хуманитарне помоћи (сса. 75.000 кг) је примљена од донатора из других земаља те је Црвени крст Зрењанин уложио велики напор да, у складу са свим важећим законским прописима, омогући њен ефикасан пријем и дитрибуцију. Ови напори су обухватали: царински поступак, прегледе надлежних инспекцијских служби, правовремен истовар, адекватно складиштење, накнадну царинску контролу итд.

Током ванредне ситуације, Црвени крст Зрењанин је морао да обезбеди додатни смештајни простор, будући да су хуманитарне пошиљке превазилазиле капацитете постојећег магацина. У ту сврху су склопљени уговори са приватним фирмама (ДОО „Норма“ Зрењанин, „Penpharma“ доо Зрењанин), путем којих је без накнаде обезбеђено додатних 870 м^2 магацинског простора. Велики проблем представљала је и дневна потреба обезбеђивања транспортних возила, како мање носивости за прихват хуманитарне помоћи са сабирних пунктова (месних заједница, школа, удружења итд.) до Црвеног крста Зрењанин, тако и шлепера којима је хуманитарна помоћ дистрибуирана ка угроженим општинама.

[113] „Извештај о процени потреба за опоравак и обнову последица поплава Владе Р Србије“, у публикацији: *Поплаве у Србији 2014. године,* Београд 2014, 11 (obnova.gov.rs, приступљено 22. фебруара 2020).

[114] Хотел „Сибила“, Бања Русанда Меленци, Мотел „Липов Цвет“ Меленци, Сигурна кућа у Зрењанину (прим. А.Т.).

Помоћ поплављеном становништву Републике Србије (2014)

Помоћ поплављеном становништву Републике Србије (2014)

Посета представника Црвеног крста Горње Аустрије Црвеном крсту Зрењанин (1. април 2011)

Посета представника Црвеног крста Горње Аустрије Црвеном крсту Зрењанин (11. април 2012)

Посета представника Црвеног крста Горње Аустрије Црвеном крсту Зрењанин (21. октобар 2014)

Посете представника Црвеног крста Горње Аустрије и реновирање Велике сале Дома

Један од најзначајнијих догађаја у последњој деценији, који је у великој мери имао утицаја на остваривање програмских задатака и активности Црвеног крста Зрењанин, било је реновирање Велике сале Дома 2015. године, до ког је дошло захваљујући финансијској подршци Црвеног крста Горње Аустрије. До те подршке је дошло након вишегодишње сарадње и неколико посета представника аустријског Црвеног крста Зрењанину, у оквиру којих је договорена сарадња и помоћ.

Прва у низу тих посета одиграла се у пролеће 2011. године, када су 1. априла представници Црвеног крста Горње Аустрије обишли организацију Црвеног крста Зрењанин, у оквиру сарадње коју су претходних осам година имали са Црвеним крстом Војводине[115]. У оквиру те сарадње, Црвени крст Горње Аустрије је помогао организације Црвеног крста у више војвођанских градова и општина. Током боравка у Покрајини 2011. године, обишли су, поред Зрењанина, и организације Црвеног крста у Пландишту, Вршцу и Кикинди. С обзиром да је део делегације долазио из организација Омладине Црвеног крста, желели су да сазнају више о раду младих волонтера у Црвеном крсту Зрењанин. Госте су дочекали др Борислав Ђорђевић, потпредседник Црвеног крста Србије и др Соња Капелер Пушкарић, председник Црвеног крста Зрењанин. Секретар Црвеног крста Зрењанин, Александра Танасијевић, гостима је представила Град Зрењанин, његову организацију Црвеног крста те њен историјат, делатност и услове рада. Рад младих волонтера у Црвеном крсту Зрењанин представили су чланови Омладинске теренске јединице и њен председник Срђан Копривица. Гости су изразили задовољство радом организације, а председник ЦК Горње Аустрије, Лео Палвајн Претнер је, том приликом, рекао да је задивљен приказаним активностима и да о раду са младима могу много да науче од зрењанинске организације. Секретар Црвеног крста Војводине, мр сци Сињка Сомер, изјавила је да се Црвени крст Зрењанин нашао у улози домаћина, с обзиром да је једна од најстаријих организација Црвеног

[115] Б. Јајић, „Делегација Црвеног крста Горње Аустрије посетила Зрењанин. Задивљени активностима волонтера“, *Зрењанин* 3062, год. LIX, 8. април 2011, 19.

крста у Србији, са дугогодишњим искуством, и једна од највећих организација која је пребродила многа искушења у свом досадашњем раду.

Од укупне донације Црвеног крста Горње Аустрије у 2011. години, Црвени крст Војводине је определио износ од 5000 евра за потребе адаптације зграде Црвеног крста Зрењанин. Из наведене донације реализована је, у том моменту неопходна, потпуна реконструкција санитарних просторија, којом су задовољени сви неопходни услови за лиценцирање простора у Црвеном крсту Зрењанин за извођење теоријске и практичне обуке у пружању прве помоћи и реализацију испита. По завршетку радова, 1. децембра, у посети Црвеном крсту Зрењанин били су председник и секретар Црвеног крста Војводине, проф. др Бориша Вуковић, мр sc. Синька Сомер и градоначелник града Зрењанина, др Милета Михајлов, који је похвалио сарадњу локалне самоуправе и Црвеног крста Зрењанин, обећавши интензивнију помоћ и налажење могућности за наставак адаптације зграде Црвеног крста.

Годину дана касније (11. априла 2012), делегација Црвеног крста Горње Аустрије и представници Црвеног крста Војводине поново су посетили Црвени крст Зрењанин. Аустријску делегацију чинили су: др Валтер Ајхингер, председник Црвеног крста Горње Аустрије; мр Ерих Ханешлегер, секретар Црвеног крста Горње Аустрије; мр Рудолф Ленер, заменик директора Омладине Црвеног крста Горње Аустрије и инж. Јозеф Фраушер, секретар Окружног Црвеног крста у Риду[116]. Црвени крст Војводине представљали су проф др Бориша Вуковић, председник; мр Синька Сомер, секретар и Анђела Папић, стручни сарадник. Гости су посетили просторије организације Црвеног крста Зрењанин, разговарали са представницима Омладинске теренске јединице Црвеног крста Зрењанин о раду младих у организацији и обишли санитарне просторије, реновиране захваљујући донацији Црвеног крста Горње Аустрије током претходне године. Секретар Црвеног крста Зрењанин, Александра Танасијевић, указала је на потребе адаптације Велике сале, која је последњих деценија била у функцији магацинског простора, а постојала је потреба да се врати у функцију програмских активности организације. За госте и представнике Црвеног крста Зрењанин, градоначелник града Зрењанина, др Милета Михајлов је приредио пријем у плавом салону градске куће[117].

Трећа посета уследила је у јесен 2013, овог пута на знатно вишем и озбиљнијем нивоу. Гости из Горње Аустрије дошлио су у знатно већем броју – њихову делегацију су чинили председник др Валтер Ајхингер, два потпредседника, секретар и 22 секретара окружних организација Црвеног крста у Горњој Аустрији. Они су 21. октобра дошли у зрењанинску организацију Црвеног крста са информацијом да су обезбедили средства за адаптацију Велике сале у згради домаћина у висини од око 39.000 евра. Овај новац био је намењен за реконструкцију сале и њено претварање у простор који је требало да служи као едукативни центар за прву помоћ, деловање у ванредним ситуацијама, за предавања о ширењу безбедносне културе код младих и реализацију великог спектра програмских активности Црвеног крста. Гостима је презентован рад организације, а потом су се уверили у стање у ком се сала налазила и једногласно се сложили да простор зрењанинског Црвеног крста и обим активности које реализује заслужују далеко боље услове.

Изглед Велике сале пре реконструкције (2015)

Реконструкција Велике сале уследила је у току наредне, 2015. године. Од изградње Дома Црвеног крста Зрењанин 1936. године, овај простор није озбиљније реновиран, а и његово пуко одржавање, посебно деведесетих година,

[116] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 291 („Архива 2013”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2012. годину”.

[117] Исто.

било је сведено на минимум услед недостатка финансијских средстава. Велика сала је чинила централни део Дома Црвеног крста и била је у функцији свих грађана. У њој су одржавани самарјански течајеви, вршене су пројекције у циљу здравственог просвећивања, реализовани курсеви прве помоћи. У сали су се окупљали лекари, угледни грађани који су дали свој допринос раду Црвеног крста, али и омладина за коју су организоване приредбе и игранке. Више од последње две деценије, тај простор је служио као магацински, од доба збрињавања избеглих, прогнаних и расељених лица, преко помоћи домицилном становништву у стању социјалне потребе, као и за потребе пријема и дистрибуције хуманитарне помоћи у венредним ситуацијама. Кроз магацин је од тада прошло више десетина хиљада људи који су добили неку врсту помоћи, а у њега су примљене и дистрибуиране хиљаде тона хуманитарне помоћи. Магацинско пословање у простору који за то није намењен је било прилично отежано, није постојала могућност манипулације виљушкаром, нити прилаз шлепера до улаза, велике количине хуманитарне помоћи су преношене ручно, а чести су били и застоји саобраћаја у Змај Јовиној улици за време утовара и истовара.

Радови на реконструкцији Велике сале
(јул 2015)

Прибављање и израда све неопходне пројектно-техничке документације и грађевинске доз-воле, као и спровођење отвореног поступка јавне набавке, у значајној мери су обележили прву половину 2015. године. Извођење радова на потпуној реконструкцији Велике сале и радови на два улаза у зграду били су примарна активност Организације у току летњих и јесењих месеци[118]. Након опсежних радова, након 79 година коришћења, у потпуности је измењен изглед Велике сале. Извршена је замена електро-инсталација, подних облога, реконструкција плафона, сређивање зидих облога и столарије, као и опремање.

Радови на реконструкцији Велике сале
(јул 2015)

Сала је на тај начин реконструисана у савремени едукативни центар и пружала је могућност за квалитетнију и садржајнију реализацију планских активности. Капацитет сале од преко 100 седишта и њена техничка опремљеност рачунарима, пројектором, опремом за озвучење, као и свом пратећом опремом и материјалом, пружила је могућност за успешну реализацију низа програмских садржаја и организацију едукација и манифестација.

Свечаност поводом отварања реновиране Велике сале Црвеног крста Зрењанин је уприличена 23. октобра 2015. године, уз многобројне госте и пријатеље Црвеног крста. Отварању су присуствовали представници Црвеног крста Горње Аустрије на челу са потпредседником, председник Црвеног крста Војводине Дејан Укропина, секретар Црвеног крста Војводине Лидија Риц Рихтер, представници Градске управе града Зрењанина на челу са градоначелником Чедомиром Ја-

[118] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 331 („Архива 2016”), „Извештај о раду Црвеног крста Зрењанин за 2015. годину”.

њићем, замеником градоначелника Сашом Сантовцем и начелницом Градске управе Јасмином Малинић, начелник Средњобанатског управног округа Душан Шијан, представници установа и институција града Зрењанина, чланови Управног одбора Црвеног крста Зрењанин, волонтери и чланови Омладинске теренске јединице Црвеног крста Зрењанин. Донатору, Црвеном крсту Горње Аустрије, уручена је Захвалница и откривена двојезична спомен-плоча донатору. У свечаности су учествовали хор Музичке школе „Јосиф Маринковић" из Зрењанина и солисти, њени некадашњи ученици. Приказан је кратак филм о некадашњем изгледу и функцији сале, ранијим посетама представника Црвеног крста Горње Аустрије Црвеном крсту Зрењанин, о току радова на адаптацији и коначном изгледу сале након њих[119].

Велика сала је од тада постала централно место реализације програмских активности Организације. Многобројне манифестације и традиционалне акције организоване су квалитетније, у сопственом простору, за разлику од претходних година, када је адекватан простор у потребним терминима требало обезбедити у Градској кући, Културном центру, Народном позоришту „Тоша Јовановић", Народном музеју и др. У технички опремљеној сали, далеко ефикасније него до тада, извођене су здравствено-превентивне едукације и обуке у пружању прве помоћи. Поставком фиксних носача и покретних рамова за слике дуж читавог зида Велике сале, значајно је унапређен начин презентације радова полазника Ликовне секције Црвеног крста Зрењанин, а изложбе радова су свечано отваране у новом простору који је, по мишљењу многих, у том моменту представљао један од најрепрезентативнијих изложбених простора у граду. Огроман искорак начињен је у раду Омладинске теренске јединице, чији чланови су добили могућност свакодневне употребе простора, како за рад, тако и за дружење и забаву. До данас је у сали одржан велики број едукација, трибина, предавања, састанака, организоване су свечаности попут годишњих седница Скупштине Црвеног крста и Скупштине Омладинске теренске јединице, манифестације попут *Сунчане јесени живота* и обележавања Националног и Светског дана добровољних давалаца крви, у више наврата организоване су акције добровољног давања крви, за различите категорије корисника организоване су свечане поделе пакетића у оквиру акције *Један пакетић много љубави*, одигране су позоришне представе настале реализацијом програма *Промоција хуманих вредности*, постављене изложбе радова полазника Ликовне секције, као и изложбе радова пристиглих на ликовне конкурсе које организује Црвени крст. Велика сала је постала препознатљив симбол Организације и место промовисања хуманих вредности.

Изглед Велике сале након реконструкције (2015)

Изглед Велике сале након реконструкције (2015)

[119] И. Божић, „Обновљена велика сала Црвеног крста у згради у Пионирском парку. Од магацина до модерне канцеларије за едукацију", *Зрењанин* 3299, год. LXII, 30. октобар 2015, 6.

Хор музичке школе „Јосиф Маринковић“ на свечаности отварања Велике сале (23. октобар 2015)

Вокални солисти на свечаном отварању Ана Алексић Шајрер и Тибор Хевеши

Уручивање Захвалнице потпредседнику Црвеног крста Горње Аустрије Гинтеру Мејеру

Обраћање секретара ЦК Зрењанин Александре Танасијевић на свечаном отварању Велике сале (23. октобар 2015)

Градоначелник Чедомир Јањић на отварању Велике сале ЦК Зрењанин (23. октобар 2015)

Млади волонтери Црвеног крста Зрењанин на свечаном отварању Велике сале (23. октобар 2015)

Александра Танасијевић

ЦРВЕНИ КРСТ ЗРЕЊАНИН ДАНАС (2015–2020)

Екипа волонтера Црвеног крста Зрењанин на обележавању Дана Војске Републике Србије и Дана победе над фашизмом на Тргу Слободе (9. мај 2016)

ЦРВЕНИ КРСТ ЗРЕЊАНИН ДАНАС (2015–2020)

Последњих неколико година (2015–2020), Црвени крст Зрењанин је своје активности реализовао у складу са неколико важних закона (Закон о Црвеном крсту Србије, Закон о ванредним ситуацијама, Закон о трансфузијској медицини, Закон о безбедности и здрављу на раду, Закон о безбедности саобраћаја на путевима), статутима Црвеног крста Србије, Црвеног крста Војводине и сопственим статутом, затим, Планом акције Црвеног крста Србије за период 2014-2018 и 2018–2022, стратегијама које је усвојила Влада Републике Србије, а односе се на делатности блиске организацији Црвеног крста[1], те наравно – постојећим потребама локалне заједнице.

На реализацији програмских активности, спровођењу јавних овлашћења и свих задатака поверених Црвеном крсту осим Стручне службе радили су управљачки органи Црвеног крста Зрењанин: Скупштина, Управни и Надзпрни одбор као и Комисије[2]. Почев од 2016, седнице Скупштине Црвеног крста Зрењанин се одржавају у Великој сали уз присуство представника Црвеног крста Србије, Црвеног крста Војводине, Градске управе града Зрењанина, организација Црвеног крста из Арада и Бекешчабе, представника установа, институција и градских организација и великог броја сарадника и волонтера Организације[3]. Најзаслужнијим волонтерима и сарадницима уручују се признања за активности у Организацији. Осим редовних годишњих седница Скупштине[4], Изборна седница Скупштине Црвеног крста Зрењанин је одржана 10. маја 2018. Извршени су избори за чланове органа Црвеног крста Зрењанин, Црвеног крста Србије, Црвеног крста Војводине и за носиоце функција у Црвеном крсту Зрењанин за мандатни период 2018-2022[5].

Гости и чланови Скупштине Црвеног крста Зрењанин на седници у Великој сали Дома Црвеног крста (13. мај 2016)

Добиници признања Црвеног крста Србије на седници Скупштине Црвеног крста Зрењанин (16. мај 2018)

Детаљ са састанка Управног одбора Црвеног крста Зрењанин (10. мај 2018)

[1] Стратегија развоја социјалне заштите, Национална стратегија о старењу, Стратегија за смањење сиромаштва, Стратегија подстицања рађања, Национални план акције за децу итд. (прим. А. Т.).

[2] Комисија за организацију и развој, Статутарна комисија, Комисија за прву помоћ, Комисија за рад са младима, Комисија за здравствене активности, Комисија Службе тражења, Комисија за информисање (прим. А. Т.).

[3] О томе види: Б. Јајић, „Црвени крст Зрењанин – захвалност волонтерима за труд, време и знање. Уручена признања Црвеног крста Србије", *Зрењанин* 3385, год. LXV, 23. јун 2017, 8; и М. Маричић, „Одржана годишња седница Скупштине Црвеног крста. Волонтери гарантују за будућност организације", *Зрењанин* 3485, год. LXVII, 24. мај 2019, 8.

[4] Редовне годишње седнице Скупштине Црвеног крста Зрењанин су одржане 13. маја 2016, 9. маја 2017, 16. маја 2018, 10. маја 2019 и 15. маја 2020.

[5] О томе види напред у поглављу *Додатак* (Управљачки органи ООЦК Зрењанин/ЦК Зрењанин 2002-2020).

Број организација, културних удружења, просветних установа, привредних и др. субјеката са којима је Црвени крст Зрењанин остварио плодоносну сарадњу у овом периоду налазио се у сталном порасту, а забележени су и значајни моменти на пољу међународне сарадње. Они су наговештени замашном донацијом Црвеног крста Горње Аустрије којом је омогућена реконструкција Велике сале Дома Црвеног крста Зрењанин. Ова чињеница, као и околност да је у претходном периоду Црвени крст интензивирао своју активност, нису могли проћи неопажено: потврда да је његов значај и рад препознат од стране меродавних инстанци стигла је крајем 2015, у виду Награде Града Зрењанина за секретара Црвеног крста Зрењанин Александру Танасијевић, на предлог Управног одбора. Њој је је награда додељена 28. децембра *за промовисање волонтерског рада, хуманих вредности и успешно руковођење организацијом Црвеног крста Зрењанин*.

Додела Награде града Зрењанина секретару Црвеног крста Зрењанин у Барокној сали Градске куће. Председник Скупштине града Зрењанина Елеонора Марјановић, секретар Црвеног крста Зрењанин Александра Танасијевић и градоначелник града Зрењанина Чедомир Јањић (28. децембар 2015)

Здравствено-васпитна делатност

Кроз едукације, радионице, трибине, презентације и предавања Црвени крст Зрењанин је обрађивао најразличитије теме у складу са групама слушалаца и могућим врстама здравствених ризика. Црвени крст Зрењанин спроводи тематске акције и обележава *Национални дан без дуванског дима* (31. јануар), *Светски дан деце оболеле од рака* (15. фебруар), *Национални дан борбе против рака дојке* (20. март)[6], *Светски дан борбе против туберкулозе* (24. март)[7], *Светски дан здравља* (7. април), *Месец борбе против дијабетеса* (април)[8], *Светски дан без дуванског дима* (31. мај), *Међународни дан борбе против злоупотребе и кријумчарења дроге* (26. јун), *Светски дан срца* (29. септембар)[9], *Светски дан борбе против дијабетеса* (14. новембар)[10], *Светски дан борбе против ХИВ/АИДС-а* (1. децембар)[11].

Традиционална активност, такмичење *Шта знаш о здрављу* годинама окупља зрењанинске основце и средњошколце са жељом да учешћем у овој активности стекну и понесу сазнања која ће им помоћи да не само очувају него и унапреде своје здравље[12].

Едукација корисника топлог оброка Народне кухиње испред зграде Црвеног крста Зрењанин (дистрибутивног пункта Народне кухиње). Едукатор стручни сарадник Борис Војинов, тема: здравствени ризици (2016)

---

6 „U Zrenjaninu 12 muškaraca ima rak dojke", ilovezrenjanin.com, 21. март 2018, приступљено 22. фебруара 2020.

7 „U Zrenjaninu obeležen Svetski dan borbe protiv tuberkuloze", ilovezrenjanin.com, 21. март 2016, приступљено 22. фебруара 2020.

8 Л. З., „Април, месец борбе против шећерне болести. Бесплатне контроле", *Зрењанин*, год. LXIV, 31. март 2016, 28.

9 „U Zrenjaninu obeležen Svetski dan srca", ilovezrenjanin.com, 29. септембар 2016, приступљено 22. фебруара 2020.

10 Ж. Б., „Поводом Светског дана борбе против дијабетеса. Бесплатна контрола шећера у крви", *Зрењанин* 3510, год. LXVII, 15. новембар 2019, 13.

11 М. Маричић, „Активисти Црвеног крста обележили Светски дан борбе против сиде. За превенцију је важна добра информисаност", *Зрењанин* 3461, год. LXVI, 7. децембар 2018, 6.

12 „Zavidno znanje učenika o zdravlju na takmičenju Crvenog krsta Zrenjanin", ilovezrenjanin.com, 23. март 2019, приступљено 22. фебруара 2020; „55 učenika na takmičenju Crvenog krsta *Šta znaš o zdravlju*", ilovezrenjanin.com, 3. април 2016, приступљено 22. фебруара 2020.

Обележавање Светског дана срца на Тргу Слободе у Зрењанину. Приказ поступка кардиопулмоналне реанимације, волонтер Исидора Арваи (29. септембар 2017)

Обележавање Светског дана борбе против дијабетеса у великој сали Црвеног крста Зрењанин са представницима Удружења за борбу против шећерне болести из Зрењанина. Седе слева: др Зорица Марков, волонтерка Милица Туцић, десно др Јасмина Вујанов, у средини окренута леђима др Соња Капелер Пушкарић (14. новембар 2017)

Обележавање Светског дана борбе против туберкулозе у малој сали ЦК Зрењанин - превентивни прегледи и анкетирање маргинализованих група. Доле лево др Бранислав Мартинов, начелник Специјалистичко-консултативног одељења Специјалне болнице за плућне болести „Др Васа Савић“ у Зрењанину (24. март 2018)

Обележавање Светског дана здравља у малој сали Црвеног крста Зрењанин – радионица о правилној исхрани за предшколце вртића „Дечија радост“ из Зрењанина (7. април 2019)

Обележавање Светског дана борбе против туберкулозе у великој сали Црвеног крста Зрењанин – Борис Војинов и Милена Самарџић у подели пакета са средствима за личну хигијену корисницима програма „Народна кухиња“ (24. март 2019)

Едукација ученика средњих школа поводом обележавања Светског дана борбе против ХИВ/АИДСа, у великој сали Црвеног крста Зрењанин. Едукатори: др Радивој Филипов, начелник Центра за контролу и превенцију болести Завода за јавно здравље Зрењанин и вршњачки едукатори Црвеног крста Зрењанин (1. децембар 2017)

Добровољно давалаштво крви

Једно од најважнијих јавних овлашћења поверених Црвеном крсту Законом о Црвеном крсту Србије је мотивација грађана за добровољно давање крви. Овај сегмент рада у Зрењанину има дугу традицију, започету још у међуратним годинама, и унапређену после Другог светског рата захваљујући приљежном раду др Марка Рајића, дугогодишњег активисте и функционера Црвеног крста. Рад на промоцији добровољног давалаштва и прикупљању крви нашао је своје место и у Националном програму, који се реализује плански – масовним и континуираним организовањем акција давања крви. Ове акције су се претежно организовале у просторијама основних организација Црвеног крста при месним заједницама.

Пар месеци по реновирању Велике сале Дома, 21. јануара 2016. у овом простору одржана је по први пут акција добровољног давања крви и потписивање донаторских картица[13]. Међу добровољним даваоцима нашли су се запослени и волонтери Црвеног крста Зрењанин, представници Градске управе и остали хумани Зрењанинци, а прикупљено је укупно 46 јединица крви. Од тада Велика сала Дома редовно отвара своја врата за организоване акције прикупљања крви.

У оквиру новоуспостављене сарадње са ритејл-парком „Авив“, у септембру исте године одржана је манифестација *Деца-деци, одрасли–свима*, у оквиру које су Служба за трансфузију крви Опште болнице „Ђорђе Јоановић” из Зрењанина и Црвени крст Зрењанин организовали акцију добровољног давања крви на којој је прикупљено 35 јединица крви. Уз исказано велико разумевање за активности Црвеног крста, „Авив парк” Зрењанин је постао и до данас остао поуздан партнер Црвеном крсту Зрењанин, како у области добровољног давалаштва крви, тако и у другим областима.

Почев од 1. маја 2018, на снагу је ступио *Закон о трансфузијској медицини*[14], којим су промењени услови и редефинисан начин рада трансфузијских институција. Њиме је Црвеном крсту Зрењанин поверен задатак промоције добровољног, анонимног, ненагађеног давалаштва крви и организовања акција добровољног давања крви прилагођен новом концепту организације трансфузиолошке службе када је реч о броју, терминима акција и новом моделу рада. Црвени крст Зрењанин је извршио темељне припреме за рад у складу са новим законом, информишући јавност о новим условима и моделима добровољног давања крви, путем средстава јавног информисања. Такође, нови модалитети рада и примена новог закона договорена је у сарадњи са представницима Црвеног крста Војводине и Завода за трансфузију крви Војводине[15]. У реализацију овог значајног, обимног и изузетно одговорног посла био је укључен велики број волонтера Црвеног крста Зрењанин[16].

Прва акција добровољног давања крви од почетка примене новог закона у Зрењанину одржана је два дана након његовог ступања на снагу – 3. маја 2018, у Великој сали Дома Црвеног крста Зрењанин. Акцији се одазвало преко 50 добровољних давалаца, од којих је 42 могло да дарује крв. Уследио је низ организованих сличних акција приликом којих се Црвени крст Зрењанин прилагодио начину рада новог партнера на послу прикупљања крви, Завода за трансфузију крви Војводине[17].

Ове акције су у току 2018. и 2019. године углавном организоване у свечаним салама месних заједница „Вељко Влаховић“ и „Соња

[13] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 335 („Архива 2017”), „Извештај о раду Црвеног крста Зрењанин за 2016. годину”.

[14] *Службени гласник Републике Србије* 40, Београд, 27. април 2017, 14–21.

[15] Представници Црвеног крста Зрењанин, тј. чланови Комисије за добровољно давалаштво крви и вишеструки добровољни даваоци учествовали су у телевизијским емисијама на локалним ТВ станицама и на тај начин дали допринос мотивацији потенцијалних давалаца. Редовно су организоване седнице Комисије за добровољно давалаштво крви Црвеног крста Зрењанин на којима су решавани текући проблеми из ове области. Непосредно пред ступање на снагу Закона, одржан је радни састанак тим поводом у просторијама Црвеног крста Зрењанин, на ком су учествовали представници Завода за трансфузију крви Војводине и Црвеног крста Војводине. Такође, У циљу што боље информисаности јавности у просторијама Опште болнице „Ђорђе Јоановић“ 24. априла 2018. године одржана је заједничка конференција за новинаре којој су присуствовали представници Црвеног крста Зрењанин и Службе за трансфузију крви зрењанинске болнице. О томе види: „Akcije dobrovoljnog davanja krvi od sada jednom nedeljno, bez mogućnosti samostalnog davanja u bolnici”, ilovezrenjanin.com, приступљено 22. фебруара 2020.

[16] Види: „U Zrenjaninu u prošloj godini krv dalo više od 3000 građana”, ilovezrenjanin.com, приступљено 22. фебруара 2020.

[17] О томе види: М. М, „Прикупљено 511 јединица крви. Организоване акције”, *Зрењанин* 3446, год. LXVI, 24. август 2018, 19.

Волонтери Црвеног крста Зрењанин на акцији добровољног давања крви у великој сали Црвеног крста Зрењанин (21. јануар 2016)

Прва акција добровољног давања крви у Зрењанину организована у наменском возилу за прикупљање крви, *трансфузиомобилу* на Тргу слободе (1. август 2019)

Маринковић“[18], у малој сали Културног центра Зрењанин, у просветним установама – у Зрењанинској гимназији, Високој техничкој школи струковних студија и на Техничком факултету „Михајло Пупин“[19].

Значајну новину у раду представља и *наменско теретно возило* за прикупљање крви, које је Завод за трансфузију крви Војводине добио од Покрајинске владе Војводине 28. јуна 2019. Свечаној примопредаји *трансфузиомобила* су присуствовали и представници зрењанинског Црвеног крста, који ће у наредном периоду уприличити две акције у којима се у центру пажње нашло ово возило: на Тргу слободе (1. августа) [20] и у „Авив парку” у Зрењанину (28. септембар), у оквиру манифестације *Трка за срећније детињство*.

Зарад потребе подизања свести о култури добровољног давања крви, стицања вештине комуникације и позитивног приступа према потенцијалним и вишеструким добровољним даваоцима крви, Црвени крст Зрењанин је као и у протеклом периоду упућивао своје представнике на све видове едукација организованих од стране Црвеног крста Војводине и Црвеног крста Србије, али и сам био иницијатор и организатор низа обука.

Почев од 2017. године, представници Црвеног крста Зрењанин су учествовали на саветовањима које је у оквиру програма *едукативно-мотивационог рада* у области добровољног давалаштва крви, организовала Градска организација Црвеног крста Новог Сада, а у сарадњи са Заводом за трансфузију крви Војводине[21]. Посебно значајна су била искуства представника Црвеног крста из оних земаља региона (Хрватска, Босна и Херцеговина, Македонија), у којима су претходно имплементирани нови закони који се односе на рад трансфузиолошких служби. Успешно је реализован и пројекат под називом *Хуманост нам је у крви*, којим је квалитативно и квантитативно ојачана база волонтера едукованих у области добровољног давалаштва крви (пројекат је финансиран од стране Покрајинског секретаријата за здравство).

[18] О томе види: М. М, „Акције давања крви”, *Зрењанин* 3461, год. LXVI, 7. децембар 2018, 18.; и М. М., „Успешна акција давања крви. Суграђани се одазивају позивима Црвеног крста”, *Зрењанин* 3481, год. LXVII, 25. април 2019, 14.

[19] О томе види: М. Б., „Студентски парламент ТФ „Михајло Пупин“. Хумани студенти – даваоци крви”, *Зрењанин* 3371, год. LXV, 17. март 2017, 6; М. Бечејац, „Акција добровољног давања крви на „Пупину“. Студенти показали хуманост”, *Зрењанин* 3425, год. LXVI, 30. март 2018, 6. и М. Б., „Хумани студенти”, *Зрењанин* 3479, год. LXVII, 12. април 2019, 18.

[20] О томе види: С. В., „Трансфузиомобил на Тргу слободе. Акцији се одазвао велики број суграђана”, *Зрењанин* 3496, год. LXVII, 9. август 2019, 7.

[21] Саветовања су одржана на Борском језеру (2017), у Крупњу (2018) и у Кладову (2019) – прим. А. Т.

Награђени учесници на ликовно – литерарном конкурсу Крв живот значи са председницом Црвеног крста Зрењанин др Соњом Капелер Пушкарић на свечаности поводом Светског дана добровољних давалаца крви (14. јун 2019)

Обележавање Светског дана добровољних давалаца крви (14. јун 2018)

Уз све ове активности, редовно су обележавани **Национални** (11. мај)[22] и **Светски** (14. јун) **дан добровољних давалаца крви**[23] уз присуство великог броја добровољних давалаца, волонтера, представника локалне самоуправе, гостију из установа и институција и награђених ученика.

Обележавање Светског дана добровољних давалаца крви у Градској башти Градске куће у Зрењанину (12. јун 2015)

[22] „Akcija dobrovoljnog davanja krvi u Crvenom krstu Zrenjanin", ilovezrenjanin.com, приступљено 22. фебруара 2020.

[23] Почев од 2016, ЦК Зрењанин организује свечаности поводом Светског дана ДДК у Великој сали свог Дома. Свечаностима претходе организоване акције добровољног давања крви и поставка награђених ликовних и литерарних радова у изложбеном делу велике сале. На свечаности се уручују признања вишеструким добровољним даваоцима крви и плакете најхуманијим срединама а додељују се награде ученицима чији су радови проглашени за најуспешније на ликовно литерарном конкурсу *Крв живот значи*. О томе види: Б. Јајић, „Свечаност у зрењанинској организацији Црвеног крста поводом Међународног дана добровољних давалаца крви. Признања за хуманост појединцима и установама", *Зрењанин* 3334, год. LXIV, 1. јул 2016, 8. Такође: „Obeležen Svetski dan dobrovoljnih davalaca krvi u Zrenjaninu. Priznanja i zahvalnost humanim sugrađanima", ilovezrenjanin.com, приступљено 22. фебруара 2020.

Увежбавање вештина пружања прве помоћи (мај 2018)

Прва помоћ

Када је о програмским активностима Црвеног крста Зрењанин на плану едукације о првој помоћи реч, оне су спровођене кроз **такмичења екипа прве помоћи Подмлатка и Омладине, курсеве** и **показне вежбе**.

Такмичења су одржавана на градском, покрајинском, републичком и међународном нивоу (са партнерским организацијама Црвеног крста из Арада и Бекешчабе), а имала су и ревијални карактер[24].

Почев од 8. маја 2016, када је одржано *Градско такмичење* екипа у пружању прве помоћи приликом обележавања Светског дана Црвеног крста, теоријски део такмичења се одвија у Великој сали Црвеног крста Зрењанин, док се рад на полигонима организује у Планковој башти.

На Покрајинском такмичењу у пружању прве помоћи одржаном у Суботици 28. маја 2016, екипа Подмлатка Црвеног крста Зрењанин је освојила 3. место; исти резултат је остварен 1. јуна 2019. године у Сремској Митровици, чиме је омогућен пласман на државни ниво такмичења. Екипу Подмлатка су чинили ученици ОШ „Петар Петровић Његош“, који су били победници Градског такмичења екипа прве помоћи у Зрењанину. На државном такмичењу су заузели осмо место у генералном пласману.

Када је о реч о компетитивним сусретима са међународним предзнаком, они су иницирана 14. маја 2017, када су екипе Прве помоћи Црвеног крста Арада и Бекешчабе по први пут наступиле на градском такмичењу Црвеног

[24] Примера ради, екипе Прве помоћи Црвеног крста из Новог Сада и Сремске Митровице су учествовале ревијално на Градском такмичењу 2019. године („Ispit znanja mladih Crvenog krsta na takmičenju Prve pomoći”, ilovezrenjanin.com, 13. мај 2019, приступљено 22. фебруара 2020), док су зрењанинске екипе, због потребе за стицањем нових такмичарских искустава, узеле ревијално учешће исте године на Градском такмичењу у Сремској Каменици, у Дечјем селу „Др Милорад Павловић” (такмичење у организацији Црвеног крста Нови Сад).

крста Зрењанин[25]. Недуго затим, зрењанинска омладинска екипа учествовала је на регионалном такмичењу екипа у пружању прве помоћи организованом у Араду[26], да би наредне две године на истом такмичењу заредом освајала прво место у генералном пласману екипа (такмичења су одржана 23. маја 2018. и 28. маја 2019. године)[27]. Она је изузетно знање показала и на регионалним такмичењима одржаним у Бекешчаби 24. априла 2017, односно 25. априла 2018, где је добила похвале стручног жирија[28].

У току новембра и децембра 2016, Црвени крст Зрењанин је реализовао курс Прве помоћи за студенте прве године Техничког факултета „Михајло Пупин" Универзитета у Новом Саду, а на основу одлуке Сената Универзитета. Курс је реализован у просторијама факултета, а кроз процес обуке прошло је преко 300 студената[29]. Курс прве помоћи су организовали Медицински факултет у Новом Саду чији су професори организовали теоријска предавања и Црвени крст Зрењанин чији су инструктори и предавачи студенте учили основним практичним знањима и вештинама у пружању прве помоћи.

Када је о показним вежбама прве помоћи реч, у периоду 2016–2020. одржано их је неколико. Прва је организована 2017. у дворишту Пољопривредне школе, у сарадњи Канцеларије за младе града Зрењанина, Ватрогасно-спасилачког батаљона, Саобраћајне полиције, Црвеног крста Зрењанин и Службе хитне медицинске помоћи[30]. Њоме је Црвени крст Зрењанин обележио *Светски дан сећања на жртве саобраћајних незгода* (20. новембар), као подсећање на чињеницу да сваког дана у свету преко 3000 људи изгуби живот у саобраћајним незгодама, при чему се највећи број смртних исхода догађа у првих десет минута од удеса.

Друга значајна симулација била је техничко-тактички збор зрењанинских добровољних ватрогасних друштава, који је одржан 2. јула 2019. године на Тргу слободе, у присуству министра унутрашњих послова Небојше Стефановића. Ову манифестацију организовали су Сектор за ванредне ситуације Министарства унутрашњих послова, Ватрогасно–спасилачки батаљон Зрењанин и Градски ватрогасни савез. Волонтери Црвеног крста Зрењанин, чланови екипе прве помоћи, су у заједничкој акцији са екипом Службе хитне медицинске помоћи приказали правилне и правовремене технике пружања прве помоћи и транспорта на члановима РППОС тима Црвеног крста Зрењанин, која су са нашминканим опекотинама изведена из зграде Градске управе[31].

Осим тога, Мото клуб из оближње Ечке у више наврата је био домаћин волонтерима зрењанинског Црвеног крста који су изводили показне вежбе правилног збрињавања најчешћих повреда мотоциклиста повређених у саобраћајним незгодама и правилан начин скидања кациге[32].

Покрајинско такмичење екипа прве помоћи у Сремској Митровици. Треће место за екипу Подмлатка у саставу: Николија Кнежевић – инструктор, Теодора Мушицки, Миљана Антић, Матеја Милин, Наташа Живанов, Миона Туран, Милена Митровић. Други ред слева: Мирослав Копривица – члан Организационог одбора такмичења, Дејан Укропина – председник Црвеног крста Војводине и Бошко Митрашиновић – секретар Црвеног крста Војводине (1. јун 2019)

[25] „Mladi pokazali zavidno znanje na takmičenju Prve pomoći Crvenog krsta Zrenjanin", ilovezrenjanin.com, 15. мај 2017, приступљено 22. фебруара 2020.

[26] „Crvenom krstu Zrenjanin stigle pohvale iz Arada", ilovezrenjanin.com, 4. јун 2017, приступљено 22. фебруара 2020.

[27] „Prvo mesto u Rumuniji za ekipu Crvenog krsta iz Zrenjanina", ilovezrenjanin.com, 30. мај 2019, приступљено 22. фебруара 2020.

[28] О томе види: „Međunarodna pohvala Crvenom krstu Zrenjanin", ilovezrenjanin.com, 28. април 2017, приступљено 22. фебруара 2020; „Volonteri Crvenog krsta Zrenjanin uspešni i na međunarodnim takmičenjima", ilovezrenjanin, 30. април 2018, приступљено 22. фебруара 2020.

[29] „Instruktori Crvenog krsta uče studente Tehničkog fakulteta prvoj pomoći", ilovezrenjanin.com, 11. децембар 2016, приступљено 22. фебруара 2020.

[30] И. Исаков, „Симулирана саобраћајна несрећа у пољопривредној школи. Опомена и апел будућим возачима", *Зрењанин*, год. LXV, 1. децембар 2017, 8.

[31] Tivadar Borbelj, „Ministar Stefanović na zboru vatrogasaca u Zrenjanin: Vatrogasci su heroji", ilovezrenjanin.com, 2. јул 2019, приступљено 11. марта 2020.

[32] М. Бечејац, „Ечански бајкери угостили моористе из Србије. „Грофови": Погледај два пута, сачувај живот", *Зрењанин* 3496, год. LXVII, 9. август 2019, 15.

Екипа Подмлатка Црвеног крста Зрењанин на Државном такмичењу екипа прве помоћи у Београду - Исидора Арваи, Анастасија Граховац, Јана Малушић, Сара Зекић, Катарина Киселица, Данијел Ловре (17. септембар 2016)

Екипа предавача и маркираната Црвеног крста Зрењанин на курсу прве помоћи на ТФ „Михајло Пупин" у Зрењанину (1. април 2017)

Детаљ са курса прве помоћи на ТФ „Михајло Пупин" у Зрењанину у току којег је обучено преко 300 студената. Предавач Немања Петковић, волонтер ЦК Зрењанин (10. децембар 2016)

Екипа прве помоћи Црвеног крста Зрењанин (слева: Анастасија Граховац, Исидора Арваи, Сара Зекић, Гордана Дујловић, Јана Малушић и Катарина Киселица) на Регионалном такмичењу екипа прве помоћи у Араду , Румунија (23. мај 2017)

Показна вежба правилног пружања прве помоћи на техничко-тактичком збору зрењанинских добровољних ватрогасних друштава на Тргу слободе (2. јул 2019)

Екипа прве помоћи Црвеног крста Зрењанин у саставу Немања Милинков, Исидора Арваи, Јована Величковић, Катарина Киселица и Гордана Дујловић на Регионалном такмичењу екипа прве помоћи у Бекешчаби, Мађарска (25. април 2018)

Милена Самарџић и волонтерка Меланија Ружић на дистрибутивном пункту Народне кухиње у Црвеном крсту Зрењанин (13. септембар 2016)

Дистрибуција хуманитарне помоћи у Црвеном крсту Зрењанин (8. септембар 2018)

Дистрибуција хуманитарне помоћи у Црвеном крсту Зрењанин (25. август 2019)

Социјална делатност

Након реновирања Велике сале свог Дома и њеног враћања у првобитну намену, Црвени крст Зрењанин је остао без преко потребног магацинског простора. Акције пријема и дистрибуције хуманитарне помоћи услед недостатка адекватног магацинског простора вршене су у крајње неадекватним условима, у помоћним просторијама (гаражама), које нису задовољавале минимум стандарда за складиштење. Додатне проблеме стварао је пријем хуманитарне помоћи вршен најчешће шлеперима који су стварали проблем у одвијању редовног саобраћаја услед немогућности приступа просторијама.

У договору са локалном самоуправом пронађен је пословни простор у улици Мирослава Тирше, на месту некадашње пијаце[33]. Превасходна идеја је била да се тај простор адаптира у услужни центар који би се састојао од дистрибутивног пункта Народне кухиње, на ком би уједно постојала и могућност конзумирања топлог оброка[34]. Други, већи део чинио би магацински простор, чиме би се све активности социјалних давања и директног ублаживања сиромаштва одвијале на једном месту. На тај начин био би створен практичан, безбедан и доступан простор који би олакшао основну мисију Црвеног крста – помоћ угроженим лицима, али и који би допринео већем достојанству прималаца помоћи и опште задовољство корисника овог вида социјалних услуга у локалној заједници[35].

Црвени крст Зрењанин је израдио сву потребну пројектно-техничку документацију те је добијено Решење о одобрењу извођења радова на адаптацији. Адаптација простора је започета 2015. године, међутим изведена је само прва фаза спољних радова (замењени су прозори, изведени лимарски радови и урађена фасада објекта)[36]. За

[33] И. Божић, „Александра Танасијевић о плановима Црвеног крста. Народна кухиња у новом, адекватном простору", *Зрењанин* 3311, год. LXIV, 22. јануар 2016, 2.

[34] О томе види: Ж. Балабан, „Нови простор за зрењанинску Народну кухињу. Топао оброк неће се подгревати", *Дневник*, 18. фебруар 2016, 13.

[35] M. Pudar, „Crveni krst u Zrenjaninu prvu put dobija namenski prostor za pružanje socijalne pomoći i zbrinjavanje građana. Novi objekat za narodnu kuhinju", *Danas*, 19. februar 2016, 23.

[36] „Novi prostor za narodnu kuhinju", zrenjaninski.com, 17. фебруар 2016; M. Pudar, „Crveni krst u Zrenjaninu prvu put dobija namenski prostor za pružanje socijalne pomoći i zbrinjavanje građana. Novi objekat za narodnu kuhinju", *Danas*, 19. februar 2016, 23.

завршетак радова, међутим, локална самоуправа није нашла потребна средства.

Због тога је настављена дотадашња пракса поделе куваних оброка на дистрибутивном пункту у просторијама Дома, где се дневно подели у просеку 250 куваних оброка[37]. Поред тога, 340 породица у Граду Зрењанину и свим насељеним местима је збринуто породичним пакетима хране. Поменути број оброка и месечних пакета хране задовољава потребе корисника за овом врстом помоћи[38]. Корисници Народне кухиње су старија лица, болесне особе неспособне за рад, лица са инвалидитетом, корисници социјалне помоћи и пензионери са најнижим примањима. Право на коришћење неког од поменутих начина помоћи решењем утврђује Центар за социјални рад у Зрењанину, а у одабиру корисника за друге видове материјалних давања, Црвени крст Зрењанин има значајну подршку Одељења за друштвене делатности града Зрењанина и Канцеларије за сузбијање сиромаштва[39].

Програм Народне кухиње налази се у средишту пажње Црвеног крста приликом обележавања **Светског дана хране** (16. октобар) и **Светског дана борбе против сиромаштва** (17. октобар). Тада се сабирним акцијама и путем донаторства прикупља хуманитарна помоћ у виду прехрамбених производа за најугроженије категорије становништва[40], при чему се корисницима обезбеђују додатне количине намирница[41].

Спољашњи изглед пословног простора у ул. Мирослава Тирша (јануар 2016)

Спољашњи изглед пословног простора у ул. Мирослава Тирша (фебруар 2016)

Волонтери Милица Јоцић и Лука Мандић на дистрибутивном пункту Народне кухиње у Црвеном крсту Зрењанин (8. јануар 2018)

[37] У току 2019. године број корисника топлог оброка је био 262, укључујући кориснике у Центру за прихват бескућника у Зрењанину (прим. А. Т.).

[38] Захваљујући средствима Града Зрењанина за припрему топлих оброка и донацији десет артикала хране које је посредством Црвеног крста Србије донирало Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, Црвени крст Зрењанин је у периоду од 21. новембра 2016. до 21. маја 2017. године, поред постојећих 250 корисника, дистрибуирао још додатних 200 топлих оброка. Према могућностима, корисницима су захваљујући овим донацијама дистрибуиране додатне коичине намирница, а деци корисницима топлог оброка обезбеђени су пакетићи, играчке, школски прибор и књиге („Praznični pokloni korisnicima Narodne kuhinje u Zrenjaninu", ilovezrenjanin.com, 10. јануар 2018, приступљено 22. фебруара 2020).

[39] „U prošloj godini Crveni krst podelio 66.440 toplih obroka", ilovezrenjanin.com, 17. јануар 2019, приступљено 22. фебруара 2020; Ж. Б., „Топле оброке добијају 262 корисника", *Дневник,* 30. октобар 2019, 13.

[40] О томе види: Ж. Б., „Црвени крст Зрењанина свакодневно пружа помоћ социјално угроженима. Топле оброке добијају 262 корисника", *Дневник*, 30. октобар 2019, 13.

[41] „Humanim delom obeležen Dan borbe protiv siromaštva u Zrenjaninu", 17. октобар 2018, приступљено 22. фебруара 2020.

Ускрс у Народној кухињи – волонтерке Леона Зарин, Милица Бабић и Јасмина Данкулов (25. април 2019)

Волонтерке Маријана Николић и Драгица Стан уручују зимске јакне корисницима Народне кухиње на Међународни дан људске солидарности (20. децембар 2019)

Светски дан борбе против сиромаштва у Црвеном крсту Зрењанин (17. октобар 2019)

Светски дан борбе против сиромаштва је 2016. године обележен уз мото *Од понижења до укључења – зауставимо сиромаштво у свим његовим облицима*[42].

Посебну категорију корисника програма Народне кухиње чине деца. Захваљујући Црвеном крсту Србије, Црвени крст Зрењанин је у лето 2016. године (5–14. јул) обезбедио могућност опоравка 40 деце из породица у стању социјалне потребе са територије Града Зрењанина у вршачком одмаралишту[43]. У јуну 2019, пут Вршачког брега је на седмодневни превентивни опоравак упућено двадесет и петоро ученика зрењанинских основних школа, а месец дана касније, исто толико малишана-корисника Народне кухиње боравило је у Одмаралишту Црвеног крста Србије „Криста Ђорђевић" у Баошићу; захваљујући Црвеном крсту Србије, деца из посебно социјално угрожених породица имала прилику да се друже са својим вршњацима из градова широм Србије.

У зимском периоду Црвени крст Зрењанин редовно посећује Центар за прихват бескућника у Зрењанину и породице у стању социјалне потребе и тешким условима становања, односећи хуманитарну помоћ[44]. Према потреби, помоћ се упућује и у различите установе[45]. У току *Недеље Црвеног крста*[46] Општој болници „Ђорђе Јоано-

[42] Дистрибутивни пункт Народне кухиње у ЦК Зрењанин је обишао помоћник градоначелника града Зрењанина, Душко Радишић, који је истакао добру сарадњу града Зрењанина и ЦК Зрењанин на дугогодишњој реализацији програма Народна кухиња у циљу помоћи најугроженијим суграђанима. О томе види: М. Стојин, „Уз 17. октобар, Међународни дан борбе против сиромаштва. Пакети хране за кориснике Народне кухиње", *Зрењанин*, год. LXIV, 21. октобар 2016, 8; М. М., „Светски дан борбе против сиромаштва обележен у Народној кухињи. Позив за учешће у акцијама Црвеног крста", *Зрењанин* 3455, год. LXVI, 26. октобар 2018.

[43] О томе види: Б. Јајић., „Акција Црвеног крста. На Вршачком брегу 45 малишана", *Зрењанин* 3337, год. LXIV, 22. јул 2016, 7.

[44] „Pomoć Crvenog krsta Zrenjanin ugroženim licima i porodicama u hladnim danima", 3. mart 2018, приступљено 22. фебруара 2020; и „Jednonedeljna beba ostala bez krova nad glavom", zrenjaninski.com, 24. јануар 2018, приступљено 22. фебруара 2020.

[45] Овде спадају: Геронтолошки центар Зрењанин, Окружни затвор Зрењанин, Центар за социјални рад Зрењанин, Дом здравља „Др Бошко Вребалов" Зрењанин, Предшколска установа Зрењанин (прим. А. Т.). Види: „Volonteri Crvenog krsta uručili pakete koriscnicima Gerontološkog centra", ilovezrenjanin.com, 12. октобар 2018, приступљено 22. фебруара 2020.

[46] С. В., „У току обележавање Недеље Црвеног крста. Поклон пакети за бебе", *Зрењанин* 3327, год. LXIV, 13. мај 2016, 18.

вић" се дистрибуирају беби-пакети за све бебе рођене током те недеље[47]. Корисницима који имају потребу за гардеробом и обућом се дневно врши подела ове врсте помоћи како у Црвеном крсту, тако и у основним организацијама Црвеног крста[48].

У Црвеном крсту Зрењанин се годишње врши дистрибуција породичних пакета хране и хигијене које обезбеђује Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања[49] посредством Црвеног крста Србије у оквиру програма помоћи најугроженијим породицама[50].

Црвени крст Зрењанин сваке године дистрибуира прехрамбене пакете за избегла, прогнана и расељена лица. Пакете обезбеђује Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије, а предлог корисника утврђује Одсек за националне мањине, етничке групе, миграције и избеглице Града Зрењанина.

На иницијативу Црвеног крста Војводине, Дирекција за робне резерве АП Војводине обезбеђује пакете хране и хигијене за социјално угрожено становништво у градовима и општинама 2, 3. и 4. степена развијености, што додатно омогућава директну помоћ најугроженијим суграђанима у зимском периоду. Црвени крст Зрењанин у сарадњи са Одељењем за друштвене делатности Града Зрењанина врши дистрибуцију 230 породичних пакета у оквиру програма помоћи најугроженијим породицама[51]. За децу кориснике својих услуга и програма, Црвени крст обезбеђује новогодишње пакетиће кроз традиционалну акцију *Један пакетић, много љубави*, у коју су укључени Градска управа Града Зрењанина, хуманитарне организације и донатори[52]. Организују се и хуманитарни концерти[53] на којима се прикупљају слаткиши, играчке и школски прибор који се у виду пакетића уручују малишанима у стању социјалне потребе[54] и корисницима програма Црвеног крста Зрењанин.

Завршне манифестације у оквиру акције *Сунчана јесен живота* од 2016. године Црвени крст Зрењанин приређује у Великој сали. Том приликом се окупљају старији волонтери Црвеног крста, али и најмлађи суграђани, представници Градске управе Града Зрењанина и јавних установа. Црвени крст том приликом изражава захвалност за предан, вишедеценијски волонтерски рад старијим волонтерима и уручује поклон најстаријем активном волонтеру Црвеног крста Зрењанин са најдужим волонтерским стажом[55]. Награде се уручују и брачном пару са најдужим брачним стажом који се јави на конкурс расписан од стране Црвеног крста Зрењанин. Поред старијих суграђана, бивају награђени и најмлађи – полазници Предшколске установе у Зрењанину и ученици нижих разреда основних школа који пошаљу најбоље радове на ликовно-литерарни конкурс на тему *Моји баба и деда*. У Великој сали се излажу најбољи радови, а деца припремају део уметничког програма[56].

---

[47] М. М., „Настављена традиционална акција Црвеног крста у зрењанинском породилишту. Пакетићи новорођеним бебама као знак пажње", *Зрењанин* 3433, год. LXVI, 25. мај 2018, 8.

[48] О томе види: С. В., „Одржана хуманитарна акција на Багљашу, Сакупљали половну гардеробу", *Зрењанин* 3420, год. LXVI, 23. фебруар 2018, 14; „Акција на Багљашу", *Зрењанин* 3437, год. LXV, 22. јун 2017, 18; „Volonteri Crvenog krsta Mužlja posetili stare i bolesne meštane", ilovezrenjanin.com, 20. март 2019, приступљено 22. фебруара 2020; „Volonteri Crvenog krsta iz Mužlje pomažu bolesnim i nemoćnim meštanima", ilovezrenjanin.com, 11. јул 2018, приступљено 22. фебруара 2020.

[49] „Volonteri Crvenog krsta Zrenjanin podelili pakete najugroženijim porodicama", ilovezrenjanin.com, 16. август 2017, приступљено 22. фебруара 2020.

[50] Овим видом помоћи су обухваћене породице по следећим критеријумима: угрожене породице из удаљених сеоских средина; самохрана старачка домаћинства; породице на граници остваривања права из социјалне заштите; породице без сталних прихода, корисници новчане социјалне помоћи; породице са више деце; породице које имају инвалидно лице.

[51] О томе види: „Volonteri CK Zrenjanin podelili pakete pomoći najugroženijim sugrađanima", ilovezrenjanin.com, 19. децембар 2018, приступљено 22. фебруара 2020; М. Бечејац, „Пакети за социјално угрожене. Помоћ за 230 породица", *Зрењанин* 3463, год. LXVI, 20. децембар 2018, 19.

[52] Tivadar Borbelj, „Novogodišnji paketići deci korisnika toplog obroka Narodne kuhinje u Zrenjaninu", ilovezrenjanin.com, 26. децембар 2018, приступљено 22. фебруара 2020; „Zrenjaninke prikupile poklone za decu slabijeg materijalnog stanja", ilovezrenjanin.com, 5. децембар 2019, приступљено: 22. фебруара 2020.

[53] О томе види: М. Мл., „Концерт за социјално угрожене малишане. За дечји осмех", *Зрењанин* 3511, год. LXVII, 22. новембар 2019, 6.

[54] О томе види: М. М., „Пакетићи за најмлађе кориснике Народне кухиње. Деда Мраз обрадовао малишане даровима", *Зрењанин* 3467, год. LXVII, 18. јануар 2019, 18.

[55] Уз то, Градска организација пензионера дарује најстаријем волонтеру десетодневни боравак у Врњачкој Бањи. (прим. А. Т.)

[56] Ж. Мишић, „Наши суграђани, брачни пар Милан и Томка Анђић, више од седам деценија у браку. Деца су њихово највеће богатство", *Зрењанин 3509*, год. LXVII, 8. новембар 2019, 18.

Волонтерка Исидора Арваи и сарадница Милена Самарџић са корисницима Народне кухиње у акцији *Један пакетић много љубави* (јануар 2017)

Члан Градског већа Радован Вишекруна са најстаријим волонтеркама Ковиљком Мандић, Маријом Нађ, Љубинком Тончев и Аном Вајдић, *Сунчана јесен живота* (28. октобар 2016)

Предшколци и ученици нижих разреда основних школа – победници ликовно-литерарног конкурса *Моји баба и деда* (30. октобар 2019)

Детаљ са акције *Један пакетић много љубави*
(26. децембар 2015)

Волонтерка Ана Јанков уручује новогодишње пакетиће
(јануар 2017)

Новогодишњи пакетићи за кориснике Народне кухиње од Градске управе града Зрењанина (14. јануар 2019)

Волонтерка Маријана Николић на дистрибуцији пакета Дирекције за робне резерве АПВ
(15. децембар 2019)

Председница ЦК Зрењанин др Соња Капелер Пушкарић уручује беби-пакет у Недељи Црвеног крста
(10. мај 2016)

Магационерка Милена Самарџић и волонтерке Сања Панић и Драгица Стан на дистрибуцији пакета Дирекције за робне резерве АПВ
(9. децембар 2019)

Активности у раду са младима

Млади волонтери Црвеног крста реализују бројне активности у оквиру свих области рада Црвеног крста. Рад са младима има за циљ да уграђивањем принципа хуманости и модела понашања који из њега произилазе у систем вредности код деце и младих у процесу одрастања обезбеди довољне волонтерске ресурсе Црвеног крста за адекватан одговор на потребе грађана који су угрожени социјалним, здравственим и економским чиниоцима. Млади су корисници услуга Црвеног крста, полазници обука, а едуковани млади волонтери су носиоци свих програмских активности Црвеног крста.

У саставу Црвеног крста Зрењанин делују основне организације Црвеног крста подмлатка и омладине. Васпитно-образовне установе су најпогоднија средина за рад са младима и стога се велики број програмских активности Црвеног крста реализује у њима. Црвени крст Зрењанин сарађује са Предшколском установом у Зрењанину, основним и средњим школама, Високом техничком школом струковних студија и Техничким факултетом „Михајло Пупин" у Зрењанину.

Последњих година Црвени крст Зрењанин је био у прилици да организује неколико веома запажених и значајних догађаја у чијем су се фокусу налазили млади. Најзахтевнији међу њима био је пети по реду Фестивал дечјих позоришних представа, одржан крајем марта 2018. у зрењанинском Народном позоришту „Тоша Јовановић", у оквиру програма *Промоција хуманих вредности,* а под покровитељством Црвеног крста Србије[57]. Фестивал су отворили генерална секретарка Црвеног крста Србије Весна Миленовић и помоћник градоначелника Града Зрењанина Симо Салапура. Све приказане представе биле су осмишљене у духу промоције хуманих вредности, са порукама о значају толеранције и поштовања различитости. У њиховом осмишљавању учествовали су едуковани млади волонтери Црвеног крста, просветни радници и организације Црвеног крста из градова и општина широм Србије.

Победници Фестивала дечјих позоришних представа у НП „Тоша Јовановић" у Зрењанину (30. март 2018)

Део екипе волонтера Црвеног крста Зрењанин укључених у реализацију Фестивала дечјих позоришних представа у НП „Тоша Јовановић" у Зрењанину (30. март 2018)

Други значајан догађај била је **годишња Скупштина Омладинске теренске јединице,** одржана од 5. до 7. априла 2019, уз присуство великог броја гостију из организација Црвеног крста Арада (Румунија), Бања Луке, Вршца, Власотинца, београдских општина Стари Град, Вождовац и Чукарица, затим, Горњег Милановца, Ковина, Кикинде, Панчева, Новог Сада, Руме, Сомбора, Сремске Митровице и Суботице[58]. Централној седници, одржаној 6. априла, присуствовали су, поред бројних волонтера, и градски званичници, спортски посленици и функционери Црвеног крста

[57] „Festival dečjih pozorišnih predstava u Zrenjaninu", www.rts.rs, 29. март 2018, приступљено 17. марта 2020; „Juče je završen 5. Festival dečjih pozorišnih predstava 2018", rtvsantos.com, 31. март 2018, приступљено 17. марта 2020; Tivadar Borbelj, „Zrenjanin domaćin petog Festivala dečijih pozorišnih predstava", ilovezrenjanin.com, 29. март 2018, приступљено: 22. фебруара 2020.

[58] Tivadar Borbelj, „Volonteri Crvenog krsta Zrenjanin uzor zajednici – 33.000 sati volonterskog rada u prošloj godini", ilovezrenjanin.com, 7. април 2019, приступљено 22. фебруара 2020.

Детаљ са седнице Скупштине Омладинске теренске јединице Црвеног крста Зрењанин (6. април 2019)

Обилазак града у оквиру Скупштине ОТЈ ЦК Зрењанин – Зграда суда и Реформатска црква (6. април 2019)

из различитих градова и општина Србије. Том приликом је представљен извештај о раду Омладинске теренске јединице у претходној, 2018. години, након чега су и гости представљали појединачно своје организације. Најистакнутијим младим волонтерима Црвеног крста Зрењанин уручене су захвалнице. По завршетку званичног дела скупштине уприличен је обилазак града у пратњи туристичких водича.

Када је о едукацији младих и о младима реч, она је спровођена на неколико нивоа: кроз **програм борбе против трговине људима**, информисање о безбедној употреби интернета и видовима дигиталног насиља, те стандардној едукацији младих волонтера која је постигла запажене резултате управо у последњих неколико година. За то време су за ученике нижих разреда основних школа реализоване радионице о ризичним ситуацијама и адекватним мерама опреза и заштите, док су ученици виших разреда информисани о основним појмовима у вези са феноменом трговине људима кроз стандардну презентацију прилагођену њиховом узрасту. У средњим школама су држана предавања на којима је ученицима скренута пажња на ризичне облике понашања који могу довести до трговине људима, а предочене су и мере опреза. Радионице су одржаване у просторијама Развојног саветовалишта за младе Дома здравља „Др Бошко Вребалов“, са којим је остварена одлична сарадња. Осим тога, Црвени крст Зрењанин је посебним активностима обележавао **Светски** (30. јул) и **Европски** (18. октобар) **дан борбе против трговине људима**[59]. Између осталих активности, реализоване су трибине за ученике зрењанинских средњих школа (2016), за студенте Техничког факултета „Михајло Пупин“ (2017) и припаднике маргинализованих група, пре свега корисника Народне кухиње (2018 и 2019). Носиоци активности програма били су Меланија Ружић и Јелена Домјесков, сертификовани тренери Црвеног крста Србије као и едукатори Исидора Арваи, Николија Кнежевић и Маријана Николић.

[59] Европска комисија је 2007. године прогласила 18. октобар за Дан борбе против трговине људима. О обележавању овог датума у Зрењанину види: „Zrenjanin obeležio Evropski dan borbe protiv trgovine ljudima“, ilovezrenjanin.com, 16. октобар 2015, приступљено 9. марта 2020; „Crveni krst Zrenjanin obeležio Evropski dan borbe protiv trgovine ljudima“, gradskiradiozrenjanin.com, 18. октобар 2018, приступљено 9. марта 2020; „Crveni krst Zrenjanin obeležava Evropski dan borbe protiv trgovine ljudima“, z1info.rs, 17. октобар 2019, приступљено 9. марта 2020; „Evropski dan borbe protiv trgovine ljudima“, ktv.rs, 18. октобар 2019, приступљено 9. марта 2020.

Информативни штанд у централној градској улици поводом Европског дана борбе против трговине људима (18. октобар 2018)

Меланија Ружић, сертификовани тренер на предавању поводом Светског дана борбе против трговине људима (30. јул 2018)

Игор Јурић на едукацији о безбедној употреби интернета у Црвеном крсту Зрењанин (7. децембар 2016)

Крајем 2016, у сарадњи са Фондацијом „Тијана Јурић" из Суботице и Центром за сигурнији интернет из Хрватске, Црвени крст Зрењанин је организовао едукацију о безбедној употреби интернета, намењену просветним радницима, педагозима и психолозима и стручним лицима која раде у области социјалне заштите деце[60]. У фокусу излагача (Игор Јурић испред Фондације „Тијана Јурић" и Томислав Рамљак испред Центра за сигурнији интернет) нашли су се техничка заштита деце, вршњачко насиље, анонимно злостављање путем друштвених мрежа, педофилија на интернету итд.

Најзад, едукација младих волонтера забележила је лепе успехе избором представника Црвеног крста Зрењанин за учешће на камповима и едукацијама у иностранству. Тако је зрењанински волонтер **Лука Мандић** представљао Србију на Међународном кампу пријатељства одржаном у аустријском граду Лангенлојзу од 9. до 23. јула 2018, у организацији Црвеног крста Аустрије[61], а у два наврата – 2016.

[60] Б. Јајић, „Злоупотребе глобалне мреже и медија. Млади и замке интернета", *Зрењанин* 3358, год. LXIII, 16. децембар 2016, 7; „Fondacija *Tijana Jurić* uključila Zrenjanin u program edukacije o digitalnom nasilju", ilovezrenjanin.com, 8. децембар 2016, приступљено 22. фебруара 2020.

[61] Tivadar Borbelj, „Zrenjaninac Luka Mandić predstavljao Crveni krst Srbije na Međunarodnom kampu u Austriji", ilovezrenjanin.com, 7. август 2018, приступљено 22. фебруара 2020. По завршетку кампа, Мандић је изабран у тим едукатора за наредну годину.

и 2019. године – волонтерима из Зрењанина је поверена реализација програма Летње школе Подмлатка Црвеног крста Србије у Дечјем одмаралишту „Криста Ђорђевић" у Баошићима (Црна Гора)[62].

Едукација је вршена и кроз програм **Промоција хуманих вредности**, који је реализован у зрењанинским основним школама, где су једном годишње организоване локалне обуке едукатора зарад континуираног занављања волонтерског кадра који је носилац активности у школама. Седморо ученика зрењанинских основних школа „Петар Петровић Његош" и „Вук Караџић" је у лето 2017. боравило 10 дана (8–17. јул) у Одмаралишту Црвеног крста Србије „Криста Ђорђевић" у Баошићима, где су имали прилику да прошире своја знања из програма *Промоција хуманих вредности*, али и да се упознају са другим садржајима које Црвени крст реализује за младе[63]. Нешто раније те године – у Недељи Црвеног крста – 10. маја су изведене и две представе на тему *Промоција хуманих вредности*, које су представљале Црвени крст Зрењанин и Црвени крст Новог Сада на Позоришном фестивалу ПХВ представа који је у организацији Црвеног крста Србије одржан у Београду[64]. Сличан програм поновљен је и 2018. године.

Почев од 2016, у Црвеном крсту Зрењанин реализује се пројекат под називом *Смањење ризика и последица од елементарних непогода и других опасности у локалној заједници* (енгл. Disaster Risk Reduction, скр. DRR)[65]. Реализатори активности су вршњачки едукатори који су прошли тренинг обуку Црвеног крста Србије[66].

Волонтер ЦК Зрењанин Лука Мандић као члан Организационог тима на Међународном кампу пријатељства у аустријском граду Лангенлојзу (јул 2019)

Представљање програма *Промоција хуманих* вредности у центру града (2015)

Представници Црвеног крста Зрењанин на Фестивалу дечјих представа у Београду – ученици ОШ „Вук Караџић" са учитељицом Далиборком Путић Бераров (6. април 2017)

[62] У лето 2016, волонтери Меланија Ружић и Немања Петковић едуковали су полазнике летње школе о борби против трговине људима („Борба против трговине људима", *Зрењанин* 3335, год. LXIII, 8. јул 2016, 5), а од 23. јула до 2. августа 2019, екипа волонтера у саставу: Николија Кнежевић, Немања Петковић и Теодора Милин уз екипу младих едеукатора ГОЦК Новог Сада анимирали су преко 200 малишана едукативним и забавним садржајима (о томе види: „Летња школа подмлатка ЦК Србије – 5. смена, Баошићи", ckzr.org.rs, 3. avgust 2019, приступљено 9. марта 2020.

[63] Tivadar Borbelj, „Letnje aktivnosti za najmlađe u Crvenom krstu Zrenjanin", ilovezrenjanin.com, 9. јул 2020, приступљено 22. фебруара 2020.

[64] Tivadar Borbelj, „Učenici iz Zrenjanina promovišu humane vrednosti", ilovezrenjanin.com, 17. април 2017, приступљено 22. фебруара 2020.

[65] Реализација је почела новембра 2016, са по два трећа разреда основних школа „Доситеј Обрадовић" и „Вук Караџић".

[66] Теме обухваћене пројектом су: поплаве, пожари, опасности у домаћинству, заштита животне средине и климатске промене, вулкани, клизишта и одрони,

Детаљ са едукације ученика трећих разреда на тему ДРР, едукатори Борис Војинов и Жељко Бугарски (15. март 2017)

Учесници и реализатори Такмичења у смањењу ризика и ублажавању последица елементарних непогода и других опасности (8. април 2017)

Детаљ са вежбе евакуације у оквиру програма *Сигурније школе, безбедније заједнице*, ОШ „Петар Петровић Његош“ (9. јун 2018)

Након првог такмичења у смањењу ризика и ублажавању последица од елементарних непогода и других опасности, уприличеног 8. априла 2017. на зрењанинском Тргу слободе за ученике трећих разреда основних школа „Вук Караџић“ и „Доситеј Обрадовић“, овај пројекат је под новим називом (*Сигурније школе, безбедније заједнице*) проширен на више основних школа у Зрењанину. У оквиру његове реализације, Црвени крст Зрењанин је у сарадњи са Ватрогасно-спасилачким батаљоном организовао теоријска предавања и вежбе евакуације за ученике неколико зрењанинских основних школа[67].

Поводом обележавања 13. октобра (*Светског дана смањења последица од природних катастрофа*) 2018. године, за преко 250 ученика ОШ „Доситеј Обрадовић“ из Зрењанина одржано је предавање на тему *Позив хитним службама, породични план евакуације и комуникације*. Након тога је у сарадњи са Ватрогасно-спасилачким батаљоном у Зрењанину организована вежба евакуације ученика у случају пожара и пружања прве помоћи повређеним ученицима. Уз велику кооперативност менаџмента школа и уз огромно интересовање ученика, уследиле су исте активности у основним школама „Ђура Јакшић“ (15. априла 2019)[68], „Жарко Зрењанин“ (25. маја 2019) и „Др Јован Цвијић“ (14. новембар 2019).

Упоредо са континуираним радом на едукацији младих, Црвени крст Зрењанин је у неколико протеклих година проналазио инвентивне начине обележавања **Међународног дана младих** (12. август). У 2018, овај датум је обележен на градском купалишту „Пескара”, где је екипа Прве помоћи заједно са ронилачким одредом Жандармерије извела показну вежбу спашавања дављеника

позиви хитним службама, безбедност на води, општа безбедност и др. О томе види: „Crveni krst uči decu kako da reaguju u opasnim situacijama“, ilovezrenjanin.com, 6. јун 2018, приступљено 22. фебруара 2020.

67 Тако су у ОШ „Петар Петровић Његош” из Зрењанина 9. јуна 2018, организоване две вежбе евакуације ученика у случају пожара и пружање прве помоћи повређеним ученицима. У оквиру вежби су утврђена и „провежбана“ теоријска знања која су ученици стекли од едукованих волонтера ЦК Зрењанин кроз предавање *Позив хитним службама, породични план евакуације и комуникације*. Припадници Ватрогасно-спасилачког батаљона су приказали евакуацију повређених ученика, а Екипа прве помоћи ЦК Зрењанин је приказала правилно збрињавање повређених у дворишту школе (прим. А. Т.).

68 О томе види: Ж. М., „Одржана вежба о евакуацији школа. Спашавање и збрињавање у случају пожара”, *Зрењанин* 3481, год. LXVII, 25. април 2019, 6.

и указивања прве помоћи[69]. Наредне године (2019), Међународни дан младих обележен је на теренима ФК „Раднички“ у оквиру фудбалског купа за младе *Трофеј Града Зрењанина*; том приликом су презентовани неки од програма којима се баве младе у Црвеном крсту Зрењанин (*Промоција хуманих вредности, Борба против трговине људима* итд), а демонстриране су и правилне технике збрињавања повреда које могу настати приликом спортских активности[70].

Учесници и реализатори вежбе евакуације у ОШ „Ђура Јакшић“ (15. април 2019)

Приказ вештина прве помоћи на купалишту Пескара поводом обележавања Светског дана младих (10. август 2018)

Информативни штанд на обележавању Светског дана младих на купалишту Пескара (10. август 2018)

[69] Tivadar Borbelj, „Međunarodni dan mladih obeležen na kupalištu Peskara“, ilovezrenjanin.com, 12. август 2018, приступљено 17. марта 2020.

[70] Tivadar Borbelj, „*Trofej grada Zrenjanina* u sklopu predstojećeg Međunarodnog dana mladih”, ilovezrenjanin.com, 7. август 2019, приступљено 18. марта 2020.

Ликовна секција је такође наставила свој рад. Прва изложба њених полазника отворена је у реновираној сали Дома Црвеног крста већ пар месеци након преуређења – 21. децембра 2015[71]. Наредне године, Секција је обележила деценију и по активног рада новом поставком коју је пратио пригодан уметнички програм у изведби ученика Средње музичке школе „Јосиф Маринковић“ и глумца Народног позоришта „Тоша Јовановић“ Првослава Заковског[72]. Још једна заједничка изложба Секције одржана је 22. децембра 2017, када је академски сликар Виорел Флора говорио о њеном раду и позитивном стваралачком духу, високо вредну́јући радове њених полазника[73].

Детаљ са отварања
Изложбе радова полазника
Ликовне секције
Црвеног крста Зрењанин
(22. децембар 2017)

[71] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 331 („Архива 2016”), „Извештај о раду Црвеног крста Зрењанин за 2015. годину”.

[72] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 335 („Архива 2017”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2016. годину“.

[73] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 355 („Архива 2018”), „Извештај о раду ЦК Зрењанин за 2017. годину“.

Dunja Jovanov

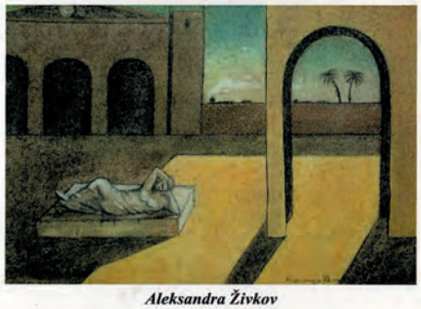

Aleksandra Živkov

za izdavača: Aleksandra Tanasijević; dizajn: Slobodan Lj. Lucić
Foto realizacija: Vladimir Lucić
primeraka 50 komada; Print: PC Centar Magus

Galerija
kod Crvenog krsta

Likovna sekcija-Škola lepe umetnosti

Jubilarnih 15. godina rada

CRTEŽI, AKVAREL,
KOMBINOVANA TEHNIKA I PASTELI

Petak 25.11.2016. u 19 časova

CRVENI KRST ZRENJANIN; ZMAJ JOVINA 1A; TEL/FAX: 562 006; 561 633

Детаљи из публикованих изложбених каталога Ликовне секције
Црвеног крста Зрењанин

Anita Pekez

Ivana Mutavdžić

Dunja Jovanov

Jelena Stanić

za izdavača: Aleksandra Tanasijević; dizajn: Slobodan Lj. Lucić
Foto realizacija: Vladimir Lucić
primeraka 50 komada; Print: PC Centar Magus

Galerija
kod Crvenog krsta

Likovna sekcija-Škola lepe umetnosti

CRTEŽI, AKVAREL,
KOMBINOVANA TEHNIKA I PASTELI

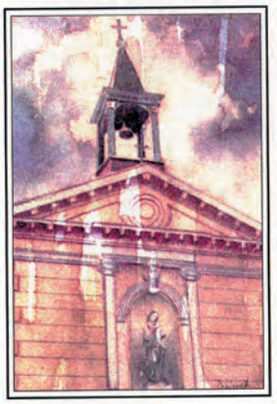

Petak 22.12.2017. u 19 časova

CRVENI KRST ZRENJANIN; ZMAJ JOVINA 1A; TEL/FAX: 562 006; 561 633

Детаљи из публикованих изложбених каталога Ликовне секције
Црвеног крста Зрењанин

У сарадњи са инклузивним тимом зрењанинске Основне и средње школе „9. мај“, Удружењем ментално недовољно развијених особа *Сунцокрет* и Дневним центром *Алтернатива,* Црвени крст Зрењанин је наставио спровођење активности **подршке деци и младима са инвалидитетом**. Оне су се огледале у упућивању деце са сметњама у развоју на опоравак – у Добре Воде (апартмани НВО *Хуманитарна фамилија*)[74] и Баошиће[75], једнодневним екскурзијама волонтера са ученицима Основне и средње школе „9. мај”[76], те организовању дружења[77] и кампова[78] са децом и за децу са инвалидитетом. Црвени крст пружа подршку и у складу са могућностима упућује хуманитарну помоћ[79] а волонтери Црвеног крста реализују низ едукација и учествују у реализацији инклузивних радионица стављајући посебан нагласак на заједничке активности, солидарност и толеранцију.

Излет Инклузивног тима у Београд, посета Музеју ваздухопловства (4. мај 2016)

[74] Захваљујући Црвеном крсту Србије обезбеђен је опоравак у трајању од 10 дана за децу са сметњама у развоју у апартманима НВО *Хуманитарна фамилија* у Добрим Водама. Опоравак је реализован у периоду од 11. до 21. септембра 2016. године. Црвени крст Зрењанин је упутио осам ученика и два пратиоца Основне и средње школе „9. мај“ из Зрењанина који су укључени у активности Заједничког програма за инклузију које Црвени крст Зрењанин спроводи у сарадњи са овом школом низ година. У апартманима НВО *Хуманитарна фамилија*, поред смештаја, имали су обезбеђена три оброка и стални надзор и бригу васпитача. Били су у прилици да се упознају и друже са децом из других градова и општина широм Србије, уживају у пешчаним плажама, науче да пливају. За све је уприличен и једнодневни излет до манастира Острог (прим. А. Т.).

[75] У одмаралиште Црвеног крста Србије „Криста Ђорђевић” у Баошићима Црвени крст Зрењанин је упутио четири корисника програма *Помоћ деци и младим особама са инвалидитетом*, који су тамо боравили са пратиоцем у периоду од 27. јуна до 6. јула 2017. године. Деци је током боравка била на располагању плажа одмаралишта уз стални надзор васпитача, дежурног лекара, спасилаца и обезбеђену школу пливања. Деца су имала могућност да узму учешћа у едукативним, спортским и културним садржајима. Радионице различитог садржаја водили су едуковани млади волонтери Црвеног крста. Деца из Зрењанина су показала велико интересовање и радо узимала учешћа у различитим радионицама, посебно ликовној и драмској. Вечерњи сати су такође били испуњени разним садржајима културно забавног карактера, а највише задовољства деци је доносила дискотека на отвореном (прим. А. Т.).

[76] Волонтери Црвеног крста Зрењанин су 19. октобра 2016. године, са ученицима ОСШ „9. мај”, члановима Инклузивног тима, реализовали једнодневну екскурзију. Посетили су Бојчинску шуму где су прошетали стазом здравља, јахали коње и возили се у кочији. Након ручка су обишли „Стојкову кућу” у Бољевцима, Музеј ваздухопловства крај аеродрома „Никола Тесла” и београдски Зоолошки врт и Београдску тврђаву на Калемегдану (прим. А. Т.).

[77] Поводом Међународног дана особа са инвалидитетом, 3. децембра, Црвени крст Зрењанин и Градска организација Црвеног крста Новог Сада су 2016. године организовали дружење корисника Удружења за ментално недовољно развијене особе из Зрењанина и Новог Сада у просторијама Црвеног крста Зрењанин. Удружења МНРО су представила део својих активности, а волонтери Црвеног крста Зрењанин – ученици III-2 разреда ОШ „Вук Караџић“ су улепшали дружење извођењем представе „Ивица и Марица“. Након реализоване заједничке радионице иницирани су начини даље сарадње удружења МНРО уз подршку организација Црвеног крста Зрењанина и Новог Сада. О томе види: Л. Радловачки, „Дан за дружење истих, а различитих”, *Дневник,* 5. децембар 2016.

[78] Ж. Б., „Десети инклузивни камп удружења „Сунцокрет“. Најлепше дружење на Чардаку”, *Дневник*, год. LXV, 16. август 2017, 13.

[79] Волонтери Црвеног крста Зрењанин прикупљали су хуманитарну помоћ на финалу Зимског турнира у малом фудбалу који је одигран 14. јануара 2018. године у Кристалној дворани. У хуманитарној акцији *За осмех више* прикупљено је око 110 килограма слаткиша. Помоћ прикупљена овом приликом уручена је Дневном центру за децу и омладину са инвалидитетом *Алтернатива*. Подели су поред волонтера Црвеног крста Зрењанин присуствовали и организатори турнира и представници локалне самоуправе (прим. А. Т.).

Излет са корисницимаМНРО „Сунцокрет“ на Фрушку гору (18. мај 2017)

Волонтерка Меланија Ружић са члановима МНРО „Сунцокрет“ (18. мај 2017)

Играчке на поклон Дневном центру „Алтетрнатива“, са корисницима волонтерка Ана Јанков (6. октобар 2017)

Почев од 2016, Црвени крст Зрењанин сваке године организује пријем и једнодневни **боравак деце основношколског узраста из Косовског Поморавља у Зрењанину.** Ова пракса је установљена захваљујући групи ентузијаста из Новог Сада и Градске организације Црвеног крста Новог Сада[80], који су децу са Косова и Метохије по први пут угостили у Новом Саду 2015. Годину дана касније, малишани из општине Ранилуг[81] дошли су у прву посету Зрењанину[82]. Током наредне три године, представљен им је град, његова историја и приказан део културне баштине. Свечани пријем је сваке године организован у просторијама Црвеног крста Зрењанин а госте су осим представника Црвеног крста дочекали и поздравили представници локалне самоуправе. Организоване су посете Градској кући (уз обилазак Барокне сале и Градске баште), Народном музеју, Градској библиотеци, каштелу „Ечка“, зрењанинској касарни, спортским објектима, специјалном резервату природе „Царска Бара“ итд[83]. По први пут 2019. године у посети Зрењанину осим деце из Ранилуга били су и ученици основних школа и представници Општине Партеш[84]. До данас је град на Бегеју посетило више од сто малишана Косовског Поморавља[85].

Деца Косовског Поморавља у посети Каштелу Ечка (24. август 2019)

[80] Секретар ГОЦК Нови Сад – Драган Лазић, координатор активности – Драган Љубинац, начелница Градске управе за културу града Новог Сада – Весна Станков и шеф одсека за МЗ Градске управе за опште послове града Новог Сада – Гордана Максимовић (прим А. Т.).

[81] Општина Ранилуг је српска енклава у Косовском Поморављу која броји 6.000 становника (прим. А. Т.).

[82] О томе види: Љ. Ђурић, „Деца са Косовског поморавља у Зрењанину. Да вршњаци виде како се живи широм Србије“, *Зрењанин* 3344, год. LXIV, 9. септембар 2016, 5; „Poseta dece Kosovskog Pomoravlja Crvenom krstu Zrenjanin“, ilovezrenjanin.com, приступљено 22. фебруара 2020.

[83] За више детаља о овим посетама види: „Deca iz Raniluga drugi put posetila Zrenjanin“, ilovezrenjanin.com, приступљено 22. фебруара 2020; „Za sticanje novih prijateljstava. Deca iz Raniluga treći put posetila Zrenjanin“, ilovezrenjanin.com, приступљено 22. фебруара 2020.

[84] О томе види: Б. Јајић., „Још једна, четврта по реду, посета деце са Косова и Метохије нашем граду“, *Зрењанин* 3501, год. LXVII, 13. септембар 2019, 17.

[85] О томе види: А. Танасијевић, „Незаборавне активности Црвеног крста Зрењанин. Ђаци Косовског Поморавља у Зрењанину“, *Завичајац* 36/37, год. XII-XIII, 2019, 72-75; 101.

Делегација Косовског Поморавља на Тргу слободе (19. август 2017)

Деца Косовског Поморавља у посети биоскопу CineStar у Авив парку (19. август 2017)

Деца Косовског Поморавља у посети Градској кући града Зрењанина (10. август 2018)

Деца Косовског Поморавља у посети Градској башти у Зрењанину (20. август 2016)

Гости из општина Ранилуг и Партеш у Црвеном крсту Зрењанин (24. август 2019)

Рад са волонтерима

Црвени крст Зрењанин традиционално, као једну од значајнијих активности Организације, низом манифестација обележава Недељу Црвеног крста од 8. до 15. маја[86]. Том приликом је међу незаобилазним активностима излет који Црвени крст Зрењанин организује за волонтере, мотивишући их на тај начин да наставе са својим активизмом на пољу хуманости. Почев од 2015. године до данас, организовано је пет једнодневних излета, током којих су волонтери посетили Сремске Карловце (2015)[87], Сомбор (2016)[88], Тител (2017)[89], и у два наврата Београд – Црвени крст Србије (2018)[90] и Дворски комплекс на Дедињу (2019)[91]. Приликом последњег излета, 15. маја 2019. године, за педесет волонтера из основних организација, актива, подружница и повереништава Црвеног крста уприличена је

Излет волонтера у Недељи Црвеног крста – Сомбор (21. мај 2016)

Излет волонтера у Недељи Црвеног крста – Тител (13. мај 2017)

Пријем волонтера зрењанинског и новосадског Црвеног крста у Црвеном крсту Србије. Слева надесно: Драган Лазић – секретар ГОЦК Нови Сад, Весна Миленовић – генерални секретар ЦКС, Александра Танасијевић – секретар ЦК Зрењанин, Љубомир Миладиновић – руководилац Службе за међународну сарадњу ЦКС (15. мај 2018)

[86] „Svuda za svakoga. Obeležava se *Nedelja Crvenog krsta*", ilovezrenjanin.com, приступљено 22. фебруара 2020; „Nizom aktivnosti u Zrenjaninu se obeležava *Nedelja Crvenog krsta*", ilovezrenjanin.com, приступљено 22. фебруара 2020

[87] На првом мотивационом излету за волонтере, Сремске Карловце су посетили активисти из Основне организације ЦК „Доситеј Обрадовић", који су обишли тамошње знаменитости (Патријаршијски двор, Саборну цркву, Карловачку гимназију, Чесму „Четири лава", Карловачку богословију и Римокатоличку цркву), као и фрушкогорске манастире Крушедол, Јазак и Раваницу (прим. А. Т.).

[88] Црвени крст Зрењанин је 21. маја 2016. године у знак захвалности волонтерима организовао излет у Сомбор. Домаћин зрењанинским и новосадским црвенокрсташима је била организација Црвеног крста Сомбор. Организована је посета Црвеном крсту Сомбор и згради Жупаније. Волонтери су посетили и Свечану салу Жупаније у којој се налази слика Ференца Ајзенхута „Битка код Сенте". Након обиласка центра града волонтери су остатак дана провели у Одмаралишту Црвеног крста Сомбор у Бачком Моноштору (прим. А. Т.).

[89] Мотивациони излет у Тител за волонтере из основних организација Црвеног крста у месним заједницама организован је 13. маја 2017. године. Том приликом је уприличено крстарење Тисом и целодневно дружење са волонтерима новосадских основних организација Црвеног крст (прим. А. Т.).

[90] Волонтере је у седишту Црвеног крста Србије поздравила генерална секретарка ове организације Весна Миленовић. Зрењанински и новосадски волонтери су имали прилику да обиђу Спомен собу Црвеног крста Србије и чују више о историјату и Принципима Црвеног крста, али и да размене искуства у волонтерском раду (Бранка Јајић, „Обележена „Недеља Црвеног крста" у Зрењанину. Хуманитарни изазов за велики број волонтера", *Зрењанин* 3433, год. LXVI, 25. мај 2018, 8.

[91] О томе види: I. Précz, „A vöröskereszt nemzetközi hete alkalmából a becskereki Vöröskereszt aktivítása. Nagybecskereki aktivisták a királyi palotában", *Зрењанин* 3486, год. LXVII, 31. мај 2019.

Посета волонтера Црвеног крста Зрењанин Дворском комплексу на Дедињу (15. мај 2019)

посета дворском комплексу на Дедињу и Храму Светог Саве. Волонтере су у Дворском комплексу примили и поздравили Њихова краљевска височанства Престолонаследник Александар Карађорђевић и принцеза Катарина, који су у свом обраћању истакли значај волонтерског рада и захвалили волонтерима Црвеног крста Зрењанин на њиховом ангажовању и раду. Уприличен је обилазак велелепних здања Дворског комплекса као и Дворске капеле посвећене Светом Андреју Првозваном, Крсној слави породице Карађорђевић. Том приликом волонтери Црвеног крста Зрењанин су Краљевској породици уручили слику „Портрет Њ. К. В. Краљ Петар I" Војина Мраковића и репринт-издање монографије „Петровград" из 1938. године. У Храму Светог Саве у Београду волонтери су имали прилику да се упознају са историјатом градње овог здања.

Излет волонтера у Недељи Црвеног крста – Храм Светог Саве, Београд (15. мај 2019)

Њ. К. В. престолонаследник Александар Карађорђевић и принцеза Катарина са делегацијом Црвеног крста Зрењанин: Алекандра Танасијевић – секретар, Војин Мраковић – аутор слике, др Соња Капелер Пушкарић – председник (15. мај 2019)

Волонтери Црвеног крста Зрењанин на пријему у Градској кући код помоћника градоначелника Душка Радишића поводом Међународног дана волонтера (5. децембар 2016)

Информативни штанд Црвеног крста у центру града поводом обележавања Међународног дана волонтера (5. децембар 2018)

Волонтери Црвеног крста Зрењанин на пријему у Градској кући код помоћника градоначелника Сима Салапуре и Драгана Ћапина (5. децембар 2019)

Како би се грађани информисали о значају волонтирања и начинима на који се могу укључити у добровољни рад при Црвеном крсту, 5. децембра сваке године обележаван је *Међународни дан волонтера*. Суштина ове акције, спровођене путем информативних пунктова постављаних на главној градској улици, била је да пренесе поруку о волонтерима као незамењивом ресурсу сваког друштва које тежи развоју и вишеструком карактеру њиховог учинка[92]. О значају и пажњи коју су привукли волонтери Црвеног крста Зрењанин убедљиво сведочи присуство и учешће представника локалне самоуправе у обележавању овог датума – приликом обиласка штанда 2017, али и у више наврата приређеном пријему за волонтере – представнике Омладинске теренске јединице (2016, 2018. и 2019)[93]. Волонтере Црвеног крста Зрењанин примили су челници Градске управе захваливши им се на времену, знању и енергији које улажу у реализацију програма и активности Црвеног крста, а на добробит корисника у локалној заједници.

[92] „Oni imaju veliko srce za sve nas – predstavljamo volontere Crvenog krsta Zrenjanin“, ilovezrenjanin.com, 15. октобар 2017, приступљено 22. фебруара 2020; „Humane i edukativne aktivnosti volontera obeležile rad Crvenog krsta Zrenjanin u 2017. godini”, ilovezrenjanin.com, 15. јануар 2018, приступљено 22. фебруара 2020.

[93] „Volonteri zrenjaninskog Crvenog krsta deo su armije humanih ljudi“, ilovezrenjanin.com, 5. децембар 2016, приступљено 22. фебруара 2020; „Volonteri Crvenog krsta Zrenjanin imaju veliko srce i reči utehe za sve nas“, ilovezrenjanin.com, 5. децембар 2018, приступљено 22. фебруара 2020; Ж. Н., „Међународни дан волонтера. У 2019. одрађено више од 40.000 сати”, *Зрењанин* 3516, год. LXVII, 27. децембар 2019, 17.

Јожеф Стојко – члан Градског већа и Александра Танасијевић – секретар ЦК Зрењанин на седници Скупштине Црвеног крста Арад (10. април 2019)

Потписивање Споразума о сарадњи у Великој сали Дома ЦК Зрењанин. Ђенђи Тот, директор Црвеног крста Бекешчабе, др Соња Капелер Пушкарић, председник Црвеног крста Зрењанин и др Паицу Дан, председник Црвеног крста Арад (18. октобар 2016)

Делегација Црвеног крста Македоније у Црвеном крсту Зрењанин (12. мај 2018)

Међународна сарадња

Развијајући међународну сарадњу и везе, Црвени крст Зрењанин је 18. октобра 2016. потписао *Споразум о сарадњи* са организацијама Црвеног крста у Араду (Румунија) и Бекешчаби (Мађарска)[94], градовима са којима се Зрењанин братимио још шездесетих година XX века. Национална друштва Црвеног крста у све три земље су подржала ову сарадњу и дала сагласност на садржај *Споразума*, који се односио на едукацију младих волонтера, размену искустава и начине реализације активности у области прве помоћи и програма припреме и деловања у несрећама. Свечаном потписивању овог акта у просторијама Црвеног крста Зрењанин присуствовали су и подржали га представници Градске управе – заменик градоначелника Саша Сантовац и члан Градског већа Јожеф Стојко, као и сарадник за међународну сарадњу Црвеног крста Србије Љубомир Миладиновић и секретар Црвеног крста Војводине Лидија Риц Рихтер[95].

Сарадња се одвијала кроз учешће у раду годишњих седница Скупштина и размену искустава у делу организационог развоја, учешће младих на Скупштинама Омладинских теренских јединица, учешће екипа првих помоћи на градским и регионалним такмичењима и на програмима едукације из области припрема и деловања у несрећама и добровољног давалаштва крви.

У новије време остварен је још један међународни контакт: 12. маја 2018. Црвени крст је угостио делегацију Црвеног крста Македоније, коју су чинили проф. др Ромел Велев и генерални секретар Саит Саити. Приликом посете су имали прилике да се упознају са Градом Зрењанином и активностима својих овдашњих колега.

Делегације Црвеног крста Арада, Бекешчабе и Зрењанина и представници Црвеног крста Србије, Црвеног крста Војводине и Града Зрењанина приликом свечаности потписивања Споразума о сарадњи (18. октобар 2016)

Представници Црвеног крста Арада и Бекешчабе на седници Скупштине Црвеног крста Зрењанин (9. мај 2017)

Представници Црвеног крста Арада, Бекешчабе и Зрењанина уочи пријема у Градској кући у Бекешчаби (25. јул 2017)

[94] О томе види: М. С-Н,, „Активисти Црвеног крста Зрењанина, Арада и Бекешчабе. Боља сарадња и размена искустава", *Зрењанин*, год. LXIV, 21. октобар 2016, 7; „Организације Црвеног крста Арада и Бекешчабе озваничиле сарадњу", ilovezrenjanin.com, приступљено 22. фебруара 2020.

[95] Већ идуће године, поводом Светског дана Црвеног крста, званичници Црвеног крста Бекешчабе и Арада поново су посетили своје колеге у Зрењанину. Заменик градоначелника Саша Сантовац, помоћница градоначелника Жељка Милошевић и члан Градског већа града Зрењанина Јожеф Стојко уприличили су 8. маја 2017. године пријем за госте – партнере Црвеног крста у Градској кући. О томе види: „Humanim i edukativnim programima obeležena *Nedelja Crvenog krsta* u Zrenjaninu", ilovezrenjanin.com; приступљено 22. фебруара 2020.

Детаљ са обележавања Дана Војске Републике Србије и Дана победе над фашизмом на Тргу слободе (9. мај 2016)

Волонтери ЦК Зрењанин пред одлазак на обележавање Дана Војске Републике Србије и Дана победе над фашизмом (9. мај 2016)

Црвени крст Зрењанин и партнери у локалној заједници

Почев од 2015. године па до данас, Црвени крст Зрењанин је – негујући традиционално добру сарадњу са здравственим, просветним и установама културе на локалу – успоставио партнерства са низом субјеката на подручју Града са којима дотле није сарађивао, или барем не у толикој мери; међу овим партнерствима нарочито се истичу **Команда за развој Банатске бригаде, Спортски савез Града Зрењанина, Висока техничка школа струковних студија Зрењанин и ритејл-парк „Авив".** У заједништву са њима, Црвени крст Зрењанин је реализовао или био укључен у низ активности хуманитарног карактера, којима је био обухваћен велики број учесника и који су, сразмерно томе, привукли и велику пажњу локалне заједнице.

Значајнија сарадња са **Командом за развој Банатске бригаде**, формираном 17. августа 2011. године[96], први пут је остварена у оквиру цивилно-војне сарадње у пролеће 2016, приликом припрема за обележавање Дана Војске Републике Србије и Дана победе над фашизмом. Тим поводом је одржана велика војна парада и вежба под називом *Бегеј 2016,* у којој је учествовало око 1300

Детаљ са обележавања Дана Војске Републике Србије и Дана победе над фашизмом (9. мај 2016)

[96] Команда за развој Банатске бригаде **основана је у оквиру преформирања Команде Копнених снага 2007. године**. Смештена је у касарни *Народни херој „Светозар Марковић Тоза"* у Зрењанину, која је претходно била испражњена у периоду 2006–2014 (прим. А. Т.).

припадника Војске Републике Србије. Педесет младих волонтера Црвеног крста Зрењанин учествовало је у санитетском обезбеђењу овог скупа, ком је присуствовао велики број грађана окупљених на Тргу слободе и у централним градским улицама. Активисти Црвеног крста су интервенисали у више од четрдесет случајева сунчанице (последице вишесатног стајања на сунцу и великог броја људи). Касније, у знак захвалности за изузетну сарадњу и пружену подршку у организацији централне свечаности начелник Генералштаба Љубиша Диковић је уручио захвалницу Војске Републике Србије Црвеном крсту Зрењанин[97].

Сарадња успостављена у пролеће 2016. продубљена је неколико месеци касније, када су Гарнизон Зрењанин и Команда за развој Банатске бригаде по први пут организовали манифестацију под називом *Отворени дан* у издвојеном објекту „Силос" код Опште болнице „Ђорђе Јоановић". У њој је, поред Ватрогасно-спасилачког батаљона и Организације резервних војних старешина, учествовао и Црвени крст Зрењанин[98]. Ова манифестација је настављена и наредних година, а нарочито је била добро посећена и добила велики публицитет у години великог јубилеја – стогодишњице од ослобођења града у Првом светском рату (2018). Овога пута је одржана на другој – централној градској – локацији, на празник Града Зрењанина – 17. новембар[99]. Том приликом су волонтери Црвеног крста Зрењанин презентовали део активности Организације[100]. Трећи по реду *Дан отворених*

Детаљ са манифестације Отворени дан војске на Тргу слободе (17. новембар 2018)

Презентација дела активности Црвеног крста Зрењанин на Отвореном дану војске (17. новембар 2018)

Детаљ са манифестације Отворени дан војске у зрењанинској касарни (2019)

[97] „Zrenjanincima zahvalnice za uspešno organizovanu vojnu paradu", ilovezrenjanin.com, 22. мај 2016, приступљено 22. фебруара 2020.

[98] Између осталих активности, приказана је вежба гашења пожара ручним средствима и помоћу ватрогасног возила. Волонтери ЦК Зрењанин извели су вежбу спашавања и пружања прве помоћи повређенима, а у сарадњи са Службом за трансфузију крви Опште болнице „Ђорђе Јоановић" су на информативном пункту промовисали значај добровољног давалаштва крви и информисали присутне учеснике, званице и посетиоце о донирању органа и ткива и трансплантацији и омогућили потписивање донорских картица. О овоме види: Ж. Балабан, „Отворени дан у зрењанинском гарнизону. Војска блиска народу", *Дневник*, 12. октобар 2016, 13.

[99] Седамнаестог новембра 1918. је српска војска ушла у Велики Бечкерек и прогласила ослобођење града. Овај датум се данас обележава као празник Града Зрењанина, а уједно је и Дан Команде за развој Банатске бригаде (прим. А. Т.).

[100] На Тргу слободе приказан је део капацитета Црвеног крста за пружање одговора у несрећама. Поред реалистичког приказа повреда које су најчешће задобијали наши борци на фронту током Првог светског рата (а које се и у данашње време врло често дешавају на бојном пољу), екипа прве помоћи Црвеног крста Зрењанин је приказала како се те повреде правовремено и правилно збрињавају. Чланови Омладинске теренске јединице пружали су и санитетско обезбеђење свих учесника манифестације. Посетиоци су имали прилику да се упознају са вештинама указивања прве помоћи и да се опробају на тренинг-луткама за кардио-пулмоналну реанимацију (прим. А. Т.).

Волонтери Црвеног крста Зрењанин Милан Кељачки и Жељко Бугарски у акцији *Хуманост на делу* у Белом Блату (23. мај 2018)

Јелена Домјесков на предавању „Истраживање међународног хуманитарног права“ у Команди за развој Банатске бригаде (13. фебруар 2019)

Санитетско обезбеђење Купа ватрогасног савеза Војводине (3. септембар 2017)

врата, организован 2019. у касарни *Народни херој „Светозар Марковић Тоза“*, такође је прошао уз активно учешће Црвеног крста.

Поред суделовања у *Дану отворених врата*, Црвени крст Зрењанин у партнерству са Командом за развој Банатске бригаде од 2016. сарађује у прикупљању хуманитарне помоћи која је намењена социјално угроженим породицама у насељеним местима Општине Зрењанин. Тако је 2016. помоћ уручена вишечланим породицама самохраних родитеља из Книћанина[101], 2017. вишечланим породицама у Тарашу[102], а 2018 – у Белом Блату[103]. Акцији су се придружили и Одељење за друштвене делатности и Центар за социјални рад града Зрењанина.

Најзад, почетком 2019. године, у организацији Црвеног крста Зрењанин је у касарни „Народни херој *Светозар Марковић Тоза*“ организовао низ предавања за припаднике Команде за развој Банатске бригаде на тему *Истраживање међународног хуманитарног права*. Војници су се тако упознали са основним принципима Међународног покрета Црвеног крста и Црвеног полумесеца, као и са улогом коју Црвени крст има у настанку, ширењу и примени међународног хуманитарног права.

Добра сарадња између Црвеног крста и Војске Републике Србије добила је свој најнепосреднији израз именовањем мајора Команде за развој Банатске бригаде Радета Даљевића у Управни одбор Црвеног крста Зрењанин 2018. године.

Црвени крст Зрењанин је присутан на готово свим спортским приредбама и манифестацијама које се организују у Граду Зрењанину[104], на којима тим његових инструктора и предавача прве помоћи, али и едукованих младих волонтера,

[101] Ж. Балабан, „Војска донела пакете“, *Дневник*, 2. децембар 2016.

[102] М. Стојин, „Актери акције војно-цивилне сарадње *Хуманост на делу* посетили Тараш. Пакети за угрожене породице“, *Зрењанин* 3404, год. LXV, 3. новембар 2017, 6.

[103] М. Стојин, „Хуманитарна акција Војске Србије, градског Црвеног крста и локалне управе. Помоћ сиромашним житељима Белог Блата“, *Зрењанин* 3435, год. LXVI, 8. јун 2018, 21.

[104] Неке од њих су: Зрењанински полумаратон, државна првенства у одбојци на песку, Балканско првенство у брзом ходању, Међународна бициклистичка трка кроз Војводину, Велика награда Зрењанина – мото трке, Првенства Србије у веслању на ергометрима, Републичко првенство у шаху, Турнири „Играјмо за 16“, утакмице светске лиге у ватерполу, Европско и светско такмичење ваздухопловних моделара, Квалификације за ЕУРО 2020 у рукомету, Спортски каравани, турнири, сва школска такмичења, манифестације „Пливање за часни крст“ и др (прим. А. Т.).

пружа санитетско обезбеђење[105]. Екипе Црвеног крста Зрењанин су реагујући на спортским приредбама показале спремност да у случају потребе, правовремено и правилно укажу прву помоћ како спортистима тако и свим осталим учесницима и публици. На свечаности доделе признања најбољим зрењанинским спортистима за 2015. годину, у Барокној сали Града Зрењанина, **Спортски савез Града Зрењанина** је уручио посебно признање Црвеном крсту Зрењанин[106]. Сарадња са овим телом је интензивирана од 2016. године заједничким учешћем у акцији *Спортски караван*[107]. Волонтери Црвеног крста Зрењанин су том приликом реализовали здравствено-превентивне активности, промовисали здраве стилове живота и приказивали основне вештине пружања прве помоћи. На свечаности поводом доделе годишњих признања Савеза за школски спорт у 2019. години, у Барокној сали Града Зрењанина, Црвеном крсту Зрењанин је уручена захвалница за успешну сарадњу[108].

Сарадња Црвеног крста Зрењанин са Спортским савезом достигла је кулминацију почетком 2019. године, када је на иницијативу помоћника градоначелника Зрењанина г. Симе Салапуре реализована хуманитарна акција под називом ***Спортом за боље сутра***, у коју су били укључени и Јавна установа *Спортски објекти*, Савез за школски спорт Града Зрењанина и Центар за социјални рад. Током 2019. године, колико је трајала, подржало ју је 35 спортских клубова и организација, а прикупљено је укупно 794.000,00 динара. Средства су усмерена за помоћ деци у стању социјалне потребе за превентивни опоравак и помоћ деци корисницима топлог оброка Народне кухиње, за набавку спортске опреме за децу у стању социјалне потребе и помоћ и подршку активностима и волонтерском сервису Црвеног крста Зрењанин који је као санитетско обезбеђење присутан на свим спортским такмичењима.

[105] О томе види: Ж. Б., „Четврти турнир Првенства Србије у бич-волеју одржаће се у Зрењанину. Пескара чека такмичаре и госте", *Дневник*, 20. јул 2017, 26.

[106] О овоме види: Б. Цвијетић, „Спортски савез Зрењанина прогласио најбоље у 2015. години. Почасти за Немеша и Цврковту", *Спортски журнал*, 1. април 2016, 21.

[107] Д. З., „Караван Спортског савеза у Лукићеву. Распоред часова на дар", *Зрењанин* 3352, год. LXIV, 3. новембар 2016, 21.

[108] „Dodeljena godišnja priznanja Saveza za školski sport Zrenjanina", ilovezrenjanin.com, 5. јун 2019, приступљено 22. фебруара 2020.

Санитетско обезбеђење Игара без граница на градском базену (22. јун 2017)

Санитетско обезбеђење 3. зрењанинског полумаратона (3. октобар 2018)

Санитетско обезбеђење Богојављенског пливања за часни крст (19. јануар 2019)

Иницијатор акције „Спортом за боље сутра“ – помоћник градоначелника Симо Салапура са волонтерима Црвеног крста Зрењанин у Градској кући
(5. децембар 2019)

Превентивни опоравак деце у Дому Црвеног крста на Вршачком брегу
(јануар 2020)

Деца на превентивном опоравку испред Дома Црвеног крста на Вршачком брегу
(јануар 2020)

Захваљујући акцији, Црвени крст Зрењанин је организовао превентивни опоравак за 45 деце. У Одмаралишту Црвеног крста Вршац на Вршачком брегу у периоду од 8. до 12. јануара 2020. године су боравила деца основношколског узраста из хранитељских породица (10 ученика) и деца из насељених места са територије града Зрењанина (35 ученика)[109].

Потписивање Споразума о сарадњи Високе техничке школе (директор Миле Ловре) и Црвеног крста Зрењанин (секретар Александра Танасијевић) (24. јануар 2019)

Висока техничка школа струковних студија Зрењанин и Црвени крст Зрењанин потписали су 24. јануара 2019. године Споразум о научно-стручној и пословно-техничкој сарадњи. Споразум дефинише подршку и партнерство у реализацији стручне праксе студената, размену стручних кадрова и унапређење праксе у области реаговања и управљања у ванредним ситуацијама као и сарадњу у области добровољног давалаштва крви[110]. У оквиру овог споразума, у просторијама Црвеног крста Зрењанин је у периоду од 18. марта до 2. априла 2019. године реализована стручна пракса у области реаговања и управљања у ванредним ситуацијама за студенте студијског смера „Кризни менаџент". Током трајања праксе студенти су имали прилику да се упознају са самом организацијом Црвеног крста, њеним радом и функционисањем, програмима и активностима које Црвени крст реализује, мисијом и основним принципима Црвеног крста, местом и улогом Црвеног крста у интегрисаном систему заштите и спасавања, као и активностима Националних тимова Црвеног крста Србије, специјализованим јединицама и улогом Црвеног крста у кризним ситуацијама.

У јесен 2015. године, на периферији Зрењанина отворен је тржни центар („ритејл-парк") „Авив", инвестициони пројекат израелске компаније „Авив Арлон", која је врло брзо исказала висок степен друштвене одговорности и у сарадњи са Црвеним крстом Зрењанин реализовала бројне акције хуманитарног карактера.

Почев од 2016[111], у овом тржном центру реализује се манифестација *Трка за срећније детињство*[112], у сарадњи са сарадњи са Градском управом града Зрењанина, Спортским савезом града Зрењанина, Савезом за школски спорт и Канцеларијом за младе Града Зрењанина.

---

[109] У одабиру деце за превентивни одмор на Вршачком брегу, Црвени крст Зрењанин је предложио добре ученике, примерног владања, са изграђеним социјалним навикама, узраста петог разреда основне школе, из „сиве зоне сиромаштва" (чије породице нису у систему социјалне заштите, али су слабијег материјалног статуса). У оквиру петодневног боравка у Дому Црвеног крста Вршац, деци је био обезбеђен стални надзор васпитача и здравствена заштита. Осим одмора, упознавања, дружења, спортских активности, шетњи и упознавања природних лепота крајолика, деца су имала прилику да стекну нова сазнања и вештине и да усвоје нове вредности кроз реализовану школу Црвеног крста. Волонтери Црвеног крста су кроз интерактивни рад са децом у групама реализовали радионице из програма *Дифузија, Промоција хуманих вредности, Прва помоћ и реалистички приказ повреда и оболења*, као и музичке, плесне, ликовне и креативно–психолошке радионице у зависности од интересовања деце. У оквиру вечерњег програма деца су имала организоване забавне садржаје. За више детаља види: „Finale akcije *Sportom za bolje sutra,* deca otputovala na Vršački breg", zrenjaninski.com, 9. јануар 2020, приступљено 9. марта 2020; С. В., „Црвени крст упутио малишане на Вршачки брег. На опоравку 45 деце", *Зрењанин* 3518, год. LXVIII, 10. јануар 2020; Ј. В., „У оквиру пројекта *Спортом за боље сутра.* Зрењанински малишани у одмаралишту Црвеног крста", *Вршачка кула,* 17. јануар 2020, 3; „Одмор за 45 малишана", *Зрењанин* 3519, год. LXVIII, 17. јануар 2020, 37; итд.

[110] „Crveni krst Zrenjanin i Visoka tehnička škola potpisali sporazum", ilovezrenjanin.com, 25. јануар 2019, приступљено 22. фебруара 2020.

[111] Маша Стакић, „Хуманитарно-спортска манифестација у *Авив парку. Деца деци – одрасли свима*", *Дневник,* 24. септембар 2016, 13; *„Деца деци – одрасли свима,* био је наслов манифестације у *Авив парку.* Трка за срећније детињство", *Зрењанин* 3347, год. LXIII, 30. септембар 2016, 1; Ива Исаков, „Спортско дружење предшколаца, основаца и средњошколаца у *Авиву.* Промоција здравог начина живота, спорта и хуманости", *Зрењанин* 3347, год. LXIII, 30. септембар 2016, 8.

[112] Трке су одржане: 24. септембра 2016, 23. септембра 2017, 29. октобра 2018. и 28. септембра 2019. године (прим. А. Т.).

Детаљ са *Трке за срећније детињство* у Авив парку (септембар 2017)

Упућивање на стартна места *Трке за срећније детињство* у Авив парку, водитељ програма Оливера Јовић (септембар 2018)

Детаљ са *Трке за срећније детињство* у Авив парку (септембар 2019)

Детаљ са манифестације *Авивов избор за најлепшу новогодишњу јелку* (23. децембар 2017)

Отварање *Трке за срећније детињство* у Авив парку (24. септембар 2016)

Позивница за трибину посвећена др Драгану Херцогу у Великој сали Дома Црвеног крста Зрењанин (11. октобар 2018)

Паралелно са *Трком за срећније детињство* одржава се и Мини-олимпијада Удружења за помоћ ментално недовољно развијеним особама *Сунцокрет*, уз организовање акције добровољног давања крви. Трке окупљају велики број предшколаца и зрењанинских ученика а приходи од стартних бројева се усмеравају у хуманитарне сврхе. Чланови екипе прве помоћи Црвеног крста Зрењанин су пружали санитетско обезбеђење, како учесника *Трке*, тако и учесника Мини олимпијаде.

Недуго по отварању „Авив парка“, крајем 2015, одржана је прва у низу манифестација хуманитарног карактера под називом *Авивов избор за најлепшу новогодишњу јелку Зрењанина*, чији је циљ било прикупљање новогодишњих пакетића за децу-кориснике услуга Центра за социјални рад[113]. Осим учешћа у овој хуманитарној манифестацији, волонтери Црвеног крста Зрењанин су припремали едукативне радионице и са присутном децом, реализовали активности из програма *Промоција хуманих вредности*, *Деловање у несрећама* и *Борбе против трговине људима*.

Мимо сарадње са Војском Србије, Авив-парком, Високом техничком школом струковних студија и др., Црвени крст Зрењанин је протеклих година био ангажован у читавом низу манифестација и значајних јавних, друштвених и културних догађаја и акција у граду. Његови волонтери су тако учествовали и обезбеђивали логистику за манифестације *Буђење пролећа, Ускршње јаје, Дани студената, Дани пива и радионице старих заната,* концерте Зрењанинске филхармоније, *Дане мимозе у Зрењанину* (и друге манифестације Туристичке организације Града Зрењанина), Сајам спорта, *ЗрБизНет, Белоблатска кобасица, Златни котлић, Дечја пијаца,* свечане литије о Великој госпојини итд.

Међу значајнијим и запаженијим моментима сарадње са **Народним музејом Зрењанин** у последње време издваја се трибина која је одржана у Великој сали Црвеног крста Зрењанин 11. октобра 2018, посвећена др Драгану Херцогу. Херцог је био први Југословен одликован Медаљом „Анри Динан“ за изузетне заслуге, велику пожртвованост и оданост идејама Црвеног

[113] О овим акцијама види: „Izabrana najlepša novogodišnja jelka Zrenjanina“, rtvsantos.com, 27. децембар 2015, приступљено 9. марта 2020; „Avivov izbor novogodišnje jelke Zrenjanina“, avivpark.com, 17. decembar 2016, приступљено 9. марта 2020; „Grad Zrenjanin učestvovao u Avivovoj akciji *Izbor za najlepšu novogodišnju jelku Zrenjanina*“, sportinfo.rs, 24. децембар 2017, приступљено 9. марта 2020; „Grad i ove godine podržao *Avivov izbor za najlepšu novogodišnju jelku Zrenjanina*“, vojvodjanske.rs, 23. децембар 2018, приступљено 9. марта 2020; М. Малбашки, „Хуманитарна акција у *Авив парку:* Сакупљани пакетићи за угрожену децу. Избор за најлепшу јелку града Зрењанина“, *Зрењанин* 3516, год. LXVII, 27. децембар 2019, 13; „Po 5. put Avivov izbor za najlepšu novogodišnju jelku Zrenjanina“, ktv.rs, 23. децембар 2019, приступљено 9. марта 2020.

крста[114]. Ово престижно признање додељено му је постхумно, за пожртвовање исказано приликом пружања помоћи угроженима у грађанском рату у Бијафри (Нигерија), током ког је изгубио живот[115]. У оквиру трибине Ивана Арађан, кустос Народног музеја Зрењанин, одржала је предавање под називом *Хуманост која није знала за границе. Др Драган Херцог: Од Банатског Карађорђева до Бијафре*[116]. Са посетиоцима је своја сећања на живот породице у Зрењанину у кући која се налазила у непосредној близини Дома Црвеног крста, поделила и Верица Вуковић, рођена сестра Даргана Херцога. Јелена Лугоња, стручни сарадник у Црвеном крсту Зрењанин је кроз своје излагање присутне упознала са историјатом Црвеног крста и његовим оснивачем Анри Динаном у чију част је и установљена медаља којом је др Драган Херцог постхумно одликован.

Пандемија корона вируса (ковид-19) 2020. године

У време када је ова књига привођена крају, Црвени крст Зрењанин суочио се са великим изазовом пандемије тзв. корона-вируса. Први случај обољења од овог вируса забележен је у Народној републици Кини крајем 2019. године, да би после два месеца добио планетарне размере и проширио се на друге континенте. У Европи се појавио крајем јануара и почетком фебруара 2020, однавши на стотине живота у Италији, као најјачем свом жаришту, а затим у Шпанији, Француској и другим државама. Једна по једна, земље чланице Европске уније су почеле да доносе ванредне мере и уводе ванредна стања на својој територији, затварајући државне границе и настојећи да одрже своје здравствене системе који су се нашли пред колапсом. У Републици Србији, ванредно стање због пандемије корона вируса је проглашено 15. марта, уз доношење драстичних мера ограничења кретања и полицијског часа за лица старија од 65 година, ограничење или потпуну обуставу радног времена у јавним установама, предузећима, угоститељским објектима итд.

У складу са Одлуком о проглашењу ванредног стања у Републици Србији, Град Зрењанин је дан касније (16. марта) донео *Одлуку о неопходним мерама безбедности и заштити становништва и материјалних добара,* којим су уведене ванредне мере и на локалу. Црвени крст Зрењанин се тако, у години свог великог јубилеја, нашао суочен са можда и највећим изазовом у својој историји.

Поменутом *Одлуком* од 16. марта, Црвени крст и његови волонтери су означени као установа која организује помоћ грађанима у условима ванредног стања, и чији је представник члан Градског штаба за ванредне ситуације[117]. Истог дана, Црвени крст Зрењанин је упутио позив својим волонтерима – старости од 18 до 40 година – који желе да се ангажују у помоћи старијем становништву у ситуацији проглашеног ванредног стања. Дан касније (17. марта), у просторијама Дома Црвеног крста одржан је састанак са првом групом волонтера којима су дате информације и јасна упутства о начину рада и понашању у оквиру реализације активности у току трајања ванредног стања; локални медији су врло брзо известили о првим испорукама помоћи онима којима је она била најпотребнија[118].

[114] Почетком XX века, норвешки парламент је Анри Динану доделио Нобелову награду за мир. Динан је тако постао први добитник ове изузетне награде, а у његову част је као највише одликовање Међународног комитета Црвеног крста установљена Медаља „Анри Динан“ која се додељује за изузетну службу, односно дугогодишњи рад и активности којима је исказана велика посвећеност неког члана Међународног покрета Црвеног крста и Црвеног полумесеца.и допринос у раду Црвеног крста.

[115] Поред Херцога, Медаљу „Анри Динан“ је добило тек троје истакнутих активиста Црвеног крста са простора бивше Југославије. Додељена је 1981. (такође постхумно) Кристи Ђорђевић, великој хуманисткињи која је одлучујуће допринела да се рад Црвеног крста настави после Другог светског рата. Она је од краљевске породице у избеглиштву у Лондону преузела документацију о оснивању и раду Црвеног крста Србије од његових почетака 1876. Четири године касније (1985), ово највише признање Међународног Црвеног крста припало је др Олги Милошевић, која је пружила немерљив допринос борби против епидемијских болести, искорењивању незнања о елементарним хигијенским навикама, бризи о сопственом здрављу кроз рад на Програму здравственог васпитања женске сеоске омладине, али и борби са елементарним непогодама – поплавама у Србији и земљотресу у Скопљу. Најзад, добитник Медаље „Анри Динан” био је и волонтер и саветник Црвеног крста Србије за међународно хуманитарно право др Бошко Јаковљевић 2011. године – за изузетно залагање у представљању и ширењу знања о међународном хуманитарном праву, међународном праву у одговору на несреће и дуге активности Црвеног крста, како у Србији тако и у свету (прим. А. Т.).

[116] За више детаља о др Драгану Херцогу види: Ивана Арађан, „Хуманост која није знала за границе – др Драган Херцог (1936–1968). Од Банатског Карађорђева до Бијафре“, у публикацији: Зоран Вацић (ур.), *Зборник радова Деветог конгреса историчара медицине. Научни скуп 800 година српске медицине, Милешева 2018,* Београд 2019, 649–655.

[117] Милана Маричић, „Изолација за све, најављена подршка за најугроженије“, *Зрењанин*, год. LXVI, 20. март 2020, 6.

[118] Тања Крунић, „Волонтери Црвеног крста у Зрењанину за недељу дана уложили 1.640 сати рада“, rtv.rs, 24. март

Део волонтерске екипе Црвеног крста Зрењанин ангажоване у помоћи становништву (април 2020)

Део волонтерске екипе Црвеног крста Зрењанин ангажоване у помоћи становништву (мај 2020)

Помоћ корисницима програма *Брига о старијима* (март 2020)

У периоду од 17. марта до 30. априла, Црвени крст Зрењанин је активностима у оквиру сузбијање епидемије вируса ковид-19 у току ванредног стања директним ангажовањем помогао 2159 домаћинстава (480 у марту и 1679 у априлу месецу). При томе је помогнуто укупно 3712 особа, а извршавајући активности пређено је 3564 километара (946 у марту и 2618 у априлу)[119]. У активности је уложено 9840 волонтерских сати (3800 у марту и 6040 у априлу). Осим појединцима Црвени крст Зрењанин је упутио помоћ у четири институције[120] и пет удружења особа са инвалидитетом на територији града Зрењанина[121].

Најугроженију групу људи у ситуацији проглашеног ванредног стања чине старији суграђани (преко 65 година старости) те Црвени крст Зрењанин реализујући своју мисију, највећи део капацитета ангажује управо на пружање помоћи и подршке овој циљној групи[122]. Првих дана по проглашењу ванредног стања, волонтери Црвеног крста су обишли кориснике програма Брига о старијима и уручили им намирнице и средства за хигијену[123]. По исказаним потребама редовних корисника програма, волонтери Црвеног крста су вршили и набавку основних животних намирница, лекова и средстава за хигијену[124].

2020, приступљено 31. маја 2020.

119 Мирослава Пудар, „Prešli 3.564 kilometara noseći pomoć tokom vanrednog stanja“, danas.rs, 25. маја 2020, приступљено 31. маја 2020.

120 Хуманитарна помоћ је уручена Геронтолошком центру Зрењанин (395 литара шампона), Окружном затвору у Зрењанину (380 литара шампона), Специјалној болници за плућне болести „Др Васа Савић“ у Зрењанину (30 пакета намирница и 30 пакета производа за хигијену), Прихватилишту за старе и одрасле у кризним ситуацијама, бескућнике и просјаке Зрењанину (20 пакета намирница и 20 пакета производа за хигијену).

121 Дана 24. априла у настојању да нико не остане заборављен, у оквиру активности пружања хуманитарне подршке социјално угроженом становништву Црвени крст Зрењанин је на молбу удружења, извршио дистрибуцију 180 пакета намирница и 180 пакета производа за хигијену најугроженијим члановима удружења: Савеза за церебралну и дечију парализу средњебанатског округа Зрењанин, Удружења параплегичара Баната, Међуопштинске организације слепих и слабовидих Зрењанин, Организације глувих и наглувих Зрењанин и Удружења за помоћ МНРО *Сунцокрет* Зрењанин.

122 Marijan Mahalup, „Volonteri Crvenog krsta pomažu starijim sugrađanima“, gradskiradiozrenjanin.com, 17. март 2020, приступљено 31. маја 2020.

123 Бранка Јајић, „Екипе волонтера зрењанинског Црвеног крста свакодневно су на терену. Помоћ старијима, пакети за угрожене“, *Зрењанин* 3529, год. LXVI, 27. март 2020, 19.

124 Бранка Јајић, „Александра Танасијевић, секретарка Црвеног крста Зрењанин о ванредном стању“, listzrenjanin.com, 3.

Градска управа града Зрењанина је 17. марта успоставила *Кол-центар* намењен првенствено старијим суграђанима који имају потребу за услугом помоћи у набавци основних животних намирница, лекова и средстава за хигијену. Црвени крст Зрењанин је оформио тимове волонтера који учествују у пружању одговора на потребе најугроженијих – старијих суграђана за које је најпре донета препорука а потом и мера забране кретања. У оквиру координираног одговора на потребе старијих суграђана, *мобилни тимови волонтера Црвеног крста Зрењанин*, по достављеним захтевима Кол-центра града Зрењанина помажу старијим суграђанима у штабовима који су оформљени при градским месним заједницама[125]. Основне услуге које волонтери пружају су набавка основних животних намирница, лекова и средстава за хигијену[126]. На волонтерима је велика одговорност да у специфичним и тешким моментима сачувају кредибилитет и поверење Организације. Између осталог и стога волонтери Црвеног крста, посебно они који одлазе до старијих суграђана и врше потребне набавке морају да се придржавају јасно дефинисаних процедура Црвеног крста[127].

У складу са препорукама Владе Републике Србији о забрани изласка из кућа лицима старијим од 65 година, Црвени крст Зрењанин је у оквиру реализације програма *Народна кухиња* организовао најпре доставу топлих оброка корисницима старијим од 65 година који живе сами и немају могућност да им неко преузме топли оброк. Осталим корисницима су уз појачане мере заштите и хигијене дистрибуирани топли оброци на дистрибутивном пункту у Црвеном крсту[128]. Након изречене мере старијим лицима о забрани кретања, Град Зрењанин и Црвени крст

Достава топлих оброка и намирница корисницима Народне кухиње – сарадница Сања Панић и волонтер Лука Мандић (март 2020)

Волонтери Гордана Дујловић и Лука Мандић у дистрибуцији оброка корисницима Народне кухиње (март 2020)

Помоћ ромским породицама у субстандардним насељима (април 2020)

априла 2020, приступљено 31. маја 2020.

125 Bojana Latinović, „Volonteri Crvenog krsta su tihi heroji koji svakodnevno pomažu građanima“, ilovezrenjanin.com, 2. април 2020, приступљено 31. маја 2020.

126 Bojana Latinović, „Volonteri Crvenog krsta pomažu najstarijim sugrađanima“, ilovezrenjanin.com, 17. март 2020, приступљено 31. маја 2020.

127 Примера ради, волонтери не улазе у стамбене јединице, већ од старијих суграђана по издатом писаном радном налогу узимају наруџбине и врше куповину, те потом испоручују купљене артикле, враћају кусур и уручују фискални исечак. Корисници својим потписом на појединачне радне налоге оверавају извршене услуге. При том су волонтери у обавези и да фотографишу фискалне рачуне и радне налоге, а фотографије путем мобилних телефона доставе Црвеном крсту.

128 Осим тога Црвени крст Зрењанин је до краја марта месеца извршио дистрибуцију 340 пакета хране (ланч пакети) за кориснике којима је решењима Центра за социјални рад града Зрењанина утврђено право на овај вид помоћи у оквиру рада *Народне кухиње*. Укупно је на тај начин збринуто 236 породица у 22 насељена места и 104 породице у граду Зрењанину.

Зрењанин су донели одлуку о обустави припреме топлих оброка[129]. Стога је корисницима толог оброка у наредном периоду у три наврата извршена дистрибуција пакета намирница[130].

Период без дистрибуције топлих оброка искоришћен је за радове на потпуној *санацији дистрибутивног пункта* у Црвеном крсту Зрењанин (санација влажних зидова, замена зидних плочица, измена дела електро и водоводне инсталације, глетовање, кречење, замена кухињског намештаја).

Црвени крст Зрењанин није заборавио своје старије волонтере, те су уприличене посете оних који су дуги низ година посветили хуманитарном раду у организацији Црвеног крста[131].

Почев од краја марта до средине маја месеца, екипе од по петнаест до двадесет волонтера ЦК у зрењанинској спортској хали „Медисон" свакодневно, уз остале градске волонтере, учествују у формирању кутија потом и паковању 37.000 пакета које је Градска управа обезбедила за пензионере са примањима испод тридесет хиљада динара и социјално угрожене суграђане. Дистрибутивни центар у хали спортова „Медисон" је 29. априла обишао градоначелник Чедомир Јањић са сарадницима и изузетно похвалио рад волонтера Црвеног крста[132].

Млади волонтери Црвеног крста Зрењанин су по пријему хуманитарних донација били ангажовани и на пословима припреме пакета помоћи[133] за угрожено становништво у просторијама Црвеног крста Зрењанин а потом за њихову дистрибуцију до крајњих корисника.

Значајну подршку **ромским породицама у субстандардним насељима**[134] Градска управа и Црвени крст пружили су обезбедивши 520 пакета намирница и исто толико пакета производа за хигијену. Ова врста хуманитарне помоћи је опредељена имајући у виду положај ромске заједнице која услед низа специфичности у време епидемије има посебно отежан социјално економски положај.

У сарадњи са Заводом за трансфузију крви Војводине организовано је пет, раније планираних *акција добровољног давања крви* у ситуацији проглашеног ванредног стања на територији Републике Србије[135]. Акције су реализоване у складу са свим мерама које је донела Влада РС током ванредног стања како би се обезбедила максимална заштита добровољних давалаца али и волонтера Црвеног крста Зрењанин и чланова

породице у граду Зрењанину.

[129] Бојана Латиновић, „Crveni krst: Počinje distribucija paketa hrane korisnicima Narodne kuhinje" , ilovezrenjanin.com, 18. март 2020, приступљено 31. маја 2020.

[130] Дана 9. марта извршена је дистрибуција пакета хране намењених за двонедељни период. Пакети су свим корисницима топлог оброка испоручени на кућне адресе не узимајући у обзир године старости корисника. У току 9. и 10. априла, извршена је дистрибуција пакета хране намењених за период до 30. априла за 262 корисника топлих оброка. Корисницима преко 65 година старости пакети су испоручени на кућне адресе. Свим осталим корисницима, не узимајући у обзир године старости, пакете су након достављања у штабове формиране при градским месним заједницама, корисницима на кућне адресе доставили волонтери. Дана 30. априла извршена је дистрибуција пакета хране намењених за период до 22. маја.

[131] Због пре свега сопствене безбедности, дисциплиновано у самоизолацији били су председница Црвеног крста Зрењанин и бројни волонтери који су овог пута имали велику жељу да помогну у току изузетно повећаног обима активности Организације. О томе види: Бранка Јајић, „У одбрани од вируса помоћ је добродошла. Кад је тешко – волонтери...", *Зрењанин* 3528, год. LXVI, 20. март 2020, 6.

[132] Мирослава Малбашки, „Зрењанин након ванредног стања – завршен и други круг пакета. Само 25 случајева заразе, сви оболели су успешно излечени", *Зрењанин* 3538, год. LXVI, 29. мај 2020, 2.

[133] Примера ради, од донације Владе АП Војводине, обезбеђене посредством Црвеног крста Војводине, спаковано је 500 пакета хране и 500 пакета производа за личну хигијену (прим. А. Т.)

[134] Дана 23. априла, запослени и волонтери Црвеног крста су извршили дистрибуцију 220 пакета намирница и 220 пакета производа за хигијену ромским породицама у субстандардном насељу *Дудара* док су 27. априла извршили дистрибуцију 300 пакета намирница и 300 пакета производа за хигијену ромским породицама у субстандардном насељу *Сурдучка*. О томе види: Бранка Јајић, „Подељени пакети најугроженијим суграђанима. Намирнице и средства за хигијену", *Зрењанин* 3534, год. LXVI, 30. април 2020, 12.

[135] Акције су одржане 17. марта (Трансфузиомобил у Елемиру), а 26. марта, 9, 14. и 29. априла у Културном центру Зрењанина. Иако планиране и најављене на другим локацијама, акције су реализоване у Културном центру Зрењанин захваљујући ком је било могуће организовати их несметано, у довољном броју просторија како би биле испоштоване све прописане мере безбедности. Преко 150 суграђана се одазвало акцијама и показало хуманост и солидарност у овим тешким тренуцима, али и велико стрпљење поштујући све смернице које су уведене из безбедносних разлога. Од тог броја суграђана, 137 је даровало крв док остали то нису могли да учине из здравствених разлога. О томе види: Бранка Јајић, „Црвени крст Зрењанин у свакодневним изазовима: добовољни даваоци крви. Активни у ванредном стању", *Зрењанин* 3531, год. LXVI, 10. април 2020, 6.

екипе Завода за трансфузију крви Војводине[136]. То је изискивало већи број волонтера који учествују у организовању акција и повећан обим њиховог ангажовања него што је то било уобичајено.

Захваљујући ЈКП „Чистоћа и зеленило" редовно је вршена *дезинфекција* пословних просторија, простора за организовање акција добровољног давања крви и магацинских простора у складу са свим прописаним мерама безбедности.

Наведене активности је реализовало дневно просечно четрдесет волонтера, старости од 18 до 35 година, укључених у активности Црвеног крста, како на терену тако и у просторијама Црвеног крста Зрењанин. Сложен, захтеван и изузетно одговоран посао координације и управљања волонтерима омогућен је захваљујући дугогодишњем континуираном занављању волонтерске базе у Црвеном крсту Зрењанин, пре свега младих волонтера. Захваљујући њиховој едукацији и сазревању под окриљем Организације, они у добу од двадесет до двадесет и пет година старости већ стичу праву зрелост едукованих волонтера који, без обзира на своју младост, имају за собом велико искуство у хуманитарном раду[137]. Управо на тај начин су припремљени за деловање у најразличитијим ситуацијама посебно када је у питању помоћ и збрињавање угроженог становништва. Доказ квалитетног рада са младима у претходном периоду, били су волонтери који су у току ванредног стања били носиоци активности Организације, реализујући их по строго дефинсаним процедурама Црвеног крста[138]. Првог дана по проглашењу ванредног стања, у граду Зрењанину на терену су били управо волонтери Црвеног крста Зрењанин који су били иницијална каписла за велики број волонтера који се потом прикључивао свеобухватној градској акцији пружања помоћи старијем становништву.

Млади волонтери Црвеног крста Зрењанин Гордана Дујловић и Милан Кељачки у посети председници др Сњи Капелер Пушкарић (март 2020)

У знак захвалности младим волонтерима, поводом обележавања *8. маја – Светског дана Црвеног крста*[139], у Градској кући града Зрењанина приређен је свечани пријем. Волонтере Црвеног крста Зрењанин поздравили су заменик градоначелника Зрењанина Саша Сантовац и помоћници градоначелника града Зрењанина Симо Салапура, Драган Ћапин и Душко Радишић који су волонтерима упутили захвалност на уложеном времену, знању и енергији при реализацији програма и активности Црвеног крста а на добробит корисника у локалној заједници[140]. Посебно је истакнут њихов допринос управо у току ванредног стања[141].

[136] „Акција добровољног давања крви за време ванредног стања", ckzr.org.rs, 26. март 2020, приступљено 31. маја 2020.

[137] J. Шормаз, „Црвени крст у ванредном стању: Волонтери су стуб организације. Хуманост не посустаје", *Зрењанин* 3538, год. LXVI, 29. мај 2020, 25.

[138] Ово пре свега, зарад сопствене безбедности (безбедности волонтера која је на првом месту), а затим и зарад безбедности корисника услуга и пружања што квалитетније услуге крајњим корисницима. О томе види: „ Како волонтери Црвеног крста Зрењанин у време ванредног стања помажу суграђанима. Хуманост је њихов најважнији мотив", *Зрењанин* 3535, год. LXVI, 8. мај 2020, 21.

[139] Обележавајући Светски дан Црвеног крста, волонтери Омладинске теренске јединице Црвеног крста Зрењанин су представили део активности младих Црвеног крста у центру града. На Светски дан Црвеног крста слављени су храброст и достигнућа волонтера и запослених у складу са слоганом Међународне федерације: *На Светски дан Црвеног крста и Црвеног полумесеца аплаудирајмо за наше волонтере и запослене широм света*.

[140] „Gradski čelnici iskazali veliku zahvalnost volonterima Crvenog krsta", zrenjaninski.com, 8. маја 2020, приступљено 15. маја 2020; „Пријем за волонтере Црвеног крста Зрењанин – прилика да се још једном искаже захвалност", zrenjanin.rs, 8. маја 2020, приступљено 15. маја 2020.

[141] Препознајући и уважавајући рад Црвеног крста Зрењанин, у знак захвалности волонтерима су уручене мајице и заштитне маске (прим. А. Т.).

Група волонтера у спортској хали „Медисон“
(април 2020)

Волонтери на паковању пакета хуманитарне помоћи
(април 2020)

Формирање кутија у спортској хали „Медисон“
(април 2020)

Истовар хуманитарне помоћи у Црвеном крсту Зрењанин – волонтерка Николија Кнежевић и сарадник Борис Војинов (април 2020)

Припрема пакета хране и хигијенских средстава за угрожено становништво у Великој сали Црвеног крста Зрењанин (април 2020)

Ланац истовара хуманитарне помоћи у Црвеном крсту Зрењанин – волонтерке др Невена Немчев, Сања Панић и Драгица Стан (април 2020)

Помоћ ромским породицама у субстандардним насељима (април 2020)

Волонтерка Теодора Милин на акцији добровољног давања крви (1. април 2020)

Волонтери Црвеног крста Зрењанин на пријему у Градској кући код заменика и помоћника градоначелника поводом Светског дана Црвеног крста (8. мај 2020)

Волонтери Црвеног крста Зрењанин по завршетку ванредног стања на Тргу слободе (8. мај 2020)

Волонтери Црвеног крста Зрењанин по завршетку
ванредног стања на Тргу слободе (8. мај 2020)

Председници зрењанинског Црвеног крста (1990–2020)

Мила Караманић. Рођена је 1944. године. Основну школу је завршила у родном Новом Бечеју, гимназију у Зрењанину, а Филозофски факултет у Београду, на групи за социологију. Од 1974. до 1999. године била је запослена у Центру за социјални рад у Зрењанину, на пословима праћења и проучавања социјалних проблема. За председницу Општинске организације Црвеног крста изабрана је 1991. године.

Мила Караманић

Бранка Грубач Олћан. Рођена је 1948. године у Зрењанину. Основну и средњу школу завршила је у родном граду, након чега је студирала на Медицинском факултету у Београду, где је завршила специјализацију из трансфузиологије 1979. године. Лекарски стаж је обавила је на Косову и Метохији (општина Драгаш), у Српском Итебеју и Мужљи. Годину дана је радила на Пријемном одељењу Опште болнице „Ђорђе Јоановић“ у Зрењанину. Читав радни век провела је у Центру за трансфузију крви, од 1979. као лекар специјалиста, а 1986. завршава и уску специјализацију из хематологије у Новом Саду. Једно време обављала је и дужности начелнице Службе за трансфузију крви у Зрењанину. У два наврата била је наставник Средње медицинске школе у Зрењанину. У пензији је од 2008. године.

др Бранка Грубач Олћан

Соња Пушкарић Капелер. Рођена 23. октобра 1950. у Београду. Основну школу и гимназију завршила је у Зрењанину, након чега је студирала на Медицинском факултету у Београду. Специјализирала је општу медицину на Медицинском факултету у Новом Саду, где је магистрирала из области кардиологије. Радни век провела је у Дому здравља „Др Бошко Вребалов“. У раду Црвеног крста Зрењанин активно је учествовала од 1977. године, радећи на едукацији ученика средњих школа из области прве помоћи, припреми учесника такмичења *Шта знаш о здрављу?*, програмским активностима из области здравственог васпитања, збрињавању избеглих лица у центрима за смештај након прогона из Хрватске, свим активностима које су за циљ имале пружање помоћи угроженима у елементарним непогодама итд. У више мандата бирана је за председника Скупштине Црвеног крста Зрењанин, истовремено обављајући дужности председника Управног одбора. Била је и делегат у републичкој скупштини Црвеног

крста и члан Покрајинске комисије за здравство Црвеног крста. За свој активизам добила је признања: Сребрни (1997) и Златни знак Црвеног крста Србије (1999), Плакету југословенског Црвеног крста (2003) и Медаљу Црвеног крста Србије (2011). Живи у Зрењанину. У Црвеном крсту активно је радила као волонтер више од 20 година. На почетку лекарске каријере помагала је око организације и спровођења курсева прве помоћи за средњошколце. Потом је почела да ради на окупљању и задацима везаним за добровољно давање крви. Тада је добила специјализацију, а затим је до пензије радила као лекар специјалиста трансфузиолог у Центру за трансфузију крви при Општој болници.

др Соња Пушкарић Капелер

Секретари Црвеног крста Зрењанин (1990–2020)

Верица Гладић Антин (Кумане, општина Нови Бечеј, 13. септембар 1950 -), секретар ООЦК Зрењанин од 1991. до 2001. године. Радни однос заснива у Предузећу у друштвеној својини за производњу мидерске робе, трикотаже и веша „Слога“ п. о. у Зрењанину на радном месту социјалног радника. Као члан Председништва Општинске организације Црвеног крста Зрењанин, послове секретара Председништва (уједно руководиоца Стручне службе) почев од 1. јануара 1989. године обавља волонтерски. На функцију секретара именована је 1. августа 1991, најпре на период од годину дана, а потом од 1. августа 1992, фунцију секретара обавља уз четворогодишње реизборе до 5. јула 2000. године. Руководећи Црвеним крстом у тешком периоду грађанског рата и распада СФРЈ, посебно се истакла на организацији прихвата и збрињавању избеглих, прогнаних и расељених лица из ратом захваћених подручја. Велики допринос дала је у обезбеђивању помоћи за социјално угрожене породице са подручја зрењанинске општине. Добитник је Златног знака Црвеног крста Србије. Од 5. јула 2000. године бива распоређена на радно место стручног сарадника за здравствено васпитну-делатност и рад са подмлатком и омладином. Четири године касније одлази у пензију. Живи у Зрењанину.

Верица Гладић Антин

Зоран Милосављевић. Рођен је 3. јануара 1951. године. Завршио је Правни факултет Универзитета у Београду. Постдипломске студије похађао је на истом факултету, из области међународног права. Специјализирао се на Криминалистичком институту у Београду. Радио је у Служби државне безбедности, затим у привреди, као директор правног сектора и сектора безбедности у Грађевинско-индустријском комбинату „Банат" из Зрењанина. У Црвеном крсту је радио као самостални стручни сарадник за службу тражења, упоредо обављајући широк спектар послова: на нормативном устројавању организације, пропагандној делатности на популаризацији добровољног давалаштва крви, едукацији о Међународном хуманитарном и ратном праву, Женевским конвенцијама итд. У време НАТО агресије руководио је Прихватним центром за избеглице. Дужност секретара Општинске организације Црвеног крста Зрењанин обављао је у периоду 2000–2002. У пензији је од 31. децембра 2016. године. Живи у Зрењанину.

Зоран Милосављевић

Александра Танасијевић. Рођена је 1. јануара 1970. године у Зрењанину где је похађала основну и средњу школу. Завршила је Технички факултет „Михајло Пупин" у Зрењанину и специјалистичке студије на Факултету безбедности у Београду, одбранивши рад на тему „Место и улога организације Црвеног крста у управљању ризицима на нивоу локалне заједнице". Након волонтерског ангажовања и обављања послова стручног сарадника за здравствено-превентивне активности и рад са подмлатком и омладином, актуелни је секретар Црвеног крста Зрењанин од 2002. Члан је неколицине управљачких и радних тела Црвеног крста: Управног одбора Црвеног крста Војводине (2010–2014); Комисије за деловање у несрећама Управног одбора Црвеног крста Војводине од 2006 (председник у мандатном периоду 2014–2018); Комисије за деловање у несрећама Управног одбора Црвеног крста Србије (2010–2014, потпредседник у периоду 2014–2018); Комисије за добровољно давалаштво крви Управног одбора Црвеног крста Војводине од 2018; Тима едукатора Црвеног крста Србије за обуку јединица за деловање у несрећама организација Црвеног крста у градовима и општинама и Тима Црвеног крста Србије за теренску процену потреба корисника од 2009. Почев од 2002, члан је Градског штаба за ванредне ситуације и Окружног штаба за ванредне ситуације Средњобанатског управног округа, као и Савета за одбрану и безбедност града Зрењанина и оперативног тима за збрињавање Градског штаба за ванредне ситуације. Такође је ангажована као члан Управног одбора Удружења за помоћ ментално недовољно развијеним особама „Сунцокрет" у Зрењанину почев од 2008.

Доласком на чело Црвеног крста Зрењанин 2002, интензивирала је рад са младима, имплементирајући програме попут *Промоција хуманих вредности, Борба против трговине људима*, покренула је рад Ликовне секције Црвеног крста Зрењанинм, као и реализацију низа здравствено-превентивних активности. Након осмогодишње паузе у раду Народне кухиње Црвеног крста, 2009. године је иницирала обнову њеног рада као најдиректнијег вида помоћи и подршке становништву у стању социјалне потребе на територији града Зрењанина. Иницијатор је формирања новог дистирбутивног пункта Народне кухиње и магацина Црвеног крста

у јединственом простору, који би омогућио хуманије и безбедније услове за пружање помоћи угроженим суграђанима и обезбедио потребан ниво достојанства примаоцима помоћи. Руководи активностима Црвеног крста и тимом Окружне јединице за помоћ Црвеног крста Зрењанин током одговора на поплаве у Банату 2005. и учествује у формирању и руководи регионалним Дистрибутивним центром за пријем и дистрибуцију хуманитарне помоћи за општине Зрењанин, Сечањ и Житиште. Након обуке едукатора базиране на INSARAG стандардима (енгл. Induction and Elementary Course based on INSARAG Guidelines and Methodology, Kishomok, Hungary 2008), члан је DKMT тима у оквиру Пројекта АП Војводине *Дунав-Криш-Мориш-Тиса* и члан Јединице за деловање у несрећама формиране при Црвеном крсту Војводине. Током проглашене ванредне ситуације 2014, у Црвеном крсту Зрењанин организује пријем и дистрибуцију хуманитарне помоћи за поплавом угрожено становништво Републике Србије.

Александра Танасијевић

Организује додатне магацинске и транспортне капацитете, координира рад више од сто волонтера, омогућава прјем хуманитарне помоћи из иностранства за поплавом угрожена лица, али и институције у граду Зрењанину које помажу у акцијама спасавања, након чега град Зрењанин бива проглашен једном од најхуманијих средина на основу количина прикупљене и дистрибуиране помоћи. Имала је значајну улогу у увођењу донатора у организацију Црвеног крста у Зрењанину, захваљујући чијим средствима је, између осталог, реконструисана Велика сала зграде Црвеног крста. И сама вишеструки добровољни давалац крви, ради на регрутовању нових и мотивацији постојећих добровољних давалаца крви и залаже се за остваривање права добровољних давалаца крви. Похађала је већи број семинара, курсева и учествовала на саветовањима на тему различитих аспеката деловања и пословања организације Црвеног крста. Активно промовишући волонтерски рад, посебну пажњу посвећује младим, едукованим волонтерима као будућој бази организације. Добитник је Награде Града Зрењанина 2015. године за промовисање волонтерског рада, хуманих вредности и успешно руковођење организацијом Црвеног крста у Зрењанину.

Весна Каравида

ГРАДИТЕЉСКО И СПОМЕНИЧКО НАСЛЕЂЕ ЗРЕЊАНИНСКОГ ЦРВЕНОГ КРСТА

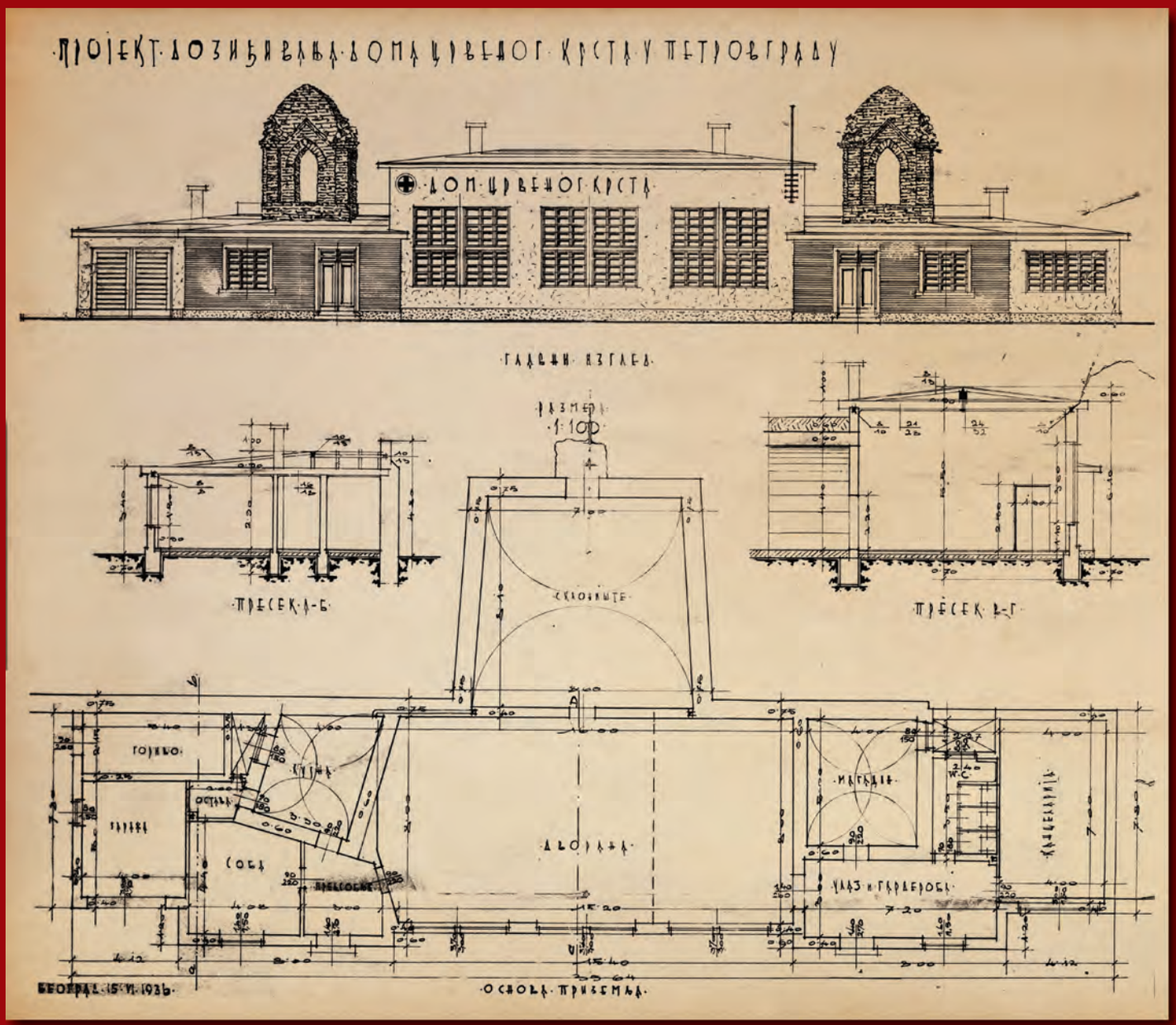

Пројекат Дома Црвеног крста у Петровграду
(1935)

ГРАДИТЕЉСКО И СПОМЕНИЧКО НАСЛЕЂЕ ЗРЕЊАНИНСКОГ ЦРВЕНОГ КРСТА

Архитектура Дома Црвеног крста у Планковој башти

За издашан и многострук рад у нашем Црвеном крсту указала се потреба за зиданьем свога дома, тим пре што се вишекратним сељакањем одбора губила архива, кварила учила, а осећала се потреба за концентрисањем рада и управљањем из једног дома. Иако смо имали једва неких 60.000 динара уштеђеног новца, без земљишта и само најпотребнији инвентар, решили смо и стависмо себи у дужност да 1936. године подигнемо свој дом, писао је 1938. године за градску монографију др Димитрије Кристић, тадашњи председник Среског одбора Црвеног крста[1]. Дом Црвеног крста и склониште саграђени су током планиране 1936. године, годину дана након што је Градска општина уступила локацију у *идеално лепом градском парку*[2], а својим донацијама изградњу омогућили Главни одбор Црвеног крста у Београду, управа Дунавске бановине и бројни грађани и привредни субјектии установе града Петровграда.

Амбијент у ком је подигнут Дом Црвеног крста, Планкова башта или Планкерт (мађ. kért – башта), најстарији је парк у граду који, судећи према писаним изворима, датира из 1834. године, када је Ференц Фрања Планк (1796–1874) отворио своје имање са баштом и дао га на коришћење грађанима[3]. Поред градског купатила које је отворио у његовој непосредној близини, Планк је у оквиру исте просторне целине неколико година касније (1839) подигао и најстарију градску читаоницу – Касину[4].

Ова озелењена оаза, која се наслања на најстрожи центар града, била је изузетно атрактивна локација од времена свог формирања, четрдесетих година XIX века, па све до модерног доба. Из тих разлога, њене ободе, један по један, запоседају јавни објекти: Грађанска касина, Официрски дом, Градско купатило, Луткарско позориште (сви порушени), Трговинско-индустријска комора (потоњи Дом војске), Дом Црвеног крста и на крају Дом младости из 1978. године (Културни центар). Данас се Планкерт простире на 16.019 квадратних метара и омеђен је са три стране улицама Народне омладине, Змај Јовином и Царице Милице, а са четврте стране паркингом на Превлаци. Дом Црвеног крста је сазидан на брежуљку, између две постојеће куле, са лицем окренутим Змај Јовиној улици.

Израда пројекта Дома је поверена панчевачком архитекти Боривоју Томићу који је посао урадио без накнаде, као своју донацију организацији[5]. Не знамо како је дошло до сарадње између овог архитекте и наручилаца, али се може претпоставити да је Томића препоручио Ђорђе Табаковић, неспорно најзначајније име међуратне архитектуре у Војводини. Иако су досадашња сазнања о Боривоју Томићу поприлично оскудна, подаци којима располажемо нам дају за право да претпоставимо могући сценарио. Најпре, Табаковић је морао бити у контакту са челницима Црвеног крста, пошто је био ангажован од стране истих наручилаца за пројекат Дечјег дома у Тиршовој улици у Великом Бечкереку[6]. Такође, морао је добро познавати и

[1] Александар Станојловић, *Петровград*, Петровград 1938, 432.

[2] Исто.

[3] Војин Мраковић, *Зеленило Зрењанина*, Зрењанин 2004, 32–38. Опречно другачију изјаву доноси један новински текст о градњи Дома Црвеног крста у Петровграду из међуратног периода, који наводи да је градски сенатор Антон Планк поклонио граду башту заједно са градском Касином („Тајна петровградског подземља", *Банатска пошта* 22, 15. август 1936, 3). Ипак, из сачуване грађе у Историјском архиву Зрењанин, јасно се види да је Фрања Планк тридесетих година XIX века уступио своју башту на коришћење јавности, а да је неколико година касније (1836) заједно са Градом у њој отворио и градско купатило (ИАЗ, рег. 1947– , бр. 247/1967; такође види: Војин Мраковић, *Зеленило Зрењанина,* Зрењанин 2004, 32–38).

[4] Она се налазила на месту данашњег Културног центра. За више детаља о Касини види: Aranka Balint, „Biblioteka Kasine – prva biblioteka u Velikom Bečkereku", *Ulaznica. Časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja* 236–237, Zrenjanin 2007; Ferenc Nemet, *Istorija štampe u Velikom Bečkereku 1849–1918,* Zrenjanin 2007.

[5] А. Станојловић, *нав. дело,* 432. О овоме сведочи и натпис на сачуваној спомен-плочи са именима лица која су дала свој допринос градњи Дома (в. напред).

[6] Др Димитрије Кристић, аутор одељка о Црвеном крсту у монографији *Петровград* из 1938. године, између осталог пише: *Као своје прво веће дело, оснива наш Одбор 1932. године Дечји дом и Склониште, води их и унапређује све*

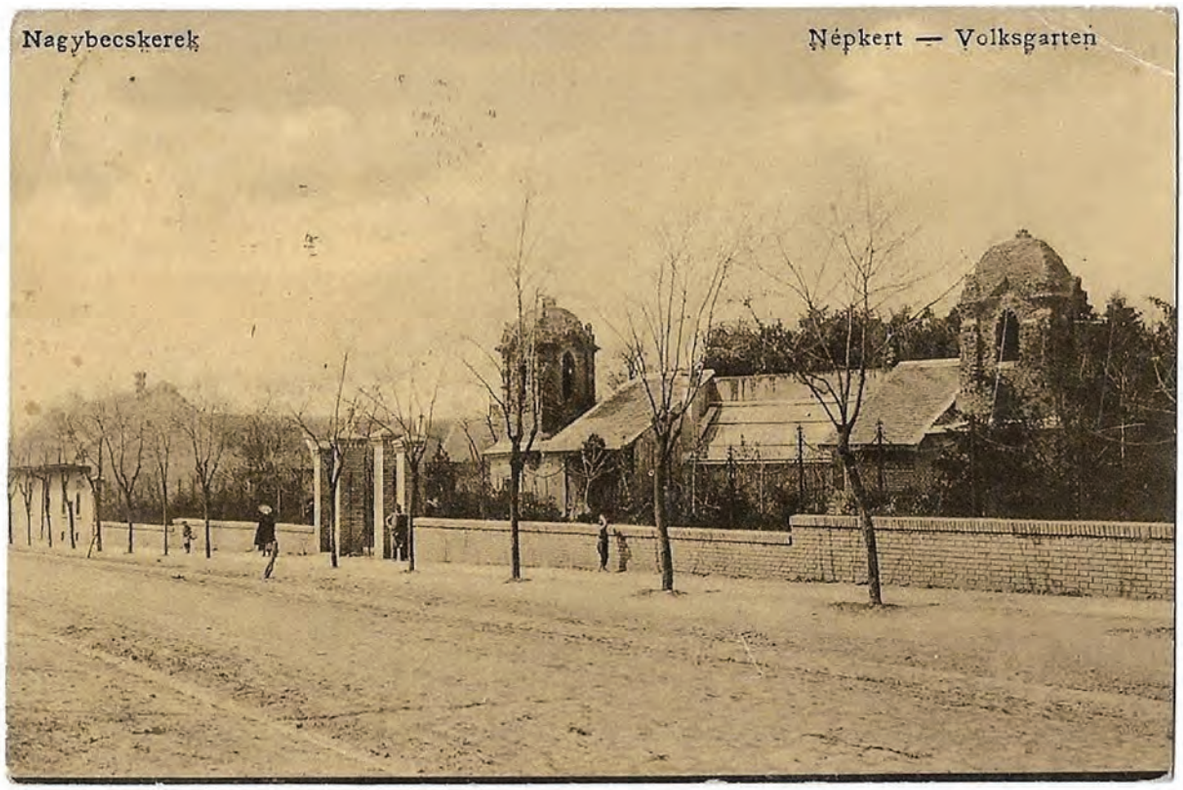

Планкова башта – градски парк са кућом градског баштована и двема кулама, које ће касније постати седиште Црвеног крста у Петровграду. Горња слика настала је око 1910. Доле: разгледница (1901)

свог панчевачког колегу. Поуздано се зна да је Боривој Томић рођен 27. августа 1895. у Панчеву и да је дипломирао архитектуру на Техничком факултету Универзитета у Београду јуна месеца 1922[7]. Како је две године млађи Ђорђе Табаковић завршио архитектуру на истом факултету само неколико месеци пре њега, очекивано је да су се Арађанин и Панчевац у најмању руку познавали те да је потом далеко афирмисанији и запосленији Табаковић препоручио колегу за посао око израде пројекта Дечјег дома.

Такође, везе између архитеката Томића и Табаковића потврђује и чињеница да непосредно пре изградње овог објекта, Боривојев брат Зоран, грађевински инжењер са којим је имао заједнички биро, израђује планове Трговинско-индустријске коморе у непосредној близини Дома Црвеног крста, на рубу Планкерта. Идејни пројекат Коморе израдио је такође Ђорђе Табаковић да би потом Зоран Томић, вероватно због Табаковићеве (пре)заузетости, урадио главни пројекат[8]. Трећи објекат у граду за који знамо да је изашао из пројектног бироа браће Томић је Вила др Кинстлера у Светосавској улици бр. 31, такође једно успело дело међуратне модерне у граду, пројектовано на самом почетку тридесетих година, што га сврстава међу најранија дела ове архитектонске оријентације у Војводини.

Посао изградње Дома Црвеног крста поверен је локалном предузимачу, овлашћеном зидарском мајстору Фрањи Виглеру, што потврђује и сачувана грађевинска дозвола[9]. Радило се свакако о значајном догађају у граду те не чуди да је подизање Дома у великој мери заокупљало пажњу локалне штампе. *Банатска пошта* у свом броју од 22. маја 1936. године на насловној страни доноси опширан текст као најаву изградње. Локални хроничар саопштава читаоцима да је *Сремски одбор Црвеног крста у Петровграду са подмлатком решио да у парку званом Планкова башта подигне свој дом, који би се имао изградити на месту где се данас налазе рушевине кула и бивше стаклене баште између тзв. „брежуљака“ и Змај Јовине улице, а чије би лице било окренуто Змај Јовиној улици*[10]. Надаље, новинар пише да се тиме неће *окрњити парк пошто се овај део иначе не употребљава за шетње* и истиче лични став да би Градско веће требало да одговори позитивно на молбу Сремског одбора Црвеног крста и уступи ово земљиште за изградњу Дома[11]. Поменута молба је документ у ком се на две густо куцане стране потанко описују разлози који челнике Црвеног крста опредељују за закуп баш ове локације, где се описују функције будућих просторија и склоништа у мирнодопским, али и у ратним условима, али и тражи дозвола за уклањање старих кула које *немају нити уметничке нити историјске вредности и само представљају опасност по децу која се у овом делу парка играју*[12]. Овом последњем захтеву се очигледно није изашло у сусрет.

Пажњу јавности је током лета 1936. године заокупљао почетак изградње објекта, тачније археолошка ископавања која су разбујала разне урбане легенде о постојању катакомби, пореклу брежуљака и мистериозних кула. Велики, сензационалистички наслови пратили су радове на копању темеља: „Хоће ли се копањем склоништа од бојних отрова наићи на подземне катакомбе?“, или „Копа се у Планковој башти гроб поглавице човека из каменог доба, који је живео пре 4000 година“, до оног који је морао изазивати највећу пажњу читалаца: „Духови у предњем делу Официрског дома“[13]. Има индиција да је ова петровградска „драма“ имала ширег одјека, јер се помиње писање новосадског *Дана* о мистеријама Планкове баште. И поред спреге народних предања и науке (на терен је излазио и археолог и бивши градоначелник Богољуб Алексић и давао изјаве новинарима),

до 1935. год., када ову дечју акцију, као добро обављен посао, предаје Месној дружини за заштиту деце у новосазиданом Дечјем дому. (А. Станојловић, *нав. дело,* 429. Потписник плана овог изузетног остварења модерне архитектуре био је архитекта Ђорђе Табаковић. О томе види: Весна Каравида – Игор Ковач, „Дечји дом архитекте Ђорђа Табаковића у Зрењанину“, *Гласник Друштва конзерватора Србије* 35, Београд 2011, 175–180).

7 Војислав Марковић, *Именик дипломираних инжењера и архитеката на Техничком факултету Универзитета у Београду 1919–1938,* Београд 1938.

8 Весна Каравида – Жељко Попов, „Трговинско-индустријска комора у Зрењанину“, *Гласник Друштва конзерватора Србије* 42, Београд 2018, 122–128.

9 ИАЗ, Ф. 97 ГПП (=Градско поглаварство Петровград) 1919-1941, „Грађевинска дозвола“, бр. 13883/38.

10 „Црвени крст подиже у Петровграду дом са станицом за прву помоћ и прихватилиштем против бојних отрова“, *Банатска пошта* 10, 22. мај 1936, 1.

11 Исто.

12 ИАЗ, Ф. 97 ГПП 1919–1941, „Молба Сремског одбора Црвеног крста“, бр. 22570/1940.

13 „Тајна петровградског подземља“, *Банатска пошта* 22, 15. август 1936, 3.

Дом Црвеног крста Петровград (друга половина тридесетих година XX века)

брежуљци и куле су остали мистерија која се протеже до данас[14]. Али, како се наводи, *до данас још није утврђено ко је подигао брежуљак и куле и коме су служиле. О постанку ових кула има неколико мишљења. По једном, куле је подигао онај исти градски сенатор Планк, и да је у њима гајио орлове. Други опет мисле да су ове куле биле осматрачнице Шпањолаца, који су за време Марије Терезије били овде насељени као најамници и радници, те да су неговали свилене бубе*[15]. Можда је тачна и трећа верзија, како овај извор тврди, да су куле подигли још Турци, као осматрачнице, јер се на овом месту налазило турско гробље. Без обзира на сва нагађања и претпоставке, блиски смо претпоставци да су куле подигнуте у првој половини XIX века као нека врста лажних камених остатака из ранијих времена, попут оних „римских рушевина" које су красиле парк у Шенбрунском дворцу и биле знак посебне врсте луксуза.

Објекат Дома Црвеног крста био је завршен крајем 1936, а свечано освештан почетком идуће, 1937. године[16].

Савременици су Томићево дело оценили као веома успело[17]. Обликовно, архитекта се чврсто држао постулата модерне архитектуре, која је увелико превладала у држави у то време. Мирноћу хоризонтала коју ремете једино велики прозорски отвори, архитекта усложњава вертикалама затечених кула. Одлука да се рустика кула појави у оквиру нове, модерно конципиране композиције, свакако је још у већој мери утицала на крајње прочишћен израз фасада[18]. Иако порекло кула (једна је у међувремену порушена)

[14] Dejan Vorgić, „Misteriozne kule Plankove bašte", banateka.blogspot.com, приступљено: 11. октобра 2019; „Планкова башта", zrikipedia.com, приступљено: 11. октобра 2019.

[15] *Банатска пошта* 22, 15. август 1936, 3.

[16] „Дом и склониште Црвеног крста осветиће се 3. јануара", *Банатска пошта* 42, 25. децембар 1936, 1.

[17] *Зграда дома Црвеног крста има изглед модерне и хигијенске грађевине, а притом су сачуване две старинске куле, које заједно са домом чине врло интересантан утисак.* (А. Станојловић, *нав. дело,* 432).

[18] Оригинални планови, на којима је архитекта нацртао и куле у оквиру пројекта, чувају се у Историјском архиву Зрењанин. (Види: ИАЗ, Ф. 1 Збирка карата и планова, Н–232, „План Црвеног крста"; ИАЗ, Ф. 97 ГПП 1919–1941, „План Дома Црвеног крста", бр. 22570/1940).

до данас није са сигурношћу утврђено, овим потезом архитекта омогућава историји да проговори на нов начин. И више од тога. Његов пројекат се граничи са редизајном где се око историјске структуре дешава савремена градња, а да притом историјски објекат условљава модерна архитектонска дешавања.

Свака архитектура на неки начин успоставља однос са местом на ком је настала. Како се овде ради о парковском окружењу, архитекта је успео да целокупну композицију (изузетно успелу мешавину рустичног, тајнама обавијеног старог градитељског слоја и новог компактног и линеарно прочишћеног) на додатни начин саобрази са околином. Ретко да постоје примери овакве архитектонске филозофије на нашим просторима у времену пре Другог светског рата. Боривој Томић је имао став да ниједно раздобље нема право да поништава креативна достигнућа прошлих времена, али је, рекли бисмо, имао и изузетан осећај за пропорције, односе, мешавину различитих структура. Јер, његово дело је у својој суштини рационално, функционалистичко.

Веома је занимљиво да, судећи према овом објекту, Боривој Томић исказује прогресивнији градитељски став у односу на свог брата Зорана, али и на већину остварења Ђорђа Табаковића. Наиме, у турбулентним временима између два светска рата, креативност се изражавала двојако: кроз *ар деко* стил који неизбежно прихвата естетику модернизма, али са јаком нотом носталгије према декорацији (правцу ком се приклања Зоран Томић, али у великој мери и Ђорђе Табаковић) и кроз функционализам и сродне правце који следе идеал „чистог разума“. Овој другој струји припада архитектура Црвеног крста. На модерне захтеве друштва архитекта одговара рационално и социјално одговорно, ослобађајући се свега што је ефемерно и сладуњаво и не осврћући се на историју. Пројекат Дома је сведен, лишен сваке потребе за разметањем, потпуно без орнаменталних фасада и скривеног крова са благим нагибом. Жељу да се старе куле уграде у тело новосаграђеног објекта не би требало доводити у било какву везу са евентуалном сентименталношћу архитекте према прошлим временима. Задржавање кула је била одлука која на наше тло преноси савремене европске полемике око неопходности конзервације и рестаурације и тиме антиципира будући нов однос према градитељској баштини. Овај модеран принцип, архитекта Боривој Томић спроводи на Црвеном крсту поуздано и академски промишљено.

Ентеријер Дома је требало да задовољи све неоходне мирнодопске функције, али и да буде флексибилан, да има могућност брзе просторне пренамене за време ратних околности. Тако је нпр. Велика дворана, која заузима централни распоред у плану, у миру била предвиђена за одржавање курсева, за разна предавања, приредбе, скупштине Друштва итд. Канцеларија, која се налазила поред првобитног предсобља, служила је и за одборске седнице, док је испод источне куле било складиште за материјал. Супротно крило зграде заузимао је стан шофера-домара, поред ког је саграђена модерно опремљена гаража за санитетски аутомобил. Зграда је имала водовод и централно грејање.

У случају рата, објекат би се претварао у прихватну болницу. Велики прозорски отвори обезбеђивали су обиље светлости и проветравање. Канцеларија постаје свлачионица, а магацин купатило (цеви су биле унапред спроведене, као и канализација). Велика дворана би се претворила у болничку собу са постељама, а склониште користило у случају напада из ваздуха. Оно је било херметички затворено, са два излаза, вентилацијом, чесмом и бунаром, централним грејањем, енглеским нужником и телефоном.

Непуне две године након изградње, у пролеће 1938. године, Сремски одбор Друштва Црвеног крста Петровграда пише молбу Градском поглаварству за проширење гараже и том приликом прилаже скицу коју потписује Фрања Виглер[19], исти онај петровградски предузимач који је потписао изградњу главног објекта. Иако је дошло до преобликовања објекта и промене изгледа главне фасаде, изузетно је поштована првобитна концепција архитекте Томића. Уместо двокрилних улазних врата, у гаражу је узидан велики прозор са сегментном поделом налик оригиналним прозорским отворима. Нови улаз у гаражу и доградња су сада оформљени у јужном делу фасаде, што је изискивало и нивелацију терена од гараже до зидане ограде.

Након Другог светског рата, објекат је претрпео мање измене своје оригиналне

[19] ИАЗ, Ф. 97 ГПП 1919–1941, „Молба Сремског одбора Црвеног крста за проширење гараже“, бр. 36964/1940.

архитектуре. Прва адаптација забележена је 1960. године, а друга, опсежнија, између 1985. и 1988. године[20]. Пројекат је урадио зрењанински „Биро за пројектовање", а извођач радова је била РО „Технорад" у саставу ИПК „Серво Михаљ". Том приликом су изведени радови на санацији крова, рестаурацији куле, президани су зидови у левом крилу зграде, у склоништу је спроведен вентилациони систем и пробијена врата према парку – чиме је овај простор добио нове, мирнодопске функције. Радови су подразумевали и увођење плинског грејања и трофазне струје, урађена је затим изолација зидова од влаге, изведен прикључак на градски водовод, као и комплетни столарско-молерски радови у ентеријеру.

Спомен-обележја

У оквиру Дома Црвеног крста у Планковој башти налази се и веома занимљиво споменичко наслеђе – у виду спомен-плоча – које сведочи о изградњи тог здања и историјском развоју Црвеног крста у овој средини. Већина их се налази у Великој – свечаној – сали Дома, направљене су од белог мермера, а њихов садржај, дат у продужетку, говори о покровитељима градње и даваоцима прилога за Дом. Спискови ових имена убедљиво говоре о томе колика је била посвећеност градске интелигенције и најрелевантнијих друштвених кругова, привредних чинилаца и истакнутих културних и јавних посленика идеји Црвеног крста, односно колико су они имали слуха и поштовања за племениту мисију и циљеве ове организације.

Црвени крст је тако ујединио, на једном месту, најеминентније здравствене раднике – лекаре и лекарске установе (лекари града Петровграда, Лекари Окружног уреда за здравствено осигурање радника), апотекаре (Александар Ваги, Миливој Мољац, Емил Николић), затим, разне привредне субјекте и гиганте (Фабрика тепиха и Фабрика мрежа, Фабрика шећера, Фабрика намештаја „Бенце и син"), представнике верских заједница (прелат др Стеван Ковач, Српска православна црквена општина), новчане и осигравајуће заводе (Великобечкеречка штедионица, „Анкер" осигуравајуће друштво), угледне трговце (Јулије Даун, Јохан Вајтершан, Ђока Ристић) итд.

Натпис на првој спомен-плочи гласи:

1936.
ЗА ОВАЈ ДОМ СУ ПРИЛОЖИЛИ
ПО 1000 ДИНАРА
РИСТИЋ ЂОКА
КАЛАЈ ЕУГЕН
DR. КАЛМАН ФРАЊА
DR. КАМЕНКОВИЋ ЗОРАН
DR. КАМЕНКОВИЋ СЛАВКО УЗДИН
DR. КИНСТЛЕРА ФАНИ
DR. КОВАЧ СТЕВАН ПРЕЛАТ
КОСТИЋ ПЕРА
КРАУС ЈУЛИЈЕ МЛ.
DR. КРИСТИЋ МИТА
DR. КРИСТИЋА ОЛГА
ЛЕКАРИ ГР. ПЕТРОВГРАДА
ЛЕКАРИ ОКР. УРЕДА
ЛЕКАРСКИ КЛУБ
ЛЕКАРСКИ СИНДИКАТ
МЕСНИК И ШТРАУБ
MR. МОЉАЦ МИЛИВОЈ
МОМИРОВ ЕУГЕН
НАЂВИНСКИ ДРАГОЉУБ
MR. НИКОЛИЋ ЕМИЛ
DR. ПАВЛОВИЋ ЂОКА
DR. ПЕШИЋ АРОН
DR. ПЕТРОВИЋА СОЊА
DR. ПОДВИНЕЦ ИСА
DR. ПОПОВИЋ БОГДАН
РАДИЧЕВ ЛАЗАР
DR. РАДУЛОВИЋА РАДМИЛА
РАЈИЋ ТИМОТИЈЕ
DR. РАЈИЋ ТОША И МИЛЕНА
РАКИЋ ЛАЗАР

[20] Први напори у овом правцу учињени су још почетком осамдесетих година, у време када је било актуелно обележавање јубилеја 100-годишњице зрењанинског Црвеног крста, али се испоставило да је у питању био пројекат који је у том тренутку изискивао далеко више ресурса којима је Општинска организација Црвеног крста тада располагала. Иницран је рад на поправци куле здања која је била оштећена (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 2 (Архива 1980), „Предрачун за поправку куле – Змај Јовина 1/а") и покренута је акција тражења потребних дозвола, предрачуна и прикупљања прилога код надлежних органа власти и привредних субјеката, али се овај процес отегао и потрајао читаву деценију, да би био окончан тек 1988. године. (О томе види: Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 48 (Документација за поправку Дома Црвеног крста)).

СЕКЕЉ БРАЋА
СРПСКА ПРАВ. ЦРКВЕНА ОПШТИНА
DR. ШТАЈНЕР МИТА ЦРЊА
СТАНКОВИЋ МИША
ТОШИЋ МИТА
УДРУЖЕЊЕ ЗАНАТЛИЈА
ФАБРИКА ТЕПИХА И ФАБРИКА МРЕЖА
ФЕЊВЕШ ИЖО
ФРАЈНД ТИБОР
ФРАНАСОВИЋ АНДРА
DR. ХАНДЛЕР ЛАЗАР
ХЕЛЕР МОР
MR. ЦИКАЈЛО ЛАСЛО
ЧИНОВНИЦИ ОКРУЖ. УРЕДА
DR. ШВЕРЕР РУДОЛФ
ШВИРТЛИХ АЛОЈЗ

Суседна спомен-плоча садржи податке о времену градње и саставу тадашње управе Црвеног крста:

ОВАЈ ДОМ ЈЕ ПОДИГНУТ 1936. ГОД.
УПРАВА:
ДР. ДИМИТРИЈЕ КРИСТИЋ, ПРЕТСЕДНИК,
ДР. КОРНЕЛ РАДУЛОВИЋ,
ПОТПРЕДСЕДНИК,
ТИМОТИЈЕ РАЈИЋ, ПОТПРЕДСЕДНИК,
ДР. ЈОВАН ВИТМАН, СЕКРЕТАР,
АЛЕКСАНДАР БРЕДЕР, БЛАГАЈНИК.

Испод ње се, на новом обележју, наставља списак давалаца прилога за изградњу Дома:

1936.
ЗА ОВАЈ ДОМ СУ ПРИЛОЖИЛИ
ГРАД ПЕТРОВГРАД ЗЕМЉИШТЕ,
25. ПЕШАД. ПУК ЗЕМЉАНИ РАДОВИ,
ING.ТОМИЋ БОРА ПЛАН.
ПО 10.000 ДИНАРА:
ГЛАВНИ ОДБОР ДРУШТВА ЦРВЕНОГ КРСТА,
КРАЉЕВСКА БАНСКА УПРАВА.
ПО 8.000 ДИНАРА:
I ЈУГ. ФАБРИКА РАДИАТОРА И КОТЛОВА.
ПО 5.000 ДИНАРА:
„ВОЈВОДИНА“ ЕЛЕКТРИЧНО А. Д.
ЕЛЕК ВИКТОР,
ФАБРИКА ШЕЋЕРА А. Д.
ПО 3.000 ДИНАРА:
БЕНЦЕ АНТОН И СИН,
ДРАГАН БРАЋА,
МАТЕРН МИХАЈЛО,
ТРГОВАЧКО Д. Д. ПАРНА ПИЛАНА.
ПО 1.400 ДИНАРА
ЕНГЛ АДАМ И КАРЛО
СЛОБ.ЗИД. ЛОЖА „ВОЈВОДИНА“
ПО 1.200 ДИНАРА
КОЛО СРПСКИХ СЕСТАРА
ПАЊИ ЈОВАН
УЧИТЕЉИ ОСНОВНИХ ШКОЛА
ПО 1.000 ДИНАРА:
„АНКЕР“ ОСИГ. ДРУШТВО
БАТОРИ ГЕЗА
ING.БОБЕРИЋ МЛАДЕН
БОЛЕСНИ АНТОН
БРЕДЕР ШАЦА И АУРОРА
MR. ВАГИ АЛЕКСАНДАР
ВАЈТЕРШАН ЈОВАН
ВЕЛИКОБЕЧКЕРЕЧКА ШТЕДИОНИЦА
ГОЈКОВ ВЕЉКО
DR. ДЕКАНИЋ ЂУРА
ДОБРОТВОРНА ЗАДРУГА „СРПКИЊА“
DR. ДОШЕН ВОЈИСЛАВ
ЕКШТАЈН ХЕРМАН
DR. ЕЛМЕР ЈУЛИЈЕ
DR. ЕРДЕЉАНОВ ПЕРА
ING. ЖИВКОВИЋ ВЛАДИМИР
DR. ИСАКОВИЋ ВОЈИСЛАВ
ИШВАНЕСКИ ПАЈА И ДАНИЦА
ЈЕЛАЧИЋ ЕЛЗА
ДАУН ЈУЛИО

Овај списак давалаца прилога наставља се и завршава на следећој спомен-плочи, на којој су, неких четврт века касније (1960), уклесана и имена приложника за доградњу Дома:

1936
ЗА ОВАЈ ДОМ СУ ПРИЛОЖИЛИ
ПО 1000 ДИН
УЛМАН МАКСА
ФРАНК ЛАЈОШ
† ИСАКОВИЋ СВЕТОЗАР
DR. МАТИЋ МИША
ДРНДАРСКИ ЉУБИНКО
† СТАНИСАВЉЕВ ЛАЗА
† ИЛИЈА РАДУЛОВИЋ
† ДУШАН РАДОЈЧЕВИЋ
НАДА DR. МАТИЋА.

ЗА ДОГРАДЊУ ОВОГ ДОМА
У 1960 Г.
ДАЛИ СУ ДОБРОВОВОЉНЕ ПРИЛОГЕ

НАРОДНИ ОДБОР	
ОПШТИНЕ ЗРЕЊАНИН	**200 000 ДИНАРА**
ЗАВОД ЗА СОЦ. ОСИГУРАЊЕ	**200 000 ДИНАРА**
СРЕСКА ЗАДР. ШТЕДИОНИЦА	**50 000 ДИНАРА**
ПРЕДУЗЕЋЕ „ШИНВОЗ“	**50 000 ДИНАРА**
СРЕСКИ ПОСЛОВНИ САВЕЗ	**50 000 ДИНАРА**
КОМУНАЛНА БАНКА	**30 000 ДИНАРА**
ЗАМУРОВИЋ ОЛГА ПЕНЗ	**10 000 ДИНАРА**
ЈОВАНОВ КАТИЦА	**5 000 ДИНАРА**

Преостале две спомен-плоче које се налазе у Великој сали Дома зрењанинског Црвеног крста новијег су датума, а постављене су поводом успешно реализованог пројекта уређења тог простора 2015. године, захваљујући средствима Црвеног крста Горње Аустрије. Њихов садржај је истоветан, само је дат на српском и немачком језику:

ПРОЈЕКАТ
УРЕЂЕЊА ЕНТЕРИЈЕРА
ВЕЛИКЕ САЛЕ ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН
РЕАЛИЗОВАН
ЈЕ СРЕДСТВИМА
ЦРВЕНОГ КРСТА
ГОРЊЕ АУСТРИЈЕ
2015

DIE RENOVIERUNG
DES GROßEN SAALS
DES ROTEN KREUZES
ZRENJANIN
WURDE DANK DER SPENDE
DES ROTEN KREUZES
OBERÖSTERREICH
REALISIERT
2015

Осим ових спомен-обележја у самом ентеријеру Дома Црвеног крста, постоји и једна спомен-плоча на самом улазу у ово здање, која је постављена у јесен 1981, поводом обележавања двоструког јубилеја – 40-годишице устанка народа Југославије у Другом светском рату и 100-годишњице локалног Црвеног крста (која је обележена претходне године). Њен текст сведочи о збивањима у овом објекту у данима окупације, са јасним акцентом на везу здања и Народноослободилачке борбе:

U OVOM DOMU SU ODRŽAVANI TEČAJEVI PRVE POMOĆI. TOKOM NOB-A DOM JE BIO KURIRSKA BAZA POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA VOJVODINU. VEZU SA KURIRIMA ODRŽAVALE SU STANA MOŠORINSKI, ČLAN KPJ I NJENA KĆI LANICA, ČLAN SKOJ-A. OBE SU STRELJANE U PANČEVU 10. MARTA 1942. U ZRENJANINU. SEPTEMBRA 1981. POVODOM 40-GODIŠNJICE USTANKA NARODA I NARODNOSTI JUGOSLAVIJE I STOGODIŠNJICE CRVENOG KRSTA U ZRENJANINU /1880–1980/

Припреме за израду овог спомен-обележја започете су крајем јубиларне, 1980. године. Истичући најпре стогодишњицу свог постојања и хуманитарни карактер Црвеног крста, али још више – деловање комунистичких илегалаца и бораца НОП-а под његовим окриљем за време Другог светског рата, Председништво Општинске организације Црвеног крста Зрењанин се обратило надлежним органима (Секретаријату за друштвене делатности Скупштине општине Зрењанин) да се на зграду Дома Црвеног крста постави спомен-обележје, *како би се трајно сачувао у успомени овај значајан период рада наше организације*[21]. У сачуваном допису назначено је да би се оно требало поставити идуће, 1981. године, те да је Општинска организација СУБНОР-а (Савез удружења бораца Народноослободилачког рата) дала свој пристанак да се ова идеја оствари уз њену материјалну помоћ[22].

Неколико месеци касније, учињени су и први кораци ка реализацији ове замисли. Општинска организација Црвеног крста Зрењанин и Савремена галерија Уметничке колоније „Ечка“ из Зрењанина склопиле су уговор, којим се Галерија обавезала да ће извршити одговарајуће припреме и обезбедити израду спомен-плоче за Дом

[21] Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 51 (Архива 1980), „Општинска организација Црвеног крста Зрењанин – Секретаријату за друштвене делатности Скупштине општине Зрењанин“ (17. децембар 1980).

[22] Исто.

Црвеног крста[23]. Овим актом су регулисани и технички детаљи изгледа плоче[24] и рок њене израде (ливења) и допремања (31. мај 1981). Уговор су потписали др Сава Белић, председник Председништва Општинске организације Црвеног крста Зрењанин, и Здравко Мандић, уметник и директор Савремене галерије. Спомен-плоча је откривена у децембру 1981[25].

Напослетку, у вези са Црвеним крстом и његовим историјатом је и спомен-плоча на згради Средње грађевинске и електротехничке школе „Никола Тесла“, у којој је у периоду од 1944. до 1946. била смештена управа Болничког центра:

U OVOJ ZGRADI JE OD 1944–1946. GOD. RADILA UPRAVA BOLNIČKOG CENTRA BR. 5 OSNOVANOG PO NAREĐENJU SANITETSKOG ODELJENJA VOJNE UPRAVE ZA BANAT, BAČKU I BARANJU. CENTAR JE SAČINJAVALO PET VOJNIH BOLNICA U GRADU U KOJIMA JE LEČENO OKO 2500 RANJENIKA.

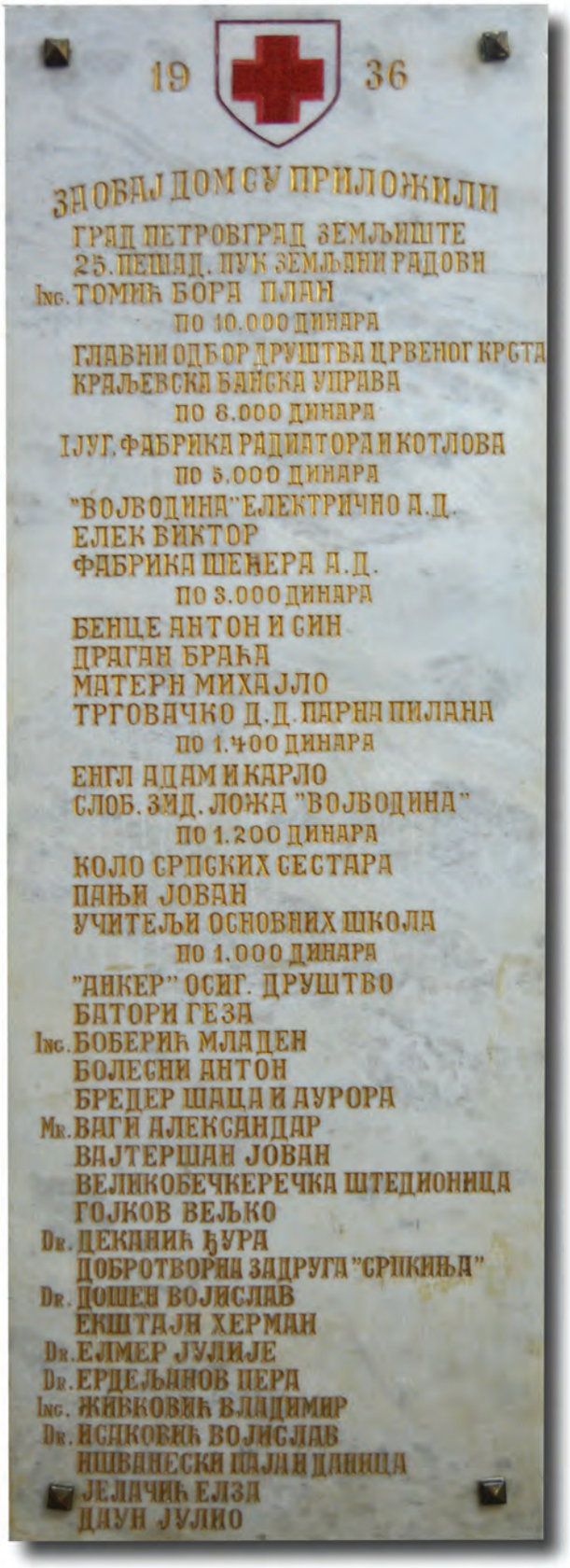

Спомен-плоча у Великој сали Дома Црвеног крста са именима добротвора

[23] Рег. ЦКЗР 1947 – , кут. 51 (Архива 1980), „Уговор – Израда спомен-плоче“.

[24] У члану 1 Уговора стоји: *Плоча ће бити одливена у бронзи са пластичним словима чије ће лице, односно горња површина, бити исполирана, док ће остали део плоче бити патиниран. Димензије плоче биће 60 x 70 /до 80/ сантиметара. Члан 2: За израду плоче Савремена галерија ће извршити избор аутора, који ће дати идејно решење плоче, извршити израду прототипа, односно позитива за ливење у размери 1:1.* (Рег. ЦКЗР 1947 – , кут. 51 (Архива 1980), „Уговор – Израда спомен-плоче“).

[25] Сл. С., „Спомен-плоча на Дому Црвеног крста. Сећање на Стану и Ланицу“, *Зрењанин* 1511, год. XXX, 11. децембар 1981, 9.

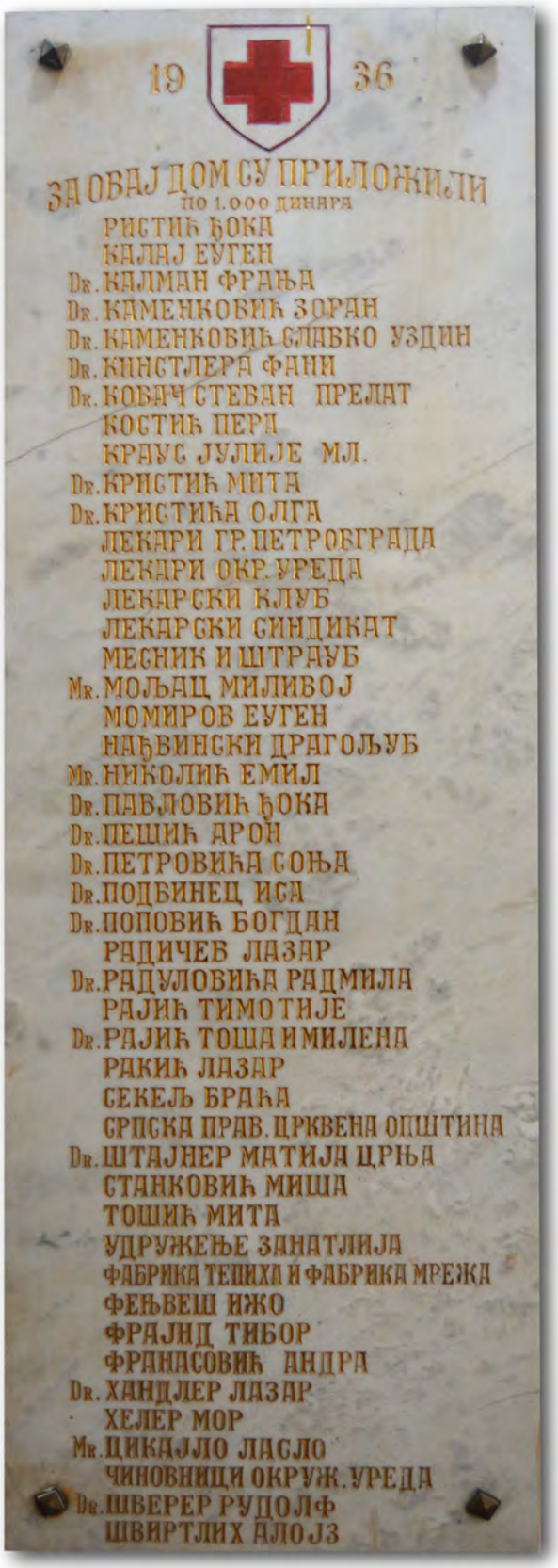

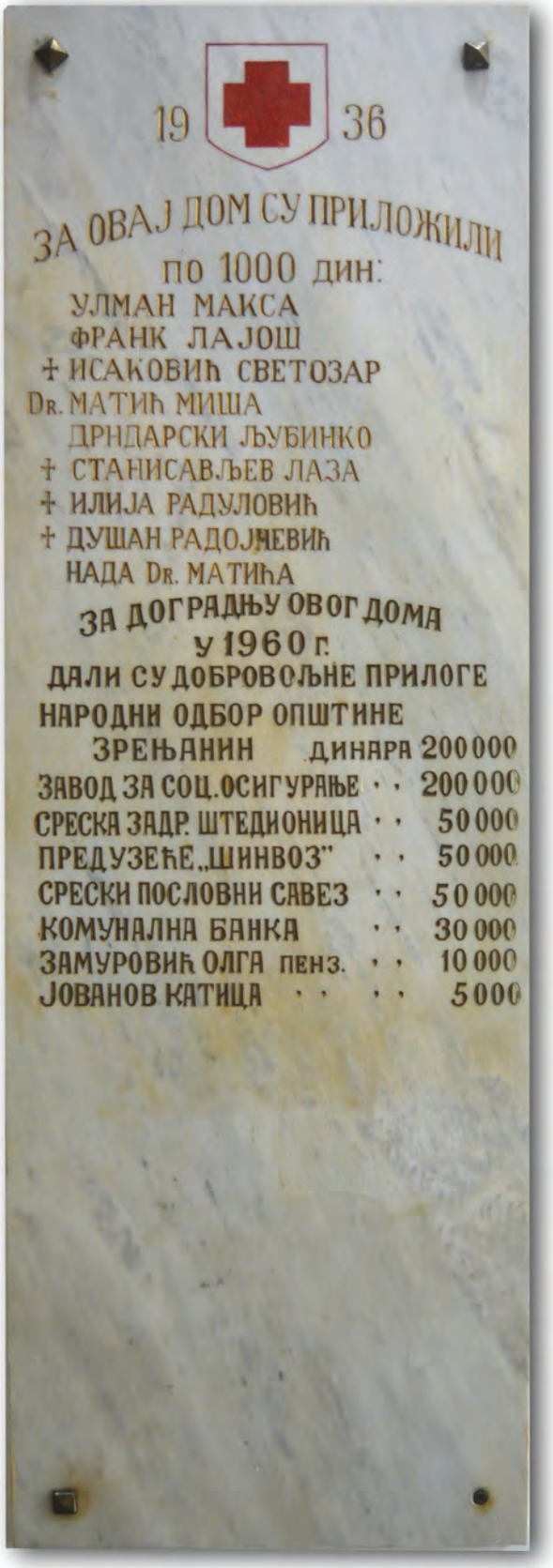

Спомен-плоче у Великој сали Дома Црвеног крста Зрењанин са именима давалаца прилога за изградњу (1936) и проширење (1960) Дома

Спомен-плоча са именима чланова управе Среског одбора Црвеног крста Петровград у време подизања Дома

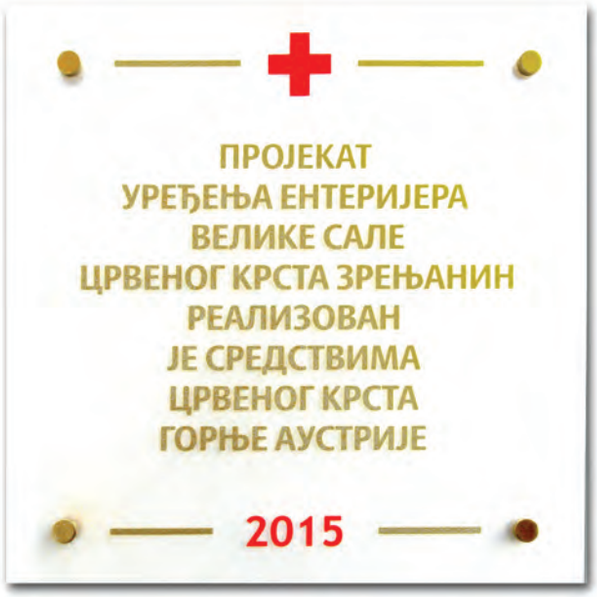

Спомен-плоче са подацима о реновирању ентеријера Дома Црвеног крста (2015)

Детаљ из Велике сале Црвеног крста Зрењанин на дан свечаног отварања (23. октобар 2015)

Потпредседник Црвеног крста Горње Аустрије Гинтер Мајер открива спомен-плочу у Великој сали Црвеног крста Зрењанин (23. октобар 2015)

Црвени крст у градитељској баштини Зрењанина

Поред Дома Црвеног крста, подигнутог 1936. и свечано освећеног почетком 1937. године, од значаја за историју ове установе у Великом Бечкереку (Петровграду и Зрењанину) постоји још неколико објеката који припадају локалној градитељској баштини. Они су претежно у јавној употреби, махом су здравствене провенијенције и у њима су радили и деловали појединци или удружења која се могу довести у везу са Црвеним крстом.

Зграда Јеврејске вероисповедне општине

Први у низу таквих објеката је зграда Јеврејске вероисповедне општине, у чијим су просторијама одржавани састанци *Јеврејске женске добротворне задруге*. Она је подигнута 1892. године у непосредној близини места где ће нешто касније (1896) бити саграђена нова синагога. Јеврејска вероисповедна општина ју је 1892. откупила, срушила и на њеном месту подигла нову, приземну кућу која је требало да задовољи њене потребе. У њој су се, поред просторија Јеврејске општине, налазили молитвена сала и рабинов стан. Фасада је била декорисана малтерском и гипсаном пластиком из еклектичког репертоара, на којој су преовлађивали елементи необарока. Репрезентативност овој кући давале су високе атике изнад бочних ризалита које су доминирале фасадом, а које су уклоњене у ранијим поправкама куће[26]. До 1892. године, на њеном месту налазила се старија кућа у власништву извесне Елеоноре Бетелхајм, која је претходно припадала чувеном великобечкеречком сликару и примењеном уметнику Јозефу Гојгнеру. На самом почетку окупације у Другом светском рату конфискована је од стране немачких власти, да би 1945. била национализована од стране државе. Данас се налази у приватном власништву, а 2005. године јој је рестаурирана фасада, мада јој првобитни изглед није враћен у целости.

[26] Bojan Kojičić – Regina Milanov, *Tragovi graditeljskog nasleđa Jevreja u Zrenjaninu*, Zrenjanin 2017, 12.

Великобечкеречка синагога са суседном зградом Јеврејске вероисповедне општине (десно), у којој су се одржавали састанци *Јеврејске женске добротворне задруге*

Жупанијска палата

До тренутка када је подигнут дом, састанци Црвеног крста су одржавани углавном у великој или малој сали Жупанијске палате (данашње зграде Скупштине града Зрењанина). Овај објекат је вероватно један од најупечатљивијих бисера локалног архитектонског наслеђа и о њему се, сходно томе, и највише и писало[27], а у

[27] О Жупанијској палати види: Vesna Karavida, *Zrenjanin – graditeljska baština*, Zrenjanin 2003; Весна Мајсторовић, „Зграда Торонталске жупаније“, у: Весна Мајсторовић, Весна Каравида, Бојан Којичић, *Познати архитекти и њихове грађевине у Великом Бечлкереку XIX и почетком XX века,* Зрењанин 2009, 9–24; Светлана Бакић, „Архитектонско и урбанистичко наслеђе Зрењанина“, *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* XXII–XXIII, Нови Сад 2008, 18–19; Весна Мајсторовић, „Зграда Торонталске жупаније – данас зграда Скупштине општине Зрењанин“, *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* XXII–XXIII, Нови Сад 2008, 79–94.

новије време је било уприличено и неколико запажених изложби посвећених овом здању[28]. Подигнут је 1820. године, у оквиру обнове града након Великог пожара у ком је 1807. пострадао. Рађен је по нацртима ондашњег жупанијског инжењера Јожефа Фишера. Временом је постао претесан за потребе жупанијске администрације те се седамдесетих година 19. века почело планирати његово проширење. Оно је започето 1885, према замислима будимпештанских архитеката Едена Лехнера и Ђуле Партоша. Данас је зграда у функцији Скупштине града Зрењанина.

Жупанијска палата у Великом Бечкереку, где су се одржавали састанци Црвеног крста

Градско забавиште (Овода)

Здање Градског забавишта (Овода) други је значајан објекат везан за историју Црвеног крста. У њему су одржаване седнице *Великобечкеречке женске добротворне задруге*. Оно је свечано отворено 11. фебруара 1882, прекопута градске Касине, тик до данашње Музичке школе „Јосиф Маринковић“. У наредним деценијама, у његовој непосредној близини подигнути су палата аустроугарског Министарства финансија (данас Народни музеј Зрењанин) и Мали мост. Након Другог светског рата, у њему су биле смештене просторије Градске библиотеке (до 1967. године), када је срушен, услед штете коју је његовим темељима нанело изливање Бегеја[29].

Зграда Градског забавишта на обали Бегеја (десно)

Српско забавиште

Великобечкеречка добротворна задруга Српкиња, коју је 1884. године основала и водила народна добротворка Емилија Мунчић, имала је своје седиште и држала своје састанке у просторијама Српског забавишта, које је основала 1892. године. Оно се налазило у Карађићевој улици, прекопута објекта који ће касније овдашњи масони поклонити Црвеном крсту. У њему се данас налази Предшколска установа Зрењанин.

Српско забавиште у Карађићевој улици, подигнуто од *Великобечкеречке добротворне задруге Српкиња*

[28] Vesna Majstorović – Iboja Toškov, *Stara dama neprolaznog sjaja,* Zrenjanin 2011 (izložbeni katalog); Филип Крчмар, *Торонталска жупанија и њено наслеђе,* Зрењанин 2015, 57–59. У 2016. години је на Тргу слободе у Зрењанину отворена изложба посвећена обележавању два века од почетка изградње Жупанијске палате (*У сусрет јубилеју: два века од изградње градске куће у Зрењанину*).

[29] Филип Крчмар – Александар Радловачки, *Отишло нетрагом: изгубљено градитељско наслеђе Зрењанина,* Зрењанин 2015.

Дом Друштва за васпитање и заштиту деце (Педагошки завод)

У међуратном периоду, непосредно пред изградњу Дома Црвеног крста, саграђена је зграда Месне дружине *Друштва за васпитање и заштиту деце*. Ово Друштво је раније деловало као једно одељење Црвеног крста, али се временом осамосталило, иако је наставило да блиско сарађује са својом матичном установом. За своје потребе (обданиште за смештај и исхрану деце сиромашних и запослених родитеља, али и мајки) добило је посебну зграду у Тиршовој улици. Велике заслуге за њено подизање имала је Анка Срећковић из Беле Цркве, која је у ту сврху у Америци скупила 300.000 динара у 150 исељеничких колонија. Објекат је подигнут у духу модерне архитектуре оног времена, по замислима чувеног архитекте Ђорђа Табаковића[30]. Сакривен је од погледа, јер је смештен у дворишту зграде Скупштине града Зрењанина, окружен густим зеленилом (због тога је, иако један од најзначајнијих објеката архитектуре модерне, мало познат житељима Зрењанина). У њему је данас смештено одељење Министарства просвете. Објекат је једноспратна слободностојећа грађевина веома разуђене основе и разиграних волумена паралелопипеда и ваљака који се преплићу и улазе један у други у правом ковитлацу, дајући више скулпторални него архитектонски изглед. Грађевина је својим равним кровом и равним површинама потпуно у духу модерне, који је био још израженији у оригиналном изгледу који није сачуван. Наиме, заобљени волумен спрата имао је у оригиналној верзији непрекинути низ прозорских отвора који су пратили полукружну линију еркера, тако карактеристичних за модерну. Нажалост, у некој каснијој адаптацији, аутентични прозорски низ је замењен стандардним трокрилним прозорима, а већи део отвора је зазидан, чиме је волумен добио на тежини и масивности, а сам објекат изгубио на ликовној и архитектонској вредности и композицији[31]. У њему је донедавно била смештена Школска управа Зрењанин. Привремено је исељена 2016. године због лошег стања у ком се објекат налазио.

[30] Александар Станојловић (ур.), *Петровград,* Петровград 1938 (Зрењанин 2004[3]), 434.

[31] С. Бакић, *нав. дело,* 62. Весна Каравида – Игор Ковач, „Дечји дом архитекте Ђорђа Табаковића у Зрењанину", *Гласник Друштва конзерватора Србије* 35, Београд 2011, 175–180.

Дечји дом у Петровграду
(подигнут 1935)

Окружни уред за осигурање радника

Окружни уред за осигурање радника је установа која је основана 1922. године на основу тада донетог Закона о осигурању радника[32]. Још пре 1918. године, у граду су деловала удружења са сличним циљем и сврхом – *Великобечкеречко потпорно друштво* (касније *Опће пензионо и припомоћно удружење), Окружна болнопотпорна благајна, Занатлијска обртничка болнопотпорна благајна* итд. Најзначајнија је била *Окружна благајна за осигурање радника,* основана 1907, која се сматра претечом Окружног уреда. Ова установа је имала тројицу лекара, који ће наставити свој рад и у међуратном периоду, када ће играти запажену улогу и у раду Црвеног крста – то су били др Мор Ивањи, др Јован Кусинг и др Јозеф Штајн. Ова установа је непрестано кадровски расла уочи Првог светског рата, па је, сходно томе, тражила адекватан смештај за своје раднике и лекаре (број ових последњих се дотле удвостручио). Селила се из зграде Јована Екштајна у Улици Краљице Марије у зграду браће Темер у Улици Краља Александра, али су њени покушаји да сазида или купи себи посебну адекватну зграду остали неуспешни до Првог светског рата. Када је 1922. формиран Окружни уред за осигурање радника, и он је кубурио са смештајем све до 1928. године, када је откупио зграду од Дунавске банке у улици Едуарда Ериоа (данас Народне омладине) бр. 4, коју је 1912. године за себе сазидао адвокат Бретшнајдер[33]. Ова зграда је била довољна само за смештај

[32] А. Станојловић (ур.), *нав. дело,* 393.

[33] Исто.

канцеларија и администрације. За потребе амбуланте саграђена је 1928. у дворишту нова зграда, са централним грејањем, купатилом и механотерапијом[34]. Пројекат амбуланте урадио је инжењер Павле Нинков[35].

Зграда Окружног уреда за здравствено осигурање радника

Дом народног здравља

Како су различите здравствене службе биле смештене по разним крајевима и туђим зградама у граду, то је после Првог светског рата постојала озбиљна потреба да се оне концентришу на једном месту. На предлог др Јована Стајића, који се у првој међуратној деценији налазио на челу Црвеног крста и обављао дужност градског физика, градске власти су купиле зграду у улици Принца Ђорђа бр. 2[36]. Она је добила име Дом народног здравља и у њој су обједињени под истим кровом Градски физикат, Бактериолошка станица са антирабичним одељењем, Државна амбуланта, Државна школска поликлиника, Државни диспензер за одојчад и Поликлиника за малу децу[37]. У питању је масивна, једноспратна зграда правоугаоне основе, постављена на регулациону линију улице и наслоњена на Градску башту иза зграде Скупштине града Зрењанина. Једноставне је обраде и скромне декорације из еклектичког репертоара[38].

[34] Исто.

[35] ИАЗ, Ф. 1 Збирка карата и планова, Н–139, „Амбуланта Окружног уреда".

[36] Данас улица Славка Жупанског (раније Народног фронта). А. Станојловић (ур.), *нав. дело,* 390. Светлана Бакић, *нав. дело,* 59–60.

[37] С. Бакић, *нав. дело,* 59–60.

[38] Могуће је да је била богатије декорисана, али су делови декорације скинути при каснијим обновама. (С. Бакић, *нав. дело,* 60).

Данас је овај објекат седиште Центра за социјални рад, чиме је бар донекле задржана његова првобитна функција.

Дом народног здравља

Вила за рехабилитацију сиромашних школских сестара

Вила у улици Стевице Јовановића бр. 48 је саграђена у првој деценији 20. века. Инвеститор је био Римокатолички завод за васпитање женске деце. У поседу овог римокатоличког реда вила се налази и после Првог светског рата. Године 1925. званично је заведена у корист Завода сиромашних школских сестара (de Notre Dame)[39].

Реч је о слободностојећој спратној грађевини правоугаоне основе, са сутереном и таванским простором. Око ње се некада налазио пространи, уређен парк. У стилском погледу, вилу сврставамо у скупину пројеката које би се могли назвати фолклорно-романтичарским, „алпским" или „швајцарским" стилом. Основно обележје објеката ове оријентације јесте обилна употреба дрвета у конструктивне и декоративне сврхе, која је била раширена у фолклорној архитектури алпских земаља. Фолк-стил је крајем XIX века, уз помоћ школованих архитеката, постао нобле-стил, који је најчешће примењиван у градњи вила, а долазио је до наших крајева путем специјализованих часописа. Вилу је од Завода

[39] В. Мајсторовић, *Сецесија у архитектури Зрењанина,* Зрењанин 2016, 56-61.

1927. купила Лига за сузбијање туберкулозе. У њу је сместила ординацију, чекаоницу и две собе за болеснике. Данас припада Јавној установи „Спортски објекти“.

Антитуберкулозни диспензер

Санаторијум др Јохана Клајча

Санаторијум за лечење водом је подигао др Јохан Клајч 1921/1922. године у данашњој Петефијевој улици бр. 4. Пројекат зграде су израдили локални градитељи Јанош Пањи и Јанош Мерш-бахер, заједно са одговорним пројектантом Јозефом Штраубом. Када је изграђена, зграда је словила за најмодернију болницу у граду. Специјалност јој је била лечење пацијената хладном водом[40]. Болница је имала и два јавна купатила која су могли да користе грађани који их нису имали у својим домовима.

Стилски се сврстава у широк корпус постсецесијских објеката у граду. Главну фасаду одликује декоративни репертоар својствен Пањију: богата малтерска пластика сецесијске стилизације: вегетабилни амблеми у облику пупољака, таласаста поља од нарубљеног малтера, кружне линије око отвора, глава Меркура итд.

Стара болница је 1994. године проширена доградњом дворишног анекса. Данас се у згради налази Специјална болница за плућне болести „Др Васа Савић“.

[40] Б. Војичић, *Јанош Пањи, градитељ Великог Бечкерека*, Зрењанин 2018, 31–33.

Санаторијум др Јохана Клајча, данас Плућна болница „Др Васа Савић“

Кућа професора Борјановића

Најзад, ваљало би споменути и то да кућа једног од истакнутих чланова и функционера Црвеног крста у Зрењанину има статус споменика културе од великог значаја. У питању је кућа др Војислава Борјановића, који је обављао дужности потпредседника и члана Окружног управног одбора Српског друштва Црвеног крста за време окупације, а и касније је био активан члан. Кућа се налази у улици Војводе Петра Бојовића (бр. 6), подигнута је 1913. године, а њен пројектант (уједно и први власник) био је локални грађевински предузимач Јанош Пањи. У питању је приземна, угаона кућа високог партера са основом у облику латиничног слова В, где је угао засечен. Постављена је на регулационе линије улица Царице Милице и Петра Бојовића. Наглашена је разиграна кровна маса која својим скоро вертикалним кровним равнима асоцира на јапанске пагоде. Међутим, кућа је обликована у стилу сецесије, под утицајем мађарске фолклорне уметности, која се манифестује у флоралним орнаментима, резбареним опшивима стрехе и керамичким слемењацима са „кљуновима“. Угао куће је са три стране наглашен високим забатним зидовима. Фасадну декорацију чини аркадни низ са вертикалама које чине округле „туфне“ од керамике, постављене у осовини полукруга аркадица. На засеченом углу изнад прозора је низ орнамената, осликаних или рађених у техници „зграфито“, у виду тролиста. Током 1986/87. године изведени су радови на обнови аутентичног изгледа куће,

које је финансирао СИЗ за културу Војводине. Током 2004. на делу куће су изведени радови на обнови фасаде ка улици Војводе Петра Бојовића, приликом којих су пробијени парапети два прозора и претворени у пословни простор.

Кућа др Војислава Борјановића

Масонски дом у Караџићевој улици

Зграду која се налази у улици Вука Караџића број 6 од приватних лица је 13. јуна 1930. године купила Слободнозидарска ложа *Војводина* у Великом Бечкереку. Ова некретнина је све до избијања Другог светског рата, била у својини Ложе, која је приликом свог расформирања, а по избијању Другог светског рата 1940. године, зграду поклонила тадашњој месној Организацији Црвеног крста у Петровграду, у виду легата. Чињеница да је учињен поклон у корист организације Црвеног крста није у том тренутку могла добити своју званичну потврду услед објективних околности – почетка Другог светског рата и расформирања Ложе, тако да је у земљишној књизи Слободнозидарска ложа *Војводине* и даље наставила да се води као власник, иако је фактичко стање било другачије. Организација Црвеног крста непосредно је управљала овом зградом све до 30. јуна 1966. године, што се може видети из уговора који сведоче о радовима на одржавању зграде, оствареним приходима од њеног издавања, као и на основу података катастра у којима се Црвени крст још од 1945. године води као катастарски поседник, односно порески обвезник. Тек 1966. године управљање зградом на адреси Вука Караџића број 6 преузело је Комунално стамбено предузеће. Не знајући за постојећу промену власника на поменутој згради те претпостављајући да је власник и даље уписана Слободнозидарска ложа *Војводина*, позивајући се на одредбе Закона о национализацији имовине оних друштава која су по ослобођењу престала да постоје, спорна зграда је 1959. године укњижена као друштвена својина, с правом коришћења у корист Општине Зрењанин, као орган управљања је одређен Народни одбор Општине Зрењанин. Против ове одлуке Општинска организација Црвеног крста Војводине из Зрењанина уложила је тужбу која је позитивно решена и зграда је, пресудом из 1981. године, враћена у њено власништво, али само на папиру. Црвени крст није био у фактичком поседу некретнине, јер су тада у њеном поседу били станари станова, којима је Општина Зрењанин, као дотадашњи ималац права коришћења, издавала у закуп станове у тој згради. Станари су тако, по основу уговора о закупу, а све по тадашњим прописима, коришћењем станова дуже од десет година стекли станарско право које им је дало могућност да се обрате власнику стана, откупе га и преведу у приватно власништво. Станове је 1992. године Општина Зрењанин, односно Јавно стамбено предузеће у Зрењанину, у њено име и за њен рачун, продала лицима која су стекла станарско право и све то без знања власника зграде, Црвеног крста Зрењанин. Закључивање незаконитих уговора довело је до негативних последица за сва укључена лица, пре свега за Општинску организацију Црвеног крста Зрењанин, која је, услед читавог низа грешака и незаконитих поступања, остала без своје имовине, а затим и за станаре у становима, који се на основу таквих уговора нису могли укњижити, нити стећи званично власништво на предметној некретнини. Ситуација је више од двадесет година, и поред бројних покушаја, остала нерешена. Црвени крст Зрењанин је 2017. године дао сагласност да се станари укњиже на становима као власници, у нади да ће бар то допринети решењу ситуације, узевши у обзир да је током тог периода, током ког Црвени крст Зрењанин није имао приступ згради, она запуштена и у потпуности руинирана[41].

[41] За више детаља о овом објекту види: Dušan Juvanin – Vladimir Sakač, „Hramovi velikobečkerečki", *Ars regia. Časopis slobodnih zidara Srbije* 2, Novi Sad 2015, 68–75.

Горе: Дом Црвеног крста у Петровграду (1938).
Љубазношћу г. Станка Атанасијевића
Доле: Дом Црвеног крста Зрењанин (јул 2020)

САЖЕТАК
SUMMARY
ZUSAMMENFASSUNG
ÖSSZEFOGLALÓ

Печат ООЦК Зрењанин са натписом на српском,
мађарском, румунском и словачком језику
(из 1980-тих)

САЖЕТАК

Хуманитарна организација Црвени крст у Зрењанину (некадашњем Великом Бечкереку и Петровграду) баштини традицију дугу 140 година.

Словима и речима: сто четрдесет година.

За то време, од оснивања великобечкеречке подружнице *Мађарског централног женског друштва за помоћ* у јануару 1880. па до данас, одиграли су се бројни значајни историјски догађаји.

Знатно пре формалног оснивања локалног огранка Црвеног крста у Великом Бечкереку, овај град је имао високо развијену свест о потреби помагања угроженима не само у ратним, већ и у мирнодопским условима те богату традицију хуманитарног деловања у кризним ситуацијама и невољама. Непосредно уочи битке код Солферина, а и за време Другог рата за уједињење и независност Италије, у Великом Бечкереку је забележено деловање неколико друштава хуманитарног карактера, која ће свој рад наставити и након што званично овај град добије своју подружницу Црвеног крста.

Њено историјско исходиште налази се у Великој источној кризи, односно аустроугарској окупацији Босне и Херцеговине (1879). Тада је на подручју мађарског дела Аустроугарске монархије основано *Мађарско женско централно друштво за помоћ* (мађ. *Magyarországi központi segélyző nőegylet*), са задатком да прикупља помоћ за рањенике. Оно је представљало претечу Црвеног крста и започело процес брзог ширења и отварања подружница по територији читаве Угарске. Једна од најранијих филијала основана је 18. јануара 1880. године у Великом Бечкереку, за подручје некадашње Торонталске жупаније. Наредне, 1881. године, ово друштво се званично „утопило“ у нови, у међувремену основани Црвени крст Угарске (*Друштва Црвеног крста Земаља свете мађарске круне*, мађ. Magyar szent-korona országai vörös-kereszt egylét).

Све до краја Првог светског рата и распада Аустроугарске монархије, Црвени крст у Великом Бечекреку је деловао уз благослов и помоћ жупанијских власти и њених водећих личности. Посматрајући саставе руководства Црвеног крста из оног периода, види се да су водећу улогу у овом друштву имале жене, чија је традиционална улога у друштву била усмерена на неговање хуманости и прикупљање помоћи за људе у невољи. Своје активности Црвени крст је остваривао уз помоћ других, сродних организација – добротворних задруга, а свој врхунац је достигао у последњој деценији 19. века, када су њиме председавали харизматични торонталски велики жупан Јене Ронаи и његова супруга Олга; обоје су били ангажовани у бројним акцијама добротворног карактера.

Дводеценијски међуратни период у историји зрењанинског Црвеног крста дели се на две временски једнаке, али садржајно различите етапе. Двадесете године биле су обележене мукотрпним постављањем овдашњег Црвеног крста на нове основе и тражење нових путева функционисања, у чему је кључну улогу одиграо градски физик др Јован Стајић. Његовом заслугом је 1921. године основано Повереништво Црвеног крста које ће постепено до краја те деценије стећи статус Среског одбора. Тридесетих година наступа „златно доба“, у ком група истакнутих здравствених радника, интелектуалаца, врхунских медицинских стручњака школованих у европским универзитетским центрима преузима иницијативу. Ангажовани у локалном здравству Великог Бечкерека (од 1934. Петровграда) и локалним удружењима са националним, хуманитарним и др. предзнаком (Соколски покрет, Јадранска стража, Слободна зидарска ложа *Војводина*), генерацијски блиски и друштвено одговорни, Димитрије Кристић, Корнел Радуловић, Богдан Поповић, Арон Пешић, Војислав Исаковић, Миша Матић, Тимотеј Рајић и други, максимално унапређују рад Црвеног крста у овом периоду. Они уводе самарјанске и течајеве за борбу против туберкулозе, оснивају Дечји дом, Саветовалиште за борбу против алкохолизма и активно раде на здравственом просвећивању народа. Свој врхунац достижу подизањем Дома Црвеног крста 1936. године, чиме је ова организација по први пут добила сопствено седиште и просторије.

Априлски рат, распарчавање Краљевине Југославије и окупација стављају Црвени крст у Петровграду пред тешка искушења. Након почетне краткотрајне забране рада и заплене имовине (супротно одредбама Женевске конвенције), он наставља да ради, али на другачијим основама, као Окружни одбор банатски српског Друштва Црвеног крста. Напори његових челних људи да у тешким условима пруже помоћ

ратној сиротињи, сирочади и ратним заробљеницима нису били мали, али су остали у сенци велике афере која је пратила организацију за све време трајања окупације и била разрешена тек у послератном периоду. Значајно је напоменути да је Дом Црвеног крста током рата био једна од база Народноослободилачког покрета у граду, што је посебно апострофирано касније, приликом обележавања великих јубилеја ове организације. Притом су руководиоци успевали да тајно саботирају рад окупационих органа власти и олакшају положај материјално најугроженијих социјалних група.

У данима Ослобођења и непосредно након тога, Црвени крст у Петровграду (од 1946. Зрењанину) је максимално ангажован у збрињавању рањеника, подизању војних болница и њиховом опремању те проналажењу санитетског материјала и способног медицинског особља. Прве послератне године биле су обележене ублажавањем ратних траума, санирањем ратних последица и збрињавањем лица која су у ратном вихору остала без крова над главом. Упоредо са тим, текао је и процес тражења нових послератних путева, политичко-административних прекрајања и експериментисања, који се одражавао и на организационо устројство и статусне промене у оквиру самог Црвеног крста. И спољнополитичка оријентација послератне, социјалистичке Југославије, такође је утицала на активности Црвеног крста, који се, поред сталне бриге о социјално угроженим слојевима и преданог рада на здравственом просвећивању становништва (нарочито на селу), окренуо и општенародној одбрани и заштити.

Средином педесетих година већ се уочавају обриси Црвеног крста који активно ради на омасовљавању свог чланства, организује рад по секцијама, односно комисијама за рад са подмлатком и омладином, борбу против алкохолизма, борбу против туберкулозе, трансфузију крви, социјални рад. У успостављању оваквог начина рада, који ће се одржати и у наредним деценијама, кључну улогу имали су истакнути предратни активисти који ће се прилагодити новонасталим друштвенополитичким околностима и пронаћи најбољи могући начин да у блиској сарадњи са органима народних власти и друштвенополитичких организација допринесу постављању чврстих темеља послератног Црвеног крста.

Почетак шездесетих година био је обележен реконструкцијом Дома, новим административним, односно статусним променама, земљотресом у Скопљу, поплавама у Зрењанину 1965. те усвајањем нових начина рада и нормативних аката (Статут из 1968). Седамдесете године су протекле у знаку новина произишлих из доношења Устава 1974. и усклађивања са његовим одредбама, услед чега је усвојен нови Статут Општинске организације Црвеног крста Зрењанин (1974). Уобичајеним акцијама Недеља Црвеног крста и Недеља борбе против туберкулозе придружују се и напори Црвеног крста на сузбијању рака и наркоманије, као и акције солидарности са народноослободилачким покретима у свету. Чланство је у сталном порасту, а друга половина седамдесетих протекла је у знаку обележавања великих јубилеја Црвеног крста на савезном и регионалном нивоу (1975, 1976, 1978). Монотонију ове мирнодопске деценије нарушило је неколико елементарних непогода, у којима је зрењанински Црвени крст брзо и спремно реаговао – поплаве у Шумадији, Босни и Херцеговини те земљотрес на црногорском приморју (1979).

Настављајући праксу обележавања важних јубилеја, зрењанински Црвени крст је у осамдесете године XX века закорачио великом прославом 100-годишњице свог постојања. Ова прослава послужила је и као повод за покретање иницијативе о обнови и адаптацији Дома, који се у то време налазио у веома лошем стању. Међутим, та ће се акција одужити и захватити читаву деценију, током које су се одиграли и други важни догађаји. Формирање Службе тражења при Црвеном крсту, увођење нових активности попут борбе против наркоманије и сиде те окретање заштити животне средине биле су само неке од иновација које се јављају у овом периоду. Од немалог значаја било је и систематско прикупљање архивске и друге грађе о историји Црвеног крста у Зрењанину, које је започето с циљем публиковања монографије о раду ове општинске организације. Сам крај деценије био је обележен сменом генерација на њеном челу и свечаним отварањем адаптираног и темељно преуређеног Дома. Тиме је био симболично означен крај дуге, вишедеценијске мирнодопске фазе у историјском развоју зрењанинског Црвеног крста, коју ће сменити турбулентна деценија ратова, страдања и разарања.

Деведесете године XX века обележио је распад Југославије у крвавом грађанском рату, који је донео до тада невиђене изазове. Пријем и смештај избеглих и расељених лица из ратом захваћених подручја, њихово збрињавање и прикупљање хуманитарне помоћи ставили су зрењанински Црвени крст на проверу у погледу оспособљености да функционише у ванредним условима. Захваљујући агилности активиста и волонтера, преко 13.000 лица је пронашло уточиште и смештај на подручју Општине Зрењанин, где ће многи од њих и у наредном периоду бити ослоњени на деловање Црвеног крста. На значају је добила Служба тражења, основана претходне деценије, а активно се радило и на прикупљању помоћи у храни, лековима, средствима за хигијену итд., који су упућивани не само у ратом захваћена подручја, већ и у места у Војводини где су избегла лица налазила уточиште. Кратак период од окончања рата у Босни и Херцеговини (1995) до агресије НАТО пакта на Савезну Републику Југославију (1999) протекао је у знаку стидљивих почетака осавремењавања рада и набавке нове опреме и возила те покушаја изласка из међународне изолације у којој се СРЈ налазила током прве половине деведесетих. Током тромесечног НАТО бомбардовања, Општинска организација Црвеног крста Зрењанин је поново била ангажована на прихвату и збрињавању лица избеглих, овога пута, са подручја Косова и Метохије. У овоме су значајну улогу одиграли страни донатори.

Прва деценија и по новог миленијума протекла је у знаку прилагођавања новим видовима пословања, усвајању новог Закона о Црвеном крсту (2005) и Статута (2006) те вишеструким ангажовањима у кризним и ванредним ситуацијама, од којих су најзначајније биле велике поплаве 2005. и 2014. године. Рад са младима је добио нову димензију кроз деловање Омладинске теренске заједнице, оснивање и развој Ликовне секције, такмичења из прве помоћи те бројне програме психосоцијалне заштите. Улога Црвеног крста у заштити и збрињавању социјално угрожених слојева друштва порасла је услед обнове рада Народне кухиње 2009. (након седам година паузе) и усмеравањем тзв. средстава опортунитета, које је омогућио Закон о кривичном поступку из 2011, у хуманитарне сврхе. Један од најзначајнијих момената, који ће определити и рад Црвеног крста Зрењанин у наредном периоду, било је реновирање Велике сале његовог Дома (2015), које је остварено захваљујући средствима Црвеног крста Горње Аустрије; нови простор отворио је и нове, широке могућности за различите програмске активности.

Последњих година (2015–2020) Црвени крст Зрењанин је у великој мери унапредио свој рад и, проширивши круг својих сарадника, постао значајно видљивији и присутнији у животу локалне заједнице. О томе сведоче повећан број акција у реновираној Великој сали Дома (али и ван ње), успостављање сарадње са Командом за развој Банатске бригаде, Спортским савезом Зрењанина, Високом техничком школом, „Авив парком“ и низом других удружења, установа, организација и медија. Остварени су и међународни контакти – са Бекешчабом у Мађарској и Арадом у Румунији, а помена вредни су и вишеструке посете деце из Косовског Поморавља, излети, дружења и акције волонтера, нова законска регулатива у погледу добровољног давалаштва крви, запажени резултати на такмичењима из прве помоћи итд.

У години свог великог јубилеја, у којој обележава 140 година постојања и рада, Црвени крст Зрењанин нашао се суочен са једним од највећих изазова у својој историји. На територији Републике Србије је 15. марта 2020. проглашено ванредно стање услед пандемије вируса Ковид-19. Недуго затим, уведене су рестриктивне мере ограничења кретања за лица старија од 65 година, а убрзо и полицијски час. Црвени крст Зрењанин се брзо прилагодио новонасталој ситуацији, обезбедивши рад волонтера и редовну доставу хране и других потрепштина лицима погођеним новим мерама, не заборављајући, наравно, ни друге социјално угрожене категорије. Блиско сарађујући са Градском управом Зрењанин и свим надлежним установама социјалне и здравствене заштите, организовао је рад волонтера и активно учествовао у доношењу и спровођењу свих потребних мера заштите. Међутим, комплетан историјат ове пандемије, заједно са њеним исходом и последицама које је за собом оставила на овом подручју, задатак је неких будућих аутора и хроничара Црвеног крста Зрењанин, који, иако у тешким околностима, остаје посвећен племенитим циљевима ове организације и наставља своју богату традицију хуманости и у годинама које долазе.

Филип Крчмар

SUMMARY

The humanitarian organisation of the Red Cross has been present in the city of Zrenjanin (formerly known as Nagybecskerek and Petrovgrad) for as long as 140 (one hundred and forty) years.

During this time, ever since the Hungarian Central Women Help Association was founded in January 1880 until today, many significant historical events have taken place.

Well before the local branch of the Red Cross was officially established in Nagybecskerek, this city had had a highly developed awareness of helping those in need, not only during wartime, but in various crises in the times of peace as well. On the eve of the famous battle of Solferino in 1859, Nagybecskerek was home to several humanitarian and welfare organisations which continued their work even after Red Cross society was founded here.

Its beginnings can be traced back to the Great Eastern Crisis, more specifically, the Austro-Hungarian occupation of Bosnia and Herzegovina (1878/1879). In order to provide help and healthcare to wounded soldiers, the Hungarian part of Dual Monarchy founded the Hungarian Central Women Help Society (hg. Magyarországi központi segélyző nőegylet). This association was the predecessor of the Red Cross, that quickly began to expand its activity and establish its network of subsidiaries all over the country. One of its first local sections was established on January 18th 1880 in Nagybecskerek, covering the area of former Torontál County. The following year (1881), it merged with the Hungarian Red Cross (Red Cross Society of the Hungarian lands of Saint Stephen Crowns, hg. Magyar szent-korona országai vöröskereszt egylét) that was established in the meantime.

By the end of the First World War and dissolution of Austria-Hungary, the Red Cross in Nagybecskerek operated with the blessing and support of the county authorities and its leading officials. The membership was mostly made up of notable couples who played an important role in public life. However, most of work was conducted by women, whose traditional role in society was to be humane and take care of those in need. In providing help, the Red Cross enjoyed support of similar welfare organisations that were also present in the surroundings. It reached its apex in the last decade of the 19th century, when it was presided by the charismatic Torontál county prefect Eugene Rónay and his wife Olga, both of whom were highly engaged in various philantropic activities.

The two interwar decades (1921–1941) can be divided into two equally long, but essentially different periods. In 1920's, it was the City Surgeon General Jovan Stajić who managed to lay foundations for the Red Cross in this city. At the time of its reestablishment, its membership counted not more than a dozen people, half of which were members of Stajićs family. By the end of that decade, it earned the status of district branch. The 1930's stand for the so-called „Golden Age" of the Red Cross, as group of prominent healthcare workers, doctors, intellectuals and highly skilled took over the initiative and further developed the organisation. Socially responsible, educated at prestigious medical universities of Central Europe and approximately of the same age, these people became active not only in local medical institutions (such as hospitals, ambulances etc), but in various other local associations as well, one of which was the Red Cross. Dimitrije Kristić, Kornel Radulović, Aron Pešić, Bogdan Popović, Vojislav Isaković, Miša Matić, Timotej Rajić further developed the work of the organisation during 1930's. They introduced and taught the first aid and antituberculosis courses, by means of which they reached out to local community and had significant success in health education of broader masses. Their activities reached their climax in 1936, when the Red Cross got its new headquarters in the newly built structure in the City park popularly known as „Plank's garden" that was officially opened on January 3rd, 1937.

In the aftermath of the April war in 1941, the military defeat of Kingdom of Yugoslavia and the subsequent German occupation of Banat, the Red Cross in Petrovgrad was confronted with numerous difficulties and problems. Right at the beginning of the occupation, it had to face a shortlived ban and confiscation of its property, which was a clear violation of the Geneva Convention; however, the ban was soon lifted and property restored. The local Red Cross continued to work, but this time as subsidiary of the Serbian Society of the Red Cross in charge of the German-occupied and German-governed Banat. Its leadership had made significant efforts to provide help for refugees, war orphans, poor people and POW's, latter by securing postal traffic with intern lagers in Germany. However, according to the preserved archival documents, all these efforts remain overshadowed by the affair that took place in 1943, involving high-ranking Red Cross officials who were accused of embezzling large quantities of food supplies, black marketing and war profiteering. Having stood the trial, they were sentenced to forced labour, money fines and short term imprisonment, only to be found not guilty

afterwards, as it turned out that they fell victims to the German authorities' intention to interfere with the Red Cross' internal affairs and place it under its control. This attempt was by no means unreasonable, as it later became clear that the Red Cross' headquarters in Petrovgrad served as a base for the members of the People's Liberation Movement – the fact that was often repeated and emphasized in the postwar period. Also, prominent members and activists often had and used their chance whenever possible to secretly and inconspicuously sabotage decisions and orders of the German authorities, in order to make life just a little bit easier for their compatriots and vulnerable social groups.

In the autumn of 1944, as liberation came along, the Red Cross in Petrovgrad (renamed to Zrenjanin in 1946) was highly active in taking care of wounded soldiers, establishing field hospitals and their furnishing, as well as providing much needed material and trained medical staff. The first years in the liberated and war-ravaged country were marked by the attempts to ease the war traumas and take care of people whom the war left homeless. At the same time, in accordance with the newly imposed system, based on socialist ideology, the Red Cross had to adapt itself to a new political and ideological reality that was subject to constant changes. Frequent administrative experiments in socialist Yugoslavia affected the organisational structure of the Red Cross, its legal status, as well as its jurisdiction. Its activities were also affected by the specific international situation of the Yugoslav state in the opening stages of the Cold War. Since 1948, the war with the Soviet Union seemed inevitable; constant and ever present danger caused the Red Cross to expand its program from social care and medical education (especially in rural areas) to people's defence and social self-protection. Such policy war previously sanctioned by the 1946 Bill of Red Cross, adopted at the federal level.

By mid-1950s', the Red Cross was already a well-established organisation, constantly working on enlarging its membership and improving its work through various boards (committees), such as the Youth Committee, Anti-TBC Committee, Committee for Blood Transfusion, Social Work Committee etc. The key role in setting up this kind of modus operandi, that ensued in the following decades, belonged to prominent interwar intellectuals, doctors, medical and social workers, who managed to adapt themselves to newly established political and social circumstances and found the best way possible to put the Red Cross on its feet in strict colaboration with People's authorities.

The beginning of the 1960's was marked by the renovation and expansion of the Red Cross' headquarters, further administrative changes and the 1963 Skoplje earthquake that prompted national and worldwide reaction and help. Other noteworthy events of this period include the Great Begej River flood in 1965 and the adoption of new regulations in 1968.

The Yugoslav Constitution of 1974 marked the entire decade. Like all other public institutions and organisations, the Red Cross had to adapt itself to the newly imposed federal regulations and adjust its organisation and policy with the country's highest legal act. Therefore, new regulations were prepared in 1973, adopted in 1974, only to be slightly amended in 1978. Annual events such as the Red Cross Week and the Anti-TBC Week, that by that time had already become a tradition, were accompanied by similar happenings aimed at combating cancer, drug addiction, as well as to show public support and solidarity with revolutionary and freedom-fighting movements across the world. While the membership was on a constant rise, the local Red Cross branch in Zrenjanin took part in the celebration of great anniversaries in the second half of 1970's (1975, 1976, 1978). Somewhat uneventful decade was only occasionally interrupted by natural catastrophies, to which the Red Cross in Zrenjanin swiftly responded by providing the much needed help. These included floods in Šumadija and Bosnia and Hercegovina, as well as the great earthquake in the Montenegrin Littoral.

The last peaceful decade of the 20th century began with the grand centennial anniversary of the Red Cross in Zrenjanin. It ceremoniously celebrated its 100th birthday in late 1980, in the presence of high-ranking federal officials and representatives. This festivity led to an initiative to renew and reconstruct its headquarters, that had already been in a critical condition for quite some time by then. However, this idea required a lot of money, energy, political will etc., which is why it was materialized only towards the end of 1980's. By then, many other important things occurred. Searching for missing and displaced people, AIDS, drug addiction and green environment became major issues for the Red Cross in Zrenjanin. Its activists had also began to systematically collect historical records and accounts about it, in order to publish a historical overview that would properly commemorate a century long tradition. At the very end of the decade, the change of generations took place, just about the time when new headquarters were renewed and renovated. Thus, an old era of peace had come to an end, giving in to new and turbulent times.

The last decade of the 20th century was marked by the breakup of Yugoslavia in a bloody civil war. The readiness and capabilities of the Red Cross in Zrenjanin were put to the test in terms of the recep-

tion and accommodation of thousands of refugees and misplaced people from the war-affected regions. Thanks to its volunteers, their eagerness to help and self-sacrificing work, over 13.000 people sought and found refuge and shelter in the City of Zrenjanin and surrounding area. Many of them continued to rely on the help from the Red Cross in the years that followed. Noteworthy in this period was also the Service for Missing People, established a decade before. Food, medical aid, hygiene supplies etc were collected on everyday basis and distributed not only in war-torn regions, but also to provisional shelters for refugees established accross Vojvodina.

The situation improved for a shortwhile when the Dayton Peace Treaty agreement that effectively put an end to Yugoslav civil war was signed in 1995. In the subsequent couple of years, the Red Cross organisation in Zrenjanin initiated the process of work modernisation by obtaining new equipment and a vehicle, symultaneously trying to overcome the consequences of international isolation that country as a whole was subjected to during the war. Then in 1999, NATO intervened in Yugoslavia, presenting the Red Cross with yet another great challenge, placing it again in a difficult position. It got engaged yet again in admission and facilitation of the refugees, this time pouring in from Kosovo and Metohija. Foreign donations played massive part in providing help for them.

The first decade and a half of the 21st century went by in an effort to adjust to the newly imposed socio-political changes, introduced towards the end of year of 2000. The new Red Cross Law was adopted at the national level in 2005, leading further to the adoption of rules and regulations for the local branch of the Red Cross in Zrenjanin in 2006. During this period, several high-scale emergencies occured, most notable of them being the great floods of 2005 and 2014. Work with the youth was intensified, through the activities of the Youth Field Unit, the establishment of Artistic Section, school competitions in administering the First Aid, as well as through numerous psycho-sociological programs and activities. In 2009, after seven years of break, the public kitchen re-opened, providing food for socially vulnerable people. A significant influx of financial aid to the Red Cross in Zrenjanin was enabled by the 2011 Criminal procedure Act, that stipulated money donations by convicted fellons be rerouted and spent on humanitarian causes. In 2015, the Red Cross in Zrenjanin's facilities were thoroughly renovated and reconstructed by the courtesy and sponsorship of the Upper Austrian Red Cross. It opened numerous new possibilities for various social acitivites and gatherings, such as concerts, lectures, book promotions, recitals etc.

In the last couple of years (2015–2020), the Red Cross in Zrenjanin has broadened the circle of its partners and become significantly more visible within the local community. Countless indoor and outdoor activities, cooperation with the local garrison, local Sport association, elementary schools and high-schools, retail park „Aviv" and many other institutions, organisations, media etc. – just to mention but a few – bear witness to that. International cooperation has also been established and cherished – with the Red Cross branches in Arad (Romania) and Békéscsaba (Hungary). The Red Cross in Zrenjanin hosts annual one-day visits of children from Kosovo and Metohija, organises fieldtrips and gatherings for its volunteers, continues to participate in the First Aid school-competitions, promotes healthy life styles, works intensively on the blood donation.

In the year of its 140th anniversary, the Red Cross in Zrenjanin found itself faced with one of the greatest challenges ever in its history. As of March 15th 2020, the state of emergency has been declared in Republic of Serbia, due to the pandemia of covid-19 virus. Soon afterwards, curfews were introduced, along with total prohibition for senior citizens (65+) to leave their homes. The Red Cross in Zrenjanin adapted quickly to new crisis, by organising voluntary work and food and other provisions for senior citizens on a regular basis, by no means forgetting the socially vulnerable. While exhibiting great humanity and self-sacrifice, its volunteers and activists worked hand in hand with city authorities and took part in taking all the necessary measures of precaution and protection. However, the complete history of this pandemia, along with its outcome and consequences in the City of Zrenjanin and its surroundings, is the task ahead of some future authors and chroniclers. Despite all the difficulties it is currently facing, the Red Cross in Zrenjanin remains fully dedicated to its noble cause, continuing its long tradition of humanity in the years to come.

.

Translated by: Filip Krčmar

ZUSAMMENFASSUNG

140 Jahre wirkt das Rote Kreuz in Zrenjanin (ehemaligen Groß-Betschkerek und Petrovgrad).

Im Wort: einhundert und vierzig Jahren.

Seit 1880 bis heutzutage wechselten sich die Staaten und ihre Grenzen, geschehen sind mehrere Kriege und elementäre Unfälle, Geschlechten lebten und starben, blieb aber die adelige, ins Roten Kreuz verkörperte und menschenfreundliche Idee der Humanität immer weiterhin lebendig und anwesend.

Zwei Jahrzehnte der Zwischenkriegszeitlichen Geschichte der hiesigen Roten Kreuz sind in zwei chronologisch gleichdauernde, inhaltlich aber äußerst verschiedenen Etappen zu verteilen. 1920-en kennzeichneten sich durch mühsame Grundlegung und Versuche das Rote Kreuz in neuentstandenen gesellschaftlich-politischen Umstände ins Leben zu rufen, wozu damaliger Groß-Betschkereker Stadt-Physikus Dr. Jovan Stajic wesentlich beigetragen hat. Im 1921 wurde er mit dem städtischen Ausschuß des Rotes Kreuzes in Großbetschkerek betraut. Bis Ende des Jahrzehntes hat es ihm gelungen, seine Mitgliedschaft wesentlich zu heben und ein Bezirksausschuß-Niveau zu erwerben.

In 1930-en trat das goldene Zeitalter des Roten Kreuzes ein, als die Gruppe der angesehenen lokalen medizinischen Fachmänner die Initiative auf weitere Aufbau und Entwicklung des Roten Kreuzes in Großbetschkerek (seit 1934. Petrovgrad) übernommen hat. Diese aus gleichgesinnte, auf renomierten europäischen Universitäten ausgebildeten Leute bildende Gruppe, wirkte nichtnur im Roten Kreuz, sondern auch in verschiedene Sanitätsanstalten, Kliniken und Spitäler, sowie in mehreren National- und Humanitärvereinigungen, wie z. B. „Soko-Bewegung“, „Adriatische Wacht“, Freimauerer Loge „Wojwodina“ usw. Diese Gruppe umfasste in Stadt wohlbekannte Namen, wie Dimitrije Kristic, Kornel Radulovic, Bogdan Popovic, Aron Pesic, Vojislav Isakovic, Zoran Kamenkovic, Misa Matic, Tima Rajic u. a. Sie führten die erste Samaritaner Kursen ein, gründeten ein Kinderheim, Beratungsstelle für Alkoholiker und wirkten eifrig auf gesundlichen Volksaufklärung. Ihre Tätigkeit erreichte den Gipfel 1936, durch den Aufbau, die innere Einrichtung und feierliche Einweihung und öffentliche Arbeit des Roten Kreuzes Heim, wodurch dieser Verein zum erstenmal seine eigene Sitz und Räumlichkeiten bekommen hat. Dieselbe wurden mit einem reichen Bibliothek, großen Konferenzsaal, sowie Luftschutzversteck versehen.

Militärische Niederlage Königreich Jugoslawiens in Zweiten Weltkrieg, seiner Zerfall und deutsche Besetzung des Banats, stellten das Rote Kreuz in Petrovgrad den großen Schwierigkeiten aus. Den kurzlebigen Tätigkeitsverbot folgend, der mit Konfiszierung der Gut und Hab begleitet war, was im Gegenteil zu Genfer Konvention war), setzte das Petrovgrader Roter Kreuz seine Tätigkeit weiter. Die Bemühungen seiner derzeitigen Spitzleute, in schwierigen Kriegsumstände den Armen, Flüchtlingen und Sozialgefährdeten Hilfe zu leisten waren überhaupt nicht gering, blieben sie jedoch von einer großen Affäre überschattet, die erst nach dem Krieg aufgelöst wurde. Während dieser Zeit organisierte das Petrovgrader Rote Kreuz die Sammlung, Verpackung und Entsendung der Hilfspaketten für die Banater Kriegsgefangenen, die in deutsche Lagern interniert wurden. Später in die Nachkriegszeit wurde es oft betont, daß der Rotes-Kreuz-Heim in Petrovgrad als ein wichtiger Versteck- und Treffenplatz der Mitglieder der Volksbefreigunsbewegung diente. Dazu trugen auch die führende Leute des Roten Kreuzes bei, denen mehrmals gelungen ist, die Beschlüsse und Verordnungen der deutschen Besetzungsbehörde zu sabotieren, umgehen und verhindern, um die Lage seiner Volksgenossen zu erleichtern.

Zur Befreiungszeit und unmittelbar danach, wurde das Rote Kreuz in Petrovgrad (seit 1946. Zrenjanin) im Besorgung, Verpflegung der Verwundeten, Errichtung und Einrichtung der Militärspitälern, sowie Erwerbung der Sanitätsmaterial und fachlichen medizinischen Personel. Von 1944 bis 1946 operierten mehrere provisorischen Militärspitälern im Staat.

Ersten Jahren nach dem Befreiung wurden stark von der Versuchen geprägt, die Kriegsschrecklichkeiten zu vermildern und Dachlosenden ein Heim zu finden. Gleichzeitig begann der Bau neues jugoslawischen Staates auf die neue, sozialistischen Grundlagen, welcher Prozess in ständigen territorial-politischen Veränderungen resultierte. Diese Veränderungen wiederspiegelten sich auch auf das Zrenjaniner Rote Kreuz, d. h. sein territorial Umfang und innere Organisationsstruktur. Auch die derzeitige außenpolitische Stellung Jugoslawiens beeinflußte die Programpolitik des Rotes Kreuzes. Neben

ständigen Sorge für die sozial Gefährdeten und eifrigen Arbeit auf die gesundheitlichen Volksaufklärung (insbesonder in Ruralgebiete), umfaßte seine Tätigkeit zu dieser Zeit auch die ausgearbeitete Kursen der Volksverteidigung und Sozialselbstschutz.

Mitte 1950-en war die Mitgliedschaftsvergrößerung deutlich sichtbar; die Arbeit wurde auf verschiedene Kommissionen gegliedert, mit dem Ziele: die Jugend zu animieren, Alkoholismus und Tuberkulose zu bekämpfen, Blutspende zu promovieren und soziale Wohlfahrt zu versichern. Durch solche Gliederung der Arbeit wurde ein *modus operandi* eingeführt, welcher in nachfolgenden Jahrzehnten sorgfältig gepflegt und sogar ausgearbeitet wurde. Dafür wurde diejenige langjährigen Aktivisten verdienstvoll, die sich auf die neue gesellschaftlich-politischen Verhältnisse adaptiert haben und erfolgreich ihre alte Kenntnisse und Erfahrung in Nachkriegszeit verpflänzt haben. Im Einklang und engen Mitarbeit mit der neuen Volksbehörde und verschiedene sozialistischen Vereinigungen legten sie die Fundamenten der nachkriegszeitlichen Rotes Kreuzes auf.

Sechszigen Jahren wurden von Umbau des Rotes-Kreuz-Heim geprägt, sowie von neuen administrativen Veränderungen, Erdbeben in Skoplje (1963), Überschwemmung in Zrenjanin und Gegend (1965) und Adoptierung der neuen Regeln für die Lokalausschuß (1968). Die erste Grund- und Mittelschulwettbewerbe, die den Kampf gegen der Tuberkulose promoviert

1970-en gingen in Zeichen der 1974-er Grundgesetz vor, und in Gleichgestaltung der Statuten der Zrenjaniner Roten Kreuz mit demselben (zweimal in 1974 und 1978). Neben den schon gewöhnlichen Aktionen des Roten Kreuzes wie z. B. „Rotes Kreuz-Woche“ oder „Antituberkulosis-Woche“, neue Inhalten und Programmpunkten wurden eingeführt, wie Kampf gegen den Krebs, gegen der Drogenabhängigkeit, sowie die Solidarität mit verschiedenen ausländischen Volksbefreiungsbewegungen. Zur Zwecke diesen letzten Hilfe zu leisten wurden regelmäßig Geld- und Warensammlungen organisiert. Mitgliedschaft war immerwachsend – jede vierter Einwohner des Zrenjaniner Distrikts war ein Mitglied des Roten Kreuzes. Zweite Hälfte des 1970-en wurde von verschiedenen Jubiläumsfeiern geprägt (1975, 1976, 1978), sowie von einigen bedeutenden großen Unfälle (Überschwemmungen in Schumadija, Bosnien und Herzegowina, sowie das Erdbeben in Montenegro), die die Monotonie der sonst etwa langweiligen friedlichen Jahrzehntes zerstörten.

Anfangs 1980-en Jahren, feierte das Zrenjaniner Rote Kreuz ein Jahrhundert seines Bestehens und Tätigkeit. Diese großartige Feier fand am November 1980 statt und gab rege Anlaß der Initiative zur Adaptierung und Umbau des Roten Kreuz-Heimes, der damals in sehr schlechten Zustand sich befand. Erfüllung dieser Idee wurde mit bedeutenden finanziellen Mittel und politischer Unterstützung verbunden, zur Zeit wann allgemeine Sparung eine offizielle Politik war. Deswegen erstreckte sich Realisation dieses Projektes bis Ende 1980-en, bis wann zahlreiche andere Inovationen eingeführt wurden. Diese umfassten der Kampf gegen Sucht, AIDS, sowie Umweltschutz-Initiativen, was im Einklang mit der Herausforderungen der Zeit stand. Auch bemerkenswert waren die Bemühungen, verschiedene archivalische und andere historische auf Zrenjaniner Roten Kreuz bezughabende Materialien zu versammeln, systemisieren und in Rahme einer repräsentativen Monographie herauszugeben. Obwohl erfolglos, resultierten diese Forschungen mit einem konkreten Grundlage für spätere ähnliche Initiativen. Im 1988 fand eine Generalversammlung statt, wo der neuadaptierte und umgebaute Heim feierlich eröffnet und der Öffentlichkeit übergeben wurde, gleichzeitig mit der Wahl der neuen Geschäftsführung. Damit wurde eine alte Ära symbolisch beendet.

Die Arbeit und Tätigkeiten des Rotenkreuz in Zrenjanin während der neunzigsten Jahren des XX. Jahrhunderts wurden stark von Zerfall Jugoslawiens im blutigen Bürgerkrieg geprägt. Empfang und Unterkunft der Flüchtlingen, ihre Besorgung und Sammlung der humanitärischen Hilfe stellten großen Herausforderungen den Zrenjaniner Roten Kreuz gegenüber; es war eine riesige Prüfung für sein Wirken in außerordentlichen Umstände. Dankend der Hilfsbereitschaft, Fleißigkeit und Selbstopferwilligkeit seiner Aktivisten und Freiwilligern, über 13.000 flüchtende Leuten wurden empfangen und mit Unterkunft und Lebensmitteln besorgt. Sie wurden später jahrenlang auf die Hilfe und Unterstützung des Roten Kreuz aufgewiesen. Die Arbeit von Suchungsamt wurde intensiviert; gesammelte Nährungsmittel, Medikamenten und hygienische Artikeln wurden nichtnur im kriegsgefängenen Regionen, sondern auch in diejenige Ortschaften in Wojwodina gesendet, die als provisorische Zufluchtsorten dienten.

Kurze Friedenszeitraum von 1995. bis 1999, d. h. von Daytoner Friedensvertrag bis Intervention

des NATO gegen Jugoslawien stand in Zeichen von geringen und stufenweise durchgesetzte Innovationsversuchen, Ausrüstungserwerbung und Bestrebungen, die Konsequenzen der jahrenlange internationalen Isolation zu lindern. Dreimonatige militärische Operation des NATO hat das Rote Kreuz wieder gezwungen, den Empfang, Unterkunft und Besorgung der Flüchtlingen zu organisieren und durchzuführen, diesesmal für die Leute aus Kosovo and Metohija. Ausländische Förderer trugen dazu wesentlich bei.

Während der ersten einundhalb Jahrzehnten des 21. Milleniums adaptierte sich das Rote Kreuz zu den neuen politischen und gesellschaftlichen Verhältnisse, der 5. oktoberischen Revolution zufolge. Die neue Bundesgesetz über das Roten Kreuz wurde 2005 adoptiert, die ausführlich die Rechte und Pflichte dieses Vereines reguliert hat. Demzufolge brachte die Zrenjaniner Filiale neuen Statut im folgenden Jahr, der noch immer gültig ist (jedoch mit kleineren, in zwischen eingetretenen Veränderungen). Außerdem wurde es sie bei großen Überschwemmungen im 2005. und 2014. engagiert; Arbeit mit der jüngsten Bevölkerungsschichte wurde durch Gründung der künstlerischen Abteilung gefördert, Tätigkeit der jugendlichen Feldabteilung, Erste Hilfe Schulwettbewerungen , sowie zahlreiche psycho-sozialischen Schutzprogrammen. Die Rolle des Roten Kreuzes in Schutz und Besorgung der Sozialgefährdeten wurde wesentlich verstärkt durch Wiedererlebung des Volkskucheprogramms, das seit 2002. im Standstill war. Riesige Einfluss von finanziellen Mittel wurde durch 2011-er Strafverfahrengesetz ermöglicht, die zu den verschiedenen humanitärische Zwecke verwendet wurde. Besonders wichtig war die Renovierung des großen Saal des Roten-Kreuz-Heims in 2015, die von Roten Kreuz Oberösterreichs sponsoriert wurde. Renoviertes Raum eröffnet große Potenziale für verschiedene Aktivitäten – Veranstaltungen, Konzerten, Vorträge, Leseproben usw.

Seit letzte Paar Jahren (2015 bis heutzutage) wurde Rotes Kreuz Zrenjanin erheblich sichtbarer im öffentlichen Diskurse. Der Zahl seiner Aktien und Tätigkeiten wuchs, sowie der Zahl seiner Partners (Armee, Sportverein, Hohe technische Schule, Retail Kaufpark „Aviv“ usw.). Internationale Zusammenarbeit wurde auch verwirklicht u. zwar mit dem Rotenkreuz in Bekescsaba (Ungarn) und Arad (Rumänien). Bemerkenswert sind auch jährliche Besuchen der Kinder aus Kosovo und Metohija, Ausflüge, zahlreiche Treffen und Sammlungen der Freiwilligern, Erfolge beim Schulwettbewerbungen im Ersten Hilfe usw.

Im Jahr seines großen Jubiläum, wo es 140 Jahren seines Bestehens und Wirkens zelebriert, befand sich das Rote Kreuz Zrenjanin mit einem der größten Herausforderungen in seiner sämmtlichen Geschichte. Wegen COVID-19 Pandemie wurde am 15. März 2020 die Notstandsrecht in Republik Serbien eingeführt. Kurz darauf wurde für die Ältere als 65 Jahren eine Bewegungsverbot durchgesetzt, sowie die Ausganssperre. Zrenjaniner Rotes Kreuz reagierte sofort auf die neue Kriese: es besorgte die Arbeit der Freiwilligern und regelmäßige Lebensmitteldistribution zu den durch den neuen Maßnahmen betroffenen Leute. Allerdings wurden dabei die frühere Sozialgefährdeten nicht vergessen. Es wirkte in engen Bund mit der städtische Behörden, sowie mit allen anderen Sozialwohlfahrts- und Gesundheitsanstalten; es organisierte die Freiwilligen und nahm in Entscheidung und Durchsetzung der notigen Schutzmaßnahmen einen aktiven teil. Jedoch gehört die Aufgabe, eine vollkommene Geschichte dieser Pandemie und Krisensituation zu verfassen, der künftigen Chronikern des Zrenjaniner Roten Kreuz, das, trotz aller schwierigen jetzigen Umstände, bleibt gewidmet zu den edlen Zielen dieser Organisation und setzt seine reiche Humanitätstradition in kommenden Jahren fort.

Übersetzt von: Filip Krčmar

ÖSSZEFOGLALÓ

A zrenjanini (egykor nagybecskereki, petrovgrádi) Vöröskereszt humanitárius szervezet 140 éves hagyományra tekint vissza.

Betűkkel és szavakkal: száz negyven év.

Az idő alatt, a *Magyarországi Központi Segélyező Nőegylet* nagybecskereki fiókjának 1880 januárjában történt meglapításától kezdve, napjainkig számos jelentős történelmi eseményre került sor.

Már jóval a Vöröskereszt nagybecskereki, helyi fiókjának megalakítása előtt, ennek a városnak igen fejlett társadalmi tudata volt arról, hogy segíteni kell a veszélyeztetett helyzetűeken nemcsak háborús hanem békebeli körülmények közepette is, s gazdag hagyománya volt a válsághelyzetekben és szerencsétlenségekben kifejtett humanitárius tevékenységnek. Közvetlenül a solferinói csata előtt, meg a második világháború során, az Olaszország egyesítéséért és függetlenségéért vívott küzdelmek idején, Nagybecskereken számon tartottak néhány humanitárius szervezet tevékenységét, amelyek a későbbiek során is folytatták munkájukat, amikor már a városban hivtalosa is megalakult a Vöröskereszt helyi szervezete.

Annak történelmi kiindulópontja a nagy keleti válság volt, azaz Bosznia-Hercegovina osztrák-magyar megszállása (1879). Akkor alapították meg az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi részében a *Magyarországi Központi Segélyző Nőegyletet*, amely segélyt gyűjtött a sebesültek részére. Az volt a Vöröskereszt elődje, amely gyorsan kiterjesztette tevékenységét és fiókszervezeteket alakított Magyarország egész területén. A legkorábbi fiókszervezetek egyike, 1880. január 18-án Nagybecskereken alakult meg, s felölelte az egykori Torontál megye területét. A rákövetkező évben, 1881-ben, ez a szervezet hivatalosan "beolvadt" az új, időközben megalakított *Magyar Szent Korona Országai Vörös-Kereszt Egyletébe*.

Az első világháború végéig, az Osztrák-Magyar Monarchia széteséséig, a nagybecskereki Vöröskereszt a megyei elöljáróság és vezető személyiségeinek pártfogásával és segítségével működött. A Vöröskereszt akkori vezetőségének összetételét vizsgálva szembeötlik, hogy a szervezetben a nőké volt a vezető szerep, akiknek hagyományos társadalmi szerepe az emberszeretet ápolása volt, valamint a segélygyűjtés a rászorulóknak. A Vörökereszt tevékenységét más rokonszervezetek, jótékony egyletek segítségével fejtette ki, s tevékenységének aranykorát a 19. század utolsó tizedében érte el, amikor annak élén a karizmatikus Torontál megyei főispán, Rónay Jenő és felesége, Olga állt; mindketten, számos jótékonysági jellegű vállalkozásban vettek részt.

A két évtizedet felölelő, két háború közötti időszak a zrenjanini Vöröskereszt történetében két egyenlő, de eltérő tartalmú időszakra oszlik. Az 1920-as éveket az itteni Vöröskereszt új alapokra való helyezésének, és új tevékenységi módozatai meglelésének nehéz munkája jellemezte, amelyben dr. Jovan Stajić városi főorvosnak volt döntő szerepe. Az ő érdeme volt, hogy 1921-ben megalakult a Vöröskereszt fiókszervezete, amely fokozatosan, az évtized vége felé járási bizottsági státust nyert. A harmincas évek jelentették az "aranykort", amelyben néhány kiemelkedő egészségügyi dolgozó, értelmiségi és Európa egyetemi központjaiban iskoláztatott, kiváló egészségügyi szakember vette át a kezdeményezést. Ők, akik Nagybecskerek (1934-től Petrovgrad) helyi egészségvédelmében dolgoztak, valamint a lokális nemzeti, humanitárius és egyéb szervezetekben (Szokol-mozgalom, Jadranska Straža, Vojvodina szabadkőműves-páholy) korosztály szerint is közel álltak egymáshoz, és volt társadalmi felelősségtudatuk: név szerint Dimitrije Krstić, Kornel Radulović, Bogdan Popović, Aron Pešić, Vojislav Isakov, Miša Matić, Timotej Rajić és mások, abban az időszakban maximálisan hozzájárultak a Vöröskereszt munkájának fejlesztéséhez. Szamaritánus- és tuberkulózis-ellenes tanfolyamokat szerveztek, gyermekotthont alapítottak, valamint alkoholizmus-ellenes tanácsadó szolgálatot, és tevékenyen dolgoztak a lakosság egészségügyi felvilágosításán. Tevékenységük csúcspontja,1936-ban a Vöröskereszt Otthonának felépítése volt, mert azzal jutott e szervezet elsőízben saját székházhoz, helyiségekhez.

Az áprilisi háború, a Jugoszláv Királyság szétdarabolása és a megszállás a petrovgrádi Vöröskeresztet is nehéz megpróbáltatások elé állította. Munkájának kezdeti, rövid betiltását és vagyonának (A Genfi egyezmény ellenére) történő elkobzását követően, tovább folytatta tevékenységét, de más alapokon: mint a Szerb Vöröskereszt Társaság bánáti, kerületi bizottsága. Vezetőinek nem csekély erőfeszítése arra összpontosult, hogy a nehéz körülmények közepette segélyt nyújtsanak a hadiárváknak és szegényeknek meg a hadifoglyoknak, ám mindez egy nagy botrány árnyékában maradt, amely e szervezet munkáját a megszállás egész ideje alatt beárnyékolta, s amely csak a háború utáni időszakban zárult le. Fontos megemlíteni, hogy a Vöröskereszt Otthona a háború alatt a népfelszabadító mozgalom egyik bázisa volt a városban, amit később igencsak hangoztattak, e szervezet nagy jubileumainak megünneplésekor. Eközben, a vezetőségnek sikerült titokban szabotálnia a megszállók hatalmi szerveit és könnyítenie az anyagilag legveszélyeztetettebb társadalmi csoportok helyzetén.

A felszabadulás napjaiban, a háború után, a Vöröskereszt maximálisan kivette részét a sebesültek ellátásában,

a katonai kórházak felállításában és felszerelésében, valamint a gyógyászati anyag és a hozzáértő egészségügyi személyzet fellelésében. Az első háború utáni éveket a háborús traumák enyhítése, a háború következményeinek szanálása és a háború viharában fedél nélkül maradt személyek ellátása jellemezte. Azzal párhuzamosan indult el a háború utáni útkeresés, a politikai-adminisztratív átrendeződés és kísérletezés folyamata, amely kihatással volt a Vöröskereszt belső szervezettségi formájára és státusváltozásaira. A háború utáni, szocialista Jugoszlávia külpolitikai irányvétele úgyszintén kihatott a Vöröskereszt munkájára, amely a szociális szempontból veszélyeztetett rétegekről való állandó gondoskodás, valamint a lakosság kitartó egészségügyi felvilágosítása mellett (különösen a falvakban), az általános honvédelelemre összpontosult.

Az ötvenes évek derekán már kirajzolódnak annak a Vöröskeresztnek a körvonalai, amely aktívan tevékenykedik tagságának tömegesítésén, szervezi a szakosztályokban folyó munkát, illetve, bizottságokban dolgozik a fiatalokkal és utánpótlással, küzd az alkoholizmus és a tuberkulózis ellen, szervezi az önkéntes véradást meg a szociális munkát. Az effajta munkamódszer meghonosításában, amely a rákövetkező évtizedekben is folytatódott, kulcsfontosságú szerepe volt azoknak a háború előtti, kiemelkedő aktivistáknak akik alkalmazkodtak az új társadalmi-politikai körülményekhez, és meglelték a lehető legjobb módot arra, hogy a néphatalom szerveivel és a társadalmi-politikai szervezetekkel való szoros együttműködésben hozzájáruljanak a háború utáni Vöröskereszt szilárd alapjainak megteremtéséhez.

A hatvanas évek elején került sor az Otthon felújítására, valamint új, adminisztratív illetve státusbeli változásokra, továbbá a szkopjei földrengésre, az 1965. évi zrenjanini árvízre, továbbá új munkamódszerek és normatív szabályrendeletek (az 1968. évi Statútum) elfogadására. A hetvenes évek tevékenysége az 1974. évi alkotmány újdonságaival, illetve annak rendelkezéseivel való egybenhangolódás jegyében zajlott, minek eredményeként került sor a Vöröskereszt zrenjanini, községi szervezete Statútumának elfogadására (1974). A hagyományos akciókhoz, mint amilyen a *Vöröskereszt hete*, illetve *A tuberkulózis elleni küzdelem hete* volt, kapcsolódtak a Vöröskeresztnek azon erőfeszítései is, amelyek a rák és a kábítószer-élvezés megfékezésére irányultak, valamint a világszerte létrejött népfelszabadító mozgalmakkal való szolidaritásra. A tagság létszáma állandóan növekedett, s a hetvenes évek második fele a Vöröskereszt nagy jubileumainak megünneplése jegyében zajlott, úgy szövetségi mint regionális szinten (1975, 1976, 1978). E békés évtized egyhangúságát csupán néhány elemi csapás bontotta meg, amelyek kapcsán a zrenjanini Vöröskereszt gyorsan és felkészülten reagált – ilyenek voltak a šumadijai és bosznia-hercegovinai árvizek, valamint a Crna gora-i tengerpartot sújtotta földrengés (1979).

A jeles jubileumok megjelölésének gyakorlatát folytatva, a zrenjanini Vöröskereszt, a huszadik század nyolcvanas éveibe, fennállása 100. évfordulójának megünneplésével lépett. Ez az ünnepség szolgáltatott apropót az Otthon felújításának és tatarozásának kezdeményezésére, amely akkortájt igen elhanyagolt állapotban volt. Ám, ez a vállalkozás elhúzódott és egy teljes évtizedet vett igénybe, az idő alatt pedig más, fontos eseményekre is sor került. A Vörökereszten belül megalakult a Keresőszolgálat, továbbá, innovációként, új tevékenységek honosodtak meg, mint például, a kábítószer- és AIDS-ellenes harc, vagy a környezetvédelemre irányuló tevékenység. Nem volt csekély jelentőségű a zrenjanini Vöröskereszt múltjára vonatkozó levéltári és egyéb anyag rendszeres begyűjtése sem, amely e községi szervezet munkáját feldolgozó monográfia megjelentetésének szándékával indult. Az évtized végét a vezetőségben történt nemzedékváltás jellemezte, valamint az alaposan felújított és tatarozott Otthon ünnepélyes megnyitása. Ezzel jelképesen is véget ért egy hosszú, több évtizedes, békés időszak a zrenjanini Vöröskereszt történetében, amelyet egy turbulens, háborús, szenvedésekkel és rombolásokkal teli évtized váltott fel.

A huszadik század kilencvenes éveire, Jugoszlávia véres polgárháborúban történő szétesése nyomta rá bélyegét, ami addig még nem látott kihívásokat hozott magával. A háborús térségekből érkező menekültek és széttelepítettek fogadása és azok elhelyezése, a róluk való gondoskodás és a humanitárius segély gyűjtése próbára tették a zrenjanini Vöröskeresztet, hogy képes-e tevékenykedni a rendkívüli helyzetekben. Az aktivisták s volontőrök erélyességének köszönhetően mintegy 13.000 személy kapott menedéket és elhelyezést Zrenjanin községben, akik közül sokan, a rákövetkező évtizedben is a Vöröskereszt segítségére szorultak. Megnőtt az előző évtizedben létesített Keresőszolgálat jelentősége és aktívan folyt az élelmiszer-, gyógyszer-, tisztálkodási szerek stb. segélycsomagainak begyűjtése, amelyeket nemcsak a háborús térségekbe irányítottak, hanem Vajdaság azon részeibe is, ahol menekültek nyertek elhelyezést. A bosznia-hercegovinai háború vége (1995) és a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elleni NATO-agresszió (1999) közötti rövid időszak a munka korszerűsítésének szégyenlős kezdete jegyében telt el, továbbá, új felszerelés és személygépkocsik beszerzésében, valamint a nemzetközi elszigeteltségből való kilépés kísérletében, amelybe a JSZK a kilencvenes évek elején került. A három hónapig tartó NATO-bombázások során a zrenjanini Vöröskereszt községi szervezete ismételten a menekültek, ezúttal a Koszovó és Metóhijá-

ból érkezők fogadásával és ellátásával foglalatoskodott. Abban jelentős szerep jutott a külföldi donátoroknak.

Az új évezred első másfél évtizede az új gazdálkodási módokhoz való alkalmazkodás, a Vöröskeresztről szóló új törvény (2005) és Statútum (2006), meg a válságos és rendkívüli helyzetekben való többszöri angazsálódás jegyében telt, melyek közül a legjelentősebbek a 2005. és a 2014. évi nagy árvizek voltak. A fiatalokkal való foglalkozás új dimenziót nyert az ifjúsági terepi közösségek tevékenysége, a képzőművészeti szakosztály megalapítása és fejlesztése révén, illetve, az elsősegély-versenyek és számos, pszichoszociális védelemre irányuló program által. A Vöröskereszt szerepe a szociális szempontból veszélyeztetett társadalmi rétegek védelmében és ellátásában,a népkonyhák munkájának felújítása révén megnövekedett, arra pedig 2009-ben került sor (hét évnyi szünet után), az úgynevezett opportunitási eszközök humanitárius célokra való felhasználásával, amelyet a 2001. évi Büntetőeljárásról szóló törvény tett lehetővé. Az egyik legjelentősebb mozzanat, amely a zrenjanini Vöröskereszt későbbi tevékenységét is meghatározta, az Otthon nagytermének felújítása volt (2015), Felső Ausztria Vöröskereszt Szervezete anyagi támogatásának köszönhetően; az új tér újabb, tágabb lehetőségeket nyitott a különféle program-tevékenységekre.

Az utóbbi években (2015–2020) a zrenjanini Vöröskereszt jelentős mértékben fejlesztette tevékenységét, s bővítve munkatársainak körét, sokkal szembetűnőbben van jelen a lokális közösség életében. Arról a tevékenységek megnövekedett száma is tanúskodik, amelyek az Otthon nagytermének felújítására (de azon kívüli munkára is) irányultak, továbbá a Bánáti Brigád parancsnokságával, a Zrenjanini Sportszövetséggel, a Műszaki Főiskolával, az „Aviv parkkal” meg számos más egyesülettel, intézménnyel, szervezettel és médiával való együttműködés kialakítására. Nemzetközi kapcsolatokat is kialakítottak – a magyarországi Békéscsabával és a romániai Araddal, de említésre méltó a Kosovsko Pomoravlje-i gyerekek többszöri látogatása is, a kirándulások és barátkozások, valamint a volontőrök akciói, a véradást szabályozó új törvényes rendelkezések, az elsősegély-nyújtási versenyeken felmutatott figyelemre méltó eredmények stb.

Nagy jubileumának évében, amelyben fennállása és munkája 140 évfordulójáról emlékezik meg, a zrenjanini Vöröskereszt, történetének egyik legnagyobb kihívásával szembesül. A Szerb Köztársaság területén 2020. március 15-én rendkívüli állapotot hirdettek a Covid-19 vírus világjárványa miatt. Nem sokkal azután, korlátozó intézkedéseket vezettek be, azaz kijárási tilalmat rendeltek el a 65 évnél idősebb személyek esetében, majd utóbb zárórát is. A zrenjanini Vöröskereszt gyorsan alkalmazkodott az előállt helyzethez, biztosítta a volontőrök munkáját valamint az élelmiszerek és más szükséges cikkek kézbesítését azoknak a személyeknek, akiket ezek az intézkedések sújtottak, nem feledkezve meg, természetesen, más veszélyeztetett szociális kategóriákról sem. Szoros együttműködésben Zrenjanin város közigazgatásával és valamennyi illetékes szociális és egészségvédelmi intézménnyel, megszervezte a volontőrök munkáját és aktívan részt vállalt valamennyi szükséges védelmi intézkedés meghozatalában és végrehajtásában. Ám a pandémia teljes történetének megírása, a térségben kiváltott következményeivel egyetemben már újabb szerzők, s a zrenjanini Vöröskereszt újabb krónikásainak feladata lesz, a szervezet pedig, súlyos körülmények közepette, továbbra is nemes céljaira összpontosít és az elkövetkező években is folytatja az emberszeretet gazdag hagyományát.

Fordította: Bálint Aranka

ДОДАТАК

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ МЕЂУНАРОДНОГ ПОКРЕТА ЦРВЕНОГ КРСТА И ЦРВЕНОГ ПОЛУМЕСЕЦА

ХУМАНОСТ

Међународни покрет Црвеног крста и Црвеног полумесеца, рођен у жељи да без дискриминације укаже помоћ рањеницима на бојном пољу, у свом међународном и националном виду настоји да спречи и ублажи патње у свим приликама. Његов циљ је да штити живот и здравље и да обезбеди поштовање људске личности. Он унапређује узајамно разумевање,

НЕПРИСТРАСНОСТ

Покрет не прави никакву разлику према народности, раси, верским убеђењима, класи или политичком мишљењу. Он настоји да ублажи страдања појединаца, руковођен само њиховим потребама дајући првенство најхитнијим случајевима несреће.

НЕУТРАЛНОСТ

Да би очувао поверење свих, Покрет се не опредељује у непријатељствима и не ангажује се у било које време у расправама политичке, расне, верске или идеолоке природе.

НЕЗАВИСНОСТ

Покрет је независан. Национална друштва, као помоћни органи хуманитарних служби својих влада и подвргнута законима у њиховим земљама, морају увек да сачувају своју аутономију која ће им омогућити да у свако доба делују у складу са принципима покрета.

ДОБРОВОЉНОСТ

То је добровољни покрет за помоћ који не покреће жеља за стицање користи.

ЈЕДИНСТВО

У једној земљи може постојати само једно друштво Црвеног крста или Црвеног полумесеца. Оно мора бити доступно свима и спроводити своју хуманитарну делатност на целој територији.

УНИВЕРЗАЛНОСТ

Међународни покрет Црвеног крста и Црвеног полумесеца, у коме сва друштва имају једнак статус и деле једнака права и дужности да се међусобно помажу, је универзалан.

Основни Принципи Црвеног крста и Црвеног полумесеца

НАГРАДЕ И ПРИЗНАЊА ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН

- Награда ослобођења Зрењанина (1976)
- Признање Скупштине Црвеног крста Војводине Општинској организацији Црвеног крста Зрењанин, *за допринос остваривању хуманих циљева Црвеног крста, јачању братства, јединства и солидарности међу народима* (1980)
- Признање Црвеног крста Војводине (1981)
- Плакета *НАЈХУМАНИЈА СРЕДИНА* Председништва Црвеног крста Војводине, као посебно признање *за активности и постигнуте резултате у области добровољног давалаштва крви у Војводини у 1985. години*(1985)
- Захвалница Црвеном крсту Зрењанин *за сарадњу у активностима у заштити од катастрофа и делатностима цивилне заштите у оквиру еурорегиона Дунав-Криш-Мориш-Тиса* (Управа за одбрану МО у Републици Србији, Потпредседник ИВ АП Војводине, Координатор ЦЗ ДКМТ) (2004)
- Захвалница Штаба цивилне заштите за територију Средњобанатског округа – поводом 1. марта, Међународног дана цивилне заштите – *за допринос у остваривању програмских задатака у спровођењу мера заштите и спасавања и изградњи и развоју система цивилне заштите* (2007, 2009, 2010)
- Захвалница Града Краљева *за исказану солидарност, хуманост и друштвену одговорност и допринос у отклањању последица земљотреса који је задесио Краљево 3. новембра 2010. године* (2011)
- Захвалница Покрајинског секретаријата за образовање, управу и националне мањине и Савеза за школски спорт Војводине *за допринос афирмацији мултикултурализма и толеранције у Војводини и учешће на спортким такмичењима* (2014)
- Захвалница удружења *Уметност живљења* (огранак међународне фондације *Art of Living*) *због несебичне помоћи и подршке при реализацији хуманитарног пројекта „Обреновац 2014. године"*(2014)
- Захвалница Општине Лајковац *за испуњену човечност и високу меру самопрегора у данима незапамћене поплаве која је задесила Србију и колубарску долину* (поводом Градске славе Свете Великомученице Марине) (2014)
- Захвалница Црвеног крста Србије *за учествовање у активностима програма „Промоција хуманих вредности"*(2014, 2017, 2018)
- Захвалница Покрета „Нови оптимизам" *за нову солидарност* (2015)
- Захвалница Војске Србије за изузетну сарадњу и пружену подршку у организацији централне свечаности прославе Дана Војске Србије и Дана победе у гарнизону Зрењанина (2016)
- Признање (Certificate of Appreciation) Ахенске мреже за хуманитарну помоћ и интеркултурални мирнодопски рад, Немачке заједнице у Белгији и ЦЕКОМ-а Зрењанин *за учешће у програму Бина Мира 2016. у Зрењанину, подржаном од стране Еразмус* +(2016)
- Годишња награда Спортског савеза Града Зрењанина за 2015. годину (категорија: Посебно признање) (2016)
- Захвалница Градоначелника општине Ранилуг Црвеном крсту Зрењанин и секретару Црвеног крста Зрењанин *за хуману и несебичну помоћ којом је омогућен боравак деце из Ранилуга у Зрењанину* (2016)
- Захвалница Града Зрењанина, *за остварену сарадњу и изузетан допринос у креирању, развоју и оснаживању омладинске политике града Зрењанина* (Канцеларија за младе, 2015)
- Захвалница Удружења за помоћ ментално недовољно развијеним особама „Сунцокрет" града Зрењанина *за помоћ и подршку* (2015)
- Захвалница Града Зрењанина, *за пружену помоћ и остварену сарадњу у области развоја омладинске политике Града Зрењанина* (Канцеларија за младе, 2016, 2017, 2018)

- Захвалница Ватрогасног савеза Војводине-Градског ватрогасног савеза-Окружног ватрогасног савеза за средњи Банат *за учешће на КУП-у ватрогасног савеза Војводине* (2017)
- Захвалница Националног удружења родитеља деце оболеле од рака *за хуманост, велико срце и пријатељску помоћ деци оболелој од малигних болести и њиховим породицама* (2018, 2019)
- Захвалница Основне школе „Бранко Ћопић“ из Лукићева *за несебичну помоћ и изузетан допринос унапређењу рада школе* (2017)
- Диплома Црвеног крста Бекешке жупаније (Мађарска) (2017)
- Златна плакета Одреда извиђача „Чича Јанко“ из Перлеза, *за посебан допринос и подршку у раду извиђачког одреда О. И. „Чича Јанко“ из Перлеза* (2017)
- Захвалница Основне и средње школе *9. мај* (2017)
- Захвалница Ротари клуба Зрењанин (Дистрикт 2483) *за остваривање заједничких циљева* (2017)
- Захвалница Rotaract клуба Зрењанин *за сарадњу и допринос у ротаријанској 2017/2018 години* (2018)
- Захвалница Кинолошког друштва Зрењанин *на целокупном ангажовању Црвеног крста Зрењанин око рада и напретка Кинолошког друштва Зрењанин* (2017)
- Захвалница Маратон тима Зрењанин *за помоћ у организацији 2. зрењанинског полумаратона* (2017)
- Захвалница *АВИВ парка* Зрењанин, *за учешће на манифестацији „АВИВОВ избор најлепше новогодишње јелке Зрењанина* (2015, 2016, 2017,2018, 2019)
- Захвалница Основне школе „Др Јован Цвијић“ из Зрењанина *за значајан допринос и подршку установи* (2018)
- Захвалница Основне школе „Вук Караџић“ Зрењанин, *за хуманитарни рад* (2018)
- Захвалница Ауто-мото клуба *Петровград* из Зрењанина, *за учествовање и несебично ангажовање у организацији мото-трке „Награда Зрењанина 2018”* (18. септембар 2018)
- Захвалница Града Зрењанина, *за немерљив допринос развоју Канцеларије за младе* (Канцеларија за младе, 2019, 2020)
- Захвалница Дечјег села „Др Милорад Павловић“ из Сремске Каменице *за племенитост и хуманост* (2019)
- Захвалница Савеза за школски спорт Града Зрењанина (2019)
- Захвалница Црвеног крста Србије *за учешће на државном такмичењу екипа Црвеног крста Србије у пружању прве помоћи у категорији Подмлатка* (2019)
- Плакета Организације резервних војних старешина Зрењанин, *у знак захвалности за заслуге у очувању патриотизма и доприносу јачања угледа резервних војних старешина Србије* (2019)
- Захвалница Школице спорта *Чигра*, *за допринос у организацији 5. „Чигра такмичења”* (12. јун 2019)
- Захвалница Спортског савеза Града Зрењанина, *за учешће у Бизнис Лиги, сезона 2018/2019*
- Захвалница СР Дигинет Зрењанин *за дугогодишњу сарадњу* (2019)
- Вазнесењска плакета савета месних заједница „Вељко Влаховић“ и „Соња Маринковић“ *за допринос у афирмацији и развоју Багљаша* (2020)

СРБИЈА И ЦРНА ГОРА
РЕПУБЛИКА СРБИЈА
АУТОНОМНА ПОКРАЈИНА ВОЈВОДИНА

ЗАХВАЛНИЦА

ЗА САРАДЊУ У АКТИВНОСТИМА У ЗАШТИТИ ОД КАТАСТРОФА И ДЕЛАТНОСТИМА ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ У ОКВИРУ ЕУРОРЕГИОНА ДУНАВ - КРИШ - МОРИШ - ТИСА

Црвени крст Зрењанин

ОШ „Бранко Ћопић" Лукићево

додељује

ЗАХВАЛНИЦУ

Црвеном крсту Зрењанин

за несебичну помоћ и изузетан допринос унапређењу рада школе

У Лукићеву 26.01.2017.

Директор
Богојевић Драгана

ГРАД ЗРЕЊАНИН

додељује

Захвалницу

Црвеном крсту Зрењанин

ЗА ОСТАВРЕНУ САРАДЊУ И ПРУЖЕНУ ПОМОЋ У РАЗВОЈУ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ ГРАДА ЗРЕЊАНИНА

5.02.2016. МП ЗА КЗМ ЗР

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ВОЈСКА СРБИЈЕ

Захвалница

ОПШТИНСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЦРВЕНОГ КРСТА - ЗРЕЊАНИН

За изузетну сарадњу и пружену подршку у организацији централне свечаности прославе Дана Војске Србије и Дана победе у гарнизону Зрењанин

НАЧЕЛНИК ГЕНЕРАЛШТАБА
генерал
Љубиша Диковић

У Београду,
19. мај 2016. године

SPORTSKI SAVEZ GRADA ZRENJANINA

Dodeljuje
GODIŠNJU NAGRADU ZA 2015. GODINU

CRVENI KRST-ZRENJANIN

Kategorija:
POSEBNO PRIZNANJE

Zrenjanin, 2016.

100

ОРГАНИЗАЦИЈА
РЕЗЕРВНИХ ВОЈНИХ
СТАРЕШИНА ЗРЕЊАНИН

ПОВОДОМ 100 ГОДИНА ОД ОСНИВАЊА
ОРГАНИЗАЦИЈЕ РЕЗЕРВНИХ ВОЈНИХ
СТАРЕШИНА СРБИЈЕ

ДОДЕЉУЈЕ

Плакету

ОРГАНИЗАЦИЈИ
ЦРВЕНОГ КРСТА
ЗРЕЊАНИН

У ЗНАК ЗАХВАЛНОСТИ
ЗА ЗАСЛУГЕ У ОЧУВАЊУ ПАТРИОТИЗМА
И ДОПРИНОСУ ЈАЧАЊА УГЛЕДА
РЕЗЕРВНИХ ВОЈНИХ СТАРЕШИНА СРБИЈЕ

У ЗРЕЊАНИНУ, 30. СЕПТЕМБРА 2019

САВЕТИ МЕСНИХ ЗАЈЕДНИЦА
"ВЕЉКО ВЛАХОВИЋ" И
"СОЊА МАРИНКОВИЋ"
ДОДЕЉУЈУ

ВАЗНЕСЕЊСКУ
ПЛАКЕТУ

ЦРВЕНИ КРСТ ЗРЕЊАНИН

ЗА ДОПРИНОС У
АФИРМАЦИЈИ И РАЗВОЈУ БАГЉАША

БАГЉАШ,
28.05.2020.

ОПШТИНА ЛАЈКОВАЦ
поводом Градске Славе
СВЕТЕ ВЕЛИКОМУЧЕНИЦЕ МАРИНЕ
доделује

Захвалницу

Црвеном крсту Зрењанин

за испуњену човечност и високу меру самопрегора у данима незапамћене поплаве која је задесила Србију и колубарску долину.

Председник општине Лајковац
Живорад Бојићић

Градоначелник општине Ранилуг
додељује

ЗАХВАЛНИЦУ

ЦРВЕНОМ КРСТУ ЗРЕЊАНИН

за хуману и несебичну помоћ
којом сте омогућили да наша деца
бораве у Зрењанину.

Градоначелник
општине Ранилуг
Градимир Микић

Црвени крст Србије
Red Cross of Serbia
1876

додељује

ЗАХВАЛНИЦУ

ЦРВЕНОМ КРСТУ ЗРЕЊАНИН

ЗА УЧЕШЋЕ НА ДРЖАВНОМ ТАКМИЧЕЊУ
У ПРУЖАЊУ ПРВЕ ПОМОЋИ И
РЕАЛИСТИЧКОМ ПРИКАЗУ ПОВРЕДА
СТАЊА И ОБОЉЕЊА У КАТЕГОРИЈИ
ПОДМЛАТКА

Проф. др Драган Радовановић
Председник Црвеног крста Србије

У Београду,
17. 09. 2016. године

Основна школа "Др Јован Цвијић" Зрењанин

Захвалница

пријатељу школе

Црвеном крсту Зрењанин

за значајан допринос
и
подршку установи

У Зрењанину,
27. јануар 2019. год.

М.П.

Директор

THE ART OF LIVING

УДРУЖЕЊЕ "УМЕТНОСТ ЖИВЉЕЊА"
(ОГРАНАК МЕЂУНАРОДНЕ "ART OF LIVING" ФОНДАЦИЈЕ)
ДОДЕЉУЈЕ

ЗАХВАЛНИЦУ

Црвеном Крсту Зрењанин

због несебичне помоћи и подршке
при реализацији хуманитарног Пројекта
Обреновац 2014. године

У Зрењанину,
17. септембра 2014. године

Координаторка Пројекта
Обреновац 2014. године
Јелена Николић

СПИСАК ДОБИТНИКА МЕДАЉЕ ЦРВЕНОГ КРСТА У ЗРЕЊАНИНУ[1]

1. Иван Мирков (1993)
2. др Милош Рајић (1996)
3. Илонка Сич Киш (1999)
4. Слободанка Ђурчин (1999)
5. ООЦК „Бело Блато“ (2000)
6. др Ђока Дошен (2000)
7. Радојка Булић (2002)
8. Андреј Млинарчек (2003)
9. Радмила Лендваи (2003)
10. Смиља Терзин (2003)
11. др Александра Рудњанин (2004)
12. др Николета Ковачев (2004)
13. др Соња Капелер Пушкарић (2011)
14. Ружа Нача (2011)
15. Љубица Махова (2011)
16. ООЦК Мужља (2011)
17. Цветко Грујић (2011)
18. Марија Нађ (2011)
19. Зоран Поповић (2012)
20. Смиља Недељков (2012)
21. Милена Самарџић[2] (2012)
22. ООЦК „Доситеј Обрадовић“ (2013)
23. Нада Радновић (2015)
24. Розалија Хофгезанг (2016)
25. Оливера Јовић (2017)
26. Лист *Зрењанин* (2019)
27. Народно позориште „Тоша Јовановић“ (2020)

Добитници признања ЦК Зрењанин. Стоје, у првом реду слева надесно: др Александра Рудњанин и др Николета Ковачев (добитнице Медаље Црвеног крста) и Бранка Љубоја, Ружа Нача и Љубица Махова, добитнице Плакете Црвеног крста Србије (2. октобар 2004)

Медаља Црвеног крста Србије. Љубазношћу гђе Оливере Јовић

1 ***Медаља Црвеног крста Србије*** додељује се појединцима за вишегодишњу сталну активност и постигнуте резултате у свим областима деловања Организације Црвеног крста: развијању сарадње, јачању улоге Организације, унапређењу метода и садржаја рада, остваривању циљева и задатака Црвеног крста као националног друштва у Србији. Медаља Црвеног крста Србије додељује се појединцима за најмање 20 година рада у Црвеном крсту и активни допринос у остваривању циљева и задатака Црвеног крста.

2 Иако Правилник о утврђивању услова и критеријума за додељивање признања Црвеног крста Србије не предвиђа доделу признања Црвеног крста запосленим радницима Црвеног крста док су у радном односу, на посебну молбу, уз образложење Управног одбора Црвеног крста Зрењанин о изузетном залагању и ангажовању, Управни одбор Црвеног крста Србије је донео одлуку о додели признања Милени Самарџић.

СПИСАК ПРЕДСЕДНИКА ЦРВЕНОГ КРСТА У ВЕЛИКОМ БЕЧКЕРЕКУ (ПЕТРОВГРАДУ, ЗРЕЊАНИНУ)

Од оснивања до краја Првог светског рата (1880–1918)

Викторина Турн Таксис (1880–1892)
и Михаљ Варади (1880–1892)

Јене и Олга Ронаи (1892–1902)

Лајош и Мици Делиманић
(1903–1906, 1910–1918)

Бела Ботка (1906–1910, 1918)

Ференц Даниел (1914–1916)[1]

Међуратни период (1921–1941)

др Јован Стајић (1921–1930?)
др Душан Ковачевић (1930–1933)
др Димитрије Кристић (1933–1941)

Окупациони период (1941–1944)

др Јохан Кусинг (1941–1942)[2]
Тимотеј Рајић (1942–1943)
Драгољуб Раданов Радичев (1943–1944)

Од ослобођења до распада Југославије (1944–1989)

Драгољуб Раданов Радичев (1944–1945)
др Димитрије Кристић (1945–1947)
др Борислав Вуков (1947–1958)
др Момчило Момиров (1958–1968)
др Милош Рајић (1968–1978)
др Сава Белић (1978–1981)
др Спасоје Цвејић (1982–1984)
др Ђорђе Дамјан (1984–1991)

Од распада Југославије до данас (1990–2020)

Мила Караманић (1991–1994)
др Бранка Грубач Олћан (1994–2001)
др Соња Капелер Пушкарић (2001–)

[1] Главни повереник Торонталског жупанијског одбора Црвеног крста за време рата (прим. Ф. К.).

[2] Комесарска (провизорна) управа (прим. Ф. К.).

СПИСАК СЕКРЕТАРА ЦРВЕНОГ КРСТА У ВЕЛИКОМ БЕЧКЕРЕКУ (ПЕТРОВГРАДУ, ЗРЕЊАНИНУ)[3]

Од оснивања до краја Првог светског рата (1880–1918)

Јанош Хегедиш (помиње се 1893, поднео оставку)
Болдижар Филковић (1893–1894)
Карољ Хаузер (1894–?)
Бела Штрос (?–1903)
Ђерђ Тулић Млађи (1903–1906)
Болдижар Филковић (1906–1908)
Бела Житковски (1909–1913)
Болдижар Филковић (1913–1918)

Међуратни период (1921–1941)

Василије Петровић (1930–1931)
Милан Подградски (1935)
Александар Бредер (1936)
др Јован Витман (1937), први секретар
др Луј Кинстлер (1937), други секретар
Божидар Константиновић (1938–1939)
Савета Јелачић (1939)
Александар Бредер (1939–1941)

Окупациони период (1941–1944)

Јован Поповић (1942–1943)
Светислав Савић (1943–1944)

Од ослобођења до данас

Ђурица Милин (1947–1960)
Сретен Глишић (1960–1988)
Верица Гладић Антин (1989-2000)
Зоран Милосављевић (2000–2002)
Александра Танасијевић (2002–)

[3] Улога секретара у најранијим фазама постојања Великобечкеречког одбора Црвеног крста није имала толики значај какав је добила касније; све важније ингеренције биле су у рукама председника и копредседника. Ситуација је била нешто другачија у Торонталском одбору, и то почев од деведесетих година XIX века. Нажалост, новински извештаји у том периоду у којима се помињу секретари често не праве разлику између Торонталског и Великобечкеречког одбора те не дозвољавају да се направи прецизна хронологија. Овде наведени подаци односе се на Торонталски одбор. У међуратном периоду, немогуће је било утврдити редослед секретара за период двадесетих и почетак тридесетих година, услед недостатка извора.

УПРАВЉАЧКИ ОРГАНИ ООЦК ЗРЕЊАНИН / ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН 2002–2020

Мандатни период 2002–2006

Председник: др Соња Капелер Пушкарић. – **Потпредседник:** др Борислав Ђорђевић. – **Управни одбор:** Горан Кукољ, Андраш Зомбори, Андреј Млинарчек, Радојка Булић, Смиља Терзин, Бранка Љубоја, Зорица Јотић. – **Надзорни одбор:** Радојка Јованчевић (председник), Нада Јањић, Зоран Поповић. – **Делегати у Скупштини Црвеног крста Војводине:** др Борислав Ђорђевић и Милорад Берберски. – **Делегати у Скупштини Црвеног крста Србије:** др Соња Капелер Пушкарић и др Ђока Дошен. **Сазив Скупштине ООЦК Зрењанин:** Радојка Булић, Ружа Кимчеш, Ерне Шван, Силвија Капуши, Бранислав Јањић, Љиљана Чукваш, Вукосава Вучићевић, Драгољуб Девић, Цветко Грујић, Боришка Хорват, Милица Стефановић, Милорад Берберски, Ружица Нача, Олгица Станисављевић, Зорица Јотић, Милица Туцић, Јасмина Ружић, Смиља Терзин, Нада Радновић, Оливера Јовић, Андреа Нађ, Гордана Батањски, Андраш Зомбори, Розалија Хофгезанг, Борис Ликар, др Зорица Марков, Милена Самарџић, Гордана Малбашки Удицки, Милорад Жарков, Верица Гладић Антин, Ковиљка Мандић, Зорица Вучковић, Јулијана Јаковљевић, Смиља Недељков, Бојана Молнар, Мира Лукић, Јадранка Радојчин Десница, др Ноеми Тишлер Миклош, Владимир Савин, Јагода Бајкучин, Андреј Млинарчек, Невенка Дураковић, Бисерка Лаловић, Јованка Мојсиловић, Адам Мучај, Јулија Денчић, Винка Ћурић, Весна Милојевић, Бранка Љубоја, Боја Мандић, Мара Суботић, Ђорђе Лудошки, Јелица Бакић, Иван Живков, Милета Адамов, Драган Станишић, Бела Хорват.

Мандатни период 2006–2010

Председник: др Соња Капелер Пушкарић. – **Потпредседник:** др Борислав Ђорђевић. – **Управни одбор:** Зоран Поповић, др Николета Ковачев, Розалија Хофгезанг, Оливера Јовић, Миленко Цукућан, Драган Ћапин и Миодраг Копања. – **Надзорни одбор:** Олгица Еремић (председник), Славица Антић, Хава Асани. – **Делегати у Скупштини Црвеног крста Војводине:** др Борислав Ђорђевић[1] и Зоран Поповић. – **Делегат у Скупштини Црвеног крста Србије:** др Соња Капелер Пушкарић. – **Сазив Скупштине ЦК Зрењанин:** Оливера Јовић (ОО ЦК Багљаш), Розалија Хофгезанг (ОО ЦК Мужља), Миленко Цукућан (ОО ЦК „Жарко Зрењанин“), Ружица Нача (ОО ЦК „Граднулица”), Зорица Јотић (ОО ЦК „Зелено поље”), Драган Ћапин (ОО ЦК Клек), Ковиљка Мандић (Актив ЦК „Доситеј Обрадовић”), Адам Јонаш (Актив ЦК „Бело Блато”), Миодраг Копања (актив ЦК при Нафтној индустрији Србије Зрењанин), др Борислав Ђорђевић (актив ЦК при Служби хитне медицинске помоћи), Слободан Луцић (Ликовна секција Црвеног крста Зрењанин), Срђан Копривица (Омладинска теренска јединица ЦК Зрењанин), Весна Витомир (Средња медицинска школа), Смиља Недељков (Зрењанинска гимназија), Горан Јањић (Средња техничка школа Зрењанин), Бојана Молнар (ОШ „2. октобар“ Зрењанин), Радосна Влајков (ОШ „Ђура Јакшић“ Зрењанин), Андреа Нађ (ОШ „Бранко Ћопић“ Лукићево), др Ноеми Тишлер Миклош (Геронтолошки центар Зрењанин), Горан Кукољ (Општа болница „Ђорђе Јовановић“), Мирјана Лукић (Служба опште праксе), Мирослав Копривица (Дом здравља Зрењанин), Биљана Исаков (Дечји диспанзер – Развојно саветовалиште), Катарина Хес Радојчић (Школски диспанзер – Саветовалиште за младе), др Зорица Марков (Саветовалиште за дијабет), Јован Мунћан (Одељење за ванредне ситуације Зрењанин).

Детаљ са седнице Скупштине Црвеног крста Зрењанин у мандатном периоду 2006-2010 (6. април 2009)

[1] Др Борислав Ђорђевић је у наведеном мандатном периоду изабран за члана Управног одбора Црвеног крста Војводине. (Рег. ЦКЗР 1947– , кут. 235/3 („Архива 2006”), „Записник са изборне седнице Скупштине Црвеног крста Војводине”).

Мандатни период 2010–2014

Председник: др Соња Капелер Пушкарић. – **Потпредседник:** Зоран Поповић. – **Управни одбор:** Миодраг Копања, Миленко Цукућан, Оливера Јовић, Драган Ћапин, Розалија Хофгезанг, др Николета Ковачев и др Јасмина Вујанов. – **Надзорни одбор:** Олгица Еремић, Славица Антић и Хава Асани. **Делегати у Скупштини Црвеног крста Војводине**: Зоран Поповић и Александра Танасијевић (у исто време и члан Управног одбора Црвеног крста Војводине). – **Делегат у Скупштини Црвеног крста Србије:** др Борислав Ђорђевић (у исто време потпредседник Црвеног крста Србије за мандатни период 2010–2014). – **Сазив Скупштине ЦК Зрењанин:** Оливера Јовић (ОО ЦК Багљаш), Розалија Хофгезанг (ОО ЦК Мужља), др Соња Капелер Пушкарић (ОО ЦК „Жарко Зрењанин“), Ружица Нача (ОО ЦК „Граднулица”), Драган Ћапин (ОО ЦК Клек), Ковиљка Мандић (ОО ЦК „Доситеј Обрадовић”), Радован Војин (ОО ЦК „Никола Тесла“), Марија Кнежев (ОО ЦК Ечка), Миодраг Копања (актив ЦК при Нафтној индустрији Србије Зрењанин), Мирослав Копривица (актив ЦК при Служби хитне медицинске помоћи), Снежана Гроздановић (актив ЦК при Месној заједници „Зелено поље“), Адам Јонаш (актив ЦК при Месној заједници Бело Блато), Слободан Луцић (Ликовна секција Црвеног крста Зрењанин), Срђан Копривица (Омладинска теренска јединица ЦК Зрењанин), Весна Витомир (Средња медицинска школа), Смиља Недељков (Зрењанинска гимназија), Средња техничка школа Зрењанин (Горан Јањић), Бојана Молнар (ОШ „2. октобар“ Зрењанин), Радосна Влајков (ОШ „Ђура Јакшић“ Зрењанин), Андреа Нађ (ОШ „Бранко Ћопић“ Лукићево), др Ноеми Тишлер Миклош (Геронтолошки центар Зрењанин), Мирјана Лукић (Дом здравља Зрењанин), Биљана Исаков (Дечји/Школски диспанзер), Миленко Цукућан (Министарство одбране – Одељење у Зрењанину), Јован Мунћан (Одељење за ванредне ситуације Зрењанин).

Мандатни период 2014–2018

Председник: др Соња Капелер Пушкарић. – **Потпредседник**: Зоран Поповић. – **Управни одбор:** Миодраг Копања, Миленко Цукућан, Оливера Јовић, Драган Ћапин, Розалија Хофгезанг, др Николета Ковачев и др Јасмина Вујанов. – **Надзорни одбор:** Олгица Еремић, Славица Антић и Хава Асани. **Делегати у Скупштини Црвеног крста Војводине**: Борис Војинов и Игор Јефтић. – **Делегат у Скупштини Црвеног крста Србије:** Александра Танасијевић. – **Сазив Скупштине ЦК Зрењанин:** Оливера Јовић (ОО ЦК Багљаш), Розалија Хофгезанг (ОО ЦК Мужља), др Соња Капелер Пушкарић (ОО ЦК „Жарко Зрењанин“), Ружица Нача (ОО ЦК „Граднулица”), Драган Ћапин (ОО ЦК Клек), Ковиљка Мандић (ОО ЦК „Доситеј Обрадовић”), Ивана Лакатуш (ОО ЦК „Никола Тесла“), Марија Кнежев (ОО ЦК Ечка), Миодраг Копања (актив ЦК при Нафтној индустрији Србије Зрењанин), Мирослав Копривица (актив ЦК при Служби хитне медицинске помоћи), Снежана Гроздановић (актив ЦК при Месној заједници „Зелено поље“), Адам Јонаш (актив ЦК при Месној заједници Бело Блато), Слободан Луцић (Ликовна секција Црвеног крста Зрењанин), Борис Војинов (Омладинска теренска јединица ЦК Зрењанин), Гордана Пајовић (Средња медицинска школа), Смиља Недељков (Зрењанинска гимназија), Горан Јањић (Средња техничка школа Зрењанин), Бојана Молнар (ОШ „2. октобар“ Зрењанин), Радосна Влајков (ОШ „Ђура Јакшић“ Зрењанин), Андреа Нађ (ОШ „Бранко Ћопић“ Лукићево), Игор Јефтић (Саветовалиште за младе Дома здравља), Мирјана Лукић (Дом здравља Зрењанин), Биљана Исаков (Дечји/Школски диспанзер), Миленко Цукућан (Министарство одбране – Одељење у Зрењанину), Јован Мунћан (Одељење за ванредне ситуације Зрењанин).

Чланови Управног одбора Црвеног крста Зрењанин. Слева надесно: др Николета Ковачев, Мирослав Копривица, Розалија Хофгезанг, (Александра Танасијевић), Миленко Цукућан, др Соња Капелер Пушкарић, Зоран Поповић и др Јасмина Вујанов (23. децембар 2016)

Мандатни период 2018–2022

Председник: др Соња Капелер Пушкарић. – **Секретар:** Александра Танасијевић. – **Управни одбор:** др Јасмина Вујанов, мајор Раде Даљевић, др Соња Капелер Пушкарић (председница), проф. др Дијана Каруовић, др Николета Ковачев, Мирослав Копривица, Зоран Поповић, др Радивој Филипов, Миленко Цукућан. – **Надзорни одбор:** Хава Асани, Ненад Домјесков, Олга Еремић (председница). – **Скупштина:** Тивадар Борбељ (ООЦК Мужља), Жељко Бугарски (ОТЈЦК Зрењанин), Соња Вујаковић (ОШ „Ђура Јакшић" Зрењанин), Анђелко Грубач (ООЦК Клек), Биљана Исаков (Дечји/Школски диспанзер, Развојно саветовалиште), Горан Јањић (Средња медицинска школа Зрењанин), Рада Јованов Вуковић (МУП – Одељење за ванредне ситуације Зрењанин), Оливера Јовић (ОШ „Петар Петровић Његош", Зрењанин), Дарко Јоњев (ОСШ „9. мај" Зрењанин), др Соња Капелер Пушкарић (ОО ЦК МЗ „Жарко Зрењанин"), Дијана Каруовић (ООЦК МЗ „Граднулица"), др Николета Ковачев (Саветовалиште за младе Дома здравља Зрењанин), Мирослав Копривица (Актив ЦЈ у СХМП), Слободан Луцић (Ликовна секција ЦК Зрењанин), Ковиљка Мандић (ООЦК МЗ „Доситеј Обрадовић"), Милица Масал (Дом здравља Зрењанин), Бојана Молнар (ОШ „2. октобар" Зрењанин), Андреа Нађ (ОШ „Ђура Јакшић" Перлез), Смиља Недељков (Зрењанинска гимназија), Гордана Пајовић (Средња медицинска школа Зрењанин), Ева Пожар (Актив ЦК у Месној заједници Бело Блато), Милица Туцић (Актив ЦК у МЗ „Зелено Поље"), др Радивој Филипов (ОО ЦК МЗ „Багљаш"), Марио Хајду (Средња техничка школа Зрењанин), Миленко Цукућан (Градска управа Града Зрењанина – Одељење за ванредне ситуације).

Чланови Управног одбора Црвеног крста Зрењанин у мандатном периоду 2018–2022 испред Дома Црвеног крста Зрењанин (2019)

Чланови Управног одбора Црвеног крста Зрењанин. Слева надесно стоје: Зоран Поповић, др Николета Ковачев, др Јасмина Вујанов, Миленко Цукућан, др Соња Капелер Пушкарић, др Радивој Филипов, проф. др Дијана Каруовић и Мирослав Копривица (2019)

Детаљ са седнице Скупштине Црвеног крста Зрењанин у мандатном периоду 2018–2022 (15. мај 2020)

ЗАПОСЛЕНИ У ЦРВЕНОМ КРСТУ ЗРЕЊАНИН У 2020. ГОДИНИ

Александра Танасијевић
секретар Црвеног крста Зрењанин

Јелена Домјесков
самостални стручни сарадник за правне послове, социјалну делатност, службу тражења и добровољно давалаштво крви

Борис Војнов
стручни сарадник за здравствену делатност, подмладак и омладину и развој програма припреме и деловања у несрећама

Смиља Бачић
књиговодствени послови

Милена Самарџић
магационер, курир

Сања Панић
сарадник у програму добровољног давалаштва крви

Андреа Нађ
сарадник у области информационих технологија

Запослени у Црвеном крсту Зрењанин.
Стоје слева надесно: Борис Војинов, Милена Самарџић, Смиља Бачић, Александра Танасијевић, Андреа Нађ, Јелена Домјесков
(15. мај 2020)

СПИСАК ИЛУСТРАЦИЈА

ПОЧЕЦИ ЦРВЕНОГ КРСТА

1. Карло Босоли, *Битка код Солферина* („Carlo Bossoli" / Battle of Solferino", commons. wikimedia.org), 14.
2. Насловна страна великобечкеречког недељника *Гросбечкерекер вохенблат* са апелом *Патриотског друштва за помоћ током рата* (28. мај 1859), 15
3. Анри Динан, оснивач Црвеног крста (wikimedia commons / Henry Dunant), 16
4. Царица-краљица Јелисавета (Елизабета), супруга Фрање Јосифа и покровитељка *Мађарског земаљског женског друштва за помоћ*, претече Црвеног крста у Угарској (wikimedia commons / Empress Elisabeth of Austria), 18
5. Карта Торонталске županije из 1910. године са административном поделом на срезове. Приватна колекција Института за подунавско-швапску историју и географију у Тибингену (нем. Institut für donauschwäbische Geschichte und Landeskunde, IdGL), 19
6. Жупанијска палата у Великом Бечкереку, пре проширења 1887. године (mek.oszk.hu / Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912), 21

ЦРВЕНИ КРСТ У ВЕЛИКОМ БЕЧКЕРЕКУ ОД ОСНИВАЊА ДО КРАЈА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА (1880–1918)

1. Гроф Ендре Чеконић од Жомбоља у униформи мађарског Црвеног крста. Приватна колекција г. Ивана Барцаија, 24
2. Позив на генералну скупштину *Великобечкеречке добротворне женске задруге* (1869) (*Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 23, 5. Juni 1869, S. 3), 29
3. Позив на беседу са игранком Уједињене омладине српске у Великом Бечкереку уприличену у хуманитарне сврхе (1867) („Позив/Fölhivás/Einladung", *Gr.-Becskereker Wochenblatt* Nr. 7, 16. Februar 1867, S. 5), 29
4. Пал Ваго, *Поплава Сегедина* (1897). Уље на платну (351 x 680 цм). Музеј „Ференц Мора", Сегедин, 30
5. Насловна страна великобечкеречког листа *Торонтал* (мађ. *Torontál*) од 15. јануара 1880. године, са позивом на оснивачку скупштину Торонталског одбора Земаљског женског друштва за помоћ, 32
6. Кнегиња Викторина фон Турн Таксис, председница *Торонталског одбора Земаљског женског друштва за помоћ*, касније Црвеног крста. Приватна колекција г. Ервина Газдага, 48
7. Торонталски велики жупан Јожеф Хертеленди (1833–1891), један од оснивача Црвеног крста у Великом Бечкереку (mek.oszk.hu / Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912), 49
8. Емилија Мунчић, оснивач и председник *Великобечкеречке добротворне задруге Српкиња* (Збирка Народног музеја Зрењанин), 50
9. Гроф Ендре Чеконић од Жомбоља (keptar.oszk.hu), 51
10. Липот Менцер, један од оснивача и председник *Друштва пријатеља деце* у Великом Бечкереку, дугогодишњи активиста Црвеног крста (Értesitő a nagybecskereki III. számu állami elemi népiskoláról az 1912–1913. tanévben, Nagybecskerek 1913), 52
11. Геза Штајницер (1848–1916), дугогодишњи благајник Торонталског и Великобечкеречког одбора Црвеног крста (Збирка ликовне уметности, Народни музеј Зрењанин), 52
12. Бела Талијан (1851–1921), торонталски поджупан (mek.oszk.hu / Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912), 53
13. Олга (1860–1943) и Јене Ронаи (1854–1921), торонталски великожупански пар и копредседавајући Торонталског и Великобекеречког одбора Црвеног крста. Приватна колекција г. Јаноша Гилице, 54

14. Лајош Делиманић, торонталски велики жупан и председавајући Торонталског и Великобечкеречког одбора Црвеног крста (mek.oszk.hu / Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912), 55

15. Бела Ботка (1861–1938), торонталски велики жупан и председавајући Торонталског и Великобечкеречког одбора Црвеног крста (mek.oszk.hu / Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912) , 55

16. Агоштон Јанко, торонталски поджупан и председавајући Торонталског и Великобечкеречког одбора Црвеног крста (mek.oszk.hu / Borovszky Samu, *Torontál vármegye,* Budapest 1912), 56

МЕЂУРАТНИ ПЕРИОД (1918–1941)

1. Диплома Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије за Александра Бредера, благајника Среског одбора Црвеног крста у Петровграду (1939), 58

2. Полазници првог самарјанског течаја у Великом Бечкереку (1932). Приватна колекција г. Душана Јуванина, 64

3. Полазници и предавачи самарјанског течаја Црвеног крста у Великом Бечкереку (1934). У првом реду седе, слева надесно: Зоран Каменковић, Богдан Поповић, Димитрије Кристић, Тимотиј Рајић и Корнел Радуловић, 66

4. Обележавање *Дечјег дана* у Петровграду (1936). Фотодокументација Црвеног крста Србије, 69

5. Насловна страна листа *Банатска пошта* са вешћу о почетку радова на новом дому Црвеног крста и склоништу од бојних отрова (*Банатска пошта* 22, год. I, 15. август 1936, 1), 70

6. Насловна страна листа *Банатска пошта* са вешћу о полагању и освећењу камена-темељца новог дома Црвеног крста (*Банатска пошта* 23, год. I, 22. август 1936, 1), 70

7. Нови Дом Црвеног крста у Петровграду (1938), 72

8. Диплома Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије за Савету Јелачић, активисткињу Среског одбора Црвеног крста у Петровграду (1939), 72

9. Поплава на петровградским улицама (1940). Приватна колекција г. Душана Јуванина, 74

10. Поплава на петровградским улицама (1940). Приватна колекција г. Душана Јуванина, 75

11. др Јован Стајић (1878–1931), градски физик и вршилац дужности градоначелника Великог Бечкерека, утемељивач међуратног Црвеног крста у Великом Бечкереку. Приватна колекција г. Душана Јуванина, 77

12. др Димитрије Кристић, председник Среског одбора Црвеног крста Петровград, 79

13. др Арон Пешић, шеф Лекарске службе Окружног уреда за осигурање радника у Петровграду. Приватна колекција г. Душана Јуванина, 80

14. др Миша Матић, управник Бановинске болнице у Великом Бечкереку / Петровграду (Фотографија у публикацији: Урош Јовановић, *Национални борци за Југославију,* Велики Бечкерек 1930), 81

15. др Корнел Радуловић (1890–1960), пионир борбе против туберкулозе у Средњем Банату и један од водећих активиста Црвеног крста у међуратном и послератном Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину. Приватна колекција г. Душана Јуванина, 82

16. др Зоран Каменковић (1895–1974), активиста зрењанинског Црвеног крста са најдужим стажом (48 година) и истакнути медицински стручњак. Приватна колекција г. Душана Јуванина, 83

17. др Богдан Поповић (1898–1971), истакнути активиста Црвеног крста у међуратном и послератном периоду. Приватна колекција г. Душана Јуванина, 83

18. Тимотеј Тима Рајић (1885–1961), градски бележник Великог Бечкерека, потпредседник и председник Црвеног крста Петровград. (Фотографија у публикацији: Александар Станојловић (ур.), *Петровград,* Петровград 1938), 84

ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ И ОКУПАЦИЈА (1941–1944)

1. Спомен-плоча на фасади Дома Црвеног крста посвећено догађајима из НОБ-а. Фото: А. Радловачки, 86
2. Драгољуб Раданов Радичев, председник Окружног одбора Банатског српског Друштва Црвеног крста. Приватна колекција г. Душана Јуванина, 98

ОСЛОБОЂЕЊЕ И ПРВЕ ПОРАТНЕ ГОДИНЕ (1944–1947)

1. Обавештење о одржавању Недеље Црвеног крста у Зрењанину (1947), 101
2. Проглас о ослобођењу Петровграда и успостављању народне власти (3. октобар 1944), 102
3. Спомен-обележје на Војној болници у ослобођеном Петровграду, 107
4. Чланови зрењанинског Црвеног крста (око 1947). Приватна колекција г. Слободана Милина, 110
5. Записник са годишње седнице Скупштине Црвеног крста Зрењанин (1948), 112

ОД ГРАДСКОГ ДО ОПШТИНСКОГ ОДБОРА (1947–1955)

1. Активисти Црвеног крста у Зрењанину (око 1947-48). Приватна колекција г. Слободана Милина, 114
2. Позивница на седницу Управног одбора Црвеног крста у Зрењанину (1949), 116
3. Печати Општинског и Градског одбора Црвеног крста у Зрењанину, 120

ОПШТИНСКИ ОДБОР ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН (1955–1968)

1. др Корнел Радуловић и Ђурица Милин са активисткињама Црвеног крста Зрењанин (средина 1950-тих). Приватна колекција г. Слободана Милина, 122
2. Детаљ са свечаности Општинског одбора ЦК Зрењанин (средина 1960-тих). Трећи слева седи Ђурица Милин, иза њега Сретен Глишић, до њега стоји др Зоран Каменковић. Приватна колекција г. Николе Тадеина, 127
3. Секретар Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин Сретен Глишић на прослави (8. март 1963). Приватна колекција г. Николе Тадеина, 129
4. Обавештење о одржавању Недеље Црвеног крста (1963), 130
5. Зрењанинско шеталиште Чоклигет након изливања Бегеја (1965). Приватна колекција г. Војина Мраковића, 132

ОПШТИНСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН (1968–1980)

1. Награда ослобођења Зрењанина (диплома) за Општинску организацију Црвеног крста Зрењанин (1976), 136
2. Др Ђорђе Дамјан (у средини) са екипама зрењанинских средњих школа на општинском такмичењу у пружању прве помоћи у организацији Црвеног крста Зрењанин 1971. Приватна колекција др Ђорђа Дамјана, 142
3. Екипа Прве гимназије „Коча Коларов“ пружа прву помоћ повређеном (1971). Приватна колекција др Ђорђа Дамјана, 142
4. Детаљ са доделе признања учесницима такмичења у пружању прве помоћи из зрењанинске Гимназије „Коча Коларов“ (1971). Приватна колекција др Ђорђа Дамјана, 143
5. Екипа гимназије „Коча Коларов“ из Зрењанина, освајач 2. места на Савезном такмичењу у пружању прве помоћи (јун 1971). Слева надесно стоје: др Ђорђе Дамјан, предавач, Стеван Стојин (капитен), Мирослава Кецман, Јасмина Њагул, Недељко Магазин и Сретен Глишић (секретар ООЦК Зрењанин). Чуче: Станимир Радисављевић и Божидар Јовановић. Приватна колекција др Ђорђа Дамјана, 143
6. Изложба рукотворина у просторијама ООЦК Зрењанин 1973. године. Приватна колекција г. Ивана Дајића, 145
7. Златни знак признања Председништва Црвеног крста Југославије за др Ђоку Дошена (1973). Приватна колекција г. Душана Јуванина, 146

8. Златни знак признања Скупштине Црвеног крста Војводине за др Саву Белића (1975). Приватна колекција др Саве Белића, 147

9. Позивница на свечану седницу и академију поводом обележавања 100-годишњице Црвеног крста Србије у Народном позоришту "Тоша Јовановић" у Зрењанину (1976), 148

10. Награда ослобођења Зрењанина (плакета) за Општинску организацију Црвеног крста Зрењанин (1976), 149

11. Секретар ООЦК Зрењанин Сретен Глишић на радном месту (1977). Приватна колекција г. Николе Тадеина, 150

ОД СТОГОДИШЊИЦЕ ДО РАСПАДА ЈУГОСЛАВИЈЕ (1980–1990)

1. Позив на свечану скупштину и академију поводом обележавања 100-годишњице Црвеног крста Зрењанин (11. октобар 1980), 152

2. Детаљ са свечаности поводом обележавања 100-годишњице зрењанинског Црвеног крста. Председава др Сава Белић, за говорницом др Ђорђе Дамјан. Приватна колекција др Ђорђа Дамјана, 155

3. Уручивање признања Црвеног крста на свечаности поводом обележавања стогодишњице. На фотографији секретар ООЦК Зрењанин Сретен Глишић (лево), активисти Сима Мастиловић и др Ђорђе Дамјан (у средини), председник Председништва ООЦК Зрењанин др Сава Белић (скроз десно). Приватна колекција г. др Ђорђа Дамјана, 155

4. Признање Црвеног крста Војводине додељено ООЦК Зрењанин поводом стогодишњице (1980), 156

5. Детаљ са Скупштине Општинске организације Црвеног крста у Зрењанину (11. април 1981). Приватна колекција г. др Ђорђа Дамјана, 157

6. Позивница на свечаност поводом 40. годишњице обнове рада Црвеног крста Војводине. Приватна колекција г. др Ђорђа Дамјана, 160

7. Детаљ са свечаности поводом обележавања 40. годишњице обнове рада Црвеног крста Војводине (Дом младости Зрењанин, 1984). Приватна колекција г. др Ђорђа Дамјана, 161

8. др Борислав Вуков. Приватна колекција г. Душана Јуванина, 164

9. Ђурица Милин, секретар ООЦК Зрењанин (1928–1997). Приватна колекција г. Слободана Милина, 165

6. Сретен Глишић, вишедеценијски секретар Општинског одбора Црвеног крста Зрењанин. Приватна колекција г. Николе Тадеина, 166

7. др Милош Рајић, председник ООЦК Зрењанин. Приватна колекција г. Николе Тадеина, 167

8. др Спасоје Цвејић, председник Општинске организације Црвеног крста Зрењанин. Приватна колекција г. Војислава Цвејића, 167

9. др Сава Белић, председник Општинске организације Црвеног крста Зрењанин. Приватна колекција др Саве Белића, 168

10. др Ђока Дошен. Приватна колекција г. Душана Јуванина, 169

11. др Ђорђе Дамјан. Приватна колекција др Ђорђа Дамјана, 170

ЗРЕЊАНИНСКИ ЦРВЕНИ КРСТ У ПОСЛЕДЊОЈ ДЕЦЕНИЈИ XX ВЕКА (1990–2000)

1. Плакат поводом обележавања Недеље Црвеног крста, 172

2. Трг слободе (почетак 1990-тих), 173

3. Волонтери ООЦК Зрењанин у акцији *Трка за срећније детињство*, Дом младости Зрењанин, 176

4. *Трка за срећније детињство* – учесници и волонтери ООЦК Зрењанин на платоу испред зрењанинског Дома младости (крајем 1990-тих), 177

5. Сл. Милин, „Активности Црвеног крста у Зрењанину. Уз помоћ добрих људи", *Зрењанин* 2118, год. XLI, 11. децембар 1992, 179

6. Хуманитарна помоћ Црвеног крста Зрењанин (1990-тих), 179

7. Подаци о броју избеглих лица у Зрењанину и другим градовима и општинама на територији АПВ, 180

8. Новогодишњи пакетићи за децу избеглице и децу из социјално угрожених породица. Са децом у магацину ООЦК Зрењанин волонтерка Анкица Крупљанин (крајем 1990-тих), 182

9. Сл. Милин, „Брига о избеглицама. Адреса – Црвени крст“, *Зрењанин* 2584, год. XLIX, 14. децембар 2001., 184

10. Ј. В., „Стигли пакети Међународног Црвеног крста. Помоћи свакоме“, *Зрењанин* 2101, год. XLI, 14. август 1992., 184

11. Сл. Милин, „Акције Црвеног крста. Посете рањеницима у *Русанди*“, *Зрењанин* 2064, год. XL, 28. новембар 1991., 186

12. Б. Ј.-С. М., „Председник општинске владе посетио Црвени крст. Оправдали поверење“, *Зрењанин* 2203, год. XLIII, 29. јул 1994., 187

13. Детаљ из посете Слободанке Груден, председнице Црвеног крста Србије, Општинској организацији Црвеног крста Зрењанин, испред Дома ЦК Зрењанин (15. мај 1995), 189

14. Пријем делегације ЈЦК, ЦКС и ЦКВ организован у Општини Зрењанин (15. мај 1995), 189

15. Делегација ЈЦК, ЦКС и ЦКВ на свечаном пријему ђака у Подмладак Црвеног крста у Народном позоришту „Тоша Јовановић“ у Зрењанину (15. мај 1995), 189

16. *Један пакетић пуно љубави* – са корисником волонтерка ООЦК Зрењанин Грозда Стојановић (крајем 1990-тих), 190

17. *Један пакетић пуно љубави* – са корисником волонтерка ООЦК Зрењанин Грозда Стојановић (крајем 1990-тих), 191

18. Сл. Милин, „Запис из Црвеног крста. Приче из душе“, *Зрењанин* 2277, год. XLV, 5. јануар 1996., 192

19. Сл. Милин, „Јапанци у ЦК Зрењанин. Пакетићи радости“, *Зрењанин* 2321, год. XLV, 8. новембар 1996., 193

20. Екипа прве помоћи ООЦК Зрењанин на Општинском такмичењу екипа прве помоћи у Планковој башти (средина 1990-тих), 194

21. Општинско такмичење екипа прве помоћи, радни полигон (средина 1990-тих), 194

22. Екипа прве помоћи ООЦК Зрењанин на Покрајинском такмичењу екипа прве помоћи у Кикинди (1998), 194

23. Пријем подмлаткара у Организацију Црвеног крста у оквиру Недеље Црвеног крста, Народно позориште „Тоша Јовановић“. Волонтерке Тамара Радојев, Теа Топић и Јована Фанка (13. мај 1996), 195

24. Пријем подмлаткара у Народном позоришту „Тоша Јовановић“. Секретар ООЦК Зрењанин, Верица Гладић Антин уручује захвалницу просветној радници (13. мај 1996), 195

25. Застава *Мир-толеранција-солидарност* (1997). Слева надесно: Нина Проговац – стручни сарадник за подмладак и омладину Југословенског Црвеног крста, мр Милутин Мићић – академски сликар и руководилац пројекта, Верица Гладић Антин – секретар Црвеног крста Зрењанин. Приватна колекција мр Милутина Мићића, 196

У НОВОМ МИЛЕНИЈУМУ (2000–2015)

1. Промоција активности Црвеног крста поводом обележавања Дечје недеље на Тргу слободе (24. октобар 2014), 200

2. „Зрењанин 6. новембра: Народна кухиња у Мужљи. У реду за храну“, *Зрењанин* 2528, год. XLVIII, 10. новембар 2000, 201

3. Волонтери ОТЈ ЦК Зрењанин у једној од акција испред Градске куће (9. септембар 2006), 203

4. Хуманитарна помоћ у магацину Црвеног крста Зрењанин (2003), 205

5. Чланови Управног одбора Општинске организације Црвеног крста Зрењанин (20. децембар 2005). Слева надесно стоје: Андраш Зомбори, Смиља Терзин, др Борислав Ђорђевић, Андреј Млинарчек, секретар Александра Танасијевић, (Цветко Грујић); Слева надесно седе: др Соња Капелер Пушкарић, Радојка Булић, Миодраг Копања и Зорица Јотић, 206

6. Превентивни опоравак деце у одмаралишту Црвеног крста Србије „Криста Ђорђевић“ у Баошићу (2013). Васпитач Гордана Пајовић, 207

7. Млади едуковани волонтери Црвеног крста Зрењанин у реализацији здравствено васпитних програма (2010), 208

8. Победници такмичења *Шта знаш о здрављу и Црвеном крсту* (2008), 210

9. Победници такмичења *Шта знаш о здрављу и Црвеном крсту* (2009), 210

10. Победници такмичења *Шта знаш о здрављу и Црвеном крсту* (2011), 210

11. Детаљ са обележавања Светског дана борбе против ХИВ / АИДС-а (2013), 211

12. Детаљ са обележавања Светског дана здравља (2010). Волонтер Дејан Бандуљ, 211

13. Подела лифлета поводом обележавања Светског дана здравља (2007). Волонтери Срђан Копривица и Радмила Гаћина, 211

14. Превентивни прегледи у Црвеном крсту Зрењанин поводом обележавања Светског дана здравља (2013). Председница Црвеног крста Зрењанин др Соња Капелер Пушкарић и волонтери Игор Јефтић и Марин Мартинов са корисницима услуга Црвеног крста, 212

15. др Николета Ковачев у посети полазницима Предшколске установе (2009), 212

16. Детаљ из едукативне посете зрењанинским вртићима (2010), 213

17. Штанд на Тргу слободе поводом обележавања Светског дана борбе против ХИВ / АИДС-а (1. децембар 2007), 213

18. Детаљ са обележавања Светског дана борбе против ХИВ / АИДС-а (1. децембар 2012), 213

19. Са конференције за медије поводом Светског дана борбе против туберкулозе (24. март 2008). Слева надесно: др Бранислав Мартинов, секретар Александра Танасијевић и др Ђока Дошен, 214

20. „Активно трагање за оболелима“ поводом Светског дана борбе против туберкулозе (24. март 2012). Др Бранислав Мартинов, сарадница Андреа Нађ и волонтер Марин Мартинов, 214

21. Детаљ са акције добровољног давања крви (2009), 215

22. Детаљ са акције добровољног давања крви (2011), 215

23. Састанак Комисије за добровољно давалаштво крви у Црвеном крсту Зрењанин (13 мај 2009). Слева надесно седе: Миодраг Копања, Јанош Палатинуш, Вена Витомир и Радован Стајић. Слева надесно седе окренути леђима: Средоје Стојков, Цветко Грујић и Горан Јањић, 216

24. Добитници награде на ликовном конкурсу *Крв живот значи*, полазници вртића при ОШ „Младост“ Томашевац са васпитачицом (14. јун 2008), 216

25. Детаљ са прве акције добровољног давања крви у просторијама Црвеног крста Зрењанин (11. мај 2007), 217

26. Д. Миленковић, „Хуманост без граница“, *Зрењанин* 2757, год. LI, 16. мај 2003, 11, 217

27. Бранка Јајић, „Горану Јањићу признање за стото давалаштво“ *Зрењанин* 2757, LIII, 20. мај 2005, 37, 217

28. Акција добровољног давања крви *Укључи се, помози* у Позоришном клубу „Зелено звоно“ (29. март 2014). Волонтери Црвеног крста Зрењанин са Браниславом Гутом Грубачким и др Јасмином Вујанов, председницом Комисије за ДДК, 218

29. Обележавање Светског дана добровољних давалаца крви у зрењанинској пивници (14. јун 2007). Ученици ОШ „Ђура Јакшић“ учитељице Радосне Влајков, 219

30. Детаљ са свечаног обележавања Светског дана добровољних давалаца крви у Градској башти (2009). Слева надесно: др Ђока Дошен, др Николета Ковачев – члан Управног одбора ЦК Зрењанин, Александра Танасијевић – секретар ЦК Зрењанин, др Миле Ковачевић – члан Градског већа града Зрењанина, др Соња Капелер Пушкарић – председник ЦК Зрењанин, Бранислав Мартинов – члан Градског већа града Зрењанина, 219

31. Волонтери Црвеног крста Зрењанин на свечаности поводом обележавања Светског дана добровољних давалаца крви у Градској башти (14. јун 2010), 219

32. Добитници признања за 75. давање крви (14. јун 2014), 219

33. Информациона обука из обасти прве помоћи за ученике ОШ „2. октобар“ Зрењанин (25. септембар 2013), 220

34. Радни полигон на градском такмичењу екипа прве помоћи (15. мај 2011), 221

35. Реалистички приказ повреда и стања оболелих („шминка“) у Црвеном крсту Зрењанин, 221

36. Обука војника на цивилном служењу војног рока у просторијама Црвеног крста Зрењанин (4. децембар 2007), 222

37. Обука војника на цивилном служењу војног рока (20. октобар 2006). Предавач Немања Дивјак едуковани волонтер Црвеног крста Зрењанин, 222

38. Реалистички приказ повреда и стања оболелих („шминка“) у Црвеном крсту Зрењанин, 223

39. Реалистички приказ повреда и стања оболелих („шминка“) у Црвеном крсту Зрењанин, 223

40. Покрајинско такмичење екипа прве помоћи на Тестери (1. јун 2003) – 1. место екипа Подмлатка ООЦК Зрењанин, 224

41. Покрајинско такмичење екипа прве помоћи у Новом Бечеју (9. јун 2012) – 3. место екипа Подмлатка ЦК Зрењанин, 224

42. Републичко такмичење екипа прве помоћи на Ади Циганлији (22. јун 2002) године – 1. место екипа Подмлатка ООЦК Зрењанин, 224

43. Екипа Подмлатка ООЦК Зрењанин на Савезном такмичењу екипа прве помоћи на Златибору (7. септембра 2002), 224

44. Покрајинско такмичење екипа прве помоћи у одмаралишту Летенка (6. јун 2010), 225

45. Комисија за прву помоћ Црвеног крста Зрењанин (26. март 2008). Слева надесно: Бојана Молнар, Биљана Исаков, Смиља Недељков, Мирјана Лукић, др Борислав Ђорђевић и Мирослав Коривица, 225

46. Симулациона вежба извлачења повређеног из аутомобила поводом обележавања *Светског дана прве помоћи* на Тргу слободе (9. септембар 2006), 226

47. Обележавање *Светског дана прве* помоћи на Тргу слободе (2013), 226

48. Показна вежба на манифестацији *Дани пива* (29. август 2009), 227

49. Реалистички приказ повреда и стања оболелих („шминка“) у Црвеном крсту Зрењанин, 227

50. Екипа младих волонтера у ОО Црвеног крста Зрењанин (29. децембар 2005). Слева надесно стоје: Кристина Кобиларов, Горан Живковић, Нина Бјелобаба и Тијана Миленов. Слева надесно седе: Марина Данић, Борис Војинов, Александар Миленов, Дијана Миленов, Владимир Попов, Радмила Гаћина, 227

51. Екипа младих волонтера Црвеног крста Зрењанин на уличној акцији (2011), 228

52. Радно председништво на седници Скупштине ОТЈ ЦК Зрењанин у Барокној сали Градске куће (22. март 2008), 228

53. Волонтери ООЦК Зрењанин на уличној акцији поводом обележавања Светског дана борбе против ХИВ/АИДСа (2003), 228

54. Домаћини *Трке за срећније детињство*, Карађорђев парк (6. октобар 2008), 229

55. *Трка за срећније детињство*, Трг слободе (13. октобар 2012), 229

56. Детаљ са акције *Безбедност деце у саобраћају* – подела едукативних распореда часова ученицима ОШ „Петар Петровић Његош“ (15. октобар 2010), 229

57. Тим едукатора програма *Промоција хуманих вредности*. Слева надесно: Андреа Нађ, Дијана Танасијевић, Ана Срданов и Ана Петров (10. мај 2010), 230

58. Детаљ са отварања Изложбе радова насталих на радионицама програма *Промоција хуманих вредности*, мала сала Црвеног крста Зрењанин (22. децембар 2010), 230

59. Са Фестивала позоришних представа у оквиру програма *Промоција хуманих вредности* на Златибору (2. април 2014). Представници Црвеног крста Зрењанин и ученици ОШ „Вук Караџић“ са учитељицом Далиборком Путић Бераров, 231

60. Детаљ из *Веселе болнице* са волонтером ЦК Зрењанин Игорем Јефтићем (7. мај 2009), 231

61. Детаљ са радионице Ликовне секције у старом простору - садашња кухиња Црвеног крста Зрењанин (28. фебруар 2008), 233

62. Са отварања Изложбе радова полазника Ликовне секције Црвеног крста Зрењанин (28. јун 2005), 233

63. Детаљ са радионице Ликовне секције у новом простору - левом крилу зграде Црвеног крста Зрењанин (2010), 233

64. Са отварања Изложбе радова полазника Ликовне секције Црвеног крста Зрењанин (17. новембар 2006). Руководилац секције сликар Слободан Боба Луцић и историчар уметности Јасмина Туторов са полазницима секције, 233

65. Детаљи из публикованих изложбених каталога Ликовне секције Црвеног крста Зрењанин, 234

66. Детаљи из публикованих изложбених каталога Ликовне секције Црвеног крста Зрењанин, 235

67. Председница ЦК Зрењанин др Соња Капелер Пушкарић уручује пакет за новорођену бебу у *Недељи Црвеног крста* (10. мај 2008), 236

68. Председница ЦК Зрењанин др Соња Капелер Пушкарић уручује пакет за новорођену бебу у *Недељи Црвеног крста* (8. мај 2011), 236

69. Дистрибуција хуманитарне помоћи у Црвеном крсту Зрењанин (20. август 2010), 237

70. Дистрибуција хуманитарне помоћи у магацину Црвеног крста. Магационерка Милена Самарџић уручује помоћ корисници (17. децембар 2012), 238

71. Дистрибутивни пункт Народне кухиње у магацинском простору Црвеног крста Зрењанин (8. октобар 2009), 240

72. Обновљен рад Народне кухиње у након седмогодишње паузе, (октобар 2009), 240

73. Дистрибутивни пункт Народне кухиње у ООЦК Мужља (12. октобар 2009), 240

74. Посета градоначелника града Зрењанина др Милете Михајлова магацину ЦК Зрењанин (30. децембар 2009), 241

75. Посета градоначелника града Зрењанина Чедомира Јањића дистрибутивном пункту Народне кухиње у Црвеном крсту (17. октобра 2014), 241

76. Дистрибутивни пункт Народне кухиње у Црвеном крсту Зрењанин након пресељења у простор кухиње крајем 2009. године. Радница Милена Самарџић и волонтер Александар Јовановић дистрибуирају топле оброке, 241

77. Обилазак корисника програма *Брига о старијима* (9. октобар 2008). Волонтерка Розалија Хофгезанг, 242

78. Обилазак корисника програма *Брига о старијима* (9. октобар 2008). Волонтерка Јованка Ковачевић, 242

79. Детаљ са манифестације *Сунчана јесен живота* у великој сали месних заједница на Багљашу (27. октобар 2005), 242

80. Волонтери програма *Брига о старијима* Црвеног крста Зрењанин на пријему код ЊКВ престолонаследника Александра и принцезе Катарине Карађорђевић (мај 2013), 243

81. Излет волонтера програма *Брига о старијима* ООЦК „Доситеј Обрадовић“ у Вршац (22. септембар 2014), 243

82. Посета волонтера Црвеног крста Савски Венац и Врачар и чланова НВО „Хлеб живота“ волонтерима зрењанинског Црвеног крста (24. април 2014), 243

83. Детаљ из *Отвореног вртића* Црвеног крста за ромску децу (30. септембар 2004), 244

84. Новогодишњи пакетићи за ромску децу, полазнике *Отвореног вртића* (6. јануар 2011, 244

85. Волонтери Црвеног крста Зрењанин у Дневном центру *Алтернатива* (30. децембар 2014), 245

86. Новогодишњи пакетићи корисницима Дневног центра *Алтернатива* (27. децембар 2012), 245

87. Помоћ младима са инвалидитетом, волонтери Црвеног крста Зрењанин са члановима МНРО „Сунцокрет“ (24. децембар 2010), 245

88. Посета Инклузивног тима Специјалне школе „9. мај“ и волонтера Црвеног крста Зрењанин Новом Саду (3. јун 2014), 246

89. Посета Инклузивног тима Радио телевизији Војводине и снимању епизоде серије „Државни посао“ (3. јун 2014), 246

90. Едукација Тима за подршку друштвеном укључивању (средина јуна 2011), 246

91. Део Окружне јединице за помоћ ООЦК Зрењанин пред одлазак на поплављено подручје (26. април 2005), 248

92. Посета представника покрајинске и општинске власти Дистрибутивном центру Црвеног крста Зрењанин (30. април 2005), 248

93. Екипа прве помоћи ООЦК Зрењанин на челу са др Бориславом Ђорђевићем у полављеном Бусењу (3. мај 2005), 249

94. ДКМТ обука едукатора, Кишхомок, Република Мађарска (21. март 2008), 249

95. Тим Црвеног крста Војводине са секретаром ЦКВ мр Сињком Сомер на вежби *Шајка 2008* у Тителу (23. април 2008), 249

96. Део Акционог тима Србије са секретаром ЦК Зрењанин – руководиоцем мобилног села Александром Танасијевић на вежби *Шајка 2008* у Тителу (23. април 2008), 250

97. Едукација ДКМТ спасилачких тимова, Кањижа (6. мај 2011), 250

98. Екипа ОШ „2. октобар“ из Зрењанина са наставницом Бојаном Молнар на такмичењу у Бачком Моноштору (21. мај 2011), 250

99. ДКМТ тим Србије на заједничкој вежби тимова Србије, Мађарске и Румуније у Сегедину (9. септембар 2011), 251

100. Екипа прве помоћи ЦК Зрењанин на симулационој вежби (3. јун 2011), 251

101. Тријажни шатор Црвеног крста на симулационој вежби (3. јун 2011), 251

102. Помоћ поплављеном становништву Републикке Србије (мај 2014), 254 и 255

103. Посета представника Црвеног крста Горње Аустрије Црвеном крсту Зрењанин (1. април 2011), 256

104. Посета представника Црвеног крста Горње Аустрије Црвеном крсту Зрењанин (11. април 2012), 256

105. Посета представника Црвеног крста Горње Аустрије Црвеном крсту Зрењанин (21. октобар 2014), 256

106. Изглед Велике сале пре реконструкције (2015), 257

107. Радови на реконструкцији Велике сале (јул 2015), 258

108. Радови на реконструкцији Велике сале (јул 2015), 258

109. Изглед Велике сале након реконструкције (2015), 259

110. Изглед Велике сале након реконструкције (2015), 259

111. Хор музичке школе „Јосиф Маринковић“ на свечаности отварања Велике сале (23. октобар 2015), 260

112. Уручивање Захвалнице потпредседнику Црвеног крста Горње Аустрије Гинтеру Мејеру (23. октобар 2015), 260

113. Градоначелник Чедомир Јањић на отварању Велике сале ЦК Зрењанин (23. октобар 2015), 260

114. Вокални солисти на свечаном отварању Ана Алексић Шајрер и Тибор Хевеши (23. октобар 2015), 260

115. Обраћање секретара ЦК Зрењанин Александе Танасијевић на свечаном отварању Велике сале (23. октобар 2015), 261

116. Млади волонтери Црвеног крста Зрењанин на свечаном отварању Велике сале (23. октобар 2015), 261

ЦРВЕНИ КРСТ ЗРЕЊАНИН ДАНАС (2015–2020)

1. Екипа волонтера Црвеног крста Зрењанин на обележавању Дана Војске Републике Србије и Дана победе над фашизмом на Тргу Слободе (9. мај 2016), 264

2. Гости и чланови Скупштине Црвеног крста Зрењанин на седници у Великој сали Дома Црвеног крста (13. мај 2016), 265

3. Добиници признања Црвеног крста Србије на седници Скупштине Црвеног крста Зрењанин (16. мај 2018) , 265

4. Детаљ са састанка Управног одбора Црвеног крста Зрењанин (10. мај 2018), 265
5. Додела Награде града Зрењанина секретарки Црвеног крста Зрењанин у Барокној сали Градске куће. Председница Скупштине града Зрењанина Елеонора Марјановић, секретарка Црвеног крста Зрењанин Александра Танасијевић и градоначелник града Зрењанина Чедомир Јањић (28. децембар 2015), 266
6. Едукација корисника топлог оброка „Народне кухиње“ испред зграде Црвеног крста Зрењанин (дистрибутивног пункта Народне кухиње). Едукатор стручни сарадник Борис Војинов, тема: здравствени ризици (2016), 266
7. Обележавање Светског дана срца на Тргу Слободе у Зрењанину. Приказ поступка кардиопулмоналне реанимације, волонтер Исидора Арваи (29. септембар 2017), 267
8. Обележавање Светског дана борбе против туберкулозе у малој сали Црвеног крста Зрењанин - превентивни прегледи и анкетирање маргинализованих група. Доле лево др Бранислав Мартинов, начелник Специјалистичко консултативног одељења Специјалне болнице за плућне болести „Др Васа Савић у Зрењанину (24. март 2018) , 267
9. Обележавање Светског дана борбе против туберкулозе у великој сали Црвеног крста Зрењанин – Борис Војинов и Милена Самарџић у подели пакета са средствима за личну хигијену корисницима програма „Народна кухиња“ (24. март 2019), 267
10. Обележавање Светског дана борбе против дијабетеса у Великој сали Црвеног крста Зрењанин са представницима Удружења за борбу против шећерне болести из Зрењанина (14. новембар 2017), 267
11. Обележавање Светског дана здравља у малој сали Црвеног крста Зрењанин – радионица о правилној исхрани за предшколце вртића „Дечија радост“ из Зрењанина (7. април 2019), 267
12. Едукација ученика средњих школа поводом обележавања Светског дана борбе против ХИВ/АИДС-а, у великој сали Црвеног крста Зрењанин. Едукатори: др Радивој Филипов, начелник Центра за контролу и превенцију болести Завода за јавно здравље Зрењанин и вршњачки едукатори Црвеног крста Зрењанин (1. децембар 2017), 267
13. Волонтери Црвеног крста Зрењанин на акцији добровољног давања крви у Великој сали Црвеног крста Зрењанин (21. јануар 2016), 269
14. Прва акција добровољног давања крви у Зрењанину, организована у наменском возилу за прикупљање крви („трансфузиомобилу“) на Тргу слободе (1. август 2019), 270
15. Награђени учесници на ликовно–литерарном конкурсу *Крв живот значи* са председницом Црвеног крста Зрењанин др Соњом Капелер Пушкарић на свечаности поводом Светског дана добровољних давалаца крви (14. јун 2019), 271
16. Обележавање Светског дана добровољних давалаца крви (14. јун 2018), 271
17. Детаљ са обележавања Светског дана добровољних давалаца крви у Градској башти Градске куће у Зрењанину (12. јун 2015), 271
18. Увежбавање вештина пружања прве помоћи (мај 2018), 272
19. Покрајинско такмичење екипа прве помоћи у Сремској Митровици. Треће место за екипу Подмлатка у саставу: Николија Кнежевић - инструктор, Теодора Мушицки, Миљана Антић, Матеја Милин, Наташа Живанов, Миона Туран, Милена Митровић. Други ред слева: Мирослав Копривица - члан Организационог одбора такмичења, Дејан Укропина – председник Црвеног крста Војводине и Бошко Митрашиновић – секретар Црвеног крста Војводине (1. јун 2019), 273
20. Екипа Подмлатка Црвеног крста Зрењанин на Државном такмичењу екипа прве помоћи у Београду - Исидора Арваи, Анастасија Граховац, Јана Малушић, Сара Зекић, Катарина Киселица, Данијел Ловре (17. септембар 2016), 274
21. Екипа предавача и маркираната Црвеног крста Зрењанин на Курсу прве помоћи на ТФ „Михајло Пупин“ у Зрењанину (1. април 2017), 274

22. Детаљ са Курса прве помоћи на ТФ „Михајло Пупин“ у Зрењанину у току којег је обучено преко 300 студената. Предавач Немања Петковић, волонтер ЦК Зрењанин (10. децембар 2016), 274

23. Екипа прве помоћи Црвеног крста Зрењанин (слева: Анастасија Граховац, Исидора Арваи, Сара Зекић, Гордана Дујловић, Јана Малушић и Катарина Киселица) на Регионалном такмичењу екипа прве помоћи у Араду, Румунија (23. мај 2017), 275

24. Показна вежба правилног пружања прве помоћи на техничко тактичком збору зрењанинских добровољних ватрогасних друштава на Тргу слободе (2. јул 2019), 275

25. Екипа прве помоћи Црвеног крста Зрењанин у саставу Немања Милинков, Исидора Арваи, Јована Величковић, Катарина Киселица и Гордана Дујловић на Регионалном такмичењу екипа прве помоћи у Бекешчаби, Мађарска (25. април 2018), 275

26. Милена Самарџић и волонтерка Меланија Ружић на дистртибутивном пункту Народне кухиње у Црвеном крсту Зрењанин (13. септембар 2016), 276

27. Дистрибуција хуманитарне помоћи у Црвеном крсту Зрењанин (8. септембар 2018), 276

28. Дистрибуција хуманитарне помоћи у Црвеном крсту Зрењанин (25. август 2019), 276

29. Спољашњи изглед пословног простора пре адаптације у ул. Мирослава Тирше (јануар 2016), 277

30. Спољашњи изглед пословног простора у ул. Мирослава Тирше (фебруар 2016), 277

31. Волонтери Милица Јоцић и Лука Мандић на дисртибутивном пункту Народне кухиње у Црвеном крсту Зрењанин (8. јануар 2018), 277

32. Ускрс у Народној кухињи - волонтерке Леона Зарин, Милица Бабић и Јасмина Данкулов (25. април 2019), 278

33. Волонтерке Маријана Николић и Драгица Стан уручују зимске јакне корисницима Народне кухиње на Међународни дан људске солидарности (20. децембар 2019), 278

34. Светски дан борбе против сиромаштва у Црвеном крсту Зрењанин (17. октобар 2019), 278

35. Волонтерка Исидора Арваи и сарадница Милена Самарџић са корисницима Народне кухиње у акцији *Један пакетић много љубави* (јануар 2017), 280

36. Члан Градског већа Радован Вишекруна са најстаријим волонтеркама Ковиљком Мандић, Маријом Нађ, Љубинком Тончев и Аном Вајдић, *Сунчана јесен живота* (28. октобар 2016), 280

37. Предшколци и ученици нижих разреда основних школа – победници ликовно литерарног конкурса „Моји баба и деда“ (30. октобар 2019), 280

38. Детаљ са акције *Један пакетић много љу*бави (26. децембар 2015), 281

39. Волонтерка Ана Јанков уручује новогодишње пакетиће (јануар 2017), 281

40. Новогодишњи пакетићи за кориснике Народне кухиње од Градске управе града Зрењанина (14. јануар 2019), 281

41. Волонтерка Маријана Николић на дистрибуцији пакета Дирекције за робне резерве АПВ (15. децембар 2019), 281

42. Председница ЦК Зрењанин др Соња Капелер Пушкарић уручује беби-пакет у Недељи Црвеног крста (10. мај 2016), 281

43. Магационерка Милена Самарџић и волонтерке Сања Панић и Драгица Стан на дистрибуцији пакета Дирекције за робне резерве АПВ (9. децембар 2019), 281

44. Победници Фестивала дечијих позоришних представа у НП „Тоша Јовановић“ у Зрењанину (30. март 2018), 282

45. Део екипе волонтера Црвеног крста Зрењанин укључених у реализацију Фестивала дечијих позоришних представа у НП „Тоша Јовановић“ у Зрењанину (30. март 2018), 282

46. Детаљ са седнице Скупштине Омладинске теренске јединице Црвеног крста Зрењанин (6. април 2019), 283

47. Обилазак града у оквиру Скупштине ОТЈ ЦК Зрењанин - Зграда суда и Реформатска црква (6. април 2019), 283

48. Информативни штанд у централној градској улици поводом Европског дана борбе против трговине људима (18. октобар 2018), 284

49. Меланија Ружић, сертификовани тренер на предавању поводом Светског дана борбе против трговине људима (30. јул 2018), 284

50. Игор Јурић на едукацији о безбедној употреби интернета у Црвеном крсту Зрењанин (7. децембар 2016), 284

51. Волонтер ЦК Зрењанин Лука Мандић као члан Организационог тима на Међународном кампу пријатељства у аустријском граду Лангенлојзу (јул 2019), 285

52. Представљање програма Промоција хуманих вредности у центру града (2015), 285

53. Представници Црвеног крста Зрењанин на Фестивалу дечијих представа у Београду – ученици ОШ „Вук Караџић“ са учитељицом Далиборком Путић Бераров (6. април 2017), 285

54. Детаљ са едукације ученика трећих разреда на тему ДРР, едукатори Борис Војинов и Жељко Бугарски (15. март 2017), 286

55. Учесници и реализатори Такмичења у смањењу ризика и ублажавању последица еллементарних непогода и других опасности (8. април 2017), 286

56. Детаљ са вежбе евакуације у оквиру програма Сигурније школе, безбедније заједнице, ОШ „Петар Петровић Његош“ (9. јун 2018), 286

57. Учесници и реализатори вежбе евакуације у ОШ „Ђура Јакшић“ (15. април 2019), 287

58. Приказ вештина прве помоћи на купалишту Пескара поводом обележавања Светског дана младих (10. август 2018), 287

59. Информативни штанд на обележавању Светског дана младих на купалишту Пескара (10. август 2018), 287

60. Детаљ са отварања Изложбе радова полазника Ликовне секције Црвеног крста Зрењанин (22. децембар 2017), 288

61. Детаљи из публикованих изложбених каталога Ликовне секције Црвеног крста Зрењанин, 289

62. Излет Инклузивног тима у Београд, посета Музеју ваздухопловства (4. мај 2016), 290

63. Излет са кориснцима МНРО „Сунцокрет“ на Фрушку гору (18. мај 2017), 291

64. Волонтерка Меланија Ружић са члановима МНРО „Сунцокрет“ (18. мај 2017), 291

65. Играчке на поклон Дневном центру „Алтетрнатива“, са корисницима волонтерка Ана Јанков (6. октобар 2017), 291

66. Деца Косовског Поморавља у посети Каштелу Ечка (24. август 2019), 292

67. Делегација Косовског Поморавља на Тргу слободе (19. август 2017), 293

68. Деца Косовског Поморавља у посети биоскопу *Синестар* у Авив парку (19. август 2017), 293

69. Деца Косовског Поморавља у посети Градској кући града Зрењанина (10. август 2018), 293

70. Деца Косовског Поморавља у посети Градској башти у Зрењанину (20. август 2016), 294

71. Гости из општина Ранилуг и Партеш у Црвеном крсту Зрењанин (24. август 2019), 294

72. Излет волонтера у Недељи Црвеног крста – Сомбор (21. мај 2016), 295

73. Излет волонтера у Недељи Црвеног крста – Тител (13. мај 2017) , 295

74. Пријем волонтера зрењанинског и новосадског Црвеног крста у Црвеном крсту Србије. Слева надесно: Драган Лазић-секретар ГОЦК Нови Сад, Весна Миленовић-генерални секретар ЦКС, Александра Танасијевић-секретар ЦК Зрењанин, Љубомир Миладиновић-руководилац Службе за међународну сарадњу ЦКС (15. мај 2018), 295

75. Посета волонтера Црвеног крста Зрењанин Дворском комплексу на Дедињу (15. мај 2019), 296

76. Излет волонтера у Недељи Црвеног крста – Храм Светог Саве, Београд (15. мај 2019), 296

77. Њ.К.В. Престолонаследник Александар Карађорђевић и принцеза Катарина са

делегацијом Црвеног крста Зрењанин: Алекандра Танасијевић-секретар, Војин Мраковић-аутор слике, др Соња Капелер Пушкарић-председник (15. мај 2019), 296

78. Волонтери Црвеног крста Зрењанин на пријему у Градској кући код помоћника градоначелника Душка Радишића поводом Међународног дана волонтера (5. децембар 2016), 297

79. Информативни штанд Црвеног крста у центру града поводом обележавања Међународног дана волонтера (5. децембар 2018), 297

80. Волонтери Црвеног крста Зрењанин на пријему у Градској кући код помоћника градоначелника Сима Салапуре и Драгана Ћапина (5. децембар 2019), 297

81. Јожеф Стојко-члан Градског већа и Александра Танасијевић-секретарка ЦК Зрењанин на седници Скупштине Црвеног крста Арад (10. април 2019), 298

82. Потписивање Споразума о сарадњи у Великој сали Дома Црвеног крста Зрењанин – Ђенђи Тот-директор Црвеног крста Бекешчабе, др Соња Капелер Пушкарић-председник Црвеног крста Зрењанин и др Паицу Дан-председник Црвеног крста Арад (18. октобар 2016), 298

83. Делегација Црвеног крста Македоније у Црвеном крсту Зрењанин (12. мај 2018), 298

84. Делегације Црвеног крста Арада, Бекешчабе и Зрењанина и представници Црвеног крста Србије, Црвеног крста Војводине и Града Зрењанина приликом свечаности потписивања Споразума о сарадњи (18. октобар 2016), 299

85. Представници Црвеног крста Арада и Бекешчабе на седници Скупштине Црвеног крста Зрењанин (9. мај 2017), 299

86. Представници Црвеног крста Арада, Бекешчабе и Зрењанина уочи пријема у Градској кући у Бекешчаби (25. јул 2017), 299

87. Волонтери Црвеног крста Зрењанин пред одлазак на обележавање Дана Војске Републике Србије и Дана победе над фашизмом на Тргу слободе (9. мај 2016), 300

88. Детаљ са обележавања Дана Војске Републике Србије и Дана победе над фашизмом на Тргу слободе (9. мај 2016), 300

89. Детаљ са обележавања Дана Војске Републике Србије и Дана победе над фашизмом (9. мај 2016), 300

90. Детаљ са манифестације „Отворени дан војске“ на Тргу слободе (17. новембар 2018), 301

91. Презентација дела активности Црвеног крста Зрењанин на „Отвореном дану војске“ (17. новембар 2018), 301

92. Детаљ са манифестације „Отворени дан војске“ у зрењанинској касарни (2019), 301

93. Волонтери Црвеног крста Зрењанин Милан Кељачки и Жељко Бугарски у акцији „Хуманост на делу“ у Белом Блату (23. мај 2018), 302

94. Јелена Домјесков на предавању „Истраживање међународног хуманитарног права“ у Команди за развој Банатске бригаде (13. фебруар 2019), 302

95. Санитетско обезбеђење Купа ватрогасног савеза Војводине (3. септембар 2017), 302

96. Санитетско обезбеђење Игара без граница на градском базену (22. јун 2017), 303

97. Санитетско обезбеђење 3. зрењанинског полумаратона (3. октобар 2018), 303

98. Санитетско обезбеђење Богојављенског пливања за часни крст (19. јануар 2019), 303

99. Иницијатор акције „Спортом за боље сутра“ – помоћник градоначелника Симо Салапура са волонтерима Црвеног крста Зрењанин у Градској кући (5. децембар 2019), 304

100. Превентивни опоравак деце у Дому Црвеног крста на Вршачком брегу (јануар 2020), 304

101. Потписивање Споразума о сарадњи Високе техничке школе (директор Миле Ловре) и Црвеног крста Зрењанин (секретар Александра Танасијевић) (24. јануар 2019), 304

102. Деца на превентивном опоравку испред Дома Црвеног крста на Вршачком брегу (јануар 2020), 304

103. Потписивање Споразума о сарадњи Високе техничке школе (директор Миле Ловре) и Црвеног крста Зрењанин (секретар Александра Танасијевић) (24. јануар 2019), 305

104. Детаљ са *Трке за срећније детињство* у Авив парку (септембар 2017), 306

105. Упућивање на стартна места *Трке за срећније детињство* у Авив парку, водитељ програма Оливера Јовић (септембар 2018), 306

106. Детаљ са *Трке за срећније детињство* у Авив парку (септембар 2019), 306

107. Детаљ са манифестације „Авивов избор за најлепшу новогодишњу јелку“ (23. децембар 2017), 307

108. Отварање Трке за срећније детињство у Авив парку (24. септембар 2016), 307

109. Позивница за трибину посвећена др Драгану Херцогу у Великој сали Дома Црвеног крста Зрењанин (11. октобар 2018), 308

110. Део волонтерске екипе Црвеног крста Зрењанин ангажоване у помоћи становништву (април 2020), 310

111. Део волонтерске екипе Црвеног крста Зрењанин ангажоване у помоћи становништву (мај 2020), 310

112. Помоћ корисницима програма *Брига о старијима* (март 2020), 310

113. Достава топлих оброка и намирница корисницима Народне кухиње – сарадница Сања Панић и волонтер Лука Мандић (март 2020), 311

114. Волонтери Гордана Дујловић и Лука Мандић у дистрибуцији оброка корисницима Народне кухиње (март 2020), 311

115. Помоћ ромским породицама у субстандардним насељима (април 2020), 311

116. Млади волонтери Црвеног крста Зрењанин Гордана Дујловић и Милан Кељачки у посети председници др Сањи Капелер Пушкарић (март 2020), 313

117. Група волонтера у спортској хали „Медисон“ (април 2020), 314

118. Волонтери на паковању пакета хуманитарне помоћи (април 2020), 314

119. Формирање кутија у спортској хали „Медисон“ (април 2020), 314

120. Истовар хуманитарне помоћи у Црвеном крсту Зрењанин – волонтерка Николија Кнежевић и сарадник Борис Војинов (април 2020), 315

121. Припрема пакета хране и хигијенских средстава за угрожено становништво у Великој сали Црвеног крста Зрењанин (април 2020), 315

122. Ланац истовара хуманитарне помоћи у Црвеном крсту Зрењанин – волонтерке др Невена Немчев, Сања Панић и Драгица Стан (април 2020), 315

123. Помоћ ромским породицама у субстандардним насељима (април 2020), 316

124. Волонтерка Теодора Милин на акцији добровољног давања крви (1. април 2020), 316

125. Волонтери Црвеног крста Зрењанин на пријему у Градској кући код заменика и помоћника градоначелника поводом Светског дана Црвеног крста (8. мај 2020), 316

126. Волонтери Црвеног крста Зрењанин по завршетку ванредног стања на Тргу слободе (8. мај 2020), 317

127. Волонтери Црвеног крста Зрењанин по завршетку ванредног стања на Тргу слободе (8. мај 2020), 317

128. Мила Караманић (1944–), председница Општинске организације Црвеног крста Зрењанин. Приватна колекција гђе Миле Караманић, 318

129. др Бранка Грубач Олћан (1948–), председница Општинске организације Црвеног крста Зрењанин. Приватна колекција гђе Бранке Грубач Олћан, 318

130. др Соња Капелер Пушкарић (1950–), председница Општинске организације Црвеног крста Зрењанин. Приватна колекција гђе Соње Капелер Пушкарић, 319

131. Верица Гладић Антин (1950-), секретар Општинске организације Црвеног крста Зрењанин, 319

132. Зоран Милосављевић (1951-), секретар Општинске организације Црвеног крста Зрењанин, 320

133. Александра Танасијевић (1970-), секретар Црвеног крста Зрењанин, 321

ГРАДИТЕЉСКО И СПОМЕНИЧКО НАСЛЕЂЕ ЗРЕЊАНИНСКОГ ЦРВЕНОГ КРСТА

1. Пројекат Дома Црвеног крста у Петровграду. Фотодокументација Завода за заштиту споменика културе Зрењанин, 324
2. Планкова башта са кућом градског баштована и кулама (поглед из Змај Јовине улице, око 1910. године). delcampe.hu, 326
3. Разгледница са мотивом Планкове баште (1901), где ће касније бити подигнут Дом Црвеног крста. Приватна колекција г. Душана Јуванина, 326
4. Дом Црвеног крста Петровград – друга половина тридесетих година XX века. Фотодокументација Завода за заштиту споменика културе Зрењанин, 328
5. Спомен-плоча у Великој сали Дома Црвеног крста Зрењанин са именима дародаваца. Фото: А. Радловачки, 333
6. Спомен-плоча у Великој сали Дома Црвеног крста Зрењанин са именима дародаваца. Фото: А. Радловачки, 334
7. Спомен-плоча са именима добротвора. Фото: А. Радловачки, 334
8. Спомен-плоча са именима чланова Управе у време градње Дома. Фото: А. Радловачки, 335
9. Спомен-плоче са подацима о реновирању ентеријера Дома Црвеног крста Зрењанин 2015. године. Фото: А. Радловачки, 335
10. Детаљ из Велике сале Црвеног крста Зрењанин на дан свечаног отварања (23. октобар 2015), 336
11. Потпредседник Црвеног крста Горње Аустрије Гинтер Мајер открива спомен-плочу у Великој сали Црвеног крста Зрењанин (23. октобар 2015), 336
12. Великобечкеречка синагога са суседном зградом Јеврејске вероисповедне општине (десно), у којој су се одржавали састанци *Јеврејске женске добротворне задруге*. Приватна колекција г. Душана Јуванина, 337
13. Жупанијска палата у Великом Бечкереку, где су се одржавали састанци Црвеног крста. Приватна колекција г. Душана Јуванина, 338
14. Зграда градског забавишта на обали Бегеја, задужбине и седишта *Великобечкеречке женске добротворне задруге*. Приватна колекција г. Душана Јуванина, 338
15. Српско забавиште у Карађићевој улици, задужбина и седиште *Великобечкеречке добротворне задруге Српкиња*. Приватна колекција г. Душана Јуванина, 338
16. Дечји дом у Петровграду, подигнут 1935. године. Фотографија у публикацији: Александар Станојловић (ур.), *Петровград*, Петровград 1938, 339
17. Зграда Окружног уреда за осигурање радника у Петровграду. Фотографија у публикацији: Александар Станојловић (ур.), *Петровград*, Петровград 1938, 340
18. Дом народног здравља. Фотографија у публикацији: Александар Станојловић (ур.), *Петровград*, Петровград 1938, 340
19. Антитуберкулозни диспанзер. Фотодокументација Завода за заштиту споменика културе Зрењанин, 341
20. Санаторијум др Јохана Клајча, данас Плућна болница „Др Васа Савић“. Фотодокументација Завода за заштиту споменика културе Зрењанин, 341
21. Кућа др Војислава Борјановића. Фотодокументација Завода за заштиту споменика културе Зрењанин, 342
22. Дом Црвеног крста у Петровграду (1938). Приватна колекција г. Станка Атанасијевића, 343
23. Дом Црвеног крста Зрењанин (јул 2020), 343

САЖЕТАК/SUMMARY/ZUSAMMENFASSUNG/ÖSSZEFOGLALÓ

1. Печат ООЦК Зрењанин из осамдесетих година, са натписом на српском, мађарском, румунском и словачком језику, 346

ДОДАТАК

1. Основни Принципи Црвеног крста и Црвеног полумесеца, 360
2. Награде и признања Црвеног крста Зрењанин, 363, 364 и 365

3. Добитници признања Црвеног крста Зрењанин. Стоје, у првом реду слева надесно: др Александра Рудњанин и др Николета Ковачев, добитнице Медаље Црвеног крста, и Бранка Љубоја, Ружа Нача и Љубица Махова, добитнице Плакете Црвеног крста Србије (2. октобар 2004), 366
4. Медаља Црвеног крста Србије. Љубазношћу гђе Оливере Јовић, 366
5. Детаљ са седнице Скупштине Црвеног крста Зрењанин у мандатном периоду 2006–2010 (6. април 2009), 368
6. Чланови Управног одбора Црвеног крста Зрењанин. Слева надесно: др Николета Ковачев, Мирослав Копривица, Розалија Хофгезанг, (Александра Танасијевић), Миленко Цукућан, др Соња Капелер Пушкарић, Зоран Поповић и др Јасмина Вујанов (23. децембар 2016), 369
7. Чланови Управног одбора Црвеног крста Зрењанин у мандатном периоду 2018–2022 испред Дома Црвеног крста Зрењанин (2019), 370
8. Чланови Управног одбора Црвеног крста Зрењанин. Слева надесно стоје: Зоран Поповић, др Николета Ковачев, др Јасмина Вујанов, Миленко Цукућан, др Соња Капелер Пушкарић, др Радивој Филипов, проф. др Дијана Каруовић и Мирослав Копривица (2019), 370
9. Детаљ са седнице Скупштине Црвеног крста Зрењанин у мандатном периоду 2018-2022 (15. мај 2020), 370
10. Запослени у Црвеном крсту Зрењанин. Стоје слева надесно: Борис Војинов, Милена Самарџић, Смиља Бачић, Александра Танасијевић, Андреа Нађ, Јелена Домјесков (15. мај 2020), 371

Све фотографије и илустрације у овој књизи власништво су Црвеног крста Зрењанин, уколико није другачије назначено.

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

ИАЗ	Историјски архив Зрењанин
Ф. 97 ГПП 1919–1941	Ф. 97 Градско поглаварство Петровград 1919–1941
Ф. 125 СОЦКП 1936–1941	Ф. 125 Срески одбор Црвеног крста Петровград 1936–1941
Ф. 130 СДЦК 1941–1944	Ф. 130 Српско Друштво Црвеног крста, Окружни одбор Банатски – Бечкерек 1941–1944
Ф. 133 ГЗБП 1941–1944	Ф. 133 Градоначелничко звање Бечкерек-Петровград /Bürgermeisteramt Betschkerek–Petrovgrad 1941–1944
Ф. 144 ОО ДЦКП 1944–1947	Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Петровград 1944–1947
Рег. ЦКЗР 1947 –	Регистратура Црвеног крста Зрењанин 1947–
кут.	кутија
ЦК	Црвени крст
ЈЦК	Југословенски Црвени крст
ЦКС	Црвени крст Србије
ЦКВ	Црвени крст Војводине
ООЦК	Општински одбор Црвеног крста (до 1974) / Општинска организација Црвеног крста (од 1974)
УО	Управни одбор
ОТЈ	Омладинска теренска јединица
ОЈП	Окружна јединица за помоћ
ПП	Прва помоћ
РППО	Реалистички приказ повреда и обољења
CPR	(Cardiopulmonary resuscitation) Кардиопулмонална реанимација
ДДК	Добровољно давалаштво крви
ПХВ	Промоција хуманих вредности

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Необјављена архивска грађа

Историјски архив Зрењанин

- Ф. 3 Велики Бечкерек, град са уређеним Магистратом (1769–1918), 1808–1918
- Ф. 97 Градско поглаварство Петровград (1919–1941), 1919–1941
- Ф. 125 Сремски одбор Друштва Црвеног крста Петровград (1921–1941), 1936–1941
- Ф. 130 Српско друштво Црвеног крста, Окружни одбор Банатски – Бечкерек 1941–1944
- Ф. 133 Градоначелничко звање Бечкерек–Петровград / Bürgermeisteramt Betschkerek–Petrovgrad 1941–1944
- Ф. 144 Окружни одбор Друштва Црвеног крста Зрењанин (1947–1955)
- Ф. 251 Градски одбор Црвеног крста Зрењанин (1947–1955)
- Регистратура Црвеног крста Зрењанин 1947–

Објављена архивска грађа

- *Magyar szent korona országai vörös-kereszt egyletének évi jelentése* [Годишњи извештаји Друштва Црвеног крста Земаља свете мађарске круне], 1883–1900.
- *Извештај Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије за 1930. годину,* Београд 1931.
- *Извештај Друштва Црвеног крста Краљевине Југославије за 1931. годину,* Београд 1932.
- КРЧМАР, Филип / БАЛИНТ, Аранка. *Почетак Првог светског рата у светлу великобечкеречке штампе,* Зрењанин 2014.
- ПЕТРОВИЋ, Никола. *Светозар Милетић и Народна странка. Грађа 1860-1885, књ. 1 (1860-1869),* Сремски Карловци 1969. *(1860-1869),* Сремски Карловци 1969.
- *Српско друштво Црвенога крста. Извештај за 1912–1920,* Београд 1922.

Монографије

- BOROVSZKY, Samu. *Torontál vármegye,* Budapest 1912.
- GAZDAG, Ervin / GRGIĆ, Miron / NOVAK, Vasilije. *Ečka – mala istorija Banata,* Zrenjanin 2012.
- KARAVIDA, Vesna. *Zrenjanin – graditeljska baština,* Zrenjanin 2003.
- MALBAŠKI, Todor (ur.). *Zrenjanin,* Zrenjanin 1966.
- MILLEKER, Felix. *Geschichte der Stadt Veliki Bečkerek 1333–1918*, Wrschatz 1933.
- NEMET, Ferenc. *Istorija štampe u Velikom Bečkereku 1849–1918,* Zrenjanin 2007.
- ODAVIĆ, Milenko / MARJANAC, Dane / ZOTOVIĆ, Miodrag / RADAKOVIĆ, Dušan. *IPK ''Servo Mihalj'' Zrenjanin 1953-1990*, Zrenjanin 2011.
- PAUNOVIĆ, Dobrivoj / PAUNOVIĆ, Tijana. *Istorijski razvoj zdravstva i lečenja očnih bolesti u Srednjem Banatu,* Zrenjanin 1990.
- PAUNOVIĆ, Dobrivoj. *Primarius dr Bogdan S. Popović (1898–1971). Osnivač i prvi šef Otorinolaringološkog odeljenja u Zrenjaninu, prvog u Banatu,* Zrenjanin 2014.
- PAUNOVIĆ, Dobrivoj. *Začetnici lečenja očnih bolesti u Srednjem Banatu,* Zrenjanin 2010.
- PETRANOVIĆ, Branko. *Istorija Jugoslavije 1918–1978,* Beograd 1980.
- RÓNAY, Elemer / GILICZE, János / MÁROSVÁRI, Atilla. *A zombori Rónay család története,* Szeged 2012.
- БАРОВИЋ, Владимир / ЛАЗИЋ, Драган. *Црвени крст Новог Сада – прошлост као залог будућности,* Нови Сад 2018.
- ДИМИЋ, Љубодраг. *Историја српске државности. Србија у Југославији,* књ. III, Нови Сад 2004.
- ЂЕНИЋ, Снежана. *Године нашег милосрђа,* Ужице 2016.

- КРЧМАР, Филип. *Лаудонова регимента. Историја 29. царског и краљевског пешадијског пука „Барон Фон Лаудон“*, Зрењанин 2015.
- КРЧМАР, Филип. *Споменица Историјског архива Зрењанин 1947–2017,* Зрењанин 2017.
- МАЈСТОРОВИЋ, Весна. *Сецесија у архитектури Зрењанина,* Зрењанин 2016.
- МАЧКОВИЋ, Стеван / ЛАЛИЈА, Габор / ПЕЦЕ, Михајло. *Црвени крст у Суботици 1886–2006,* Суботица 2006.
- МОМЧИЛОВИЋ, Ђорђе. *Зрењанинске ватре. Зрењанин у рату и револуцији,* Зрењанин 1987.
- МРАКОВИЋ, Војин. *Зеленило Зрењанина,* Зрењанин 2004.
- ПАУНОВИЋ, Добривој. *Др Корнел Радуловић 1890–1960. Живот и дело. Пионир борбе против туберкулозе у Средњем Банату,* Зрењанин 2008.
- СТАНОЈЛОВИЋ, Александар (ур.). *Петровград,* Зрењанин 2004[3].

Чланци и студије, поглавља у књигама и зборницима радова

- BALINT, Aranka. „Biblioteka Kasine – prva biblioteka u Velikom Bečkereku“, *Ulaznica. Časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja* 236–237, Zrenjanin 2007.
- JUVANIN, Dušan – Vladimir Sakač, „Hramovi velikobečkerečki”, *Ars regia. Časopis slobodnih zidara Srbije* 2, Novi Sad 2015, 68–75.
- KATZ, Vera. „Poplave u Bosni i Hercegovini – posljedice i pokušaji zaštite (1965–1976), u publikaciji: *Poplava, zemljotres, smog: prilozi ekohistoriji Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću,* Sarajevo 2017, 73–114.
- MOLNAR, Tibor. „Prvih 10 godina Titove Jugoslavije u Potisju (1945–1955)“, u publikaciji: SAJTI, Enikő / JUHÁSZ, József / MOLNÁR, Tibor. *A titói rendszer megszilárdulása a Tisza menten (1945–1955) / Konsolidacija Titovog režima na Potisju (1945–1955),* Senta 2013.
- АРАЂАН, Ивана. „Хуманост која није знала за границе - Др Драган Херцог (1936-1968). Од Банатског Карађорђева до Бијафре“, у: Зоран Вацић (ур.), *Зборник радова Деветог конгреса историчара медицине „800 година српске медицине*“, Београд 2019, 649-655.
- БАКИЋ, Светлана. „Архитектонско и урбанистичко наслеђе Зрењанина“, *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* XXII–XXIII, Нови Сад 2008.
- БОДРОЖИЋ, Милица. „Социјални ослонци режима Југословенске националне странке“, *Зборник Матице српске за историју* 44, Нови Сад 1991.
- КАРАВИДА, Весна / КОВАЧ, Игор. „Дечји дом архитекте Ђорђа Табаковића у Зрењанину“, *Гласник Друштва конзерватора Србије* 35, Београд 2011, 175–180.
- КАРАВИДА, Весна / ПОПОВ, Жељко. „Трговинско-индустријска комора у Зрењанину“, *Гласник Друштва конзерватора Србије* 43, Београд 2019.
- КРЧМАР, Филип / ВОРГИЋ, Дејан. „Споменобележја у порти Успенског храма у Зрењанину“, *Рад Музеја Војводине* 53, Нови Сад 2011.
- КРЧМАР, Филип. „Адам Милер Гутенбрун и национални препород Подунавских Шваба“, *Зборник Матице српске за историју* 83, Нови Сад 2011, 45–63.
- КРЧМАР, Филип. „*На погрешној страни историје?* Ратни ангажман српске елите у Великом Бечкереку 1914–1918“, у публикацији: КАТИЋ, Драгана / ЈАЋИМОВИЋ, Мирослав. *Елите у Великом рату,* Нови Сад 2016.
- КРЧМАР, Филип. „Тимотеј Тима Рајић (1885–1961). Поводом 130 година од рођења“, *Архивски анали* 8, Нови Сад 2015, 38–44.
- КРЧМАР, Филип. „Торонталска жупанија и њени портрети: заборављена ризница уметничког блага”, *Рад музеја Војводине* 58, Нови Сад 2016, 37–62.
- КРЧМАР, Филип. „Трагом Чеха у Великом Бечкереку, Петровграду и Зрењанину“, *Рад Музеја Војводине* 60, Нови Сад 2018.
- МАЈСТОРОВИЋ, Весна. „Зграда Торонталске жупаније – данас зграда Скупштине општине Зрењанин“, *Грађа за проучавање споменика културе Војводине* XXII–XXIII, Нови Сад 2008, 79–94.

Периодика

Недељна и дневна штампа

- *Danas*
- *Gross-Becskereker Wochenblatt* (*Гросбечкерекер вохенблат*)
- *Torontál (Торонтал) / Hiradó* (*Хирадо*)
- *Банатска пошта*
- *Дневник*
- *Зрењанин*
- *Млада Југославија*
- *Обнова*
- *Северна стража*

Службени листови

- *Глас болнице. Информатор Опште болнице „Ђорђе Јовановић“ Зрењанин*
- *Службене новине Краљевине Југославије*
- *Службени гласник НР Србије*
- *Службени лист Аутономне Покрајине Војводине у Народној Републици Србији*
- *Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије*

Изложбени каталози и водичи

- KOJIČIĆ, Bojan / MILANOV, Regina. *Tragovi graditeljskog nasleđa Jevreja u Zrenjaninu,* Zrenjanin 2017.
- MAJSTOROVIĆ, Vesna / TOŠKOV, Iboja. *Stara dama neprolaznog sjaja,* Zrenjanin 2011.
- MICIĆ, Milan / NEMET, Ferenc / SILAĐI, Marija. *Banatska mala pruga,* Zrenjanin 2016.
- КОЈИЧИЋ, Бојан. *Јанош Пањи, градитељ Великог Бечкерека,* Зрењанин 2018.
- КРЧМАР, Филип / РАДЛОВАЧКИ, Александар. *Отишло нетрагом: изгубљено градитељско наслеђе Зрењанина,* Зрењанин 2015.
- КРЧМАР, Филип. *Торонталска жупанија и њено наслеђе,* Зрењанин 2015.
- КРЧМАР, Филип. *Трагом великана. Михајло Пупин у нашем граду,* Зрењанин 2014.
- НИКОЛИЋ, Верица / МИЛОШЕВИЋ, Тања. *Водич кроз архивске фондове Историјског архива Зрењанин,* Зрењанин 2007.

Рукописи

- „Radanov Radičev, Dragoljub – Biografija“ (б. м., б. г., Регистратура Црвеног крста Зрењанин 1947–).
- DAMJAN, Đorđe. *Dve decenije aktivnosti u Opštinskoj organizaciji Crvenog krsta Zrenjanin (1971–1991),* Zrenjanin 2019.
- MILOJEVIĆ, Vladimir. *Od Narodnooslobodilačkog odbora do Skupštine opštine Zrenjanin. Hronološki pregled organizacije rada u vremenu od oktobra 1944. do oktobra 1969. godine,* Zrenjanin, septembar 1969.
- POPOVIĆ, Milan. *20 godina plodnog rada Crvenog krsta Zrenjanin 1944–1964,* Zrenjanin 1964.
- ЧОЛИЋ, Драгољуб. *Познати Зрењанинци* (Историјски архив Зрењанин).

Интернет извори

- banateka.blogspot.com
- ckzr.org.rs
- danas.rs
- dnevnik.rs
- gradskiradiozrenjanin.com
- ilovezrenjanin.com
- ktv.rs
- listzrenjanin.com
- obnova.gov.rs
- rts.rs
- rtv.rs
- rtvsantos.com
- z1info.rs
- zrenjanin.rs
- zrenjaninski.com

Уместо поговора:

Поглед у будућност

Деценијама Црвени крст на овим просторима има незамењиву улогу у ублажавању несреће и људске патње. У вихорима ратова и великим страдањима, послератним невољама, катастрофама изазваним природним непогодама, у беди, сиромаштву, недаћама избеглиштва и транзиције, Црвени крст је увек био присутан, пружао помоћ, охрабривао и нудио утеху.

Нове задатке пред организацију доносе климатске промене, велике поплаве и уништавање материјалних добара, али и значајан број припадника нове „категорије" сиромаштва: тзв. „сиве" зоне коју чине лица и породице у стању социјалне потребе, али који не испуњавају услове и критеријуме прописане за остваривање права на коришћење стандардних услуга социјалне заштите. Трговина људима која узима маха, све већи број оболелих од рака, СИДЕ и полно преносивих болести, заразне болести и епидемије само потврђују значајну улогу Црвеног крста као важног чиниоца у свим недаћама које друштво доводе у тешко стање.

Данас, уз велико искуство стечено кроз 14 деценија, у пуној зрелости, у духу заједништва, Црвени крст у Зрењанину окупља генерације младих људи захваљујући којима чува и негује традиционалне програмске активности, али и развија и реализује и нове програме и увек изнова превазилази постављене циљеве.

Уз изузетно додатно ангажовање у време завршавања ове књиге, организација Црвеног крста још једном добија прилику да покаже сву своју снагу и виталност у проглашеној пандемији вируса ковид-19 и у стању проглашене ванредне ситуације на територији Републике Србије, помажући пре свих, старијим суграђанима као најугроженијој популацији. Истовремено, узимајући у обзир препоруке о забрани окупљања дате од стране Владе Републике Србије, Црвени крст Зрењанин улаже велике напоре за што безбедније начине организовања акција добровољног давања крви и реализацију програма Народне кухиње.

До појаве пандемије вируса ковид-19, европске земље, па и Србију, захватила је тзв. мигрантска криза, која је ставила зрењанински Црвени крст на нова искушења и преиспитивања. Какав ће бити расплет ове кризе у ближој и даљој будућности, остаје тек да се види.

Велики број младих волонтера и њихова перманентна едукација, стална брига и обнављање волонтерске базе, основ су и гарант будућности организације, а пожртвованост и љубав волонтера највећи капацитет који гарантује могућност адекватног одговора на све изазове који су пред Црвеним крстом.

Редови ове монографије су написани у великом стремљењу да сачувамо од заборава оне који су удахнули живот организацији Црвеног крста на овим просторима, дали део себе кроз њено трајање, са жељом да се њихова доброчинства памте, а из њихових дела и поступања да учимо и данас. У току протеклих 140 година живот Црвеног крста је попримао нове облике и активностима се прилагођавао новим ситуацијама и различитим потребама за помоћ и подршку угроженим људима. Данашња искуства и рад, трудећи се да у сваком сегменту унапредимо рад и односе у организацији, бележимо и помно документујемо те остављамо на суд времену и неким новим генерацијама зрењанинских Црвенокрсташа. Обимна и уредна архивска грађа која је у настајању сведочиће о садашњем раду Црвеног крста, а уз опсежан и обиман труд уложен на опис првих 140 година, послужиће будућим нараштајима да у светлу пролаза времена овековече и наредне године живота организације.

Александра Танасијевић,
секретар Црвеног крста Зрењанин

У Зрењанину,
јул 2020.

САДРЖАЈ

ТРАДИЦИЈА ХУМАНОСТИ:

140 година Црвеног крста Зрењанин (1880–2020) 7

ПЕРИОДИЗАЦИЈА, ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА 9

Филип Крчмар
ПОЧЕЦИ

- Оснивање Црвеног крста. Иеја Црвеног крста у Аустријској царевини: *Патриотско друштво за помоћ током рата* 15
- *Мађарско женско друштво за помоћ*: Претеча Црвеног крста у Угарској 17
- Политичко – административна подела Угарске. Црвени крст на подручју Торонталске жупаније 18

Филип Крчмар
ЦРВЕНИ КРСТ У ВЕЛИКОМ БЕЧКЕРЕКУ ОД ОСНИВАЊА ДО КРАЈА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА (1880–1918)

- Хуманитарне акције и удружења у Великом Бечкереку у другој половини XIX века (до 1880. године) 25
- Оснивање Великобечкеречког одбора *Мађарског земаљског женског друштва за помоћ* 31
- Сарадња са осталим хуманитарним удружењима 33
- Активности 36
- Одликовања 40
- У *Великом рату* (1914-1918) 42
- Знамените личности (1880-1918) 48

Филип Крчмар
МЕЂУРАТНИ ПЕРИОД (1918–1941)

- У новој држави: Доба државноправног провизоријума (1918–1921). Оснивање Црвеног крста за Банат, Бачку и Барању и Друштва Црвеног крста Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 59
- Обнова Црвеног крста у Великом Бечкереку. Тражење нових путева (1921–1933) 60
- Почетак „златног доба“. *Закон о Црвеном крсту* (1933) 63
- Течајеви против туберкулозе и изградња Дома Црвеног крста (1935/1936) 68
- У новом Дому. Активности до Другог светског рата (1937–1941) 71
- Знамените личности (1918–1941) 77

Филип Крчмар

ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ И ОКУПАЦИЈА (1941–1944)

- Извори и грађа за окупациони период (1941–1944) 87
- Успостављање окупационог система. Комесарска управа (мај 1941 – март 1942)..... 88
- Конституисање Банатског окружног одбора Српског друштва Црвеног крста 90
- Афера Рајић (1943) 92
- Од „афере Рајић“ до ослобођења (1943–1944)..... 95
- Црвени крст у Народноослободилачкој борби 96
- Знамените личности (1941–1944)..... 97

Филип Крчмар

ОСЛОБОЂЕЊЕ И ПРВЕ ПОРАТНЕ ГОДИНЕ (1944–1947)

- Ослобођење, организација власти и политичко-административне промене (1944–1947)..... 101
- Реорганизација Црвеног крста у ослобођеном Петровграду (Зрењанину) 104
- Активности у периоду 1944–1947. Закон о Црвеном крсту из 1946. године 107

Филип Крчмар

ОД ГРАДСКОГ ДО ОПШТИНСКОГ ОДБОРА (1947–1955)

- Активности 115
- Статусне и организационе промене 118

Филип Крчмар

ОПШТИНСКИ ОДБОР ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН (1955–1968)

- Прве године Општинског одбора (1955–1960)..... 123
- Општински одбор шездесетих година..... 125
- Дешавања у 1960. 126
- Борба против туберкулозе..... 127
- Борба против алкохолизма..... 127
- Трансфузија крви..... 128
- Рад са Подмлатком и Омладином..... 129
- Социјална делатност 131
- Елементарне непогоде 131

- Солидарност на међународној сцени 133
- Статусне и персоналне промене 133

Филип Крчмар
ОПШТИНСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЦРВЕНОГ КРСТА ЗРЕЊАНИН (1968–1980)

- Чланство и организациона структура 137
- Нормативна акта 138
- Рад комисија 141
- Акције солидарности и помоћи при елементарним непогодама 144
- Јубилеји и признања 145
  - Служба трансфузије крви (1971) 146
  - Век Црвеног крста Југославије (1975) 147
  - Век Црвеног крста Србије (1976) 148
  - Јубилеји 1979. године 149

Филип Крчмар
ОД СТОГОДИШЊИЦЕ ДО РАСПАДА ЈУГОСЛАВИЈЕ (1980–1990)

- Обележавање великог јубилеја: 100 година зрењанинског Црвеног крста 153
- Иницијатива за реконструкцију Дома 157
- Обележавање 40-годишњице обнове рада Црвеног крста Војводине и Југославије (1984) 159
- Правна регулатива. Статут из 1986. 161
- Активности 162
- Знамените личности (1944–1990) 163

Александра Танасијевић
ЗРЕЊАНИНСКИ ЦРВЕНИ КРСТ У ПОСЛЕДЊОЈ ДЕЦЕНИЈИ XX ВЕКА (1990–2000)

- ООЦК Зрењанин до избијања ратног сукоба: Кадровска политика и активности (1990–1991) 174
- ООЦК Зрењанин у ратним условима (1991–1995) 177
- Од Дејтона до Рамбујеа (1996–1998) 191
- НАТО агресија на СРЈ (1999) 197

Александра Танасијевић
У НОВОМ МИЛЕНИЈУМУ (2000–2015)

- На почетку XXI века (2000–2002) 201
- У раљама транзиције (2003–2015) 204
  - Правна регулатива 205
  - Служба тражења и дифузија 207
  - Здравствено-васпитна делатност 208
  - Добровољно давалаштво крви 215
  - Прва помоћ 220
  - Активности у раду са младима 227
  - Социјална делатност 236
  - Деловање у кризним ситуацијама 247
  - Посете представника Црвеног крста Горње Аустрије и реновирање Велике сале Дома 256

Александра Танасијевић
ЦРВЕНИ КРСТ ЗРЕЊАНИН ДАНАС (2015–2020)

- Здравствено-васпитна делатност 265
- Добровољно давалаштво крви 268
- Прва помоћ 272
- Социјана делатност 276
- Активности у раду са младима 282
- Рад са волонтерима 295
- Међународна сарадња 299
- Партнери у локалној заједници 300
- Пандемија вируса ковид-19 (2020) 309
- Председници зрењанинског Црвеног крста (1990–2020) 318
- Секретари зрењанинског Црвеног крста (1990–2020) 319

Весна Каравида
ГРАДИТЕЉСКО И СПОМЕНИЧКО НАСЛЕЂЕ ЗРЕЊАНИНСКОГ ЦРВЕНОГ КРСТА

- Архитектура Дома Црвеног крста у Планковој башти 325
- Спомен обележја 330

- Црвени крст у градитељској баштини Зрењанина 337
  - Зграда Јеврејске вероисповедне општине....337
  - Жупанијска палата 337
  - Градско забавиште (Овода) 338
  - Српско забавиште 338
  - Дом Друштва за васпитање и заштиту деце (Педагошки завод) 339
  - Окружни уред за осигурање радника 339
  - Дом народног здравља 340
  - Вила за рехабилитацију сиромашних школских сестара 340
  - Санаторијум др Јохана Клајча 341
  - Кућа професора Борјановића 341
  - Масонски дом у Карацићевој улици 342

САЖЕТАК 347
SUMMARY 350
ZUSAMMENFASSUNG 353
ÖSSZEFOGLALÓ 356

ДОДАТАК

- Награде и признања Црвеног крста Зрењанин 361
- Списак добитника Медаље Црвеног крста у Зрењанину 366
- Списак председника Црвеног крста у Великом Бечкереку (Петровграду, Зрењанину).... 367
- Списак секретара Црвеног крста у Великом Бечкереку (Петровграду, Зрењанину)....367
- Управљачки органи ООЦК Зрењанин / ЦК Зрењанин 2002–2020 368
- Запослени у Црвеном крсту Зрењанин 2020 371

СПИСАК ИЛУСТРАЦИЈА 373
СПИСАК СКРАЋЕНИЦА 389
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА 390

Уместо поговора: ПОГЛЕД У БУДУЋНОСТ.... 393

САДРЖАЈ 394

Захвалност

Штампање ове књиге омогућили су:

Господин Здравко Петров (Зрењанин)

Покрајински секретаријат за високо образовање и научноистраживачку делатност

Аутономне покрајине Војводине

Град Зрењанин

Фонд хуманитарне акције „Спортом за боље сутра“

Црвени крст Војводине

Висока техничка школа струковних студија Зрењанин

Госпођа Добрила Белић (Зрењанин)

MIS Comerc доо Зрењанин

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

614.885(497.113 Zrenjanin)”1880/2020”

КРЧМАР, Филип, 1984-
Традиција хуманости : 140 година Црвеног крста Зрењанин : (1880-2020) / Филип Крчмар, Александра Танасијевић, Весна Каравида. - Зрењанин : Црвени крст, 2020 (Будисава : Кримел). - 400 str. : илустр. ; 27 cm

Текст штампан двостубачно. - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 390-392.

ISBN 978-86-902384-0-8

1. Танасијевић, Александра, 1970- [autor] 2. Каравида, Весна, 1966- [autor]
а) Црвени крст (Зрењанин) -- 1880-2020

COBISS.SR-ID 18484233

Из рецензије
проф. др Драгана Радовановића

Писање добрих књига је мукотрпан посао, који захтева дубоко знање области о којој се пише, списатељски дар, усавршен стил и велики ентузијазам. А писање монографије која говори о периоду дугом 140 година има посебне захтеве: неопходан је приљежан истраживачки рад на откривању историјске грађе. Монографија настанка, развоја и деловања Црвеног крста Зрењанина изискује посебан напор, пошто је град и његов Црвени крст живео у различитим државама и друштвеним уређењима, проналажење историјских података је отежано, а извори се често налазе на међусобно удаљеним местима и на различитим језицима.

Приказујући текст књиге (...) покушао сам да истакнем квалитет рада читавих генерација људи у Црвеном крсту Зрењанина, који су посебношћу своје личности, високом хуманошћу и солидарношћу извајали Црвени крст Великог Бечкерека – Петровграда – Зрењанина као тврђаву хуманости којој изазови времена и крвави ратови нису срушили зидине; напротив, остала је увек исто јака и стамена. Наравно, тврђаве не би било да није било народа тог града и Баната јер једноставно они су Црвени крст и Црвени крст је у њима.

Читаоцима снажно препоручујем ову књигу јер ће из ње много сазнати и научити. Научиће како један мали Црвени крст расте јер га изазива зло и понижење и на крају мора толико да порасте, да буде велики и непобедив за њих. Управо је то прича о дуговечном, непобедивом и снажном Црвеном крсту Зрењанина. Своју снагу и утемељеност је показао и приређивањем ове сјајне публикације која је већ ушла у историју.

Из рецензије
проф. др Бранка Бешлина

(...) С обзиром на то да је у питању само сегмент вишевековне прошлости једног града, писање историјата институције која у њему делује 140 година не изгледа у први мах као научни изазов. Међутим, ако се том послу приступи са ентузијазмом и одговорношћу, он може да буде врло захтеван. Прво, требало би имати у виду да се током овог временског периода више пута изменио државноправни оквир, да не помињемо остале мање или крупније промене на технолошком, економском, друштвеном пољу, које су током 20. века до непрепознатљивости измениле околности у којима је деловао Црвени крст. Додаћемо и то да се рад ове установе у Зрењанину прати до пролећа 2020, закључно са избијањем епидемије ковид-19, што је подразумевало суочавање са свим „изазовима савремене историје" – у пуном смислу те речи јер и писање о оном што се десило пре тридесетак година историчари сматрају задатком који подразумева другачију методологију рада и стручну обуку него бављење давном прошлошћу.

Имајући у виду високе научноистраживачке домете и узорну историографску нарацију, рукопис заслужује све похвале. Мада је излагање разговетно, у чињеничном погледу је пребогато, па је мало вероватно да ће читаоци ову књигу сматрати лаким штивом. Верујемо да ће се испрва многи запитати: чему залажење у подробности? Чему потпуне биографије истакнутих делатника Црвеног крста и зашто се поименце помињу многи иоле заслужнији чланови, па и службеници? Уколико би излагање било сажетије, са више уопштавања, а мање детаља, резултат би био краће, лакше читљиво историјско дело које, међутим, не би испунило суштински задатак, а то је неговање културе сећања. У овом обиму и са оваквим приступом, рукопис је уједно и историја и споменица Црвеног крста у Зрењанину. Тиме смо се руководили када смо на почетку изрекли оцену да се ради о делу трајне вредности...

9 788690 238408